هەڤاڵ ئەبوبەکر حسەین

چەشنە ئەدەبی و ڕۆژنامەنوسییەکان و ڕەنگدانەوەیان لە "ژیان و ژین"دا

(١٩٣٢-١٩٥٠)

بنکەی ژین
سلێمانی ٢٠٠٧

٠٧٠,٠٧٢
هـ ٩٧٢ هەڤاڵ ئەبوبەکر حسەین
چەشنە ئەدەبی و ڕۆژنامەنوسییەکان و ڕەنگدانەوەیان لە "ژیان و ژین"دا
(١٩٣٢-١٩٥٠)/ دانانی هەڤاڵ ئەبوبەکر.- سلێمانی، بنکەی ژین، ٢٠٠٧.
٤٨٦ل، ١٦,٥ × ٢٣سم، وێنە، بەڵگەنامە، پاشکۆ، خشتە.
١- ڕۆژنامەوانی کوردی- لێکۆڵینەوە ٢- ناونیشان ٣- زنجیرە (٦٠)
کتێبخانەی گشتی سلێمانی زانیاری سەرەتایی پۆلێن و پێرستی ئامادە کردووە

سەرپەرشتی لەچاپدراوەکانی بنکە: سدیق ساڵح

زنجیرە: ٦٠
کتێب: چەشنە ئەدەبی و ڕۆژنامەنوسییەکان و ڕەنگدانەوەیان لە "ژیان و ژین"دا ١٩٣٢-١٩٥٠
نووسەر: هەڤاڵ ئەبوبەکر حسەین
تایپ و مۆنتاج: هەڤاڵ ئەبوبەکر حسەین
بەرگسازی: قادر میرخان
خەتی بەرگ: ئەحمەد سەعید
تیراژ: ١٠٠٠
نرخ: ٥٠٠٠ دینار
ژمارەی سپاردن: ٢٧٣ی ساڵی ٢٠٠٧
شوێنی چاپ: سلێمانی، چاپخانەی شڤان

لە بڵاوکراوەکانی
بنکەی ژین
بۆ بووژاندنەوەی کەلەپووری بەڵگەنامەیی و ڕۆژنامەوانیی کوردی
هەرێمی کوردستان: سلێمانی، ئەندازیاران، گەڕەکی ١٠٥، کۆڵانی ٥، خانووی ٢٣
نۆرماڵ: ٣١٨٣٦٣١ ئاسیا: ٠٧٧٠١٥٦٥٨٦٤ یا ٠٧٧٠١٤٦٤٨٣٣ سانا: ١١٢٨٣٠٩
سنووقی پۆست: ١٤ E. Mail: bnkaizhin@yahoo.com

ڕوونکردنەوە

بنکەی ژین، ئەگەرچی کارەکانی بەگشتی تەرخانی ژیاندنەوەی کەلەپووری بەڵگەنامەیی و ڕۆژنامەوانیی کوردین، بەدەر لەو بەرنامەیە، پێویستی بینی لەو ماوەی دوو ساڵێک و نیو زیاترەی تەمەنی چالاکییدا، کارێک بکات بۆ ڕێزنان لە گەورەیی بەهەشتی حاجی تۆفیقی مەحمووداغای هەمزاغای مەسرەف "پیرەمێرد"، کە ڕۆژنامەی "ژین"و وێنەکەی – بۆ پیرۆزیو بەرزی نواندن – لە ناو دروشمی خۆیدا جێ کردوونەتەوە.

ئێمە دڵنیاین "پیرەمێرد" تائێستا وەکوو پێویست، نە لە ناوەندی ڕۆشنبیریی کوردیدا ناسراوە، نە وەك ڕۆژنامەوانێکی پیشەکاری خاوەن ڕۆژنامەی ئەهلی هەقی تەواوی خۆی دراوەتێ؛ ئەمە جگە لە بەهرە گەورەکانی تری ئەو زاتە لە چەند مەیدانێکی تری ڕۆشنبیریدا. هەر ئەو ڕاستییە پێشتر هانی داین چەند جارێك ڕوو لە مامۆستایانی زانکۆی سلێمانی بنێین ڕاسپێرن تێزی ماستەر یا دکتۆرا لەسەر کارە ڕۆژنامەوانیەکانی پیرەمێرد بنووسرێ. چاکیان کرد کە پێشنیارەکەیان پەسند کردو ئەو ئاواتەیان هێنایە دی، ماستەرنامەکەی کاك هەڤاڵ ئەبوبەکر بۆ لایەنێکی ئەو مەبەستە تەرخان کرا؛ کاری ڕاست بێ، دڵسۆزانەو سەرکەوتوانە بە ئەنجامی گەیاندو وەکوو خۆی لێی قبووڵ کرا.

بۆیە وا بە هەلی ئەزانین ئەم بەرهەمە کە دیوێکی ژیانی ڕۆژنامەوانیی پیرەمێردی بە شێوەیەکی زانستی تێدا خراوەتە بەرچاو، هەم بۆ نیشاندانی لێهاتوویی و سەلیقەی زۆری ڕۆژنامەوانیی و نەخشی دیاری لە بنجبەستکردنی

نەریتی ڕۆژنامەوانیدا لە کوردستانی عیراق، هەم وەکوو دیارییەکی شایان بۆ یادی ١٠٩ ساڵەی جەژنی ڕۆژنامەوانیی کوردی، بخەینە کتێبخانەی کوردییەوە، کە هیوامانە کەلێنێکی تێدا پڕ بکاتەوە.

بنکەی ژین

سەرەتا

ئەم کتێبە، لە بنەڕەتدا، ماستەرنامەیەکە، لەلایەن (هەڤاڵ ئەبوبەکر)ەوە، وەك بەشێك لە پێویستییەکانی وەرگرتنی پلەی ماجستێر لە ئەدەبی کوردیدا، پێشکەشی کۆلیژی زمانی زانکۆی سلێمانیی کراوەو بەڕێز (پ. ی. د. محەمەد دلێر ئەمین میسری) سەرپەرشتیکردووە، لە ڕۆژی ١٤/١١/٢٠٠٦دا لەلایەن لیژنەی هەڵسەنگاندنەوە، وەکو خۆی وەرگیراوە.
بۆ دەوڵەمەندکردنی زیاتری نامەکە، هەوڵ دراوە سود لەو سەرچاوە نوێیانەیش وەربگیرێت، کە کاتی بڵاوکردنەوەیان کەوتۆتە دوای گفتوگۆکردنی نامەکە.

پێشکەشکردن

پێشکەشە:

- به نەتەوەکەم (کورد)، به نیشتمانەکەم (کوردستان).
- به دایك‌و باوکم، ئەو دوو چرایەی ڕێگا تاریکەکانی ژیانیان بۆ ڕۆشنکردمەوە.
- به ڕۆحی زیندوی پیرەمێرد..
- بەهەر کەسێك کە گەر بەوشەیەکیش بێت، فێری کردبم،

بەناوی پیرۆزی"مامۆستا"...

- به شیلان، شەن، ڤاریێ‌و ڤالان.

سوپاسنامە

- سوپاس بۆ سەرۆکایەتیی زانکۆی سلێمانیو کۆلیژەکانی زمانو زانستی مرۆڤایەتییو لیژنەی خوێندنی باڵاو سەرۆك بەشو مامۆستایانی هەریەك لە بەشەکانی کوردییو ڕاگەیاندن، کە ئەوپەڕی خەمخۆرییو دڵسۆزییان نواند.
- سوپاسو ستایشو پێزانینی زۆرم بۆ سەرپەرشتی نامەکەم،

بەڕێز پ.ی.د. محەمەد دلێر ئەمین میسری.

- سوپاسو ستایشو پێزانینی زۆرم بۆ بەڕێزان پ.ی.د. دڵشاد عەلی محەمەد- سەرۆکی لیژنەی هەڵسەنگاندنی نامەکەمو پ.ی.د. فازڵ مەجید مەحمودو پ.ی.د. محەمەد ئەحمەد سەعید- ئەندامانی لیژنەی هەڵسەنگاندن، کە بە سەرنجو تێبینییەکانیان لێکۆڵینەوەکەیان دەوڵەمەندکرد.
- سوپاس بۆ مامۆستاکانم، خوێندکارەکانم، هاوڕێکانم، کەسەکانم، هاوولاتیانی ولاتەکەم، کە گەر دڵسۆزیی ئەوان نەبووایە، منیش نەدەبووم.
- سوپاسی زۆرم بۆ هەریەك لە بەڕێزان:

(نەوشیروان مستەفا، ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح)، کە دڵسۆزانە هاوکارییان کردمو ماندوبوونی زۆریان لەگەڵدا کێشام.

- سوپاسی زۆرم بۆ مامۆستا خالید خاڵ، کە بەو پەڕی ڕاستگۆییو دڵسۆزییەوە هەموو کتێبخانە تایبەت و ناوازەکەی مامۆستای بەرزو بەڕێز شێخ محەمەدی خاڵی خستە بەردەستم.
- سوپاس بۆ بەڕێوەبەرو کارمەندانی هەریەك لە کتێبخانەکانی (ئەوقاف، گشتیی سلێمانی، مۆزەخانە، کۆلیژی زمان، زانستەمرۆڤایەتییەکان، بەشی کوردی، بەشی ڕاگەیاندن، ناوەندی زانکۆ، پەیمانگای تەکنیکیی سلێمانی، ئەرشیڤی نەتەوەیی).
- سوپاس بۆ (کاك ڕزگاری ئەندازیار، بێخاڵ ئەبوبەکر، شەماڵ ئەبوبەکر، ئۆراڵ ئەبوبەکر)، کە هاندەرو هاوکارم بوون.
- سوپاس بۆ بنکەی "ژین" کە ئەرکی چاپکردنی نامەکەیان گرتە ئەستۆ.

پێڕست

پێشەکی	١
١/٠ ناونیشانی نامەکە	٣
٢/٠ بواری نامەکە	٣
٣/٠ گرفتی نامەکە	٣
٤/٠ هۆی هەڵبژاردنی نامەکە	٤
٥/٠ ئامانجی نامەکە	٤
٦/٠ پرسیارو گریمانەکانی نامەکە	٥
٧/٠ سنوری نامەکە	٥
٨/٠ ڕێبازی لێکۆڵینەوەی نامەکە	٥
٩/٠ کەرەستەی نامەکە	٦
١٠/٠ ئەو بابەتانەی پێشتر لەم بوارەدا نوسراون	٦
١١/٠ بەشەکانی نامەکە	٨
بەشی یەکەم: ئەدەبو چەشنەئەدەبییەکان	٩
١/١) چەمکی ئەدەب	١١
١/١-١) داهێنانی ئەدەبی	٢٠
١/١-٢) لێکۆڵینەوەی ئەدەبی	٢٢
١/١-٣) مێژوی ئەدەب	٢٤
١/١-٤) ڕەخنەی ئەدەبی	٢٥
١/١-٥) تیۆری ئەدەب	٢٦
١/١-٦) تیۆرە ئەدەبییەکان	٢٧
١/١-٧) ڕێبازە ئەدەبییەکان	٣٠
٢/١) چەشنە ئەدەبییەکان	٣٢
٣/١) شیعر	٣٩
٣/١-١) چەمکی شیعر	٣٩

١/٣-٢) جۆرەکانی شیعر	٤٩
١. داستان	٥٠
٢. لیریکی	٥٣
٣. درامی	٥٦
٤. فێرکاری	٦١
٥. ساتیرا	٦٢
٦. پەخشانە شیعر	٦٣
١/٤) پەخشان	٦٤
١/٤-١) چەمکی پەخشان	٦٥
١/٤-٢) هونەرەکانی پەخشان	٧٦
١. شانۆگەری	٧٦
٢. چیرۆك	٧٦
٣. ڕۆمان	٨٠
٤. کورتە چیرۆك	٨٥
٥. وتار	٨٧
٦. وتاردان	٩٢
٧. ژیاننامە	٩٣
٨. گەشتنامە	٩٤
٩. یاداشتنامە	٩٦
١٠. نامە	٩٧
١١. دانان	٩٨
١٢. لێکۆڵینەوە	٩٩
١٣. بیبلۆگرافیا	١٠٠
١٤. وەرگێڕان	١٠١
١٥. گۆڕین	١٠٣

١٦. ڕۆژنامەنوسی	١٠٣
بەشی دووەم: ڕۆژنامەنوسیی و چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان	١٠٥
١/٢) چەمکی ڕۆژنامەنوسی	١٠٧
٢/٢) چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان	١٢٤
٣/٢) چەشنە خودییەکان	١٢٦
١. وتار	١٢٩
٢. ستونی ڕۆژنامەنوسی	١٣٥
٣. گۆشە	١٣٧
٤. گۆشە نیگا	١٣٧
٥. ڕونکردنەوە	١٣٧
٦. بیرۆکە	١٣٨
٧. هەڵسەنگاندن	١٣٨
٨. پیشاندان	١٣٩
٩. گێڕانەوە	١٣٩
١٠.چیرۆکی ڕۆژنامەنوسی	١٤٠
١١.لێدوانی ڕۆژنامەنوسی	١٤١
١٢.ڕانان	١٤٢
١٣.ساتیر	١٤٢
١٤.پارۆدی	١٤٣
١٥.پۆلیمیك	١٤٤
١٦.ڕاپرسی	١٤٤
١٧.ڕەخنەگرتن	١٤٥
١٨.میلۆدونگ	١٤٥
١٩.نامە	١٤٥
٢٠.یاداشتی ڕۆژانە	١٤٧
٢١.نوسینەوەی ژیاننامە	١٤٨

٢٢.ژياننامەی کەسی ١٤٨
٢٣.پانێڵ ١٤٨
٢٤.ئاگانامە ١٤٩
٢٥.کاریکاتێر ١٥٢
٢٦.فیولیتۆن ١٥٣
٢٧.بابەتەکانی سەرگەرمکردن ١٥٤
٤/٢) چەشنە بابەتییەکان ١٥٥
١. هەواڵ ١٥٨
٢. ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسی ١٦٧
٣. لێدوانی ڕۆژنامەنوسی ١٦٨
٤. بەدواداچونی ڕۆژنامەنوسی ١٦٩
٥. گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسی ١٦٩
٦. ئەنکێتەکردن ١٧٢
٧. ڕیپۆرتاژ ١٧٢
٨. دیمەن ١٧٥
٩. ناونیشان ١٧٩
١٠.ڕاڤەکردن ١٨٢
١١.چیرۆیدا ١٨٢
١٢.پامفلێت ١٨٢
١٣.دروشم ١٨٣
١٤.وەرگێڕان ١٨٣
١٥.خزمەتگوزاریی ڕۆژنامەنوسی ١٨٤
١٦.پانۆراما ١٨٥
بەشی سێیەم: ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی ١٨٧
١/٣) پەیوەندیی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسی ١٨٩
٣/١-١) تایبەتمەندییەکانی ئەدەب ١٩١
٣/١-٢) جیاکردنەوەی ئاستەکان و هاتنەناوەوەو جیاکردنەوەی ڕۆژنامەنوسی ١٩٩
٣/١-٢-١) جیاکردنەوەی ئاستەکان ١٩٩

٣/١-٢-٢) هاتنە ناوەوەی ڕۆژنامەنوسی ٢٠٢
٣/١-٢-٣) جیابونەوەی ڕۆژنامەنوسی ٢٠٣
٣/١-٣) تایبەتمەندییەکانی ڕۆژنامەنوسی ٢٠٦
٣/٢) پیرەمێرد، ئەدیبو ڕۆژنامەوان ٢١٥
٣/٢-١) پیرەمێردو کورتەیەکی مێژویی ٢١٥
٣/٢-٢) پیرەمێردو ئەدەب ٢١٨
٣/٢-٣) پیرەمێردو ڕۆژنامەنوسی ٢٢٤
٣/٢-٤) بوارە نەتەوەیی و مەدەنیی و ڕۆشنبیرییەکانی پیرەمێرد ٢٣٧
٣/٣) "ژیانو ژین" چەند ڕۆژنامەیەك لە ڕۆژنامەیەکدا ٢٤١
٣/٣-١) ڕۆژنامەی ژیان ٢٤١
٣/٣-٢) ڕۆژنامەی ژین ٢٤٨
٣/٣-٣) "ژیانو ژین"و ئاستەنگەکانی بەردەمیان ٢٥٢
بەشی چوارەم: ڕەنگدانەوەی چەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکان لە "ژیانو ژین"دا ٢٥٩
٤/١) ڕەهەندی ئەدەبی ٢٦٢
٤/١-١) چەشنەکانی ئەدەبو "ژیانو ژین" ٢٦٢
٤/١-٢) چەشنو جۆرو هونەرە بەکارهاتووەکانی ئەدەب لە "ژیانو ژین"دا ٢٦٤
٤/٢) ڕەهەندی ڕۆژنامەنوسی ٢٨٧
٤/٢-١) چەشنەکانی ڕۆژنامەنوسیی و "ژیانو ژین" ٢٨٧
٤/٢-٢) هونەرە بەکارهاتووەکانی ڕۆژنامەنوسیی لە "ژیانو ژین"دا ٢٩٤
ئەنجام ٣٢٩
سەرچاوەکان ٣٣٥
خلاصة البحث ٣٦٣
Abstract ٣٦٥
پاشکۆی (أ) (١-٤٨)
پاشکۆی (ب) (١-٢١)
پاشکۆی (پ) (١-٢٧)

پێشەکی

١/٠ ناونیشانی نامەکە:

ئەم نامەیە بەناونیشانی (چەشنە ئەدەبیو ڕۆژنامەنوسییەکانو ڕەنگدانەوەیان لە "ژیانو ژین" ١٩٣٢-١٩٥٠)دایە، مەبەستی سەرەکیی ئەم لێکۆڵینەوەیە دەستنیشانکردنی چەمكو چەشنو جۆرو هونەرە ئەدەبیو ڕۆژنامەنوسییەکانە، لەلایەك بەپێی بنەما جیهانییەکانی ئەم بوارانە، لەلایەکی تر بەو شێوازەی لە ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی "ژیانو ژین"دا بەکاربراون.

٢/٠ بواری نامەکە:

ئەم لێکۆڵینەوەیە هەوڵدەدات لەهەموو چەشنو جۆرەکانی ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی بکۆڵێتەوەو دواتر لە ڕۆژنامەکانی "ژیانو ژین"دا دیارییانبکاتو ڕۆڵی "پیرەمێرد" وەك کەسی نوسەر لەم پرۆسەیەدا دەربخات کە دوو بواری گرنگی ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی ئاوێزانکردووە، "ژیانو ژین" دووناون بۆ یەك ڕۆژنامە لە دوو قۆناغی جیاداو پیرەمێردیش وەك کەسێکی کارکردوو لە هەردوو قۆناغەکەدا کە زۆرترین ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی دەرکردووە، وەرگیراوە. بۆیە ئێمە لەم نامەیەدا زیاتر قۆناغی پیرەمێردمان وەرگرتووەو قۆناغەکانی ترمان لە پێناوی دەرخستنی ئەم قۆناغەدا باسکردووە.

www.zheen.org

٣/٠ گرفتی نامەکە:

نوسینو لێکۆڵینەوە لەم جۆرە بوارانەدا بەپلەی یەکەم دووچاری ئەو گرفتە درێژخایەنە دەبێتەوە کە نەبوونی ئەرشیفو نەبوونی کەرەستەی لێکۆڵینەوەکەن بەتەواویی، بۆیە ئەم نامەیەش لە سەرەتادا بێبەش نەبووە لەم گرفتەو دوای هەوڵێکی زۆرو گەڕان بەچەندین کتێبخانەی گشتییو تایبەتیی و ئەرشیفە کەسییەکاندا، توانراوە ئەوەی پێویستە دەستبخرێت.

٤/٠ هۆی هەڵبژاردنی نامەکە:

"ژیان‌و ژین" بەقۆناغێکی بایەخداری مێژووی ڕۆژنامەنوسیی کوردیی‌و ئەدەبی هاوچەرخی کوردیی دەژمێررێت، پیرەمێردیش وەك کەسێکی ئەزمونگەر توانیویەتی بەتەمەنترین ڕۆژنامەی کوردیی دەربکات، لەلایەك تائەمڕۆ لێکۆڵینەوەیەکی تایبەت بە تایبەتی لەسەر قۆناغی "ژیان‌و ژین"ی "پیرەمێرد" نەنوسراوە، لەلایەکی تریشەوە بایەخێکی وەك ئەوەی پێویستە بەخودی پیرەمێردیش نەدراوە، جگە لەوەی ئەم ڕۆژنامەیە بابەتگەلێکی وەهامان دەداتێ کە وردترو ڕاستگۆیانەتر مێژوو هونەرەکانی ئەدەب‌و ڕۆژنامەنوسیی کوردیی تۆماربکەین، ئەم ڕۆژنامەیە کە دواجار دەبێتە ڕۆژنامەیەکی سەربەخۆ، بۆ ئەمڕۆی کوردستانی دوای دیکتاتۆرییەت گرنگە، بەتایبەتی بۆ ئەوەی نەوەی نوێ بەئاگاییەوە بڕوانێتە ڕابردوی ڕۆژنامەگەریی خۆی، ئەم نامەیە خستنەڕوی پێشخانێکی کەلتوریی‌و هونەریی‌و ئەزمونیی ڕۆژنامەنوسیی کوردییە، بۆ ئەمڕۆو ئایندەیش.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٥/٠ ئامانجی نامەکە:

ئەم لێکۆڵینەوەیە لە هەوڵی گەڕاندایە بەدوای دۆزینەوەو یەکلاکردنەوەی زانیارییەکانی دەرچوون‌و چۆنێتی بەڕێوەچوون‌و بەکاربردنی هونەرە ئەدەبیی‌و ڕۆژنامەنوسییەکان‌و ، پێوانەکردنێکە لە نێوان ئەدەب‌و ڕۆژنامەنوسیی جیهانیی‌و ئەدەب‌و ڕۆژنامەنوسیی ئەو قۆناغەدا، کە قۆناغێکی گرنگی گەڵاڵەبونی ڕەوتی ئەدەبیی‌و ڕۆژنامەنوسیی کوردییە. دۆزینەوەی پەیوەندیی نێوان کەس‌و بابەت، ئەدەب‌و ڕۆژنامە، تێکەڵاوبوون‌و لێکجیابونەوەی چەشن‌و جۆرو ژانرەکانەو، گەڕانە بەدوای دیوی ناوەوەی ئەم پرۆسەیەدا کە تا ئەمڕۆش زۆر لایەنی گرنگی بەنادیاریی ماونەتەوەوئەم لێکۆڵینەوەیە بەئامانجی خۆی زانیوە بەرجەستەیانبکات. بە ئاراستەیەکی تریشدا ئەرکی دۆزینەوەی هەموو ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی لەو قۆناغەدا بەهێند وەرگرتووە.

٦/٠ پرسیارو گریمانەکانی نامەکە:

ئەم لێکۆڵینەوەیە بەدوای وەڵامدانەوەی پرسیارگەلێکدا دەگەڕێت، لەوانە: چەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکان چین؟ چۆن دروستدەبن و چۆن گەشەدەکەن و چۆن لاوازدەبن؟ پەیوەندیی چەشنە ئەدەبییەکان بەجۆری کۆمەڵگا مرۆییەکانەوە چییە؟ پەیوەندیی لە نێوان ئەدەب و ڕۆژنامەنوسییدا چییە؟ تێڕوانینە خودیی و بابەتییەکان چی لەیەکیان جیادەکاتەوەو چی بەیەکیانەوە دەبەستێتەوە؟ "ژیان و ژین" چین؟ "پیرەمێرد" کێیە؟ پەیوەندیی کەسی پیرەمێرد بەم ڕۆژنامەیەوەو دواتر بەچەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکانەوە چییە؟ "ژیان و ژین" چۆن دەرچوون، هەڵەکانیان کامانەن، ئاستەنگ و لایەنە گەشەکانیان لە کوێدا دەبینرێنەوەو...تاد؟.

٧/٠ سنوری نامەکە:

لەم لێکۆڵینەوەیەدا تەنها قۆناغی ڕۆژنامەنوسیی و ئەدەبیی "پیرەمێرد"ی "ژیان و ژین"مان وەرگرتووە کە دەکەوێتە نێوان (١٩٣٢/٥/٩بۆ ١٩٥٠/٦/١٥)، بۆیە لە ژمارە (٣٢١-١٠١٥) بەپلەی یەکەم بۆتە سنورو چێوەی نامەکەمان، بەڵام بۆ سەلماندن و دەرخستنی ئەم سنورە زۆرجار ناچاربوین بۆ پێش ئەم قۆناغەو دوای ئەم قۆناغەو بۆ ڕەوتی ڕۆژنامەگەریی تەریب بەخودی قۆناغەکەیش بگەڕێینەوە.

٨/٠ ڕێبازی لێکۆڵینەوەی نامەکە:

لەم نامەیەدا ڕێبازی شیکردنەوەی پەسەنکەرانەمان پەیڕەوکردووە، لەلایەک بۆ ناساندن و خستنە ڕوی کەرەستەکان، لەلایەکی تر بۆ شیکردنەوەو هەڵسەنگاندنی بابەتەکان.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٩/٠ کەرەستەی نامەکە:

ئەم لێکۆڵینەوەیە بابەتو لاپەڕەکانی (٦٩٥) ژمارەی "ژیانو ژین"و (٢٩٤٨) لاپەڕەی ئەم ژمارانەو هەزاران بابەتی ناو ئەم ڕۆژنامەیەی کردۆتە کەرەستەی پراکتیکیی خۆی، ئەمە جگە لەو هەموو ڕۆژنامەو گۆڤارو بابەتانەی کە بۆ یەکلایکردنەوەی بابەتەکانی ئەم نامەیە سودیان لێوەرگیراوە.

لە ڕووە تیۆرییەکەیشییەوە، چەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکانی ناو ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی جیهانیی و کوردیی بەهێند وەرگرتووە. لەگەڵ ئەمانەدا دەستنوسگەلێکی پیرەمێردمان دەستخستووە کە بۆیەکەمجارە لە لێکۆڵینەوەیەکی وادا وەك کەرەستەی لێکۆڵینەوە بەکاردەبرێن.

١٠/٠ ئەو بابەتانەی پێشتر لەم بوارەدا نوسراون:

تا ئەمڕۆ لێکۆڵینەوەیەکی سەربەخۆ لەسەر "ژیانو ژین"ی ئەم قۆناغە نەنوسراوە، ئەوانەی هەن زیاتر خۆیان یان لە مێژووی ڕۆژنامەنوسیی یان لە بیبلۆگرافیای ڕۆژنامەنوسییدا دەبیننەوە، ئەوانەیش بریتین:

- عەلائەدین سەجادی، یادی پیرەمێرد، ١٩٥١.
- محەمەد ڕەسوڵ هاوار، پیرەمێردی نەمر، ١٩٧٠.
- سەعید ناکام، چەند بیرەوەرییەك لە ڕۆژانی ئیشکردنم لەگەڵ پیرەمێردی نەمردا، ڕۆژنامەی "برایەتی"ساڵی ١، خولی دووەم، ژ٢، تەموزی ١٩٧٠.
- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی، ١٩٥٢، ١٩٧١.
- جەمال خەزنەدار، ڕابەری ڕۆژنامەگەریی کوردی، ١٩٧٣.
- کەمال مەزهەر ئەحمەد، تێگەیشتنی ڕاستی، بیبلۆگرافیای ڕۆژنامەکان، ١٩٧٨.
- مستەفا نەریمان، فەرهەنگی ئەدیبو نووسەرانی کورد، ١٩٨٤.
- مەلا عەبدوڵای زێوەر، گەنجینەی مەردانو یادگاری ڕۆژانی دەربەدەری، ١٩٨٥.

بنکەی ژین www.zheen.org

- حەمەسالْح فەرهادی، چەند لایەنێکی ڕۆژنامەنوسی کوردی، ١٩٨٨.
- س. ع. شادمان، ئاهەنگی بیستەمین ساڵەی ڕۆژنامەی ژین چۆن کرا، گۆڤاری کاروان، ژمارە (٦٣)، ئازارو نیسانی ١٩٨٨.
- کەمال ڕەووف محەمەد، "ڕۆژنامەی ژیان"ڕۆژنامەی ئاسۆ، ژمارە (٣٢)، ١٩٩٠/٢/٣.
- دیوانی پیرەمێرد، بەرگی یەکەم، ١٩٩٠.
- محەمەدی مەلا کەریم، بیری کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری پیرەمێرد، ١٩٩٢.
- ئومێدئاشنا، پیرەمێردی ڕۆژنامەنووس، ١٩٩٨.
- وریا جاف، کاروانی ڕۆژنامەگەریی کوردی، ١٩٩٨.
- معروف خەزنەدار، موجز تأريخ الادب الكردي المعاصر، ٢٠٠٠.
- ئومێدئاشنا، پیرەمێردو پێداچوونەوەیەکی نوێ بە ژیانو بەرهەمەکانی، بەرگی یەکەم، ٢٠٠١.
- فاروق عەلی عومەر، ڕۆژنامەگەریی کوردی لە عیراقدا، ٢٠٠١.
- نەوشیروان مستەفا ئەمین، ژیان بەتەمەنترین ڕۆژنامەی کوردی (١٩٢٦-١٩٣٨)، ٢٠٠٢.
- جەبارجەباری، کۆی بەرهەمە کوردییەکانی نوسەر، ٢٠٠٢.
- ڕەفیق سالْح، بیبلۆگرافیای ڕۆژنامەنوسیی کوردیی لەشاری سلێمانی ١٩٢٠-١٩٩٠، ٢٠٠٢.
- ڕەفیق سالْح-سدیق سالْح، ژیان (٣٢١-٤٠٠)، ٢٠٠٥.

لەمانە (ئومێد ئاشنا، نەوشیروان مستەفا، سدیق سالْح) هەوڵیانداوە بچنە دیوی ناوەوەی مێژو و بابەتەکانەوە بۆیە بابەتەکانیان هەرچەندە نەبۆتە لێکۆڵینەوەیەکی تایبەتو سەربەخۆ بەم قۆناغە، بەڵام قوڵییەکی زیاتریان تێدا بەدیدەکرێت.

بنکەی ژین
www.zheen.org

١١/٠ بەشەكانی نامەكە:

نامەكە لە پێشەكیی و چواربەش و ئەنجام و سێ پاشكۆ پێكهاتووە:

بەشی یەكەم: ئەم بەشە بۆ لێكدانەوەی چەمكی ئەدەب و چەشنە ئەدەبییەكان و پۆلبەندكردنیان لەسەر بنەمای شیعرو پەخشان، تەرخانكراوە.

بەشی دووەم: بۆ لێكدانەوەی چەمكی ڕۆژنامەنوسیی و چەشنە ڕۆژنامەنوسییەكان و پۆلبەندكردنیان لەسەر بنەمای خودیی و بابەتیی تەرخانكراوە.

بەشی سێیەم: بۆ پەیوەندیی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی تەرخانكراوەو تیایدا تایبەتمەندییەكانی هەر بوارێكیان و چۆنێتیی جیاكردنەوەیان و گەشەكردنیان و پیرەمێرد وەك ئەدیبێكی ڕۆژنامەنوس و "ژیان و ژین" وەك ڕۆژنامەیەكی تێكەڵاوی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی لێیان كۆڵراوەتەوە.

بەشی چوارەم: بۆ ڕەهەندەكانی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی تەرخانكراوە، تیایدا لە چەشنەكانی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی لە "ژیان و ژین" و لە چەشن و جۆرو هونەرە بەكارهاتووەكانی ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی لەم ڕۆژنامەیەدا كۆڵراوەتەوە.

ئەو ئەنجامانەیشی لەم لێكۆڵینەوەیەدا بەدەستهاتوون، لە كۆتاییدا دەخرێنەڕوو.

پاشكۆی یەكەم: كە پاشكۆی (أ)ە، بۆ ژمارەیەك لە ئۆریژناڵەكان دانراوە.

پاشكۆی دووەم: كە پاشكۆی (ب)ە، بۆ دەستنوسەكان تەرخانكراوە.

پاشكۆی سێیەم: كە پاشكۆی (پ)ە، بۆ خشتەیەكی تایبەت بە هەموو ژمارەكانی(٣٢١-١٠١٥) دیاریكراوە.

بەشی یەکەم

ئەدەب و
چەشنەکانی ئەدەب

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

١/١) چەمکی ئەدەب

لێکۆڵینەوە لە چەمکی ئەدەب، لێکۆڵینەوەیە لەو هەموو بەرهەموسەردەمو کەسو بابەتو ڕێبازو تیۆرە ئەدەبییە جیاجیایانەی کە هەندێکیان لەبەرامبەر ئەوانی تردا، نەك تەنها جیاوازیگەلێکی تەواویان هەیە، بەڵکو ناکۆکیی و دژیەکیشیان دەربارەی خودی ئەم چەمکە هەیە، کەواتە مەبەست لە شیکردنەوەی چەمکی ئەدەب، ناکاتە ئەو ئامانجەی کە دواجار پێناسەیەکی تەواوو یەکگرتوو بۆ ئەدەب دابنێت، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە "ئەدەب" چالاکییەکی بەهاداری کایەمرۆڤایەتییەکانە، سروشتی ئەم جۆرە بوارانەش وەهایە، کە تێڕوانینی کەسێك لە شوێنێکی دیاریکراوداو لە سەردەمێکی دیاریکراودا بۆ چەمکێکی دیاریکراو، جودایە لە تێڕوانینی کەسێکی دی بۆ هەمان چەمك با لەهەمان کاتو شوێنیشدا بێت، ئینجا ئەمە ئەگەر بۆ زانستەکانی وەك: (مێژوو، جوگرافیا، کۆمەڵناسیی، زمان، ڕاگەیاندن، ئابوریی، یاسا،...هتد)، ڕاستبێت، ئەوا بۆ ئەدەب ڕاستتردەبێت، چونکە ئەدەب خۆی بۆخۆی لە بنەڕەتدا پرۆسەیەکی داهێنەرانەی تاکەکەسییە.

ئەمەش بەو مانایەدێت، کە ئاسان نییە ئێمە بگەینە پێناسەیەکی چەسپاو، بۆ دیاردەیەکی گۆڕاوی وەك ئەدەب، کە زۆرجار بەر لەگەشەی مرۆڤەکانیش گەشەدەکات، بۆیە ئەرکی ئێمە لێرەدا، خستنەڕووی دیدە جیاوازەکانە لەسەر هەمان چەمك، بۆ ئەوەی بەهەموویان وێنایەکی زانستییانە بنیاتبنێین کە لێیەوە پەیکەری ئەدەب لە تێڕوانینێکی شاراوەی نا بەرجەستەوە، بکەینە کەرەستەیەکی ئاشکرا بۆ لێکۆڵینەوە، ((دەشێ لێدوان لە بەرهەمێکی ئەدەبیی ئاسان بێت، بەڵام کاتێك بەدوای ئەوەدا دەگەڕێین کە ئەو شتانە چین ئەدەب لە بوارەکانی تر جیادەکەنەوە، یان ئەوە چییە وا لە کارێکی ئەدەبیی دەکات ببێتە کارێکی ئەدەبیی، ...ئەوا لێرەدا دووچاری ئاستەنگو گرفتی زۆر دەبینەوە، چونکە ئەم پرسیارانە هەرچەندە لە شێوەیاندا ئاسانن، بەڵام لە ناوەڕۆکدا سەختو

بنكەی ژین www.zheen.org

دژوارن))[1]. ڕۆجەر فولەریش، دەڵێت: ((پرسیارکردنی بەلاغییانە دەربارەی ئەوەی "ئەدەب چییە؟" زۆر بەڕونیی ئەو مانایە دەگەیەنێ کە قەوارەیەك هەیە ناوی ئەدەبە، بەڵام لەهەمان کاتدا ئەوەش دەگەیەنێ کە پێناسەکردن‌و دەستنیشانکردنی ئەو قەوارەیە بێکێشەنییە))[2].

مێژووی ئەدەب وابەستەی مێژووی شیعرە، یان ئەدەب درێژکراوەی گەشەی ئۆرگانیی شیعرە، ئەم چەمکە لە سوکراتەوە دێت تا ئەو کاتەی ئەدەب دێتەکایەوەو شیعر دەکاتە یەکێك لە پێکهاتە بنەڕەتییەکانی خۆی ((داخۆ ئەدەب چییە؟ ئەو گوتارەش کە لەم بابەتە دەدوا لە کەلەپوری ڕەخنەییدا پێیدەوترا "هونەری شیعر"، بەڵام هەنوکە بە "تیۆری ئەدەب" پێناسەدەکرێ... لە سەدەی نۆزدە بە دواوە ئەدەب بەتەواوی جێی شیعری گرتەوە))[3].

لێرەوە، هەندێك جار "ئەدەب" وەك ڕەچەڵەك دەبرێتەوە سەر "فەلسەفە"، لانی کەم بەو بەهانەیەی کە بەشێکی زۆر لە ئەرگومێنتەکانی ئیفلاتۆن لە بەرهەمە دیارەکانی وەك (ئایۆن، کۆمار، یاساکان)[4]داو دواتر ئەرستۆش لە کتێبی "شیعر" دا، کەرەستەی سەرەکییان شیعر بووە، یان بە دیدێکی تر، بەرهەمە ئەدەبییەکان، هەڵگری دوو جۆر لە واتان، کە یەکەمیان واتایەکی ڕوکەشانەیەو دووەمیان واتایەکی قوڵەو دەقەکان فرەلێکدانەوە هەڵدەگرن، کەرەستەن بۆ خوێندنەوەی جیاجیاو فرە ڕەهەند.

هەر لەم ڕوانگەیەشەوە، ئیفلاتۆن (٤٢٧-٣٤٧پ.ن)، بە یەکەم بانگەشەکەری ڕاستەقینەی هونەرو ئەدەب دادەنرێت لە مێژوودا، بەدوایدا ئەرستۆ (٣٨٤-٣٢٢پ.ن) دێت، کە ((یەکەم کتێبی ڕەخنەیی لە مێژووی مرۆڤایەتییدا، بەناوی "شیعر"ەوە، دادەنێت))[5]، پەیوەندیی نێوان فەلسەفەو ئەدەب، وەك پەیوەندیی

---

[1] د. شكري عزيز الماضي (١٩٨٥ : ٩).

[2] روجر فولر (١٩٩٩ : ٢٤).

[3] سەرچاوەی پێشوو (٢٤، ٣١).

[4] د. شكري عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٨).

[5] سەرچاوەی پێشوو (٣٠).

نێوان دوو بازنەی یەکتربڕ وان، بەجۆرێك لە کاتی یەکتربڕیندا، پانتاییەکی گەورە لە هەر یەکەیان تێکەڵ بەوی تریان دەبێت[٦].

تێڕوانینێکی تر ئەدەب دەباتەوە سەر زانست، بەو لێکدانەوەیەی کە ((هەر شتێك شتێك بخاتە سەر زانین، ئەوا خۆی زانستە))[٧]، یاخود ئەدەب ڕێوشوێن‌و تیۆرو پەیڕەوی خۆی هەیە، کەدەشێ پێوەری هاوبەش بۆ پێوانەکردنیان دابنرێت، ئەمەش ئەدەب دەخاتە خانەی جۆرێك لە زانستەکانەوە، کە زانستەمرۆڤایەتییەکانە، وردز وورس دەڵێت: ((شاعیر بە زانست‌و بە عاتیفە، ئیمپراتۆریەتی کۆمەڵی مرۆڤایەتیی کۆئەکاتەوە، شیعریش سەرەتاو کۆتایی هەموو زانستێکە))[٨]، ماکسیم گۆرکیش دەڵێت: ((ئەدەب زانستی ناسینی مرۆڤە))[٩].

لە دیدێکی تریشەوە، ئەدەب بەیەکێك لە هونەرە جوانەکان دەژمێررێت، کە لە ڕێی کەرەستەی وشەوە، وێنەکان دەخەملێنێت، دەقە ئەدەبییەکان بۆ ئەوەی لە دەقێکی ئاسایی جیابکرێنەوە، ئاستی دەستڕەنگینیی نووسەر لە چنینی وشەکاندا ڕۆڵدەبینێت، بۆیە "ئەدەب" هونەری وێنەکێشانی بیرە، ((ئەدەب یەکێکە لە پێنج هونەرە جوانەکان*، وێنەکێشان‌و پەیکەرتاشیی‌و سەماو مۆسیقاش چوارەکەی ترەو وەکو ئەوان کارێکی هونەریی ئەوتۆیە کە شێوەیەکی کاریگەرو جوانی دەرونی مرۆڤ دەردەبڕێ))[١٠].

ئەم تێڕوانینانەو چەندین تێڕوانینی تریش کە ئەدەب ئاوێزانی بوارە دەروونیی‌و کۆمەڵایەتیی‌و سیاسیی‌و ئایدۆلۆژیی‌و ....هتدەکانیش دەکەن،

www.zheen.org

---

[6] بڕوانە: محمد راتب الحلاق (٢٠٠٠ : ٢١).

[7] د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

[8] مجید محمود مطلب (١٩٧٨ : ٢٢).

[9] د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

*دیارە ئەم دابەشکردنە کۆنە، چونکە (شانۆو سینەما)ش دەچنە خانەی هونەرەجوانەکانەوە، هەر ئەمەشە کە بە هونەری سینەما دەوترێت: هونەری حەوتەم.

[10] میشال عاصي (١٩٧٠ : ٧٤).

هەموو ڕاستن بەمەرجێك بە لەیەكدابڕاویی وەرنەگیرێن، بەڵكو پێكەوە ئەو ڕاستەقینەیە تەواودەكەن كە هیچ بوارێكی ژیانی مرۆڤایەتیی بێ بوارەكانی تر هەڵناكاتو گەشە ناكاتو نوێ نابێتەوە، بۆ نمونە: ئەدەب لە فەلسەفەوە دورنییە، لەو ڕوانگەیەی ئەدەب لەسەر تەوەری سەرەكیی "ئیستاتیكا" دەوەستێت، ئیستاتیكاش دەچێتە دەرونی فەلسەفەوە، هەروەها ئەدەب بەپێی بنەماگەلێكی پەیڕەوبەندانە كاردەكات، بۆیە لە زانستیش دورناكەوێتەوە، هەموو ئەمانەش هونەرمەندانە بە ئەزمونێكی هونەرییانە، دەكرێنە بەرهەمێكی ئەدەبیی، بۆیە لە هونەرە جوانەكانیش ناچێتە دەرەوە، كەواتە ئەدەب بەرجەستەبووی كۆكردنەوەو لێكدانی زانستگەلێكی وەك: سایكۆلۆژیی و سۆسیۆلۆژیی و سیاسیی و ئایدۆلۆژیی و دواتر فەلسەفەو هونەرە جوانەكانە، بەم شێوەیە:

فەلسەفە + هونەرەجوانەكان + ئەزمونو توانستی هونەرییانە + زانست = ئەدەب

زاراوەی "ئەدەب" لە بەرامبەر زاراوەی (Literature[*])ی ئینگلیزییدا دێت، ئەم وشەیەش لە وشەی (littera)ی لاتینییەوە وەرگیراوە[١١]، دەركەوتنی وشەی ئەدەب لە زمانی ئینگلیزییدا دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی چواردەیەم، بەڵام مانای ئیستاتیكیی زاراوەی ئەدەب لە بنەڕەتدا، لە هەردوو سەدەی نۆزدەیەم و بیستەمدا بەكارهاتووە، ئەدەب لە كۆتایی چاخەكانی ناوەڕاست بەدواوە، بۆتە كاڵایەكی كولتوریی وەها كە هەر كەسێكی بە ئاگا لە نووسینو كتێبو زمانەكان قۆرخی كردووە بۆ خۆی، هەمیشە وەك شتێكی بەنرخو ناوازەش تەماشاكراوە[١٢]. ((بەكارهێنانە بەراییەكانی زاراوەی ئەدەب بەگشتی ئاماژەیان بۆ خوێندنو

---

[*] **ئەم زاراوەیە لە عەرەبیدا بە " الأدب" و لە فەرەنسیدا بە**"Litterature" **و لە ئەڵمانیدا بە** "Litera" **و لە ئیتاڵییدا بە** "Lite " **و لە ئیسپانییدا بە**"Litera " **دێت. بڕوانە:** Euro Dictionary(2005 : Literature) .

[11] **بڕوانە: فەرهەنگی** Britannica، (١٩٧٤ : **كینیث** Rexroth).

[12] **بڕوانە: روجر فولر** (١٩٩٩ : ٣٢-٣٣).

شارەزایی پەیداکردن لە کتێبدا دەکرد، دور لەو تایبەتمەندییە مۆدێرنەی کە لە مانای خەیاڵیی و ئەفرێنەرانەی "ئەدەب"دا هەیە))[١٣].

هەندێك لەڕێی ئامرازەکانییەوە دەیناسێنن، بۆیە "ئەدەب" ((بەهونەرێکی زمانەوانیی، یان زمانی ئەندێشە، یان کیانێکی زمانیی، یان جەستەیەکی زمانیی، یان بەکۆمەڵە ڕستەیەك دادەنێن))[١٤]، هەندێکی تر بە فۆڕمێکی جوانیی تەواو، یان کارێکی هونەریی پەتیی، یان سیستمێك لە هێماو واتا کە دەق بەرهەمیان دەهێنێتو لە ناو دەقدا دەژینو هیچ پەیوەندییەکیان بە دەرەوەی دەقەوە نییە، دادەنێت[١٥]، یان گوزارشتکردنێکە بەوشە بۆ هەڵوێست وەرگرتنی ئەدیب لە جیهانو دەروبەری خۆی، یان ئامرازێکی گوزارشتکردنی چینایەتییە، یان داڕشتنێکی زمانییە بۆ ئەزمونگەلێکی مرۆیی قوڵ، یاخود بەکارهێنانێکی تایبەتمەندانەی زمانە بۆ بەدیهێنانی ئاستێکی دیاریکراو[١٦].

فەرهەنگی ئەدەبناسیی ڕوسیی، دەربارەی ئەدەب، دەڵێت: ((ئەدەب بریتیە لە هونەری وشە، نوسراوبێت یاخود نە نوسراو، کەپەیوەندیی بەبەرهەمی خوڵقێنەری سەرزارییەوە هەبێت، کە فۆلکلۆرە...))[١٧]، (ئەمرسن) دەڵێت: (ئەدەب تۆماری بیری پەسەندە)[١٨].

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە فەرهەنگی ئۆکسفۆرددا " ئەدەب" بەمانە دەوترێت:

١. ا. ئەو نوسینانەی کە بەهادارن، وەك بەرهەمێکی هونەریی، بەتایبەتیی داهێنانی کەسو ڕووداوەکان، دراماو شیعر، (وەك پێچەوانەیەك بۆ کتێبە تەکنیکیی و ڕۆژنامەگەرییەکان).

---

13 ڕۆجەر فۆلەر: (www.sardam.info/sardam/37/06.htm).

14 د. شكري عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٠).

15 بڕوانە: سەرچاوە پێشوو.

16 بڕوانە: سەرچاوە پێشوو(١١).

17 د. شوكريە رسول: (١٩٨٩: ٧).

18 سەرچاوە پێشوو(٨).

ب. چالاکیی نووسین یاخود خوێندنی بابەتە ئەدەبییەکان، وەك پلەی خوێندنی فلان لە لیتریچەی ئەمریکییدا.

پ. نووسینە ئەدەبییەکان لە وڵاتێکی دیاریکراو، یاخود لە ماوەیەکی تایبەتدا، وەك لیتریچەی فەرەنسیی، یان لیتریچەی ئینگلیزیی لە سەدەی هەژدەیەمدا.

٢. نووسین دەربارەی بابەتێکی تایبەت، وەك: هەموو ئەو ئەدەبەم خوێندۆتەوە کە دەربارەی کشتیاریی لەبەردەستدایە.

٣. نامیلکە یاخود بڵاوکراوەی کورت و بچوك، وەك: تکایە هەرچی ئەدەبی پشووی کامپ هەیە لە ئیسپانیا(وەك نامیلکەو بڵاوکراوەی بچوك) بۆم بنێرە[١٩].

فەرهەنگی زاراوە ئەدەبییەکانیش(A Dictionary of LITERARY TERMS) ، بەم شێوەیە لە "ئەدەب" دەدوێت: ((زاراوەیەکی لێڵ و تەمومژاوییە، هەمیشە ئاماژە بەو وتانە دەکات کە دەگەڕێنەوە بۆ ژانرە سەرەکییەکانی وەك: داستان، دراما، لیریك، ڕۆمان، کورتە چیرۆك، ئۆد(شیعری گۆرانی). ئەگەر وەسفی شتێك بکەین وەك لیتریچە، وەك دژیەك بۆ هەر شتێکی تر، زاراوەکە لەگەڵ خۆیدا ئاوەڵواتای چۆنێتیی هەڵگرتووە، کە لە نێو خۆیدا ئەوە دەگرێتەوە، کە ئەوەی باسی دەکرێت خەسڵەتگەلی باڵا و زاڵی هەیە، واتە ئەو کارە زۆر لە سەروی کارە نووسراوە ئاساییەکانەوەیە، بۆ نموونە " ڕۆمانەکانی جۆرج ئیلیۆت بریتین لە ئەدەب، لە کاتێکدا کە کتێبەکانی فلیمینگز بۆند حاشا هەڵنەگرە کە وەهانین"))[٢٠].

(لسان العرب)یش دەنووسێت: ((ئەدەب بانگکردنی خەڵکە بۆ خوانێك، خواردن چێژی تیایە، ئەدەبیش هەروەها))[٢١]، فەرهەنگی زاراوەکانی ڕاگەیاندنیش(DICTIONARY OF MASS COMMUNICATION

[19] OXFORD ADVANCED LEARNER`S DICTIONARY: (1989 : 728).
[20] J. A. Cuddon (1984 : 366).
[21] لسان العرب (بلا: أدب).

TERMS)، ئەدەب بە كۆمەڵە ئاسەوارێكی پەخشانیی یان شیعریی، ناوازەی جوانی فۆڕم یان داڕشتن‌و باركراو بە كرۆكێكی بەهاداری نەمر دەوترێت[٢٢]، كتێبی (مذاهب الأدب الغربي)، " ئەدەب" بەبەشێك لە مێژووی زمان دادەنێت‌و دەنووسێت: ((كاری ئەدەبیی، بونیاتێكی زمانییەو زۆرترین توانستەكانی زمانیش بەكاردەبات))[٢٣]. فەرهەنگی(Collins Dictionary of the English Languge,1986)یش دەنووسێت: ((ئەدەب: ١. بەرهەمێكی دیاریكراوە لە ڕۆشنبیرییەكی دیاریكراودا، یان لە ڕۆشنبیریی میللەتێك لە میللەتەكاندا: ئەدەبی ئەسكەندەناڤی وەك نمونە. ٢. بابەتێكی تۆماركراوە وەك شیعر، ڕۆمان، وتارو...تاد، بەتایبەتیش ئەو كارە ئەندێشەییانەی كە جۆرێك لە شێوازو گوزارشتی باڵایان تێدایەو ئەو بابەتە گشتییانەش لە خۆدەگرێت كە دەمێننەوە. ٣. بابەتێكی تۆماركراوە، یان بە شێوەیەك لە شێوەكان چاپكراوە دەربارەی پرسێكی دیاریكراو: بابەتی زانستیی، ئەدەبی ئامێری كەمانچە. ٤. بابەتێكی چاپكراوە بەمەبەستی پیشاندانی چەند زانیارییەك: پامفلێت. ٥. هونەر ، یان پیشەی نووسین. ٦. فێركردن (واتایەكی كۆنە).))[٢٤]، فەرهەنگی (Oxford English Dictionary,1971)یش دەربارەی لێكدانەوەی زاراوەی" ئەدەب" ، دەنووسێت: ((١. شارەزایی پەیداكردنە لە نووسین و كتێبدا، فێربوونی ڕەفتاری جوان‌و بەرهەمی هزری مرۆڤو ڕۆشنبیریی ئەدەبییە. ٢. كار یان بەرهەمی ئەدەبییە، چالاكیی‌و پیشەی ئەدیب‌و جیهانی نووسینە. ٣.أ. بەرهەمی ئەدەبە بە گشتیی: ئەو بەرهەمەی لە وڵاتێكی دیاریكراو، یان لە سەردەمێكی تایبەتدا ، یان لە جیهاندا بە شێوەیەكی گشتیی نووسراوە، بە مانایەكی ڕوتتر لە نووسیندا دەردەكەوێت بە لە بەرچاوگرتنی بنەمای جوانیی داڕشتن‌و كاریگەریی سۆزدارییانە. ب. كۆی ئەو كتێب‌و بەرهەمە نووسراوانەیە كە دەربارەی بابەتێكی

---

[22] PROF. KARAM SHALABI(1994 : 570).

[23] د. سالم أحمد الحمداني (١٩٨٩ : ١٥).

[24] روجر فولر (١٩٩٩ : ٣٢).

دیاریکراو نووسراون. پ. بڵاوکراوەیەکی چاپکراوە بۆ هەر مەبەستێك بێت))[25].
یان دەوترێت "ئەدەب" نووسینێکی ئەندێشەئامێزە، بەو واتایەی گوزارشتێکی ڕاستەقینانەی ڕاستگۆیانە نییە لە بیرەکان، بەڵکو هەر بیرێك لە ئەدەبدا بە ئەندێشەیەکی قوڵ زاخاودراوەتەوە[26]. لە فەرهەنگی (EasyLingo)یشدا ئەدەب بە ((پیشەسازیی ئەدەبو بەرهەمو پرۆفێشناڵێتیی ئەدەبیی، یان کۆمەڵەکارێکی ئەدەبیی دیار، یان کۆمەڵە شتێك کە دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو نووسرابن، یان مادەیەکی چاپکراو))[27] باسدەکات.
لە کتێبی(النص و الممانعة)دا هاتووە: ((ئەدەب گوزارشتکردنە لە بیری ئومەتو ژیانو بەهاکانیانو بە گوزارشتکردنێکی مێژوویی پێشکەوتووانە دەژمێررێت، درەوشاوەیە بە شێوەگەلی جۆراوجۆرو نوێ و گەوهەردارە بە ناوەڕۆکگەلێکی گۆڕاو))[28].لە فەرهەنگی (Wikipedia)یشدا، ئەدەب بەمجۆرە ناسێنراوە: ((ئەدەب یەکێکە لە شێوەکانی گوزارشتکردنی مرۆیی لە هەموو ئەو سۆزو بیرو هەژانو هەڵچوونە مرۆییانەی کە بە شێوەیەکی باڵای نووسین، بە شیعر بێت، یان پەخشان، دەردەبڕرێت، بەمەش دەروازەیەك بۆ مرۆڤ دەکاتەوە تا بتوانێت توانستی گوزارشتکردنی هەبێت لە هەر شتێك کە ناتوانێت بەم ڕێگایە زیاتر، گوزارشتی لێبکات. ئەدەب پەیوەندییەکی توندی بەزمانەوە هەیە، نەك هەر ئەوە بەڵکو بەرهەمی ڕاستەقینەی زمانێکی نووسراوو ڕۆشنبیرییەکی تۆمارکراوە))[29].
بەراوردکاری ئەمریکایی (هنری ریماك) دەربارەی مێژووی ئەدەب دەڵێت:
((مێژووی ڕاستەقینەی ئەدەب ناتوانێ مێژووە هاوتەریبەکانی تری داهێنانی هونەریی فەرامۆش بکات، بۆیە ناکرێت مێژووی ئایینەکان، سیستمە فیکرییەکان، ئەخلاق، مومارەسە ڕۆشنبیرییەکان، لە ئەدەب دابڕین، بۆیە

---

25 سەرچاوەی پێشوو.
26 بڕوانە: تیری إیجلیتون(١٩٩٧ : ٨).
27 www.easylingo.org (2006).
28 محمد راتب الحلاق (٢٠٠٠ : ٢١).
29 www.wikipedia.org/wiki (2006)

پەیوەندیی نێوان ئەدەبو بوارە مەعریفییەکانی تر، یان بیروباوەڕەکانی تری وەك هونەرەکانی وێنەکێشان، پەیکەرتاشیی، تەلارسازیی، مۆسیقا، فەلسەفە، مێژوو، زانستەکۆمەڵایەتییەکان، ئایینەکان،...تاد، پێکەوە گەشەدەکەنو ڕووبەڕووی یەکتر نابنەوە))[٣٠]، (رینیە ویلیك)یش لە کتێبەکەیدا (تیۆری ئەدەب) پێی وایە، هەر هونەرێك لە هونەرەکان گەشەکردنێکی تایبەتیی خۆی هەیە و وابەستەی ڕیتمو بونیاتی ناوەکیی تایبەتیی خۆیانن[٣١].

ئەوەی گرنگە هەر هونەرێك بە تایبەتمەندیی جیاکارییانەی خۆی گەشەدەکات، بەڵام دواجار لە بونیاتێکی گشتگیردا پەیوەندییەکی گەشەکردووانەی تەواوکارییانە لەگەڵ هونەرەکانی تردا پێکدەهێنێت، (مەدام دی ستاڵ) دەڵێت: ئەدەب بەهرەیەکی تایبەتییە کە نووسەرێك یان شاعیرێك واتە تاکەکەسێك دەیهێنێتەدی، لەبەر ئەوە نابێت سنورێکی بنجبڕ دابنرێت بۆ سەوداو ڕوخسارو ئامانجەکانی، هەر ئەو دەڵێت: ئەدەب بەپێی ئاووهەوای کۆمەڵایەتیی دەگۆڕێت[٣٢]، (د. علی المصری) دەڵێت: ((ئەدەب چالاکییەکی داهێنەرانەیە، خاوەنی چۆنێتییەکی تایبەتییو باڵایە بۆ سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی بوونی مرۆیی، بە شێوەیەکی ڕیشەییو گشتگیرانە))[٣٣]، (د. محمد مندور)یش دەڵێت: ((مەبەست لە ئەدەب لای ئەوروپییەکان، هەر شتێکە کە بەهۆی تایبەتییەکانی داڕشتنی لایەنە جوانکارییەکەیەوە، یان بەهۆی هەڵچوونەکانی سۆزەوە، یان هەردووکیان پێکەوە، بمانبزوێنێت))[٣٤]. (د. عبدالعزیز عتیق)یش ڕای وایە: ((ئەدەب پرۆسەیەکی خوڵقاندنو داهێنانە...، وابەستەییەکی تەواوو ڕاستەوخۆی بە سروشتەوە هەیەو گوزارشتکردنێکی خودییانەیە لەو شتانەی ئەدیب درکیان

---

[30] دانییل- هنری باجو (١٩٩٧ :٢٢٣).

[31] سەرچاوەی پێشوو.

[32] بڕوانە: د. إحسان فؤاد (٢٠٠٠ : ١٣٥-١٣٦).

[33] د. علي المصري (١٩٩٨ : ٢٧).

[34] د. محمد مندور (١٩٧٤ : ٤).

پێدەكات))[35]، (د.عیزەدین مستەفا ڕەسول)یش "ئەدەب" بە بینینی واقیع بە چاوی زات، باسدەكات[36]، (عەلادین سەجادی)یش دەڵێت ((ئەدەب: بەجۆرێكی تایبەتیی ناوە بۆ ئەو كۆمەڵە زانینانەی كە هۆنراوەو- نووسینی جوان و هونەری نایابو مۆسیقای دڵ ڕفێنو پیشەی قەشەنگ ئەگرێتەوە))[37].

بەدوای ئەم لێكدانەوانەدا، پۆلێنكردنی ئەدەب دێتەكایەوەو دابەشدەبێت بەسەر دوو بواری سەرەكییدا، كە بریتین لە: داهێنانی ئەدەبیی و لێكۆڵینەوەی ئەدەبیی.

١/١-١) داهێنانی ئەدەبیی

داهێنانی ئەدەبیی، وابەستەی كاری ئەدەبیی دەبێتو خۆی لەو بەرهەمەدا دەبینێتەوە، كە بێژەرێك یان نووسەرێك دەیهێنێتە بوون، وەك: شیعر، چیرۆك، ڕۆمان،...تاد، ((دابەشكردنێكی سەرەكیی ئەدەب ئەوەیە كە ئەدەب دەكات بە دوو جۆر، ئەدەبی داهێنانو ئەدەبی لێكۆڵینەوە، داهێنانەكە ئەوە دەگرێتەوە كە بەرهەمی بیرو هەستو سۆزو ئەندێشەو شێوازی داڕشتنی تایبەتیەو، نووسەر لە نەبوونەوە دروستی دەكات))[38]، دەشێت بەرهەمی ئەدەبیی داهێنەرانە، گۆڕین، وەرگێڕانیش بە لقەكانی ئەم داهێنانە ئەدەبییە بزانرێت، لەبەر مەبنای بەرهەمی ئەدەبییشدا دەتوانین دابەشكردنێك بۆ داهێنانی ئەدەبیی بكەین، بەم شێوەیەی خوارەوە:

---

35 د. عبدالعزیز عتیق (١٩٧٤ : ٩).

36 د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەكانی خوێندنی باڵا).

37 علاءدین سجادی (١٩٧١ : ٩).

38 د. عەزیز گەردی، پێشەكیی كتێبی "جوانكاری لە ئەدەبی كوردیدا"، ئیدریس عەبدوڵڵا(٢٠٠٣: ٣).

١. ئەدەبی فۆلکلۆریی: ئەو بەرهەمە خوڵقێنەرانەیە کە دەماودەم و پشتاوپشت، کوڕ لە باوکەوە*، مناڵ لە دایکەوە دەیبستێو دەمێنێتەوە، بۆیە بە بەرهەمی تاقەکەسێك دانانرێتو دەدرێتە پاڵ هەموو میللەتو بە بەرهەمی خوڵقێنەرانەی گەل دەناسرێت[٣٩].

٢. ئەدەبی میلیی: بەرهەمێکی ئەدەبییە، بە زمانێکی سادەو ساکاری میللییانە دەنووسرێت، گوزارشت لە کاتو سەردەمو ڕووداوەکانی خۆی دەکاتو خاوەنێکی ڕاستەقینەو دیاری هەیەو باس لە ژیانی کۆمەڵایەتیی دەکاتو پڕیەتی لە زانستو ڕۆشنبیریی میللیی کە دەبنە مێژووی پەیدابوونی ئەدەبە جدییەکانی تر[٤٠].

٣. ئەدەبی کلاسیکیی: بەرهەمگەلێکی ئەدەبیی هونەرییانەیە، کە بە ڕەچاوکردنی بنەما هونەرییو جوانکارییو ڕەوانبێژییەکانو بە زمانێکی باڵا دەنووسرێتو دەکەوێتە نێوان ئەدەبی میللییو ئەدەبی هاوچەرخەوە.

٤. ئەدەبی هاوچەرخ: بەو بەرهەمە ئەدەبییانە دەڵێن کە هاوزەمانی سەردەم یان چەرخەکانن، لە ئەدەبی زۆربەی گەلاندا بە قۆناغە ئەدەبییەکانی دوای قۆناغی کلاسیکیی دادەنرێت، کە تیایدا ئەدەب لە کایە گشتییەکەیەوە بۆ ئەدەبی نەتەوەیی دەچێت.

٥. ئەدەبی نوێ: ئەو بەرهەمە ئەدەبییانەن کە لە ئێستادا ئامادەییان هەیەو ڕەنگدانەوەی ئاستی ئەدەبییو ڕۆشنبیرییو کۆمەڵایەتیی نەتەوە یان میللەتێکی دیاریکراونو بەتێڕوانینێکی دنیابینیی فراوانەوە دەنووسرێن.

* ئەم لێکدانەوەیە لێکدانەوەیەکی تەواو نییە، چونکە بەپێی کلتوری کۆمەڵگاو جیاکاریی ڕەگەزیی دەگۆڕێتو دەشێ کچانیش لە باوکەوە فێربن، وەك چۆن دەشێ کوڕانیش لە دایکەوە فێربنو بە پێچەوانەیشەوە.

39 بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ (١٩٧٩: ٨).

40 بڕوانە: د. کەمال مەعروف (٢٠٠٣: ١٥).

٦. گۆڕینی ئەدەبیی: بە گۆڕینی بەرهەمێکی ئەدەبیی نەتەوەیەك یان زمانێك دەزانرێت، کە لە بەشە دیالێکتێکییەوە بگۆڕرێتە سەر بەشە دیالێکتێکی تری هەمان زمان.

٧. وەرگێڕانی ئەدەبیی: ئەو بەرهەمە ئەدەبییانەن کە لە زمانێکەوە بۆ سەر زمانێکی تر وەردەگێڕرێن‌و بەشێك لە کلتوری ئەدەبی جیهانیی پێکدەهێنن.

٨. ئەدەبی منالان: بەبەشێکی تری ئەدەب دەژمێررێت‌و لەگەڵ جیاوازیی بیروبۆچوونەکان لەسەر ئەژمارکردنی بە بەشێك لە بەشە ئەدەبییەکان، بەڵام توانیویەتی تایبەتمەندیی‌و شێوەو ناوەڕۆکی خۆی بپارێزێت‌و هەڵگری خەسڵەتی هونەرییانەی خۆی بێت، بە جۆرێك کە بکرێت وەك بەشێکی ئەدەبیی دابنرێت، ((ئەدەبی منالْ لقێکی نوێ‌و تازە بابەتی وێژەیە بەبەراورد لەگەڵ ئەدەبی گەورەکاندا))[٤١]، یان دەوترێت: ئەدەبی منالْ بریتییە لە چۆنێتیی دەربڕین‌و دەرخستنی هەست‌و سۆزو بیر بەهۆی وشەوە، لە شێوەو وێنەی جیاوازدا، وەك داڕشتن‌و دواندن‌و پەخشان‌و هۆنراوە، بەمەبەستی پێگەیاندن‌و چێژو خۆشیی بەخشین بە منالْ[٤٢].

www.zheen.org

١/١–٢) لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی

لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی، بە ئەدەبیاتناسیش ناودەبرێت[٤٣]، ((مەبەست پێی ئەوەیە کە کەرەسە بنەڕەتییەکانی تیۆریی زانستیی پیشان بدات، ئەوە دەربخات کە تیۆری زانستیی چۆن تەماشای ئەدەبیات ئەکات‌و لەگەڵ زانست گونجانیا چۆن دەرئەخات‌و چۆن ئەو نرخەی کەرەسەکەی ئەدەبیات بە خوێندەواران

41 د. فازل مەجید مەحمود (٢٠٠٤: ٤٣).

42 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٤٤).

43 بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ (١٩٧٩ :٤).

ئەناسێنیٰ کەلە بەردەستدایە))[٤٤]، یان لێکۆڵینەوە ((ئەو شتانە دەگرێتەوە کەلە ئەدەبی داهێنان دەدوێن، واتە بریتییە لە شیکردنەوەو لێکدانەوەو هەڵسەنگاندنی بەرهەمی داهێنانی ئەدەبیو دۆزینەوەی یاساکانی ئەدەبو پەیوەندی ئەدەب بە ژیانو سەردەمو زانستەکانی ترەوە))[٤٥]، بەڵام ئەوەی گرنگە بۆ لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی زیادبکەین ئەوەیە، کە لێکۆڵینەوەی ئەدەبیش خۆی بۆ خۆی "داهێنانە"و هەر ئەمیشە بەهاو ئاستی داهێنان بە بەرهەمێکی ئەدەبیی دیاریکراو دەبەخشێت، بەڵام ئەم جۆرە لە داهێنان وابەستەی خودی بەرهەمی ئەدەبیی دەبێتو بیٰ بوونی ئەو هیچ بوونێکی ڕاستەقینەی نابێت، بۆیە دەشێت بە داهێنانێکی وابەستەی داهێنانە ئەدەبییەکان بزانرێت.

لێکۆڵینەوەی ئەدەبیش دابەشدەبێت بەسەر سیٰ بنەڕەتی جیاوازدا، کە بریتین لە: (تیۆری ئەدەب، ڕەخنەی ئەدەبیی، مێژووی ئەدەب)، ئەم سیٰ بنەڕەتە لەگەڵ جیاوازییاندا، بەڵام هیچ یەکێکیان بیٰ ئەوانی تریان ناتوانێت ئەوەی مەبەستە بیهێنێتەکایەوە، چونکە بەپەیوەندییەکی ئۆرگانیی وەها پێکەوە گرێدراون، کە ئاسان نییە یەکێکیان لەوی تریان جودا بکەینەوە، ((تیۆری ئەدەب لە زۆر لە بنەڕەتو لیٰ کۆڵینەوەکانیدا پشت بە باشترین دەسکەوتی بیری ڕەخنەگریو شتە بەنرخەکانی لیٰ وردبوونەوەی ڕەخنەگری ئەبەستیٰ. مێژوی ئەدەب بەبیٰ تیۆری ئەدەب نابیٰو تیۆری ئەدەبیش بیٰ مێژوی ئەدەب نابیٰ، ئەم دوو پەیڕەوە زانستی یە زۆرتوند بەیەکەوە بەستراون))[٤٦]، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی، گەر بمانەوێت لێکۆڵینەوەیەك لە بواری مێژووی ئەدەبی کوردییدا بنووسین، لێکۆڵینەوەکە دەربارەی شیعری کوردیی بێت، پێش هەموو شت دەبێت بزانین شیعر چییە؟ ئەو دەقانەی لەبەر دەستماندان شیعرن، یان پەخشانن،

---

[44] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو.

[45] د. عەزیز گەردی، پێشەکیی کتێبی "جوانکاری لە ئەدەبی کوردیدا"، ئیدریس عەبدوڵڵا(٢٠٠٣: ٣).

[46] د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ (١٩٧٩ :٦).

کەواتە پێویستمان بە زانیاریی هەیە لە بواری تیۆری ئەدەبدا، کاتێکیش دەقەکان هەڵدەسەنگێنین، ئەوا دەبێت بچینە ناو ڕەخنەی ئەدەبییەوە، ((ئەم سێ لقەی لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی بەجیاجیا دەبینرێن، بەڵام دابڕاونین لەیەکتریو پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە))[47]. بایەخدان بەهەر یەك لەم بنەڕەتانە، بایەخدانە بەوانی تریش، چونکە بەیەکەوە پرۆسەی لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی تەواودەکەن، جگە لەوەی هەرسێکیان وەکویەکنو تەنها لەدوای هەبوونی کارێکی ئەدەبییەوە نەبێت، نایەنەکایەوە. (رینیە ویلیك) پێی وایە: ((زاراوەی تیۆری ئەدەب بەتەواویی تیۆری ڕەخنەی ئەدەبییو تیۆری مێژووی ئەدەبییش دەگرێتەوە))[48]. (حەنا عەبود)یش پێی وایە گواستنەوەی کۆمەڵگای مرۆیی لە کۆمەڵگای کشتوکاڵییەوە بۆ کۆمەڵگای پیشەسازیی سەرەتای دەرکەوتنی تیۆرە نوێکانی ئەدەب بوو، چونکە بیری مرۆڤی لە ڕامانەوە بۆ شیکردنەوە گواستەوە[49].

١/١-٣) مێژووی ئەدەب

لێکۆڵینەوەیە لە بازنەی مێژوودا، یان لە ڕوانگەی مێژووییەوە لە ئەدەبو دەقی ئەدەبیی دەڕوانێت، وەك پەیوەندیی ئەدیب بە سەردەمەکەیەوە، مێژووی بەرهەمەکان، ڕادەی کاریگەریی ئەدەب لەسەر ئەو قۆناغە مێژووییەی تیایدا سەری هەڵداوە، کاریگەریی قۆناغی مێژوویی لەسەر ئەدیبو بەرهەمەکەی، باسکردن لە ژیاننامەی ئەدیب.

لێرەوە مێژووی ئەدەب دەتوانرێت بە دوو میتۆد لێیبکۆلرێتەوە[50]:

١. میتۆدی زەمەنیی، کە بەپێی کات لە ئەدەب دەکۆڵێتەوە.
٢. میتۆدی ڕوداو، کە بەپێی ڕوداو لە ئەدەب دەکۆڵێتەوە.

---

47 د. دڵشاد عەلی (٢٠٠٥: وانەکانی خوێندنی باڵا).
48 د. سالم أحمد الحمدانی (١٩٨٩ : ٩).
49 بڕوانە: حنا عبود (١٩٩٩ : ٢٨).
50 د. عبدالعزیز عتیق (١٩٧٤ : ١٠).

بنکەی ژین www.zheen.org

مێژووی ئەدەبیش بەگشتیی ئەم بووارانە لەخۆی دەگرێت:

١. مێژوونوسینی ئەدەبیاتناسیی.
٢. تێکستۆلۆژیا.
٣. بیبلۆگرافیا.
٤. تیۆرە مێژوییەکان.
٥. میتۆدە مێژووییەکان.

١/١-٤) ڕەخنەی ئەدەبیی

هەڵسەنگاندنی دەقێکی ئەدەبیی و دەرخستنی لایەنی چاکەو خراپەی ئەو بەرهەمەیە لەسەر بنەمای ئەو تێڕوانین و بۆچوون و ڕا ڕەخنەییانەی کە تاڕادەیەك چەسپاون و بۆ هەر قۆناغێکی ئەدەبیی، یان بۆ هەر چەشن و جۆرێکی ئەدەبیی سودیان لێدەبینرێت، لە بواری پراکتیکیدا لە بەر ڕۆشناییان دەقی ئەدەبیی شیدەکرێتەوەو ڕاڤەدەکرێت و هەڵدەسەنگێندرێت[51].

ڕەخنەی ئەدەبیی، ئەم بووارانە لەخۆ دەگرێت:

١. تیۆرە ڕەخنەییەکان.
٢. میتۆدە ڕەخنەییەکان.
٣. ئەدەبی بەراوردکاریی.
٤. هونەرە ڕەوانبێژییەکان.
٥. کێش و سەروا.
٦. ڕەخنەی پراکتیکیی.
٧. ڕاڤەکردن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

[51] بڕوانە: د. دڵشاد عەلی (٢٠٠٥: وانەکانی خوێندنی باڵا).

١/١-٥) تیۆری ئەدەب

زانستێکە لە ڕۆڵو بایەخی کاری هونەرمەندانە دەکۆڵێتەوەو بایەخ بە ئەدەب دەدات وەك چەمكو وەك پێناسەو وەك جۆرەکانی ئەدەبو، تایبەتمەندییەکانو ڕێبازو چەشنو میتۆدە ئەدەبییەکان ((تیۆری ئەدەب زانستێکە دەربارەی جۆرو شێوەی هونەرمەندانەو ڕێگەکانی دەربڕینیانو پێش هەمووشت لە یاسا گشتییەکانی گەشەسەندنی ئەدەبیاتی هونەرمەندانەو خاسیەتو سروشتی کۆمەڵایەتیو ئەرکی کۆمەڵایەتیو شێوەو پەیوەندیی ئەدەبیات لەگەڵ ژیاندا دەدوێت))[٥٢].

کەواتە تیۆری ئەدەب، کۆمەڵە بیرو بۆچوونێکی بەهێزو ڕێکخراوو قوڵو پێکەوە گرێدراوە، کە پشتبەستوو بە تیۆرییەك لە بوارێکی زانیاریی، یان فەلسەفیی دیاریکراودا کاردەکاتو بایەخ بەتوێژینەوە لە گەشەو سروشتو ئەرکی ئەدەب دەدات[٥٣]:

١. گەشەی ئەدەب: دۆزینەوەی پەیوەندییە لە نێوان ئەدیبو کاری ئەدەبییدا.
٢. سروشتی ئەدەب: دەرخستنی کرۆکی بەرهەمە ئەدەبییەکانە، واتە لێکۆڵینەوەیە لە تایبەتمەندییو سیماگشتییەکان.
٣. ئەرکی ئەدەب: دەرخستنی پەیوەندییە لە نێوان بەرهەمی ئەدەبییو خوێنەراندا، واتە دەرخستنی کاریگەریی ئەدەبە لە وەرگرانی ئەو ئەدەبە. (حەنا عەبود) دەربارەی ئەرکی ئەدەب دەڵێت: ((ئەرکی ئەدەب پێشکەشکردنی پرسەو سەرەخۆشیی نییە، هەروەها ئەدەب بۆ ئەوە نەخوڵقاوە تا مانوبونو خواستو سەختییەکانی ژیان لەبیر خەڵك

[52] د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ (١٩٧٩ :٤).
[53] بڕوانە: د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٥).

بباتەوە، بەڵكو ڕووبەڕووبوونەوەیەكی ڕاستەقینەی كێشە مادیی‌و ڕۆحییەكانی مرۆڤە))[٥٤].

ئەگەر مێژوو و ڕەخنەی ئەدەبیی بایەخ بەدەق بدەن بۆ ئەوەی بتوانن حوكمی لە بارەوە بدەن، ئەوا تیۆری ئەدەب لەگەڵ ئەوەدا بایەخ بە فاكتی ئەدەبیش دەدات، لێرەوە تیۆری ئەدەب دابەشدەبێت بۆ:

١. تیۆرە ئەدەبییەكان.
٢. ڕێبازە ئەدەبییەكان.
٣. چەشنە ئەدەبییەكان[*].

١/١-٦) تیۆرە ئەدەبییەكان

ئەو تیۆرییانەن كە لە ڕێگایانەوە ئەدەب لێكدەدرێتەوە، پێشتر لە زمانە ئەوروپییەكاندا زاراوەی "زانستی ئەدەب – Literaturwissenschaft"یان بۆ بەكاردەهێنا، لە ئێستادا زاراوەی " تیۆری ئەدەب – Literary thory"ی بۆ بەكاردێنن[٥٥]، بەگشتیی بریتین لە[٥٦]:

ا. تیۆری لاسایی‌كردنەوە، لە چەرخی چوارەمی پێش زاییندا:

ئەم تیۆرییە بە یەكەم تیۆری ئەدەب دادەنرێت، بنەماكانی لەلایەن (ئیفلاتۆن)ەوە دانراوەو دواتر (ئەرستۆ) پەرەی پێداوە، "لاسایی‌كردنەوە" بەبنەمای كارەئەدەبییەكان دەزانێت.

ئیفلاتۆن لەم تێزەیدا لە ململانێی نێوان شیعرو فەلسەفەدا ڕووەو فەلسەفە دەڕوات‌و پشت بە فەلسەفەی نمونەیی(الفلسفة المثالية) دەبەستێت‌و

---

54 حنا عبود (١٩٩٧ : ٨).

* لەبەر ئەوەی ئەم بوارەی تیۆری ئەدەب لە كرۆكی لێكۆڵینەوەكەی ئێمەدایە، بۆیە لە پاری دووەمی ئەم بەشەدا لێیدەكۆڵینەوە.

55 رينيه ويليك (١٩٨٧: ٨).

56 بڕوانە: د. شكری عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٧-٩٦).

لاسایکردنەوە بۆ سێ جیهان دابەشدەکات: ١. جیهانی باڵا. ٢. جیهانی هەستپێکراو. ٣. جیهانی سێبەر. ئیفلاتۆن لاسایکردنەوە پەسەندناکاتو پێی وایە شاعیر جگە لە لاسایکەرەوەیەکی لاسایکراوەکانی جیهانی باڵا شتێکی تر نییە.

بەدوایدا ئەرستۆ دێت، کەبە دانەری یەکەم کتێبی تیۆری ئەدەبیی دادەنرێت لە مێژووی مرۆڤایەتییدا کە بەناوی"شیعر"ەوە دایناوە، تیایدا لەگەڵ زۆرێك لە تێڕوانینەکانی ئیفلاتۆندا پێچەوانە دەبێتەوەو ئەم بنەمایانە دیاریدەکات:

١. شیعر جۆرێکە لە لاسایکردنەوەو لاسایکردنەوەش دابەشدەکات بۆ سێ جۆر:
   ا. وەکو خۆی.
   ب. باشتر لە خۆی.
   پ. خراپتر لە خۆی.

ئەرستۆ لاسایکردنەوە پەسەندەکات، تەنها ئەو جۆرەیان نەبێت کە خراپتر لە خۆی لاسایدەکرێتەوە.

٢. بابەتی لاسایکردنەوەکە، لێرەشدا: کۆمیدیاو تراژیدیا، دیاریدەکات.
٣. سروشتی فەلسەفییانەی شیعر، لێرەدا پێی وایە ململانێ لە نێوان شیعرو فەلسەفەدا نییەو شیعر بۆ جۆرێك لە فەلسەفەگەریی دەباتەوە.
٤. گەشەی شیعرو سەرچاوەی چێژەکانی: لێرەدا شیعر بە سروشتی مرۆڤایەتییەوە دەبەستێتەوەو لاسایکردنەوەش بە غەریزەیەکی مرۆیی دەزانێت.
٥. ئەرکی شیعر: ئەرك دەبەخشێتە شیعر کە بریتییە لە پاککردنەوەی دەروون.
٦. شێوەی باڵای لاسایکردنەوە: واتە بە کام هونەرو جۆری ئەدەبیی لاسایکردنەوەیەکی شیعریی بکرێت؟

ب. تیۆری گوزارشتکردن

تیۆری لاسایکردنەوە تا ناوەڕاستی چەرخی هەژدەیەم دەستبەسەر بزوتنەوەی ئەدەبیی ئەوروپادا دەگرێت، بەڵام لێرەوە بەهۆی هاتنەکایەی چینی بۆرژواوە، گۆڕانکاریی لە هەموو بوارەکانی ژیاندا دێتەکایەوە، بایەخ بە تاکگەرایی دەدرێتو ئەم تیۆرییە دێتە کایەوە کەلە هێزی پەیوەندیی نێوان ئەم بابەتانە دەکۆڵێتەوە:

١. ئەدەبو ژیاننامەی زاتیی.
٢. ئەدەبو سایکۆلۆژیا.

کانت (١٧٢٤-١٨٠٠ز) و هیگڵ (١٧٧٠-١٨٣١) بەدوو بانگەشەکەری فەلسەفەی بۆرژوازیی و تاکگەرایی دادەنرێنو کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر ئەدیبو ڕەخنەگرەکانی ئەم قۆناغە هەبووە، بەدوایاندا ولیەم ووردزۆرس (١٧٧٠-١٨٥٠)و سەموئیل تیلۆر کۆلیردج (١٧٧٢-١٨٣٤)دێن، کەبەتایبەتیی ئەمەی دواییان بە ڕێگە خۆشکەری بیریی فرۆیدیی و دەرکەوتنی فەلسەفەو ئەدەبی بوونگەرایی دادەنرێت.

بنکەی ژین
www.zheen.org

پ. تیۆری خولّقاندن

لە کۆتایی سەدەی نۆزدەیەمدا دەردەکەوێت، پاش ئەوەی هونەر دەکرێتە کاڵایەکی بێزراوی بۆرژوازییەت، ئەم تیۆرییە دێتو بانگەشە بۆ هونەرێکی ڕاستەقینەو بێگەرد دەکات، کە پاککرابێتەوە لە گەندەڵییەکانی (ئەخلاقو زانستو کۆمەڵگاو...تاد)، " زاتییەتو ئیستاتیکا" بەلای ئەم تیۆرییەوە زۆر گرنگن.

ت. تیۆری ڕەنگدانەوە

هەر لە چەرخی نۆزدەیەمدا ئەم تیۆرییە لەگەڵ داهاتنی ئەدەبێکی نوێدا کە بەئەدەبی سروشتگەرایی و ئەدەبی واقیعیی دەناسراو لە ئەنجامی گەشەی کۆمەڵایەتیی و زانستیی و تەکنۆلۆژیی و ئابورییەوە، هاتبوویەکایەوە، دەرکەوتو لە پەیوەندیی نێوان ئەدەبو ژیانی دەکۆڵییەوە.

١/١-٧) ڕێبازە ئەدەبییەکان

"ڕێبازی ئەدەبیی" بە تەوژمێکی ئەدەبیی دیاریکراو دەڵێن، کەبەتایبەتمەندیی و خەسڵەتە تایبەتەکانیدا جیادەکرێتەوە، هەڵگری تایبەتێتیی سەردەمێکی دیاریکراو دەبێت و بارودۆخە کۆمەڵایەتییەکان و شێوازی ژیان و ڕووداوە گەورەکان کاریگەرییان بەسەر هاتنەکایەو گەشەسەندن و تەنانەت پوکانەوەشیاندا دەبێت، بنەماکانی لە سەر پایەکانی بیرو هۆش و سۆزو ئەندێشە بنیاتدەنێت، کە بەپێی تایبەتمەندیی هەر ڕێبازێکی ئەدەبیی دیاریکراو یەکێك لەم پایانە بەسەر ئەوانی تردا زاڵدەبێت[٥٧]، یان ڕێبازی ئەدەبیی بریتییە لە کۆمەڵێك تایبەتمەندیی و بنەمای ئیتیکیی و ئیستاتیکیی بیرمەندیی کە لە کۆبەندیاندا ڕێکخستنێکی گونجاو هاتبێتەکایەوە، هەڵقوڵاوی گەلێك لە گەلەکان، یان دەستەیەك لە گەلێکی دیاریکراودا بووە لە کاتێکی دیاریکراودا، هەموو داهێنانە هونەرییەکانیش دەگرێتەوە، وەك: ئەدەب، مۆسیقا، وێنەکێشان، پەیکەرتاشیی، نەخش‌ونیگارسازیی، جلوبەرگ، تەرزەبیناسازییەکان، کە ئەمانەش لە دیدی فەلسەفیانەی خەڵکەوە بۆ جیهان و مرۆڤ بەرجەستەبوون و لێیانەوە گوزارشتی ئەدەبیی و هونەریی لە هەڵوێست و ئامانج و ئایندەدەکرێت[٥٨]، یان دەوترێت: ((ڕێباز لە بواری ئەدەبیاتدا بریتییە لە کۆمەڵە تیۆرو بۆچوونێکی ئەدەبیی و هونەریی کە لە شارێك، لە وڵاتێکدا سەرهەڵدەدات، نوێنەرەکانیشی بە بەرهەمەکانیان دەیچەسپێنن. زۆربەی جاران وەك چەند بنەمایەك دووبارەدەبێتەوەو سنوری ئەو وڵاتە دەشکێنێ و بەناو وڵاتانی دیکەدا بڵاودەبێتەوە))[٥٩]. ئەمانەش دابەشدەبن بۆ[٦٠]:

---

[57] بڕوانە سایتەکانی: www. wikipedia.org / mthahb/wala/htm
www.ward.mahdede.com

[58] بڕوانە: عبدالرزاق الأصفر (١٩٩٩ :٦٣).

[59] د. فەرهاد پیربال (٢٠٠٤ : ٨).

[60] بڕوانە:- د. سالم أحمد الحمدانی (١٩٨٩).
- عبدالرزاق الأصفر (١٩٩٩).
- د. فەرهاد پیربال (٢٠٠٤).

أ. كلاسيزم (كۆنو نوێ)، له سه‌ده‌كانی پێش زایینه‌وه تاكۆتایی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌یه‌م.

ب. ڕۆمانسیزم له ساڵی ١٧٩٧ به‌دواوه.

پ. ڕیالیزم[٦١] له ساڵی ١٨٤٣ به‌دواوه.

ت. په‌رناسیی له ساڵی ١٨٧٦ به‌دواوه.

ج. سمبولیزم له ساڵی ١٨٨٦ به‌دواوه.

ح. فوتووریزم له ساڵی ١٩٠٦ به‌دواوه.

خ. دادایزم له ساڵی ١٩١٦ به‌دواوه.

چ. سوریالیزم له ساڵی ١٩١٩ به‌دواوه.

د. بوونگه‌رایی له ساڵی ١٩٣٩ به‌دواوه.

بنكه‌ی ژین
www.zheen.org

[61] (دیمین كرانت) پتر له سی جۆری ڕیالیزم جیاده‌كاته‌وه، له‌وانه: ڕیالیزمی (ڕه‌خنه‌گرانه، ئایدیالیی، هێورگه‌رایی، نه‌ته‌وه‌یی، سروشتیی، ئیشتراكیی، ده‌رونیی، خودیی، ڕۆمانسیی،...تاد)، بڕوانه : د. سالم أحمد الحمدانی (١٩٨٩ : ١٥٥).

٢/١) چەشنە ئەدەبییەکان

چەشنە ئەدەبییەکان* یان ئەوەی ئەوروپییەکان بە ژانرە ئەدەبییەکانیش باسیدەکەن، لە سەرچاوە کوردییەکاندا بە هونەرەکانی ئەدەب هاتووە[٦٢]، لە ئاست بوارە ئەدەبییەکانی تردا کەمتر لێکۆڵینەوەی لەسەرکراوە، هۆکاری ئەمەش بۆ سەختیی جیاکردنەوەی ژانرەکانو ئاوێزانبوونیان بەیەکدیو دیارینەکردنی سنوورگەلی وەهان کە بتوانن پاوانی هەریەك لەم ژانرانە جیابکەنەوە، (جەی. ئەی. کیدۆن) ژانر بە چەشن، یان پۆلێکی ئەدەبیی باسدەکاتو دەڵێت: ((ژانرە سەرەکییە کلاسیکییەکان بریتیبوون لە: داستان، تراژیدیا، لیریك، کۆمیدیاو سەتایر، لە ئێستاشدا ڕۆمانو کورتەچیرۆکیشیان بۆ زیادکراوە))[٦٣].

ئەرکی سەرەکیی تیۆری چەشنە ئەدەبییەکان، دەرخستنی تایبەتمەندیی هەر ژانرێكو دیاریکردنی گەشەکردنو بەرەوپێشچوونو تێکەڵاوبوونی ژانرەکانە لەگەڵ یەکتردا، ((چەشنە ئەدەبییەکان تەنها لە تیۆری ئەدەبدا گرنگنین، بەڵکو بۆ مێژو و ڕەخنەی ئەدەبیش گرنگن، چونکە چەشنی ئەدەبیی واهەیە بەرەو نەمان چووەو چەشنی ئەدەبیش هەیە لە ئێستادا دەردەکەوێت))[٦٤]، هەر ئەمەش وادەکات کە دواجار لەسەردەمێکی وەك ئێستادا تەنها تیۆری ئەدەب بەو گشتگیرییەی خۆی نەمێنێتەوە، بەڵکو لەڕێی تیۆری چەشنە ئەدەبییەکانەوە، تیۆری شیعر، تیۆری ڕۆمان، تیۆری شانۆ، تیۆری کورتەچیرۆك،...تاد،

---

* چەشنە ئەدەبییەکان، لە (الأنواع الأدبية) یان (الأجناس الأدبية) عەرەبییو (Literary Genres)ی ئینگلیزییەوە وەرگیراوە، لە زمانی فەرەنسیشدا هەمان شتی پێدەوترێت، بەڵام هەنێکجار لە بەرامبەر "Genres"دا: (Typs, Kinds, Forms)یشی پێدەڵێن. بنچینەی ئەم وشەیە"Genres " لە زمانە ئەوروپییەکاندا بۆ وشەی "Genés" یان "Genos" دەگەڕێتەوە، دوورنییە کە وشەی "جنس"ی عەرەبیش لە هەمان وشەی "گنز"ی یۆنانییەوە وەرگیرابێت، بڕوانە:(د. سیروس شمیسا : ١٩٩٥: ٢٤).

[62] بڕوانە: د. شوکریە رسول: (١٩٨٩)، د.هیمداد حوسێن (١٩٩٨)، نەوزاد عەلی (٢٠٠٤).

[63] J. A. Cuddon (1984 : 285).

[64] د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ٩٧).

بنکەی ژین www.zheen.org

بێنەکایەوە، بۆیە دەشێت بوترێت: ((تیۆری چەشنە ئەدەبییەکان، بنەماگەلێکی پەیڕەوبەندەو لەسەر بنەمای بونیاتو تایبەتمەندیی سیستماتیکیانەی چەشنە ئەدەبییەکان دروستدەبێت))[٦٥]. مێژووی ئەم جیاکارییە لە چەشنە ئەدەبییەکاندا بۆ "ئەرستۆ" دەگەڕێتەوە، کاتێك لە کتێبی "شیعر"دا، کۆمیدیاو تراژیدیاو داستان، جیادەکاتەوە[٦٦]، ئەم تێڕوانینانەی ئەرستۆ تا چەرخی نۆزدەیەم درێژەدەکێشنو بە کۆڵەکەی بنەڕەتیی کارەکانی "شکسپیر"یش دادەنرێن[٦٧]، بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا هەندێك لە ڕەخنەگران دابەشکردنی ئەدەب بۆ ژانری جیاجیا ڕەتدەکەنەوەو تێڕوانینی لەم جۆرانە بە کۆنەپارێزیی و گەڕانەوە بۆ چەمکە کلاسیکییەکان باسدەکەن، بۆ نمونە "کرۆچیە" لەگەڵ دابەشکردنو پۆلێنکردنی ئەدەبدا نییەو لەم بارەیەوە دەڵێت: ((ئەدەب پێکدێت لە کۆمەڵە قەسیدەو شانۆگەریی و ڕۆمانێك کە هەموویان لە ژێر ناوێکدا کۆدەبنەوە کە ئەدەبە))[٦٨].

(هدسۆن) بۆ لێکدانەوەی چەشنە ئەدەبییەکان، لە تێڕوانینە دەرونشیکارییەکان نزیکدەبێتەوەو پێی وایە چەشنە ئەدەبییەکان وەڵامدەرەوەی پێداویستییە دەرونییەکانی مرۆڤنو، ئەم دابەشکردنە بۆ جیاکردنەوەی چەشنەکان دەخاتەڕوو[٦٩]:

١. خواستمان لە گوزارشتکردنی خود هەبێت (شیعر دەدۆزینەوە).
٢. بایەخ بە خەڵكو بەرهەمەکانیان بدەین (شانۆ دەدۆزینەوە).
٣. بایەخ بەو دەوروبەرە بدەین کە تیایدا دەژینو بەو جیهانی ئەندێشە ئامێزەشی بدەین کە دەمانەوێت بیگوێزینەوە بۆ بوونو واقیع (چیرۆك دەدۆزینەوە).

www.zheen.org

---

65 رينيه ويليك و أوستن ارين (١٩٨٤ : ٢٩٦).

66 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥: ٢٦).

67 د. شكرى عزيز الماضي (١٩٨٥ : ٩٩).

68 رينيه ويليك و أوستن ارين (١٩٨٤ : ٢٩٥).

69 د. عزالدين إسماعيل (١٩٧٣ : ٢١).

٤. خۆشەویستیمان بۆ وێنەیەك هەبێت لەبەر ئەوەی وێنەیە (ئەدەب وەك کیانێکی دامەزراو لەسەرخۆی دەدۆزینەوە).

دابەشکردنە کۆنەکان تا سەدەی هەژدەیەم وابەستەی دابەشکردنی شیعرن، بەو ئاراستەیەی "ئەدەب" تا ئەو دەمە بە "شیعر" دەناسرا، هەر ئەمەش وادەکات کە پۆلێنکردنی چەشنە ئەدەبییەکان لە ئەرستۆوە تا بە برۆنتییرو هیگڵو ئیلیۆت دەگات، پۆلێنکردنی شیعرە نەك شیعرو پەخشان پێکەوە، کە دواتر باسیاندەکەین.

(برۆنتییر) پێی وایە چەشنی ئەدەبیی وەك چەشنی بایۆلۆژیی وایە، دێتو گەشەدەکاتو لەناودەچێت، بەڵام ئەم لەناوچوونە لەناوچوونی تەواونییە، بەڵکو ڕەگەزەکانی لەگەڵ چەشنی تردا بەردەوامدەبێتو دەمێنێتەوەو گەشەدەکات[70].

(هیگڵ)یش شیعر بۆ دوو جۆری سەرەکیی کە (داستانو لیریکی)ن، دابەشدەکاتو لە لێکدانی ئەم دووانەش جۆری سێیەم دیاریدەکات کە (شیعری درامی)یە، کە بۆ درامای کۆمیدییو تراژیدیی بەشی دەکاتو لە لێکدانی ئەم دوانەشەوە (درامای نوێ) پێکدەهێنێت[71]. (ت. س. ئیلیۆت)یش شیعر بۆ لیریکییو داستانو دراما دابەشدەکات[72].

لەگەڵ ئەمانەدا تێڕوانینی تیۆری ڕەنگدانەوە بۆ چەشنە ئەدەبییەکان دێت، کە پێی وایە دەرکەوتن یان لەناوچوونی چەشنە ئەدەبییەکان وابەستەی پێداویستییە ئیستاتیکییە کۆمەڵایەتییەکانە، واتە ئەوە سیستمی کۆمەڵایەتییە کە دەرکەوتنی چەشنێکی ئەدەبیی لەگەڵ پلەی گەشەسەندنی خۆیدا دەسەپێنێت، بۆ نمونە ڕۆمان لە ژینگەیەکی کۆچەرییدا سەرهەڵنادات، بەڵکو پێویستی بە پەیوەندیگەلێکی کۆمەڵایەتیی چڕ هەیە کە خۆی لە شاردا دەبینێتەوەو پێویستی بە چاپخانەو خوێنەرو...هتد، هەیە[73].

لەگەڵ هەموو ئەمانەدا. ئەوەی ئەمڕۆ گفتوگۆی شێلگیرانەی لەسەر دەکرێت ئەو تایبەتمەندییانەن کە دەتوانن ژانرێکی ئەدەبیی لە یەکێکی تر جیابکەنەوە، ئەم جیاکارییە لەگەڵ ئەوەی سەختە بەهۆی گۆڕانی بەردەوامو تێکەڵاوبوونی لەناکاوی ژانرەکان خۆیانەوە، بەڵام دواجار قاڵب دەگرنو لە چەشنێکی نوێدا خۆیان دەبیننەوە ((چەشنە ئەدەبییەکان، بەبەردەوامیی پاوانەکانی یەکتر دەبڕنو

---

[70] بڕوانە: توماس مونرو (١٩٧١: ٣٥٢).

[71] د. شكري عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٠-١٠١).

[72] سەرچاوەی پێشوو (١٠١).

[73] بڕوانە: سەرچاوە پێشوو(١٠٢).

www.zheen.org

جۆری لێکدراو، یان ئاوێتەی نوێ دەهێننەکایەوە، بەمەش تیۆری چەشنە ئەدەبییەکان لە پۆلبەندکردنی جۆرو هونەرەکانیدا بەردەوام لە گۆڕاندا دەبێت))[74]، یان دەوترێت: کارلێکردنی نێوانی چەشنو جۆرە ئەدەبییەکان، تایبەتمەندیی خودی هەریەك لەو چەشنو جۆرە ئاوێتەبووانە ناسرێتەوەو لەگەڵ ئەو تێکەڵاوبوونەشدا دەتوانن بەشێکی زۆر لە تایبەتمەندییەکانی خۆیان بهێڵنەوە، یان کە جیاکرانەوە وەکو ئەوە بناسرێنەوە کە هەبوون[75]، ئەگەر بڕوانینە ئەم هێڵکارییەی خوارەوە کە دەربارەی گۆڕانی ژانرەکانە لە سەرچاوەی بنەڕەتیی داستانە شیعرەوە، ئەوا بەڕونیی ئەو ڕاستییە دەردەکەوێت کە بەپێی ڕێبازو سەردەمو گەشەی کۆمەڵایەتیی، ژانرەکانیش دەگۆڕێن:

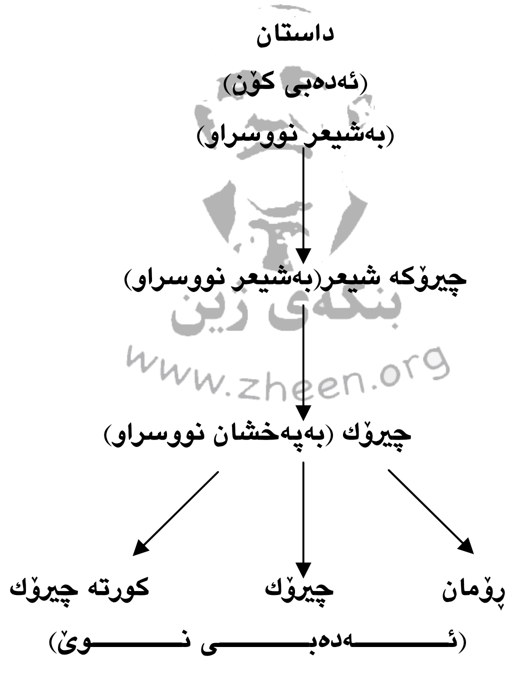

بنکەی ژین
www.zheen.org

74 رينيه ويليك (١٩٨٧: ٣٧٦)، رامان سلدن (١٩٩٨ : ٢٣١).

75 محمد مشبال (٢٠٠١ : ٥٢).

به ئاراستەیەکی ترو لە لێکدانەوەیەکی تری چەشنە ئەدەبییەکاندا، (م. ھ. ئەبرام) لە کتێبی (کورتەیەکی زاراوە ئەدەبییەکان)[٧٦]دا، دەڵێت: ژانر زاراوەیەکە، ئاماژەدەکات بە دووبارەو چەندبارەبوونەوەی جۆرێك لە ئەدەب، یان ئەوەی لە ئێستادا بە "فۆڕمی ئەدەبیی" ناودەبرێت. ئەو ژانرانەی کارە ئەدەبییەکانیان پێ پۆلێنکراوە لە زەمەنە جیاجیاکاندا، ژمارەیان زۆر زۆرەو، ئەو پێوەرانەش کە پۆلێنکردنەکانیان لەسەر بنیاتنراوە زۆر جیاوازو جۆراوجۆرن. یان دەوترێت: ((گەشەکردنی ھەر چەشنێکی ئەدەبیی وابەستەی ھەڵوێستییەتی بە مێژوو و کۆمەڵەوە))[٧٧]، (د. سیرۆس شەمیسا)یش دەربارەی پۆلبەندکردنی چەشنە ئەدەبییەکان دەڵێت: ((پۆلبەندکردنی یەکلاکەرەوەی چەشنە ئەدەبییەکان کارێکی سەختو دژوارە، جگە لە چەند بوارێکدا نەبێت، ئاسان نییە لە ڕووی فۆڕمو ناوەڕۆکەوە ھەر بەرھەمێکی ئەدەبیی لەگەڵ جۆرەکەیدا دیاریبکرێت))[٧٨].

لەگەڵ ھەموو ئەمانەدا، چەشنە ئەدەبییەکان لەگەڵ گەشەکردنی مرۆڤایەتییدا گەشەیانکردووە، ئەم گەشەکردنە لەسەر یەك تەوەری دیاریکراو نەچۆتە پێشەوە، بەڵکو بە جۆرێك لە جۆرەکان گۆڕان بەسەر فۆڕم یان ناوەڕۆك، یان ھەردووکیاندا ھاتووە، دەتوانین گۆڕان لە گەشەی چەشنە ئەدەبییەکاندا دابەشبکەین بۆ:

١. مانەوە وەك خۆی لە فۆڕمی گشتییداو گۆڕان لە ناوەڕۆکدا، وەك لە درامای نوێدا دەردەکەوێت ((دراما یەکێکە لەو چەشنە ئەدەبییانەی گۆڕانی زۆر کەم بەسەر شێوازی گشتییدا ھاتووە، بۆیە زۆرجار بەھونەری گرافیك دەچوێنرێت کە بەتەنھا ڕەنگێك گوزارشتەکانی پیشاندەدات))[٧٩].

---

[76] بڕوانە: M. H. Abrams (1993 : 75).

[77] د. سالم أحمد الحمداني (١٩٨٩: ١٤).

[78] د. سیروس شمیسا (١٩٩٥: ٣٦).

[79] یا. إي. ایلسبورغ (١٩٨٦ : ٧٨).

www.zheen.org

٢. كۆبوونەوەی چەند چەشنێك لە چەشنێكی نوێدا، وەك لە پەخشانەشیعردا دەردەكەوێت، (د. زاهیر لەتیف) دەڵێت: ((گێڕانەوەگەریی كەلە چیرۆكدا هەیە، هاتۆتە ناو شیعریشەوە...))٨٠.

٣. گۆڕان لە خودی چەشنێكدا بۆ چەشنێكی دی، بە گۆڕان لە ناوەڕۆك یان ڕوخساردا، وەك ئەوەی ((پارچە شیعرێك پۆستەرەشیعری لێدەبێتەوە))٨١.

٤. گۆڕان لە ناوەڕۆكداو مانەوەی فۆڕم وەكو خۆی، وەك لە شیعری ئەوروپیی نوێدا دەردەكەوێت٨٢، كە زانست ئاوێزانی دەقی ئەدەبیی دەبێت، یان هەواڵە شیعر دێتە ناو بەرهەمە شیعرییەكانەوە.

هەر دەقێكی ئەدەبیی وابەستەی چوار بنەمای سەرەكیی دەبێت، كە بریتین لە:

١. بیر: ئەو بیرە بنەڕەتییەیە، كە نووسەر لەبەردەمی خۆیدا دایدەنێت.

٢. بابەت: ئەو مادە گشتییەیە كە نووسەر وەریدەگرێت.

٣. ناوەڕۆك: هەموو ئەو شتانەیە كە لە ناو كارە ئەدەبییەكەدا هەیە بە بیرو بابەتیشەوە، جگە لە ڕوخسار٨٣.

٤. ڕوخسار: فۆڕمی گشتییو بیرێكی بەرجەستەبووە لە بابەتدا كە ئەركی جوانكارییو زاخاودانەوەو ڕێكخستنی شێواز دەبینێت.

هەموو ئەمانە بەپێی سەردەمو ڕێبازو لێكدانەوە ئەدەبییەكانو تێڕوانینە ڕەخنەییەكان، بەكارهێنانیان جیاوازە، ئاستی بایەخدارییان بە پێی ئەوانەی وتران دەگۆڕێن، بەڵام یەكتری لە ناونابەنو یەكتر ناسڕنەوە، بەڵكو یەكتری

---

[80] د. زاهیر لەتیف (٢٠٠٦ : چاوپێكەوتن).

[81] سەرچاوەی پێشوو.

[82] بڕوانە: بۆدهۆڵ (٢٠٠١ : ١١٩-١٢٢).

[83] بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەكانی خوێندنی باڵا).

www.zheen.org

تەواودەکەن‌و لە هەموو دەقێکدا ئامادەییان دەبێت‌و ڕەگەزەکانی تری وەك (سۆزو خەیاڵ‌و دەربڕینی وشەی جوان[٨٤])یش، لەتەك ئەوانەی سەرەوەدا خاڵی هاوبەشی نێوان شیعرو پەخشانی ئەدەبیی دەبێت.

چەشنە ئەدەبییەکان بە ئاراستەی ئەو زاراوە ڕوسییەدا دەچن کە بە (تەوژمی لەخۆوە Ruslovoi Potok[٨٥]) باسدەکرێت‌و وەك (د.عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ) دەڵێت: ((ئاوێك دێت‌و بەناو لمدا دەڕوات، دەبێ بە دوو، سێ، چوار،...تاد، لە پڕ دووان یەك دەگرنەوە، یەکێ وشکدەکات، یەکێك بەردەوام دەبێت لە ڕۆیشتن))[٨٦]، بەم شێوەیەش چەشنە ئەدەبییەکان کە لە سەرەتادا لە شیعردا کۆبووبوونەوە خۆیان لە ئەدەبی داستان‌و شیعری لیریکیی‌و ئەدەبی درامییدا دەبینییەوە، بەڵام دواجار بەو میتۆدەی سەرەوە ئەم هەموو جۆرەیان لێبۆتەوە[٨٧] کە لەمەودوا لێیاندەدوێین. کەواتە گەر بە شێوەیەکی گشتیش بێت چەشنە ئەدەبییەکان پۆلێنبەنددەکرێن، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو تایبەتمەندییانەی کە چەشنێك دەتوانێت پەیکەری تایبەتیی خۆی لەوانی تر پێجیابکاتەوە، بۆیە دوای ئەوەی پەخشان دێتە ناو کایە ئەدەبییەکانەوەو پانتایی شیعرو دەسەڵاتی ئەزموونی شیعریی بەسەر کایە ئەدەبییەکاندا پەرت دەکات، لێرەوە دوو چەشنی سەرەکیی لە ئەدەب جیادەبنەوە، کە بریتین لە:

١. شیعر.
٢. پەخشان.

بە شێوەیەکی گشتیی هەموو ڕەخنەگرو بیرمەندان لەسەر ئەوە کۆکن کە ئەدەب بۆ دوو بەشی گەورە کە شیعرو پەخشانن دابەشدەبێت[٨٨].

---

[84] بڕوانە: د. شوکریە رسول: (١٩٨٩: ٢٧).

[85] یا. إي. ایلسبورغ (١٩٨٠ : ١٠).

[86] د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

[87] یا. إي. ایلسبورغ (١٩٨٠ : ١٠-١١).

[88] بڕوانە: علائەدین سەجادی (١٩٧١ : ٩٠-٩١)، د. محمد غنیمي هلال (١٩٧٣: ٢٢٠,٢٣٥)، د. محمد مندور (١٩٧٤: ٤)، . شوکریە رسول: (١٩٨٧ : ٥)، عەزیز گەردی (١٩٨٧: ١)، د.

www.zheen.org

١/ ٣) شیعر

سەرچاوەکان، کۆنترین دەقی ئەدەبیی بۆ دەقی شیعریی دەبەنەوە، ئەم لە پێشینەییەی شیعر تەنها بۆ کلتوری ئەدەبیی نەتەوەیەکی دیاریکراو ڕاست نییە، بەڵکو مێژوی ئەدەبیی هەر نەتەوەیەك لە دنیادا ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێت، کە دەقی بەشیعر نووسراو کۆنترە لە دەقی بەپەخشان نووسراو، ئەمەش ئەوەناگەیەنێت کە ئەم دوو چەشنە یەکتری ڕەتکەنەوە، بەڵکو هاتنەکایەی هەریەکەیان وابەستەی واقیعی کۆمەڵایەتیی و ڕۆشنبیریی و ئابوریی خۆیەتی[٨٩]. مەبەست لە پێشکەوتنی شیعر بە سەر پەخشاندا، هەبوونی کۆنترین دەقی نووسراوی شیعریی دەگرێتەوە کە وەك دەقێکی هونەریی تەماشاکرابێت، نەك بۆ هەر دەربڕینێکی وتراو یان دەربڕراو کە نەتوانرابێت تۆماربکرێت.

١-٣/١) چەمکی شیعر

شیعر چنراوێکی زمانییە، هێندەی وابەستەی لایەنە ئیستاتیکییەکان دەبێت، ئەوەندە بەلایەنە ڕێزمانییەکانی زمانێکەوە نابەسترێتەوە، کەواتە ئەگەر ئامرازی بنەڕەتیی هەر دەقێکی شیعریی زمان بێت، ئەوا کەرەستەی بنەڕەتیی ئەم چەشنە بریتی دەبێت لە وشە. ئەمە دەمانباتە سەر ئەوەی کە گەشەکردنی زمان دواجار گەشەکردنی شیعری لێدەکەوێتەوە ((سەرهەڵدانی شیعر پەیوەندیی بە قۆناغیٚ لە قۆناغەکانی پێشکەوتنی زمانی مرۆڤەوە هەیە، کاتێك زمان گەیشتە پلەی جوانیی و سوودبەخشین شیعریش سەری هەڵدا))[٩٠]، شیعر دەروازەی تێکەڵاوبوونی ئەدەبە بە هونەرەجوانەکان، بۆیە هەمیشە لە گۆڕان و پێشکەوتن و

شوکریە رسول: (١٩٨٩ : ١٢)، جان ماری شیفیر (١٩٩٧ :٥١-٥٨)، دعبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ٦)، عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٦٧)، علائەدین سەجادی (٢٠٠٠ : ٦)، د.محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٤ :٦١-٦٧).

89 بڕوانە: د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٢).

90 د. شوکریە رسول: (١٩٨٩ : ١٣).

گەشەکردندایەو ناتوانرێت پێناسەیەکی چەسپاوو جێگیری بۆ دابنرێت، لەم بارەیەوە (د. دڵشاد عەلی) دەڵێت: ((هۆنراوە وەك هونەرێك لە هونەرە جوانەکانو وەك چالاکییەك لە چالاکی یەکانی مرۆڤ هەمیشە لەگەڵ گۆڕانو بەرەوپێش چوونی مرۆڤدا بە گوێرەی شوێنو سەردەم لە گۆڕاندا بووەو چەمکێکی چەسپاوی نەبووە، هەر ئەمەش بۆتە هۆی سەرهەڵدانی ئەو بڕوایەی کە پێناسەکردنی هۆنراوە کارێکی ئاسان نی یە))[٩١].

زمانی شیعریی، جیا لە زمانی ئاسایی زمانێکی دیاریکراوەو، وابەستەی توانستە خودییەکانی شاعیر دەبێت، بەو واتایەی ئەوە شاعیرە واتای نوێ لەسەر بونیاتی وشەیەکی فەرهەنگیی باردەکات، بەمەش پرۆسەی تێگەیشتن کە ئامانجێکی سەرەکیی زمانە، لە ئاستێکی سروشتیی ئاساییەوە دەباتە ئاستێکی باڵای دیاریکراوی داهێنەرانە، هەر ئەم شێوازەش لە بەکاربردنی وشەکاندا وێنەی نوێ دەهێنێتەکایەوە، کە دەشێت وێناکردنی لای خەڵکی ئاسایی ئاسان نەبێت. لە مێژەوە شیعر وابەستەی کێشو سەرواکراوە، لەم بارەیەوە (قودامەی کوڕی جەعفەر) شیعر بە: وشەگەلێکی کێشداری سەرواداری واتادار باسدەکات[٩٢]، کەواتە یەکێك لە تایبەتمەندییە بنەڕەتییەکانی شیعر بریتی دەبێت لە کێش، ئەم پەیڕەوەش بەپێی قۆناغە جیاجیاکانی گەشەی شیعر گۆڕانی بەسەردا هاتووە، بەڵام تا ئەمڕۆ ئەم بنەمایە وەك پێداویستییەکی دەقی شیعری بە شێوازی جیاجیا ماوەتەوە.

دەشێت تایبەتمەندییەکانی شیعر لەم خاڵانەدا کۆبکەینەوە، بەڵام دواجار خودی تایبەتمەندییەکانیش وەك چەشنە ئەدەبییەکان ئەگەری گۆڕانیان هەیە، بە جۆرێك کە دەشێت لەگەڵ پەخشاندا ئاوێزانی یەك بن، هەر ئەمەش جۆرێکی وەك پەخشانەشیعر لە چەشنی شیعر دێنێتەکایەوە:

---

[91] د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨ : ٦).

[92] بڕوانە: سەرچاوە پێشوو(١١).

١. كێش، ((لایەنێكی بابەتییەو قاڵبێكی ئامادەیە لە بەردەستی شاعیر بۆ ئەوەی هەستو سۆزو خرۆشانی دەروونو بیرو وێنەو ئەندێشەی خۆی تێدا دەرببڕێ))[٩٣]، هەروەها دەوترێت: ((كێش نیشانەی سەرەكیی هۆنراوەیە))[٩٤]، كەواتە كێش مەرجی سەرەكیی دەقی شیعرییە، ئەم كێشە لە چ قاڵبو فۆڕمێكدا بەكاردێت گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە نەمانی كێش لە دەقدا ، دەقێكی شیعریی دەكاتە دەقێكی ئاسایی، یان دەقێك لەدەرەوەی دەقی شیعرییدا، ((كێش وەك مەرجێكی سەرەكیی قاڵبی شیعری هەموو نەتەوەكان بەكاردێ بەڵام هەریەكەو بەپێی تایبەتێتی خۆیو بەگوێرەی سەردەمی خۆی، تەنانەت ئەو بزوتنەوە شیعرییەی لە سەدەی نۆزدەمدا بەناوی شیعری ئازاد "Free Verse" بڵاوبووەوە، ئەویش لە كێش بێبەری نییە، بەڵام كێشی تایبەت بە خۆی))[٩٥]. كێشیش لە دەقدا بۆ كێشی دەرەوەو كێشی ناوەوە كە بە "ڕیتم" ناودەبرێت، دابەشدەبێت، ئەم دوو خەسڵەتەی كێش لە شیعردا لەگەڵ سەرهەڵدانی شیعردا هاتۆتەكایەوە، دەشێت هەوڵەكانی (پانینی) بۆ دانانی یاسا بۆ زمانی سانسكریتیی تاوەكو دەقە پیرۆزەكانی "ڤێدا" وەكو خۆی بخوێنرێتەوە، یان پەیامە ئاینییەكانو پاراستنیان لە شێوازی گۆكردنیاندا، یاخود بۆنەو ئاهەنگەكانی خەڵك لە ساتەوەختو شوێنو یادەوەرییەكی تایبەت یان دیاریكراودا، چەسپاندنی كێشی بەهەردوو ئاستەكەدا لێكەوتبێتەوە، بەڵام دواجار كێشو ڕیتم لەگەڵ گۆرانییو سەمادا كۆبوونەتەوە، سپنسەر دەڵێت: ((شیعرو مۆسیقاو سەما هەموو لە سەرچاوە، یەك شت بوون پاشان هەریەكە جیابووەوەو

[93] عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٦٧).

[94] عەزیز گەردی (١٩٨٧: ١).

[95] عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٦٨).

بووبە هونەرێکی سەربەخۆ))[96]. (د. عەزیز گەردی)یش دەنووسێت: ((ئێستاش ئەم سیانە لە کاتی ڕاپەڕاندنی کاروباری گەلەکۆیی لادێ بەکاردێن (دروێنە، ساوارکوتان، دەستاڕ...) و لای هەندێ هۆزی (هۆڤی-وەحشی) ئێستاش هەر بەیەکەوەن و لە یەك جیانەبونەتەوە. سەما لای ئەم هۆڤییانە هەمیشە گۆرانی تاك ئاوازو چەپڵەو تەپڵی لەگەڵدایە. بەم جۆرە جووڵەی ڕێك(موزون)و وشەی ڕێك و ئاوازی ڕێك دەچرژێنە ناو یەك و وەکو یەك کاری بەرجەستەو داڕژاو دەکەونە بەرچاو. پاشان گۆرانی کە لە شیعرو مۆسیقا پێك دێ لە سەما جیابووەوە، بەڵام ئەم دوو ڕەگەزە (شیعرو مۆسیقا) تاماوەیەکی زۆرتر پێکەوە مانەوە. پاشان کە شیعر بوو بە دووبەش: شیعری لیریکیو شیعری چیرۆکی، شیعری لیریکی بۆ چڕینو شیعری چیرۆکی بۆ گێڕانەوەی چیرۆك و بەسەرهات بەکاردەهات، بەمەش شیعری ڕووتی بێ گۆرانی پەیدابوو بەڵام ڕەگەزی گۆرانی هەر تێدا ما کە لە کێشو ڕیتمدا خۆی دەنوێنێ))[97]، ئێستاش کاریگەری ڕیتمی شیعری بە مۆسیقاوە ئاشکرایەو ئێستاش دەتوانین مۆسیقا بە ڕیتمێکی شیعری بێ وشە دابنێین[98]، یان دەوترێت: ((شیعر هونەرێکی جوانەو دۆستایەتییەکی نزیکی لەناو هونەرەجوانەکاندا لەگەڵ مۆسیقادا هەیە))[99]. دەربارەی ڕیتمیش، ڕیتم لە شیعردا دەوڵەمەندو ئاشکراو ڕێکوپێکترەو وابەستەی سیستمی ڕێکخستنی کێشی دەرەوەی شیعر دەبێت ((ڕیتم بریتیە لە جوڵانەوە یان هەستی جووڵانەوەیەك کە لە ڕێکخستنی بڕگەی هێزدار و بێهێزیو درێژی بڕگەکانەوە پەیدادەبێ. ڕیتم لە شیعردا پشت بە

---

96 سەرچاوە پێشوو (٦٨-٦٩).

97 عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٦٩).

98 بڕوانە: عبدالغفورالنعمة (١٩٨٨ : ٩١).

99 أبو عبدالرحمن ابن عقیل الظاهري (www.mnaabar.com.showthread).

دەستووری کێش دەبەستێ))[100]، کێشیش بۆ جۆرەکانی وەك: عەروزی، بڕگەی ئازاد،...تاد، دابەشدەبێت.

٢. سەروا، تایبەتمەندییەکی تری دەقی شیعرییە، هەرچەندە ئەمیش وەك کێش گۆڕانی بەسەردا هاتووە، بەڵام دواجار ئامادەیی سەروایە لە دەقێکی شیعرییدا کە ڕایەڵەکانی پێکەوەبەستنەوەی کێش‌و ڕیتم‌و مۆسیقای شیعر بەرجەستەدەکات، ((سەروا مۆسیقای شیعر زیاددەکات، لەبەر ئەوە خۆشیی شیعرەکەش زیاتر دەبێت))[101]. سەروا لە ڕوانگەی جیاجیاوە لێکدراوەتەوە، بەلای (خەلیلی کوڕی ئەحمەدی فەراهیدی)یەوە: ((سەروا لە پیتی کۆتایی دێڕەوە تا یەکەم پیتی بزواوی پێش دوو پیتی وەستاوە))[102]، بەلای (ئەخفەش)یشەوە، سەروا ((وشەی کۆتایی دێڕە))[103]، ئامادەیی سەروا لە هەموو زمانەکاندا وەك یەك نین، لە هەندێ زماندا سەروا هەر نییە وەکو: زمانی گریکیی[104]، لە هەندێ زمانی تریشدا بە پێویستییەکی شیعریی زانراوە، وەك لە زمانی کوردییدا، ((سەروای هۆنراوە بەگوێرەی هۆنراوەکە دەگۆڕێ))[105]، ئەمەش وادەکات بەپێی سەروا چەندین جۆری وەك: (سەروای یەکگرتوو، مەسنەوی، سێینە، چوارین، پێنجینە، شەشینە، مووەششەح، موستەزاد، تەرجیع بەند،...تاد) دابەشببێت.

٣. مۆسیقا، پەیدابوونی شیعرو مۆسیقا پێکەوە، وایکردووە ئەوەندە تێکەڵبن، کە دوای جیابوونەوەشیان نەتوانن بەتەواوی دەستبەرداری یەکتربن، ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە شیعر ڕەگەزە سەرەکییەکەی

---

100 عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٧١).

101 عبدالصمد إسلام طه دۆسکی (٢٠٠١ : ٧١).

102 سەرچاوەی پێشوو.

103 د. صفاء الخلوصي (١٩٧٢ : ٢١٣).

104 بڕوانە: عبدالصمد إسلام طه دۆسکی (٢٠٠١ : ٧٢).

105 عەزیز گەردی (١٩٨٧: ١).

کێشە، کە لە مۆسیقاوە ئاوێزانی بووە، لەلایەکی تریشەوە پەیوەندییەکی تایبەتیش لە نێوان مۆسیقاو شیعردا هەیە، ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە شیعر هونەرێکی زمانییەو دەربڕینی بەهۆی دەنگەوەیەو چێژلێوەرگرتنی بەهۆی بیستنەوەیە، ئەمانەش هەموو لە مۆسیقادا جێیاندەبێتەوە، بەتایبەتیی کە دەنگ ئاواز بەرهەمدەهێنێت، لەم بارەیەوە (ئیبن سینا) دەڵێت: ((لەدوو لاوە سەیری کێش دەکرێ، یان بە گشتیی کە دەبێتە زانستی مۆسیقا، یان بە چۆنێتیی بەکارهێنانی لای هەر نەتەوەیەك، کە دەبێتە زانستی عەروز))[106]، ئەو پەیوەندییەش کە مۆسیقا بە عەروزەوە دەبەستێتەوە، دەنگە. ئەم پەیوەندیی ئۆرگانیی مۆسیقاو شیعرە، بەتێڕوانینی (چان پۆڵ سارتەر) وا لە دەقی شیعریی دەکات کە لە سنوری وابەستەێتیی هونەریی دەریبکاتو (شیعر بە هونەرێکی وەك وێنەکێشانو پەیکەرتاشیی و مۆسیقا دەزانێت کە هیچ جۆرە ئیلتیزامگەرییەك قبوڵناکات)[107]، ئاوازی دەق، یان مۆسیقای دەق، یان تۆنی دەق لە شیعردا، جوانیی و کاریگەریی دەق بەرجەستە دەکەن، هەر ئەمانەش وەك تاریكو ڕونیی تابلۆیەك وێنەکان پێکدەهێننو جوڵە دەخەنە هەناویانەوە، مۆسیقا لە شیعردا دەقی شیعریی ڕووەو داهێنانی هونەریی دەبات.

٤. هەستگەرایی شیعریی، یان باری ویژدانیی لە شیعردا، ئەمەش بەلایەنێکی گرنگی تری دەقی شیعریی دادەنرێت، شیعر لە هەستەوە سەرچاوە دەگرێت، هەستێك کە وابەستەی ویژدانی شاعیرە، ویژدانێك کە لە نێوان نەستو هەستی شاعیردا دەیەوێت جۆرێك لە گونجاندنی هونەرییانەی بێ سانسۆرانە گەڵاڵەبکات، واتە درکی شاعیرانە ئەو درکەیە کە لە دەرەوەی یاساو دابونەریتە گشتییەکاندا کاردەکات،

---

[106] عەزیز گەردی (١٩٩٩ : ٧٥).

[107] چان پول سارتر (١٩٩٠ : ٩–١٠).

دەخوازێت ڕێو شوێنی گونجاو بۆ خواستەکانی نەست، هەستیارانە بدۆزێتەوە، هەر ئەمەش وادەکات شیعر زیاتر وابەستەی سۆزو دەرونی وەرگر بێت و بزوێنەری ڕاستەقینەی ئەو هەستو سۆزانەی بەرامبەریشی بێت ((سەرچاوەی یەکەمی شیعر ئەوەیە کە پێیدەڵێن "هەستگەرایی شیعریی" یان باری ویژدانی لە شیعردا، شیعریش ڕاستەوخۆ بە شعورەوە دەبەسترێتەوە، بۆیە زیاتر دەتوانێت هەستەکان بوروژێنێت))[١٠٨]، یان دەوترێت: ئەدەبی هۆنراوە لە ویژدانەوە سەرهەڵدەداو، ویژدانیش لەپێش ژیرییەوەپەیدابووەو دەبێت[١٠٩]، یان هۆنراوە لە ویژدانو سۆزەوە پەیدادەبێت، واتە هۆنراوە زمانی سۆزو ویژدانە[١١٠]، لای هەندێکی وەکو ڕەخنەگری ئەڵمانیی (هردەر) شیعری ڕەسەن ئەوەیە کە دەربڕی هەست بێت[١١١].

٥. زمان، یان بەکارهێنانی زمان لە شیعردا یاخود زمانی شیعریی، لە شیعردا بەکارهێنانی زمان زیاتر ئاڵۆزو هێمابەخشو هەڵگری واتای جیاجیایە، شاعیر ئەو وشانە هەڵدەبژێرێت کە فرەواتان، ئەمەش بۆ ئەوەی ئەو دەربڕراوانەی پێکدەهێنرێن توانستی زیاتریان هەبێت بۆ هێمابەخشین بە ناوەڕۆکە هەڵچوو سۆزدارو هۆشمەندییەکانی ((هەر نووسەرێك تواناو شێوەی تایبەتی خۆی لە هەڵبژاردنو بەکارهێنانی وشەکانی زمان هەیە))[١١٢]، ئەمەش وادەکات شیعر بە گوێگرتن و خوێندنەوە وەربگیرێت لە کاتێکدا شانۆگەریی بەبینینو خوێندنەوە وەردەگیرێت، وشەی هۆنراوە دەبێ جوانو بژاردەبێ، پڕ سێبەرو ئیجا بێ چونکە هۆنراوە بەرەو خەستی و چڕی دەچێ شان بە شانی مانای

[108] د. شكری عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٤).
[109] بڕوانە: علائەدین سەجادی (٢٠٠٠ : ٦).
[110] بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ١).
[111] بڕوانە: د. شوكریە رسول: (١٩٨٩ : ٢٣).
[112] عبدالصمد إسلام طه دۆسكی (٢٠٠١ : ٨١).

دروست و خوازەیی وشەکان، ئەم وشانە بە زەنگو ئاوازەکەیان شەحەناتی دەروونی..دەگەیەنن‌و جۆشێك بە خوێنەر دەدەن[١١٣]، یەکێك لەو دیاردە ئاشکرایانەی ئەمڕۆی شیعر ئەو شێوەگەرێتی و تەم‌ومژەیە کە باڵی بەسەریدا کێشاوە شیعر ئەگەر گۆڕان لە وشەکانیدا کرا ئەوا پێکهاتەو واتاکەی لە دەست دەدات[١١٤]، ((هەڵبەست نامێنێ ئەگەر وشەکانی و شێوازی نەمان))[١١٥]، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ شێوازبەندیی شاعیر لە داڕشتنی دەقی شیعرییدا کە ئازادە لە جێگۆڕینی وشەکاندا. زمان لە هەڵبەستدا زمانێکی تێکبەستییە (ترکیبییە) چونکە هەڵبەست لە ئەنجامی هەڵچوونی هەست‌و سۆزی دەروونی مرۆڤە پێویستی بە چڕیی دەربڕین‌و کورت بڕیی هەیە[١١٦].

٦. داڕشتنی دەق، بنەمایەکی تری دەقی شیعرییە، هەر شیعرێك خاوەنی داڕشتنێکی تایبەتە، ئەم داڕشتنەش وابەستەی شێوازی تایبەتیی شاعیرە، لە سیستمە گراماتیکییەکانی زمانەوە تابە دروستکردنی وێنەکان دەگات، شاعیر سەربەستانە مامەڵە لەگەڵ هەموویاندا دەکات، واتە لە دەقی شیعرییدا شاعیر زمان دروستدەکات، بۆ نمونە لەم دێڕەدا:

نەمردم من ئەگەر ئەمجارە بێ تـــۆ
نەچم شەرت بێ هەتا ئەو خوارە بێ تۆ

ئەم دێڕە کە (د. محەمەد مەعروف فەتاح) بە ڕستەی باسمەند[١١٧] ناوی دەبات، زیاتر لە شیعردا بەرجەستە دەبێت‌و ئەوە شاعیرە کە کرداری ڕستە لە کۆتایی ڕستەوە دەهێنێتە سەرەتای ڕستە، نەك پەیڕەوە باوە گراماتیکییەکانی زمان. ((لە هۆنراوەدا زۆرجار وادەبێ

113 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٢).
114 بڕوانە:مجید محمود مطلب (١٩٧٨ : ٨).
115 عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ١٢).
116 بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ١٠).
117 د. محەمەد مەعروف فەتاح (٢٠٠٥: وانەکانی خوێندنی باڵا).

www.zheen.org

کێش‌و سەروا شاعیر ناچار دەکا جێگای وشەکان بگۆڕێ‌و پاش‌و پێشیان بکا واتە شاعیر ماوەی دراوە ووشە لە هەر شوێنێك دابنێ، لە ئەنجامدا وادەبێ کە داڕشتنی ڕستەکە بەجۆرێکی ناسروشتی بێ))[118]، هۆنراوە جۆرە نووسینێکی تایبەتیی هەیە، لە شیعری کلاسیکییدا هەر دێڕێك دەبێتە دوو نیوەدێڕی بەرامبەر بەیەك و سەرواش بەگوێرەی جۆری هۆنراوەکە دەگۆڕێت[119].

٧. **لە شیعردا هونەرە ڕەوانبێژییەکان نەك هەر زۆر بەکاردێن، بەڵکو ئامرازێکی گرنگی پێکهێنانی وێنەی شیعرین، هەر ئەمانەن دەتوانن دیمەنی نوێ و وێنەی نوێ لە هەمان ئەو وشانە سازبکەن و بچنن کە لە فەرهەنگی زمانی نەتەوەیەکدا، واتادیاریکراوو سنوردارن، ((لە هۆنراوەدا هونەرە ڕەوانبێژییەکانی وەك (لێکچوون، خوازە، خواستن، درکە، جوانیی بایس، دژیەك، ..هتد) زیاتر بەکاردێن))[120]، (هۆراس)یش شیعر بە جۆرێك لە وێنە دادەنێت‌و دەڵێت: ((ئەگەر وێنەکێشان بریتیی بێت لە بەرجەستەکردنی تابلۆیەکی بێدەنگ، ئەوا شیعر وێنەیەکی قسەکەرە))[121].**

٨. **خەیاڵ بنەمایەکی تری دەقی شیعرییە، شیعر بەرەو ئەندێشەو بیرکردنەوەو وێناکردنی هەموو ئەو خواست‌و ئارەزوو بیرانەمان دەبات کە زۆرجار لە دنیای واقیعدا بەدییان ناکەین. شیعر لەڕێی خەیاڵەوە بەرەو واقیعی نەستمان دەبات، یان بە شێوەیەکی تر لە ڕێی بنەمای خەیاڵەوە شاعیر بڤەکانی نەست دەخاتە واقیعەوە، بۆیە تەڕیی‌و پاراوییی‌و زیندوویی‌و سەوزیی هەمیشە لە شیعردا دەدرەوشێنەوەو**

بنكەی ژین
www.zheen.org

---

118 عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٢).

119 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو: (٣).

120 سەرچاوەی پێشوو: (٢).

121 د. محمد مرتاض (٢٠٠٠ : ٣٣).

جۆرێك لە نەمریی پێدەبەخشن، بەهرەی خەیاڵ زۆر زوو لە مرۆڤدا دەرکەوتووە، لەو کاتەشەوە خەیاڵی لە دانانی داستاندا بەکاربردووە[١٢٢] ، یان دەوترێت: ((شیعر بەرهەمی مرۆڤێکی بەهرەداری بەئەندێشەیە، کە بە ترپەو ئاواز تاقیکردنەوەکانی خۆی وەکو مرۆڤێکی ئەندامی ناو کۆمەڵگایەك لە دووتوێی چەند وشەو ڕستەیەکی پڕواتاو خەیاڵێکی فراواندا تۆماردەکات))[١٢٣] . (د. محەمەد دلێر ئەمین میسری)، ئەو پێوەرە بۆ خەیاڵ دیاریدەکات کە دەبێت ئەو خەیاڵە خەیاڵێکی داهێنەرانەبێت بۆ ئەوەی بتوانێت زیندوویی بە دەق ببەخشێت[١٢٤] .

٩. لاسایکردنەوە، مەبەستمان لە لاسایکردنەوە ئەگەر بەچەمکە یۆنانییە کۆنەکەی ئیفلاتۆنیش نەبێت، ئەوا دواجار لاسایکردنەوە هەر دەبێتە زاراوەیەکی گرنگی دیاریکردنی چەمکی شیعر، بەوەی هەر دەقێك لەسەر شێوازێکی دیاریکراو بنیاتدەنرێت کە خۆی بۆخۆی قاڵبی گرتووە، شاعیر بە پێی قاڵبێك لەوانە بیرو بابەتو ناوەڕۆکی دەقەکەی بەرجەستەدەکات، واتە دواجار گەڕانەوەیە بۆ قاڵببەندکردنی قاڵبێکی پێشتری ئامادەکراو کە دەشێت ئەمەش بەجۆرێك لە لاسایکردنەوە بزانرێت، ((یەکێ لەو زاراوە گرنگانەی کە ڕەخنەی یۆنانی چەمکی هۆنراوەی پێ دیاری کردووە زاراوەی "لاسایکردنەوە"یە))[١٢٥] .

١٠. تاقیکردنەوە، ئەزموونی شاعیر لەگەڵ دەروبەرو کارتێکردنی ڕووداو لە شاعیرو بەرجەستەکردنی ئەم هاوکێشەیە لە دەقی شیعرییدا، تایبەتمەندییەکی تری شیعرە، بۆیە بەپێی چەمکە هاوچەرخەکانی هۆنراوەی ئەوروپایی شیعر تەنها لە هەستەوە سەرچاوەناگرێت، بەڵکو

---

122 بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ :٧).

123 د. شوکریە رسول: (١٩٨٩ : ٢٥).

124 د. محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٦: چاوپێکەوتن).

125 د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ٧).

وابەستەی تاقیکردنەوەو ئەزمونی شاعیر دەبێت، لەم ڕووەوە (ڕیلکە)دەڵێت: هۆنراوە تەنها بریتیی نییە لە هەست وەك خەڵکیی بۆی دەچن، بەڵکو تاقیکردنەوەیە، پێویستە مرۆڤ بۆ نووسینی تاکە بەیتێك شاران‌و خەڵکی جیاوازو شتی جیاواز ببینێت‌و شارەزای گیانلەبەرو پۆلی مەلان بێت‌و توانای ئەوەی هەبێت بیری بەرەو ڕۆژانی منالٚیی بەرێتەوەو بیر لەو دایك‌و باوکە بکاتەوە کە هەستیانمان بریندار دەکرد...[126]، هەر لەم بارەیەشەوە چەمکی شیعر لە ڕەخنەی هاوچەرخی عەرەبییدا بە داڕشتنێکی هونەریی تاقیکردنەوەی کەسیی، باسدەکرێت[127].

هەر لەم تایبەتمەندییانەوە (د. محەمەد مەندور) سێ پێوەر بۆ جیاکردنەوەی شیعر لە پەخشان دیاریدەکات[128]، کە بریتین لە:

١. مۆسیقا.
٢. شێوازی گوزارشتکردنی شیعریی.
٣. ناوەڕۆکی شیعریی‌و ئەو دواندنە دەروونیانەی کە لەو ناوەڕۆکەوە سەرچاوەدەگرن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

١/٣-٢) جۆرەکانی شیعر

(هاربێرت جۆسیف مولەر) دەڵێت: ((ئەدەبیاتی گریك وەکو زۆرێك لە میللەتانی تر بە گۆرانیی دەستپێدەکات، بەڵام کۆنترین بەرهەمێکی نووسراو کە کەوتۆتە بەردەستمان دوو داستانن، کە دەدرێنە پاڵ (هۆمەر)ی شاعیر، ئەوانیش " ئیلیادەو ئۆدیسا"ن، ئیلیادە گێڕانەوەی چیرۆکی ئەو شەڕو شۆڕەیە کە لە دەشتە پڕ ڕەشەباو زایەڵەکانی شاری تەڕوادەدا ، لە ئەنجامی بێبەزەیتیی‌و دڵڕەقێتیی"

[126] بڕوانە: سی- دی لویس (١٩٨٢ : ٩٧-٩٨)، د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ١٠).
[127] بڕوانە: د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ١٢).
[128] بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤: ٣١).

ئەسخیلۆس"، پاش ئەوەی "ترۆجان هێکتەر"ی پاڵەوانی کوشت، ڕوویداوە))[129]، کەواتە کۆنترین جۆری شیعری تۆمارکراو بریتییە لە داستان، ئەرستۆش دابەشکردنەکانی خۆی بۆ شیعر بۆ داستانو لیریكو درامای شیعریی دابەشکردووە[130]، (گۆتە)یش بەهەمان شێوە داستان و شیعری لیریکییو دراما بە جۆرە بنەڕەتییەکانی شیعر دادەنێت[131].

لێرەوە دێینە سەر دیاریکردنی جۆرەکانی شیعر:

١. داستان

سەردەمی داستان دەگەڕێتەوە بۆ بەرەبەیانی مێژوو(Dawn History)، قۆناغێکە هێشتا ژیانی مەدەنیی لە شارەکاندا ڕێکنەکەوتووە، سەردەمی ئیمپراتۆرییەتەکانەو شەڕە لەسەر دەسکەوت، لەم سەردەمەدا ئەدەب ئاوێزانی ئەفسانە بووە.

داستان بریتییە لە گێڕانەوەی چەند ڕووداوێکی مەزن لە بەرەبەیانی مێژووەوە، کە لە پێناوی پاراستنی غیرەتو شەرەفی نەتەوەییدا بەهۆنراوە وتراون، یان نووسراون. لەم پاڵەوانییانەدا پەیوەست بەسەردەمەکانیانەوە دەستی ئادەمیزاد تێکەڵە لەگەڵ دەستی خواوەندو فریشتەکاندا، لەبەر ئەوە شتێکی ئاساییە کە ڕووداوەکان هەموویان ڕاستەقینەنین، بەڵام بۆ جوڵاندنی چێژی ئادەمیزادو زیادکردنی توانای لە تێگەیشتنی جوانیی پەرستیی بۆ پەرەسەندنی زمانو دروستکردنی ئارامگایەکی ڕۆحیی بۆ مێشك، لە مێژووی پەرەسەندنی هونەردا ڕۆڵێکی گەورەی هەیە[132]. کەواتە داستان ڕووداوێك دەگێڕێتەوەو تێڕوانینێکی گشتگیرانەشی هەیە، داستاننووس و کەسایەتییەکانی ناو داستانەکەش بەشیان

---

[129] Herbert Joseph Muller (1965 : 37)

[130] بڕوانە : د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

[131] یا. إي. ايلسبورغ (١٩٨٠ : ١١).

[132] بڕوانە: د. ئیحسان فوئاد (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

له گێڕانه‌وه‌و ڕووداوه‌كاندا هه‌یه[١٣٣]، (د. دڵشاد عه‌لی)ش ده‌ڵێت: ((یه‌كێ له تایبه‌تمه‌ندییه‌كانی ئه‌م چه‌شنه هۆنراوه‌یه ئه‌وه‌یه كه جۆرێكی چیرۆك ئامێزه‌و پشت به شێوازی گێڕانه‌وه ده‌به‌ستێت‌و تیایدا وه‌سف‌و كه‌س‌و گفتوگۆو په‌ندو ئامۆژگارییه‌كان تێكه‌ڵ به‌یه‌ك ده‌بن‌و له ژێر ڕوخسارێكی سه‌رگوزشته‌یی یه‌كگرتووی ڕووندا ده‌گێڕرێته‌وه))[١٣٤]، یان ده‌وترێت: داستان به‌واتای دلاوه‌ریی‌و ئازایه‌تیی دێت، باسكردنی مێژووی ڕۆژگارو ڕووداوه‌كانه كه له سه‌ره‌تای مێژووی جیهاندا هاتوونه‌ته‌كایه‌وه، به شیعری میلله‌تیش ده‌ناسرێت‌و بۆ هه‌نگاوه به‌راییه‌كانی شه‌ڕی میلله‌تان ده‌گه‌ڕێته‌وه، تیایدا مێژوو ئه‌فسانه، خه‌یاڵ‌و واقیع، تێكه‌ڵده‌كرێن‌و شاعیر ده‌بێته مێژوونوسی میلله‌ته‌كه‌ی[١٣٥]، دیمه‌نه‌كانی داستان پڕن له وێنه‌كانی وه‌ك: ((مردن، ژیان، خۆشه‌ویستیی، فیداكاریی، جیابوونه‌وه، به‌یه‌كگه‌یشتن،...تاد))[١٣٦]، ئه‌م جۆره، شیعری "پاڵه‌وانێتی Heroic Poem"یشی پێده‌وترێت، به حوكمی ئه‌وه‌ی پاڵه‌وانێكی سه‌ره‌كیی ڕۆڵی تیاده‌بینێت و پاڵه‌وانێتییش پرۆسه‌ی دیاری ناو ڕووداوه‌كانه كه شاعیر به‌گێڕانه‌وه‌یه‌كی دوورو درێژ ڕووداوه‌كان ده‌گێڕێته‌وه، ((داستان چیرۆكی پاڵه‌وانێتیی نه‌ته‌وه‌یی ده‌گێڕێته‌وه‌و له چه‌ند هه‌زار به‌یتێك پێكدێت))[١٣٧]. داستان له سه‌رده‌مێكدا سه‌ریهه‌ڵداوه كه خه‌ڵك، خه‌یاڵ‌و ڕاسته‌قینه‌و، چیرۆك‌و مێژوویان تێكه‌ڵده‌كرد، زیاتر بایه‌خیان به خه‌یاڵێكی سه‌ركه‌شانه ده‌دا، باری ژیانی ساكاری ئه‌و سه‌رده‌مانه وابوو كه گونجاندن له نێوان هۆش‌و ڕۆح‌و جنۆكه‌و ده‌ستتێوه‌ردانی فریشته‌و شه‌یتاندا بۆ سه‌ر ژیانی خه‌ڵك بكرێت، ڕووداوه‌كانی ناو ئه‌لیاده‌و ئۆدیسای هۆمیروس به‌رجه‌سته‌بووی ئه‌و ڕاستییه‌ن له‌و سه‌رده‌مانه‌دا.

---

133 **بڕوانه: تزفیطان تودروف (٢٠٠٦ : ٦).**

134 **د. دڵشاد عه‌لی (١٩٩٨: ١٩).**

135 **بڕوانه: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ٤٧).**

136 **سه‌رچاوه‌ی پێشوو (٤٨).**

137 **د. شكری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٥).**

بنكه‌ی ژین
www.zheen.org

هەندێك سەرچاوە[138] لە ڕووی مێژووییەوە داستان بۆ سێ جۆر دابەشدەكەن:

ا. داستانی ترادیسیۆناڵ، كە بە داستانی بەرایی، یان ئاسایی، یان بناغەی داستان ناودەبرێت‌و ڕەسەنترین جۆرەكانی داستانە، وەك: (ئیلیادەو ئۆدیسای گریكیی، مەهابەهاراتاو ڕامایانای هیندیی، شانامەی فیردەوسیی فارسیی،...تاد)[139].

ب. داستانی ناوەندیی، یان داستانی ئەدەبیی كە بەشێوەیەكی وەستایانە لەسەر بنەماكانی داستانی بەرایی دادەڕێژرێت، واتە شاعیر سوود لە داستانە كۆنەكان وەردەگرێت بۆ داهێنانی دەقێكی شیعریی نوێ، وەك داستانی "ئانەئید" كە لەسەر بنیاتی "ئیلیادەو ئۆدیسا" دانراوە.

پ. داستانی سێیەمین، یان داستانی سێیەم، ئەو داستانانەن كە لە دوای داستانی ناوەندییەوە هاتوون‌و نووسەرەكانیان لەسەر بنیاتی داستانەكانی تر لە زمانێكی دیدا دایانڕێژاون، وەك: "ڕۆستەم‌و سوهراب" كە شاعیری ئینگلیزیی (ماتیۆ ئارنۆڵد) لەسەر بنیاتی "ڕۆستەم‌و سوهرابی شانامە" بنیاتی ناوە.

لە ڕووی بابەتیشەوە داستان دابەشدەكرێت بۆ:

ا. داستانی ئەفسانەیی، بەكۆنترین جۆری داستان دادەنرێت‌و وابەستەی سەردەمی پێش مێژووەو لەسەر بنەمای ئەفسانە دامەزراوە، وەك داستانی گەلگامێشی سۆمەریی، هەروەها بەشێكی زۆری داستانە ترادیسیۆناڵەكانیش دەچنە خانەی ئەم جۆرەوە.

ب. داستانی پاڵەوانێتیی، ئەو داستانەیە كە ژیانی ئازایەتیی‌و قارەمانێتیی پاڵەوانێك، یا پاڵەوانێكی ئەفسانەییش بێت تیایدا تەوەری سەرەكیی دەبێت، وەك ژیانی ڕۆستەم لە شانامەی فیردەوسییدا.

138 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ٥٢).

139 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٥٢)، د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ١٩).

پ. داستانی ئایینیی یان مەزهەبیی، ئەو داستانەیە کە پاڵەوانەکەی کەسێکی ئایینیی یان مەزهەبییەو بەپێی پەیڕەوی ئەو ئایینە ڕەفتاردەکات، وەك: کۆمیدیای ئیلاهیی دانتی.

ت. داستانی عیرفانیی، ئەم جۆرە زیاتر لە ئەدەبی فارسییدا هەیەو پاڵەوانەکەی ئاوێزانی یەکێك لە ڕێبازە سۆفیگەرییەکان دەبێتو ڕێگای چوون بەرەو (فەنا فیللا) دەبێت، وەك: داستانی حەللاج، یان (منطق الطیر)[١٤٠].

(د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ)یش لە دابەشکردنی داستانی کوردییدا* ئەم دوو جۆرە دیاریدەکات[١٤١]، کە بریتیین لە:

أ. داستانی قارەمانێتیی.

ب. داستانی دڵداریی و ئەڤین.

٢. شیعری لیریکیی

بە شیعری گۆرانیش ناونراوە لەبەر ئەوەی لەسەر ئامێرێکی مۆسیقیی بەکاربراوە**، هەندێکیش بە شیعری ویژدانیی یان خودییش ناوزەندی دەکەن، چونکە زیاتر گوزارشت لە سەرنجو هەڵچوونەکانی شاعیر دەکات، هەندێك سەرچاوەش بە (شیعری عاشقانە[١٤٢])یش ناوی دەبەن.

---

140 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ٥٢-٥٣).

* دەربارەی داستانی کوردیی، (د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ : ١٩٧٩: ٤٢)، دەڵێت: ((ناتوانین بڵێین لە کوردیدا- شتی وەك بەشە نووسراوەکەی یۆنانو ڕۆمانمان هەیە- هەروەك زۆربەی گەلانی سەرزەمینیش لەو بابەتانەیان نییە، بەڵام لە فۆلکلۆری کوردیدا گەلێك پۆیەمو ئیپۆپیا هەیە کە شەقڵە گشتییەکانی داستانی جیهانییو داستانی فۆلکلۆرییان تیا بەدی ئەکرێ)).

141 د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٩: ٤٣-٤٤).

** ئەوروپاییەکان زاراوەی (Lyrique)ی بۆ بەکاردەهێنن، کە لە وشەی (Layer)ەوە وەرگیراوەو بەمانای ئامێری (عود) کە ئامێرێکی مۆسیقییە، لەسەرەتادا ئەم جۆرە شیعرە بە گۆرانیی دەوتراو بەم ئامێرە مۆسیقای بۆ دەژەندرا . بڕوانە: (د. محمد مندور: ١٩٧٤ :٥٦).

142 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ١٢٠).

www.zheen.org

یەكێك لە تایبەتمەدییە دیارەكانی ئەم جۆرە شیعرە ئەوەیە كە ((ڕاستەوخۆ تاقیكردنەوەیەكی كەسیی دەردەبڕێ، هەر ئەمەش لە جۆرەكانی تری دادەبڕێ، چونكە جۆرەكانی تری هۆنراوە زیاتر بابەتین و ڕاستەوخۆش باس لە موعاناتی شاعیر ناكەن))[١٤٣]، لەم جۆرەدا شاعیر چەند گرنگیی بە لایەنی بابەتیی بدات و تیایدا بڵاوببێتەوە، هێشتا هەر بە شێوەیەكی بەردەوام و ڕاستەوخۆ لەناو موعاناتی كەسیی و لە چوارچێوەی تێڕوانینێك لە تێڕوانینەكانی ناوەوەی شاعیردا دەمێنێتەوە[١٤٤]. لە شیعری لیریكییدا شاعیر لەناو بەرهەمە داهێنراوەكانیدا دەتوێتەوە بە جۆرێك كە ئاسان نییە كەسێتیی شاعیر بخرێتە دەرەوەی ناوەڕۆكە شیعرییەكانی شاعیرەوە ((لە شیعری لیریكی دا شاعیر لە بەرهەمەكەی جیاناكرێتەوە، ئەم جۆرە لە شیعر پێویستی بە ئامادەیی بێ چەندو چوونی شاعیر هەیە، چونكە لە بەرهەمەكەدا شاعیر پێویستە كە هەر خۆی خۆی بێت و نەگۆڕێت))[١٤٥]، (د. سیرۆس شەمیسا)یش دەنووسێت: ((هەست و سۆزە كەسییەكان بنەمای سەرەكیی ئەدەبی لیریكین))[١٤٦].

(ن. ئەی. دوبرولیۆبۆڤ)یش، دەڵێت: ((شیعری لیریكیی بریتییە لەو ساتەوەختی گوزارشتكردنەی كە ڕەنگدانەوەی ناوەكیی شاعیرە لەسەر هەستەكانی خۆی بەشێوەیەكی ڕاستەوخۆ))[١٤٧]، یان دەوترێت: شیعر لیریكیی ئەو بەرهەمەیە كەتەنها نووسەر خۆی لە دەقەكەیدا قسەدەكات و ئەم جۆرە دەقەش دەقێكی كاریگەرە چونكە لە قوڵایی دەروونی نووسەرەوە دێتە دەرەوە[١٤٨]. دواجار ئەم جۆرە لە شیعر بەتەنها وابەستەی هەست، یان سۆزێكی قوڵ، یان بیرێكی دیاریكراو نابێت، بەڵكو بیرێكی هونەرییانەیە كە لەشێوەی موعاناتێكی

www.zheen.org

---

143 د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ٢٢).

144 سەرچاوەی پێشوو، ڤ. ل. سكڤۆزنیكوڤ (١٩٨٦ : ٢٩).

145 ڤ. ل. سكڤۆزنیكوڤ (١٩٨٠ : ٤٠٠).

146 د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ١١٩).

147 ڤ. ل. سكڤۆزنیكوڤ (١٩٨٠ : ٤٠٠).

148 بڕوانە: تزفیطان تودروف (٢٠٠٦ : ٦).

ڕاستەوخۆدا پێشکەشدەکرێتو هەموو ئەمانەش لە خۆیدا کۆدەکاتەوە، ئەم جۆرە شیعرە کە لە سەرەتادا لە شێوەی گۆرانییدا دەردەکەوت، لە ئێستادا بە هونەری قەسیدە شیعرییەکان، دەناسێنرێت[١٤٩] و بوارگەلێکی زۆری ژیانی ئەدەبیو شیعریی لە ئەمڕۆدا داگیرکردووە، پۆلێنکردنی ئەم جۆرە شیعرە وابەستەی بنەماکانی مەبەستو واتا دەبێتو زیاتر پەیوەندیی بەناوەڕۆکەوە دەبێت دواتر بە شێوازەوە، ((پۆلێنکردنی شیعری ویژدانی زیاتر پەیوەندی بە ناوەڕۆکەوە بە پلەی یەکەم هەیە ئینجا بە پلەی دووەم شێوە دێت))[١٥٠]، بەپێی ئەو دابەشکردنانەی بۆ شیعریی لیریکیی کراون، شیعری لیریکیی* لە ڕووی مەبەستەوە بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەبێت[١٥١]:

ا. شانازی (پیاهەڵدان):

١. شانازیی کەسیی.

٢. شانازیکردن بەنەتەوەوە.

ب. ستایش:

١. ستایشی خودیی.

٢. ستایشکردنی کەسێکی بەناوبانگ.

٣. ستایشکردنی گەلو نیشتمان.

بنکەی ژین
www.zheen.org

پ. دڵداری:

١. دڵداریی ئاسایی.

٢. دڵداریی پاکو ئاشکرا.

ت. داشۆرین.

---

[149] بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤ :٥٧).

[150] نەوزاد عەلی (٢٠٠٥ : ١٩٤).

* ئەم جۆرە شیعرە نمونەی لە ئەدەبیی کوردییدا زۆرەو دەتوانین بڵێین بەشی هەرە زۆری شیعری کوردیی بەم جۆرە شیعرە نووسراون، بڕوانە: (د.دڵشاد عەلی: ١٩٩٨: ٢٣).

[151] بڕوانە: د. شوکریە رسول: (١٩٨٩ : ٢٩)، نەوزاد عەلی (٢٠٠٥ : ١٩٤).

ج. دلێری.

ح. وەسف:

١. وەسفی سروشت.

٢. وەسفی ژن.

٣. وەسفی ڕووداو.

خ. لاواندنەوە:

١. تایبەتی.

٢. گشتی.

چ. مەینۆشیی.

د. نیشتمانیی.

ر. سیاسی.

ز. کۆمەلایەتی.

ژ. پەندو ئامۆژگاری.

س. شین.

ش. ئایینی.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٣. شیعری درامی

بەشیعری شانۆگەریش ناودەبرێت، ئەو جۆرە شیعرەیە کە لەسەر تەختەی شانۆ پێشکەشدەکرێت[١٥٢]،کەسایەتییەکانی ناو دراماکە دەبنە بەرجەستەکەری دەقە درامییەکەو لە بەرهەمەکاندا تەنها کارەکتەرەکان قسەدەکەنو جۆرێك لە نیگەرانیی لای بینەر دروستدەکەن[١٥٣]، لەم جۆرە هۆنراوەیەدا توخمە بابەتییەکە بەتەواویی دەبێتە بنەمای جیاکەرەوەی چونکە دیمەنو ڕووداوەکان بەچاودەبینرێنو کەسەکانیش بە بەرچاومانەوە دێنو دەچنو لە کاتی

152 بڕوانە: د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٥).

153 بڕوانە: تزفیطان تودروف (٢٠٠٦ : ٦).

هەڵسوکەوتکردنو قسەکردنیاندا دەیانبینین...، ئەو ڕووداوانەش کە لەسەر شانۆ پێشکەش دەکرێن لە ژیانی مرۆڤایەتییەوە بەدەستدەهێنرێنو مرۆڤ بۆخۆی تەنها مەبەستی سەرەکییە لە شانۆگەرییەکەدا[١٥٤].

"دراما" لە کرداری (Drao)ی یۆنانییەوە وەرگیراوەو بەمانای کارکردن یان جوڵەو بزاوتن دێت، بۆیە لەهەندێك سەرچاوەدا بە شیعری بزاوتنیش ناودەبرێت[١٥٥]، کە جوڵەکەی بۆ جوڵەی سەرشانۆ دەگەڕێتەوە، ئەم جۆرەش لە یۆنانی کۆندا بۆ دووجۆری تراژیدیاو کۆمیدیا دابەشکرابوو*، لە ئێستادا (درامای نوێ[١٥٦])یش هاتۆتەکایەوە کە مەبەست پێی درامایەکی جدییە، بە درامایەکی پێکەنیناویی بەزمەساتانەش دەوترێت (شانۆگەریی پێکەنیناویی)[١٥٧]، بۆیە ئەمڕۆ تراژیدیا لە چەمکی درامادا ونبووەو درامای نوێش بەو تایبەتمەندییە هونەرییە کۆنانەی خۆیەوە نەماوەتەوە.

تراژیدیا وەك هونەرێکی شانۆگەریی بە کۆتایی هاتنی چەرخی کلاسیکیی واتە بەکۆتایی سەدەی حەڤدەیەم کۆتایی پێهات، لەسەدەی هەژدەیەمدا بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییەی لە غیابی تراژیدیادا هاتەکایەوە هەوڵی داهێنانی جۆری نوێ بۆ شانۆگەریی درا، وەك: کۆمیدیای فرمێسکاویی کە بەشیعر دەنووسرا، لەگەڵ درامای بۆرژوازیی کە فەیلەسوفی فەرەنسیی (دیدرۆ) بانگەشەی بۆ دەکردو بە پەخشان دەنووسرا، بەڵام ئەم جۆرانە بە بەرپابوونی

---

154 بڕوانە: د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ٢٠).

155 بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤ :٦٥).

* دراما: وشەیەکی گریکیی کۆنەو وشەکە لە بنچینەدا (Dromena)بووە، بەواتای (شت کارکردن)، ئەم وشەیە لە ژێر باری ڕۆژگاردا سواوەو بووە بە (Drama– کارکردن)، لەو ڕۆژەوە شانۆ سەری هەڵداوە تا ئەمڕۆ ئەم وشەیە بووە بە ناونیشانی ئەو کارە هونەرییەی کە نووسەرێك بەرهەمی دەهێنێتو دەرهێنەرێك لەسەر شانۆ بە هۆی ئەکتەرەوە نمایشیدەکات بۆ کۆمەڵە خەڵکێك. بڕوانە: (حەمەکەریم هەورامی :٢٠٠١ :٩).

156 جان ماري شيفير (١٩٩٧ : ٣٨).

157 د. محمد مندور (١٩٧٤ :٦٦).

شۆڕشی فەرەنسا لە ١٧٨٩دا کۆتاییان پێهات. لە چەرخی نۆزدەیەمدا هەردوو ڕێبازی ڕۆمانسیزمیی و ڕیالیزمیی کۆنترۆڵی بوارەکانی ئەدەبیان کرد، ئەوەی زانراوە ڕۆمانسیزم وەك ڕێبازێکی خودیی سۆزگەریی ڕووەو دراما نەچوو، بەڵکو زیاتر بایەخی بە شیعری لیریکیی دا، بەڵام دواتر لە ڕێبازی ڕیالیزمدا بایەخێکی بابەتییانە بە هونەرەکانی چیرۆك و دراما دران و ئەم ڕێبازە توانی ئەو بۆشاییەی لە سەدەی حەڤدەیەمەوە هاتبووەکایەوە لە بواری درامای تراژیدییدا پڕبکاتەوەو ئەمەش هەر ناوی لێنرا (درامای نوێ) کە درامانووسانی وەك (ئیپسنی نەرویژیی و بەرناردشۆو چیخۆفی ڕوسیی) بناغەکەیان دانا[١٥٨]. لەسەدەی بیستەمیشدا دراما لە ڕیالیزمەوە بەرەو سایکۆلۆژییەت چوو، لێرەوە چەندین ڕێبازی وەك (پێشڕەوگەریی، بێهودەیی، ئەزمونگەریی،...تاد) پەیدابوون[١٥٩]، بەڵام کۆمیدیا لەگەڵ ئەو گۆڕانانەشدا کەلە ناوەڕۆك و شێوازییدا هاتۆتەکایەوە، بەڵام تائەمڕۆش ماوەتەوە.

گفتوگۆو دواندن لە بنەمایەکی دیاری ئەم جۆرە شیعرەیە، دەقی درامیی لە کۆندا بەشیعر دەنووسراو لەسەر شانۆ نمایشدەکرا*، تایبەتمەندییەکی تری بریتییە لەوەی لە درامادا هەمیشە کێشەیەك هەیە، (د.عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ) دەڵێت: ((دراما بابەتێکە لەسەر کێشە و ململانێ دامەزراوە، ململانێ لە نێوان خێرو شەڕ، شەوو ڕۆژ،...تاددا))[١٦٠]، (د.ئیحسان فوئاد)یش دەڵێت: ((لەگەڵ ئەوەی کە ئەم جۆرە شانۆگەرییانە حاڵەتێکی میتافیزیکییان تێدایەو بەستراونەتەوە بە خواوەند و فریشتەو هێزەگەورەکانەوە، بەڵام زەمینەیەکی زۆر بەهێزیشیان تێدایە بۆ ڕوونکردنەوەی سروشتی ئادەمیزاد و شیکردنەوەی ناکۆکیی و وەسفکردنێکی

---

158 بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤ :١٢٨-١٢٩).

159 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٩٧).

* دەربارەی هۆنراوەی شانۆگەریی لە ئەدەبی کوردییدا (ڕفیق حلمی) ئەوە ڕووندەکاتەوە کە هۆنراوەکەی (سەلام) ی شاعیر کە بەناونیشانی (مەکتەبی کوردستان)ە، یەکەمین شیعری شانۆگەرییە بە زمانی کوردی عیراق. بڕوانە: (د. دڵشاد عەلی:١٩٩٨: ٢١).

160 د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

زۆر وردو تێکەڵکردنی ڕووداوەکان بە شێوەیەك کە بەرگی ئەدەبیی هونەریی پۆشیوە))[١٦١].

ئەوەی وا لە دراما دەکات لە ئەدەبی کۆندا جێی بایەخێکی زۆربێت ئەوەیە کە دراما جۆرێکی دابڕاونییە لە جۆرە ئەدەبیی و هونەرییەکانی تر، بەڵکو پەیوەندییەکی توندو تۆڵی بەبوارەکانی تریشەوە هەیە، وەك دەق، ڕۆڵی ئەکتەرەکان، بیری دەرهێنەر، پێکهاتەی شانۆ، جوڵە،...تاد[١٦٢]، هەر ئەمەشە دواجار وا لە دراما دەکات لە چوارچێوەی شیعر بێتە دەرەوەو لە ئەمڕۆدا درامای شیعریی زۆر کەمیکردووەو زۆرتر ڕووەو پەخشان هەنگاوی ناوە[١٦٣].

بەگشتیی ڕەگەزە بنەڕەتییەکانی دراما[١٦٤] بریتیی دەبن لە:

- تەکنیك یان چنین.
- کەسانی ناو دراما.
- کەسێتیی کەسانی ناو دراما.
- مەغزای دراما.
- دیالۆگ.
- ژینگەو دەوروبەر.
- گرێ.
- ململانێ.
- کات*.

بنکەی ژین
www.zheen.org

هەندێك سەرچاوەی تریش بنەماکانی (دیالۆگ، کارکتەر، هۆنینەوەی شانۆیی) بە سەرەکیترینی ئەم بنەمایانە دادەنێن[١٦٥].

---

161 د. ئیحسان فوئاد (٢٠٠٥ : وانەکانی خوێندنی باڵا).

162 بڕوانە: م. س. گورگینیان (١٩٨٠ : ٥٦٥).

163 بڕوانە: د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٥).

164 بڕوانە: حەمەکەریم هەورامی (٢٠٠١ : ٢٢-٤٥).

* ئەم ڕەگەزە، لە ڕەگەزبەندییەکەی حەمەکەریم هەورامی (٢٠٠١)دا نییە، بەڵام لەبەربایەخی زەمەن لەهەر کارێکی هونەرییدا بەپێویستمان زانی زیادی بکەین.

خودی دراما بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەبێت:

ا. تراژیدیا: پیشاندانی کاری گرنگو جدییە کە لە کۆتاییدا بە زیانی پاڵەوانی سەرەکیی دراماکە تەواودەبێت[١٦٦].

ب. کۆمیدیا: زیاتر دەقێکە پێکهێنراوە بۆ ڕەخنەگرتن لە باری کۆمەڵایەتیی، بە ئومێدی چارەسەرکردن، بەشێوەیەکی تەنزئامێز یان شێوازێکی سەرگەرمکەرانەی خۆشیبەخش، بە ئاراستەیەك کە بابەتێکی جدیی لە ژێر پەردەیەکی گاڵتەجاڕییانەدا پیشانبدات[١٦٧].

توێژەرو ڕەخنەگرە فەرەنساییەکان، کۆمیدیا بۆ چوار جۆر دابەشدەکەن:

- کۆمیدیای ڕۆمانتیکیی، ڕووداو بابەتەکان بابەتی عەشقو عاشقانەی نێوان ژنو پیاون.
- کۆمیدیای تەنزئامێز، پیشاندانی ئەو کەسانەیە کە دابونەریتو یاسا گشتییە ئەخلاقییو کۆمەڵایەتییەکان ڕەچاوناکەنو بە شێوەیەکی کۆمەڵایەتیی ڕەخنەیان لێدەگرێت.
- کۆمیدیای ڕەفتاری، خووڕەوشتی ناشیرینی گەورەکان پیشاندەدات.
- کۆمیدیای فارس (Farce)، وشەیەکی فەرەنسییە بە شانۆگەریی هەزەلییانە دەوترێت، کەتەنها بۆ پێکەنین و هیچ ئامانجێکی کۆمەڵایەتیی یان ئاکاریی لە پشتەوە نییە[١٦٨].

(د. عەزیز گەردی)یش کۆمیدیا لای یۆنانییەکان[١٦٩] بەم شێوەیە دابەشدەکات:

- کۆمیدیای کۆن (کۆمیدیای ڕەخنە).
- کۆمیدیای ناوەڕاست (کۆمیدیای کۆمەڵایەتیی).
- کۆمیدیای نوێ (کۆمیدیای کەسەکان).

---

[165] بڕوانە: دانا عەلی سەعید (٢٠٠٣ : ٢٢).

[166] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ١٣٣).

[167] سەرچاوەی پێشوو: (١٤٤).

[168] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :١٤٤– ١٤٥)، د. محمد مندور (١٩٧٤ :١٢٩).

[169] بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٩٣).

پ. میلۆدراما: تێکەڵاوکردنی هەردوو جۆری تراژیدیاو کۆمیدیایە، لە سەرەتای سەدەی هەژدەیەمەوە هاتە کایەوە، بە تایبەتیی لە بەرهەمەکانی (ڕینی چارلس ١٧٧٣–١٨٤٤)ی فەرەنساییدا دەرکەوت، دواجار ئەم جۆرە لە دراما بەرەو درامای نوێ هەنگاوی نا، کە کارەکتەرەکانی تەنها بەکەسانی پایەبڵندو چاکو بەڕێزەوە نانیشنەوەو ڕووداوەکان هەموو ڕووداوی دڵتەزێن، یان خۆشیهێن نین، بەڵکو تێکەڵاوییەکی گونجاو لە نێوانیاندا پێکهێنراوە[١٧٠].

٤. شیعری فێرکاری

ئەو شیعرانەن کە ئامانجیان فێرکردنە، بۆیە لە دووتوێیاندا پەندو ئامۆژگاریی و هەواڵو زانیاریی بەدیدەکرێن[١٧١]، لەم جۆرەدا لەڕێی ڕەگەزە گرنگەکانی شیعرەوە کە کێشو سەروان پرۆسەی لەبەرکردنو زانیاریی وەرگرتن ئاساندەکرێنو ((بەهۆیەکی فێرکردنی ڕاستەقینەکان دەزانرێت))[١٧٢]، هەوڵدانێکە بۆ خستنەڕووی بابەتە ئەخلاقیی و ئایینیی و مەزهەبیی و زانستیی و فەلسەفییەکان لە چوارچێوەی ئەدەبدا*، نمونەی ئەم جۆرە لە ئەدەبی جیهانییدا، لە بەرهەمی (لەبەردەرگای سروشتدا De Rerum Natura)ی (لۆکرتیۆس)ی شاعیرو فەیلەسوفی ڕۆمییە، کەلە چەرخی یەکەمی پێش زاییندا دایناوە، دواتریش بیروباوەڕەکانی فەیلەسوفی یۆنانیی (ئەپیکور) و لەعەرەبیشدا ئەلفییەی (ئیبن مالیك) دەبنە نمونەی ئەم جۆرە شیعرە[١٧٣].

لە مێژووی ئەدەبی ئەوروپیدا وای بۆ دەچوون کە شۆڕشی ڕۆمانسیزم کۆتایی بە شیعری فێرکاری هێناوە، بەڵام لە ڕاستییدا ئەم جۆرە تێڕوانینە سەرەتاکەی

---

170 بڕوانە: حەمەکەریم هەورامی (٢٠٠١ : ٧٠).

171 بڕوانە: د. دڵشاد عەلی (١٩٩٨: ٢١).

172 د. شكري عزيز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٥).

* لەئەدەبی کوردییشدا ئەم هونەرە لەسەر دەستی (ئەحمەدی خانیو شێخ مارفی نۆدێ) دا بە ئەدەبی کوردیی ئاشنا بووە. بڕوانە: (د. دڵشاد عەلی :١٩٩٨: ٢١).

173 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٤٧).

دەگەڕێتەوە بۆ (بۆدلێر)، کە دەڵێت: ((شیعر ناتوانێ لاسایی زانست بکاتەوە، ئەگەر ئەمەبکا، خۆی فەرمانی مەرگ بۆ خۆی دەردەکا، شیعر سەر بە حەقیقەت نییەو شتێکی لەم جۆرەشی هەڵنەگرتووە، شیعر تەنیا سەربەخۆیەتی))[١٧٤]، بەڵام ئەم تێزو بۆچوونانەش زیاتر لە تێڕوانینێکی کەسییدا ماونەتەوەو نەیانتوانیوە کۆتایی بەم جۆرە لە شیعرو ئەدەبیات بێنن، بە تایبەتیش لە ئێستادا فێرکردنو پەروەردەکاریی سنوری شیعریشیان بڕیوەو لە چیرۆکو دراماو سینەمادا بایەخگەلێکی زۆریان پێدراوە.

٥. شیعری ساتیرا

لە بنەڕەتدا وشەیەکی لاتینییە کە بە (Satira) ناودەبرێت[١٧٥]و شێوازێکی کۆمیدییانەیە و لە پیشاندانی مەبەستەکانیدا خۆی وابەستەی یاساو بەهاکۆمەڵایەتییەکان ناکات، شێوەیەکە لەشێوەکانی ڕەخنەی ئەدەبییانە کە تیایدا ڕەخنە کۆمەڵایەتییەکان بەرجەستەدەبن، زۆرێك لە سەرچاوەکان ئەم جۆرە ناخەنە ناو ڕیزبەندیی جۆرەکانی شیعر یان ئەدەبەوە، بە بەڵگەی ئەوەی ساتیرا ناتوانێت تایبەتمەندیی جیاکەرەوەی خۆی لە جۆرەکانی تر بسەلمێنێتو لێکەوتەی یەکێك یان چەند دانەیەك لە جۆرە شیعریی یان ئەدەبییەکانی ترە، بۆیە وەك جۆرێکی ئەدەبیی سەربەخۆ ئەژمارنیاکەن[١٧٦]. بەڵام ئەمجۆرە لەگەڵ تازەیی داهاتنیدا زیاتر لە بواری ڕۆژنامەگەرییدا بەکاردەهێنرێت وەك شێوازێك بۆ ڕەخنەی داپۆشراو یان تەنزی ئاراستەکراوی ئامانجدار، ئەمە لەکاتێکدا کە ناتوانین لە ڕووی مەبەستەوە ئەو دەقانە بە ساتیرا نەزانین کە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانەی ئامانجدارانەی ڕاستەقینانە دەنوسرێنو نمونەشیان لە ئەدەبی

---

174 د. موحسین ئەحمەد عومەر (٢٠٠٥ : ٨٦).

175 بڕوانە: یا. إي. ایلسبوغ (١٩٨٠ :١١).

176 بڕوانە: یا. إي. ایلسبوغ (١٩٨٠ :١١)، یا. إي. ایلسبوغ (١٩٨٦ :٩)،

فۆلکلۆریی و میلیی و کلاسیکیی و ڕیالیزمیشدا زۆرە، هەندێکیان بەشێکی دیاری شیعری داشۆرین پێکدەهێنن.

٦. پەخشانە شیعر

لە پرۆسەی گەشەکردنی بەردەوامی چەشنەئەدەبییەکانو ئاوێزانبوونی هونەرەکانی ئەدەبدا بەیەکترو لەو تەوژمە لەخۆوەی لێوەی دەدوانو لە تێکئالآنی پەخشان بە شیعرەوە، هونەرێکی نوێ هاتەکایەوە کە ئەویش "پەخشانە شیعر"ە، واتە پەخشانێکی بە شیعر نووسراو، هەرچەندە ڕەگی ئەم جۆرە هونەرە لە چیرۆکە شیعری سەردەمی درامای یۆنانییەوە ڕیشەداردەبێت، بەڵام دواجار وەك هونەرێکی سەربەخۆ دێتەکایەوە. (سۆزان بێرنار) دەڵێت: ((پەخشانە شیعر پەیوەندیی بەدۆزینەوەی زمانێك و ملکەچکردنی وشە ئاساییەکان بۆ مەبەستی زۆر تازەو نووسین لە پێناوی ئەفراندنی جیهانێکی نوێدا هەیە...))[١٧٧]،فەرهەنگی یاریدەدەری –ئۆکسفۆرد– دەنووسیت: پەخشانە شیعر ((پەخشانێکە شێوازو ئەدگارەکانی شیعری هەیە))[١٧٨]، فەرهەنگی ویبستەریش دەنووسێت: ((پەخشانێکە چەند سیمایەکی هونەریی و ئەدەبیی شیعری هەیە، وەك ڕیتمی ڕێکخراوو داڕشتنی نموونەیی و گەرمیی سۆزو ئەندێشە))[١٧٩]. ئەوەی بەم پێناسانەدا دەردەکەوێت ئەوەیە کە تا ئەمڕۆش پەخشانە شیعر وەك جۆرێکی سەربەخۆی ئەدەبیی پۆلبەندنەکراوەو زیاتریش دەبرێتەوە سەر خانەی شیعر، (د. زاهیر لەتیف)یش دەڵێت: ((پەخشانە شیعر سەر بە شیعرە نەك پەخشان))[١٨٠]. ئەمەش یەکێکی تر دەبێت لەو جۆرە نوێیانەی گەشەی ئەدەبیی دەیانهێننەکایەوە ، بەڵام ئەوەی خاڵی بایەخدارە بۆ گەڵاڵەبوونی پەخشانە شیعر وەك جۆر، ئەوەیە

---

[177] د. محەمەد بەکر (٢٠٠٤: ٣٠).

[178] د. عبدالستار جواد (١٩٩٠ : ٤٧).

[179] د. محەمەد بەکر (٢٠٠٤: ٣١).

[180] د. زاهیر لەتیف (٢٠٠٦ : چاوپێکەوتن).

کە ژوانی تێکەڵاوبوونی دوو چەشنی سەرەکیی ئەدەبە کە شیعرو پەخشانن، بەمەش نووسەر لەلایەك لە سیستەم و پێوانە شیعرییەکان دەربازیدەبێت و دواجاریش پەخشان لە بونیاتێکی بێگیانەوە دەکاتە جەستەیەکی زیندوو، ئەفراندنی نووسەر لێرەوە دەروازەیەکی فراوانی داهێنانی لە بەردەمدا دەکرێتەوە.

پەخشانە شیعر بایەخێکی ئەوتۆ بە کێش نادات، ((ئەگەرچی کێش شتێکی چەسپاو نییە، بەڵام شیعر هەمیشە کێشی هەیە، ئەوە پەخشانە شیعرە کە کێشی تێدا ڕەچاو ناکرێت))[181]، بەڵام لە ڕیتمی ناوەوەی ئاوازەکێشێکی مۆسیقیی بەرجەستە دەکات و لە ڕێی سەرواوە زۆرجار دەتوانێت بەرهەمەکە لە قسەیەکی سادەوە بکاتە داهێنانێکی هونەریی.

٤/١) پەخشان

هەندێك لە سەرچاوەکان مێژووی پەخشان بۆ پێش مێژووی شیعر دەبەنەوە، بەو بەڵگەیەی کە مرۆڤ بەرلەوەی لایەنە جوانکارییەکانی ئاخاوتن فێربووبێت، بە پەخشان لەگەڵ دەوروبەرو بەرامبەرەکانیدا دواوە، بەڵام مەبەستی لێکۆڵینەوەکەمان لەم ڕیزبەندییەدا بوارەکانی ئاخاوتن نییە، بەڵکو کارکردنە لەسەر ئەو بەڵگە دەستنووس یان چاپکراوانەی کە لە مێژووی دێرینەوە بۆ مرۆڤایەتیی ماونەتەوە، لەمەشدا پەخشان کەوتۆتە دوای شیعرەوە، هۆکانی ئەم دواکەوتنەش زۆرن، لەوانە ئەگەر شیعر بەرهەمی کۆمەڵگا بەرایی و کشتوکاڵییەکان بێت، ئەوا پەخشان بەرهەمی کۆمەڵگای بازرگانیی، یان پیشەسازیی، یان کۆمەڵگای زانینگەراییە. هەروەها شیعر بەهۆی مۆسیقاو

---

[181] فوزي كريم (٢٠٠٣ : ١٢٨).

کێش و سەرواوە دەتوانێت لەبەربکرێت، بەڵام پەخشان توانای ئاسان لەبەرکردن و هەڵگرتنی ئاوەزییانەی نەبووە[١٨٢].

١/٤-١) چەمکی پەخشان

پەخشان* بریتیی دەبێت لە دەرخستنی ئامانجێکی دیاریکراو بە هۆی ڕستەی چەسپاوو دەربڕینی ساکارەوە بە جۆرێك کە داڕشتنی ڕستەکان پشت بەواتای ئاشکراو دیار ببەستن و پەخشان وابەستەی توخمی (بیر) دەبێت و لە ناو توخمەکانی بیرو سۆزو ئەندێشەو دەستەواژەکاندا، بیر ئاستی یەکەمی بایەخی پەخشان داگیردەکات[١٨٣].

لە ڕووی پێناسەی گشتیی ئەدەبەوە، پەخشان بە قسەیەکی زۆری هونەریی ڕێکنەخراو دەوترێت کە شیعر نەبێت[١٨٤]، (ئیبن خەلدون)یش دەڵێت: ((پەخشان قسەیەکی بێ کێشە))[١٨٥]. لە پەخشاندا ئەو وابەستەیی و قاڵببەندییەی شیعر بەدیناکرێت، بۆیە ئەم هونەرە ڕووبەرێکی کراوەترە لەبەردەم کەسانی دەرەوەی بازنە ئەدەبیی و هونەرییەکانیشدا، هەر ئەمەش وای لە پەخشان کرد کە لەگەڵ داهاتنیدا بەخێرایی بڵاوبێتەوە و ببێتە شێوازی نووسینی سەردەم لە هەموو بوارە جیاجیاکانی ژیانی مرۆڤایەتییدا، دیارە ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە پەخشان بەدەربێت لە لایەنی جوانکاریی و پەیڕەوەهونەرییەکان، بە پێچەوانەوە لە

---

182 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٤-٥).

* پەخشان لە زمانی کوردییدا، ((بە شتێك وتراوە و ئەوترێ کە بڵاوبکرێتەوە، واتە: شتەکەی پەخشان پەخشان کردووە وەیا ئەڵێ: "پەخش و بڵاوکردەوە"، ئەم وشەیە چاوگی ئەلفییەو وێنەی زۆرە لە زمانی کوردیدا وەکوو" پێچ، پێچان. بێژ، بێژان. پەخش، پەخشان")) بڕوانە: (عەلائەدین سەجادی : ٢٠٠٠ :١٩).

183 بڕوانە: د. شکریە رسول (١٩٨٩ : ١٢٢-١٢٣).

184 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (١٢٥).

185 سەرچاوەی پێشوو .

پەخشانیشدا ئەم لایەنانە پەیرەودەکرێن‌و زیاتریش وابەستەبوون بە سیستمی گراماتیکیی زمانەوە بەدیدەکرێت ((پەخشانیش وەك شیعر هونەرکاریی تیادا دەکرێت و بە هونەرێکی وردیش ململانێی لەگەڵ ڕەوتەکانی داهێناندا کردووە))[١٨٦].

(هیگڵ) پێی وایە: ژیان لە گۆڕاندایە، لە ناهۆشمەندییەوە بۆ هۆشمەندیی، لە هۆشمەندییەوە بۆ هۆشمەندییەکی زیاتر تا ئەو کاتەی هۆش هەموو خود داگیردەکات، لەم قۆناغەدا مرۆڤایەتیی لە شیعرەوە بۆ پەخشان دەپەڕێتەوە[١٨٧].

ڕۆڵی ڕۆژنامەگەریی‌و داهاتنی چاپ‌و کردنەوەی قوتابخانەکان‌و بڵاوبوونەوەی ڕۆشنبیریی‌و کتێب بڵاوکردنەوەو ئاسان بوونی کۆمۆنیکەیشن‌و ئاڵوگۆڕە نێومرۆیی‌و نێودەوڵەتییەکان، ڕۆڵێکی بایەخداریان لە گەشەسەندنی پەخشاندا بینی، لەدەرکەوتنی ڕۆژنامەوە پەخشان زیندووانەتر دەرکەوت‌و بووە هاوسەنگێکی تری شیعر[١٨٨]، (د. کەمال فوئاد)یش دەڵێت: ((تا کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم کورد تەنیا زمانی شیعربووە نەك نووسین، لەبەر ئەوە دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستان لە ساڵی ١٨٩٨دا بایەخێکی تایبەتی ی هەیە لە مێژوی زمان‌و ئەدەبی نەتەوەکەماندا))[١٨٩]، ئەمە نەك هەر لای کورد بەڵکو لای هەموو نەتەوەکانی تریش، ڕۆژنامە مینبەری بڵاوکردنەوەی پەخشانەو پەخشان زادەو زەخیرەی ڕۆژنامەیە، هەمیشە ئەو کاتە پەخشان گەشاوەتەوە کە ڕۆژنامە کەوتۆتە جوڵەو چالاکیی[١٩٠].

لێرەوە چەند تایبەتمەندییەکی پەخشان دەخەینە ڕوو، کە لێکۆڵینەوەو ڕیزبەندکردنیان وابەستەی هەمان ئەو تایبەتمەندییانەیە کە لە لاپەڕە (٣٩-٤٧)ی ئەم نامەیەدا دەربارەی شیعر کردومانن:

---

186 نەوزاد عەلی (٢٠٠٥ : ٢٠٥).

187 بڕوانە: حنا عبود (٢٠٠٢ : ٧).

188 بڕوانە: د. شكریە رسول (١٩٨٧ : ٣٧).

189 د. کەمال فوئاد (١٩٧٢ : پێشەکی).

190 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٩).

١. كێش لە پەخشاندا ڕەگەزی سەرەكیی نییە ((پەخشان كێشی نییە، یان كێشی دیارو تایبەتی نییە))[١٩١]، ئەوەی هەیە زیاتر ڕیتمی ناوەوەیە، ((پەخشانیش جۆرە ئاوازێكی تێدایە لە بەرزبوونەوەو نزم بوونەوەی دەنگ لە كاتی قسەكردن‌و دووبارە بوونەوەی سەروای سەجعدا هەستی پێ دەكرێ، ئەمە هەمووی مۆسیقایە بەڵام نەخراوەتە قاڵبی ڕێك‌و یاسای پێك هاتنی نییە))[١٩٢].

٢. سەروا لە پەخشاندا بە جۆرێكی جیا لە شیعر دەردەكەوێت، ئەمەش هەموو جۆرەكانی پەخشان ناگرێتەوە، بەڵكو تەنها لەو جۆرەیاندا هەیە كە بە پەخشانی سەروادار* ناودەبرێت، سەروا جوانیی و جۆرێك لە مۆسیقاو ڕیتمی ناوەوەش دەداتە پەرەگرافەكان‌و كاریگەریی بۆ سەر وەرگر زیاتردەكات، ((سەروا جۆرە جوانییەك بە پەخشانەكە دەداو كاریگەری زیاد دەكا))[١٩٣]، كەواتە سەروا لە پەخشاندا بۆ لایەنی جوانییە ((لە پەخشاندا سەروا شتێكی وا پێویست نییە، ئەگەر هەشبێ بۆ جوانییە))[١٩٤].

٣. مۆسیقا دیسانەوە پایەیەكی سەرەكیی پەخشان نییە، ئاوازی دەق‌و مۆسیقای دەق پەیكەری دەقێكی بە پەخشاننووسراو پێكناهێنێت، پەخشان دەیەوێت دەق زیاتر بەرەو ڕووە زانستییەپەتییەكەی بەرێت نەك هونەر.

[191] سەرچاوەی پێشوو (١).

[192] عەزیز گەردی (١٩٩٩: ٦٧).

* پەخشانی سەروادار ئەو پەخشانەیە كە هەڵوێستەكانی سەروایان هەیە، وادەبێت دوو هەڵوێست، یان سێ هەڵوێست یان چوار هەڵوێست سەروایان هەبێت. بڕوانە: (عەزیز گەردی:١٩٨٧: ٥).

[193] عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٥).

[194] سەرچاوەی پێشوو (١).

بنكەی ژین
www.zheen.org

٤. پەخشان وابەستەی زەین‌و بیرە، بیرمەندانە دەنووسرێت‌و کاریش لە بیری بەرامبەر دەکات، ((پەخشان لە ژیریی ئەقڵەوە پەیدا ئەبێ))[١٩٥]، بابەتییانە دەجوڵێت‌و دەیەوێت لایەنی هەستگەرایی سۆزدارانە ڕووەو ئاراستەیەکی هەستگەرایی بابەتییانە بەرێت‌و هۆشمەندانە مامەڵە لەگەڵ پێکهاتەکانیدا دەکات ((پەخشان لە ئەقڵ‌و ئاوەزەوە دێ، واتە: پەخشان زمانی ئەقڵ‌و ژیرییە))[١٩٦].

٥. زمانی پەخشان، زمانێکە دور لە ئاڵۆزیی، ئەرکی شیکردنەوەو ڕاڤەکردن‌و دەرخستن‌و ناساندنی زاراوەو بیرو چەمکەکانی هەیە، پەخشاننووس دەخوازێت ئەو وشانەی بەکاریان دەبات هەڵگری واتای زۆرو لێکدانەوەی جیاوازنەبن لانی کەم لە دەقەکەدا، بۆ ئەوەی تێگەیشتن دروست ببێت، چونکە بەشێکی زۆری جۆرەکانی پەخشان لە ڕێی خوێندنەوەوە وەردەگیرێن، بۆیە دەشێت دەق توانای واتابەخشینی تەواوی بۆ خوێنەر هەبێت، ((پەخشان زیاتر پێویستی بە لۆژیک‌و ڕونیی‌و ڕیزبەندیی هەیە))[١٩٧]، ئەو خەستکردنەوەو چڕییەی لە شیعردا هەیە لە پەخشاندا نییە[١٩٨]، ((زمان لە پەخشاندا زمانی شیکردنەوەیە (تحلیلی)یە، پەخشان کە بیرکردنەوەیە بیرکردنەوەش پێویستی بە شیکردنەوە هەیە))[١٩٩]، لەلایەکی ترەوە ئەگەر وشەکانی دەقێکی بە پەخشاننوسراو بگۆڕین، یان شوێنیان بگۆڕین، دەتوانین هەمان واتای مەبەستدار بگەیەنین، چونکە دواجار وابەستەی لایەنە زمانەوانییەکانی زمانێکی دیاریکراو دەبێت، کە پەیڕەوبەندانە کاری تێدادەکرێت، ((لە

[195] عەلائەدین سەجادی (٢٠٠٠ :٦).
[196] عەزیز گەردی (١٩٨٧: ١).
[197] د. شکری عزیز الماضي (١٩٨٥ : ١٠٤).
[198] بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٢).
[199] عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ١٠).

پەخشاندا ئەگەر وشەکانیشی نەمانو هی تریان هاتەجێ ماناکەی هەر دەمێنێ))[٢٠٠].

٦. دارشتنی دەق لە پەخشاندا، وابەستەی سیستمە گراماتیکییەکانی هەر زمانێکی دیاریکراوە، پەخشاننووس ناتوانێت پەیڕەوە ڕێزمانییەکان لەخۆوە بگۆڕێت، بە تایبەتییش لە پێکهێنانی ڕستەسازییانەی ڕستەکاندا وابەستەی دەستورو یاسا ڕێزمانییەکان دەبێت ((ڕستە دەبێ ڕێچکەی تایبەتی خۆی بگرێ، ئەو گۆڕان و پاشو پێشکردنەی لە هۆنراوەدا هەیە لە پەخشاندا ڕێی نەدراوە))[٢٠١].

٧. هونەرە ڕەوانبێژییەکان لە پەخشاندا کەمتر بەکاردێنو ئەگەر بەکاریش هاتن بۆ ڕونکردنەوەی مەبەستو دواندنی هۆشو لۆژیکن[٢٠٢].

٨. خەیاڵ لە پەخشاندا سنوردارە، ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لە پەخشاندا کار لەسەر بنەما هەستییەکان دەکرێت بۆ ئەوەی وێنەی چەسپاو لە هزرماندا بەرجەستە بکات، ئەگەر خەیاڵیش هەبێت نووسەری پەخشان دەیەوێت ئەو خەیاڵەمان لە تاك ڕەهەندیی خەیاڵی وێناکراوی خۆیدا کۆبکاتەوە.

٩. لاسایکردنەوە لە پەخشاندا خۆی بە قاڵبێکی دیاریکراوەوە نابەستێتەوە، هەر ئەمەش وادەکات دەیان جۆر وتارو بابەتی نووسراوی تر لە پەخشان بکەونەوە بێئەوەی پێوانەیەکی دیاریکراوی پێوانەییان بۆ دیاریکرابێت.

١٠. تاقیکردنەوەو ئەزمونی تاکەکەسیی وەك چۆن لە شیعردا گرنگن، لە پەخشانیشدا گرنگن، بەڵام ئەوەی هەیە لە پەخشاندا نووسەر دەتوانێت بێ هەبوونی ئەو ئەزمونگەلە خودییەی خۆی دەق بەرهەمبهێنێت، واتە

---

200 سەرچاوەی پێشوو (١٢).

201 عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٢).

202 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو.

بنکەی ژین
www.zheen.org

له نووسینی پەخشاندا تاقیکردنەوە بۆ پێکهێنانی دەقێکی داهێنەرانە، مەرجی بنەڕەتیی نابێت.

دەربارەی دابەشکارییەکانی پەخشانیش، چەند جۆرێك دابەشکردن هاتونەتەکایەوە، یەکێك لەو دابەشکردنانەش لەڕووی شێوازەوەیە[٢٠٣] کە بۆ ئەم جۆرانە دابەشیدەکات:

١. شێوازی ئامانجدار، یان بڕوادروستکردن (ئیقناع)، ئەو شێوازەیە کە ڕامیارو پارێزەران بۆ هێنانە سەرباری گوێگرەکانیان پەیڕەویدەکەن، شێوەی ڕێکخستنی بابەتەکان بە شێوەیەکی زانستیی بابەتانە دەبێت.
٢. شێوازی خستنەڕووی ڕاستەوخۆ، وەك ئەو شێوازەی لە وانەبێژییو وتاردانو بابەتە زانستییە جۆراوجۆرەکاندا پەیڕەو دەکرێت، ئیتر گرنگ نییە ئەو بابەتانە بابەتی هۆشمەندانەبن یان پەسنکەرانەبن.
٣. شێوازی ئامۆژگاریی، ئەو شێوازەیە کە لە کۆنەوە مامۆستاو زانا ئایینییو مەزهەبییەکان لەبەرامبەر پەیڕەوکەرانی خۆیاندا بەکاریدەبەن.
٤. شێوازی باو، ئەو شێوازەیە کە لە گێڕانەوەی سەرپێییانەی ڕووداوەکانی ڕۆژدا پەیڕەودەکرێتو تیایدا بایەخ بە گێڕانەوەی ڕووداو یان کەس یان کات دەدرێت، بێئەوەی گوێ بەلایەنە جوانکارییو چەشەبەخشەکان بدرێت.
٥. شێوازی مۆرکراو، ئەو شێوازەیە کە خۆی لە دوو جۆر بواردا دەبینێتەوە: بواری وتاری ڕەسمیی، لەگەڵ بواری بۆنەخێزانییو گشتییەکاندا، لە ئێستادا ئەم جۆرە بۆ شێوازی بابەتیی پەرەیسەندووە، ئەو شێوەیەیە کە نووسراوی ڕەسمیی یان نامەی تایبەتیی پێدەنووسرێتو بە سڵاو دەستپێدەکاتو بە ئیمزا یان مۆرێك کۆتایی دێت.

---

[203] بڕوانە: د. عصام الخطیب (١٩٨٦ : ١٤-١٦).

ئەم شێوازانە دەشێت یەکێکیان یان هەموویان لە پەخشانێکی هونەرییدا یان لە پەخشانێکی زانستییدا پەیڕەوبکرێن، واتە مەبەست لێیان ئەو شێوازی مامەڵەکردن‌و خستنەڕووی بابەتانەیە کە پەخشانبەندانە دەنوسرێن.
(عەلائەدین سەجادی[٢٠٤])یش لە ڕووی ڕوخسارەوە، پەخشان بەم جۆرە دابەشدەکات:

١. پەخشانی سادەو ساکار، کە دوورە لە هەموو شێوەیەکی ڕەوانبێژیی مەبەستدارانە، وەك گفتوگۆی نێوان دوو کەس، یان گێڕانەوەی سەرگوزشتەیەك، یان وتارێکی ساکار دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو، یان ڕاڤەکردنی بابەتێکی بیرکاریی یان جوگرافیی، یان هەر زانستێکی تر.
٢. پەخشانی هونەریی، ئەوەیە کە هەموو لایەنە هونەرییەکانی تێدایەو شێوەیەکی ئەدەبیی لە خۆدەگرێت، بە پەخشانی ئەدەبیش ناودەبرێت، ئەمیش دەبێت بە دوو بەشەوە:

أ. پەخشانی مرجز، ئەو جۆرە پەخشانەیە کە کێشی هەیەو سەروای نییە.
ب. پەخشانی سەروادار، ئەم جۆرەیان بە پێی تایبەتمەنیی جۆرەکانی کێش‌و سەروای هەیە، کە دەشێت بە (شیعرە پەخشان)یش ناویببەین‌و بۆ سێ جۆر دابەشدەبێت:

- هاوڕوو (متوازي)، دوو ڕستەی بە دوایەکیدا هاوسەروان.
- هاوسەر (مطرف)، دوو ڕستە یان زیاتری بەدوایەکیدا هاوسەروان.
- هاوکێش (متوازن)، دوو ڕستە یان زیاتری بەدوایەکیدا هاوکێش‌و هاوسەروان.

دابەشکردنێکی تری پەخشانیش[٢٠٥] بەمجۆرەیە:

---

204 بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (٢٠٠٠ :٢٠-٢١).
205 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٤-٥).

١. پەخشانی زارگوتن، ئەوەیە کە هێشتا تۆمارنەکراوەو خەڵك دەماودەم بۆ یەکتری دەگێڕنەوە.

٢. پەخشانی نووسراو، ئەوەیە کە نووسرابێتەوەو ئەمیش دوو جۆرە:

أ. پەخشانی فۆلکلۆریی، کە بۆ ئەم بەشانە دابەشدەبێت[٢٠٦]:

– ئەفسانە، وێنەی کێشەی نێوان دێو و درنجو ئادەمیزاد دەکات بە نیشانەی ئەو کیشەیەی لە زۆر کۆنەوە لە کۆمەڵی ئادەمیزاددا و لە نێوان هێزی چاکەو خراپەدا یان هێزی خێرخواو هێزی خراپەو بەددا بەرپابووە.

– چیرۆك، سەرگوزشتەی فۆلکلۆریی و حیکایەتیشی پێدەڵێن، بەرەو پێشچوونێکی مێژوویی ئەفسانەیە، لە ڕووی فۆرمو داڕشتنەوە لەو دەچێت، هەرچەندە لە ڕووی کەرەسەو ناوەڕۆکەوە هەندێك جیاوازییان هەیە، کەرەستەی چیرۆك لە ژیانەوە وەردەگیرێت و سێ شێوەی هەیە: ١. کەرەستەکە خودی مرۆڤە. ٢. کەرەستەکە ئاژەڵ و گیانلەبەرانی ترن، چیرۆك یان داستان یان ئەفسانەیەکی بچکۆلەیە، بەڵام کەسایەتییەکان لە گیاندارو ڕووەك پێکدێن و لە شێوەی ئادەمیزاددا دەدوێن و هەمیشە ڕووخسارێکی ئەخلاقییان هەیە بۆ مرۆڤ[٢٠٧]. ٣. کەرەستەکە مرۆڤەو لە سەر زاری گیانلەبەرانی ترەوە شتەکان دەگێڕێتەوە[٢٠٨].

– داستان، بە جۆرە ئەدەبێکی هونەرمەندانە دەڵێن کەکەرەسەی ڕاستەو ڕاستی شتێکی بابەتیی بێت، ڕاستیی ژیان لە دەروونی خاوەن بەرهەمەکەوە دەهێنێتە دەرەوە. داستان بەرهەمێکی چیرۆکئامێزە، لە

---

[206] بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٩)

[207] بڕوانە: د. موحسین ئەحمەد عومەر (٢٠٠٥ : ١٧).

[208] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ٢٤٩-٢٥٠).

فۆڕمی وێنەدا، باری ژیانو بوونی گەلو پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی و نەخشەی بەرەوپێشچوونی مێژوو دەردەخات[٢٠٩].

- پەندی پێشینانو قسەی نەستەق، پەندی پێشینان خۆی لە خۆیدا ئەنجامێکە کە ژیریی گەل لە سەر بناغەی دنیادیدەیی و ئەزمونێکی دەوڵەمەند گەیشتویەتێ، لە ناوەڕۆکدا پەندی پێشینان لە قسەی نەستەقەوە نزیکە، بەڵام هیچیان جێی ئەوی تریان ناگرنەوە، قسەی نەستەق کەمتر مەبەست دەدات بە دەستەوە، واتە مەبەستەکە لە قسەکە خۆیدا دەرناکەوێت، ئەم دوو شێوەیە ڕستەو وتەی کورتنو مانای فراوانو قوڵیان تێدایە[٢١٠]. شێخ محەمەدی خاڵ دەڵێت: ((پەندی پێشینان وتارێکی کورتی ڕێکوپێکی جوانی بەتامی بەتەوژمی بەتینی کاری گەرە کە لە دڵو دەروونێکی بێداری ئاوەدانی ئاگاداری پێشینانەوە هاتبێتە دەرەوە، لە پاش بەراوردو تاقی کردنەوەیەکی زۆرو دوورو درێژ...، زادەی بیرو باوەڕی گەلە، وە دەست کردی کۆمەڵەیە، بێ ئەمەی کە بزانرێ خاوەنەکەی کێیە))[٢١١].
- گاڵتەو گەپ، بەشێکی بەنرخی سامانی نەتەوەیی و ئەدەبیی سەرزاری خەڵکەو یەکێکە لەو جۆرە ئەدەبانەی کە شەقڵی شوێنو کاتو سەردەمو سەدەی خۆی پێوەیە، چیرۆکێکی کورتە بە جۆرێکی گاڵتەئامێز داڕێژراوەو گیانی پێکەنینی کراوە بەبەردا[٢١٢].
- مەتەڵ، سنور بۆ دانانێکی کورتی ڕوداوێك یان کەرەسە یان مادەیەکە، کە خەڵکی ئەم سنوربۆدانانانە بە ئەنقەست لە شێوەی نادیار یان

[209] بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٩: ٣٢)
[210] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (١٠٣-١٠٤).
[211] شێخ محەمەدی خاڵ (١٩٧١ : ٤).
[212] بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٩: ١٦١).

تەماوییدا دەردەخەن، ڕاستیی وتنی قسەکە دەخەنە شێوەیەکەوە کە بەرامبەر بیڵێت یان بیدۆزێتەوە[٢١٣].

ب. پەخشانی نووسەران، ئەوەیە کە نووسەری بەرهەمەکە دیاربێتو بەگشتیی دەکرێت بەسێ بەشەوە:

١. پەخشانی هونەریی، ئەو جۆرەیە کە تیایدا بایەخ بەدەربڕینی هەستو سۆز دەدرێتو هەوڵدەدرێت بەشێوازێکی ئەدەبیی بەرز ئەو هەستو سۆزە دەربڕێت، ئەمیش دوو جۆرە:

أ. پەخشانی سەروادار*، ئەو پەخشانەیە کە هەڵوێستەکانی سەروایان هەبێت.

ب. پەخشانی ئاسایی، ئەوەیە کە سەروایان نەبێت.

٢. پەخشانی زانیاریی، ئەو جۆرە پەخشانەیە کە ڕاستەقینەیەکی زانستیی پێدەردەبڕێت، هەموو زانستەکانو دەستوورو یاساکانیشی پێدەنوسرێتەوە[٢١٤].

٣. پەخشانی کرداریی، ئەو جۆرە پەخشانەیە کە ئەمڕۆ لە میدیاکاندا بەکاردەهێنرێت بۆ دەربڕینو نووسینەوەی بابەتە ڕۆژنامەگەرییە جیاجیاکانو تێکەڵەیەکە لە پەخشانی هونەرییو پەخشانی زانستییو

بنکەی ژین www.zheen.org

---

[213] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٢١٠).

* عبدالرزاق بیماریش پەخشان لە ڕووی شێوازەوە، بۆ پەخشانی سەروادارو پەخشانی ڕەوان دابەشدەکات، پەخشانی ڕەوان بەو پەخشانە دەڵێت کە تیایدا گوێ بەسەروا نادرێتو بە زنجیرە بیرو لێکدانەوەکانی بەشێوازێکی سادەو ڕەوان تێدا دەردەخرێت، مەرجەکانی بریتین لە: ژیرییەکی پێگەیشتوو، خەیاڵو بۆچوونێکی فراوان، بەکارهێنانی بیر بۆ بەدەستخستنی چاکترین شێوازو وتەو مانا. لە ڕووی ناوەڕۆکیشەوە پەخشان دابەشدەکات بۆ: ١. پەخشانی هونەریی، ٢. پەخشانی زانستیی کە پێکدێن لە: (پەخشانی داڕشتن و پەخشانی وسفیی یان بابەتیی). بڕوانە:(عبدالرزاق بیمار : ١٩٩٨ : ١٥-١٦).

[214] بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٥).

بەپێی ئەو جۆرە یان هونەرە ڕۆژنامەگەرییەی پێی دەنوسرێتەوە پشکی هەریەك لەو دوو جۆرە پەخشانە دیاریدەکرێت.

لە ئەنجامی ئەم دابەشکارییانەدا، پەخشان بۆ سێ بواری سەرەکیی دابەشدەکەین کە بریتیین لە:

١. پەخشانی ئەدەبی.
٢. پەخشانی زانستی.
٣. پەخشانی کرداری.

هەریەك لەم بوارانەش لە پراکتیزەکردنی پەخشاندا، چەند مۆدێلێك دەهێننەکایەوەو بەپێی تایبەتمەندییان، هونەرەکانی پەخشان پێکدەهێنن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

١/٤-٢) هونەرەکانی پەخشان

١. شانۆگەری (Drama)

دەقێکی ئامادەکراوە بۆ نواندن لە شانۆدا، دەربارەی دراما، بڕوانە لاپەڕە (٥٤)ی ئەم لێکۆڵینەوەیە.

٢. چیرۆك (Novelette)

بریتییە لە گێڕانەوەی چەند ڕووداوێکی یەك لە دوای یەك، کە بەسەر چەند کەسێکی جیاوازدا دێنو تێدەپەڕن لە شوێنێکی دیاریکراودا[٢١٥]، یان بریتییە لە

---

[215] بڕوانە: د. شکریە رسول (١٩٨٩ : ١٥٠).

گێڕانەوەی ڕووداوێك یان كۆمەڵە ڕووداوێكی ژیان یان سروشت كە بە شێوەیەكی هونەرییانە دادەڕێژرێتو دەبێتە جێی سەرنجو بزواندنی هەستی جوانییو پەرەپێدانی لێكدانەوەكانی وەرگر لە بەرامبەر ژیاندا[216]، (د.عیزەدین مستەفا ڕەسولْ) دەڵێت: ((چیرۆك بەرهەمی گەورەبوونو لە خەم ڕەخسینی مرۆڤایەتییە، دیمەنی كێشەی ئادەمیزاد لەگەڵ سروشتداو، ئادەمیزاد لەناو خۆیاندا، لە پێناوی ژیانا پیشان ئەدات))[217]، یان دەوترێت: چیرۆك وێنەكێشانی لایەنێكی ژیانە[218]. (د. محەمەد دلێر ئەمین میسری)یش دەنووسێت: ((چیرۆك بە واتای ئێستای هەرچەندە درەنگ سەری هەڵداوە، بەڵام ڕەگو ڕیشەیەكی قووڵی لە ناو حیكایەتو داستانو سەرگوزشتەی فۆلكلۆریدا هەیە))[219]، چیرۆكی نوێ لە ئەوروپاوە بە نەتەوەكانی تر گەیشتووە[220]، پەیدابوونی لەگەڵ گەشەكردنو بەهێزبوونی چینی ناوەندی كۆمەڵی ئەوروپا بووەو بۆ دەربڕینی ئاواتو بیرو ڕاكانی خۆی بایەخیان بەتاكو ئاواتو بیرو ڕاكانی تاك داو كردیانە نمونەی چاككردنی باری كۆمەڵ، داوای ڕزگاركردنی تاكیان دەكرد لە زۆرو ستەمی كۆمەڵو كۆتو زنجیرە ناڕەواكانی[221]، چیرۆكی هونەریش بە هەموو جۆرەكانییەوە بەندە بەگەشەی شارستانێتییو زانستییو ئاستی ڕوناكبیریی كۆمەڵەوە[222]، چیرۆكی نوێ بەیەكێك لەو هونەرانە دەژمێررێت كە بە ئاراستەیەك ڕۆژنامەگەریی ڕۆڵی گەورەی لە گەشەسەندنیدا هەبووە[223]، بە ئاراستەی دووەمیش چیرۆك ڕۆڵی لە پەرەپێدانی پەخشاندا بینیوە، كە دواجار خزمەت بووە بە بواری ڕۆژنامەگەریی

---

[216] بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ٢٦١).

[217] د. عیزەدین مستەفا ڕەسولْ (١٩٧٩: ٢٥).

[218] بڕوانە: د. شكریە رسول (١٩٨٩ : ١٥٠).

[219] د.محەمەد دلێر ئەمین محەمەد (٢٠٠٤ : ٧٤).

[220] د. محمد غنیمي هلال (١٩٧٣: ٤٦٢).

[221] بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ٢٦٦).

[222] بڕوانە: حسین عارف (١٩٧٧: ١٢).

[223] بڕوانە: د. شكریە رسول (١٩٨٧ :٤١).

((هەر لە هاتنە ناوەوەی چیرۆکی هونەرییەوە لاپەڕەی ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بوونە ژینگەو زەمینەی لەبار بۆ ناساندنو خستنەڕوی ئەم هونەرە نوێیەی پەخشان))[٢٢٤].

چیرۆك وەك هەریەك لە چەشنو جۆرە ئەدەبییەکانی تر لە گەشەو گۆڕاندا بووە، چ وەك ناوەڕۆك، چ وەك تەکنیكو شێوە، بۆیە لەگەڵ درێژەدان بە ڕەوتی خودی چیرۆك خۆی هونەری تری وەك کورتە چیرۆكو نۆڤلێتو ڕۆمانیشی لێکەوتۆتەوە. هەندێك سەرچاوە چیرۆكو دراما بە ئەدەبی بابەتیی ناودەبەنو پێیان وایە لەم دوو هونەرەدا پەیامێکی مرۆیی مەزن هەیە بۆ دەوڵەمەندکردنی هۆشیاریی و قوڵکردنەوەی ئاگایی لای خەڵك[٢٢٥].

لە سەردەمی ئێستادا چیرۆك خۆی لە بابەتە نادیارو غەیبییەکان دەربازکردووەو بەرەو چارەسەرکردنی مرۆڤو کاروبارەکانی مرۆڤ چووە، هەروەها ((خۆی لەو بابەتانە دورخستۆتەوە کە بنەماکانیان ئەندێشەیەکی ڕوتنو بەرەو چارەسەرسازیی واقیعی مرۆیی و دەرونیی و کۆمەڵایەتیی ڕۆیشتووە))[٢٢٦]، چیرۆکیش وەك شانۆگەریی "ڕوداو" ئامادەیی دیاری هەیە تیایدا، بەڵام لە چیرۆکدا زیاتر بایەخ بە وەسف دەدرێت، ئەم وەسفەش بریتییە لە ((وەسفی ژیانو کەسەکانو بواری ڕووداوەکان))[٢٢٧]. چیرۆك بە واتای نوێ بایەخگەلێکی هەنوکەییە، تەنانەت ئەگەر باس لە ڕابردووش بکات، لە ڕابردوویەك دەدوێت کە ئامادەیی ئێستایی هەبێت، چیرۆکی واقیعیی و ئەوانەی کە زیاتر بایەخ بە دەرونشیکاریی کەسەکانو هەڵوێستەکان دەدەن بە فراوانترین بوارەکانی ئەدەبی جیهانیی دەزانرێن ((چیرۆك هونەرێکی کاریگەرترە لە زۆرێك لە هونەرە

[224] د.محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٤ :١٦١).

[225] بڕوانە: د. محمد غنيمي هلال (١٩٧٥: ٨).

[226] د. محمد غنيمي هلال (١٩٧٣: ٤٩٣).

[227] سەرچاوەی پێشوو.

ئەدەبییەکانی تر، چونکە بواری چەشەو خۆشیی‌و بەرچاوڕونیی دەداتە خوێنەرەکانی))[228].

چیرۆك وەك بەرهەم بۆ دوو جۆر دابەشدەکرێت[229]:

أ. چیرۆکی وەرگیراو لە میللەتانی ترەوە.

ب. چیرۆکی خۆماڵیی، کە ئەمیش بۆ چیرۆکی(فۆلکلۆریی‌و میلیی‌و هونەریی داهێنەرانە) دابەشدەبێت.

ڕەگەزەکانی چیرۆکیش بریتی دەبن لە (ئەزمون، گفتوگۆ، ڕوداو، گێڕانەوە، گۆشەنیگا، گرێ، کارەکتەر، دەوروبەر، فەزا، ئاواز، نمونە)[230]. لە ڕووی ناوەڕۆکیشەوە چیرۆك بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەبێت:

أ. چیرۆکی ئەدەبیی، وابەستەی بیری داهێنەرانەی چیرۆکنووسەو هەر ئەویش شێوازو ناوەڕۆکەکەی دیاریدەکات.

ب. چیرۆکی پۆلیسیی، لە نێوان خێرو شەڕدا، لە نێوان تاوان‌و سزادا، لە نێوان سەرکەشیی‌و یاسادا، لە نێوان ئاڵۆزیی‌و چارەسەرسازییدا، زانست یان دیدی زانستیانەی نووسەر چیرۆکێك بەرهەمدەهێنێت، کە زۆرجار خوێنەر وا هەستدەکات چیرۆکێکی ڕاستەقینەیە، ڕوداوەکانی لە ڕوداوە پۆلیسییەکانەوە سەرچاوە دەگرن‌و کاتێك دز، یان بکوژ، یان تاوانکەرێك سەرەتای پرۆسەی چیرۆکەکە دەستپێدەکات، تەریب بە هەنگاوەکانی ئەو، پۆلیس، یان پارێزەر، یان دادگا بە دوای دەرخستن‌و دۆزینەوەی ڕێگا و دەروازە شاراوەکانییەوەیە، تا ئەوەی خوێنەر لە کۆتاییدا چاوەڕوانی ڕێگەچارەو دۆزینەوەو تۆڵەسەندنەوە دەکات[231].

---

228 لين أولتبنيرند (١٩٨٣ : ٥).

229 بڕوانە: د. محمد غنيمي هلال (١٩٧٣: ٥٢٦).

230 بڕوانە: د. سيروس شميسا (١٩٩٥ :١٦٠-١٦٥).

231 بڕوانە: د. محمد غنيمي هلال (١٩٧٣: ٥٢٣).

پ. چیرۆکی ڕاستەقینە، لە چیرۆکێکی گێڕانەوەئامێزدا چیرۆکنووس کەس‌و شوێن‌و کات‌و ڕوداوەکان لە ڕوداوێکی ڕاستەقینەوە وەردەگرێت‌و لە چوارچێوەی چیرۆکێکی ڕاستەقینەدا دایدەڕێژێتەوە، بەڵام تیایدا توانستی هونەرمەندانەو جوانکارییانەو خەیاڵگەلی چیرۆکنووسیانەی خۆی ئاوێزانی ڕوداوەکە دەکات‌و خۆی بۆخۆی ناو لە هەموو ئەو بەشە پێکهاتانە دەنێت کە چیرۆکەکە پێکدەهێنن[٢٣٢].

ت. چیرۆکی ڕۆژنامەوانیی، ڕوداوێکی ڕاستەقینەیە، بەکەس‌و کات‌و شوێن‌و ڕوداوەکانییەوە، ڕۆژنامەوانێك کەتوانایەکی ئەدەبیی باڵای هەیە دەینوسێت‌و لە ڕۆژنامەکاندا بڵاویدەکاتەوە، تێکەڵکردنی زانیارییەکانی ڕووداوە بە سۆزو ئەندێشەو جوانکاریی‌و، هونەرێکی بایەخداری پرۆسەی ڕۆژنامەگەرییە[٢٣٣].

ج. چیرۆکی ئەندێشەگەلی زانستیی، ئەو چیرۆکەیە کە بەڕێگەیەکی ئەندێشەئامێز هەموو خواستەکانی مرۆڤ لە ڕێی زانست‌و تەکنۆلۆژیاوە چارەسەردەکات، ئەم هونەرە جیاوازە لە هونەری فەنتازیا، چونکە لەم جۆرە چیرۆکەدا تەنها خەیاڵ کارناکات، بەڵکو خەیاڵ بەرەو دوادەسکەوتەکانی لۆژیك دەچێت‌و دەیانخاتەڕوو، واتە تێکەڵاوکردنی ئەندێشەیە بە زانست‌و تەکنۆلۆژیا و بەزاندنی سنوری زەوی‌و چوونە ناو هەسارەکان‌و دەرخستنی توانستە زانستییەکانی مرۆڤ لە بابەتگەلێکی وادا کە سەرسوڕهێنەرانە ڕوداوەکان دەخوڵقێنێت[٢٣٤].

٣. ڕۆمان (Novel)

[232] بڕوانە: د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٤٩٤).

[233] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو(٥٣٨).

[234] بڕوانە: رؤوف وصفي (١٩٩٠: ١١).

وەك هونەرێكی ئەدەبیی باڵا، پێگەی خۆی لە ئەدەبی كۆنداو بە تایبەتیش لە داستانو حیكایەتو بەسەرهاتە میللەیەكاندا، داكوتاوە. بونیاتی ڕۆمان لە چیرۆكەوە سەرچاوە دەگرێت، تا ئەوەی هەندێك لە لێكۆڵەرەوان "ڕۆمان" بە چیرۆكێكی درێژ ناوزەنددەكەن[235].

مێژوی ڕۆمانو سەرەتاكانی دەركەوتنی ڕۆمان تا ئێستا یەكلایی نەكراوەتەوە، زۆر لە سەرچاوەكان ئاماژە بۆ سەختییو ئاڵۆزیی دیاریكردنی مێژوی ڕۆمان دەكەن، ئەویش بەهۆی ئەو هەموو ئەگەرە زۆرەی لە دەوری لێكدانەوەیەكی وادا كۆدەبنەوە، بەهۆی نەبوونی تۆمارو نووسینیشەوە ناتوانرێت بە ئاسانیی ساغبكرێنەوە، بەڵام بۆ ئەوەی لێكدانەوەی ڕۆمانی نوێ لەو مێژووە نادیارەی جیابكرێتەوە، لێكۆڵینەوەكان چەمكی ڕۆمانی كۆنیان بۆ ئەو قۆناغە بەراییەی ڕۆمان دیاریكردووە[236]. لە هەمانكاتیشدا ئەمە ئەوە ناگەیەنێت كە ڕۆمانی نوێ هیچ پەیوەندییەكی بەڕۆمانی كۆنەوە نەبێت، بە پێچەوانەوە شتگەلێكی زۆر هەن كە هاوبەشن لە نێوان هەردوو قۆناغی كۆنو نوێی ڕۆماندا. لێكۆڵەرەوان لەسەر نەشو نمای ڕۆمانی نوێ جیاوازن، بەڵام هەموویان لەسەر ئەوە كۆكن كە ڕۆمانی نوێ لە كۆتایی سەدەی هەژدەیەمو سەرەتای سەدەی نۆزدەیەمدا دەستپێكردووە، ڕۆمان لەو سەردەمەدا هەژمونی تەواوی بەسەر خوێندەواراندا هەبووەو لەو كاتەشەوە تا ئەمڕۆ زۆرترینی ئەو ئەدیبانەی خەڵاتی نۆبڵیان وەرگرتووە، ڕۆماننووسەكان بوون[237].

ڕۆمانی نوێ زیاتر لە داستانەوە سەرچاوە دەگرێت، كاتێك هۆشیارییو ئاگایی دەگەنە بارێكی باڵاو بەرفراوان لە دنیادا چیدی تەنها بە شیعرو بە داستانەكان ناتوانرێت ئەوەی زاخاوی ئەم هۆشە ئاگایە دەداتەوە كاربكات، بۆیە پێویستبوونی هونەرێكی بەهاداری وەك ڕۆمان دەهێنێتەكایەوە، خودهۆشیاریی

[235] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :١٥٣).

[236] بڕوانە: حنا عبود (٢٠٠٢ : ٥).

[237] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٦).

بنكەی ژین www.zheen.org

تاك تەنها سۆز ناتوانێت لە ناو ئەندێشەیەكی دروستكراودا بیهەژێنێت، بۆیە پێویستی بە میكانیزمی ترە تا لێیەوە بتوانێت وابەستەیی خۆی بەدەق و بە هونەرەكانەوە بهێڵێتەوە. (فیلدنگ و دیفۆو ریچاردسۆن) بە ڕابەرانی ڕۆمانی نوێ دادەنرێن، هەندێك سەرچاوە دەڵێن ئەوە ئەوانە نەبوون كە ڕۆمانیان داهێنا، بەڵكو هۆشگەرایی و حەتمییەتی مێژوو بوو كە ڕۆمانی لەسەر دەستی ئەوان هێنایەكایەوە[٢٣٨]. (جۆرج لۆكاش)، ڕۆمان بە داستانی بۆرژوازیی ناودەبات، كە لە ئەنجامی ڕێنسانسی ئەوروپاوە سەرچاوەی گرتووەو بەدیاریكراویش لەدوای شۆڕشی پیشەسازییەوە چەسپاوە[٢٣٩]، (باختین)یش پێی وایە: ((ڕۆمان لە مێژودا جۆرێكی ئەدەبیی نەبووە و تایبەتمەندیی دیاری خۆی نەبووە، لە ئێستادا ڕۆمان هەمیشە لە داهێنانی نوێدایەو پرۆژەیەكی كراوەیە بۆ گەشەپێدان))، ڕۆمان جیهانی گۆڕینی كەسایەتییەكانە، زمانی ئەم هونەرە مەرج نییە وەكو داستان زمانێكی باڵابێت، كەسایەتییەكانی زۆربەی لە كەسانی خوار ئاستی ناوەندی كۆمەڵگاوە سەرچاوەیان گرتووەو فۆلكلۆریش ماكێكی زیندوی ڕۆمانی نوێیە[٢٤٠].

لە نێوان داستان و ڕۆمانی نوێدا* "ڕۆمانسە Romance" هەیە، كە شێوەیەكی پێشكەوتوی داستان بووە لە چاخەكانی ناوەڕاستدا، بەڵام سەرچاوە نوێكان لەبری ڕۆمانسە " ڕۆمانی كۆن" بەكاردەبەن[٢٤١]، بەڵام جیاوازی دیاری نێوان ڕۆمانی كۆن و ڕۆمانسەش بریتی دەبێت لەوەی ڕۆمانسە كارتێكراوە بە فریادڕەسیی مەسیح، هەندێك پێیان وایە (دۆنكیشۆت)ی (میخائیل سێرڤانتس

---

[238] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٧).

[239] حنا عبود (٢٠٠٢ : ٨).

[240] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (١١).

* هەندێك سەرچاوە ڕۆمانی نوێ بە (داستانی سەردەمی نوێ)یش ناودەبەن، ئەم ڕایەش لە (جۆرج لۆكاش)ەوە سەرچاوەی گرتووە، بڕوانە : (ڤ. ڤ. كوژینوڤ: ١٩٨٠ :٢١٢)، هەندێكیش بە (ڕەوتی هۆشمەندیی) ناویدەبەن، بڕوانە: (د. ماجد حمود: ٢٠٠٠ :٣٥).

[241] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (١٧).

١٥٤٧-١٦١٦) كه له نێوان سالأنی(١٦٠٥-١٦١٥)دا نوسیویه‌تی، نمونه‌ی هه‌ره بالأی ڕۆمانسه‌یه، ئه‌گه‌رچی هه‌ندێکیش دۆنکیشۆت به ڕۆمان باسده‌که‌ن[٢٤٢].

(دایاناداو بتغایر)ده‌ڵێت: ((ڕۆمان چیرۆکێکه ده‌رباره‌ی خه‌ڵکی، ڕۆماننووس که‌سه‌کانی بۆ دروست ده‌کات‌و به ئاره‌زوی خۆی کارێکی درامییان پێده‌سپێرێت، بۆ ئه‌وه‌ی بابه‌تێك ڕونبکاته‌وه که خۆی مه‌به‌ستیه‌تی))[٢٤٣]، (ڤ. ڤ. کۆژینۆڤ) ده‌ڵێت: ((ڕۆمان کتێبێکی ڕۆمانتیکییه، وه‌ك بابه‌تێك بۆ خوێندنه‌وه ده‌خرێته ڕوو، سروشتی ژیانی که‌سیی، په‌یوه‌ندیی نوێی وابه‌سته‌بوونی پاڵه‌وان به جیهان‌و بزاوتی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی وێنه ورده‌کانی ژیانه‌و سیستمێکی ته‌واوکارییانه‌ی تایبه‌تمه‌ندییه بابه‌تییه‌کانیشه))[٢٤٤]، (نه‌جیب مه‌حفوز)یش ده‌نووسێت: ((ڕۆمان ئه‌و هونه‌ره‌یه که گونجاندن له نێوان خواستی مرۆڤی نوێ به ڕاستییه‌کان‌و خۆشه‌ویستیی به‌رده‌وامی بۆ ئه‌ندێشه‌کان، له نێوان ده‌وڵه‌مه‌ندیی ڕاسته‌قینه‌و سه‌رکه‌شیی خه‌یاڵدا، پێکده‌هێنێت))[٢٤٥]، یان ده‌وترێت ڕۆمان وێستگه‌ی کۆکردنه‌وه‌ی هه‌موو هونه‌ره‌کانه له هونه‌رێکی کامڵی ده‌وڵه‌مه‌ندا، هونه‌رێکه خاڵی به‌یه‌کگه‌یشتنی ده‌نگه لێك دورو لێکدابڕاوو هاوده‌نگه‌کانه به‌مه‌به‌ستی پێکهێنانی ڕیتمی ئه‌م سه‌رده‌مه‌مان[٢٤٦]، ڕۆماننووس به‌دوو پرۆسه‌ی یه‌کته‌واوکاری یه‌کدا که جیاکردنه‌وه‌و هه‌ڵبژاردن، یان لابراوو چه‌سپاون، گێڕانه‌وه له ڕۆماندا به‌رجه‌سته‌ده‌کات، ئه‌ویش به هه‌ڵبژاردنی ڕوداوه‌کان‌و جیاکردنه‌وه‌ی ئه‌و به‌شانه له‌و ڕوداوه هه‌ڵبژێردراوانه که له‌گه‌ڵ گیانی ده‌قه‌که‌دا بگونجێن‌و هێماش له ڕۆماندا ده‌بێته ڕه‌گه‌زێکی بنه‌ڕه‌تیی‌و به هۆیه‌وه که‌س له‌گه‌ڵ ڕوداوه‌کاندا کۆده‌کرێته‌وه[٢٤٧].

---

[242] سیامه‌ند هادی (٢٠٠٤ : ١٨).

[243] دایاناداو بتغایر (١٩٨٢ : ٢٩).

[244] ڤ. ڤ. کۆژینۆڤ (١٩٨٠ :٢٤١ ، ٣٠٣).

[245] د.عادل فریجات (٢٠٠٠ : تمهید).

[246] د. جابر عصفور (١٩٩٩ :٥٣).

[247] بڕوانه: د.عادل فریجات (٢٠٠٠ : تمهید).

ڕۆمان بەر لە وڵاتانی تر لە بەریتانیاوە داهاتو وابەستەی کۆمەڵێك مەرجگەلی کۆمەڵایەتیی و ئابوریی و فیکریی بوو، چەند هۆکارێکی گرنگیش بوونە مایەی داهاتن و گەشەکردنی[٢٤٨]، لەوانە:

١. زیادبوونی ژمارەی ئەوانەی توانای خوێندنەوەو نووسینیان هەیەو زیادبوونی قوتابخانە نوێکانی خوێندن.
٢. دەرکەوتنی چاپ و بڵاوبوونەوەی چاپەمەنیی.
٣. بڵاوبوونەوەی ئابوریی بازاڕ.
٤. باڵابوونی خواستەکانی تاکگەرایی و عیلمانییەت.
٥. هاتنەکایەی لێکدانەوەو مامەڵەکردنی نوێ لەگەڵ (کەسێتیی ژن، خۆشەویستیی، ئەزمونیی کەسیی)دا.
٦. هاتنەکایەی ڕەوتی ڕیالیزمیی لە ئەوروپاداو گەڕانەوە بۆ واقیعی کۆمەڵایەتیی[٢٤٩].

بەگشتیی "ڕۆمان" هونەرێکی ئەدەبییەو بەردەوام لە گۆڕاندایە، هەمیشە لەگەڵ نائارامیی و دوودڵیدا دەژی، بەجۆرێك کە بەخێرایی جێگیرنابێت، بە چیرۆکگەلێکی پەخشانیی واقیعیی دەوترێت کە تەواوو کامڵ و خاوەنی درێژییەکی دیاریکراوە، کەسایەتییەکانی نزیکن لە کەسێتیی کەسە ڕاستەقینەکان، کات و شوێنیش لە ڕۆماندا پێکەوەلکاون و وەك ڕاپۆرتێکی دەرخستنی ڕاستییەکان دەردەکەوێت کە پشت بە ئەزمونگەلی ڕاستەقینەی خەڵك دەبەستێت[٢٥٠]، ڕۆمان وەك بەرهەمێکی هونەریی خۆرئاوایی سەرەتا لەڕێی وەرگێڕانەوە [٢٥١] گەیشتە وڵاتانی تری دنیا، بەتایبەتیی وڵاتانی خۆرهەڵات و بووە یەکێك لە هونەرە باڵا گەشەسەندووەکانی کایە ئەدەبییەکانی جیهان.

---

[248] د. جهاد عطا نعیسة (٢٠٠١ : ١٣).

[249] بڕوانە: حسین پاینده (٢٠٠٣ : ٧).

[250] بڕوانە: روجر الن (١٩٩٧ : ١١)، ارنولد کیتل (١٩٧٧ : ٣٥)، د. جهاد عطا نعیسة (٢٠٠١ : ١٣-١٤).

[251] بڕوانە: د. محمد ریاض وتار (٢٠٠٢ : ٩).

ڕۆمان لە ڕووی پێکهاتەوە دابەشدەبێت[٢٥٢] بۆ:

١. ڕۆمانی ڕوداوەکان، ئەم جۆرە لەسەر ڕوداو دامەزراوە، لەسەرەتاوە تا کۆتایی بە ڕوداوگەلێکی زنجیرەیی واقیعیدا دەڕوات.
٢. ڕۆمانی کەسێتیی، باس لە کەسێتیی پاڵەوان دەکاتو لەو ئەنجامە دەدوێت کە تیایدا چارەنوسی پاڵەوان ڕوندەکاتەوە.
٣. ڕۆمانی نامەیی، ڕۆمانێکە بە نامە لە نێوان دوو کەسدا دێتەکایەوەو ڕوداوەکان لەسەر ئەم بنەمایە بنیاتدەنرێن.
٤. ڕۆمانی ئایدیایی، ئەو ڕۆمانەیە کە لە سەر بنەمای ئایدۆلۆژیایەکی دیاریکراو بنیاتدەنرێت.
٥. ڕۆمانی پۆلیسیی[٢٥٣]، تاوانو توندوتیژیی بنەمای سەرەکیی ئەم جۆرە ڕۆمانە پێکدێنن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤. کورتە چیرۆک (Novelise)

کورتە چیرۆک وەك هونەرێکی خاوەن واتاو شێوازو داڕشتنی نوێ، لە سەدەی نۆزدەیەمەوە قاڵبی گرتووە[٢٥٤]، بەڵام وەك بوارێکی گێڕانەوەگەریی و دەربڕینی کەسیی لە خواستی تێکەڵاوبوونی بەکەسانی ترو گێڕانەوەی بەسەرهاتەکانی خۆیو بەشدارییپێکردنی کەسانی تر لە ڕوداوەکانی ڕۆژگاری خۆیدا بۆ بەر لە سەردەمی سۆمەرییەکانیش دەگەڕێتەوە واتە پێش سێ هەزار ساڵ بەر لە زایین[٢٥٥]. (د. سیرۆس شمیسا) کورتە چیرۆك بە چیرۆکێکی تەواو لە

---

252 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :١٥٥-١٥٦).
253 بڕوانە: د. عبدالقادر شرشار (٢٠٠٣ : ١١).
254 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٤٧).
255 بڕوانە: د. عادل الفریجات (٢٠٠٢ : ٨).

گێڕانەوەیەکی کورتدا دەناسێنێت[256]، کاتێك لەدوای شۆڕشی پیشەسازیی‌و داهێنانی تەکنۆلۆژیی‌و کۆچی بەلێشاوی مرۆڤەکان لە گوندەوە بۆشارو لەشاردا پێکهاتنی شارەگەورەکان (میترۆپۆلیتان) دەهێنێتەکایەوەو مرۆڤ وەك هێزێکی بەرهەمهێن تێکەڵ بە ئامێرگەلی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان دەبێت‌و، ژیان بەرەو سەختبوون دەچێت، کات لەبەردەم تاکدا بەجۆرێك کەمدەبێتەوە کە ئاساننەبێت دەستی بەهەموو بوارەکانی ژیاندا بگات، بەڵام سروشتی مرۆڤ وەهایە کە ناتوانێت پشت بکاتە خۆشیی‌و پشوو خواست‌و غەریزەکانی خۆی، لێرەوە کورتەچیرۆك دەبێتە هونەرێکی ئەڵتەرناتیڤی بەهادار کە لە ماوەی کەمی تاکی سەردەمی تەکنۆلۆژیادا دەتوانێت بەخێرایی خۆشیی‌و زانیاریی‌و ئاسودەیی بگەیەنێتە خوێنەرەکانی خۆی.

لە کورتەچیرۆکدا گرتەیەکی دیاریکراو، یان هەڵوێستێکی کورت، یان چرکە ساتێکی ژیان، هەڵدەبژێررێت‌و بیری نووسەری تێدا ئاوێزاندەکرێت، لەوێوە ئەم گرتەیە تێکەڵ بەهەست‌و ئەندێشەو سۆزو ڕەگەزەکانی بزواندن دەبێت، بەجۆرێك کە نووسەر دیمەنێکی ڕێکخراومان پیشانبدات، دەوترێت کورتەچیرۆك ((ئەرکی پیشاندانە نەك بڕیاردان، بەرجەستەکردنە نەك داماڵین‌و بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆی ڕاشکاوانە دەخرێتەڕوو))[257]، (ئەمبرت) دەڵێت: ((کورتەچیرۆك بریتییە لە گێڕانەوەیەکی پەخشانیانەی کورت کە پشت بە ئەندێشەی تاك دەبەستێت و گرێبەندیی لە ڕوداوێکدا دروستدەکات))[258]. (د. عەزیز گەردی) دەڵێت: ((کورتەچیرۆك وەك تیشك وایە لە ساتێکی کورتدا دەخرێتەسەر یەك کەس یان یەك ڕوداوی بچوك‌و بەوردی‌و قوڵی پیشانی دەدا))[259]، یان

---

[256] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :١٥٣).

[257] د. عادل الفريجات (٢٠٠٢ : ٨).

[258] لانريكي اندرسون امبرت (٢٠٠٠ : ٥٢).

[259] عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٤٨).

کورتەچیرۆك بریتییە لە جەختکردنەسەر یەك کەسایەتیی، لە یەك هەڵویستو یەك چرکەساتی دیاریکراودا[٢٦٠].

بەگشتیی کورتەچیرۆك* خۆی لەم شێوانەدا دەبینێتەوە[٢٦١]:

١. دابونەریتگەریی، لە نێوان سۆسیۆلۆژیاو ئەندێشەدا کاردەکات، تابلۆیەکمان پیشان دەدات کە دیمەنەکانی لە ژیانی ڕاستەقینەوە وەرگرتووە.
٢. مۆراڵگەریی، لە نێوان سایکۆلۆژیاو ئەندێشەدا خۆی ڕێکدەخات، دەیەوێت ئاکاری سەربازێك یان شاعیرێك یان هەر مرۆڤێکمان پیشانبدات.
٣. هەواڵگەریی، لە نێوان ڕۆژنامەگەرییو ئەندێشەدا کاردەکات، ڕوداوێکمان بۆ وێنا دەکات کە ڕوداوێکی نائاسایی ناو کاروانی ژیانی ڕۆژانەمانە.
٤. خورافەگەریی، لە نێوان ئایینو ئەندێشەدایە، ڕاڤەکردنی بنەڕەتیی گەردوونە بەهاوبەشیی لەگەڵ کائیناتە نادیارو تەمومژاوییەکاندا.
٥. ئەفسانەگەریی، لە نێوان مێژوو ئەندێشەدایە، چیرۆکی ڕاستەقینەنیو، چارەسەری کاروباری ناباوو نەگەنجاو لەگەڵ یاساگشتییەکاندا دەکەن.
٦. نمونەگەریی، لە نێوان فێرکردنو ئەندێشەدایە، هێنانەوەی نمونەیەکە بۆ پەندلێوەرگرتنو پەند دروستکردن لە چیرۆکدا.
٧. سەرسوڕمان، هێنانی ڕوداوێکی دەرەکییە، بێ ئەوەی کەسایەتیی پاڵەوان و پاڵپێوەنەرە دەرونییەکانی شیبکاتەوە، ئەندێشە تیایدا ڕەگەزی زاڵدەبێت.

---

260 خالد فراج (www.geocities.com/farraj17/a4.htm).

* لە ئەدەبی جیهانییدا (ئەدگار ئالان پۆی ئەمریکاییو گی دی موپاسانی فەرەنسییو چیخۆڤی ڕوسیی) بە دامەزرێنەرانی ئەم هونەرە دادەنرێن.

261 بڕوانە: د. عادل الفریجات (٢٠٠٢ : ٩).

٨. بوارگەریی، هێنانی هەڵوێستێکی لەناکاو یان کەرتێکی دیاریکراوی ژیانە، وەك: مردن، بێبەختی،...تاد.

ڕەگەزە گشتییەکانی کورتەچیرۆکیش بریتی دەبن لە: (پاڵەوان، کات، شوێن، ڕوداو، چۆنێتیی، ئەنجام).

٥. وتار (Essay)

بریتییە لە پارچە نووسینێکی ئەدەبیی بەپەخشاننوسراوو بەزمانێکی ڕەوان دادەڕێژرێت، دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو دەنووسرێتو وابەستەی تەکنیكو شێوازی تایبەتی نووسەرەکەی دەبێت[262]، لەسەر سێ بنەماش بنیاتدەنرێت[263] کە بریتین لە:

- سەرنجدان لە ژیان.
- وردبوونەوە لە دیاردەکانی ژیان.
- ڕامان لە ماناکانی ژیان.

بەگشتیی هەر وتارێك بۆ (سەرەتاو ناوەڕۆك و کۆتایی) دابەشدەبێتو نووسەر بیرەکانی خۆی بەپێی میتۆدێکی دیاریکراو ڕیزبەنددەکاتو دەخاتەڕوو بەمەبەستی دروستکردنی بڕواو متمانە لای خوێنەر. هەندێك سەرچاوەش وتار بە باسێکی سەربەخۆی بەپەخشاننووسراوی کورتی چەند پەرەگرافیی دەناسێنن، کە هەر پەرەگرافێکی بیرێك دەگەیەنێتو بەکۆی پەرەگرافەکان بیری سەرەکیی بابەتەکە بەرجەستەدەبێتو هەڵگری ناونیشانێك دەبێت کە گوزارشت لە ناوەڕۆکی بابەتەکە دەکات[264].

وتار شێوەیەکی گەشەسەندووی وتەیە، بەڵام پشت بەجوانکاریی‌و دەربڕینی پتەوو ڕیزبەندیی‌و جدییەت دەبەستێتو لایەنە هونەرییەکانی نووسین

www.zheen.org

262 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٥٨).

263 بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ١٩).

264 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٣٥-٣٦).

ڕەچاودەكات[٢٦٥]. (عەلائەدین سەجادی) دەڵێت: ((نووسەر باسێكی زانیاری یا ئابوری، یا كۆمەڵایەتی یا شتێكی تر دێنێ‌و لەسەری ئەڕواو شەرحی ئەكا، بە بەڵگەوە بە خەڵكی ئەسەلمێنێ‌و ئەیباتە دڵیانەوە))[٢٦٦]، وتار بە هونەرێكی سەردەمیانەی باڵا دەناسرێت‌و توانستی گوزارشتكردنیشی هەیە لە هەر شتێك كە نووسەرەكەی بخوازێت لە بارەیەوە بنووسێت، یان وتار بە نووسینێكی كورت لەسەر بابەتێكی دیاریكراو یان بیرێكی سەرەكیی دادەنرێت كە بەپەخشان دەنووسرێت‌و شێوازی فیكریی یان ڕاڤەكاریی لەزۆربادا زاڵدەبێت بەسەریاندا[٢٦٧]، ((تێرمی مەقالە سەرنجمان بۆ چەشنە نووسینێك ڕادەكێشێ كە بە پەخشان دەنووسرێ، ئەمەش تا ڕادەیەكی زۆر جۆراوجۆرەو لە چوارچێوەیەكی ئازاددا خۆی نیشان دەدا، بەو مانایەی دەست نیشان كردنی پێوەرو ڕێنماو ڕێساكانی سەختە و دەوەستێتە سەر هەڵوێست‌و ڕوانینی فیكری‌و خەیاڵی نووسەر، مەقالە ئیشارەیە ئیشارەیە بۆ كۆمەڵێك تێكستی فۆڕمی جۆراوجۆر كە بەستیلی جۆراوجۆر دەنوسرێ))[٢٦٨]، بەگشتیی وتار بۆ دوو جۆر دابەشدەبێت[٢٦٩]:

أ. وتاری خودیی، ئەم جۆرە گوزارشت لە خودی نووسەرەكەی دەكات‌و كەسێتیی نووسەر دەردەخات‌و نووسەر دەیەوێت لەگەڵ گەیاندنی بیرەكەیدا خوێنەر ببزوێنێت‌و بەشێوەیەكی ناسك‌و بەپێزو هەست‌و سۆزێكی زۆرەوە دەریببڕێت.

ب. وتاری بابەتیی، زۆرتر ڕاستەقینەی زانیاریی دەردەبڕێت‌و لایەنی بابەتیبوون زاڵدەبێت بەسەریدا.

---

265 بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٥٨).

266 عەلائەدین سەجادی (١٩٦٧ : ١٣٩-١٤٠).

267 بڕوانە: خالد فراج (www.geocities.com/farraj17/a4.htm).

268 د. موحسین ئەحمەد عومەر (٢٠٠٥ : ٣١).

269 بڕوانە: عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٣٢).

ئەم دوو جۆرە* لە ئەمڕۆدا زۆرجار تێکەڵدەکرێنو بەپێی تەکنیکی نووسەر پشکی هەریەکەیان لە وتارێکدا بەرجەستەدەبێت.

جۆرەکانی وتار لە ڕووی مەبەستو ناوەڕۆکەوە، هێندەی بوارەکانی ژیان زۆرن، بۆیە دیاریکردنی جۆرەکانیان بۆ چەند مەبەستێکی دیاریکراو نامانگەیەنێتە پۆلبەندکردنێکی زانستییانەو دەشێت لە ڕوی پراکتیکییەوە باشتر بتوانرێت وتارێکی دیاریکراو بخرێتە پۆلێکی دیاریکراوو جۆرێکی دیاریکراوەوە نەك بە تیۆریی، لەگەڵ ئەمانەشدا هەندێك سەرچاوە وتاری ئەدەبیی دابەشدەکەن بۆ وتاری : (کۆمەلایەتیی، وەسفیی، ڕەخنەیی، فەلسەفیی، کەسێتیی)[٢٧٠]، بەلام بەگشتیی کار بە ئەم بنەمایانە بۆ دیاریکردنی جۆرەکانی وتار لە ڕوی شێوازەوە دەکرێن[٢٧١]:

١. سەرچاوە یان ئەو چاوگەی وتارنووس سودی لێدەبینێت بۆ نووسینی وتارەکەی.
٢. ئاستو جۆری ئەو سۆزو هەستەی کە لە دەقەکەدا پەخش دەبن.
٣. جۆری ئەو کۆتەیشنو ناوەڕۆکانەی دەهێنرێنە ناو وتارەکەوە.
٤. جۆری وێنەی بەکارهاتوو لەگەڵ وتارەکەدا.
٥. ئاستی دووبارەبوونەی بیر، یان ئایدۆلۆژیای نووسەر لە وتارەکەدا.
٦. شێوازی نووسینەکەی چۆنە، ئایا ئەدەبییە، زانستییە، کردارییە، یان تێکەلاوە؟

---

* هەندێك سەرچاوەی تریش وتار بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەکات: (١. وتاری ڕەسمیی: وتارەکە بەشێوەیەکی جوانو هونەریی دادەڕێژرێت. ٢. وتاری نارەسمیی: بەزمانێکی ئاسایی خەڵكو سەرپێییانە دەنووسرێت. ٣. وتارێك کە خەلاتی وەرگرتووە. ٤. وتاری ڕامانگەریی) بروانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٥٨).

270 بروانە: د. شکریە رسول (١٩٨٩: ١٧).

271 بروانە: خالد فراج (www.geocities.com/farraj17/a4.htm).
(www.fingersfollies.com/books/adab/003).

٧. نووسەر چۆن مامەڵەی لەگەڵ بەڵگەو دۆکۆمێنت، یان قسەی نەستەق و پەندو ئایەت و فەرمودەدا کردووەو تاچەند لە وتارەکەیدا بەکاریهێناون.
٨. شێوازی پیشاندانی وتارەکە چۆنە، ئایا گێڕانەوەیە،یان گفتوگۆیە، یان ڕیزبەندکردنی بیرەکانە.
٩. زمانی بەکارهاتوو لە وتارەکەدا چۆنە، ئایا زمانێکی هاوچەرخانەیە، یان زمانێکی کۆنە، زمانێکی ڕاستەوخۆیە، یان ناڕاستەوخۆ، زمانێکی سادەو ڕون و ساکارە، یان قورس و تەمومژاوییە؟
١٠. لە وتارەکەدا تاچەند جەختکردنەوەو دووپاتکردنەوەو دووبارەبوونەوە هەیە؟
١١. ئایا نووسەر ڕاستەقینەی بیروڕاکانی تری خستۆتە ڕوو؟
١٢. نووسەر تا چەند هاوواتاو دژواتاکانی بەکاربردووە؟
١٣. ئایا کۆتەیشنەکان لەگەڵ ناوەڕۆک و چێوەی باسەکەدا دەگونجێن، یان نا؟
١٤. ئایا نووسەر لە وتارەکەیدا ڕاژاندنەوەی وەهای بەکارهێناوە پێویست بە شیکردنەوەو ڕونکردنەوە بکات؟
١٥. ئایا تێگەیشتن بە ئاسانیی لەسەر بابەتەکە دروستدەبێت؟

لە ڕووی ناوەڕۆکیشەوە:

١. وتارەکە بە پێشەکییەك دەستی پێکردووە، یان ڕاستەوخۆ هاتۆتە ناو بابەتەکەوە؟.
٢. ئایا لە گشتییەوە گواستراوەتەوە بۆ تایبەت، یان بە پێچەوانەوە؟
٣. دیاریکردنی ئامانجی وتارەکە.
٤. وتارەکە کۆتاییەکی دیاری هەیە، یان بەکراوەیی بەجێهێڵراوە؟
٥. ئامادەیی نووسەر لە وتارەکەیدا چۆنە؟ ئایا بەردەوام ئامادەیی هەیە، یان نا؟
٦. نووسەر لە وتارەکەیدا هەڵچووە، یان هێمنە؟

٧. وتارنووس تا چەند ژینگەی شوێن و کاتی بۆ بابەتی وتارەکە دیاریکردووە؟
٨. لە وتارەکەدا ناونیشانی لاوەکیی هەیە یان نا؟
٩. وتارنووس تا چەند ئاماژەی بەو سەرچاوانە کردووە کە زانیاریی لێوەرگرتوون؟
١٠. جۆری ئەو بەڵگانە چین کە وتارنووس پشتی پێبەستوون؟
١١. لە وتارەکەدا چەند تەوەر هەیە؟ ئایا تاک ڕەهەندە، یان فرە ڕەهەند، گشتگیرە، یان دیاریکراو؟
١٢. وتارنووس لە بابەتەکەیدا چۆن دەردەکەوێت، وەك توێژەر، یان وتاربێژ، یان ڕەخنەگر، یان ئامۆژگاریکەر، ...تاد؟
١٣. تاچەند گونجاندن لە نێوان زانیارییەکانی ناو وتارەکەدا هەیە؟
١٤. وتارنووس لە وتارەکەیدا توانیویەتی پەیوەندیی لە نێوان سەرەتاو کۆتاییدا دروستبکات؟
١٥. وتارنووس تا چەند بە ئەمانەتەوە ڕای خەڵکانی تری گواستۆتەوە ناو وتارەکەی، ئایا گۆڕانی لەوانەدا کردووە کە دژی ڕاکانی ئەمن؟
١٦. ناونیشانەکەی تاچەند لەگەڵ ناوەڕۆکەکەیدا گونجاوە؟
١٧. وتارنووس چۆن لە بیری سەرەکیی وتارەکەوە چۆتە بیرە ناوەندیی و لاوەکییەکانەوە؟

ئەوەی جێی سەرنجە، بەشێکی زۆری ئەم تایبەتمەندییانەی شێوازو ناوەڕۆکی وتاری ئەدەبیی لە وتارە زانستیی و کرداریی و تێکەڵاوەکانیشدا دووبارەدەبنەوە.

٦. وتاردان

بریتییە لە هونەری قسەکردن لە پێناوی قایلکردن و کارتێکردندا[٢٧٢]، وتاردان بە یەکێك لەو هونەرە ئەدەبییانە دادەنرێت کە دەتوانێت پەیوەندیی لەگەڵ جەماوەردا دروستبکات و ئاراستەیان بکات، سەرەتای دەرکەوتنی بۆ یۆنانی کۆن

[272] بڕوانە: د. شکریە رسول (١٩٨٩: ١٤٦).

دەگەڕێتەوە کە ئاوێزانی هونەرگەلێکی جیاجیای دەربڕین و قسەکردن بووە[٢٧٣]، کاتێکیش ئەرستۆ کتێبی ڕەوانبێژیی (ڕیتۆریکا) دەنووسێت، کاریگەریی گەورەی لەسەر هونەری وتاربێژیی دەبێت بەوەی کە چەمکی وتاربێژیی تێکەڵ بە چەمکی ڕەوانبێژیی و ئامڕازەکانی دەبێت، ئەمەش وایکرد هونەرێکی نوێی وتاربێژیی بێتەکایەوە بە شێوەیەك کە گونجاوترو بابەتییانەتر بێت لەهەر جۆرە هونەرێکی وتاربێژیی تری یۆنانی کۆن، وەك: وتاربێژیی دادوەریی، وتاربێژیی سیاسیی، وتاربێژیی سۆفستاییەکان[٢٧٤]، کە ئەمەی دواییان پێی وابوو وتاربێژێکی قسەزان دەتوانێت چۆن هەق سەردەخات ئاواش ناهەق سەربخات لە ڕێگای بەهێزیی بەڵگەو لێهاتوویی لە لێدوان و بالادەستیی لە دەربڕیندا[٢٧٥].

لە بناغەدا وتاردان وتەیەکی سەرزاریی مرۆڤە، یاخود نووسراوێکە کە لە ئاهەنگ و بۆنەکاندا دەخوێندرێتەوە، لە کۆندا کۆڕو کۆبوونەوەو ئاهەنگ و سروتە ئایینیی و نەتەوەیی و میللیەکان و لە سەردەمی نوێشدا ئێزگەو تەلەڤیزیۆن ڕۆڵی دیاریان لە گەشەسەندنی وتاربێژییدا بینیوە[٢٧٦]. لە زۆربازدا موژدەبەرو بانگکەرانی ئایین و مەزهەبە جیاجیاکان و تا بە کادیرو سیاسییەکانیش دەگات، بە شێکی دیاری پرۆسەی وتاربێژیی بەکاردەبەن، ئەمانە ئەو کەسانەن کە هەوڵی بانگکردنی خەڵك دەدەن بۆ شوێنکەوتنی ئایینێك، یان ڕێبازێك، یان بۆچوونێك و بەشێوەیەکی لێزانانە کارەکانیان بەڕێوەدەبەن و کاردەکەنە سەر خەڵکیی[٢٧٧].

٧. ژیاننامە (Autobiography)

[273] بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤: ١٦٤).

[274] بڕوانە: أرسطو(١٩٨٠ : ٣٦).

[275] بڕوانە: د. محمد مندور (١٩٧٤: ١٦٦).

[276] بڕوانە: د. شکریە رسول (١٩٨٧: ١٣).

[277] بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧: ٢٩).

www.zheen.org

نووسین‌و پیشاندانی ژیانی مرۆڤێکه له چوارچێوه‌ی خستنه‌ڕووی وێنه‌یه‌کی ڕاستگۆو پرشنگداری ژیانی خۆی‌و کۆمه‌ڵه‌که‌ی[278]، یان مێژوویه‌کی تایبه‌ته به‌ژیانی که‌سێکه‌وه و به‌یاداشت، یان گه‌شتی ژیان، یان سه‌رگوزشته‌ش ناوده‌برێت و له‌به‌رامبه‌ر زاراوه‌ی (ئۆتۆبیۆگرافیی Autobiography)[279]دا دێت‌و ئه‌م جۆرانه‌ده‌گرێته‌وه[280]:

ا. نووسه‌رێك، ژیان و سه‌رگوزشته‌ی یه‌كێكی تر ده‌نووسێته‌وه‌و هه‌ڵیده‌سه‌نگێنێت.

ب. نووسه‌رێك، ژیان و سه‌رگوزشته‌ی یه‌كێكی تر وه‌كو خۆی بێهه‌ڵسه‌نگاندن ده‌نوسێته‌وه.

پ. كه‌سێك، ژیاننامه‌ی تایبه‌تیی خۆی له گۆشه‌نیگای خۆی بۆ به‌سه‌رهات‌و ڕووداوه‌كانی ژیانی خۆیه‌وه ده‌نووسێته‌وه.

بابه‌تی ژیاننامه‌ی كه‌سێتیی كه‌سێكه‌و هه‌موولایه‌نه جه‌سته‌یی‌و كۆمه‌ڵایه‌تیی‌و ژیریی‌و سۆزداریی‌و مێژوویی‌و...تادییه‌كانی، ئه‌و كه‌سه ده‌گرێته‌وه[281]. ژیاننامه هونه‌رێكی تره له‌و هونه‌ره ئه‌ده‌بییانه‌ی كه له ئاوێزانبوونی چیرۆك‌و ڕۆمان‌و كورته‌چیرۆك‌و وتاره‌وه سه‌رچاوه‌ده‌گرێت‌و كه‌س یان تاكه‌كه‌س ڕه‌گه‌زی زاڵه‌و هه‌موو بابه‌ته‌كان له ده‌وری ئه‌ودا ده‌خولێنه‌وه تائه‌وه‌ی نووسه‌رێكی وه‌ك (جۆرج مای) ژیاننامه‌ی ئه‌ده‌بیی به "ژیاننامه‌ی ڕۆمانگه‌ریی" ناوده‌بات‌و پێی وایه، سه‌رچاوه‌ی بابه‌ت‌و به‌رهه‌می ئه‌ده‌بیی زۆرێك له ڕۆماننووسه‌كان، ژیانی زاتیی خۆیانه[282]، (فیلیپ لۆجۆن)یش نووسه‌ری فه‌ره‌نسایی ده‌ڵێت: ((گێڕانه‌وه‌یه‌كی په‌خشان ئامێزه، كه‌سێكی واقیعبین ده‌رباره‌ی بوونی خودیی خۆی ده‌نووسێت‌و

[278] بڕوانه: علی بو ملحم (١٩٧٠: ١٦١).

[279] بڕوانه: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٥٩).

[280] بڕوانه: د. شكریه رسول (١٩٨٧: ١١).

[281] بڕوانه: د. شكریه رسول (١٩٨٩: ١٤٢).

[282] بڕوانه: جورج مای (١٩٩٢ : ١٨٤-١٨٥).

جەخت لەسەر ژیانو مێژووی کەسیی خۆی دەکاتەوە))[٢٨٣]، لە زۆربارردا ژیاننامە پانۆرامایەکی ژیانی کەسێکە کە لە تێگەیشتن یان خواستو حەزی خۆی بۆ ڕووداوەکانی ژیان دێتو سەرگوزشتە یان قۆناغەکانی ژیانی بوارێکی تایبەتیی یان گشتیی خۆی دەنووسێتەوە.

٨. گەشتنامە* (Travelogs)

مەبەست پێی ئەو نوسراوانەیە کە زۆرجار ئەو کەسانە نووسیویانن کە چوونەتە ناوچەیەکی دەرەوەی ناوچەکەی خۆیان، وەك: گەڕیدەو گەشتیارو خۆرهەڵاتناسو مژدەبەرو ئەفسەرو نووسەرو دبلۆماتو کەشتیوانو...تاد، لە پرۆسەی گەڕانو گەشتیاریی و هاتوچۆکردنیان بۆ شوێنێك یان بۆ چەند شوێنێك، نووسیویانەتەوە، (ت. س. ئیلیۆت) دەڵێت: ((بگەڕێن،...بجوڵێن ئەی گەڕیدەکان، بەدڵنیاییەوە کاتێك دێنەوە ئێوە ئەو کەسانە نابن کە پێشتر ڕۆیشتوون))[٢٨٤]، یان ((هونەرێکە زۆرێك لە خەڵکی بەناوبانگ، یان پرۆفێشناڵ، یان نووسەرێك کە هەموو کاتی خۆی بۆ ئەم بابەتە تەرخانکردووە، دەینووسێت کە خوازیاری ڕوداوی سەیروسەمەرەو سەرکەشانەو گەڕانو دۆزینەوەیە))[٢٨٥]، مەبەست لەمەش ئەوەیە، لەڕێی ئەم پرۆسەیەوە هەریەك لەوانە زانیاریی زۆر لەسەر ژیانو کەلتورو مێژو و جوگرافیاو فۆلکلۆرو...تاد، هەموو بوارەکانی تری ژیانی میللەتانی ترو دابونەریتو خووڕەوشتو ئایینو زمانو پێکهاتەی کۆمەڵایەتییو باری دەروونیان، کۆدەکەنەوە، ((نووسەر کە گەشتنامە دەنووسیٚ چ هی خۆی و چ هی کەسانی دی، لەگەڵ خۆیو ئەو کەسەدا وێنەی سەردەمو جیٚوڕیٚو ڕوداوو باری ژیان وێنەدەکێشیٚ...، ئەوەی تۆماری دەکات دەبێتە موڵکی مێژوو جوگرافیاو

[٢٨٣] کمال الریاحي (٢٠٠٤ : ٦)

* لە هەندێك سەرچاوەدا (Travel book)یشی پێدەڵێن. هەندێك سەرچاوەش بەیەکێك لە جۆرەکانی ژیاننامەی باسدەکەن. بڕوانە: (د. سیروس شمیسا :١٩٩٥ :٢٥٩).

[٢٨٤] بڕوانە: د. حسین محمد فهیم (١٩٨٩ : ٧).

[285] J. A. Cuddon (1984: 715).

کۆمەڵناسییو لە بواری ئەدەبیشدا دەبێتە نمونەی پەخشانی ئەو وەختەو ئاوێنەی ڕێگەو شێوازی هونەرییانەی پەخشان نووسین))[286].

گەشتنامە بە پلەی یەکەم کۆکردنەوەیە لە نێوان بابەتە ئەتنۆگرافییو کارە کلتورییەکاندا، کە لە خودی ئەو کۆمەڵگایەی کۆدەکاتەوەو دواجار بە تێڕوانینی خۆی و بەپشتبەستن بە دیمەنە بینراوو بیستراوو درکپێکراوەکان دەیانووسێتەوە، هەر ئەمەش وا لە گەشتنامە دەکات کە ((سەرچاوەیەکی ئەتنۆگرافیی بەهاداربێت))[287]، ئەم جۆرە هونەرە لە زۆرباردا سودێکی گەورەی بۆ مێژووی نەتەوەکان خۆیشیان دەبێت، وەك ئەوەی ئەمڕۆ کورد بەشێکی زۆری مێژووی خۆی لە گەشتنامەو نووسراوو کتێبی خۆرهەڵاتناسو مژدەبەرەکانەوە کۆدەکاتەوە.

گەشتنامە بەگشتیی پشت بە دوو بنەما دەبەستێت:

أ. تۆمارکردنی بینینو بیستنو بەڵگەنامە کۆکردنەوە.

ب. وەسفکردنو داڕشتنی ئەدەبییانە.

جۆرەکانی گەشتنامەش دابەشدەبن بۆ:

- شێوازی تۆمارکردنی ڕۆژانە.
- نامەناردن.
- بەپێی شوێنی جوگرافیی.
- بەپێی زنجیرەبەندیی کات.
- بەپێی بابەت.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٩. یاداشتنامە

نووسینەوەی ڕووداوە تیاژیاوەکانی کەسێکە بەپێی مەزەندەی عەقڵی خۆی و بەو تێڕوانینانەی ئەو کەسە بۆ ڕوداوەکانی هەیە. یادەوەریی، یان یاداشتنامە، یان بیرەوەریی بەشێوەیەکی ژیاننامە دەزانرێت[288] بەو تێڕوانینەی کە هونەرێکە

---

[286] عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ١٨١)،

[287] د. حسین محمد فهیم (١٩٨٩ : ٨٦).

[288] بڕوانە: د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ :٢٥٩).

ناتوانرێت لە ژیاننامە جیابکرێتەوە، بەڵام ئەوەی دەتوانێت ببێتە هێڵی جیاکەرەوەی لە ژیاننامە ئەوە دەبێت کە لە یاداشتنامەدا تەنها نووسەر باس لە ژیانی خۆی ناکاتو زیاتر لە دەوروبەرو ژینگەو ڕووداوەکانی دەوروبەری دەدوێتو بە بابەتیتر لە ژیاننامە سەیردەکرێتو سەرچاوەیەکی مێژوویی گرنگ دەبێت بۆ ڕووداوەکان.

دەربارەی ئەم هونەرە دەوترێت: یاداشتنامە بەقەد ئەوەی جۆرێك یان فۆرمێکی ئەدەبییە، بەهەمان شێوە بریتییە لە کردەیەکی کۆمەڵایەتیی، چونکە ئەو (من)ەی بەهۆی ئەم جۆرە نووسینەوە خۆی بە خوێنەرانی دەناسێنێت، بوونەوەرێکی خەیاڵیی نییە، بەڵکو حەقیقەتەو بە چەشنێك لە چەشنەکان دەیەوێت ڕاستیی بگێڕێتەوە[٢٨٩].

بنکەی ژین
www.zheen.org

١٠. نامە* (Treatise)

بریتییە لەو ڕاسپاردە زارەکیی، یان بابەتە نووسراوەی کە کەسێك بۆ کەسێکی تر، یان کەسێك بۆ کەسانی تری دەنێرێتو بۆ دوو جۆر دابەشدەبێت[٢٩٠]:

---

289 بڕوانە: د. موحسین ئەحمەد عومەر (٢٠٠٥ : ١٢).

* هەرچەندە نامە لە هەندێك زماندا بە کتێبیش دێت، یان ئاماژەیە بۆ نامەیەکی زانستیی وەك ماستەرنامە، یان دکتۆرانامە، بەڵام ئەوەی لێرەدا مەبەستە نامەی نێردراوی کەسێکە بۆ نامەوەرگرێکی بەرامبەر چ تاك بێت یان کۆ.

290 بڕوانە: عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ٢٣٣).

أ. تایبەتیی، کە نووسەر بۆ گەیاندنی نیازی خۆی بە یەکێك یان بە کەسانێك، دەینێرێت.

ب. گشتیی، کە بریتییە لە نامەی میریی و کاربەدەستانی دەوڵەت، یان نامەی ئیش‌وکار، یان نامەی کراوە.

نامەی نووسراویش چ تایبەتیی بێت یان گشتیی، لە ڕووی پەخشانەکەیەوە ((سەیری جۆری داڕشتن و ڕەوانیی و وردەکاری یەکەی دەکرێت و بەر هەڵسەنگاندنی ئەدەبیی دەکەوێت))[٢٩١]، لە فەرهەنگی زاراوە ئەدەبییەکانیشدا هاتووە: ((نامە، بەرهەمێکە پەیڕەوبەندیی تیاپەیڕەو دەکرێت و دەربارەی بابەتێکی دیاریکراوەو بنەماکانی ئەو بابەتە لەلایەن کەسێکەوە دەنووسرێت))[٢٩٢]، نامە بە ڕەنگدانەوەی لایەنە سایکۆلۆژیی و کەسێتییەکانی نامەنووس دادەنرێت، بۆیە زۆرجار بۆ لێکدانەوەی کەسێتیی نووسەرێك یان هەر کەسێکی تر سودی لێوەردەگیرێت، تا ئەوەی ((لە ئەوروپاو وڵاتاندا نامەی شاعیرو نووسەرو هونەرمەندان کۆدەکەنەوەو وەکو بەرهەمێکی ئەدەبیی چاپ و بڵاوی دەکەنەوە...، لە ڕاستیشدا ئەم کتێبانە بۆ توێژەرەوەو مێژوونووسانی ئەدەب نرخی تەواو نابێت))[٢٩٣].

بنکەی ژین
www.zheen.org

١١. دانان

دانان، یان نووسینی بەرهەمێکی کامڵ و هەمەگیرو تەواوە لە بوارێکی تایبەتیی و دیاریکراودا، زیاتر بۆ کتێب و نامیلکەنووسین بەکاردێت، نووسەری کتێب لە دانانی بەرهەمەکەیدا، هەموو توانستەکانی خۆی بەگەڕدەخات، بەجۆرێك کە دەبێتە بەشێك لە کەسێتیی خاوەنەکەی. کتێب و نامیلکەش دوو بەرهەمی تۆمارکراوی گرنگی مرۆڤن، کە تەکانێکی گەورەیان بە بواری کەلتوریی و

291 عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ : ٢٣٣).

292 J. A. Cuddon (1984: 715).

293 عبدالرزاق بیمار (١٩٩٨ :٢٣٧).

ڕۆشنبیریی لە دنیادا داوە، ((کتێب تەنها لە بابەتێك دەدوێت، سەرچاوەیەکە کە هەمیشە دەتوانیت بچیتەوە سەری))[٢٩٤].

کتێب هەر وەك لە ڕابردوودا سەرچاوەیەکی زانیاریی و مێژوویی گەورە بووەو ناتوانرێت فەرامۆش بکرێت، لەم چەرخەشدا چاپکردنی کتێب، گەشەیەکی زۆری کردووەو بەهۆی تەکنۆلۆژیای نوێیشەوە لە ئەمڕۆدا کتێبی ئەلکترۆنیی هاتۆتەکایەوە. کتێب بەشێوەیەکی گەشەسەندووی نامە دەزانرێت، بەڵام نامەیەك کە زیاتر لایەنی بابەتیی زاڵبێت بەسەر لایەنی خودییدا، لە وڵاتە پێشکەوتووەکاندا کتێب جێی وتاربێژیشی گرتۆتەوەو دەتوانێت سەرچاوەیەکی بەنرخی زانیارییەکانی تاكو کۆمەڵیش بێت[٢٩٥]، داهاتن و گەشەسەندنی کتێب، ڕۆڵی ئەدەبی گرنگتر کرد، بەوەی دەقەکان لە سەرزارییەوە پەڕینەوە بۆ دۆسییە تۆمارکراوەکان و دواتر لە چێوەی بەرهەم و دیوان و کتێبی ئەدەبیی جۆراوجۆردا بڵاوبوونەوەو هەموو ئەو سامانە مرۆییە بەنرخانەی لە فەوتان و لەناوچوون پاراست.

بنکەی ژین
www.zheen.org

١٢. لێکۆڵینەوە

لێکۆڵینەوە بەگشتیی و لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی بەتایبەتیی، هونەرێکی زانستییانەی پەخشانە، ئەو ڕێگەیەیە کە لێیەوە ئەدەب دەتوانێت لە خۆی بدوێت و ڕەخنەو شیکردنەوەو ڕاڤەکردن و هەڵسەنگاندن لە سەر خۆی بکات و میتۆدو تیۆری نوێی بۆ دابڕێژێت.

---

294 هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧: ٣٠).

295 د. عبداللطيف حمزة (١٩٦٥ : ١٩).

لێکۆڵینەوە مێژوویەکی دێرینی هەیەو تەریبە بەبوونی مرۆڤایەتیی لە سەر زەوی، بەڵام ئەوەی گۆڕانی بەسەردا هاتووە، ئامرازو ئامێرو کەرەستەو ڕێگاکانین، کە لە ڕووی چۆنێتیی و چەندێتییانەوە لەگەڵ گەشەی مەعریفییدا گەشەیانکردووەو گۆڕاون، ئەو ڕێگایانەش کە پێیدا تێپەڕیوە بریتین لە[٢٩٦]:

ا. ڕێکەوت.

ب. هەوڵدان و هەڵەکردن.

پ. دەسەڵات و لاسایکردنەوە.

ت. لێزانیی و شارەزایی.

ج. هەڵێنجان و خوێندنەوە.

ح. ڕێگای زانستیی لە لێکۆڵینەوەدا (میتۆدی لێکۆڵینەوەی زانستی).

(ئۆگست کۆنت) دامەزرێنەری زانستیی کۆمەڵناسیی نوێ، دەڵێت: بیری مرۆڤایەتیی بەم سێ قۆناغەدا ڕۆیشتووە[٢٩٧]:

ا. قۆناغی هەستگەرایی، بە قۆناغی وەسفیش دەناسرێت کە تیایدا پشتی بە هەستەوەرەکان بەستووە.

ب. قۆناغی لێکۆڵینەوە، بە قۆناغی بیرکردنەوەی ڕامانگەریی فەلسەفیانەش ناودەبرێت، لێکۆڵینەوەیە لە ماك و هۆکاری زۆرێك لە دیاردەکانی وەك مردن و ژیان و...تاد.

پ. قۆناغی ئەزمونگەریی زانستیی، بە قۆناغی شیکردنەوەش دەناسرێت.

هەندێکی تر پێیان وایە بیری مرۆڤایەتیی لەم پرۆسەیەدا، بە سێ قۆناغدا تێپەڕیوە[٢٩٨]:

ا. قۆناغی ئەندێشەگەریی (قۆناغی ڕاڤەکردنی خەیاڵ).

ب. قۆناغی ئایینیی (قۆناغی ڕاڤەکردنی غەیبیی).

---

296 بڕوانە: محفوظ جودة (١٩٩٧: ١٢)، د. محمد أزهر سعيد السماك (١٩٨٦ : ١٢).

297 ذوقان عبيدات (١٩٩٢ :٣٣).

298 محفوظ جودة (١٩٩٧: ١٤).

پ. قۆناغی زانستیی (ڕێگای زانستیی لە لێکۆڵینەوەدا)، کە پشت بە ئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەکان دەبەستێت.

بەگشتیی، لێکۆڵینەوە، هەوڵدانێکی وردو ڕێکخراوو سیستماتیکیانەیە بۆ گەیشتن بەچارەسەری کێشەکان، یان دۆزینەوەی ڕێگای نوێ بۆ دۆزینەوەی زانیاریی نوێ یان ڕاستەقینەکان[٢٩٩].

١٣. بیبلۆگرافیا (Bibliography)

ڕیزبەندکردنی بابەتەکانی کتێب، یان هەر بڵاوکراوەیەکی ترە، بەپێی ڕیزبەندکردنی ژمارە دەرچووەکانیو وابەستەی مێژووی دەرچوونو ناوی نووسەرو لاپەڕەو بابەتە بڵاوکراوەکان دەبێت، (د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ) بیبلۆگرافیا بە (تەرجومەی حاڵ) دەناسێنێت[٣٠٠]، یان هونەری وەسفکردنی کتێب، یان دەستنووسو ناساندنیەتی لە ڕێی گێڕانەوەیەکی ڕەخنەئامێزانە بەو کتێبانەی کە پەیوەندییان بە بابەت، یان سەردەمەکەی، یان نووسەرەکەیەوە هەیە، یاخود خستنەڕوی دانراوەکانی نووسەرێك، یان چاپکراوەکانی خانەیەکی بڵاوکردنەوەیە[٣٠١]، هەندێك سەرچاوەش بیبلۆگرافیا بەوە دەناسێنێت کە ((لێکۆڵینەوەیە لە کتێبێك بە جۆرێك کە پەیوەندیی بە فۆڕمەکەیەوە هەبێت نەك بە ناوەڕۆکەکەیەوە، وەك ژمارەی دەستنووسەکانی کتێبێك، مێژووەکەی، جیاوازیی نێوان چاپی کتێبێكو چاپێکی تری هەمان کتێب، یاخود جێگیرکردنی ناونیشانەکانی کتێبگەلێکەو ڕیزبەندکردنیانە لەسەر بنەمای ناوی

---

[299] د. یعقوب حسین نشوان (٢٠٠٤ : ٦).

[300] بڕوانە: د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٠ : ٢)

[301] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٩٣).

نووسەرەکانیان، یان ناونیشانیان، یان شوێنی دەرچوونیان، یان کاتی دەرچوونیان،...تاد))[302].

١٤. وەرگێڕان (Translation)

پرۆسەی گۆڕینی بابەتێکە لە زمانی بەکارهاتووی نووسینی بابەتەکەوە بۆ سەر زمانێکی تر، بەجۆرێك کە بتوانێت تا ڕادەیەکی نزیك ناوەڕۆكو واتاو مەبەستی بەرهەمە وەرگیراوەکە بۆ زمانە بۆوەرگێڕاوەکە ڕەچاوبکات. سروشتی هەر وەرگێڕانێکیش وادەکات کە ڕاستەوخۆبێت یان ناڕاستەوخۆ، دواجار دەقە بنەڕەتییەکە هەرچۆنێك بێت بە جۆرێك لە پەخشان وەربگێڕدرێتە سەر زمانی دووەم، ئەم پرۆسەیە کە هەمیشە ناتوانێت پرۆسەیەکی تەواوکارییانەی بەرهەمێك بێت، وەك (ڕەسوڵ حەمزەتۆف) دەڵێت: لەگەڵ ئەوەی باشترین وەرگێڕان ڕووی دووەمی فەرشێکە نە زیاتر، بەڵام بایەخێکی گرنگی لە پەرەپێدانی بوارە مرۆیی‌و ئەدەبییە جیاجیاکاندا هەبووەو ئەو پردەشە کە کەلتورو ڕۆشنبیریی گەلان بەیەکتری دەناسێنێت.

وەرگێڕان تەنها گۆڕینی وشەیەك نییە لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر، یان ڕستەیەك بۆ ڕستەیەکی تر، بەڵکو گوێزانەوەی وێنەو ڕووداوەکانە بە هەموو دۆخ‌و واتاو ئاماژەو ڕوکارو ئەگەرەکانییەوە، بەجۆرێك ئەو وێنەیە بەرجەستە بکات، کە لە زمانە بنەڕەتییەکەدا کێشراوە.

وەرگێڕان بۆ دوو جۆر* دابەشدەبێت[303]:

---

[302] د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٨٠).

* هەر بەم پەیڕەوە دابەشکردنە (جۆرج ستاینەر) لە کتێبەکەیدا بەناوی (After Babel)دا، لێکدانەوەیەکی تر دەکات بەوەی:

١. وەرگێڕانی ئاسۆیی: بریتییە لە تێگەیشتنی مرۆڤ لە زارە جۆربەجۆرەکانی ناو زمانەکەی، وەکو زاری هەژارەکان، زاری چینەبەرزەکان، زاری منداڵان،...تاد.لێرەدا تێگەیشتن دەبەسترێتەوە بە جوگرافیا، یان سۆسیۆلۆژیا، یان نەژادەوە.

ا. وەرگێڕانی ئاسۆیی، ئەو وەرگێڕانەیە کە وەرگێڕ هەوڵدەدات بە پانتایی بابەتەکەدا بڕوات تا ئەوەی نزیکترین واتا بۆ گۆڕینی بابەتێك بۆ بابەتێکی تر ڕەچاوبکات، وەك وەرگێڕانی چوارینەکانی خیام، یان وەرگێڕانی هەر دەقێکی ئەدەبیی تر.

ب. وەرگێڕانی ستوونیی، گۆڕینی واتای گشتیی بابەتێکە بۆ زمانێکی تر بەجۆرێك مەرج نییە هەموو بڕگەو پەرەگرافەکان وەکو خۆیان بمێننەوە یان وەربگێڕدرێنن، وەك وەرگێڕانی ڕاستەوخۆ، یان وەرگێڕانی هەواڵێك.

یان دەوترێت وەرگێڕان ((پرۆسەی گواستنەوەی وێنەیەکی زەینیی یان بابەتێکە بە هەموو واتاو ئاماژەو ڕوکارەکانییەوە، بەجۆرێك کە بتوانێت گوزارشتکەرێکی تەواوبێت لە تێکستە بنەڕەتییەکە))[304]. ئەوەی گرنگە لە وەرگێڕاندا، دەشێت وەرگێڕ زمانی دەقە بنەڕەتییەکەو زمانی دەقە بۆوەرگێڕدراوەکە بەتەواویی بزانێت و شارەزای زاراوەو وشەگەلی ئەو بوارە تایبەتە بێت کە وەرگێڕانەکەی تێدا دەکات[305]، (حاجی قادری کۆیی)یش دەڵێت:

((بێگانە بە تەرجومەی زوبانی ئەسراری کتێبی خەڵقی زانی))[306]

هەندێك سەرچاوەش وەرگێڕان تەنها بە وەرگێڕانی دەقێکی تەواو بۆ زمانێکی تر نازانن، بەڵکو ئەو وەرگرتنانەی لە قورئان و شیعرو بابەتی زمانێکی تریشەوە وەردەگیرێن، بە وەرگێڕان دەزانن، وەك ئەو شێوانەی لە چوار خشتەکیی و پێنج خشتەکییدا دەکرێت و ((دێڕە شیعرێك یان چەند دێڕەشیعرێکی شاعیرێکی فارس، یا عەرەب یا تورکیان وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردیو تێهەڵکێشی

---

[٢]. وەرگێڕانی ستونیی: تێگەیشتنی هەر دەقێکی نووسراوی پێش ئەو چەرخەیە کە خوێنەرەکەی تێدادەژی و بەستراوەتەوە بە لێکدانەوە هۆشەگییەکانەوە، چونکە زمان لەگەڵ گۆڕانی کاتدا دەگۆڕێت. بڕوانە: (د. یۆئیل یوسف عزیز :١٩٨٤ : ١٨-١٩).

[303] بڕوانە: د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٥٧٦).

[304] د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٩٧٢).

[305] بڕوانە: واثق الدايني (٢٠٠١ : ٣).

[306] بڕوانە: د. فەرهاد پیربالْ (٢٠٠٢ : ٧).

بنکەی ژین www.zheen.org

شیعرەکەی خۆیانیان کردووە))[٣٠٧]، یاخود وەرگێڕانی وشەی زمانێکە بۆ زمانێکی تر، واتە وشە بەرامبەر بە وشە، وەك ئەوەی لە فەرهەنگەکاندا پەیڕەودەکرێتو بە گشتییش وەرگێڕان لە نێوان دوو دیالێکتی جیاوازدا دێتەکایەوە.

١٥. گۆڕین

بریتییە لە گۆڕینی بەرهەمێکی ئەدەبیی لە بەشە دیالێکتێکی زمانێکەوە بۆ بەشە دیالێکتێکی تری هەمان زمان بە بەکارهێنانی ئەو پەیڕەوو یاسایانەی ڕێ بەم پرۆسەیە دەدەن لە هەریەکەیاندا. ئەم هونەرە ئاوێزانبوونو تێکەڵاوبوونو پەرەپێدانی فەرهەنگی نەتەوەیی زمانێکی دیاریکراو فەراهەمدەکاتو بەرهەمی نەتەوەیی پێ دەوڵەمەند دەبێت.

١٦. ڕۆژنامەنووسی

بوارێکی دەوڵەمەندو کارای پەخشان پێکدەهێنێت، پەخشان هونەرە ڕۆژنامەنووسییەکانی پێدەنووسرێتو ڕۆژنامەنووسییش پەخشان دەوڵەمەنددەکات، لەبەشی دووەمی ئەم لێکۆڵینەوەیەدا، وەك چەشنێکی بەرفراوانی نووسینی کرداریی لە ڕۆژنامەنووسیی دەکۆڵینەوە.

www.zheen.org

---

307 د. فەرهاد پیربال (٢٠٠٢ : ١٧).

بنكەی ژین
www.zheen.org

بەشی دووەم

ڕۆژنامەنوسیی و
چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

١/٢) چەمکی ڕۆژنامەنوسی

ڕۆژنامەنوسیی وەك هەر چەمكو زاراوەیەکی تری ناو زانستەمرۆڤایەتییەکان، تاکە لێکدانەوەو پێناسەیەکی دیاریکراوی نییە، بەڵکو بەچەندین جۆر ناسێنراوەو هەر بوارێکی مرۆڤایەتیی لە گۆشەنیگای خۆیەوە ئەم زاراوەیەی لێکداوەتەوە، بەڵام ئەمە ناکاتە ئەوەی کە پێکهاتەو ناوەڕۆكو تایبەتمەندیی ڕۆژنامەنوسیی ونبکات، بەڵکو بایەخو ڕۆڵی لە ناوخۆیو لە ناو زانستەکانی تریشدا زیاددەکات.

لێکدانەوەکانی ئێمە لەم لێکۆڵینەوەیەدا لەو ڕوانگەیەوە سەرچاوە دەگرێت کە خودی ڕۆژنامەنوسییە، ڕۆژنامەنوسییەك کە لە هەناوی کایە ئەدەبییەکانەوە لەدایکبووە، بەجۆرێك کە تائەمڕۆش ناتوانرێت پشکی ئەدەب لە ڕۆژنامەگەرییدا وەلاوەبنرێت. ڕۆژنامەنوسییو دواتریش ڕۆژنامەگەریی ئاوێزانی تەواوی بوارەکانی ژیان بوونو تائەوەی بونەتە کەسێك یان ئەندامێك لە ئەندامەکانی هەر خێزانێكو ئامادەییەکی دیاریان لە ژیانی ڕۆژانەماندا هەیە، ((ڕۆژنامەنوسیی دڵی کۆمەڵگاو هۆشو هەستەکانییەتی، ئەو ئاوێنەیەیە کە ئەو شتانەی لە دەوروبەرماندا دەگوزەرێن، پیشانمان دەدات، نەك هەر ئەوانە بەڵکو ئەوانەشی کە لە پشتی پەردەوە ڕودەدەنو پێیان نازانین، ڕۆژنامەنوسیی دێتو بۆمان ئاشکرادەکات))[٣٠٨].

ڕۆژنامەنوسیی لە لاتینیدا بە Journalism دێت، کە لە وشەی Journal وە وەرگیراوە، ئەویش لە وشەی Jour ی فەرەنسییەوە وەرگیراوە کە بەمانای" ڕۆژ" دێت، Journal لە فەرەنسییدا بەمانی ڕۆژانە دێت. (فەرهەنگی ئۆکسفۆرد)

---

[308] د. إسماعيل إبراهيم (١٩٩٨ : ٧).

* تا سەردەمانێکی زۆر تەنها ڕۆژنامەی چاپکراو هەبووە، بۆیە زاراوەی ڕۆژنامەنوسیی لە بەرامبەر جۆرنالیزم و پرێسیشدا هاتووە، بەڵام لە دوای داهاتنی کەناڵە میدیاییەکانی ترو پەرەسەندنی تەکنیکەوە، لە ئێستادا لە بەرامبەریاندا ڕۆژنامەگەریی دێتو ڕۆژنامەنوسییش بەبەشێکی سەرەکیی پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی هاوچەرخ دەژمێررێت.

زاراوەی (Press) بە واتای ڕۆژنامەنوسیی* بەکاردەبات و مەبەست پێی شتێکە کە پەیوەندیی بە چاپ و بڵاوکردنەوەو زانیاریی و هەواڵەکانەوە هەبێت[٣٠٩]. لە زمانی عەرەبیدا زاراوەی (الصحافة) ی بۆبەکاردێنن کە بە پیشەی ئەو کەسە دەزانرێت کە هەواڵەکان کۆدەکاتەوەو لە ڕۆژنامە یان گۆڤارێکدا بڵاویاندەکاتەوە[٣١٠]، یەکەم کەسێك لە زمانی عەرەبییدا کە ئەم زاراوەیەی بەمانای ئێستای بەکارهێناوە "نجیب الحداد"ی دامەزرێنەری ڕۆژنامەی "لسان العرب" بووە لە ئەسکەندەرییە لە میسر[٣١١]. بەگشتیی ئەم دوو زاراوەیە "جۆرنالیزم و پرێس" کە بەواتای

---

[309] بڕوانە: OXFORD ADVANCED LEARNER`S DICTIONARY: (1989 : 981).

[310] بڕوانە: د.أديب خضور (٢٠٠٠ : ٩).

[311] بڕوانە: (حيدر حسون الفزع : ٢٠٠٥: ٨).

* "ڕۆژنامە" لە زمانی ئینگلیزییدا زاراوەی Newspaperی بۆ بەکاردێنن، کە لە لێکدانی هەردوو وشەی news هەواڵەکان و paper کاغەز یان پەڕەوە وەرگیراوە، بەواتای پەڕەی هەواڵەکان، لە کۆتایی سەدەی حەڤدەیەمدا ئەم زاراوەیە لە زمانی ئینگلیزییدا چەسپا. بڕوانە: (سلێمان حەیدەر پور دەعوا یسرا :٢٠٠١: ٧٣).

لە زمانی عەرەبیدا، زاراوەی (صحيفة) یان (جريدة)ی بۆ بەکاردێنن، کە لە بنەڕەتی وشەی (صفحة)ەوە هاتووە و بەمانای ڕوو، یان پێست هاتووە، (صحيفة) بەمانی پەڕەیەك کە لە هەردوو ڕووەکەی نوسرابێت. لە زمانی کوردییشدا ئەوەی تا ئێستا زانرابێت (حاجی قادری کۆیی) بەیەکەمین کەسێك دادەنرێت کە زاراوەی (جەریدە)و (ڕۆژنامە)ی لە نوسیندا بەکارهێنابێت، ئەمەش لە ساڵی ١٨٧٠دا کە دەڵێت: (صەد قائیمەو قەصیدە کەس نایکڕێ بە پووڵێ ڕۆژنامەو جەریدە کەوتوونەتە قیمەت و شان)، یان دەڵێت: (لە دەوری ئێمە ڕۆمان و جەریدە ئەگەرچی مەقصەدە، زانینی باوە) بڕوانە: د. کەمال فوئاد :٢٠٠٠: ٩). شێخ محەمەدی خاڵیش لە فەرهەنگی خاڵدا دەنوسێت: ((ڕۆژنامە: نووسراوێکە ڕۆژو مانگ و ساڵ پیشان ئەدا. نووسراوێکی چاپکراوە ڕۆژ بەڕۆژ دەرئەچێ بۆ بڵاوکردنەوەی دەنگ و باس. بڕوانە: (شێخ محمدی خاڵ : ١٩٦٤: ١٨٤)، یان دەوترێت: ((ڕۆژنامە لە بنچینەدا لە دوو وشەی لێکدراوی کوردی پێك هاتووە ڕۆژ، نامە واتە نامەی ڕۆژانە)) بڕوانە: (جەبار جەباری : ٢٠٠٤: ٤٢). بەڵام بەلێکدانەوەی ئێمە مەرج نییە ڕۆژنامە ڕۆژ بەڕۆژ دەربچێت، یان نامەی ڕۆژ بێت، بەڵکو ڕۆژنامە کەلە دوو وشەی (ڕۆژو نامە) لێکدراوە، قاڵبی گرتووەو بووە بە ناوێکی لێکدراوی نوێ، کە

بنکەی ژین
www.zheen.org

ڕۆژنامەنوسیی دێن، بریتین لە زانستو هونەری دەرکردنی ڕۆژنامە* و گۆڤارو بواری نوسینو داڕشتنی بابەتو هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانو هونەرەکانی وێنەکێشانو وێنەگرتنو هێڵکاریی و دیزاینو چاپکردنو ڕیکلام بڵاوکردنەوە، کە پرۆسەی دابەشکردنو فرۆشتنیشیان بەدواداد‌ێت[٣١٢]. جۆرنالیزم بە واتایەکی گشتگیرتر دێتو گوزارشتە لە ڕۆژنامەگەریی وەك زانست، پرێس سنوردارترەو زیاتر بۆ گوزارشتکردنە لە پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی، هەر ئەمەشە وایکردووە بە پێی زانستیی ڕۆژنامەگەریی نوێ جۆرنالیزم بەو زانستە بزانرێت کە لە تیۆرو پرۆسەی ڕۆژنامەگەرییش دەکۆڵێتەوە کە ئەمەی دواییان دەچێتە خانەی (The press)ەوە[٣١٣]، زاراوەی جۆرنالیزمیش لە کۆتایی سەدەی حەڤدەیەمەوە بەتەواوی لە زمانی ئینگلیزییشدا بەم واتایەی دەچەسپێت[٣١٤].

(شێخ محەمەدی خاڵ) دەنوسێت: ((ڕۆژنامەگەریی: خەریکبوون بە دەرکردنی ڕۆژنامەوە دەبەخشێ))[٣١٥]، (د.کەمال مەزهەر)یش دەنوسێت: ((نووسەرانی کورد زاراوەی "ڕۆژنامەگەریی" بۆ "الصحافة" بەکاردێنن،...بەڵام قسەی چەند برادەرێکی شارەزا وای لێکردم "ڕۆژنامەنوسیی" بەکاربێنم، چونکە زیاتر لەگەڵ دەستوری زمانی کوردییدا دەگونجێ))[٣١٦]، بەڵام ئێمە لێرەدا زاراوەکانی(ڕۆژنامەنوسیی، ڕۆژنامەگەریی، ڕۆژنامەوانیی) بەم جۆرانە دەناسێنین:

١. ڕۆژنامەنوس: هەر کەسێکە بۆ ڕۆژنامە بنوسێ، ئیدی مەرج نییە لە ناو ڕۆژنامەکەدابێتو بەدوای کۆکردنەوەی زانیارییەکاندا بچێت.

---

* "ڕۆژنامە"یە ئەم ڕۆژنامەیە بە واتای Newspaper دێت کە ناوە بۆ کەناڵێکی ماسمیدیایی کە بەخولی ڕێکوپێك دەردەچێتو مەرج نییە ڕۆژانە بێت، وەك دەوترێت ڕۆژنامەیەکی هەفتانەیە، کەواتە ڕۆژنامە ناوە بۆ کەناڵەکە نەك بۆ وادەو خولی دەرچونی ڕۆژنامەکە.

312 بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٥٢٩).

313 بڕوانە: د.أديب خضور (٢٠٠٠ : ٩).

314 بڕوانە: سلێمان حەیدەر پور دەعوا یسرا (٢٠٠١: ٧٤).

315 شێخ محمدی خاڵ (١٩٦٤: ١٨٤).

316 د. کەمال مەزهەر ئەحمەد (١٩٧٨ : ٥).

٢. ڕۆژنامەگەر: هەر کەسێکە تەکنیك لە ڕۆژنامەدا بەکاربێنێت بۆ کۆکردنەوە یان تۆمارکردن، یان چاپکردن، یان دیزاین، یان بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامە.

٣. ڕۆژنامەوان: هەر کەسێکە کە لە ڕۆژنامەیەکدا کاردەکات، یان بابەتەکانی بۆ ڕۆژنامە ئامادەدەکاتو بەخۆی بەدوای کۆکردنەوەو ڕوماڵکردنی زانیارییەکانەوە دەبێتو دەیانکاتە بابەتی ڕۆژنامەنوسیی، کەواتە لایەنی پرۆفێشناڵێتیی لە ڕۆژنامەنوسییدا دەگرێتەوە.

واتە: هەموو ڕۆژنامەوانێك ڕۆژنامەنوسەو ئەگەر تەکنیکیشی بەکاربرد ئەوا ڕۆژنامەگەریشە، بەڵام مەرج نییە هەموو ڕۆژنامەنوسو ڕۆژنامەگەرێك ڕۆژنامەوان بن. کەواتە:

١. ڕۆژنامەنوسیی: هەموو ئەو هەنگاوو پرۆسانەیە کە بۆ نوسین یان ئامادەکردنی پەیامێکی میدیایی بەڕێوەدەچنو زیاتر وابەستەی پەیامێکی نوسراوە بۆ هەر کەناڵێکی میدیایی بە ڕۆژنامەشەوە. لەبەر ئەوەی لە ڕۆژنامەی چاپکراودا نوسین ڕەگەزی زاڵە، بۆیە ئەم زاراوەیە زیاتر بۆ ڕۆژنامەی چاپکراو بەکاربراوە، بەڵام بە نوسینی پەیامی ئێزگەیی یان تەلەڤیزیۆنیی یان ئینتەرنێتییش هەر دەوترێت ڕۆژنامەنوسیی (وەك دەوترێت : ڕۆژنامەنوسیی چاپکراو، ڕۆژنامەنوسیی بیستراو، ڕۆژنامەنوسیی بینراو، ڕۆژنامەنوسیی بیستراوو بینراو، ڕۆژنامەنوسیی مەڵتی میدیایی)و لە مێژوی ڕۆژنامەگەریی کوردیشدا زیاتر ڕۆژنامەنوسیی بەکارهاتووە چونکە تەنها کەناڵی ماسمیدیای کوردیی تا سەردەمانێکی زۆر ڕۆژنامەی چاپکراو بووەو هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانیش وەك مۆدێلی نوسین لە نوسیندا بەکاردێن نەك لە ڕۆژنامەگەرییو ڕۆژنامەوانییدا. لە ڕۆژنامەنوسییدا "توانستی کەسیی: ڕەگەزی زاڵدەبێت.

٢. ڕۆژنامەگەریی: پرۆسەی تەکنیککارییە بۆ ڕومالْکردن‌و تۆمارکردن‌و چاپ و بلاوکردنەوەی ئەو پەیامە ڕۆژنامەنوسییەی ئامادەدەکرێت بۆ کەنالێکی میدیایی بە ڕۆژنامەشەوە، زۆرجاریش لە بری زاراوەی ئامڕازەکانی ڕاگەیاندنیش بەکاردێت، "توانستی تەکنیکیی" ڕەگەزی زالدەبێت تیایدا.

٣. ڕۆژنامەوانیی: پرۆسەی گەڕان‌و کۆکردنەوەی ڕاستەوخۆیانەی ڕوداوو بابەتاکانە کە ڕۆژنامەوان لە ڕێی توانستی کەسیی تەکنیکەوە ڕومالْیان دەکات‌و دەیانکاتە بابەتی ڕۆژنامەنوسیی‌و دەیانگوێزێتەوە بۆ کەنالێکی میدیایی بە ڕۆژنامەشەوە، "توانستی کەسیی لەگەلْ توانستی تەکنیکیی"دا ڕەگەزی زالْ دەبن تیایدا.

لە فەرهەنگەکاندا "ڕۆژنامەنوسیی" بەچەند واتایەکی تریش دێت[٣١٧]:

١. پیشەسازیی ڕۆژنامەنوسیی.

٢. نوسینی ڕۆژنامەنوسیی:

ا. بابەتی ئامادەکراو بۆ بلاوکردنەوە لە ڕۆژنامەدا.

ب. نوسینێك کە بەشێوەی پیشاندان ڕاستەوخۆ ڕوداوەکان بخاتە ڕو.

پ. نوسینێك کە لای وەرگر جێی سەرج بێت.

٣. ڕۆژنامەو گۆڤارەکان.

بەکارهێنانی ڕۆژنامەنوسیی وەك پرۆسەیەك بۆ بلاوکردنەوەی زانیاریی، مێژویەکی دێرینی هەیە، زۆرێك لە سەرچاوەکان ئەم مێژووە دەبەنەوە سەردەمی بابلییەکان، بەوەی لەو سەردەمەدا کەسێکیان دەستنیشاندەکرد بۆ تۆمارکردنی گرنگترین ڕوداوەکانی ڕۆژ تا خەلْك لێیان ئاگاردابن، مێژونوسی یەهودیی (فلایفۆس جۆزیف)، ئەوە دوپاتدەکاتەوە کە بابلییەکان مێژونوسەکانی خۆیانیان

[٣١٧] بڕوانە: د. محمد فرید محمود عزت (٢٠٠٢ : ٣١٣).

www.zheen.org

ڕادەسپارد بەتۆمارکردنی ڕوداوەکان ئەمەش لە چەرخی سێیەمی پێش زاییندا[٣١٨]، دواتر چینییەکان دێن کە بە درێژایی ١٥٠٠ساڵ ڕۆژنامەیەکی ڕەسمییان بەناوی ئیمپراتۆریەتی خۆرەوە دەرکردووە[٣١٩]، ڤۆلتێریش دەڵێت: ((لە سەردەمانێکی زۆر کۆنەوە لە چین ڕۆژنامەو گۆڤار هەبوون))[٣٢٠]، یان دەوترێت ڕۆژنامەی "کین بان"ی چینییەکان لە ساڵی ٩١١پێش زاییندا یەکەم ڕۆژنامەی دنیا بووەو بەمانگانە دەرچووە[٣٢١]، هەندێك ڕای تریش واباسدەکەن کە یەکەم ڕۆژنامە لە دنیادا ڕۆژنامەی چینییەکان بووە کە بەناوی"کینگ باو"ەوە لە پەکین لە چەرخی هەشتەمی زاییندا دەرچووە[٣٢٢]. سەرچاوەگەلێکی تریش باس لەوە دەکەن کە یەکەم ڕۆژنامەی دنیا ڕۆژنامەی "ئەکتادیۆرینا"ی ڕۆمەکان بووە کە یۆلیۆس قەیسەر لە ساڵی ٥٨ی پێش زاییندا دەریکردووە[٣٢٣]، ئەگەر بمانەوێت بۆ مێژوی ڕۆژنامەنوسیی بگەڕێینەوە دەبێت بگەڕێینەوە بۆ سەرەتای مێژوی مرۆڤایەتیی، چونکە وەك دەوترێت: ((ڕۆژنامەنوسیی هێندەی دنیا کۆنە))[٣٢٤]، بەلاّم ئەم مێژووە بە مێژوی کۆنی ڕۆژنامەنوسیی دادەنرێتو بە قۆناغی پێش چاپەمەنیی دەناسرێت، مێژوی ڕۆژنامەنوسیی بە چەمکی ئێستای بۆ داهێنانی چاپەمەنیی لە ساڵی ١٤٣٦ەوە لە لایەن (جۆهان جنسفلیش گۆتەنبەرگ)ەوە لە شاری مایەنزی ئەڵمانیا، دادەنرێت[٣٢٥]. ڕۆژنامەنوسیی نوێ سەرمایەداریی ڕۆڵی گرنگی لە گەشەسەندنو بلاّوبونەوەیدا هەبووە، هەندێك سەرچاوەی تریش پێیان وایە ڕۆژنامەنوسیی نوێ مێژووەکەی بۆ نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەیەم

---

318 بڕوانە: أميل بواڤان (١٩٤٩ : ١١).

319 بڕوانە: www.ar.wikipedia.org/wiki

320 أميل بواڤان (١٩٤٩ : ١١)، مجد الهاشمی (٢٠٠٣ : ٨٤).

321 بڕوانە: وريا جاف (١٩٩٨ : ٤).

322 بڕوانە: د. تودوروف (١٩٩٠ : ٧).

323 سەرچاوەی پێشوو.

324 أميل بواڤان (١٩٤٩ : ١١).

325 بڕوانە: www.ar.wikipedia.org/wiki

www.zheen.org

دەگەڕێتەوە[٣٢٦]. لەگەڵ ئەو سەرچاوانەی باسی بابلییەکان یان میسرییەکان یان چینییەکان دەکەن، بەڵام دواجار ڕۆژنامەنوسیی بووەتە داهێنانو بەرهەمێکی خۆرئاواییو ناتوانین بەردەوامبونو پێشکەوتنی ڕۆژنامەکان بەکەم بایەختر لە نوسینەوەی چەند بابەتێکی سادەی نائاشکراو دۆکۆمێنت نەکراو بزانین، (ئەمیل بواڤان) دەڵێت: ((دۆکۆمێنتگەلێکی وا لە بەردەستدانین ئەوە بسەلمێنن کە لە سەردەمانێکی زۆرەوە ڕۆژنامەو گۆڤار لە چین هەبوبن))[٣٢٧] ، چونکە بنەماکانی (شار، خوێندەواریی، بازرگانیی، پیشەسازیی)[٣٢٨] بە بناغەی لەدایکبونی ڕۆژنامەنوسیی نوێ دادەنرێن، (دانیلْ لیرنەر)یش دەڵێت: ((پەیوەندییەکی پتەو لە نێوان شارستانیبوونو خوێندنو ڕۆژنامەنوسییدا هەیە))[٣٢٩]. بەدوای قۆناغی چاپەمەنییدا، قۆناغی ڕۆژنامەنوسیی ئەلکترۆنییو دواتر ڕۆژنامەنوسیی دیجیتاڵیی دێن، کە لە سەردەمی ئەمڕۆدا لە ڕێی ئینتەرنێتەوە بە دنیادا بڵاودەبنەوە[٣٣٠].

ڕۆژنامەنوسییش بۆ هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانو هەریەك لە تیۆری ڕۆژنامەنوسییو ڕەخنەی ڕۆژنامەنوسییو مێژوی ڕۆژنامەنوسیی دابەشدەبێت، لەبەرئەوەی لێکۆڵینەوەکەی ئێمە لەسەر هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانە بۆیە ئەو سێ بوارەی تر لێرەدا ناخەینەڕو.

www.zheen.org

بەگشتیی ڕۆژنامەنوسیی بەشێکە لە پرۆسەی بەکۆگەیاندن، پرۆسەی بەکۆگەیاندنیش بەشێکە لە پرۆسەی کۆمۆنیکەیشنو ڕۆژنامەنوسییش بەرهەمێك بەرهەمدەهێنێت کە دەبێت بە یەکێك لە ئامرازەکانی ماس میدیا[٣٣١]، کەواتە وەك ئەڵمانییەکان دەڵێن: ((ڕۆژنامەنوسیی بریتییە لە پەیوەندیکردنی مرۆڤ لەگەڵ

---

326 بڕوانە: مجد الهاشمی (٢٠٠٣ : ٨٤).

327 أمیل بواڤان (١٩٤٩ : ١١).

328 بڕوانە: د. تودوروف (١٩٩٠ : ٧).

329 د. إبراهیم إمام (١٩٩١: ٨).

330 بڕوانە: www.ekateb.net/bookcont/ch9-11

331 بڕوانە: ژان کازنو (١٩٩١ : ٣).

یەکتر بەشێوەیەکی گشتیی و ئاشکرا بەهۆی جۆرەکانی کۆمۆنیکەیشنی زەینی (لەگەڵ /یان) تەکنیکی میدیا بۆ بەرهەمهێنانی تێگەیشتن دەربارەی شتی واقیعیانەی سەردەم و کۆمەڵ))[332].

(بیار ئەلبێر) توێژەری فەرەنسایی لە کتێبی ڕژنامەنوسییدا دەڵێت: ((ڕۆژنامەنوسیی ئاوێزانکردنی بەرهەمێکی پیشەسازیی و داهێنانێکی فیکرییە لە یەك کاتدا))[333]، (ئەدۆڵف ئۆخس)یش دەڵێت: ((پیشەیەکی پەیڕەوبەندانەیە لە پێناوی بەرژەوەندیی گشتییدا))[334]، لە فەرهەنگی ویکیپیدیاشدا هاتووە: ڕۆژنامەنوسیی کۆکردنەوەو شیکردنەوەو لێکۆڵینەوەو خستنەڕوی زانیارییەکانە دەربارەی ڕوداوە ئێستاییەکان و ئاراستەو دۆزو کەسەکان[335]. (د. ئەدیب خەزوور) دەنوسێت: ((ڕۆژنامەنوسیی زانستیشەو هونەریشە، بۆیە وەك هەر زانستێك پێویستی بە لێکۆڵینەوە هەیەو وەك هەر هونەرێکیش پێویستی بەخواست و بەهرەو ئارەزومەندیی هەیە))[336]، لەلایەکی ترەوە ڕۆژنامەنوسیی بەدیاردەیەکی زیندوی کۆمەڵایەتیی دادەنرێت و لە زۆر باریشدا وابەستەی ئەو کۆمەڵگایە دەبێت کە تیایدا دەردەچێت، بۆیە ناتوانرێت ڕۆژنامە لە کۆمەڵگا جیابکرێتەوە[337]، یان دەوترێت ((ڕۆژنامەنوسیی بریتییە لە پرۆسەی بڵاوکردنەوە لە ڕێگای ئامرازە چاپکراوەکانەوە))[338]، کەواتە ڕۆژنامەنوسیی بەگشتیی ئەو پرۆسەیەیە کە تیایدا لە لایەن کەسی ڕۆژنامەوانەوە ڕوداوەکان ڕوماڵدەکرێن و دواتر دادەڕێژرێن و پاش بژارو جوانکردن و ڕازاندنەوە ئاراستەی خوێنەران دەکرێن و بەگشتیی خۆی لە سێ هونەری دیاریکراودا دەبینێتەوە، کە بریتیین لە:

---

332 قوباد ڕەسوڵ (٢٠٠٦ : ٢٣).

333 بیار البیر (١٩٧٠: ١٠).

334 www.elsohof.com/kamoos

335 www.en.wikipedia.org/wiki/information

336 د.أدیب خضور (٢٠٠٠ : ٥).

337 بڕوانە: د.أدیب خضور (١٩٩٠ : ٧).

338 د. إبراهیم إمام (١٩٩١: ١٠).

www.zheen.org

(هونەری نوسین، هونەری دەرهێنان، هونەری بەڕێوەبردنی ڕۆژنامە)[٣٣٩]، بە تێڕوانینێکی تر ڕۆژنامەنوسیی دیاردەیەکی ئابوریی کۆمەڵایەتییە لە کۆمەڵدا، هێزێکی سەرەکیشە بۆ پێکهێنانی ڕای گشتییو لێکگەیشتنی مرۆیی، بۆیە پەیامی ڕۆژنامەنوسیی پەیامێکی گشتگیرانەی ئامانجدارانەیە بۆ کۆکردنەوەی زۆرترین خەڵك لە دەوری ئامانجە مرۆییە باڵاکانی کە لە ناوەڕۆکیاندا هەموو مرۆڤایەتیی بەشدارن[٣٤٠]، (تۆفلەر)یش دەنوسێت: ((زانین ئەو تەوەرەیە کە شەڕەکانی ئایندەو شۆڕشە کۆمەڵایەتییەکانی لە دەوردا دەخولێنەوەو بنەمای سەرەکیی دیاردەی جیهانگەریشە، ڕۆژنامەنوسییش بەشێکی گرنگ لەم پرۆسەیەدا جێبەجێدەکات کە ئەویش دەستخستنی زانیارییە))[٣٤١]، لە فەرهەنگی ڕاگەیاندنو ڕۆژنامەگەرییشدا هاتووە: ڕۆژنامەنوسیی بریتییە لەو هێزە کاریگەرەی کارایی خۆی لە هێزی ئەو وشانەوە وەردەگرێت کە لە هۆشو دەرونی خەڵکدا دروستی دەکات، بۆیە ڕۆژنامەنوسیی پیشەو پەیامە نەك تەنها بازرگانییەکی ڕووت[٣٤٢]. وشەی چاپکراو کە خۆی لە ڕۆژنامەدا دەبینێتەوە پرۆسەی ڕۆژنامەنوسیی بەرهەمی دێنێتو لە بایەخدارترین بەکارهێنانەکانی وشەیە، زۆرترین کاریگەرییەك کە پێکدێت، ڕۆژنامەنوسییو ئەو زمانەی کە بەکاردێت لە ڕۆژنامەنوسییدا دروستیدەکەن[٣٤٣]. ڕۆژنامەنوسیی ئەو هونەرەی پەخشانە کە لە پەخشانی کرداریی جیادەبێتەوەو دەشێت ناوی بنێین پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی، خاوەنی تایبەتمەندییەکە کە بەئاسانییو ڕونییو ئاشکرایی واتاکان دەدات بەدەستەوەو هەموو ئاستەکانی کۆمەڵ دەتوانن لێیتێبگەن[٣٤٤]، لەم بارەیەوە دەوترێت: ڕۆژنامە لەگەڵ خەڵکدا دەدوێت، بۆیە بەزمانێك دەنوسرێت کە

---

[339] بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ : ٤).
[340] بڕوانە: جۆن ر. بيتنەر (١٩٩٠ : ٣٣).
[341] ألفين وهايدي تولفر (١٩٩٨ : ١٢٠).
[342] بڕوانە: طلعت همام (١٩٨٨ : ٥).
[343] بڕوانە:د. محمد حسن عبدالعزيز (بلا : ١٣).
[344] بڕوانە:عمر الدسوقي (بلا : ٨٨).

تێگەیشتنی بابەتەکانی لای هەموو خەڵك ئاسان بێت[٣٤٥]، جەماوەریبونی ڕۆژنامەگەریی وا لە پرۆسەی ڕۆژنامەنوسیی دەکات کە بەزمانێك بنوسرێت کە لای جەماوەرەکەی ئاسانو وەرگیراوو واتادار‌بێت[٣٤٦]. لە ڕۆژنامەنوسییدا ئەرکە بنەڕەتییەکانی زمان وەك: ئەرکی کۆمەڵایەتیی(پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی)، گوزارشتکردن (هەستو سۆزو ڕوانینو ئەزمون)، پەسنکردن (هەواڵو گەیاندنی زانیاریی) جێبەجێدەکرێن[٣٤٧]، ڕۆژنامەنوسیی چەقی پرۆسەی میدیاییە، ئەو پەیامەشی لە ڕۆژنامەنوسیی دەکەوێتەوەو ئاراستەی خەڵك دەکرێت، کرۆکی پرۆسەی ڕۆژنامەنوسییە[٣٤٨]، ((ڕۆژنامەنوسیی چالاکیی هۆشی مرۆیی ئاراستەدەکات))[٣٤٩]، بۆیە ئەگەر لە مێژوی ڕۆژنامەنوسیی بکۆڵینەوە دەتوانین ئاستەکانی گەشەی کۆمەڵایەتیی دیاریبکەین.

ڕۆژنامەنوسیی پرۆسەیەکە وشە دەکاتە بنەماو وێنەی چەسپاوو هێڵو ڕەنگیش وەك ئامرازی یاریدەدەر بەکاردەبات بۆ پێکهێنانی پەیامەکەی کە ئەمەش لە ئاستی مادییدا پیشەسازییە، لە ڕوی نوسینو بڵاوکردنەوەشەوە هونەرە[٣٥٠]. بۆیە پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی، وەك هەر پەخشانێکی ڕۆژنامەگەریی بریتییە لە پێکهێنانی پەیامێکی زمانیی (نوسراو) و گواستنەوەی بۆ وەرگرێکی (خوێنەر)و زامنکردنی پەیوەندیگرتنو ڕاگەیاندن بۆی، لە ڕێی یەکێك یان چەند هونەرێکی ڕۆژنامەنوسییەوە، (فلیپ گایار) ڕۆژنامەوانی فەرەنسایی لە کتێبەکەیدا بەناوی (تەکنیکی ڕۆژنامەنوسیی[٣٥١])ەوە، کۆمەڵێك بنەما بۆ پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی دادەنێت لەوانە:

---

345 د. عبدالستار جواد (١٩٩٩ : ١١).

346 د. عبدالستار جواد (١٩٩٨ : ٨).

347 بڕوانە: د. هادی نهر (٢٠٠٣ : ١٦٤-١٦٥).

348 بڕوانە: د. عبدالعزیز شرف (٢٠٠٠ : ١٨).

349 د. عبدالعزیز شرف (١٩٩١ : ٢٠٩).

350 بڕوانە: د. جان جبران کرم (١٩٩٢ :٢٧).

351 بڕوانە: ئومێد مەسعودی (٢٠٠٥ :١٠).

بنکەی ژین www.zheen.org

١. ئامانجی سەرەکیی شێوازی ڕۆژنامەنوسیی زیاتر لە هەر شتێك دەیەوێت ئەو ئامانجە بپێکێت کە خوێندن و تێگەیشتن بۆ خوێنەری ئاسایی، ئاسان بکات، کەواتە سادەنوسین تایبەتمەندییەکی دیاری پەخشانی ڕۆژنامەنوسییە.
٢. بابەت و نوسراوەکان سەرنجڕاکێش و شیرین بکات و خوێنەر بکاتە شایەتێکی ناڕاستەوخۆی ڕوداوەکان.
٣. نوسینی ڕۆژنامەنوسیی دەشێت تا ئەو جێگەیەی پێی دەکرێت خوێنەر بباتە ناخی ڕوداوەکەوە.
٤. لە ڕۆژنامەنوسییدا دەشێت هەر بابەتێك بەشێوەیەکی تایبەتی بنوسرێت، یان بەهونەرێکی تایبەتیی ڕۆژنامەنوسیی دابڕێژرێت.
٥. ڕاستیی نوسین، واتە ڕۆژنامەنوس چی بینیوە یان هەستی پێکردووە یان بیستویەتی وەکو خۆی پیشانی خوێنەری بدات.
٦. زیندوێتیی شێواز، کە بەهۆی سادەیی و سوربون و لێبڕان و شیکردنەوەوە لە نوسیندا بەرجەستەدەبێت.

پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی، یان ڕۆژنامەنوسیی وەك بەشێکی دیاری پەخشانی کرداریی کە لە ئاوێزانبونی پەخشانی ئەدەبیی یان هونەریی و پەخشانی زانستییەوە دێتەکایەوە، زمانێکی بژارکراوی ڕۆژانەی خەڵکی لێدەردەچێت کە دواجار خزمەتێکی گەورە بە بواری فەرهەنگ و دەوڵەمەندکردنی زمانی نەتەوەیی هەر نەتەوەیەك دەکات و دەبێتە هۆیەك بۆ پێکەوەگرێدانی خەڵك بەیەکەوە،(د. نصرالدين العياضي) دەڵێت: ((پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی ڕایەڵەیەکە لە نێوان پەخشانی ئەدەبیی و پەخشانی ئاسایی "زمانی ڕۆژانەی خەڵك" و پەخشانی زانستییدا))[٣٥٢]، بەجۆرێك کە بتوانێت ڕوداوێکی دیاریکراو بەهەمان تێگەیشتنەوە بۆ هەموو خەڵك بگوێزێتەوە، هەر ئەمەشە کەوادەکات ڕۆژنامەنوسیی فاکتەری بنەڕەتیی پێکهێنانی ڕای گشتیی بێت.

[352] www.islamweb.net/ver2/library/ummah-showchapter

کەواتە پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی وا دەخوازێت بەباشی خاڵبەندیی تێدا ڕەچاوبکرێتو لە هەمانکاتدا بە خۆگونجاندن لەگەڵ پێشکەوتنەکانی زمانو زانستی ڕۆژدا، دەستەواژەی نوێ بەکاربەرێت[٣٥٣]. لەم جۆرە پەخشانەدا ناشیرینترین دیاردەو ڕوداو و کارەساتو تاوانەکان بە زمانێکی شیرینو جوان دەخرێنەڕو، بەجۆرێك کە هەواڵی خراپبونی ئاوەڕۆی شوێنێك لە ڕۆژنامەیەکدا بخوێنینەوە بێئەوەی چەشەو زەوقی خودیمان بشێوێنێت، ئەمەش وەك (مالکوڵم ف. مالێتی) دەڵێت: ((پێویستی بە زیرەکییو توانستی ڕێکخستنو ڕێکوپێککردنی درێژەی بابەتەکانو مەشقکردنو ڕاهێنانو...تاد، هەیە))[٣٥٤].

زمان گرنگترین ئامرازی ئاڵوگۆڕکردنی بیر و ڕاو سەرنج و زانیاریی و داتاکانەو هۆیەکە بۆ پێکگەیشتن و دواتر بەرجەستەکردنی بازنەی پەیوەندییەکانی پرۆسەی کۆمۆنیکەیشن.

لەڕێی زمانەوە دەتوانین گوزارشت لە خۆمان (وەك زات)، لەدەوروبەرمان(وەك شوێن)، لە ساتەکانی ژیانمان(وەك کات)بکەین و ڕایەڵەیەکە کە من یان(ئێمە) بەتۆ و ئەو ، من یان(ئێمە) بە ئێوەو ئەوانەوە دەبەستێتەوە و بناغەی پێکهاتنی کۆمەڵگاکان دادەمەزرێنێت، بەتایبەتیش ئەو جۆرە لە کۆمەڵگا کە لە ئەمڕۆدا بە (کۆمەڵگای زانینگەرایی) ناودەبرێت.

ئینجا ئەگەر (زمان) بۆ هەربوارێکی مرۆیی گرنگبێت، ئەوا بۆ ڕۆژنامەنوسیی گرنگترین فاکتەری پرۆسەی بەکۆگەیاندن(Mass Communication)دەبێت، بەوەی کە لە ڕێی یەکێك لە کەناڵەکانی دەربڕینەوە(زمانی ئاخاوتن بێت یان زمانی نووسین)وێنای تەواوی ئەو بزاوت و ڕوداوانەمان بۆ دەکات کە لە دورو نزیکمانەوە ڕوودەدەن.

ئەرکی سەرەکیی ڕۆژنامەنوسیی گۆڕینی دیمەن و وێنەبینراوەکانە بە وشە و زاراوەکان و، چنین و ڕێکخستنی ئەو وشەو زاراوانەیشە لە فرێز و ڕستەی

---

[353] بڕوانە: ئومێد مەسعودی (٢٠٠٥ :٥٨).

[354] Malcolm F. Mallette (1998: 11).

www.zheen.org

واتاداری وەهادا کە لە توانایاندا هەبێت هەمان دیمەن و وێنەی بینراو(لای نێرەر-Sender)لە بیرو زەینی (وەرگر-Receiver)دا، دروستبکەنەوە، وەك لەم هێڵکارییەدا دەردەکەوێت:

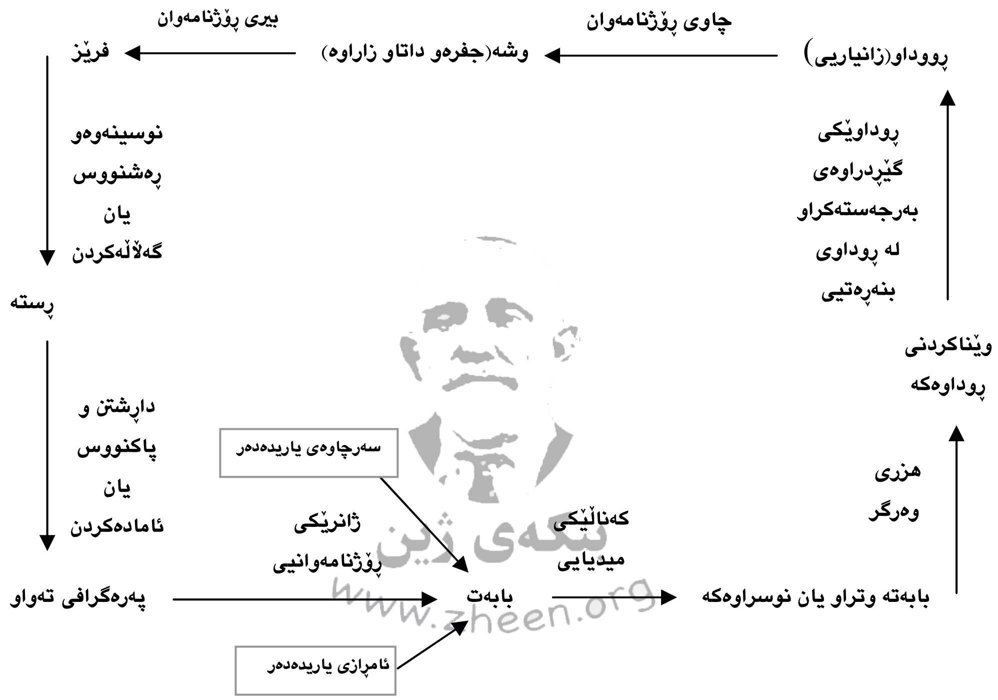

www.zheen.org

ئەمە دەمانگەیەنێتە ئەوەی کە پەیامنێر یان نووسەری ڕۆژنامەوانیی دەبێت خاوەنی خەرمانێکی دەوڵەمەندی وشەو زاراوەکان بێت، بۆ ئەوەی بتوانێت ئەو بزاوت و دیمەن و وێنانە بگۆڕێت و بگوازێتەوەو گوزارشتیان لێبکات وەك ئەوەی کەهەن، نەك وەك ئەوەی خۆی دەیخوازێت.

(جەمیز ج. کیلپاتریك) لە بوڵتنی کۆمەڵەی ئەمریکیی بۆ سەرنوسەری ڕۆژنامەکان، دەڵێت: ((ئەگەر مرۆڤ بیەوێت باش بنوسێت ئەوا پێویستە کەشکۆڵێکی فرەڕەهەند دروستبکات، واتە پێویستە کە وشەکان و فرێزەکان و

وێنەکان، ڕەنگەکان، بۆنەکان، دەنگەکان و جوڵەو ڕایەڵ و چنراوەکان کۆبکاتەوە، پێویستە تێڕوانینێکی تیژی هەبێت لە ئاست شتە بێبەهاکاندا، وەك: تایەیەکی فش، گڵۆپێکی سوتاو، قەیتانێکی پچڕاو، دەفتەری تێبینییەکان، یان ئەو ساتانەی مرۆڤ تیایاندا شپرزەدەبێت...، ئێمە هەموو پارو پارچەکان هەڵدەگرین، چونکە دەشێت ئەوە بزانین کە ڕۆژێك لە ڕۆژان بۆ بابەتێك سودیان لێوەردەگرینەوە))[355].

پەیام لە پرۆسەی ماسکۆمۆنیکەیشندا بەگشتیی و لە ڕۆژنامەنوسییدا بەتایبەتیی لەگەڵ ساکاریی و سادەیی دەربڕینەکاندا، سەختترین و قورسترین جۆری پەیامە نێردراوەکانە[356]، بەوەی دەبێت لە ناوەڕۆکیدا هەڵگری یەك واتا بێت و لە فۆڕمدا شیاوو ڕازاوەبێت و نامەیەك بێت بۆ کەسانێکی نەناسراو بە جۆرێك وا لەو کەسانە بکات بە تەوسەوە ئەو پەیامە وەربگرن، تەنها پەیامێك بۆ ژمارەیەکی زۆر (دیاریکراو) یان وەك ماسمیدیا(دیارینەکراو لە وەرگر)دەنێررێت و دەبێت کاریگەریی و پەیوەندیی و وابەستەیتیی لە نێوان ئەم جەمسەرانەدا هەبێت:

– (نێرەر) وەك تاك، یان کۆ(گرۆپ)...........(دیاریکراو).

– (پەیام) ....(دیارکراو).

– (وەرگر) دیاریکراو لە ڕوی قەبارەوە نەك پێکهاتەوە، یان لە زۆر باردا دیارینەکراو............(دیارینەکراو بە تایبەتی لە ماسمیدیادا).

ناردنی نامەیەك بۆ تەنها کەسێکی نەناسراوو دیارینەکراو لە ڕوی پێکهاتەزانیارییەکانی وەك(ناسنامە، تەمەن، ڕەگەز، نەتەوە، ئایین، مەزهەب، شوێنی نیشتەجێبوون، ئاستی خوێندن، ڕۆشنبیریی، دەرامەت و باری ئابووریی و...هتد)ەوە، کارێکی سەخت و دژوارە، بەتایبەتیی ئەو دیارینەکراوییە دەبێتە مایەی ئەوەی نەزانرێت لە کەیداو لە کوێدا و بەکوێدا و بەچیدا و چۆن و بە چ ئامرازێك(وتن، نامە، نامەی ئەلکترۆنیی، هەواڵناردن،...)پەیامەکەی بۆ ڕەوانە

355 مالکۆلم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ٢٢).

356 بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :٢٩).

بکرێتو کاربکاتە سەر ئاست و جۆری کاریگەرییەکان، ئەوا ئەم پرۆسەیە لە ماسمیدیادا هێجگار سەختتردەبێت، لەبەرئەوەی هەموو ئەم فاکتەرانە نادیارو نەزانراودەبن.

کەواتە ئەو نامەیەی بۆ پەیامی ڕۆژنامەنوسیی ئامادەدەکرێت دەخوازێت بابەتییانە بێت و بە زمانێکی ئاسان و ڕەوان و سادەو ساکار دابڕێژرێت[٣٥٧]، لێرەوە دێینە سەر تایبەتمەندییەکانی ئەو زمانەی بۆ نووسینی مەبەستەکانی پەیامی ڕۆژنامەنوسیی دیاریدەکرێن و لە ئاستی گوزارشتکردنی کرداریی دەکەوێتەوە، کە یەکێك لە سێ ئاستەکەی گوزارشتکردن پێکدەهێنێت، بەڵام ئەوەی بایەخی ڕۆژنامەنوسیی زیاتردەکات ئەوەیە کە دوو ئاستەکەی تریش بەکاردەباتو مامەڵەی ڕاستەوخۆو بزواوانەیان لەگەڵدا دەکات، چونکە نوسینی ڕۆژنامەنوسیی تەنها بریتی نییە لە پەیامێکی بەپەخشان نوسراوی بێناوەڕۆك، بەڵکو وابەستەی زانینە قوڵەکانو ئەزمونە بەهادارەکانەو ئاشنایەتییە لەگەڵ زانستەکانی سایکۆلۆژیاو سیاسەتو ئابوریی‌و ڕۆشنبیریی‌و سۆسیۆلۆژیاو فەلسەفەو مێژوو جوگرافیاو ئەدەبو زمانو ڕەفتارو هونەرو زانستەپەتییەکانی ترو...تاد[٣٥٨]، ئەم ئاستانەیش بریتین لە:

١. ئاستی چێژئامێزی هونەریی و جوانکاریی، کەلە ئەدەب و هونەردا بەکاردەبرێت، بیرو ڕاو سەرنجی کەسیی زاڵە بەسەر بیری سەرەکیی بابەتەکاندا، هونەرە ڕەوانبێژیی‌و جوانکارییەکان و گواستنەوەی وێنە بۆ واتای دی بەکاردەبرێن و لایەنی سۆز و ئەندێشەی فراوان ڕۆڵی گەورەی تیادەبینن.
٢. ئاستی زانستیی تیۆریی ڕوتکراوەیی کەلە زانست و لێکۆڵینەوە و بابەتە زانستییەکاندا بەکاردەهێنرێت، زاراوەکان هەڵگری واتایەکی دیاریکراون و (زانین و زانیاریی) و لۆژیك زاڵە بەسەر بابەتەکاندا و دورن لەهەموو

---

[357] بڕوانە: د. عبدالعزیز شرف (١٩٩١ : ١٧١).

[358] بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :٦٩).

ئەندێشە و سۆزێك ، بەپێی پێوەرو پەیڕەوو یاساو ڕێساو دەستور کاردەکەن.

٣. ئاستی کرداریی کۆمەڵایەتیی ئاسایی، کە لە ڕاگەیاندن و ڕۆژنامەگەرییدا بەکاردەهێنرێت، تێکەڵاوێکە لەنێوان لایەنی زاتیی و بابەتییدا(زات دەخرێتە ژێر ڕکێفی بابەتەوە)و بەپێی جۆری ژانر یان مۆدێلی بەکارهێنراو لە داڕشتنی بابەتەکەدا(ڕاو زانیاریی، یان بەجیا یان بەتێکەڵ) بەکاردەبات، لە زۆربەی بارەکاندا گوزارشت لە ڕوداو و شتەکان دەکات وەك ئەوەی کەهەن و زۆررترین خەڵك لە گوزارشتلێکردنەکانیان تێدەگەن، سۆز ئاوێزانی لۆژیکێکی کۆمەڵایەتیی دەکرێت و بە پێی تیۆری ڕاگەیاندنی کارپێکراو یان جۆری ڕاگەیاندن دەخرێتەگەڕ.

www.zheen.org

ئەگەر توانرا ئەم سێ ئاستە لەیەکتر نزیکبکرێنەوە ئەوا هێمایەکی دیاری گەشەسەندنی ئەو کۆمەڵگایە دەبێت کە دەتوانێت تا ئاستێکی دیار تێگەیشتن ئاسانبکات، دورکەوتنەوەی ئەم ئاستانەش لەیەکتر ، ئاستەنگ لەبەردەم لێکدانەوە و تێگەیشتنی گشتییدا دروستدەکات و هەریەکێك لەو بەرهەمانەی کەلە هەرئاستێکیانەوە سەرچاوەدەگرن دەکاتە بابەتێك بۆ دەستەبژێرێکی دیاریکراوی ناوکۆمەڵ نەك هەموویان، بۆیە میدیای نوێ دەخوازێت هێندەی بتوانێت کارئاسانیی لەم پێناوەدا بکات و لەیەکیان نزیکبکاتەوە تا پەیامی ماسمیدیا بتوانێت بگاتە هەموو کەسێك و هەموو شوێنێك.

هەر بابەتێك لای دەزگای نێرەر بەتۆنێك دەنووسرێت بەڵام لای وەرگر مەرج نییە بەهەمان تۆنی خۆی وەربگیرێت، چونکە لای وەرگر (مۆد یان مۆدێلی وەرگرتن هەیە)کە بەپێی سەرنج و تێڕوانینی خۆی لێکیدەداتەوە (ئەگەر پەیامەکە وا ئامادەکرابێت کە لێکدانەوەیەك زیاتر هەڵبگرێت)، چەندە بتوانرێت دیمەن و واتای پەیامی نێرەر وەکو خۆی لای وەرگر وەربگیرێت ئەوەندە پەیامەکە

کاریگەرترو کاراتر دەبێت و کەناڵ دەتوانێت کاریکاتە سەر وەرگر، بە پێچەوانەوە ئەگەر ئەوەنەکرا کەناڵ تەنها دەبێتە سەرچاوەیەك بۆ زانیاریی وەرگیراو کەمەرج نییە هەمان بەهاو هێزو کاریگەریی لای وەرگر هەبێت.

(ڤلادیمیر سیمسۆنۆڤ)یش دەڵێت: ((ڕۆژنامەنووسیی خۆی لە خۆیدا بریتییە لە دیاردەیەکی ئاڵۆزو هەمەلایەن‌و چەند پەیوەندییەکی دەرەکیی‌و ناوەکیی پێکەوە گرێدراوە))[359]، هەر ئەمەشە وادەکات لێکدانەوەیەکی دیاریکراو هەڵنەگرێت‌و فرە ڕەهەندانەش لێکبدرێتەوە. ((ڕۆژنامەنوسیی کەدواتر ڕۆژنامەگەریی بەرهەمدەهێنێت، بەسەرخانێکی بایەخداردەزانرێت کە توانستی گوزارشتکردنی ڕاستەقینانەی لە ژێرخانی مرۆیی هەیە))[360]، پەیوەندیی تاکی ڕۆژنامەنوسیش بەکۆی خەڵکەوە، لەڕێی پەیامە ڕۆژنامەنوسییەکەیەوە بەرجەستەدەبێت، بۆیە دەشێت پەیوەندیی ئۆرگانیی لە نێوان نێرەرو وەرگردا هەبێت بەجۆرێك کە ئەم دوو پۆڵە بتوانن پەیامی پرۆسەگەلێکی وەها بەیەك ببەخشن، وەك (جۆرج دی گۆپن) دەڵێت: ((ئەگەر خوێنەر مەحکوم بێت بەوەی لە مەبەستەکانی نوسەر تێبگات، ئەوا نوسەریش مەحکومە بەوەی پێداویستییەکانی خوێنەر بزانێت‌و لە خواستەکانی تێبگات))[361].

بنکەی ژین
www.zheen.org

[359] ڤلادیمیر سیمسۆنۆڤ (٢٠٠٣ : ٧٩).

[360] د. سامي ذبيان (١٩٨٧ : ١٣).

[361] George D. Gopen (1987 : 1178).

٢/٢) چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان

وەك چۆن لە بواری ئەدەبدا چەشنە ئەدەبییەکان هەن، بەهەمان شێوەش لە بواری ڕۆژنامەنوسییدا چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان هەن، چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان بەو قاڵبە گشتییە هونەرییانەی ڕۆژنامەنوسیی دەوترێن کە جیاوازییان لەگەڵ یەکتردا هەیەو هەریەکەیان خاوەنی تایبەتمەنیی خۆیانن[٣٦٢]، هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکان ئەو مۆدێلانەن کە ڕوداوو زانیارییە دەستکەوتوو ڕوماڵکراوەکانیان پێ دادەڕێژرێت، جیاوازی هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکان لەگەڵ خودی ڕۆژنامەنوسییدا ئەوەیە کە هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکان ئەو فۆڕمانەن کە بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکانیان پێدەنوسرێت‌و هەریەك لەم هونەرانە بۆخۆیان سەربەخۆن، بەڵام ڕۆژنامەنوسیی پرۆسەی نوسینەوەو بڵاوکردنەوەی بەشێك لەم هونەرانەن لە ڕۆژنامەیەکی دیاریکراودا، کە لە ڕێیانەوە بابەتەکان دەخرێنە ڕوو بڵاودەکرێنەوە، هەر وەك چۆن ڕۆژنامەنوسیی پرۆسەی نوسینی پێوەربەندییانەی هەریەك لەم هونەرانەش لە بنیاتی هەریەکەیاندا دەگرێتەخۆ[٣٦٣]، ئەم جیاکارییە تەنها ناگەڕێتەوە بۆ نوسەرو سەردەمەکانیان، یان تەنها بۆ زمانی بەکارهاتوو شوێنی بڵاوبونەوەیان، بەڵکو لەگەڵ ئەمانەشدا دەگەڕێتەوە بۆ ژینگە هونەرییەکان‌و ئەو پێداویستییانەی کە شێوازبەندیی دەبەخشنە چەشنێکی ڕۆژنامەنوسیی، ئەم چەشنانە ((لەگەڵ گەشەو بەکارهێنان‌و وابەستەییان بە پەیوەندیی نێوان نێرەرو پەیام‌و ئامرازو وەرگرەوە، دەگۆڕێن))[٣٦٤]، بەجۆرێك کە دەشێت چەشنە بنەڕەتییەکان بەڕێژەی جیاجیا تێکەڵی یەکتر بن، هەروەك چۆن ئەو تێکەڵاوبوونە بۆ تێکەڵاوبونی هونەرەکانیشیان ڕاست دەوەستێتەوە، بەڵام ئەم تێکەڵاوبونە ژانرێکی نوێ بەرهەمدەهێنێت، یان لە ژانرێکیاندا کە هەڵگری بنەماکانی ئەو ژانرە بێت دەمێنێتەوە.

---

362 بڕوانە: د. عبدالعزیز شرف (١٩٨٩ : ٣٠٨).

363 بڕوانە: د. إبراهیم إمام (١٩٩١: ١١).

364 د. کاظم معتمد نژاد (٢٠٠٤ : ٣).

بەگشتیی لە ڕۆژنامەنوسییدا (زمان) باڵادەستیی هەیەو پرۆسەی نوسین پرۆسەیەکە کە لێیەوە بەپێی ئاوێزانبونی کەسی نێرەرو لایەنە خودییو بابەتییەکانی چەشنەکان دیاریدەکرێت. لێرەوە چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان لەسەر بنەمای فۆرمو ناوەڕۆکو شێوازبەندیی نوسین دابەشدەبن بۆ:

١. چەشنە خودییەکان.

٢. چەشنە بابەتییەکان.

(د. مەحمود فەهمی) لای وایە ڕۆژنامەنوسیی پرۆسەیەکی تەواوکارییانەیە، بۆیە لەلایەك زانستێکی بابەتییانەیەو لەلای دووەمیشدا هونەرێکی خودییانەیە[٣٦٥]، ئەوەی هاوبەشیی نێوان هەموو چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان پێکدەهێنێت، بەپلەی یەکەم واقیعییەتبونو ڕاستەقینەیی ڕوداوەکانە، بەڵام هەر چەشنێك بەجۆرێك مامەڵە لەگەڵ ئەم واقیعییەتەدا دەکات، یان بە تێڕوانینی خودییانە، یان بابەتییانە، یان بە تێکەڵاوکردنی هەردووکیان بەجۆرێك کە دواجار لەسەر چەشنێکیان دەگیرسێتەوە. هەندێك سەرچاوەی تریش لە سەر بنەمای گوزارشتکردنی ڕۆژنامەنوسیی چەشنەکان دابەشدەکەن بۆ[٣٦٦]:

١. گوزارشتکردنی هەواڵییانە.

٢. نوسینی شیکردنەوەی ڕاڤەکارییانە.

بەڵام ئەم دابەشکردنە لەگەڵ ئەو ئامانجانەدا نایەتەوە کە دەخوازن لە ڕوانگەی تاکڕوانینو گشتڕوانینەوە، لە لایەنی ئامادەیی دیاری خودو بابەتیبونەوە جیاکاریی لە نێوان هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکاندا بکەن.

---

365 بڕوانە: د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ١٨).

366 بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :١١٣-١٨٧).

٣/٢) چەشنە خودییەکان

ئەم چەشنە لە پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی، ماکی خۆی لە پەخشانی ئەدەبیی و هونەرییەوە وەرگرتووە، هەموو ئەو هونەرە ڕۆژنامەنوسییانە دەگرێتەخۆی کە تەوەری سەرەکییان (تاکی نوسەر)و بنیاتی بنەڕەتییان (خودڕوانین)ە، لەگەڵ بڕێکی دیاریکراو لە زانیاریی و لە قسەی ڕۆژانەی خەڵك، بابەتەکان زاتییانە دەنوسرێن.

"خود" لە زمانی ئینگلیزییدا "Subject"ی پێدەوترێت، کەلەهەمان بنچینەی وشەی "Object"ەوە هاتووە، بەڵام لە بر"ob" برگەی "sub"ی بۆ دانراوە، بەواتای لەژێر یان لەگەڵ، خودیی ڕێژە لە خود وەردەگرێت، بەو واتایەی خود بریتییە لە ناوەڕۆك و ناسنامەو کەسێتییەکەی و گوزارشتکەریشە لە هەر هەست و بیرکردنەوەیەك[٣٦٧].

خودێتیی بەواتای تاکگەرایی، واتە هەر شتێك کە پەیوەندو تایبەتە بەکەسێکەوە (یەك کەس)، کەواتە کە دەوترێت بیرکردنەوەیەکی خودییە بەو مانایە دێت کە بنەماو لێکدانەوە و حوکمدانەکان لەسەر بنەمای هەست و ئارەزوی کەسێك بنیاتنراون[٣٦٨]، گەر ئاشکراتر بڵێین سەرچاوەی خودێتیی بیری تاکەکەسە[٣٦٩]، نەك واقیع. کەواتە لە خودگەرییدا کاتێك جیاکاریی لە نێوان ڕاستەقینەو وەهمدا دەکرێت، لەسەر ئیعتیباراتی خودیی دەکرێت و پشت بە ڕاستەقینەیەکی ڕەها نابەسترێت، چەشنە خودییەکان لە ڕۆژنامەنوسییدا ئەو هونەرانەن کە لێیانەوە ڕۆژنامەوان وەك ئەوەی دەیخوازێت ڕومالی واقیع دەکات، نەك وەك ئەو ڕاستەقینەیەی کە واقیع خۆی هەیەتی.

تایبەتمەندییەکانی ئەم هونەرانە لەم خاڵانەدا کۆدەکەینەوە:

---

[367] بڕوانە: د. عبدالوهاب المیسري (www.islamonline.net/ilo-arabic/dowalia/mafaheem-4).

[368] بڕوانە: ام الزین بنشیخة-المسکیني(www.enashir.com/blogs/tarik/8694).

[369] بڕوانە: (www.philo.most4host.com/dor.php).

١. نوسەر خۆی بۆخۆی بابەتگەلێك بۆ لەسەر نوسینیان هەڵدەبژێرێتو هەر خۆیشی ئەو هونەرە دیاریدەكات كە دەیەوێت لە ڕێگەیەوە بابەتێكی ڕۆژنامەنوسیی بنوسێت.

٢. ئاراستەی بابەتەكان لە ناوەوەی نوسەرەوە بۆ دەرەوە (بۆ خەڵك) دەڕواتو بینینی بابەتەكانە بە چاوی خودی نوسەر و داڕشتنیانە بەجۆرێك كە بایەخگەلی نوسەر ببێتە بایەخی هەموو خەڵك. نوسەری ئەم چەشنە نوسینە لە خودی خۆیەوە بەرەو بابەتو بەرەو دنیابینی دەرەوەی خۆی دەڕوات، پرۆسەیەكە لە تاكەوە بۆ گشتو لێكدانەوەكانی بارگاوین بەتێڕوانینە كەسییەكانی خودی نوسەر.

٣. لەم چەشنەدا ڕاكان زاڵن بەسەر زانیارییەكاندا، بەتایبەتیش ئەو زانیارییانەی كە دەبنە زانست، باكگراوندی زانیاریی نوسەر چاوگی بنەڕەتیی نوسینەكانیەتی و ڕۆڵی گەورە لە گەلاڵەبونیاندا دەبینێت.

٤. سۆزو ئەندێشە لە بنەما دیارەكانی ئەم چەشنەن، نوسەر هەوڵدەدات سۆزی وەرگر بوروژێنێتو ئەندێشەیەكی كراوەی لە مەبەستە دیاریكراوەكانی خۆی بۆ دروستبكات.

٥. نوسەر لەم بابەتانەدا وا خۆی دەنوێنێت كە لە وەرگر زیاتر دەزانێتو لە زۆربارد‌ا شێوازێكی ئامۆژگاریكردنو ڕێنوێنیكردنو پەروەردەكردن دەگرێتە خۆی، نوسەر بڕیاری خۆی لەسەر ڕەوشو ڕەوتو ئەنجامەكان دەدات.

٦. هونەرەكانی ئەم چەشنە زۆر وابەستەی تافی نوسینوكاتی ڕوداو نابنو زۆرجار دەكەونە دوای ڕوداوەكانەوە.

٧. نوسەر ئامادەیی لە نوسینەكەدا هەیە، لانی كەم ناوەكەی لەسەر بابەتەكەی تۆمارە، ئەمەش وادەكات كە لەڕوی سیاسەتی كەناڵەوە بەرپرسیارێتیی بەپلەی یەكەم بۆ خودی نوسەر بگەڕێتەوەو بە ڕای تاكەكەسیش تەماشابكرێت.

٨. بەپێزیی و ئاستی نوسین و گوزارشت و لایەنە ڕێزمانییەکانی ئەم بابەتانە وابەستەی کارامەیی کەسیی و توانستی خودیی دەبن و لەزۆربادا بەرجەستەبوی ستایڵی خودی ئەو نوسەرەدەبن کە دەیاننوسێت.

٩. نوسەر دەیەوێت گوزارشتکەربێت لە بیرو بابەتەکانی نەست و بەهانەو یاساو پەیڕەوو دەستوریان لەناو کۆمەڵدا بۆ دەدۆزێتەوە تا لە تایبەتەوە بیان کات بەباو، لە نەرێوە بیانکاتە ئەریٚ و بە پێچەوانەشەوە.

١٠. مەبەستی سەرەکیی ئەم چەشنە دروستکردنی کاریگەریی یەك ئاراستەیە لەسەر وەرگر، بەردەوام کەسێك لەپشت بابەتەکەوە دەدوێت کە لە لێکدانەوەی خۆیەوە وەڵامگەلی بۆ پرسیارو پرسەکانی زاتی خۆی ئامادەکردووە، نەك لە پرسیارو پرسەکانی خەڵکەوە.

١١. نوسەر دەیەوێت بابەتەکەی وەك داهێنانێکی هونەریی بخاتەڕو بۆیە هەموو توانستەکانی خۆی لە جوانکردن و ڕازاندنەوەو گونجاندنی بابەتەکەیدا دەخاتەگەڕ.

١٢. نوسەر خۆی بۆخۆی جۆری پەیوەندیی لە نێوان بابەتێك و بابەتێکدا، یان ڕوداوێك و ڕوداوێکدا دروستدەکات و دەتوانێت لێکدانەوە بۆ ڕوداوە چاوەڕوانکراو، یان ڕونەداوەکانیش بکات و لە ئایندەی پەیوەندیی و کارلێك و گۆڕان و ڕوداوەکان بدوێت، چونکە دواجار دەچێتە خانەی لێکدانەوەی کەسییەوە کە وەك سەرچاوەی بەهێز لە میدیاکاندا تەماشاناکرێت.

١٣. نوسەر مەرج نییە لەگەڵ هەبونی ڕوداودا بابەتی هەبێت، مەزاج و ئارەزوو پسپۆڕیی و ئاگایی و خواستی خۆی لە دیاریکردن و نوسینی بابەتدا ڕۆڵدەبینن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانی ئەم چەشنە بریتی دەبن لە:

١. وتار (Essay)

نوسینی بابەتێکە کە گوزارشتی ڕاستەوخۆ لە ڕای نوسەرەکەی دەکات، تیایدا نوسەر دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو دەدوێت و هەوڵدەدات لێکدانەوەو بەڵگەو شایەت و شیکردنەوەگەلێکی وەها لە تێڕوانینی خۆیەوە بێنێتەوە، کە بڕوا لای خوێنەر دروستبکات[٣٧٠]. لەم هونەرەدا ((کەمتر پەیڕەوی بابەتیبوون دەکرێت و زیاتر پابەندبوونە بە لایەنی کەسییەوە))[٣٧١]، هەندێك سەرچاوە وتار دەبەنەوە سەر شێوەنوسینی ڕۆژنامەنوسیی "شیکاریی ڕاڤەکاریی" و بە گرنگترین جۆرەکانی ئەم شێوە نووسینەی دادەنێن[٣٧٢].

ئامانجی وتار ڕاڤەکردن و هەڵسەنگاندن و بڕیاردان و پێشنبینیکردن و ئاماژەدان و ڕونکردنەوەی دیاردەو ڕوداوەکانە بەشێوەی بەهانە هێنانەوەو بەڵگەو سەلماندنگەلێك کە زۆربەیان لە توانست و پێشخانی زانیاریی کەسیی نوسەرو بڕواو ئایدۆلۆژیاو بیری ئەوەوە سەرچاوەدەگرن، هونەرێکە دەتوانێت لە هونەرەکانی تر زیاتر بڕوا لای خوێنەر دروستبکات، چونکە بەپێی کارامەیی وتارنوسەکە وەڵامی بڕوابەخش بۆ ئەو پرسیارانە دەخاتەڕو کە لای خوێنەرەوە سەرچاوەدەگرن، ((وتارنوس دەیەوێت هۆشمەندانە لەگەڵ هۆشی خوێنەردا بدوێت، بۆئەوەی خوێنەر ئەو هەستەی لابخەملێت کە ئەمە ڕاستەقینەیەو، تەنها بزواندنی سۆزو ئەندێشەکانی نین))[٣٧٣]. ئەرکێکی سەرەکیی وتار، خستنەڕوو لێکدانەوەو ڕاڤەکردنی ڕوداوەکانە، ئەو ڕوداوانەی کە هەواڵ ناتوانێت هەموو پێکهاتەو ڕوکارو لایەنەکانیان بخاتەڕو، وتارنوس دێت و لەسەر بنیاتی هەواڵەکان

---

370 بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٣٨).

371 د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٢١٧).

372 بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :١٨٧).

373 سەرچاوەی پێشوو (١٨٩).

پایەکانی بەتوانستی ئەندازیارانەی خۆی دادەمەزرێنێت. ((وتاری رۆژنامەنوسیی، پێشەکی و رێنمونیی و ئەنجامی هەیە، درێژەی رووداوێکی گەورەو سەرەکیی دەخاتەڕو، لەشێوەی هەرەمێکی ئاسایی یان لاکێشەدا دادەڕێژرێت، مەبەست لێی ڕادەربڕینە نەك دەستپێشخەریی رۆژنامەنوسیی))[٣٧٤]، ئینگلیزەکان زاراوەی (Essay)ی بۆ وتار بەکاردێنن کە بەمانای هەوڵدان دێت، واتە شتێکی تەواوو کامڵ نییەو وابەستەی خوێنەرە کە دوای خوێندنەوەی لایەنە ناتەواوەکانی تەواوبکات، لە فەرهەنگی (لاروسی)شدا هاتووە: ((وتار ناوی نوسراوگەلێکە کە خاوەنەکەی زۆر ڕۆناچێتە ناو بابەتەکەوەو زۆریش وردیناکاتەوە، وشەی وتاریش بەمانای هەوڵدان، یان ئەزمون، یان پراکتیزەکردنێکی بەرایی دێت))[٣٧٥]، وتار تەنها باسکردنی ڕووداوێکی قەوماو نییە، بەڵکو زۆرجار وتارنوس لە تێڕوانینی خۆیەوەو بە درکی رۆژنامەنوسییانەی خۆی بیرێکی نوێ، یان وێناو تێڕوانینێکی نوێ دەخاتەڕو کە خۆی لەخۆیدا جێی بایەخی ڕای گشتییە[٣٧٦]، لە فەرهەنگی ئۆکسفۆردیشدا هاتووە : ((وتار پەخشانێکی نوسراوە درێژییەکی مام ناوەندیی هەیەو لە بابەتێکی دیاریکراو دەدوێت))[٣٧٧]، (د.عبداللطیف حمزة)یش دەنوسێت: ((وتار بیرۆکەیەکە لەو بیرۆکانەی وتارنوس یان نوسەری رۆژنامەنوسیی لە ژینگەو دەوروبەرییەوە دەستی دەخاتو هەر کاتێك بیرۆکەیەکیان کاری لە نوسەرەکە کرد، ئەوە لە دەرونیدا دەخەملێت کە پێویستە لەسەری بنوسێت))[٣٧٨]، یان دەوترێت: ((وتاری رۆژنامەنوسیی وابەستەی ڕوداوە هەنوکەییەکانو گیروگرفتو کێشە کۆمەڵایەتیی و سیاسییو ئابورییەکانەو لە ڕێی ڕاڤەکردنو باسکردنیانەوە، بە شێوەیەکی جوانو سادەو ساکار دەنوسرێت بۆ ئەوەی

---

374 هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ :٦٨).

375 د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ١٦٧).

376 بڕوانە: د. فاروق أبو زید (١٩٨٣ : ١٧٩).

377 د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ١٦٧).

378 د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨ب : ١٢).

بەخێرایی بگاتە خوێنەر))[٣٧٩]. کەواتە ئەوەی وتار وەك هونەرێك دەناسێنێت، فۆڕمو شێوازەکەیەتی نەك ناوەڕۆکەکەی، بۆیە ئەو دابەشکردنانەی لەسەر بنەمای مەبەست یان ناوەڕۆکی وتار دەکرێن، ڕاست نایەنەوە، چونکە دەشێت وتار لەسەر هەر بوارو بابەتێك بنوسرێت، لە بابەتە هونەرییەکانەوە تا زانستەپەتییەکان، لە ئەندێشەی پەتییەوە تا ڕاستەقینە.

لێرەوە سێ بنەمای گرنگ ڕۆڵ لە نوسینی وتاردا دەبینن، کە بریتین لە: ((سیاسەتی ڕۆژنامەکە، چۆنێتیی داڕشتنی وتارەکە، بایەخەکانی خوێنەر))[٣٨٠].

دواجار وتاری ڕۆژنامەنوسیی ئەو نوسراوەیە کە ڕۆژنامە بڵاویدەکاتەوە بۆ ڕوماڵکردنی پرسیار یان بایەخگەلێکی وەها کە وابەستەی هەنوکەیی ڕوداو یان کێشەکان یان دۆزە زیندووەکانی پەیوەست بە خوێنەرن، ئیدی پەیوەستگەلێکی ڕاستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ، هەروەها پیشاندانێکی ڕەوتی ژیانی خەڵکەو خستنەڕوی ئەو شتانەشە کە دەشێت لە ئایندەدا لە ژیانیاندا ڕوبدەن[٣٨١].

بەگشتیی وتار بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەبێتو ((بەگشتیی وتارەکانی ڕۆژنامەیەك گوزارشتکەردەبن لە سیاسەتی ڕۆژنامەکەیانو، هەڵوێستگەلی نوسەرەکانیان دەبن بەرامبەر بەڕوداوەکانی ڕۆژو ئەو بابەتانەی کە بیری خەڵکیان خەریك کردووە))[٣٨٢]، هەر جۆرێکیشیان کە بە ناوازەو پشتبەستن بە ڕاستەقینە بنوسرێت، ئەوا هەرچەندە تاکەکەس دەیاننوسێت، بەڵام بە وتارێکی بابەتیی ناو دیدێکی خودیی دەژمێررێت[٣٨٣]:

[٣٧٩] د. محمد عبدالحكيم محمد (١٩٩٩ : ١٠٧).

[٣٨٠] د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ : ٢١٧).

[٣٨١] بڕوانە: د. إسماعيل إبراهيم (٢٠٠١ : ٢٦).

[٣٨٢] د. فاروق أبو زيد (١٩٨٣ : ١٧٩).

[٣٨٣] بڕوانە: د. قيس الياسري و آخرون (١٩٩١ : ٦٢).

* سەروتار لە زمانە لاتینییەکاندا بە چەند شێوەیەك دێت وەك : Editorial, Leader.

١. سەروتار (Editorial Article) *: ((یەکەم وتارو سەرەکیترین وتاری ڕۆژنامەیە))[٣٨٤]، لە ڕۆژنامە لاتینییەکاندا لە ستونی یەکەمی لای چەپی ڕۆژنامەدا دەنوسرێت و لای ئێمەش لەلای ڕاستدا دەنوسرێت، گوزارشت لە ڕاو بۆچونی ئەو ڕۆژنامەیە دەکات کە بڵاویدەکاتەوە، یان ئەو لایەنەی لەپشت ڕۆژنامەکەوەیە ئەگەر ڕۆژنامەکە ئۆرگانی ئەو لایەنە بوو، کەواتە ((دەرخەری هەڵوێستەکانی ڕۆژنامەکەیە بەرامبەر ڕوداوو دۆزە هەنوکەییەکان))[٣٨٥]، ئەم وتارە ناوی کەسی لەسەر نانوسرێت و بەگشتیی سەرنوسەر دەینوسێت یان نوسەرێك کە سەرنوسەر ڕایدەسپێرێت بەناوی ڕۆژنامەکەوە بینوسێت، لە ڕوی بایەخی سەروتارو هەستیاریی بابەت و نوسینیەوە،(ڕای تیل) ڕۆژنامەوانی ئەمریکایی دەڵێت: ((پێش ئەوەی سەرت سپی بێت، بیر لە نوسینی هیچ سەروتارێك، لە هیچ ڕۆژنامەیەکدا مەکەرەوە))[٣٨٦] بنەما سەرەکییەکانی بریتین لە: ((شیکردنەوە، ڕاڤەکردن، پشتبەستن بە بەڵگەی گونجاو لە هەندێك کاتداو بە جوڵاندنی هەست و سۆز لە هەندێك کاتی تردا، بۆ گەیشتن بەمەبەستی سەرەکیی کە قەناعەتپێکردنی خوێنەرە))[٣٨٧]، سەروتار، ماهیەت و کەسێتیی تایبەت دەدات بە ڕۆژنامە، شێوەو ناوەڕۆکی جودایە لەو هەواڵانەی بڵاودەکرێنەوە ...، ئەوەی وادەکات سەروتار جیاوازبێت بریتییە لە "ڕا"، ئەوە شتێکی گرنگە کە نەهێڵرێت هەواڵ جێی ڕای سەروتار بگرێتەوە، سەروتار چەندە لە نیشتمانەوە نزیك بێت ئەوەندە زیاتر کاریگەریی دەبێت و بەرپرسیارێتیی ڕۆژنامەکەش زیاتر دەکات[٣٨٨].

---

[384] د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٢٦).

[385] د. فاروق أبو زيد (١٩٨٣ : ١٨٢).

[386] د. قيس الياسري و آخرون (١٩٩١ : ٦١).

[387] هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ : ٦٨).

[388] Malcolm F. Mallette (1998: 69).

زۆرجار ڕوبەری سەروتار درێژایی ستونێکی ڕۆژنامە تابلۆیدەکانو نیو ستونی لاپەڕەی ڕۆژنامە گەورەکان دەگرێت، ئەگەر لە سێ یەکی ئەم قەبارەیە کورتتر بوو ئەوا بە (سەروتارێکی کورت Leaderette)[٣٨٩] ناودەبرێت.

ب. وتاری سەردەستە، یان سەرە (Leading Article): وتارێکە لە جێی سەروتار یان لە ستونی کۆتایی لاپەڕە (یەک)ی ڕۆژنامەدا سەرنوسەر بەناوی خۆیەوە، یان ئەندامێکی دەستەی نوسەران، یان نوسەرێکی دیاری ئەزمونگەر دەینوسێتو لە هەموو بارەکاندا ناوی نوسەری وتارەکەی لەسەرەو دواجار بە ڕای ڕۆژنامەکە نازانرێت، ((ئەرکی شیکردنەوەو ڕاڤەکردنی ڕوداوو هەواڵە گەرمەکانی ڕۆژەو خوێنەر لە ڕێی بیرو سەرنجە وردەکانییەوە دەبەستێتەوە بە ڕۆژنامەکەوە))[٣٩٠]، پەیوەندیگەلێکی ویژدانیانە لەگەڵ خوێنەراندا دروستدەکات لە ڕێی ئەو بەڵگەو بەهانە لۆژیکییانەی کە دەیانخاتە خزمەتی بیری گشتیی بابەتەکەو ڕایەڵەی سەرەکیی سیاسەتی ڕۆژنامەکەوە.

پ. کورتە وتار (Paragraph): بە وتارێکی کورت دەوترێت کە تیایدا نوسەر بە ئاماژەیەکی کورتو خێرا بیرەکەی خۆی دەخاتەڕو، ((هەمیشە ئەم جۆرە بابەتانەش هەڵگری یەک بیرۆکەی دیاریکراو دەبن))[٣٩١]، هەندێک جاریش بەناوی "وتەیەک"ەوە دادەبەزێت[٣٩٢].

ت. ڕۆژانە وتار (Diary): ((وتارێکە لە ناوەڕۆکیدا چەند بابەتێکی هەنوکەیی‌و ڕۆژانەی لە خۆ گرتووە))[٣٩٣]، کە لە تێبینی‌و ڕامانو سەرنجی نوسەرەکەیەوە سەرچاوەیانگرتووەو لە یەک وتاردا چەند بابەتێکی سەربەخۆ دەخرێنەڕو.

www.zheen.org

---

389 د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٢٦).

390 د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٢٧).

391 سەرچاوەی پێشوو (٧١٤).

392 بڕوانە: د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٤١٩).

393 د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٢٧٧).

ج. وتاری سەرەکیی: بەو وتارە دەوترێت کە دەبێتە بابەتی سەرەکیی لاپەڕەکەی خۆیو لە بەر بایەخی بابەتەکە، بابەتەکانی تر لە ڕوی دیزاینو بڵاوکردنەوەوە وابەستەی ئەودەبن.

ح. وتاری ئاسایی: فۆڕمی گشتیی وتار نوسینە کە لە سەرەتادا باسکرا، بەڵام لەم جۆرەدا هەموو جۆرە مەبەستو ناوەڕۆکێك جێیان دەبێتەوە، وتارنوس بەپێی ئەزمونو پسپۆڕییو لێزانینی خۆی وتارەکە دەنوسێتو مەرج نییە تەنها وتارێکی ڕۆژنامەنوسیی ڕوت بێت، ئەم جۆرە وتارەش دابەشدەبێت بۆ[٣٩٤]:

١. چیرۆکە وتار.
٢. وتاری دانپیانان.
٣. وتاری کاریکاتێری.
٤. وتاری زانستیی:
   أ. زانستەمرۆڤایەتییەکان، وەك: (وەرزش، ئابوری، زمانەوانی، ئەدەبی، بازرگانی، یاسایی، جوگرافیی، مێژویی، ...تاد).
   ب. زانستە پەتییەکان، وەك: (پزیشکیی، ئەندازیاریی، بایۆلۆژیی، جیۆلۆژی، ...تاد).
٥. وتاری ڕۆژنامەنوسیی.
٦. وتاری ڕەخنەیی.
٧. وتاری شیکاریی.
٨. وتاری ساتیری.
٩. وتاری بەراوردکاریی.
١٠. وتاری کەسیی.
١١. وتاری کۆمەڵایەتیی.
١٢. وتاری وەسفیی.
١٣. وتاری فەلسەفیی.
١٤. وتاری ئایینی.

بنکەی ژین
www.zheen.org

394 بڕوانە: د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ١٧٢-٢٢٦)، د. فاروق أبو زید (١٩٨٣ : ١٨١).

٢. ستونی ڕۆژنامەنوسیی (Column)

ڕۆژنامە بە پێی سیستمی ستون دابەشدەکرێت‌و بابەتەکانی لەسەر ئەم پەیڕەوە بڵاودەکرێنەوە، ستونی ڕۆژنامەنوسیی بەو بابەتانە دەڵێن کە لە یەکێك لەو ستونانەی ڕۆژنامەکەدا بڵاودەکرێتەوە کە ((درێژییەکەی بەدرێژایی لاپەڕەی ڕۆژنامەیەکەو پانییەکەی بەپێی قەبارەی ڕۆژنامەکە دەگۆڕێت))[٣٩٥]، بەڵام هەموو کاتێك مەرج نییە ستونێکی ڕۆژنامەنوسیی هەموو درێژیی لاپەڕەکە بگرێتەوە. بابەتێکی تێدا دەنوسرێت کە نوسەر بە ئارەزومەندیی خۆی دەینوسێت‌و گوزارشتە لە دیدی ئەو بۆ ئەو بابەتەی لەسەری دەنوسێت‌و بابەتەکە بەبیرو بۆچوونی نوسەرەکەی دادەنرێت‌و ناوی نوسەرەکەی لەسەرە، ((بیرۆکەیەك، یان ڕایەك، یان بۆچونێکە کە دێتە بیری نوسەرەکەوەو ئەویش چەند دێڕێکی کورتی لەسەر دەنوسێت‌و زیاتر لە سەر ڕوداوێك یان دیاردەیەکە کە سەرنجی نوسەرەکەی ڕاکێشاوە))[٣٩٦]، نوسەر تەنها کێشەیەك یان بابەتێك ناخاتەڕو، بەڵکو ڕێوشوێنی چارەسەرکردنیشی دەستنیشاندەکات‌و لە زۆر باردا ((لە ژینگەی نوسەرو پێگەی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵ ناچێتەدەرەوە))[٣٩٧] و مەرجیش نییە نوسەرەکەی وابەستەی سیاسەتی ڕۆژنامەکە بێت کە تیایدا بڵاودەکاتەوەو زیاتر لە ئەزمونی کەسییەوە سەرچاوە دەگرێت، نوسەر لەسەر بنەمای توندوتۆڵکردنی پەیوەندیی لەگەڵ خوێنەردا دەینوسێت‌و هەوڵدەدات زۆرترین زانیاریی‌و واتا لە کەمترین وشەو ڕستەدا دەربڕێت[٣٩٨]، لەسەرەتای ستوندا بابەتێك دەخرێتەڕو، لە درێژەی ستونەکەدا قسەی لەسەر دەکرێت. یان دەوترێت: ((ستونی ڕۆژنامەنوسیی بریتییە لە بیرۆکە، یان ڕا، یان چارەسەرسازیی کێشەیەك و تیایدا

---

[395] د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ١٩٤).

[396] هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ : ٦٩).

[397] د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ : ٢٢٧).

[398] بڕوانە: د. فاروق أبو زيد (١٩٨٣ : ١٩٧).

خۆیەتیی و درکی ڕۆژنامەنوسییانەی نوسەر دەردەکەوێت))[٣٩٩]. یان ستون بە تاك ستونێکی ناوستونەکانی ڕۆژنامە دەوترێت و تیایدا گوزارشتێکی ڕۆژنامەنوسانە دەنوسرێت، پەیڕەوی لاپەڕەی ڕۆژنامەکان وادەخوازێت لە پەڕەیەکدا لە یەك ستون زیاتر نەبێت، زۆرێك لە نوسەرە ناودارەکان ستون لە ڕۆژنامەکاندا دەنوسن بەو مەبەستەی وابەستەیی خۆیان بە خوێنەرەوە لەدەستنەدەن و زانیاریی خوێنەران و ڕای گشتیش بەئەزمونی دەوڵەمەندو شێوازی دەرکەوتووانەی خۆیان دەوڵەمەندبکەن[٤٠٠]

ستونی ڕۆژنامەنوسیی دابەشدەبێت بۆ:

ا. ستونێك کە شوێن و نوسەرو ناونیشان و بواری بابەت و کاتی بڵاوبونەوەی دیاریکراوە[٤٠١].

ب. ستونێك کە شوێن و نوسەرو ناونیشان و کاتی بڵاوکردنەوەی دیاریکراوە بەڵام بابەتەکانی هەمەڕەنگن[٤٠٢].

پ. ستونێك کە شوێن و ناونیشان و بوارو بڵاوبونەوەی دیاریکراوە بەڵام نوسەرەکەی دیارینەکراوە.

ت. ستونێك کە شوێن و ناونیشان و بڵاوبونەوەی دیاریکراوەو نوسەرو بابەتی دیارینەکراوە.

www.zheen.org

ج. ستونێك کە شوێنی دیاریکراوەو ئەوانی تری دیارنەکراون.

ح. ستونێك کە هیچ یەکێك لەو بنەمایانەی دیارینەکراون و بە پێی هەبونی بابەت بڵاودەکرێتەوە.

---

[399] د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ١٣٨).

[400] بڕوانە: www.de.wikipedia.org/wiki/kolumn

[401] Seon Brone: (1976: 134).

[402] د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ١٣١).

٣. گۆشە (Angle)

لە زۆر ڕووەوە تایبەتمەندیی ستونی ڕۆژنامەنوسیی هەیە، تەنها ئەوەندە نەبێت کە لە یەکێك لە گۆشەکانی ڕۆژنامەکەدا دادەنرێت، ناشێت بکەوێتە هەر ستونێکی ڕۆژنامەکەوەو شوێنەکەی جێگیرو دیاریکراوە، ((نوسەر بابەتێکی دیاریکراوی وەسفئامێزانەی هەواڵ یان ڕوداوێکی تێدا دەخاتەڕو))[٤٠٣] کە دواجار لە تێڕوانین و ڕامانی نوسەرەکەی ناچێتە دەرەوە.

٤. گۆشە نیگا (Viewpoint)

بینین و تێڕوانین و ڕاوبۆچونی کەسێکە لەسەر بابەت یان ڕوداوێك، هەڵسەنگاندن و مەزەندەکردنییەتی بەپێوانەی هۆشی خۆی و ((دۆزینەوەی پەیوەندییە لە نێوان پێکهاتەکاندا))[٤٠٤]، شوێنی دیاریکراوی لە ڕۆژنامەدا نییەو تایبەت نییە بە کەس و کات و بابەتێکی دیاریکراوەوە، لە کتێبی (نوسین و نوسینی ڕۆژنامەنوسیی کاریگەر)دا، کە لەلایەن (پەیمانگای ڕۆژنامەنوسیی ئەمریکیی)ەوە بڵاوکراوەتەوە، هاتووە: ((وێسگەو هەڵوێستە ئاڵۆزەکان جێگای تاقیکردنەوەو ئەزمونی نوسەرن، ئەو پەیوەندییانەی لە نێوان دوو توخم یان چوار یان چواردەدا هەن چین؟ ئینجا ئەگەر تۆ نەیزانی ئەی چۆن خوێنەر دەیزانێت؟))[٤٠٥].

٥. ڕونکردنەوە (Clarification)

خستنەڕو، یان وەڵامدانەوەی بابەتێکی بڵاوکراوە یان ڕایەکی بەرامبەرە کە نوسەر یان ڕۆژنامە لە بەر نادیاریی یان شاراوەیی ئەو لایەنەی لەسەری دەنوسرێت ناچاردەبێت ڕونکردنەوەی زیاتر بدات، یان بەخشینی زانیارییە لەلایەن دەزگا یان

[403] د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٥١).

[404] سەرچاوەی پێشوو (٥٩٦).

[405] مالکۆڵم ئیف. ماڵێتی (٢٠٠٣ : ٤٧).

سەرچاوەیەکی زانیارییەوە لەسەر ڕوداو یان هەڵوێست یان بابەتێکی بڵاوکراوەی دیارکراو، بۆئەوەی پاکانەی خۆی یان هەڵوێستی خۆی دەربارەیان دیاریبکات.

٦. بیرۆکە (Idea)

بیرۆکە بەگشتیی بنەمای هەر کارێکی ڕۆژنامەنوسییە[٤٠٦]، وەك هونەرێکی سەربەخۆش مەبەست لێی ئەو بروسکە بابەتە خێراو سەنجڕاکێشەیە کە نوسەرێکی ڕۆژنامەنوسیی لە بزاوتەکانی ژیانی ڕۆژانەی خۆی یان کۆمەڵگا، یان دەسەلآت، لەناوخۆدابێت یان دەرەوە، دەیهێنێتو وەك بروسکە بابەتێك بڵاویدەکاتەوە، لە زۆربەردا ئەم بیرۆکە بڵاوکراوەیە دەبێتە بنیاتو ماکی هونەرێکی ڕۆژنامەنوسیی بەرفراوانو گەورەتر. یاخود هەستێکی ڕۆژنامەنوسییانەی خێرایە بەرامبەر بە بابەت یان ڕوداوێکی دیاریکراو.

٧. هەڵسەنگاندن (Evaluation)

کێشانەکردنو خستنەڕوی بابەتێکی بڵاوکراوەیە، کە دواتر نوسەری هەڵسەنگێنەر دێتو بەپێی لێکدانەوەکانی خۆی پێوانەی دەکاتو سەرنجەکانی لەسەری دەخاتەڕو، یان شیکردنەوەی هەڵوێستو ئاراستەگەلی جەماوەرە کە لە ڕێی لێکۆڵینەوەی زانستییەوە دەستدەخرێنو وەستانە لەسەر پاڵنەرو ئامانجەکانیانو دانانی ڕێوشوێنی پێویستە بۆ چۆنێتیی ئاراستەکردنی ڕای گشتیی لە ڕێی بابەتە نوسراوەکانی ناو ڕۆژنامەکەوە کە خودی ئەم پرۆسەیەش وەك بابەتێك بڵاودەکرێتەوە[٤٠٧].

---

[406] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٤٧٧).

[407] بڕوانە: سەرچاوە پێشوو(٣٤١).

٨. پیشاندان (Survey)

نمایشکردنی بابەتێکە وەك ئەوەی نوسەر دەیەوێت، بابەت خستنە پێش چاوی خوێنەرە، لە چاوی نوسەرەکەیەوە، بەڵام نوسەر هەوڵدەدات کار لەسەر بنەما فیکرییەکان بکات تا بڕواو سەرنج و بزواندن لای خوێنەر دروستبکات، هەندێك جار بە پیاچونەوەو گەڕانەوە بۆ ئەو بابەت یان ڕوداوانەی پێشتر نوسراون دەبێت و نوسەر خوێندنەوەی نوێیان لە بارەوە دەردەبڕێت و دەکرێت بەچوار جۆرەوە[٤٠٨]:

ا. شێوازی دۆکۆمێنتاری، کە نوسەر تیایدا ئەو بەڵگەنامانە هەڵدەبژێرێت کە لەگەڵ ئامانجەکەیدا دێنەوە.

ب. شێوازی شیکاریی، نوسەر لێکۆڵینەوە لە ڕوداوێك و دەخالەتی ڕوداوەکانی تر لەم ڕوداوە دەکات، لە هۆکارەکانی ئەم دەخالەتکردنە دەکۆڵێتەوە.

پ. پیاچونەوەو پشکنین و پیشاندانێکی بەرفراوانی بابەتێکی دیاریکراو.

ت. شێوازی چێوەبەندیی، بەدیاریکردنی بابەتێك دەبێت لە ناو بابەتگەلێکی تردا.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٩. گێڕانەوە (Narration)

ڕونکردنەوەو باسکردنی بابەت یان ڕوداوێکە بۆ خوێنەر بەتایبەتیش بۆ ئەو بابەتە تۆمارکراو یان هەواڵیانەی کە گوزارشت و زاراوەو مەبەستگەلێکیان تیادەبێت کە لای خوێنەر ڕوون نابن، یان ((باسکردن و ڕونکردنەوەیە لەسەر دراما یان فیلمێك کە لە ڕێی وێنەکانییەوە واتا دەدات))[٤٠٩]، نوسەر وێنەکان دەکاتە نوسین بەو تێگەیشتنەی خۆی دەربارەی ئەو بابەتە لای دەخەملێت، لە زۆرباریشدا لە چییەتیی ڕوداوەکان دەکۆڵێتەوە.

---

[408] بڕوانە: د. أ. بوريتسكي (١٩٩٠ : ٢٠٢).

[409] بڕوانە: د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٦٤٤).

١٠. چیرۆکی ڕۆژنامەنوسی (Story)

گێڕانەوەی ڕوداوێکی ڕاستەقینەیە بەشێوازێکی ئەدەبیانەو وابەستەی شێوازو بەهرەمەندیی ڕۆژنامەنوسەکە دەبێت کە بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێشەرانە ڕوداوەکە بگێڕێتەوە، ئەم جۆرە وابەستەی کاتی ڕودانی ڕوداوەکە نابێت، دەشێت چیرۆکێکی ڕۆژنامەنوسیی دەربارەی ڕوداوێك بنوسرێت کە لە کاتێکی بەسەرچوشدا ڕویدابێت، ئەوەی گرنگە خودی ڕوداوەکەو وادەو کەسەکانو هۆکارو ڕەوتی بابەتەکەو ئەنجامەکانن کە هەموو ڕاستەقینەن، زیاتریش ئەندێشەو سۆزی نوسەری ڕۆژنامەنوسیی دەیانکاتە بابەتێکی ڕۆژنامەنوسییانە، ((چیرۆکی ڕۆژنامەنوسیی بریتییە لەو ڕێگەیەی ڕۆژنامەنوس بەهۆیەوە لەگەڵ هەستو سۆزی خوێنەردا دەدوێت بە بابەتییەکی تەواوەوە، لە زۆرکاتدا تەوەری نوسینەکە یان تایبەتییە، یان مرۆیی، یاخود باس لە شوێنێك دەکات، زیاتر لە ئەدەبەوە نزیکەو جۆرێکەی لە جۆرەکانی نوسینی وەسفکاریی))[٤١٠]، ئەوەی تایبەتمەندیی بەم چیرۆکە دەدات ئەوەیە ((گرنگترین خاڵی سەرەکیی یان گرێی ڕوداوەکە لە سەرەتادا دەخرێتەڕو و دواتر دێتە سەر بۆدیی بابەتەکەو پاشان وردەکارییەکانی دەنوسێتەوە))[٤١١]، سەرەتای ئەم چیرۆکە سەرەتایەکی هەواڵدەرانەیەو هەر لەسەر بنەمای سەرەتا یا پێشەکیی چیرۆکەکەیش جۆرەکانی دیاریدەکرێن[٤١٢]، کە بریتین لە:

ا. سەرەتایەکی کۆتەیشنانە (The Quote Lead).

ب. سەرەتایەکی تۆو منانە (You& I).

پ. سەرەتایەکی پرسیاریانە (Question Lead).

ت. سەرەتایەکی بەهێز(Punch Lead).

---

[410] هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ : ٧٤).

[411] د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ٧٤).

[412] سەرچاوەی پێشوو (٧٤-٧٥).

www.zheen.org

ئەركە بنەڕەتییەكانی چیرۆكی ڕۆژنامەنوسیی بریتی دەبن لە: گەڕان بەدوای ڕاستییەكانو خستنەڕویان بەشێوەیەكی گونجاوو پێشكەشكردنی ئامۆژگارییو ڕێنمایی دور لە شێوازی مامۆستاییو بەشداریكردن لە پێكهێنانی ڕێگەی بیركردنەوەی خوێنەرو پیشاندانی كەسایەتییە دیارەكانو قۆستنەوەی ڕای گشتیی لە ڕێی گفتوگۆكردن لەگەڵ هەستو سۆزیانەوە.

ئەم هونەرە دەیەوێت دیمەنو وێنەكانی ڕوداو لەڕێی وشەكانەوە پیشانبدات بەجۆرێك كەوێنەی ڕاستەقینەی ڕوداو لای خوێنەر دروستبكات[٤١٣].

١١. لێدوانی ڕۆژنامەنوسی (Editorial Comment)

شیكردنەوەو ڕاڤەكردنی ناوەڕۆكی هەواڵ یان ڕا یان بابەتێكە كە نوسەری لێدوانی ڕۆژنامەنوسیی لە تێڕوانینی خۆیەوە پرۆسەیەكی لەو جۆرە بەڕێوەدەباتو زۆرجار بە وەڵامدانەوە یان بەدرۆخستنەوە یان بە بەرپەرچدانەوەی بابەتێكی بڵاوكراوە دەبێتو تیایدا هەڵەو لایەنە نێگەتیڤییەكانی لە بابەتی یەكەمدا هەبوون زەق دەكرێنەوەو نوسەر هەوڵدەدات لەسەر بنیاتی بابەتی یەكەم ڕاو تێڕوانینێكی نوێ بداتە خوێنەر كە زۆرجار پێچەوانەی یەكەمە[٤١٤]. ئامانجی ئەم هونەرە تێگەیاندنی باشتری خوێنەرە و بوار بە ڕۆژنامە دەدات زیاتر لەسەر ئەو دۆزانە بووەستێت كە دەكەونە خانەی ستراتیژی ڕۆژنامەكەوەو مەرجیش نییە وەك ژانرەكانی هەواڵ وابەستەی هەنوكەیی بابەتەكە بێت.

بەپێی جۆری بابەتەكەو ئاستی وابەستەیی بە جۆرێك لە خوێنەرەوە دادەڕێژرێتو لە توانایدا هەیە پەی بە خواستەكانی خوێنەرو چۆنێتیی قەناعەتپێكردنی بەرێتو لەگەڵ هۆشو ویژدانیاندا بدوێت، (پرۆفیسۆر سێرجی لۆكاچ) دەڵێت: ((لێدوان گوزارشتێكە لە تێڕوانینی ڕۆژنامەنوس، دەربارەی ڕوداو یان دیاردەیەكی

[413] بڕوانە: د. أ. بوريتسكي (١٩٩٠ : ١٨١).

[414] بڕوانە: د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٣١٩).

دیاریکراو لە سەر بنەمای هەڵسەنگاندنێکی بابەتیانەو وابەستە بە بەرژەوەندییە گشتییەکانەوە کە بە شێوەیەکی لۆژیکیی و کورتیی و بە زمانێکی جەماوەرییانەی ئامانجدار هانی خوێنەران دەدات بۆ مەبەستەکەی خۆی))[415].

١٢. ڕانان (Review)

نمایشکردن و خوێندنەوەی کتێبێك یان لێکۆڵینەوەیەکە لەگەڵ ڕونکردنەوەو هەڵسەنگاندن و دەرخستنی لایەنە بەهێزو لاوازەکانیدا لە دیدێکی ڕەخنەگرانەی کەسییەوە[416]، لە هەندێك سەرچاوەشدا بە زاراوەی ڕانانی کتێب (Book reviewing) دێت[417].

١٣. ساتیر (Satire)

ئەم هونەرە شێوەیەکە لە شێوەکانی داشۆرین و گاڵتەجاڕیی[418]، بەڵام لێرەدا نوسەر بەشێوەیەکی بابەتیانە ڕەخنەو پلارەکانی پێشکەشدەکات و مەبەستی لە بابەتەکەی تەنها پێکەنینی خوێنەر نییە، یان سوککردنی پڕۆژە، یان کەسی لەسەر نوسراو نییە ((گاڵتەجاڕییەکە کە مەبەستی بیناکردنە نەك ڕوخاندن و شکاندن))[419]، بەشێوازێکی پێچەوانەی ڕوداوەکان وەك جامی وێنەی فۆتۆگرافیی بڕگەکان پیشان دەدرێت و نوسەر مەبەستی دەرخستن و ڕەخنەیەکی بنیاتنەرانەی تەنزئامێزی بابەتیانەیەو لە زۆربار‌دا چارەسەری کێشەو گرفتەکانیش دەستنیشان دەکات و جیاوازی لەگەڵ وتاری ساتیرییدا ئەوەیە کە کورتەو دەربارەی بابەتە هەنوکەییەکان دەنوسرێت و دەشێت نوسەر وێنەو کاریکاتێر یان

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[415] د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :٢٠٠).

[416] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٨٣١).

[417] بڕوانە: د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٨١).

[418] بڕوانە: د. سيروس شميسا (١٩٩٥ : ٢٣٤).

[419] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٨٤٩).

هەر ئامرازێکی یاریدەدەری تر بۆ پتەوکردنی بابەتەکەی بەکاربهێنێت. هەر لە ساتیردا جۆرێکی تر هەیە کە بە زمانێکی زبرو توندوتیژانەو ڕاشکاوانە و کۆمیدییانە لە دیاردەیەك دەدوێت بەمەبەستی پەندلێوەرگرتن[420].

نوسەری ساتیری (Satirist) لەسەر بابەتێك دەوەستێتو ڕادەمێنێت تا وردەکارییەکانی ژیانی ڕۆژانەی لێدەربێنێت، بەئاگاییەوە ئاراستەی نوسینەکەی لەم ڕامانەوە دەگۆڕێت بەئاراستەیەکی تر بەجۆرێك کە شتێکی دیاری ناوازەی سەردەمەکەی لە شوێنێکی ترەوە دەهێنێتو بەرامبەریی پێدەکات لە بەرامبەر ئەو شێوە دواکەوتووەی کە کەوتۆتە بەردەم ڕەخنەکانی ئەمو خاڵە لاوازەکان لەبەرامبەر ئەو وێنە گەورەکراوە ناوازەیەدا ڕادەگرێت[421].

١٤. پارۆدی (Parody)

ئەم هونەرەش شێوازێکی گاڵتەجاڕییانەی ڕەخنەگرانەی هەیە، بەڵام لەسەر ((بنەمای هەڵوەشاندنەوە دەنوسرێت))[422] و زیاتر بەلای داشۆریندا دەڕوات، واتە بابەت یان ڕوداوێك دەهێنێتو دەیخاتە ژێر نەشتەری پلارەکانییەوەو بیرەکەی هەڵدەوەشێنێتەوە، بیرێکی تر بەڕای نوسەر لەسەر ئاسەوارەکانی پێکدەهێنێتەوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

ئەم هونەرە ئەوەی لە شانۆی پارۆدییدا بەڕێوەدەچێت کە لاسایکردنەوەیەکی گاڵتەجاڕییانەی هەیە، نوسەر لە ڕێی زمانەوە دەیکاتە دیمەنێکی نوسراوو ((هەمان ئەو شێوازە گاڵتەجاڕییە باوەی خۆیشی دەپارێزێت))[423].

---

420 بڕوانە:
www.jenskleemann.de/wissen/bidung/wikipedia/j/jo/journalistische-dar

421 بڕوانە: جنكیزایتماتوف (١٩٨١ :١١٨).

422 د. سیروس شمیسا (١٩٩٥ : ٢٣٠).

423 www.jenskleemann.de/wissen/bidung/wikipedia/j/jo/journalistische-dar.

١٥. پۆلیمیك (Polemic)

بابەتێکی وتووێژخوازانەی ڕوبەڕووانەی هێرشبەرانەی نێوان دوو نوسەر، یان دوو خاوەن ڕا یان زانیارییە، کە بەدژە ئاراستەی یەکتر وتووێژەکانیان بۆ دژایەتیکردنی بیرو سەرنجی یەکتری بەکاردەبەن و زۆرجار دەبێتە ((هێرشێکی نابابەتییانەی نازانستییانەو زۆرلەخۆکردن و بێبەهاکردنی بەرامبەری تێدا دەردەکەوێت))[٤٢٤]، یان دەوترێت: ((وتووێژێکی هەڵچوونانەی لێزانانەیە، یاخود هاندانی گفتوگۆیەکە کە لە هەردوو بارەکەدا دەبنە هۆی ناکۆکیی، ئیدی لە بواری فەلسەفیی، یان ئایینیی، یان سیاسییدا بێت، ئەم زاراوەیە لە زاراوەی کۆنی یۆنانیی (Polemikos)ەوە هاتووە کە بەمانای جەنگاوەر یان شەڕکەردێت))[٤٢٥]، هەندێك جاریش بە دژەئاراستە، یان ئاراستەی پێچەوانەش ناودەبرێت.

١٦. ڕاپرسی (Questionnaire)

پرسیار یان کۆمەڵە پرسیارێکی دیاریکراوە لە ڕوداو یان مەراسیم یان بۆنەیەکی دیاریکراودا ڕوبەڕوی ژمارەیەك لە خەڵك یان خوێنەران دەکرێتەوە بۆ زانینی بیرو ڕاو هەڵوێستیان دەربارەی ئەو ڕوداوە[٤٢٦]، ئەو ڕایانەی لێرەدا بڵاودەبنەوە گوزارشتێکی تاکەکەسییانەیان هەیە، بۆیە نوسەری ڕاپرسیی میتۆدی خۆی لەسەر بنەمای بابەتەکەی یان سیاسەتی ڕۆژنامەکەی دادەڕێژێت و پرسیارێك دەخاتە بەر وەڵامدانەوە کە لە زۆربارد‌ا خزمەتکردن بێت بەو مەبەستەی دەیخوازێت، هەندێك جاریش بۆ زانینی ڕای گشتیی و کاردانەوەی خەڵك بەرامبەر ڕوداوەکان بەکاردەبرێت و، بەگشتیی دەکرێت بە دوو جۆرەوە[٤٢٧]:

ا. ڕاپرسییەکی ڕاستەخۆ، کە ڕوبەڕو ڕۆژنامەنوسەکە لەگەڵ خەڵکیدا دەکات.

---

[424] سەرچاوەی پێشوو.

[425] www.wissens-quiz.de/polemik.

[426] بڕوانە: د. محمد فرید محمود عزت (٢٠٠٢ : ٤٦٧).

[427] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٧٩٤).

ب. ڕاپرسییەکی ناڕاستەوخۆ، لە ڕێی نامە یان ئیمێڵ یان پێگەکانی ئیتەرنێت، یان لاپەڕەکانی ڕۆژنامەوە دەکرێت.

١٧. ڕەخنەگرتن (Critic)

هونەرە ڕۆژنامەنوسییە خودییەکان بەگشتیی لەسەر بنیاتی ڕەخنەگرتن‌و پرۆسەی ڕەخنەسازییانەی بابەت‌و ڕوداوەکان دامەزراون، بەڵام مەبەست لە هونەری ڕەخنەگرتن وەك هونەرێکی سەربەخۆ لە ڕۆژنامەنوسییدا، ڕەخنەیەکی نوسراوە کە ڕاستەوخۆو بابەتییانەو ئاشکرایانە ڕەخنەکانی تێدا خراوەتەڕو، هەندێك سەرچاوە بە هونەری ڕەخنەگرتن لە خودی ڕەخنەگیراوەکانیش ناویدەبەن‌و لەسەر بنەمای هۆکارو ئەنجام کار لەسەر چەمك یان بەرهەمی ڕەخنەیی کەسەکان دەکات[٤٢٨].

١٨. میلۆدونگ (Meldung)

نوسینێکە کە بە گوزارشتێکی هەستییارانەی ڕۆژنامەنوس دەنوسرێت‌و تیایدا بەشێوەیەکی سادەو ساکارو بەزمانی خەڵك، گومان‌و تۆمەتەکان دەخاتەڕو، ((هەندێك جار بە نوسینێکی پۆلیسییانە ناودەبرێت کە تیایدا لە تۆمەتباریی کەسێك دەدوێت، یان تۆمەتی تاوانێك دەخاتەڕو))[٤٢٩].

١٩. نامە (Message)

بە نوسراوێکی تایبەت دەوترێت کە کەسانی دەرەوەی ڕۆژنامە دەینوسن، ئاراستەی کەسێك یان ڕای گشتیی یان دامەزراوەیەك دەکرێت‌و لە ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێتەوەو لە نامەیەکی کەسیی دیاریکراوەوە دەبێتە بابەتێکی گشتیی‌و بەسەر ئەم جۆرانەدا دابەشدەبێت:

---

[428] بڕوانە: www.de.wikipedia.org/wiki/kritik

[429] www.wissens-quiz.de/meldung.

ا. نامەی خوێنەران یان هاووڵاتیان بۆ ڕۆژنامەکە[430] (Letter to the Editor)، نامەیەکە خوێنەران ڕاو سەرنجی خۆیان بۆ ڕۆژنامەکە، یان داواکارییەکانیانی بۆ لایەنە بەرپرسەکان تێدا دەنوسن و لە ڕۆژنامەدا بڵاودەبێتەوە.

ب. نامەی کراوە(Open letter)، نوسراوێکە وەك نامەی ناڕەزایی یان داواکاریی یان بەدەنگەوەهاتن، دەستەیەك یان لایەنێك یان کەسێك دەینوسێت و لە ڕێی ڕۆژنامەوە ئاراستەی ڕای گشتیی یان لایەنە بەرپرسەکانی دەکات[431] و دەیەوێت هاووڵاتیان وەك شایەتێکی ناڕاستەوخۆی داواکارییەکانی لێبکات.

یاخود نامەی سەرکردەیەکە لە ڕێی ڕۆژنامەوە ئاراستەی جەماوەر یان ڕای گشتیی جیهانیی دەکرێت.

پ. نامەی تایبەت (Speical message)، نامەیەکە کەسێك بۆ کەسێکی تری ڕەوانەدەکات، کە کەسی یەکەم یان دووەم یان هەردولا کەسانی ئاسایی نین و تیایدا سەرنج و ڕاو زانیاریی ئاڵوگۆڕ دەکەن و گەر دەست ڕۆژنامەیەك بکەوێت وەك جۆرێك لە بەڵگەنامە بڵاودەکرێتەوە، وەك نامەی نێوان دوو ڕۆشنبیر، یان دوو بازرگان، یان دوو سیاسیی،...تاد.

ت. نامەی نێوان سەرۆکی وڵاتان (Message)، ئەو نامە ڕەسمییانەن کە سەرۆکی وڵاتێك بە هەر بۆنەیەکەوەبێت ئاراستەی سەرۆکی وڵاتێك یان گەل و وڵاتێکی تری دەکات.

ج. نامەی دۆستانە (Goodwill message)، نامەیەکی ودیی یان دۆستانەیە کە لە نێوان دوو کەس یان دوو دەستە یان گروپ یان زانکۆدا بۆ دروستکردنی دۆستایەتیی و ئاشنایەتیی و یەکترناسین و دەرخستنی نیازپاکیی، ئاراستەی یەکتری دەکەن.

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

430 بڕوانە: د. محمد فرید محمود عزت (٢٠٠٢ : ٣٣٠).

431 بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٦٨٧).

ح. نامەی کەسیی یان نهێنیی (Privatie message)، نامەیەکی نهێنیی یان کەسیی تایبەتە، بەنهێنی ئاراستەی لایەنێك یان کەسێکی بەرامبەر دەکرێت، وەك نامەی دەزگا هەواڵگرییەکان، یان باندەکانی مافیا، یان کەس‌و گروپە تیرۆریستییەکان‌و هەندێك جار بە هەر ڕێگایەك بێت ئاشکرادەبن یان ئاشکرادەکرێن‌و بایەخێکی گرنگیان لە ڕۆژنامەنوسییدا هەیە.

خ. پرسەنامە، نامەیەکە بۆ دەربڕینی هاوسۆزیی‌و سەرخۆشیکردن لە کەسێك، یان گروپێك، یان وڵاتێك، بۆ پرسەو ناخۆشیی‌و شینێکیان دەنوسرێت‌و هاوخەمیی نوسەرەکەی تێدا دەردەخرێت.

چ. پیرۆزبایی، یان نامەی خۆشیی کە لە بۆنە، یان ئاهەنگ یان سروت یان یادەوەریی یان ڕوداوێکی خۆشییدا دەنوسرێت‌و نوسەرەکەی هاوبەشیی‌و خۆشحاڵیی‌و کامەرانیی خۆی بۆ بەرامبەرەکانی دەخاتەڕو.

د. سوپاسنامە، نامەیەکی پێزانین‌و ستایش و سوپاسکردنە کە کەسێك یان دەستەیەك یان سەرکردەیەك یان کۆمەڵێك خەڵك بەناوی میللەتێکەوە بۆ کەسانی تر یان بۆ ڕۆژنامەیەك یان بۆ دامەزراوەیەکی دەنوسن‌و تیایدا ستایشی ڕۆڵی ئەو شوێنە یان کەسە دەکەن کە نامەکەی ئاراستەکراوە.

www.zheen.org

٢٠. یاداشتی ڕۆژانە (Day book)

گوزارشتێکە ڕوداوەکانی ڕۆژ لە ڕۆژنامەدا لە چێوەی بابەتێکدا تۆماردەکات[٤٣٢] ئیدی لەهەر بوارێکدا بێت، لە هەندێك ڕۆژنامەدا ستونی دیاریکراو لە یەکێك لە لاپەڕە دیارەکاندا بەم ناونیشانەوە دەکرێتەوەو بابەتەکانی ڕۆژی تێدا دەخرێتەڕو، یان زنجیرە نوسینێکە لە کاتی هەڵمەتی هەڵبژاردن یان کۆنگرەیەك یان مۆندیالێك یان بارودۆخی ئاگربڕ، یان شەڕ یان ئاشتییدا دەنوسرێت‌و ڕۆژانە ڕوداوەکان دەخاتەڕو.

---

[432] بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٢٥٩).

٢١. نوسینەوەی ژیاننامە (Biography)

نوسینەوەو بڵاوکردنەوەی ژیاننامەی کەسایەتییەکی ناودار، یان دیار، کە لەلایەن ڕۆژنامەکەوە ژیاننامەکەی دەنوسرێتو ئەو لایەنانەی دەردەخرێن کە پەیوەندییان بە کاتو شوێنو بابەتی بڵاوکردنەوەی ئەو بابەت یان ڕوداوەوە هەیە کە شیاوی ناوهێنانو ناساندنەوەی ئەو کەسەیە، وەك یەکێك دەبێتە سەرۆکی وڵاتێك یان دەبێتە یاریزانێکی سەرکەوتو. یان ئەو بابەتەیە کە ڕۆژنامەنوسێك دەربارەی ژیانی تایبەتیی نوسەرێك یان سیاسییەك دەینوسێت[433].

٢٢. ژیاننامەی کەسیی (Autobiography)

ئەو بابەتەیە کە کەسێك دەربارەی ژیانی خۆی بۆ ڕۆژنامەی دەنوسێت[434]، واتە کەسێکە خۆی چیرۆکی ژیانی خۆی دەگێڕێتەوە، بەتایبەتیی کەسە بەئەزمونو دیارو دەرکەوتووەکان ئیدی لە هەر بوارێکدا بن.

٢٣. پانێڵ (Panel)

بەو بابەتە تۆمارکراوە نوسراوە دەوترێت کە چەند کەسێکی دەستنیشانکراو بەشداریی لە تەوەرو گفتوگۆکانیدا دەکەن، کە ((دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو))[435]ەو وەڵامی پرسیارەکان لە دیدی خۆیانەوە دەدەنەوەو پرسەکان دەخەنە ژێرباری سەرنجی خۆیانەوە. یان بەشداریکردنی خەڵکە لە وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی ڕۆژنامەیەك دەیخاتە بەردەم ڕای گشتیی، وەك زانینی ئەنجامی یارییەکانی جامی جیهانیی.

[433] د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ٩٧).

[434] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٦٨).

[435] سەرچاوەی پێشوو (٧١١).

بنكەی ژین
www.zheen.org

٢٤. ئاگانامه (Advertisement)

بریتییه لەو پەیامە تایبەتەی دەربارەی کەسێك یان بابەتێکی دیاریکراو دەنوسرێت، بەمەبەستی ئاگادارکردنی خەڵك بەو ناوەڕۆکەی لە نوسراوەکەدا دێتو لەزۆربارد ڕۆژنامە لە بەرامبەر بڵاوکردنەوەیدا پارەی خۆی وەردەگرێتو بەداهاتێکی بەهاداری پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی دەژمێررێت. لەلایەکی تریشەوە دەبێتە شێوازێك بۆ هاندانو کۆکردنەوەی خەڵك لە دەوری ئەو ئامانجەی ڕۆژنامەکە هەیەتی و هەنێك جاریش دەچێتە خانەی چەواشەکارییەوە ئەگەر جۆری ئاگانامەکە گۆڕا بۆ شێوازێکی سیاسیی یان سەربازیی دیاریکراو، ((هونەری پیشاندانی ئایدۆلۆژیا یان بیر یان کاڵا یان خزمەتگوزارییەكو بانگەشەبۆکردنو برەودانە پێی))[٤٣٦]، بەگشتیی دابەشدەکرێت بۆ ئەم جۆرانە:

ا. ئاگانامەی بازرگانیی (ڕیکلام Reklam)، پەخشنامە یان نوسراوێکە کە بۆ بازاڕگەرمکردنو کڕیار دەستخستن بۆ بەرهەمێکی بازرگانیی لە ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێتەوە، ئاگادارکردنەوەی کڕیارە بەکاڵاو خزمەتگوزارییە ڕیکلام بۆکراوەکانو زانیاریی پێدانیانە دەربارەی زۆر لایەنی بابەتە ڕیکلامبۆکراوەکە[٤٣٧]، ((بایەخی ئەم هونەرە لە هونەرەکانی تر کەمتر نییە و بایەخگەلی گەورەی وابەستەیی ڕۆژنامەگەریی بە کۆمەڵگاو بنەما ئابوورییەکانەوە دەردەخات))[٤٣٨]. سەرەتای بڵاوکردنەوەی ئاگانامەی بازرگانیی بۆ ڕۆژنامە بەریتانییەکان دەگەڕێتەوە ئەمەش وەك ئەنجامێکی شۆڕشی پیشەسازیی و فرەبونی کایەکانی بەرهەمهێنان لەو وڵاتەدا[٤٣٩].

ب. بازاڕگەریی (Marketing)، ئەو پەخشنامەو نوسراوانەیە کە ڕۆژنامەیەك وەك پاشکۆیەکی سەربەخۆ لەگەڵ ڕۆژنامەکەیدا بڵاویدەکاتەوە و تایبەت دەبێت

---

436 سەرچاوەی پێشوو (٢١).

437 بڕوانە: د. بشير عباس العلاق (١٩٩٨ : ٣٢).

438 د. هويدا مصطفى (١٩٩٩ : ٢٠٥).

439 بڕوانە: www.ekateb.net.bookcont/ch3-7

بەبەرهەم‌و بازاڕو نرخ‌و جۆری کاڵاکانی کۆمپانیایەك یان فرۆشگاو دامەزراوەیەکی بازرگانیی‌و دەچێتە خانەی کاراکردنی فرۆشتن‌و بازاڕگەرمکردنی ڕاستەخۆی بەرهەمێك یان کۆمپانیایەکی دیاریکراوەوە. بازاڕگەریی ((خستنە بازاڕی کاڵایەك‌و بازاڕبۆگەرمکردن‌و برەوپێدانییەتی بەهۆی ئاگانامەیەکی تایبەت بەو کاڵایەوە لە ڕۆژنامەو میدیاکانی تردا))[٤٤٠]، یان دەوترێت: بازاڕگەریی‌و ئاگانامەکانی ئەم بوارە، ئامرازێکی کاریگەرن بۆ زیادکردنی بەرهەم‌و پڕفرۆشیی‌و کەمکردنەوەی تێچونی کاڵاکان‌و بەستنەوەی خوێنەرە بە بازاڕو دامەزراوە بەرهەمهێنەکانەوە[٤٤١].

پ. پڕوپاگەندە (Propaganda)، ئاگانامەیەکی سیاسیی یان سەربازیی دیاریکراوە، ((وەسفکردن یان شیکردنەوەی لێدوانێکی دەرچوو لە حکومەتێکی دیاریکراو یان حیزبێکی سیاسییەو گومان لە دروستیی‌و ڕاستیی نییەت‌و مەبەستی ئەو لایەنە دەکرێت کە لێدوانەکەی داوەو نایەوێت بگەینە ڕاستیی))[٤٤٢]، پەیمانگای شیکردنەوەی پڕوپاگەندەش دەڵێت: ((گوزارشتێکە لە بۆچوون‌و کرداری چەند تاکێك یان کۆمەڵێك کە پێشوەخت نەخشەی بۆکێشراوە بۆ کارکردنە سەر بۆچوون‌و کرداری چەند تاکێك یان چەند کۆمەڵێك))[٤٤٣].

ت. ئاگاداریی (Declaration)، بڵاوکردنەوەی نوسراوێکی دادگاکان یان دامەزراوە بازرگانیی‌و ئابوریی‌و ...تادییەکانە، دەربارەی باری کەسێتیی یان تۆمارکردنی ئامێر یان زیادکردن‌و کەمکردنەوەیەکی دیاریکراو، یان بانگکردن بۆ مەبەستێکی دیاریکراوەو لە ڕێگەیەوە کەس‌و لایەنی بەرپرسی لێ ئاگاداردەکرێتەوە.

---

440 د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ٦٠٠).

441 بڕوانە: د. محمد فريد الصحن (١٩٨٨ : ١١).

442 هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ : ٨٩).

443 سەرچاوەی پێشوو .

ج. مژدەدان (Preaching)، ئەو جۆرەیە لە ئاگانامە کە بە زۆریی لە پەیڕەوە ئایینییەکاندا پەیڕەودەکرێت، لە ڕێی مژدەدەرو زانای ئایینیی‌و بانگەشەکەری ئایین یان مەزهەب یان پەیڕەوێکی دیاریکراوەوە بانگەشە بۆ ئاین یان ڕێبازە خۆی دەکات‌و بەجۆرێك لە ئاگانامەی ئایینیی دەناسرێت.

هەندێك جاریش لە ڕۆژنامەدا بە ناوی "مژدە"وە ئاگانامەیەك بڵاودەکرێتەوە، کە لەبەر بایەخی ناوەڕۆکەکەی و چاوەڕوانیی هاووڵاتیان، ڕۆژنامە وەك مژدەیەك بڵاویدەکاتەوە، ئیتر دەشێت لە بەرامبەریدا بڕێك پارە وەربگیرێت لە سەرچاوەکە، یاخود بێبەرامبەریش بێت.

ح. دەنگۆ (Rumour)، بڵاوکردنەوەی بابەتێکە کە تەنها پشتی بە قسەو قسەڵۆکی ناو خەڵك بەستووەو لە سەرچاوەی باوەڕپێکراوەوە پشتڕاست نەکراوەتەوە، بەڵام لەبەر پڕفرۆشکردنی ڕۆژنامەیەك یان بزواندنی خوێنەر، بڵاودەکرێتەوەو چەندین شێوەی لێدەکەوێتەوە[٤٤٤]، وەك:

- دەنگۆی تۆمەتباریی.
- دەنگۆی دژ.
- هەڵمەتی دژە دەنگۆ.
- دەنگۆی تۆقێنەر.
- دەنگۆی کارەساتەکان.
- دەنگۆی ئاراستەکان.
- دەنگۆی هێواش.
- دەنگۆی ڕوخێنەر.
- دەنگۆی سەرسوڕهێنەر.
- دەنگۆی ڕەگەزپەرستیی.
- دەنگۆی نەتەوەیی.
- دەنگۆی مەزهەبپەرستیی.

خ. بۆزانین، بڵاوکردنەوەی ئاگادارییەکە بۆ ئاشناکردنی خوێنەرانی بە بەرهەمێك، یان ڕوداوێك بێئەوەی ڕۆژنامەکە بەدوای قازانج‌و دەسکەوتی ماڵییدا بگەڕێت.

بنکەی ژین
www.zheen.org

444 بڕوانە: د. محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢ : ٤٩٧).

٢٥. كاريكاتێر (Caricature)

وێناکردنی کەسەکانە بە وێنەو دەرخستنی شێوەو سیما دیارەکانی ڕویانە، ئەو تایبەتمەندییە ڕوکارییانە بەزیادەڕۆییانە دەردەخرێن، کە تایبەتمەندییەکی دیارو دەرکەوتوی ڕو، یان جەستەیانەو بەشێوەیەکی پێکەنیناویی دەخرێنەڕو[٤٤٥]،لە زۆربارداا لە وێنەیەك یان کۆمەڵە وێنەیەك پێکدێت کە لەگەڵیدا وتەیەکی نوسراویش هەیە بۆ ڕونکردنەوەی زیاتری مەبەستی کاریکاتێریستەکە، ((کاریکاتێر هونەرێکی لێکدراوە لە ڕەگەزی هەریەك لە هونەرەکانی شێوەکاریی و کۆمیدیا یان گاڵتەجاڕیی بە هەموو شێوەکانییەوە))[٤٤٦]، ئەم هونەرە بەیەکێك لە هونەرە ڕۆژنامەنوسییە سەرنجڕاکێش و بەهادارەکان دەژمێررێت، ئەوەی تێبینی دەکرێت ((کاریکاتێر وەك هونەرێکی سەربەخۆ، لە دەرکەوتنی ڕاستەقینەیەوە لە چەرخی هەژدەیەمدا تا ئەمڕۆ لە ململانێدایە لەگەڵ کێشەو گرفتە کۆمەڵایەتیی و سیاسییەکاندا))[٤٤٧]، کاریکاتێر تەنها بۆ پێکەنین نییە، بەڵکو بۆ ڕەخنەو دەرخستنی دەردو ناتەواویی و لایەنە لاوازەکانی کۆمەڵ و سیاسەت و بوارگەلێکی تریشە.

لە لایەکی ترەوە کاریکاتێر بەو شێوە پێکهێنراوە دەوترێت کە ((ناوەڕۆکێکی گاڵتەجاڕییانە یان ڕەخنەگرانە یان بەراوردو جیاوازیگەلێکی کۆمیدیانەی تێدایەو بە هێڵکارییەکی زیادەڕەوی کراوانە دەردەخرێت، کە لە بنەڕەتدا لە وشەی "Caricatura"ی ئیتاڵییەوە هاتووەو لە زاراوەی "Caricare" وەرگیراوەو مانای زیادەڕەویکردن یان بارکردن دەگەیەنێت))[٤٤٨]. دابەشدەبێت بۆ

---

445 بڕوانە: د. كرم شلبي (١٩٩٤ : ١٤٦).

446 د. ممدوح حماده (١٩٩٩ : ٩).

447 سەرچاوەی پێشوو (١٣٤).

448 د. ممدوح حماده (٢٠٠٠ : ٣).

کاریکاتێری: (سیاسیی، کۆمەڵایەتیی، کۆمیدیی، پۆرترێتیی)[449]و هەر یەکێك لەمانەش بۆ چەندین جۆری جیاجیا دابەشدەبن.

کاریکاتێر بەم شێوانە لە ڕۆژنامەدا ئامادەیی دەبێت[450]:

ا. لە گۆشەی سەربەخۆدا.

ب. کاریکاتێرێك لە سەر ڕوی دەرەوەی ڕۆژنامەیەك.

پ. وێنەی کاریکاتێریی.

ت. کاریکاتێرێك کە لەگەڵ گۆشە یان بابەتێکی تردا بڵاودەبێتەوە.

ج. کاریکاتێرێکی وەرگیراو لە ڕۆژنامەیەکی ترەوە.

ح. چیرۆکی کاریکاتێریی، لای خوێنەر بەم جۆرە کاریکاتێرە دەشوترێت "کۆمیکیس".

خ. وێنەیەکی کاریکاتێریی کە وەك لۆگۆیەك لەگەڵ ناونیشانی گۆشە یان ستونێکدا دادەنرێت.

چ. کاریکاتێری زنجیرەیی.

د. وێنەی کاریکاتێریی ڕیکلام‌و ئاگانامەکان.

ر. کاریکاتێری تەلەڤیزیۆنیی کە دواتر دەبێتە فیلمی کارتۆن (Cartoon film)[451].

www.zheen.org

٢٦. فیولیتۆن (Feuilleton)

یەکێکە لە هونەرە ڕۆژنامەنوسییە ڕەخنەگرییە گاڵتەجاڕییەکان‌و مەبەست پێی ((پێکەنینە بەشتی خراپ))[452]، نوسینێکی پێکەنیناوییە لەسەر کێشەیەکی دیاریکراو دەنوسرێت‌و پشت بە فاکتە بنەڕەتییەکانی کێشەکەو بە دۆکۆمێنت‌و

449 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو (٥-١٠).

450 بڕوانە: د. ممدوح حمادە (٢٠٠٠ : ١٦-٢٩).

451 بڕوانە: د. کرم شلبي (١٩٩٤ : ١٤٧).

452 د. مەغدید سەپان (٢٠٠٥ : ١٣٨).

نمونەکان دەبەستێت‌و پەیرەوەی زیادەڕەوییی‌و سەرسوڕهێنان‌و سەرچڵیی‌و ناوازەیی‌و دەرخستن‌و جەختکردنەوە لەسەر سیما دیارە تایبەتەکانی کەسێك یان ڕوداوێك دەکات‌و هەندێك جاریش ئەوەندە تەمومژاوییانە دەنوسرێت کە دیار نییە لەسەر چ دیاردە یان کەس یان هەڵوێستێك نوسراوە[453]. بەگشتیی شێوەیەکی تێکەڵاوە لە ئەدەب‌و ڕۆژنامەنوسیی و بەکارهێنانی زمانە بەواتاگەلێکی تایبەت بۆیە ((هەڵەی زمانەوانیی بەهیچ شێوەیەك جێگای نابێتەوە، بچوکترین هەڵەی زمانەوانیی، دەبێتە تێکدان‌و سەقەت بوونی هەموو نوسینەکە))[454]. فیولیتۆن ڕوداو دروست ناکات‌و لە سەر ڕوداوێکی قەوماوی ڕاستەقینە، یان کەسێکی ڕاستەقینە دەنوسرێت، پاش ئەوەی فیولیتۆننوس بەوردیی ڕوکارو ناوەڕۆکەکانی ئەو بابەتە دەپشکنێت‌و تاقییاندەکاتەوەو دەیانکاتە نوسینێکی ڕۆژنامەنوسیی وەها کە گاڵتەجارییانە لە واقیع دەدوێت[455]، بێئەوەی توانج‌و ناوزڕاندن‌و لەکەدارکردنی ئاشکرای تێدا بێت‌و خۆی لە هەر سنوربەزاندنێکی یاسایی بەدوردەگرێت.

٢٧. بابەتەکانی سەرگەرمکردن

ئەمانە بابەتە خۆشبارییەکان، یان زاخاودانەوە، یان پشودانیشیان پێدەوترێت، ئەو نوسین‌و هێڵکارییانەن کە بۆ کاتبەسەربردن‌و خۆشیبەخشین‌و زاخاودانەوەی بیری خوێنەر بڵاودەکرێنەوەو جۆرێك لە وەرزشی زەینیی بەخوێنەر دەبەخشن، وەك: وشەگۆڕکێ، بورجەکان، نوکتە، مەتەڵ، پرسیارو وەڵام، ناسینەوەی وێنە،...تاد.

453 بڕوانە: د. أ. بوریتسکي (١٩٩٠ : ٢١٣).

454 د. مەغدید سەپان (٢٠٠٥ : ١٣٨).

455 بڕوانە:www.de.wikipedia.org/wiki/feuilleton

٤/٢) چەشنە بابەتییەکان

ئەم جۆرە لە پەخشانی ڕۆژنامەنوسیی پشکی سەرەکیی تیایدا بۆ زانیارییەکانە، لەگەڵ زانیارییەکانیشدا بەبڕی دیاریکراو بیرو ڕاو لایەنی هونەریی‌و ئامادەیی خەڵك هەن بەجۆرێك کە هەموو ئەمانەی دوایی خزمەتی ڕاستەقینەیی‌و سەلماندنی زانیارییە دەرخراوەکان بکەن، بۆیە تەوەرەی سەرەکییان و بنیاتی بنەڕەتییان "گشتڕوانین"ە، یاخود "بابەتیبون"ە، زات بابەتییانە بابەتەکانی دەنوسێت.

بابەت لە ئینگلیزییدا بە "Object" دەنوسرێت کە لە زاراوەی "Objectary" لاتینییەوە وەرگیراوە کە بەمانای وەستان لە بەردەم، یان کۆسپدانان دێت‌و لە کرداری "Jacere"ەوە هاتووە کەواتای (پێیدەگات)و "ob" بەواتای (دژ) دێت[٤٥٦]. بابەت بریتییە لە شتێك کە بونێکی لە جیهانی دەرەکییدا هەبێت‌و هەر شتێکیشە کە بەهەستەوەرەکان هەستی پێبکرێت‌و بخرێتە ژێر تاقیکردنەوەو لێکۆڵینەوەوەو چێوەیەکی دەرەکیی هەیەو سەربەخۆیانە لەبەردەم ئیرادەو هەستی مرۆییدا دەردەکەوێت[٤٥٧].

بابەتێتیی گوزارشتکەرە لە ئیرادەگەریی شتەکان وەك ئەوەی هەن، بێ تێکەڵکردنی هیچ ئارەزوو بەرژەوەندیی‌و لایەنداریيەك، واتە پشت بە ڕاستییەکان‌و بنەما هۆشییەکان دەبەستێت، بەو مانایەی بابەتە مەعریفییەکان بونێکی مادییان لە واقیعدا هەیەو بەدەرن لە خواست‌و ئیرادەگەریی مرۆیی[٤٥٨].

تایبەتمەندییە گشتییەکانی هونەرەکانی ئەم چەشنە لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورتدەکەینەوە:

---

[456] بڕوانە: د. عبدالوهاب المیسري (-www.islamonline.net/ilo
.(arabic/dowalia/mafaheem-4

[457] بڕوانە: ام الزین بنشیخة-المسکیني(www.enashir.com/blogs/tarik/8694).

[458] بڕوانە: (www.philo.most4host.com/dor.php).

١. بابەتەکان، ڕوداو دەیانسەپێنێتو جۆری ڕوداوەکەو سیاسەتی کەناڵەکە ئەو هونەرە دیاریدەکەن کە بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکەی پێدەنوسرێت.
٢. ئاراستەی بابەتەکان لە دەرەوەی نوسەرەوە بۆ ناوەوەی خەڵك دەڕواتو خستنەڕوی بابەتەکانە وەك ئەوەی لە واقیعدا هەنو ئاگادارکردنەوەی خەڵکە لە ڕاستییەکان. لە زۆربەردا پێداویستییو بایەخی بوارەکانی دەرەوەی نوسەر بابەتگەلێك پێکدەهێننو پرۆسەیەکە لێکدانەوەکانی وابەستەی فاکتو تێڕوانینە گشتییەکانی خەڵکن.
٣. لەم چەشنەدا زانیارییەکان زاڵن بەسەر بیرو ڕا کەسییەکاندا، پێشخانی ڕوداو و خودی ڕوداوەکان چاوگی بنەڕەتیی نوسینەکاننو لە زۆربەردا ئایدۆلۆژیاو ئایینو مەزهەبو نەتەوەو ڕەگەزو تەمەنو...تاد، ڕۆڵیان تیانابینن، دیارە لە هەندێك باریشدا بەپێی تیۆرە ڕۆژنامەنوسییەکانو پەیوەندیی ڕۆژنامە بە دەسەڵاتی سیاسییەوە سێبەری ئەوانە وەك تارماییەك لە ناو بابەتەکاندا دەردەکەون، بەڵام بەئاشکراو زەقیی نابینرێن.
٤. دواندنی هۆشو هۆشگەرایی لە بنەما دیارەکانی ئەم چەشنەن، نێرەر هەوڵدەدات بە زانیارییو داتاو ئامارو سەرژمێرییو مێژوو ناوو کاتەکانو...تاد، وێنەیەکی ڕاستەقینەی ڕوداو یان بابەت پیشانبدات.
٥. لەم بابەتانەدا هاوتایی لە نێوان نێرەرو وەرگردا هەیە، نێرەر بە زمانێکی هاوڕێیانە زانیارییەکان بۆ وەرگر دەگێڕێتەوەو شێوازی پیشاندانی ڕاستەوخۆ دەگرێتەخۆیو کاریگەریی ناوەڕۆکی پەیامەکەو حوکمو بڕیاری کۆتایی بۆ وەرگر بەجێدەهێڵێت.
٦. هونەرەکانی ئەم چەشنە زۆر وابەستەی کاتی ڕودانی ڕوداوەکاننو هەوڵی بنەڕەتییان دەستپێشخەریی ڕۆژنامەنوسییەو تەریب بە ڕوداوەکان دەڕۆنو تازەییو هەنوکەیی لە بنەما سەرەکییەکانیانن.

٧. نێرەر وەك خود نابێت بەبەشێك لە پرۆسە ڕۆژنامەنوسییەکەو لایەنی خودیی تێکەڵ بە بابەتەکان ناکات، ئەگەر ناویشی هات بۆ جەختکردن لەسەر بەهێزیی سەرچاوەی زانیارییەکان دێت ڕۆژنامە بەرپرسیارێتیی یەکەمی ئەم بابەتانە لە ئەستۆ دەگرێت، چونکە دەکەونە سنوری ڕاو سیاسەتی ڕۆژنامەوە.

٨. داڕشتنی بابەتەکان وابەستەی پێوەرو ستایڵی ئەو هونەرە دەبن کە وەك مۆدێلێك بۆ نوسینی بابەتێك دیاریدەکرێتو لە زۆربەردا وابەستەی شێوازی بەکارهێنراوی ڕۆژنامەکە دەبێت.

٩. نێرەر دەخوازێت گوزارشتکەربێت لە بیرو بابەتو ڕاستەقینەکانی هەستو بە پێوانە دیارو ئامادەکراوەکانی یاساو پەیڕەوو دەستورەکانی ناو کۆمەڵ بیانخاتەڕو، لە نادیارەوە بیانکاتە دیارو لە گشتێکی دیاریکراوەوە بیانکاتە گشتێکی گشتگیر.

١٠. مەبەستی سەرەکیی ئەم چەشنە دروستکردنی کاریگەریی فرە ئاراستەیە کە تیایدا تەنها نێرەر نێرەرو وەرگر وەرگر نییە، بەڵکو وەرگریش ئامادەیی لە بابەتەکاندا هەیەو بەشێکە لە پرۆسەی پەیامگەریی نێرەر، بابەتەکان دور لە لێکدانەوەی کەسییو خودیی وەڵامگەلێکی بابەتییانەی بۆ ئەو پرسیارو پرسانە هەیە کە لە ناو خەڵکەوە گەڵاڵەیکردونو کۆیکردونەتەوە.

١١. نێرەر پەیڕەویی شێوازبەندییو پەیڕەوبەندیی جواننوسین دەکات، تا ئەو ئاستەی بابەتەکە نەبێتە بابەتێکی ئەدەبیی. ئەم بابەتانە ئەگەر داهێنانیش بن، داهێنانێکی ڕۆژنامەنوسییانەن کە ئامانجی سەرەکییان گەیاندنی بیرو زانیاریی ڕوداوە نەك توانستو کارامەیی ڕۆژنامەنوس.

١٢. نێرەر ناتوانێت جۆری پەیوەندییەکانی بابەتو بابەت، ڕوداوو ڕوداو، لە تێڕوانینی خۆیەوە پێکبهێنێت، بەڵکو پشت بە خودی ئەو ڕوداوانە دەبەستێت کە ڕویانداوە، نەك ئەوانەی کە ڕودەدەن، زانیارییەکان وەك

بنکەی ژین www.zheen.org

ئەوەی هەبون و ڕویانداوە ڕوماڵدەکرێن، نەك وەك ئەوەی پێویستە هەبن‌و وا ڕوبدەن، بۆیە ئەم بابەتانە وەك سەرچاوەی بەهێزی ڕۆژنامەنوسیی لە میدیاکاندا مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت.

١٣. نێرەر یان ڕاستتر دەزگای نێرەر لەگەڵ هەبونی ڕوداودا دەشێت بابەتی هەبێت، مەزاج‌و ئارەزوو خواستی کەسیی لە دیاریکردن‌و نوسینی بابەتەکاندا ڕۆڵ نابینن، ئەوەی ئەم پەیڕەوە دیاریدەکات (سیاسەتی کەناڵ، ستراتیژی نەتەوەیی، ئاسایشی نەتەوەیی، بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵك)ن، نەك زاتییەتی خودی پەیامنێرەر.

ژانرەکانی ئەم چەشنەش بریتین لە:

١. هەواڵ (News)

هەواڵ* ڕاپۆرتێك یان گێڕانەوەی ڕوداوێکە ((هەوڵە ئەکادیمییەکان ڕاستیی ئەوەیان دووپاتکردۆتەوە کە هەواڵ ڕاپۆرتێکە لە سەر ڕوداو، نەك خودی ڕوداو بێت))[٤٥٩]، بەشێوەیەك کە وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە لە زەینی خوێنەردا دەربارەی ڕوداوێك دروستدەبن‌و ئاگادارکردنەوەو ئاشناکردنی خوێنەرە بەو ڕوداوانەی لە دەوروبەریدا دەگوزەرێن.

ناساندنی هەواڵ بەپێی بوارو سەردەم‌و جۆری کۆمەڵگاو سیستمی سیاسیی‌و ئامانجی ڕۆژنامەگەریی، گۆڕانی بەسەردا دێت، بۆیە پێناسەیەکی دیاریکراو بۆ هەواڵ سەخت‌و دژوارە، ((هەواڵ بەو ئیعتیبارەی وابەستەی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤە، بۆیە بەردەوام لە ناجێگیربووندایەو دەگۆڕێت، ئەم گۆڕانەشی وایلێدەکات کە ناساندن‌و دەرخستنی ئاسان نەبێت‌و فرەلێکدانەوە هەڵبگرێت))[٤٦٠].

---

* "هەواڵ" وەك زاراوە لە فەرهەنگ‌و ئەدەبیاتی کوردییدا بۆ پتر لە ١٥٥ساڵ بەر لەئێستا دەگەڕێتەوەو لە شیعرێکی (مستەفا بەگی کوردی)دا ئاماژەی پێکراوە، کە دەڵێت: (صەبا یارانی مەجلیس گەر هەواڵی من دەپرسن لێت   بڵێ کێشایە مەیخانە دووچاوی بێچووە عەیارێ)، بڕوانە: (نەوشیروان مستەفا : ١٩٩٩: وانەی تایبەت).

459 کۆرتیس ماکدۆگاڵ (٢٠٠٥ : ٣٥).

460 د. حسني نصر، د. سناء عبدالرحمن (٢٠٠٤ : ٤٧).

(فۆر تكليف) دەڵێت: ((هەواڵ بزواندنو دەرچونە لە هەر شتێكی باو، بەو مانایەی ئەگەر سەگێك پەلاماری پیاوێكی دا، نابێتە هەواڵو، بەڵام ئەگەر پیاوێك پەلاماری سەگێكی دا، ئەوە هەواڵە))[461]، (نیل ماكنیل **) دەڵێت: ((هەواڵ كۆكردنەوەی فاكتەكانە لەسەر ڕوداوێكی هەنوكەیی كە بەلای خوێنەرانەوە گرنگە))[462]، (گیراڵد جۆنسۆن) دەنوسێت: ((هەواڵ وەسف یان ڕاپۆرتێكی ئەو ڕوداوانەیە كە بەلای خوێنەرەوە گرنگن))[463]، (فرایزەر بۆند) یش دەنوسێت: ((هەواڵ ڕاپۆرتێكی كاتییە لەسەر شتێكی سەرنجراكێشەر بەلای مرۆڤەوەو هەواڵێكی باشیش ئەو هەواڵەیە كەبەلای زۆرترین خوێنەرەوە بەهاداربێت))[464]، (د. عبداالطیف حمزة)یش دەڵێت: ((هەواڵ ئەو نوێییەیە كە خوێنەران بەشەوقەوەن بۆ زانینی))[465]، (د. عبدالستار جواد)یش دەڵێت: ((هەواڵ ئەو شتەیە كە لەوەوبەر نایزانین، یان لە بیرمان كردووە، یان پێشتر لێی تێنەگەیشتوین))[466]، (ماكدوجل)یش پێی وایە: ((هەواڵ نوسینێكە لەسەر ڕوداوێكی دیاریكراو كە بەلای ڕۆژنامەكەوە وایە ئامرازێكە بۆ بەدەستهێنانی قازانجێكی مادیی بۆ ڕۆژنامەكە))[467]، (فارنس فالیز)یش بەو جۆرە ڕۆژنامەنوسییە ناوی دەبات كە ئەركی گواستنەوەی زانیارییە دیاریكراوەكانە بەشێوەیەكی مولتەزیمانە، دەربارەی ڕوداوێك كە بەشێوەیەكی چڕوپڕو بەخێرایی بگەیەنرێتە خوێنەر[468]، (جلال الدین الحمامصي)یش، هەواڵ بەوە دەزانێت كە هەر شتێكە شیاوی بڵاوكردنەوە بێت بۆ خەڵك[469]، (د. أدیب خضور)یش، هەواڵ بەوە دەزانێت كە ڕوداوە وردو هاوسەنگو نوێكان كە بەلای خەڵكەوە بایەخدارن پێشكەشبكات[470]، یان دەوترێت: ((هەواڵ گوزارشتە لە واقیع، بەڵام هەر واقیعێكیش ناتوانرێ بە

---

[461] هوف جورج (١٩٧٣: ٢).

** ماوەیەكی زۆر جێگری سەرنوسەری ڕۆژنامەی نیویۆرك تایمز بووە بۆ كاروباری دەرەوە.

[462] نیل ماكنیل (١٩٥٥: ١١٢).

[463] هوف جورج (١٩٧٣: ٢).

[464] F. Fraser Bond (1973 : 78).

[465] د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ٥٥).

[466] د. عبدالستار جواد (٢٠٠٢ :٤٣).

[467] د. قیس الیاسري (١٩٨٧ : ١٢).

[468] بڕوانە: د. أدیب خضور (١٩٨٢ : ١٥).

[469] بڕوانە: جلال الدین الحمامصي (١٩٩٣ : ٢٣).

[470] بڕوانە: تیسیر أبو عرجە (١٩٩٩ : ١٢).

هەواڵ دابنرێت))[٤٧١]، (د. محمد الدروبي)یش، هەواڵ بە ترۆپکی کاری ڕۆژنامەنوسیی دەزانێت[٤٧٢]، کۆمسیۆنی (میك براید)یش کۆمەڵە سیفاتێك بۆ هەواڵ دیاریدەکات وەك ((هەواڵ وا دەخوازێت ڕاستەوخۆ دوای ڕودانی ڕوداوێك بڵاوبکرێتەوە، جێی بایەخپێدانی گشتیی بێت، هەڵگری زانیاریگەلێکی پێشتر نەزانراوبێت، پەیوەندیی بە ژیانی ڕۆژانەوە هەبێت، زانیارییەکە تیابێت بەسودبێت بۆ هەڵوێست وەرگرتن یان بڕیاردان))[٤٧٣]، (چارلس دانا)یش دەڵێت: ((هەواڵ هەر شتێکە کە جێی بایەخپێدانی جەماوەرێکی زۆربێتو سەرنجیان بە ئاراستەی ڕوداوەکەدا بگۆڕێت))[٤٧٤]، (چیلتۆن بوش) مامۆستا لە زانکۆی ستانفۆرد دەڵێت: ((ڕاپۆرتێکە دەربارەی ڕوداوێك بەشێوەیەك کە خوێنەر بەئاسانیی تێیبگات))[٤٧٥]، (ولزلی و کامبل)یش دەڵێن: هەواڵ ڕاپۆرتێکە لەسەر بیرێك یان ڕوداوێك یان ململانێیەك و خاسییەتی هەنوکەیی هەیە[٤٧٦]. چەندین

---

[471] ڕەزا حاجی ئابادی (٢٠٠٥ : ٢٣).

[472] بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :١١٣).

[473] د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :١١٤).

[474] د. ابراهیم امام (١٩٩١ : ٩٥).

[475] سەرچاوەی پێشوو.

[476] سەرچاوەی پێشوو.

* وەك ئەو پێناسانەی گۆڤاری (کولییر)ی ئەمریکایی کردونی، بڕوانە: (د. ابراهیم امام :١٩٩١ : ٩٦)، یان ئەو پێناسانەی لە کتێبی هونەری هەواڵنوسین لە ئێزگە نێودەوڵەتییەکاندا خراونەتەڕو، بڕوانە: (د. عبدالنبی خزعل: ٢٠٠٣: ١١٧)، هەروەها وەك ئەم پێناسانەی کە لە کتێبی (روزنامەنگاری، د. کاظم معتمد نژاد:٢٠٠٣: ١٧-١٨)و کتێبی (نەریتی ڕۆژنامەوانی، فریبا سەیاد-د. عەلی ئەکبەر فەرهەنگی:٢٠٠٦: ٢٢)دا بڵاوکراونەتەوە، وەك:

لیل ئاسپنسەری نوسەری کتێبی (هەواڵنوسین): هەواڵ بەلەخۆگری هەر کردەوەو هزرێکی ڕاستەقینە دەناسێنێت کە بۆ ژمارەیەکی زۆر لەخوێنەران، سەرنجڕاکێش بێت.

و. ج. بلایەر لە کتێبی (ڕۆژنامەنوسیی)دا دەڵێت: هەواڵ هەر بابەتێکی هەنوکەییە کە بەهۆی سەرنجڕاکێشبوونییەوەو بەهۆی بایەخداربوونییەوە لەلایەن خوێنەران، لەچاپەمەنییەکاندا بڵاودەکرێتەوە.

ئێس. مۆلی نوسەری کتێبی (هەواڵ پەیداکردن)، هەواڵ بەگواستنەوەی ڕاستەقینەی ڕووداوە گرنگەکان دادەنێت کە لەڕۆژنامەکانی جیهاندا چاپ دەکرێن و دەبێتەجێی بایەخی خوێنەران.

میشیل. ڤی. چارنلی: لە کتێبی (هەواڵنێری)یدا دەنوسێت: هەواڵ، ڕاپۆرتی گونجاو، پوختەو وردەکاری ڕووداوێکە نەك خودی ڕووداوەکە.

ئەریك. سی. هۆپ ڤۆد: هەواڵ بەڕاپۆرتی ڕووداوێك دادەنێت بەومانایەی کە جێی بایەخی هەمووان بێت.

ڕۆژە کلۆس لە کتێبی (هەواڵەکان)دا، هەواڵ بە گوێزانەوەیەکی سادەو بێگەردی ڕووداوەکانی ئێستا پێناسە دەکات.

پێناسەی تریش بۆ هەواڵ کراون*، دواپێناسەیەکیش کە لەبارەی هەواڵەوە هەیە، ئەوەیە کە هەواڵ دەبێت چەند بەهایەکی هەواڵیی تێدابێت[٤٧٧]، وەك : (تازەیی، نزیکیی، دەرکەوتنو ناوبانگ، ململانێ، ئەنجامەکان، بایەخی مرۆیی، ڕووبەڕووبەنەوە، ناباویی، کارەسات،...تاد)[٤٧٨]، لێرەوە (جۆن هۆهنبرگ) دەڵێت: ((ناکرێت هەواڵ لە پێناسەیەکی دیاریکراودا سنورداربکرێت، بۆیە دەشێت بڵێین هێندەی ژمارەی ڕۆژنامەنوسان پێناسەیش بۆ هەواڵ هەیە))[٤٧٩].کەواتە هەواڵ ڕومالٚکردنی ڕوداوێکە کە تازە ڕویداوە یان تازە بەئێمەگەیشتووە بەمەرجێك بەهای هەواڵیی خۆی لەدەستنەدابێتو بەوردیی و دروستیی و بابەتییەوە بێلایەنانە*، بەزمانێکی سادەو بێتێکەڵکردنی بیروبۆچوونی ڕۆژنامە یان نوسەری هەواڵەکە دەگوێزرێتەوە بۆ خوێنەر. هەواڵ بەگشتیی لە دوو بەش پێکدێت، پێشەکیی یان سەرەتا (Lead)، لەگەڵ بۆدی یان ناوەڕۆك (Body)، ئەوەی بەسەرەکیی دەزانرێت لە هەواڵدا پێشەکییەکەیەتی[٤٨٠]، هەواڵ بە پلەی یەکەم

فەرناندۆ ترۆ لە کتێبی (هەواڵ)دا، دەنوسێت: هەواڵ گوزارشتە لەبڵاوکردنەوەیەکی ئۆرگانیزەکراوانەی پرۆسێسی ڕووداوو ئاگاداریی و زانستە مرۆییەکانو گوێزانەوەی بیروباوەڕو ڕایگشتییە.

[477] بڕوانە: أمور خبر برون مرزی (١٩٩٧ : ٥).

[478] بڕوانە: مالکوڵم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ١٤٦).

[479] جۆن هۆهنبرگ (١٩٦٠ : ٦٧).

* هەرچەندە باس لە چەمکی بێلایەنیی لە هەواڵدا دەکرێت، بەڵام لەبەکارهێنانی زاراوەکاندا جۆرێك لە لایەنداریی دروستدەبێت. بڕوانە: (هەڤاڵ ئەبوبەکر: ٢٠٠٥: ٦).

** مەبەست لە تازەیی ڕوداو بە پلەی یەکەم تازەیی ڕودانی ڕوداوەکە نییە، بەڵکو تازەیی زانیارییەکانی ناو هەواڵەکەیە بەلای خوێنەرەوە، واتە دەشێت ڕوداوێك کە دەیان ساڵ لەمەوبەر ڕویدابێتو ئێستا بە ئێمە بگات، هەواڵێکی تازە بێت،

بڕوانە: (نعیم بدیعی، حسین قندی: ٢٠٠١ : ١٩). بە ئاراستەیەکی تریش دەوترێت: ((گرنگترین مەبەست لەهەواڵ، گەیاندنی ڕوداوێکە کە لە ڕاستیدا ڕویدابێ یان بەم نزیکانە ڕوبدات))، بڕوانە: (د. مەغدید سەپان: (٢٠٠٥ : ١٥). ئەو ڕوداوانەی ڕویاننەداوە دەشێت بکرێنە هەواڵ و پێش ڕودانیان بڵاوبکرێنەوە، بەمەرجێك یەکێك لە وشە یان دەستەواژەکانی گومانکردنیان بخرێتە پێشەوە، وەك (ئەگەری ئەوە هەیە، وابڕیارە، واچاوەڕواندەکرێت،...تاد) چونکە ئەگەری ڕودانیان لە سەداسەدنییە. بڕوانە: (هەڤاڵ ئەبوبەکر: ٢٠٠٥: ٥).

[480] بڕوانە: د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ٨٤). جۆرەکانی پێشەکیی هەواڵیش بۆ پتر لە شانزدە جۆر دابەشدەبن، بڕوانە: (کۆرتیس ماکدۆگاڵ: ٢٠٠٥ : ١٨٠).

بنکەی ژین
www.zheen.org

وابەستەی بابەتێتیی‌و تازەیی** و خێرایی بڵاوکردنەوەیەتی[481]، کەواتە وابەستەی کاتە، هەر ئەم ڕەگەزە دیارەی هەواڵ وادەکات کە چەند ژانرێکی ڕۆژنامەنوسیی لە ژێر چەتری خۆیدا کۆبکاتەوە، کە لە هەموویاندا ڕەگەزی کات یان هەنوکەیی، زاڵترین بنەماو ڕەگەزیان دەبن و بریتین لە:

ا. سەردێڕی هەواڵ:

نوسینی پێشەکی هەواڵە بەشێوەیەکی کورت‌و چڕوپڕو لە زۆربارردا سەرەتای ئەم پێشەکییە دەبێتە ناونیشانی هەواڵەکەش، لە ڕۆژنامەدا لە لاپەڕە (یەك)دا دەنوسرێت‌و درێژەی هەواڵەکە بۆ لاپەڕەکانی ناوەوە دەگوێزرێتەوە بۆ ئەوەی زۆرترین هەواڵ‌و هەمەڕەنگترین هەواڵ لە دەروازەی ڕۆژنامەکەدا کە لاپەڕە (یەك)ە، دابنرێت[482].

ب. کورتەی هەواڵ:

هەواڵێکە کە بەهۆی نزیکبونەوەی دەرچونی ڕۆژنامەکەو وابەستەبون بە دیزاینی ڕۆژنامەکەو بایەخی خودی هەواڵەکەوە، کورتدەکرێتەوە، تا لە بۆکسی یەکێك لە گوێچکەکانی لاپەڕە (یەك)، یان هەر ستونێکی لاپەڕە (یەك)دا بڵاوبکرێتەوە. یان بەو هەواڵەیش دەوترێت کە لەبەر کەمبایەخپێدانی ڕۆژنامەکە بە ناوەڕۆکەکەی تەنها بەکورتیی دایدەڕێژێتەوە.

پ. وێنەی هەواڵدەر (فۆتۆنیوز):

وێنەیەکی فۆتۆگرافیی ڕاستەقینەیە کە بەشێوەیەك گیراوە بزاوتن‌و بابەتێتیی تێدا بەرجەستەبووەو لە توانستیدا هەیە واتا ببەخشێت بێئەوەی بۆ دەقەکان بگەڕێینەوە، ئەمەش وابەستەی پەیوەندیی نێوان ڕوداو–وێنەگر–خوێنەر، دەبێتەوە[483].

ت. هەواڵە چاوەڕوانکراوەکان:

ئەو ڕوداوانەن کە ئەگەری ڕودانیان هەیە لە ئاییندەیەکی نزیکدا، لەسەر بنەمای پێشینەی ڕوداو یان گۆڕانەکان، دەنوسرێنەوە.

---

[481] بڕوانە: د. عبدالنبی خزعل(٢٠٠٣: ٥١).

[482] بڕوانە: (هەڤاڵ ئەبوبەکر: ١٩٩٧ : ٥٥).

[483] بڕوانە: د. محمد عبدالحمید، د. السید بهنسی (٢٠٠٤ : ٣٥).

بنکەی ژین
www.zheen.org

ج. کاپشن (Caption):

ئەو دێڕە نوسینەیە کە لە سەر یان لە ژێر وێنەیەکدا دەنوسرێتو ناوەڕۆکی وێنەکە ڕوندەکاتەوە[٤٨٤]، لەزۆربار‌دا وا بەپەسەند دەزانرێت کە خودی هەواڵنوسەکە یان وێنەگرە ڕۆژنامەوانییەکە ئەم دێڕە بۆ هەر وێنەیەکی دیاریکراو بنوسێت، تا کاریگەرو بەهێزبێت، ((ئەسۆشیتدپرێس ئامۆژگاریی پەیامنێرەکانی دەکات کە خۆیان کاپشنەکان بنوسن تا سەرنجڕاکێشترو گونجاوترو بەهێزتربێتو هەڵگری ناوەڕۆکی وێنە هەواڵییەکەبێت))[٤٨٥].

ح. لێدوان لەسەر هەواڵ:

ڕۆژنامەنوس ڕوداوێکی دیاریکراو یان هەواڵێکی بڵاوکراوە دەخاتەڕو، دواتر لە بەشی دووەمی بابەتەکەیدا بەپشت بەستن بەو ڕاستییانەی لەبەردەستیدان بەپەرەگرافێك یان چەند پەرەگرافێك، ڕوداو یان هەواڵەکە ڕوندەکاتەوەو قسەی لەسەر دەکات[٤٨٦].

خ. بەدواداچونی هەواڵ:

بریتییە لەو هەواڵەی کە لەپاش هەواڵێکی بڵاوکراوەوە دێتو درێژە یان وردەکارییەکانی هەواڵی یەکەم دەخاتەڕو.

بنکەی ژین
www.zheen.org

چ. ڕاپۆرتەهەواڵ:

پێشەکییەکەی وەك هەر هەواڵێکی ئاسایی دەنوسرێت، بەڵام بۆدییەکەی درێژدەکرێتەوە تا ئەو وردەکارییانەی لە پێشەکیی هەواڵەکەدا هەنو بوار بۆ شیکردنەوەو دەرخستنی زیاتریان نییە، لە بۆدی ڕاپۆرتە هەواڵەکەدا بخرێنە ڕو. ڕاپۆرتی هەواڵ، گێڕانەوەو تۆمارکردنو ڕوماڵکردنی ڕوداوێکە بەشێوەیەکی بابەتییانەو دور لە سەرنجو خواستی ڕاپۆرتنوسەکە، ((ڕاپۆرت بەمانای ئەو هەموو زانیارییە دورو درێژانە کە لە بارەی هەواڵێکەوە دەنوسرێن))[٤٨٧].

---

[484] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ١٤٤).

[485] Melvin Mencher (2001: 331).

[486] بڕوانە: (هەڤاڵ ئەبوبەکر: ١٩٩٧ : ٦٦).

[487] د. فاروق عەلی عومەر (٢٠٠٥ : ١٣).

د. چیرۆکەهەواڵ:

لە فۆڕمدا وەك ڕاپۆرتەهەواڵ وایە، بەڵام بەزمانێکی ئەدەبییانە دادەڕێژرێتو ناوەڕۆکێکی هەستبزوێنانەی هەیەو ڕۆژنامەنوس یان خۆی دەبێتە گێڕەرەوەی ڕوداوە ڕاستەقینە هەنوکەییەکە، یاخود کەسەکانی ناو ڕوداوەکە دەکاتە سەرچاوەی زانیارییە بڵاوکراوەکانی، یان هەردوو شێوازەکە تێکەڵدەکات. لەچیرۆکەهەواڵدا زانیاریی ڕاستەقینە هەن، کاتو کەسو شوێنو ڕوداوەکان ڕاستەقینەنو وابەستەی کاتی بڵاوبونەوە دەبێتو بەتێپەڕبونی کات بەسەردەچێت، پەیڕەوی ڕاستەوخۆ باسکردنی ڕوداوەکە دەکرێت تیایدا[٤٨٨]، (ئەلبێرت ل. هستەر) دەڵێت: ((ئەم هونەرە هونەرێکە کە دەتوانێت ڕێگا بۆ ڕۆژنامەنوسان خۆشبکات لێیەوە ئەو مەبەستو بابەتانە دەرببڕن کە بەشێوەکانی تری هەواڵ ئاسان نابێت دەری ببڕن، ئەوەش لە ڕێی شاردنەوەی ماناگەلێك لەناو دێڕەکاندا، بەجۆرێك کە خوێنەری وریا بتوانێت زانیارییە شاراوەکانی بدۆزێتەوە، ئەمەش ڕێگایەکە کە زۆرێك لە ڕۆژنامەنوسان لەو وڵاتانەدا پیادەی دەکەن کە ئازادیی گوزارشتکردنو ڕۆژنامەگەریی نین))[٤٨٩].

ر. لێکۆڵینەوەی هەواڵیی:

ڕوداوێکە لە چەند شوێنو لایەنێکەوە ڕومالدەکرێت تا بە هەموویان دیدێکی تەواوکارییانەمان لەسەر خودی ئەو ڕوداوە پێشکەشبکەن.

ڕ. هەواڵی خێرا (Flash news):

هەندێك جاریش بەهەواڵێکی گەرم (Hard news)یش ناودەبرێت، ڕوماڵکردنی هەواڵییانەی ڕوداوێکە کە گەرماوگەرم تۆماردەکرێتو هێشتا هەموو وردەکارییەکانی دەرنەکەوتون، بەڵام بەمەبەستی دەستخستنی دەستپێشخەرییەکی هەواڵیی بڵاودەکرێتەوەو لەزۆربادا بۆدی هەواڵەکە هێشتا گەلاڵەنەبووە[٤٩٠].

---

[488] بڕوانە: Melvin Mencher (2001:161).

[489] ألبرت ل. هستر (١٩٨٨: ١٠٠).

[490] بڕوانە: وائل العاني (١٩٨٠ : ١٢).

بنکەی ژین www.zheen.org

ز. هەواڵی درێژ:

ئەو ڕوداوەیە کە لە پرۆسەی ڕوماڵکردنیدا زانیاریی و وردەکارییەکانی هێندە زۆرن، هەواڵنوس ناتوانێت کورتبڕیی تیابکات، بۆیە دواجار هەواڵێکی درێژی لە ڕوی ناوەڕۆك و قەبارەوە لێدەردەچێت.

ژ. هەواڵی بەردەوام:

ئەو هەواڵەیە کە لەبەر بایەخی ڕوداوەکەی ناتوانرێت کۆتایی پێبهێنرێت و بەکراوەیی دەهێڵرێتەوەو لە ژمارەکانی دواتردا درێژەی پێدەدرێت[491].

س. شریتی هەواڵەکان:

ئەو زنجیرە هەواڵانەن کە لە بەر بایەخیان لە شریتێکدا بە پانیی ڕۆژنامەکە بەدوای یەکدا دێن و هەر هەواڵێکیان بەدێڕێکی کورتی واتابەخش بڵاودەکرێنەوەو درێژەکانیان دەچنە لاپەڕەکانی ناوەوە.

ش. شیکردنەوەی هەواڵ:

خستنەڕوی هەواڵێك و شیکردنەوەی ڕەگەزەکانییەتی بەجۆرێك کە بابەتییانە زانیاریی زیاتری لەسەر بخرێتەڕو، تا ئەوەی خوێنەر بەتەواویی ئاشنای ڕوداوە بنەڕەتییەکە دەبێت، لە پرۆسەی شیکردنەوەکەدا بەڵگەی باوەڕپێکراوو دۆکۆمێنت و ئامارو ژمارە دەهێنرێنەوە.

www.zheen.org

ع. ستونەهەواڵ:

هەواڵێکە لە ستونێکدا نوسەری ستونەکە ڕایدەگەیەنێت و ئاوێزانی سەرنج و تێڕوانینەکانی خۆی دەدات.

غ. هەواڵی کاریکاتێریی:

ڕوداوێکی ڕاستەقینەیە لە شێوەی کاریکاتێرێکی بابەتیانەدا دەخرێتەڕو، تا پرۆسەی گەیاندنی بەخوێنەر خێراترو کاریگەرتربکات.

---

491 بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو(١٣).

ف. هەواڵ لە ڕێی وەرگرەکانەوە:

ئەو ڕوداوانەن کە لەلایەن خوێنەرانی ڕۆژنامەیەکەوە ڕەوانەی ڕۆژنامەکە دەکرێن‌و پاش دڵنیابون‌و داڕشتنەوەیان لە ڕۆژنامەکەدا بڵاودەکرێنەوەو زۆرجار ئەو خوێنەرانە خۆیان دەبنە سەرچاوەی هەواڵەکان.

ق. ڕیکلامە هەواڵ:

بڵاوکردنەوەی هەواڵی هاتنە بازاڕی کاڵایەکە، یان گۆڕان لە نرخ‌و جۆرو چۆنیەتیی بەرهەمێکە کە بەشێوەی هەواڵ دادەبەزێت‌و لە بەرامبەریدا بەپێی سیستمی ڕیکلام ڕۆژنامەکە پارە وەردەگرێت.

ڤ. ئاگانامە هەواڵییەکان:

ئەو ئاگانامەو ئاگادارییانەن کە بەشێوەی هەواڵ لە ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێنەوە، وەك ئاگادارکردنەوەی خوێندکاران بۆ دەستپێکردنەوەی ساڵی نوێ.

ك. هەواڵنامە:

هەواڵگەلێکن کە بەدوای یەکدا لە لاپەڕەی هەواڵەکاندا بڵاودەکرێنەوەو بەپێی بایەخی هەواڵەکان‌و سیاسەتی ڕۆژنامەکە ڕیزبەنددەکرێن[٤٩٢].

گ. دەستپێشخەریی هەواڵیی:

بە هەواڵێك دەوترێت کە تەنها ڕۆژنامەوانێك یان کەناڵێك توانیبێتی بەخێرایی‌و بەر لە کەناڵەکانی تر ڕوماڵی بکات‌و بڵاویبکاتەوە، بەشی هەرە زۆری ئەم هونەرە لە کات‌و شوێنە نەزانراوەکاندا دەستدەخرێن، یان لە لێدوانە تایبەتەکانداو پشت بە درك‌و توانست‌و لێوەشاوەیی ڕۆژنامەوان دەبەستێت لە ڕوماڵکردنیدا.

---

[492] بڕوانە: د. حسني نصر، د. سناء عبدالرحمن (٢٠٠٤ : ٢٨).

٢. ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی (Report)

بریتییە لە کۆکردنەوەی کۆمەڵێك ڕاستیی لەسەر ڕوداوێك یان بابەتێك بێئەوەی ڕۆژنامەنوسەکە پێ لەسەر ڕای خۆی دابگرێت تیایدا، بەگشتیی لە ڕاپۆرتدا پەیوەندیی لە نێوان بەندی نێوان فاکتو زانیارییەکاندا دەدۆزرێنەوە کە لەسەرەتای ڕوداوێکدا وادەردەکەون پەیوەندییان نەبێت، ((بەڵام لە ڕاستییدا بەشێکی گەورە لە پەیکەری گشتیی ڕوداوەکە پێکدەهێنن))[٤٩٣]. مەرجی سەرەکیی ڕاپۆرت سادەنوسینو ئاشکرایيو ڕونییە لە نوسینداو بەکارهێنانی ڕستەی کورتو درێژنەکردنەوەی فرێزەکانە[٤٩٤]، یاخود ڕوهەڵماڵینە لە ڕوی ئەو زانیارییانەی کە ڕوکەشانە ناتوانرێت ببینرێن، سەرچاوەی سەرەکیی کۆکردنەوەی کەرەستەکانی ڕاپۆرتیش بریتی دەبن لە (بەڵگەنامەو تۆمارکراوەکان، چاوپێکەوتنەکان، تێبینییە کەسییەکان)[٤٩٥]. بەگشتیی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی گێڕانەوەی سەرنجو تێبینییو وردەکارییەکانی ڕوداوێکی دیاریکراوە کە لەسەر بنەمای بابەتیی کۆدەکرێنەوەو دادەڕێژرێن[٤٩٦]. تایبەتمەندییەکی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی ئەوەیە کە مەرج نییە بەتەواویی وابەستەی ڕەگەزی هەنوکەیی بێت، هەر ئەمەش وادەکات کە زۆر بابەتی بەنرخو بایەخدارو سەرنجڕاکێش لە ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵگاکان و لە ڕابردوو کەلتورو فۆلکلۆرو خواستەکانی ئایندەیان بکرێنە بابەتی ڕاپۆرتەکان[٤٩٧]. ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی هونەرێکە دەکەوێتە نێوان هەواڵو لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنوسییەوەو تیایدا کۆمەڵێك زانیاریی دەربارەی ڕوداوێك پێشکەشدەکرێنو بەهرەمەندیی ڕاپۆرتنوسەکە ڕۆڵی لە شێوازی سەرکەوتویی

---

493 مالکۆڵم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ٣).

494 بڕوانە: د. فاروق أبو زيد (١٩٨٣ : ١٣٧).

495 مالکۆڵم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ٧).

496 بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٢٠).

497 بڕوانە: د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ١٢١).

بابەتەکەدا دەبێت[498]، هەندێك سەرچاوەی تر ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی بەشێوە نوسینێك ناودەبەن کە تیایدا وێنەو هەواڵ تێکەڵ دەکرێن‌و نوسینەکان دیمەنی ڕوداوەکان لە هزرماندا دروستدەکەن‌و ((دەشێ خودی ڕاپۆرتنوس ئامادەیی ڕاستەقینەی لە شوێنی ڕوداوەکەدا هەبێت))[499]، (ئەحمەدی تەوەکولی)یش دەڵێت: ((ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی ئەرکی چارەسەرکردنی کێشەکان نییە، بەڵکو خستنەڕوی کێشەو گرفت‌و ڕاستییەکانە بۆ بەردەم ڕای گشتیی))[500]، ئەگەر بمانەوێت لە بایەخی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی بگەین پێویستە بۆ ڕاپۆرتە ڕۆژنامەنوسییەکانی پرۆسەی ئازادیی عیراق /٢٠٠٣بگەڕێینەوە، لەم جەنگەدا بۆیەکەمجار لە مێژوی ڕۆژنامەگەریی جیهاندا ڕوماڵکردنێکی بەرفراوانانەی خێرای ڕوداوەکان لەڕێی ڕاپۆرتە ڕۆژنامەنوسییەکانەوە دەبینین[501].

٣. لێدوانی ڕۆژنامەگەریی (Statement)

وتەیەك، یان بەیاننامەیەك، یان نوسراوێك، یان لێدوان، یان وتارێکە کە لەلایەن کەسێکی بەرپرس یان سەرچاوەیەکی بەرپرس یان وتەبێژێکی ڕەسمییەوە ڕادەگەیەندرێت‌و ڕۆژنامەکان وابەستەی ناوەڕۆکی ئەو دەقە دەبن کە ڕاگەیەندراوە، ئیتر لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەگەرییدا بێت، یان لە بریفینگێك، یان لە بەیاننامەیەکی چاپکراودا دابەشبکرێت.

www.zheen.org

---

498 بڕوانە: د. فاروق أبو زید، د. لیلی عبدالمجید (٢٠٠٠ : ٢٠٥).

499 د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :١٦٤).

500 بڕوانە: ئەحمەد تەوكلی، و: مەجید ساڵح (www.kurdistannet.org).

501 بڕوانە: .Ralph D. Berenger (2004 : xxvii)

٤. بەدواداچون (Commentary)

گەلاڵەکردن و کۆکردنەوەی زانیاریی زیاترە بۆ خوێنەر دەربارەی هەواڵێك یان ڕوداوێك یان بابەتێکی پێشتر بلاوکراوە کە پێشتر لایەنە شاراوەکانی ڕوننەکراونەتەوە، بۆ ئەم مەبەستەش سود لە سەرچاوە جیاجیاکانی زانیاریی و کنەوپشکنین و لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنوسیی و دۆکۆمێنت و لێکەوتەو ئاسەواری ڕوداوەکان وەردەگیرێت و بەردەوامیی بە ڕومالکردنی ڕوداوەکانیش دەبەخشێت.

٥. گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسیی * (Interview)

ئەم هونەرە بە چاوپێکەوتن، یان دیدار، یان هەڤپەیڤینیش ناودەبرێت. هاوولاتیان ناتوانن بچنە شوێنی ڕوداوەکانەوە، ڕۆژنامەوانان دەچن و چاوپێکەتن لەگەڵ شایەتحاڵ و زەرەرمەندو قوربانیان و لایەنە پەیوەندیدارەکان بە ڕوداوەکانەوە دەکەن و چاویان بەوکەسانە دەکەوێت کە جۆرێك وابەستەییان لەگەڵ ڕوداوەکەدا هەیە، ئیدی وابەستەبونێکی ڕاستەوخۆبێت یان ناڕاستەوخۆ[٥٠٢]. ئەم هونەرە بنیات یان میکانیزمی نوسینی زۆرێك لە هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانی ترە، پرۆسەی پرسیارە کراوەو داخراوو گریمانەو گومان و ڕامانەکانی خەڵکە، کە ڕۆژنامەنوس زیرەکانە وەلامگەلی پێویستیان لە سەرزاری ئەو کەسانەوە بۆ دەدۆزێتەوە کە یان نزیکن لە ڕوداوەکەوە یان بەجۆرێك لە جۆرەکان پەیوەندییان بەڕوداوەکەوە هەیە، یان هێنانە قسەی ئەو کەسانەیە کە کەسایەتییان یان پلەو پایەو بەرپرسیارێتییان کاریگەریی لەسەر ژیانی خەڵك هەیە، بەشێوەیەك لە شێوەکان. لەزۆرباریشدا ((ڕۆژنامەنوس جڵەوی گفتوگۆکە دەگرێت و کۆنترۆڵی

---

* گفتوگۆکردنمان بەکارهێناوە نەك دیدار، چونکە دیدار بەشێکی پرۆسەی گفتوگۆکردنی ڕاستەوخۆ یان بەرامبەرە، بەلام گفتوگۆ هەموو پەیوەندیگرتنێکی ڕاستەوخۆو ناڕاستەخۆ، بەرامبەرو نا بەرامبەر دەگرێتەوەو دەشێ لە ڕێی نامە یان تەلەفۆن، یان هەر ئامرازێکی تریشەوە بەڕێوەبچێت.

502 بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ : ٢٧٨).

دەكاتو پرسیارو تەوەرەكان دیاریدەكات))[٥٠٣]. ئەم پرۆسەیە لەزۆربار‌دا بە پرسیارو وەڵامی میكانیكییانەی نێوان گفتوگۆكەرو گفتوگۆلەگەڵ كراودا بەڕێوەدەچێت، بەڵام ((پرۆسەكە تەنها لە پرسیارو وەڵامی بێگیاندا كۆنابێتەوە))[٥٠٤]، گفتوگۆكردن زیاترە لەوەی پرسیارو وەڵام بێت[٥٠٥]، بەڵكو پێویستی بەوروژاندنو ئاگایی ڕۆژنامەوان هەیە كە بچێتە ناو تەوەرەكانەوەو پەیوەندییەكی ئۆرگانیی لەگەڵ وەڵامەكاندا پێكبهێنێتو پرسیاری هەنوكەییو زیندو دروستبكاتو زانیارییو ڕاو سەرنجی پێویست لەكاتی پێویستی دیدارەكەدا بخاتەڕو، بەڵام دیارە هیچ گفتوگۆیەكیش بێ پرسیاركردن نابێت، پرسیار لە گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسییدا بۆ ئەم جۆرانە دابەشدەبێتو ڕۆژنامەنوس بەكارامەیی خۆی بەكاریاندێنێت: پرسیاری (دەستپێكردن یان كردنەوە، بنەڕەتیی، هەواڵیی، بیروڕا، تاقیكردنەوە، زانیاریی، ڕاڤەكاریی، ڕاكێشانی بەرامبەر، ئاسانكاریی، شێوازبەندیی، ڕێكخراو)[٥٠٦]، بەڵام پرسیارو ڕادەربڕینەكانی گفتوگۆكەر لەخۆوە نینو وابەستەی مەزاجو ئارەزوی سەرپێییانەی خۆی نین، بەڵكو پەیوەستو هەڵقوڵاوی ئەو بابەتانەن كە پێویستە وتووێژیان لەسەر بكرێتو پرۆسەیەكە بۆ ((گەڕانو پشكنینی هزرو خستنەڕوی زانیارییو ڕاوبۆچونو هەڵوێستەكانی بەرامبەر))[٥٠٧]، بەشێوەیەكی بابەتییانەی وەها كە تازەیی بداتە ئەو زانیارییانەی لەو گفتوگۆیە دەكەونەوە با بابەتەكەیش كۆن یان پێشتر قسە لەسەر كراویش بێت، ئەم پرۆسەیەش لەم هاوكێشەیەوە دێتە بەرهەم:

ڕۆژنامەوان(گفتوگۆكەر) + بابەت + ئامراز (پرسیارو ڕاو سەرنجو ئامێرەكانی تۆماركردن) + گفتوگۆلەگەڵكراو+ ئامانج = گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسیی

---

503 د. عبدالعزیز شرف (٢٠٠٠ : ٢١٠).

504 د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :٢٣٣).

505 بڕوانە: مالكۆلم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ١٣).

506 بڕوانە: د. محمود أدهم (١٩٨٢ :١٧١).

507 سەرچاوەی پێشوو (٢٣٣).

میكانیزمی سەرەكیی ئەم هونەرە وتووێژكردنە لەگەڵ كەسێكی بەرامبەردا بەمەبەستی دەستخستنی زانیاریی و هەواڵی نویّ، یان ڕونكردنەوەو تێڕوانینی دیاریكراو، یان دەربارەی ژیانی كەسێك و دەرخستنی لایەنەكانی ژیانی كەسەكەیە[508]. بەگشتیی گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسیی لەلایەن ڕۆژنامەوانێكەوە دەبێت بەڵام دەشێت لەلایەن چەند ڕۆژنامەوانێكیشەوە بكرێت، وەك ئەوەی لە بریفینگ و كۆنگرە ڕۆژنامەگەرییەكاندا دەكرێت[509]، (سوزان دان)یش دەڵێت: ((هەڤپەیڤین بریتییە لە كۆمەڵێك پرسیاری ئامانجدار لە كەسێك (یان چەند كەسێك) بۆ وەدەست خستنی زانیاریی و بیرو ڕاو تۆماركردنێكی پێویستی وەڵامەكان، بەمەبەستی بڵاوكردنەوەیان))[510]، یان دەوترێت: ((گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسیی گرنگترین هونەرەكانی ڕۆژنامەنوسییە كە لێیەوە كەسێتیی و لایەنی سایكۆلۆژیی و باكگراوندی زانیارییەكان و ئەدای كەسێكی بەرامبەر دەخرێتەبەر سەنگی مەحەكی ڕۆژنامەنوس و دواتر خوێنەرانەوە))[511]، لە گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسییدا بیرو ئایدۆلۆژیاو هەڵوێست و كەسێتیی گفتوگۆلەگەڵداكراو دەردەكەوێت و یەكێكە لەو هونەرانەی چێژو خۆشیی و سودو زانیاریی دەداتە خوێنەر[512] و ، گفتوگۆكەر نمایندەی خەڵكانێكە كە پرسیارێكیان هەیەو ناتوانن بەڕاستەخۆیی ئاراستەی ئەو كەسە گفتوگۆلەگەڵداكراوەی بكەن، دەشێت هەر گفتوگۆیەك وەڵامدەرەوەی زۆرترین پرسیارەكانی خوێنەربێت لەو تەوەرو بابەت و كەسەی بۆ گفتوگۆكە ئامادەكراوە. ئەم هونەرە زیندوێتیش دەداتە لاپەڕەی ڕۆژنامە، ڕایەڵەی بەستنەوەی ڕۆژنامەیە بە كەسەكان و كەس و ڕۆژنامەكەش بە خوێنەرانەوە. ئەو كەرەستەو زانیارییانەی لە گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسییەوە دەردەخرێن، زانیاریگەلێكن كە دەشێت بۆ زۆر هونەری

---

[508] بڕوانە:.(F. Fraser Bond (1973 : 109

[509] بڕوانە: د. فاروق أبو زید، د. لیلی عبدالمجید (٢٠٠٠ : ١٣٩).

[510] سوزان دان (٢٠٠١ : ١٣).

[511] د. محمود ساعتچی (١٩٩٥ : ٧).

[512] بڕوانە: د. كاظم معتمد نژاد (٢٠٠٤ : ١٨٧).

ڕۆژنامەنوسیی تریش بەکاربێن یان بەکاربهێنرێنەوە، وەك ئەوەی ڕۆژنامەوانێك لە پەراوێزی ئەو گفتوگۆیانەی دەیکات، گۆشەو ستونی پڕزانیاریی دەنوسێت، یاخود بەدواداچون‌و لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنوسیی لە سەر زانیارییە دەستکەوتووەکان دەکات[٥١٣].

٦. ئەنکێتەکردن

هونەرێکە لە نێوان ڕاپرسیی‌و گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسییدا، ڕۆژنامەنوس پرسیارێکی دیاریکراو ئاراستەی چەند کەسێکی شارەزاو پسپۆڕو ئەزموندار لە بوارێکی تایبەتدا دەکات‌و ئەوانیش دور لەڕای کەسیی خۆیان زانستییانە وەڵامدەدەنەوەو تێگەیشتنی بابەتییانەی خوێنەر لە بابەتێکی دیاریکراودا فەراهەمدەکەن.

٧. ڕیپۆرتاژ (Reportage)

لە هەندێك سەرچاوەشدا بە لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنوسییش ناودەبرێت، بریتییە لە هونەرێکی تەواوکارییانەی ڕۆژنامەنوسیی کە تیایدا گێڕانەوەو گفتوگۆو لێدوان‌و گەڕانەوە بۆ ئەرشیڤ‌و گواستنەوە لە نێوان چەند کەسێك‌و چەند شوێنێکدا بەشداردەبن‌و پێویستی بەتوانستێکی نوسینی ئەزمونگەرانە هەیە، مەبەست پێی لێکۆڵینەوەیە لە بابەت یان ڕوداوێك لە هەموو ڕووەکانییەوە، بەبەشدارییپێکردنی هەموو ئەو کەس‌و شوێن‌و کات‌و زانیاریی‌و ڕوداوانەی کە هەریەك لە لایەکەوە پەیوەندییان بە بابەت یان دۆز یان ڕوداوە بنەڕەتییەکەوە هەیە. ئەم هونەرە بەبابەتیترین هونەری ڕۆژنامەنوسیی دەزانرێت[٥١٤]، چونکە ڕیپۆرتاژنوس تەنها تاوانبار ناهێنێت بەڵکو تاوانلێکراوو شایەت‌و دادگاو پۆلیس‌و هەموو

---

[513] بڕوانە: روبیرت ل. هیلییرد (٢٠٠٣ : ٢٥٣).

[514] بڕوانە: د. فاروق أبو زید، د. لیلی عبدالمجید (٢٠٠٠ : ١٨٣).

پەیوەستەکانی تر بەبابەتەکەوە زیرەکانە دەخاتە خزمەتی ڕایەڵەی سەرەکیی بابەتەکەوە.

ڕیپۆرتاژ وابەستەی هەنوکەیی ڕوداوەکان نابێت[515]، ڕیپۆرتاژنوس دەتوانێت بەکارامەیی خۆی هەر شتێك بکاتە کەرەستەیەکی بەهاداری ڕیپۆرتاژلەسەرکراو، بەپێی ئەو میتۆدی گەڕانو کنەکردنو پشکنینو دۆزینەوەو توێژینەوەو شیکردنەوانەی کە دواجار لەگەڵ ناونیشانو ناونیشانە لاوەکییەکانو وێنە زیندووەکاندا لێکۆڵینەوەکە دەکەنە لێکۆڵینەوەیەکی شیاوی سەرنجڕاکێشەرانەی وەها کە جێی بایەخی هەر خوێنەرێك بێت.

ڕیپۆرتاژ بەو هونەرە دەوترێت کە هەواڵو دۆزو ڕاو سەرنجو ئایدیاکان بەشێوەیەك لە باسکردنو نوسینو درێژەپێدانی بابەتییانەو بەپشتبەستن بە ئامارو زانیارییەکانو ڕا جیاجیاکان دادەڕێژرێت، بۆ ئەوەی لە ئەنجامدا ڕاستیگەلێکی وا بخەنە بەر دیدی خوێنەر تابتوانێت بڕیارێك بدات یان چارەسەرێك یان هەڵوێستەکردنو ڕادەربڕینێك لەسەر بابەتەکە بکات[516]، یان دەوترێت: ((ڕیپۆرتاژ لەسەر بنەمای ئەزمون یان بیرێك یان گرفتوکێشەو دۆزێکی دیاریکراو دادەمەزرێتو ڕیپۆرتاژنوس دەستدەکات بە کۆکردنەوەی هەر بابەتو مادەیەك کە بەڕاستەوخۆیی یان ناڕاستەوخۆیی پەیوەندییان بە بابەتە سەرەکییەکەوە هەبێت))[517]. لە ڕیپۆرتاژدا شیکردنەوەو ڕاڤەکردنو گوزارشتکردنو پرۆسەی هەواڵگەرییو شێوازی ئەدەبیی کۆدەبنەوە، تا بە هەموویان بابەتێك پێکبهێنن کە کاریگەرییەکەی هێندەی کاریگەریی هەموو هونەرەکانی ترە، بۆیە زۆرجار دەوترێت کارامەیی ڕۆژنامەوان لە ڕیپۆرتاژدا دەردەکەوێت نەك لە هونەرەکانی تردا[518]، چونکە ئەم هونەرە پێویستی

515 بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨ أ : ٣١٢).

516 بڕوانە:د. عبدالعزيز شرف (٢٠٠٠ : ٣١٢).

517 د. فاروق أبو زيد، د. ليلى عبدالمجيد (٢٠٠٠ : ١٨٣).

518 بڕوانە: د. محمد الدروبي (١٩٩٦ :٢١٥).

بەتوانستی بۆنکردنی زۆرو گومانو ڕامانو پرسیارکردنو زیرەکیی و وردیی و بێلایەنیی و بێباکیی ونەفەسدرێژیی و ڕاستگۆیی و باکگراوندی زانیاریی و ئاشنایەتیی سەرچاوەکانو...تاد، هەیە، ((ئەگەر ڕیپۆرتاژ بۆ ڕۆژنامەوان بایەخداربێت، ئەوا بۆ ڕۆژنامەکان بایەخدارترو بەهادارترەو یەکێکە لەو هونەرانەی کەلە ئەمڕۆی ڕۆژنامەوانییدا ڕۆژنامەکان کێبڕکێی ڕۆژانە لەسەر بڵاوکردنەوەی دەکەن))[519] و ((ڕیپۆرتاژنوس لەڕێی ئەم هونەرەوە زیندوێتیی بە جەستەی میدیاکان دەبەخشێت))[520]، ڕیپۆرتاژ لەو شوێنەوە دەستپێدەکات کە هەواڵ کۆتایی دێت[521]، بۆیە هەواڵ بەسەرچاوەیەکی گرنگی بابەتە ڕیپۆرتاژلەسەرکراوەکان دادەنرێت، ڕیپۆرتاژ زانستە قورسو ڕوداوە سەختو تاوانەگەورەو کارەساتە مەزنەکانو کەسایەتییە ناودارەکان و بەرهەمە ئەدەبییە باڵاکان و داهێنانە ناوازەکان بەجۆرێك بۆ خوێنەری ڕۆژنامەکان ئاساندەکات کە نەك هەر تێیبگەن بەڵکو هەڵوێستو بڕیاریشی لەسەربدەن، ((ئەرکی سەرەکیی و بنەڕەتیی ڕیپۆرتاژ، گەڕانە بەدوای ڕاستییەکاندا و خستنەڕویەتی بە شێوازێکی بێلایەنانەی هونەرییانەی بابەتییانە))[522].

ئەگەر هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانی تر وەکو خواردنێك وابنو بەتێپەڕبوونی کات خراپ بن، ئەوا ڕیپۆرتاژ وەکو دراوێکی ئاڵتونیی وایە کە هەمیشە بەهاوبایەخی خۆی هەیەو لە هەر شوێنێك بڵاوبێتەوە بەهێند وەردەگیرێت[523]، لە ئەمڕۆشدا گەشەی تەکنۆلۆژیاو سیستمی جیهانگەریی و کرانەوەی سنورەکان وایانکردووە، ئەم هونەرە لە چوارچێوەیەکی داخراوی کۆمەڵایەتیی دیاریکراوەوە بپەڕێتەوە بۆ پانتایی هەموو زەوی و ڕیپۆرتاژە بەهادارەکانی وەك: ڕیپۆرتاژی پۆلیسیی، یان دەرخستنی گەندەڵیی، یان فەزاییح، یان دەرخستنی ڕاستییەکان، یان

[519] د. محمود أدهم (١٩٨٥ : ٥).

[520] د. أ. بوريتسكي (١٩٩٠ : ١٣٥).

[521] بڕوانە: د. إبراهيم إمام (١٩٩١: ١٣٨).

[522] د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ١١٧).

[523] بڕوانە: .Melvin Mencher (2001:161)

دەرخستنی نهێنییە هەواڵگرییەکان لە ئاستێکی جیهانیدا بڵاودەکرێنەوە، بۆیە لە دنیای ئەمڕۆدا ((پرۆسەی کۆکردنەوەی زانیارییەکان لە وردترین و ئاڵۆزترینی ئەو بنەمایانە دەبن کە هەر بڕیارێکی سیاسیی وابەستەیان دەبێت))[٥٢٤] و ڕیپۆرتاژیش دەبێتە ئەو هونەرە لوتکەیەی کە لەم پرۆسەیەدا ڕۆڵی ئەکتیڤی دەبێت.

لە ڕیپۆرتاژدا کۆك و ناکۆکەکان، تەباو دژەکان، دۆست و دوژمن، دەسەڵاتدارو بێدەسەڵات، داگیرکەرو داگیرکراو، تیرۆریست و قوربانییەکان و ...تاد، وەك تانوپۆی ڕایەڵەکانی بابەتێکی ڕۆژنامەنوسیی کۆدەکرێنەوە، بۆ ئەوەی جەستەیەکی سێ ڕەهەندیی ئاشکراو دیار بخەنە بەر دیدی خوێنەر.

٨. دیمەن (View)

بریتییە لە وێنەیەکی فۆتۆگرافیی یان هێڵکاریی یان نەخشەو دۆکۆمێنتی وێنەگیراو یان کۆپیکراو یان پۆستەر یان وێنەی بەیانی و کێرڤ و ئامرازە یاریدەدەرەکانی تری نوسین لە ڕۆژنامەنوسییدا کە لە ڕێیانەوە دەق و واتا تەواودەکرێن و جوانیی و هاوسەنگیی و شیکردنەوەو ڕاستگۆییش دەبەخشنە بابەتە نوسراوەکان و ئەم جۆرانە دەگرێتەوە:

١. وێنەی فۆتۆگرافیی (Photographs):

بەیەکێك لە ڕەگەزە بنەڕەتییەکانی ڕۆژنامەنوسیی دادەنرێت و زیندوێتیی و بڕواو جوانیی و کامڵبوون دەبەخشێتە بابەتە نوسراوەکان[٥٢٥]. ئیدراك خاڵی بەیەکگەیشتنی مەعریفەیە لەگەڵ واقیعدا، وێنەی فۆتۆگرافیی لە ڕۆژنامەدا جگە لەوەی ئیدراك و تێگەیشتنی خوێنەر زیاددەکات، لەهەمان کاتیشدا زانیارییە وەرگیراوەکانی ئاوێتەی واقیع دەکات[٥٢٦]، چەندین لێکۆڵینەوەی زانستیی لەسەر

---

[524] د. مؤيد عبدالجبار الحديثي (٢٠٠٢ : ١٥٨).

[525] بڕوانە: د. ممدوح حماده (٢٠٠٠ : ٣٣).

[526] بڕوانە: د. محمد عبدالحميد، د. السيد بهنسى (٢٠٠٤ : ١٧).

www.zheen.org

کاریگەریی وێنەی ڕۆژنامەنوسیی یان ئەوەی ئەمڕۆ بە (فۆتۆجۆرنالیزم) ناودەبرێت، کراون، هەموو ئەوانە جەخت لەسەر بایەخی گەورەو کاریگەری دیاری وێنە لەسەر هەستو هۆشی خوێنەر دەکەنەوە، تائەوەی لە ئەمڕۆدا دەشێ لە نیوە زیاتری پانتایی ڕۆژنامەکان بەوێنە پڕبکرێنەوە[٥٢٧]، خەسڵەتی بنەڕەتیی وێنەی ڕۆژنامەنوسیی ئەوەیە کە لە گۆشەنیگایەکی وەهاوە گیرابێت توانای دروستکردنەوەی یان وێناکردنەوەی دینامیکیانە لە هزری خوێنەردا دروستبکاتەوەو ببێتە تەواوکەری بابەتە سەرەکییەکە، (ماریان واشتەر) دەڵێت: ((هەندێك لاپەڕە دەگەنە شوێنی خۆیانو ڕاتدەگرنو کێشت دەکەن بەلای خۆیاندا، ئەمەش بۆ ئەو وێنانە دەگەڕێتەوە کە لە لاپەڕەکەدا ئامادەییان هەیەو پەیوەندیی ئۆرگانییو گیانیی لەگەڵ خوێنەردا پێکدەهێنن))[٥٢٨]، وێنە ڕۆژنامەگەرییەکان لەگەڵ بەشێکی زۆری هونەرەکاندا دەردەکەون تائەوەی دەبنە بەشێك لە بنیاتی هەر هونەرێك لەو هونەرانەی وێنە لەگەڵیاندا دادەبەزێت.

ئەم جۆرەش دابەشدەبێت بۆ :

- وێنەی زیندو.
- وێنەی ئەرشیڤی.
- وێنەی ڤیدیۆچاپ.
- وێنەی وەرگیراو.
- وێنەی کۆپیکراو.
- وێنەی دەستیی.
- وێنەی زەینی.
- وێنەی کۆلاژکراو.
- دەستنوس.
- ئۆریگناڵ.
- دۆکۆمێنت.

[527] بڕوانە: www.en.wikipedia.org/wiki/photograph

[528] Marina Wachter (1988 : 122).

ب. هونەرە هێڵکارییەکان (Graphic Arts):

هەموو ئەو وێنەو هێڵکاریی و نوسین و چاپکراوانە دەگرێتەوە کە لە ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێنەوە، ئەوانەیان کە پەیوەندییان بە وێنەی ڕۆژنامەنوسییەوە هەیە بریتی دەبن لە:

- پۆرترێت: وێنەیەکی کەسییە زیاتر ڕوکارەکانی دەموچاوی ئەو کەسەی تیادەردەخرێت و بەدەستدەکێشرێت[529].
- سکێچ: وێنەیەکی دەستکردی کەسێك یان ڕوداوێك یان شوێنێکی دیاریکراوە، زۆرجار وێنەی دادگایکردنە داخراوەکان بەم جۆرە دەکێشرێن و هونەرمەندێکی شێوەکار بە تێگەیشتن لە ناوەڕۆکی ڕوداوەکە لەسەر بنەمای وەسف و توانستی زەینیی خۆی وێنەی دەکێشێت[530].
- وێنەی بەیانی (Graphics): هێڵکارییەکە ئامارو ڕێژەو ژمارەکان ئاشکرادەکات و دەخاتەڕو.
- زەخرەفە (Adornment).
- نەخشە (Map): بڵاوکردنەوەی نەخشەی سیاسیی یان ئیداریی یان ...تاد، شوێنێك پیشاندەدات.
- مۆتیف (Motif): وێنەکردنێکی هێڵکارییانەی سەر کارێکی هونەریی یان ئەدەبیی یان مۆسیقییە[531].
- کێرڤ (Curve): هێڵکارییەکی ماتماتیکیانەیە، ئاستی بەرزبونەوە یان دابەزینی دوو پۆڵی سەرەکیی بابەتێك دەردەخات[532].

[529] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٧٥٢).
[530] سەرچاوەی پێشوو (٨٨٣).
[531] سەرچاوەی پێشوو (٦٣٢).
[532] سەرچاوەی پێشوو (٢٤٩).

www.zheen.org

- هێد (Head): بەبەشی سەرەوەی لاپەڕەی یەکەمی هەر ڕۆژنامەیەك دەوترێتو تیایدا ئالأی ڕۆژنامەکەو دروشمو ناساندنەکەیو هەردوو گوێچکەی ڕۆژنامەکەو گەردنی ڕۆژنامەکە دادەنرێتو بە"سەری ڕۆژنامە" ناودەبرێت کە گوزارشتکەری دیاری کەسێتیی ڕۆژنامەیە[533].
- ئالأ (Flag): ئالأی ڕۆژنامەیە بە لۆگۆی ڕۆژنامەش ناودەبرێت، ناوی ڕۆژنامەکەیە بەو شێوە نوسینە جێگیرەی کە بەئاسانیی ڕێ بەگۆڕینی نادرێتو لە زۆربەردا بەخەتی دەست دەنوسرێتو ناوی ڕۆژنامەکە دەکاتە وێنەیەکی وەها کە ببێتە چاوی ڕۆژنامەکە، ئالأ لەگەڵ ناسنامەی ڕۆژنامەکەو دروشمی ڕۆژنامەکەدا پلێتی ناونیشان (Nameplate) پێکدەهێنن کە بەبەشی سەرەکیی هێدی ڕۆژنامە دەزانرێت.
- گوێچکەی ڕۆژنامە (Ears): هەر ڕۆژنامەیەك لە هێدەکەیدا گوێچکەی لای چەپو گوێچکەی لای ڕاستی هەیە، کە دەکەونە سەرەتاو کۆتایی ئالأی ڕۆژنامەکەوەو تیایدا ڕیکلامێکی بەهادار یان هەواڵێکی گرنگ کە لە دواساتەکانی دەرچونی ڕۆژنامەدا دەگاتە ڕۆژنامە، یان ئەندێکسی لاپەڕەکانی ناوەوە بلأودەکرێنەوە.
- گەردن (Dateline): بەو شریتە دەوترێت کە دەکەوێتە بەشی خوارەوەی هێدی ڕۆژنامەو لە ژێر ئالأی ڕۆژنامەکەدا دادەنرێتو تیایدا ژمارەی ڕۆژنامەکەو ڕۆژو مانگو ساڵو خولی دەرچونو ئەو شوێنەی ڕۆژنامەکە دەردەکاتو هەندێکجار نرخەکەیشی بە زمانێك یان چەند زمانێك تێدادەنوسرێت. ئەم گەردنە لەلاپەڕەی ناوەوەدا دەچێتە جێی

[533] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٤٥٣).

هێدو تەنها بچوکراوەی لۆگۆی ڕۆژنامەکەو ژمارەی لاپەڕەو ژمارەی ڕۆژنامەکەو ڕۆژو مانگو ساڵو خولی دەرچونەکەیو هەندێکجار تایبەتمەندییو بواری لاپەڕەکەیشی تێدادەنوسرێت.

٩. ناونیشان (Title)

ناونیشان لە ڕۆژنامەدا بەو تاکەدێڕە یان کۆمەڵە دێڕە دیاریکراوە دەوترێت کە دەکەوێتە پێش هەر بابەتێکی ڕۆژنامەنوسییەوەو هەڵگری ناوەڕۆکی بابەتەکەی خۆی دەبێت[٥٣٤]، سەربەخۆییو کەسێتییو دیاریکراوییو تایبەتمەندیی دەداتە هەر بابەتێك، پوختەی گرنگترین بەشە پێکهێنەرەکانی بابەتێکە بۆیە بەکەمترین وشەو زۆرترین مانا ناوەڕۆکی بابەتەکە دەردەبڕێتو خوێنەر بۆ خوێندنەوەی ڕادەکێشێت[٥٣٥]. ((سەرنجڕاکێشییو کورتبڕییو سادەییو ڕونییو تیشکدانەوەو بابەتیبونو تەرکیزو گوزارشتکەریی، لە دیارترین بنەماکانی ناونیشانن))[٥٣٦]، یان دەوترێت: ناونیشان پوختەی گرنگترین مەبەستەکانی بابەتێکە کە بەشێوەیەکی وردو ڕۆشن خرابێتەڕو[٥٣٧]، زاراوەگەلێکی تێدا بەکاردەهێنرێت کە لای خوێنەر دیارو ئاشکران[٥٣٨]، هەموو ئەو بابەتانەی لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاودەکرێنەوە، جگە لەسەردێڕی هەواڵەکان بە ناونیشانێك جیادەکرێنەوەو تایبەتمەندیی بەهەر بابەتێکی ڕۆژنامەنوسییش دەبەخشێت[٥٣٩]، ((ڕۆژنامەنوسیی بایەخگەلێکی گەورە لەسەر ناونیشان دادەنێتو بەڕۆحی بابەتەکانو زانیارییە دڵنیاکانو نوێیەتیی

---

534 بڕوانە: د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ : ١٢٩).

535 بڕوانە: ڕەزا حاجی ئابادی (٢٠٠٤ : ١٦٣).

536 د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ٨٣).

537 بڕوانە: ڕەزا حاجی ئابادی (٢٠٠٥ : ٦٩).

538 بڕوانە: میلفن مینتشر (١٩٩٢ : ١٠٠).

539 بڕوانە: فریبا سەیاد-د. عەلی ئەکبەر فەرهەنگی (٢٠٠٦: ٤٥).

بابەتو تایبەتمەندێتیی، دادەنرێت))[٥٤٠]، ناونیشانەکان چوار ئەرکدەبینن: بابەتەکان کورتدەکەنەوە، بەپێی بایەخیان پلە بۆ بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان دادەنێن، ڕەگەزێکی ئاشکراو دیاریان لە نەخشی لاپەڕەکاندا دەبێت، سەرنجی تەماشاکارانی ڕۆژنامەکە ڕادەکێشنو پەلکێشیان دەکەن ببنە خوێنەر[٥٤١].

ناونیشانە ڕۆژنامەنوسییەکانیش دابەشدەبن بۆ:

ا. مانشێت: ئەو ڕستە کورتە پیت گەورەیەیە کە لەلاپەڕەی یەکەمی ڕۆژنامەدا دەنوسرێت[٥٤٢]، ئەم زاراوەیە لە وشەی (Manchette)ی فەرەنسییەوە هاتووە کە بەمانای سەرقۆڵی کراس دێت[٥٤٣]، مەبەست پێی دەرخستنو ئاشکراییەو دەربارەی ڕوداو یان بابەتێکی گرنگو بایەخداری پلە یەك بەلای ڕۆژنامەکەوە، دەنوسرێت.

مانشێت، ناونیشانی سەرەکیی ڕۆژنامەیە کە لەبەشی سەرەوەی لاپەڕە یەکدا لەژێر هێدی ڕۆژنامەدا دەنوسرێتو لە زۆربارددا گوزارشتکەردەبێت لە هەموو لاپەڕەکە[٥٤٤]، هەندێکجاریش لاپەڕەی یەکەم بەتەواویی بۆ مانشێتەکان تەرخاندەکرێتو ناوەڕۆکەکانیان دەبرێنە لاپەڕەکانی ناوەوە.

ب. ناونیشانی سەرەکیی: هەندێکجاریش بە تایتڵ یان سەردێڕیش ناودەبرێت[٥٤٥]، ناونیشانی هەر بابەتێکی دیاریکراوە لە ڕۆژنامەدا، واتە هەر بابەتێك هەڵگری ناونیشانێکی تایبەت بەخۆیەتی کە هەڵگری بیرو مەبەستو ئامانجو ناوەڕۆکەکەیەتی، یەکەم وێستگەیەکە کە خوێنەر دەچێتە سەریو دەروازەی گەیاندنی خوێنەرە بە بابەتە نوسراوەکان، ((هەرچەندە لە سەرەتای هەر بابەتێکدا دەنوسرێت، بەڵام لە زۆربارددا دواهەمین نوسینێکە کە ڕۆژنامەنوس

---

540 د. سامي ذبيان (١٩٨٧ : ٢٠٤).

541 بڕوانە: مالکۆڵم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ١٢٣).

542 بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ :٦٤).

543 بڕوانە: د. سامي ذبيان (١٩٨٧ : ١٥٥).

544 بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ١٠٢٣).

545 بڕوانە: مالکۆڵم ئێف. مالێتی (٢٠٠٣ : ١٦٣).

له دوای تەواوبونی بابەتەکەی دەینوسێت))[546]، ناونیشانی بابەت خوێنەر ڕادەکێشێت‌و بە کورتبڕییەکی بابەتییانە هاوکاریی خوێنەر دەکات بۆ هەڵبژاردنی ئەو بابەتەی گەرەکییەتی، یان خواستییەتی بیخوێنێتەوەو کەسێتییەکی تایبەتیش بەڕۆژنامەکە دەبەخشێت.
قەبارەی فۆنتی ناونیشانی سەرەکیی هەر بابەتێك لە قەبارەی فۆنتی مانشێتی ڕۆژنامەکە بچوکترە، بەڵام لە ناونیشانە لاوەکییەکان گەورەترە.

پ. ناونیشانی لاوەکیی (Subhead): ئەو دێڕ یان دێڕانەیە، کە بە قەبارەیەکی بچوکتر لە ناونیشانی سەرەکیی‌و گەورەتر لە قەبارەی فۆنتی بابەتەکە لە نێوان بڕگەکانی بابەتێکی دیاریکراودا دەنوسرێت، بەمەبەستی کەمکردنەوەی بێزاریی خوێنەرو ڕێ خۆشکردن بۆ ڕێنیشاندانی خوێنەر بەو پەرەگراف‌و بڕگەیەی کە خواستی خوێندنەوەی دەکات‌و لایەنێکی جوانکارییش دەبەخشێتە دیزاینی بابەتەکە[547]، ((ناونیشانە لاوەکییەکان ئەو ناونیشانانەن کە لەدوای ناونیشانی سەرەکیی بابەتێکەوە دەنوسرێت، کورتە ناونیشانێکن ئاماژە بۆ گرنگترین ناوەڕۆکە پێکهێنەرەکانی بابەتێك دەکەن))[548]، ئەم جۆرە ناونیشانە لە بابەت‌و وتارە درێژەکان‌و ڕیپۆرتاژو چیرۆکە ڕۆژنامەوانییەکاندا زیاتر دەردەکەوێت[549] و هەناسەیەك بۆ پشودان‌و بواری گواستنەوە لە بیرۆکەیەك بۆ بیرۆکەیەکی تر دەداتە خوێنەر.

[546] د. حسني نصر، د. سناء عبدالرحمن (٢٠٠٤ : ٢٠٠).
[547] بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ :٦٥).
[548] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٩٢٤).
[549] بڕوانە: د. محمود فهمي (١٩٦٤ : ٨٤).

١٠. ڕاڤەکردن (Explanation)

شیکردنەوەو لێکدانەوەی ئەو هەواڵو بابەتو ڕوداوانەیە کە لە بەر ئاڵۆزیی خودی ناوەڕۆکەکانیان بێت، یان لەبەر سەختیی ململانێو ناکۆکییەکانی ڕوداوەکانیان بێت، لێتێگەیشتنیان لای خوێنەر ئاسان نابێت[550]، بۆیە لەڕێی ئەم هونەرەوە کە بواری گەڕانەوە بۆ ڕابردوو خوێندنەوەی پێشخانی ڕوداوو دۆزینەوەی جۆری پەیوەندییەکان پەیڕەودەکات، لایەنە شاراوەو ئاڵۆزەکان شیدەکاتەوە.

١١. چیڕویدا (Events)

ئەم هونەرە لە زمانی عەرەبییدا بە (ماجریات) ناسراوەو لە دوو بەش پێکهاتووە (چی) لەگەڵ (ڕویدا)، کە پێکەوە گوزارشت لە گواستنەوەی ئەو ڕوداوانە دەکەن کە لەکۆڕو کۆبوونەوە گرنگەکاندا ڕودەدەن[551]، ئەوەی ماجەرا لەوانی تر جیادەکاتەوە ئەوەیە، ماجەرا تایبەتیترەو لایەنەکانی ڕوداوەکە لای ڕۆژنامەوانەکە نادیارنو زیاتر لە ڕوداوە هەنوکەییو گەرمەکان دەدوێت، زیاتر جەخت لەسەر دەستخستنی وەڵامی پرسیاری (چی) دەکاتەوەو هەموو پرسیارەکانی تر دەخاتە خزمەتی ئەم پرسیارەوە.

www.zheen.org

١٢. پامفلێت (Pamphlet)

بڵاوکراوە، یان نامیلکەیەکی بچوک، یان کوڕاسەیەك یان کەتەلۆگێکە کە لەگەڵ ڕۆژنامەکەدا دەردەچێت، بابەتێك یان ڕوداوێك یان لێکۆڵینەوەیەکی ڕۆژنامەوانیی یان ڕیکلامی کۆمپانیا بازرگانییەکانی سەربەخۆیانە تێدا بڵاودەکرێتەوەو بەبەشێك لە ڕۆژنامەکە ئەژماردەکرێت[552].

---

[550] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٣٤٦).

[551] بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ : ٣١٩).

[552] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٧٠٩).

پامفلێت بنەمای دروستبون‌و دەرکەوتنی ئەو جۆرە ڕۆژنامەیەی ئەمڕۆیە کە بە ڕۆژنامەی (میترۆ) دەناسرێت‌و قەبارەی A4و بەچەند لاپەڕەیەك هەواڵ‌و ڕیکلامەکان بڵاودەکاتەوەو بەخۆڕایی دابەشدەکرێت‌و سەرەتا لە وڵاتانی ئەسکەندەناڤییەوە بە تایبەتیش لە سویدو نەرویجەوە دەرکەوتووەو ئێستا خەریکە تەواوی کایە ڕۆژنامەنوسییەکانی ئەوروپا داگیردەکات.

١٣. دروشم (Slogan)

ڕستە یان گوزارشتێکی کورتە، هەندێکجار لە ڕۆژنامەکاندا لە جێی مانشێتدا دەنوسرێت، لە هەندێك باریشدا دەخرێتە سەر لۆگۆی ڕۆژنامەکەوە، ڕێنمایی خەڵك دەکات بۆ پرۆسەیەك یان هەڵمەتێك یان ڕوداوو بۆنەیەکی دیاریکراو، یاخود هانی خوێنەر دەدات بەو ئاراستەیەدا بڕوات کە لەو دروشمەدا ئاماژەی پێدەکرێت، یاخود بایەخپێدانی ڕوداوێکە کە ڕۆژنامەکە لە هەر بابەتێکی تری ناو ڕۆژنامەکە بەگرنگتری دەزانێت، بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا بەوە لە مانشێت یان ناونیشان جیادەکرێتەوە کە بابەت‌و ناوەڕۆکی ڕاستەخۆی لە لاپەڕەکانی ڕۆژنامەکەدا نییە، ((هەندێکجار بۆ پڕوپاگەندەو هەندێکجار بۆ بەرزکردنەوەی گیانیی نەتەوایەتیی، یان حیزبیی یان مرۆیی،...تاد، بەکاردەهێنرێت))[٥٥٣].

١٤. وەرگێڕان (Translation)

هونەرو پرۆسەی گواستنەوەی واتای دیمەن‌و وێنەو بابەت‌و داتایەکی زەینیی یان نوسراوە[٥٥٤] بە هەموو پێکهاتەکانی دەقە بنەڕەتییەکەیەوە، یان لێوەرگرتنی بەشێکی دەقێك یان لێدوانێکی دیاریکراو بۆ سەر ئەو زمانەی ڕۆژنامەکەی پێدەردەچێت‌و بەشێکی بنەڕەتیی‌و گەورەی پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی پێکدەهێنێت، یاخود ((وەرگێڕان بابەتێکە بۆ بڵاوکردنەوە لە ڕۆژنامەدا و

---

[553] بڕوانە: د.کرم شلبي (١٩٩٤ : ٨٨٦).

[554] سەرچاوەی پێشوو (٩٧٢).

پەیڕەوی شێوازێکی ساناو بەکارهێنانی وشەگەلێکی وا دەکات کە لای خوێنەران ئاسانبن بۆ تێگەیشتن))[555] و جیهانی دەرەوە بە ڕۆژنامەکەو خوێنەریش بە جیهانی دەرەوە دەبەستێتەوەو تایبەتمەندییەکی جۆریی دەبەخشێتە ڕۆژنامە.

هەموو وەرگێڕانێك لە ڕۆژنامەنوسییدا دەقاودەق وەرناگیرێت، بەڵکو بەپێی سیاسەتی ڕۆژنامەکە لە هەندێکباردا وا پێویست دەکات بگەڕێنرێتەوە بۆ دۆخی سروشتیی ڕوداوەکانی ناو دەقە وەرگیراوەکە، بەتایبەتیی لە هەواڵو ژانرەکانی هەواڵدا، واتە هەواڵەکە بگەڕێنرێتەوە بۆ دۆخی زانیاریی (ئەو دۆخەیە کە هێشتا ڕوداوەکەی تێدا نەبووەتە هەواڵ)، تا سەرلەنوێ بنوسرێتەوە، یاخود بۆی زیادبکرێت، یاخود پەیوەندیی بۆ دروستبکرێت، یان دەشکرێت وەکو خۆی بڵاوبکرێتەوە ئەگەر جۆری هەواڵەکە ڕێی دا، بەڵام زۆربەی وتارو لێدوانو دیدارو ڕیپۆرتاژەکان و چەند هونەرێکی تریش دەکرێت وەکو خۆیان وەربگێڕدرێن.

١٥. خزمەتگوزاریی ڕۆژنامەنوسیی

بەو زانیارییانە دەوترێت کەوەك خزمەتێك پێشکەش بەخوێنەران دەکرێنو لە زۆر ڕۆژنامەدا ڕوبەرێکی دیاریان بۆ تەرخاندەکرێت، نمونەی ئەم هونەرەش بڵاوکردنەوەی کاتی گەشتکردنو ناونیشانی شوێنە گشتییەکانی وەك نەخۆشخانەو ئوتێلو پارك بانكو...تادو، چۆنێتیی دروستکردنی خواردنو، جیاوازی کات لە نێوان وڵاتانو شارەکانو نرخی دراوو زانیارییە کەشناسییەکانو، ...تاد.

---

[555] سەرچاوەی پێشوو (٥٣٠).

١٦. پانۆڕاما

بڵاوکردنەوەی زنجیرە ڕوداوێکی یەك لە دوای یەکە کە بەهەموویان پێکەوە گوزارشت لە ماوە یان سەردەم یان ڕوداوێکی دیاریکراودەکەن، وەك فیلمێکی نوسراو لە ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێتەوەو زۆرجاریش پشت بەوێنەی فۆتۆگرافیی وەها دەبەستێت کە بە پاڵپشتی دەقە نوسراوەکە کەرتە ڕوداوەکان پێکەوە دەبەسترێن‌و لە ڕوبەرێکی دیاریکراوی ڕۆژنامەدا زانیارییگەلێکی زۆر دەخاتە بەردەستی خوێنەر.

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنكەی ژین
www.zheen.org

بەشی سێیەم

ئەدەب و ڕۆژنامەنوسی

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

١/٣) پەیوەندیی ئەدەبو ڕۆژنامەنوسی

گۆڕانی کۆمەڵگا لە کۆمەڵگای کشتوکاڵییەوە بۆ کۆمەڵگای بازرگانییو دروستبونی شار بەچەمکی نوێو هاتنەکایەی چاپو ڕێنسانسو شۆڕشی ئایدیالیستیی هیگڵییو شۆڕشی فەرەنسییو شۆڕشی پیشەسازییو تا بەئێستا دەگات کە قۆناغی کۆمەڵگای زانینگەراییە، لەهەریەك لەم قۆناغانەدا ئەدەب تەکانێکی گەورەی بەقەد جۆرو ئاستی گەشەی ئەو کۆمەڵانە کردووە کە گۆڕانە جەوهەرییەکان تیایاندا ڕویانداوە، هەر ئەمانەیش ڕێبازگەلێکی زۆریان لە ئەدەبدا هێناوەتەکایەوە، پێداویستیی کۆمەڵایەتییو پەیوەندیی شارو ئەرکی ئەدەبیش وایانکردووە کە گۆڕانکارییو تێکەڵاوبون، پوکانەوەو گەشەکردن، لە هونەرەکانی ئەدەبو ڕۆژنامەنوسییشدا بێنەکایەوە، بەشێوەیەك کە ئەوە تەنها هونەرەکانی ئەدەب نین تێکەڵی یەکتر دەبن، یان هەر هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکان نین ئاوێزانی یەکتری بوون، بەڵکو ئەدەبو ڕۆژنامەنوسییش لەم سەردەمی زانینگەرییەدا لە هەندێك ڕەوگەدا تێکەڵ دەبن، وەك ئەوەی بەشی هەرە زۆری هونەرەکانی ڕۆژنامەنوسیی لە سێبەری تێزە ئەدەبییەکاندا دەنوسرێنو لە خودی ئەدەبیشدا هونەری وەك (هەواڵە شیعر) دێتەکایەوە کە گوزارشتێکی هەواڵییانەیە لە شێوەی شیعردا، یاخود (پۆستەرەشیعر)، کە لە ئاوێزانبونی شێوەکارییو شیعرەوە دروستدەبێت، یان شیعر دەبێتە سەرچاوەیەکی گرنگی مێژویی بەتایبەتیی لەو جۆرانەیاندا کە ڕاستگۆیانە ڕوداوەکان دەگێڕنەوە، ((ڕۆژنامەنوسیی کۆرپەی ئەدەبە، هەرچەندە گەشەی زۆری کردووە، بەڵام نەیتوانیوە باوکایەتیی لە ئەدەب بسێنێت))[٥٥٦]، هەندێك ڕایش هەن پێیان وایە ((ڕۆژنامەنوسیی تا نیوەی سەدەی نۆزدەیەم بەشێك بووە لە ئەدەبو دواتر لە داهاتنی ڕۆژنامەنوسیی نوێدا لێی جیابۆتەوە))[٥٥٧]، بەڵام ئەم جیابونەوەیە ناکاتە ئەوەی ڕەگەزو بنەماگەلێکی زۆری ئەدەبی لەگەڵ خۆیدا نەهێنابێت.، ((ڕۆژنامەنوسیی بەهەوڵو چالاکیی شاعیرو

[556] د. مختار الوكيل (١٩٥٤ : ٧).

[557] د. عبدالستار جواد (١٩٩٩ : ٧).

نوسەرو ئەدیبو ڕۆشنبیران سەری هەڵداوەو گەشەی سەندووە، ئەوان بونەتە پێشەنگو پێشڕەوی ئەم پیشە شارستانییە))[558].

کەواتە لە سەردەمی بەرجەستەبونی پەیوەندییو ئاڵوگۆڕە جاڵجاڵۆکەییەکاندا کە تیایدا هەموو نەتەوەو ئایینو مەزهەبو ڕەگەزو...تاد، تێکەڵاوبون، ناشێت ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی تێکەڵاونەبوبن، بەڵام ئەم تێکەڵاوبونە واقیعییەش ناکاتە ئەوەی کە چیدی تایبەتمەندیی جیاکارییانەی خۆیانیان لەدەستدابێت، بەڵکو بە جیاوازیی خۆیان تەلاری مرۆڤایەتیی نوێ تەواودەکەن، کە هەر یەکەیان بازنەیەکی گرنگی پرۆسەیەکنو هەریەکەشیان نیوەی تیرەکەیان چەقیوەتە نیوەی ئەویتریانو لەم لێئالانەشدا چەندین هونەری ناوازەی ئەدەبییو ڕۆژنامەنوسیی وەك لە بەشەکانی تردا باسکران، هاتونەتە کایەوە.

ئەدەب وەك ئەو دنیا فراوانەی بواری دەربڕینە مرۆییە باڵاکان، توانیویەتی تەمەنێکی درێژ بە ڕەوتی مێژوویی خۆی بداتو، ئەو زمانە بێت کە کۆمەڵە مرۆییەکان لێیەوە کەلتوری زاتی خۆیان، دواتر کۆمەڵەکەیان، دواتر ناوچەکەیان بەزیندویی بهێڵنەوە.

ڕۆژنامەنوسیی لە دایکبووی ئەو دنیا ئەدەبییە فراوانەیەو لە سەرەتاکانی مێژووی خۆی دا بەردەوام ئەدیبەکان بونەتە دەستپێکی کاروانەکەی.

جەنجاڵی ژیانو زۆری دانیشتوانو هاتنە کایەی تەکنیك لە ئاستێکی باڵاداو هەوڵدان بۆ بەخێرایی گەیاندنی پەیامەکان، لە دورترین شوێنەوەو بەخێراترین شێوەو بەکەمترین تێچوونو بۆ زۆرترین خەڵكو ڕوبەری جوگرافیی، وایان کردووە کە ئیدی تەنها زمانی ئەدەبو ژانرەکانی ئەدەب نەتوانن لەم بوارەدا کاربکەن، هەر لێرەوە تەرزێکی نوێی نوسین کە نوسینی ڕۆژنامەنوسییە هاتۆتە کایەو ڕۆژنامەکان لە دایکبوونو خزمەتێکی گەورەیان بە بوارە جیاجیاکانی ئەدەبو بڵاوکردنەوەی دەقە ئەدەبییەکان کردووە.

---

558 د. محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٤ : ١١٨).

دەقە ئەدەبییەکان لە دەرونی زاتی هەر مرۆڤێکەوە نزیکترن وەك لە دەقە ڕوتەکان (ئەبستراکتەکان)، لێرەوە سەرەتاکانی مێژووی فەرهەنگی کەلتوری مرۆڤایەتی بە گونجاندنی ناخ‌و زار، بیرکردنەوەو دەربڕین، جوانی شێوازو ئاخاوتن دەستپێدەکات. ساکاریی هزری مرۆڤە بەراییەکان، یان مرۆڤە خاوەن توانستی وەرگرتنە دیاریکراوەکان، پێویستیان بە بوونی جۆرە ئاوازێك هەبوو لە دەستەواژەو ڕستەو دەربڕینەکانیاندا، تا بتوانن شیاوانەتر لە بیریاندا هەڵیبگرن‌و بیڵێنەوە. بۆیە ئیدی لێرەوەو لە نەبوونی توانستەکانی تۆمارکردندا بە نوسین "شیعر" وەك سەرەتایەکی بەهادار دەرکەوت‌و، توانی تا سەردەمانێکی ئێجگار زۆر ڕێبەری شێوازی دەربڕین‌و نوسین بکات لەسەر تاسەری دنیادا.

٣/١-١) تایبەتمەندییەکانی ئەدەب

دیارە مێژوو، یان ڕەهەندەکانی مێژوو بە قازانجی تەرزە ئەدەبیەکان دەکەونەوە، هەروەهاش بیرمەندو فەیلەسوفەکانیش هێندەی لەسەر ئەدەب وەستاونەتەوە هێندە لەسەر بابەتێکی دی نەدواون، بۆیە تەرزە ئەدەبییەکان ئەوەیان بۆ خۆیان تۆمار کردووە کە بونێکی تۆمارکراوی دورتریان هەیە لە بابەتەکانی تری کایە مرۆڤایەتییەکان.

هەرچەندە لەسەرەتاکانی شارستانێتی یۆناندا هەر لە سوکراتەوە تابە ئیفلاتۆن‌و دواتریش ئەرستۆ دەگات بەئاست‌و لە گۆشە نیگای جیاجیاوە باس لە ئەقلانییەت‌و وەلاوەنانی سۆزو گەڕانەوە بۆ هۆشی مرۆڤ دەکەن، بەلام لەگەڵ هەموو ئەو هەولانەشدا تەرزە ئەدەبییەکان لە بنەماکانی (بیرو سۆزو ئەندێشەو شێوان)دا یەکدەگرنەوە، دەقە ئەدەبییەکان ئەو کالایەیان بەبەردا کراوە کە ناشێ دوور لە ئەندێشەو سۆز، دەقەکان بتوانرێت بەبیرو شێوازێکی ورد بنوسرێنەوە[٥٥٩]. بۆیە سۆزو ئەندێشە لە دیارترین تایبەتمەندییەکانی ئەدەبن، بە دوایاندا ڕیتم‌و شێوازی نوسین‌و کێش، تا سەردەمێکی زۆریش سەرواو

---

[559] بڕوانە: یا. إی. ایلسبوغ (١٩٨٠ : ١١).

لاسایکردنەوە نەك (کۆپیکردنی ڕوداوەکان) بووبوونە بنەما سەرەکییەکانی ئەم بوارە، لێرەدا چەند تایبەتمەندییەکی تری دەقو تێزە ئەدەبییەکان دەستنیشاندەکەین[٥٦٠] کە بریتی دەبن لە:

١.دەقە ئەدەبیەکان نەمرییان تێدایەو زمانو زەمەنو زەمینە کەمتر دەتوانن کۆنیان بکەنو بەردەوام لەمانەوەدا دەبن، ڕەگەزی نەمریی (خلود) لە دەقە ئەدەبیەکاندا وا دەکات دەقەکان بە زیندوویی بمێننەوەو بپارێزرێن، چ لە ئاستی ناوەوەی دەقەکەدا چ لە ئاستی دەرەکیی دەقەکەدا، ئەدەب هەڵگری ئەم نەمرییە دەبێتو بەپێی ئاستی هونەریی بەرهەمەکەش لایەنی نەمریی تیایدا بالاتر دەبێت، ((ئەدیبەکان نەمریی دەدەن بەبیرو ڕاو پەیامەکان، خۆیان دەڕۆن بەلام گەوهەرێك بۆ مرۆڤایەتیی بەزیندویی جێدەهێڵن))[٥٦١].

٢.کات یان ڕەگەزی زەمەن لە ئەدەبدا نوسەری دەق دیاریدەکاتو دەتوانێ زەمەنی ئەمڕۆ بگەڕێنێتەوە بۆ هەر زەمەنێکی مێژویی یان بەر لە مێژوو کە خۆی گەرەکی بێت، هەر وەك چۆن دەتوانێ دەرگای زەمەن بەرەو پێشەوەش والا بکاتو، لە ڕەوتی بەرهەمەکەیدا دەست بۆ ئایندەی کاتەکانیش بەرێتو لە داهاتوو بدوێ، یان کاتەکان ڕابگرێت بایی ئەوەی خۆی دەیەوێ تیایدا ڕوداوێك دروستبکات کە گەرەکیەتی.

www.zheen.org

٣.شوێن دیسانەوە یەکێك دەبێت لەو ڕەگەزانەی تایبەتێتی دەدات بە ئەدەب، بەوەی دەقەکان خۆیان بەشوێنێکی دیاریکراوەوە نابەستنەوە، یا بۆ شوێنێکی دیاریکراو نانوسرێن، بۆیە لە زۆر شوێندا بەخوازراوو شیاو دەبینرێن، ئەمە وەك شوێنی دەق لای وەرگر، وەك شوێنی لەناو دەقیشدا بەتایبەتی لە (شکسپیر)ەوە ئیدی (یەکێتی شوێن) بەو شێوازەی پێش خۆی نەماو سنوری جوگرافیایەکی درامی دەقەکانی لە شوێنێکی دیاریکراوەوە بەرەو جوگرافیایەکی کراوە گواستەوە.

---

[560] بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢أ : ١٥-٢٢).

[561] د. مختار الوکیل (١٩٥٤ : ٤).

٤.دەقە ئەدەبییەکان لەگەڵ سۆزی بەرامبەردا دەدوێن‌و دەیانەوێ لە ڕێی بزاواندنی سۆزی بەرامبەرەوە، ڕوداوەکان بە ئاقاری مەبەستی کەسی نوسەردا بەرن، نوسەر ((هەوڵدەدات بیری خوێنەر بەئاراستەی ڕامان‌و بیرکردنەوەدا بەرێت))[562].

٥.کەسی نوسەر ڕێڕەوی ڕوداوەکان‌و کاراکتەرەکان‌و جۆری پاڵەوانەکەو زەمەن‌و شوێن‌و گرێو هەر بابەتێکی تری ناو دەقەکە دیاریدەکات، نەك واقیعییەتی ڕووداوەکان.

٦.ناوەڕۆکی دەقە ئەدەبییەکان ئەوەندەی لە نەستەوە (لاشعورەوە) سەرچاوە دەگرن کەمتر لە ئاستە هۆشمەندییەکاندا بەرجەستەدەبن، چونکە نوسەر گەرەکیەتی زۆرجار ئەوەی لە ناوەوەی خۆیدا لە بەرامبەر (خودو منی باڵا)دا ناتوانێت ڕاڤەیان بکات، لەناو دەقەکانیدا دەریانبڕێت‌و ئەکتەری وەهمییان بۆ دروستبکات، کە لە زۆر باری سایکۆلۆژیدا ڕەوتی دەقەکان بەدەرنین لە کەسێتیی ناوەوەی نوسەرەکانیان.

((هونەر چالاکییەکە لە ناوەوەرا بە فریای ئادەمیزاد دەکەوێت.. بۆیە کاتێك روخان لە دەرەوە را دەست پێدەکات، بنیادنان لە ناوەوەدا، لە قولاییەکانی دەروندا دادەمەزرێت..))[563] ناوەوە دەرەوە دروستدەکات باهەندێکجار لەژێر کاریگەریی دەرەوەشدا بێت، بەڵام بەوەی نوسەر خۆی دەیەوێت دەینوسێت، نەك ئەوەی کە لە ڕاستەقینەدا وابێت. ((هەموو بنچینەو بنەماکان لە ڕۆحەوە سەرچاوە دەگرن‌و هەر لەوێشەوە دەتوانین ئەو شتە بەدیبکەین کە پێی دەڵێین واقیع..))[564].

---

562 توفیق الحکیم (١٩٧٣ : ١٨٠).

563 کەمال مەمەند میراودەلی (١٩٧٩ : ٨).

564 جاکوب کورك (١٩٨٩ : ٢٤).

٧.شێوازی نوسینی دەقەکانو ئاوێزانکردنو مەبەستی بابەتەکان لە زۆربارردا بەشێوەی هەرەمێکی وەستاو دەوەستنەوە، (گرێ) وەك ڕەگەزێکی دیار بەکاردەهێنرێتو بەخێرایی مەبەست نادات بەدەستەوە[565].

٨.بەرهەمە ئەدەبییەکان ئەوەندەی دەربڕینی لایەنی خودیی و خود بەگەورە دەرخستنو باسکردنە لە تایبەتێتی زاتی کەس (تاکەکەس) ئەوەندە ڕەنگدانەوەی واقعی کۆمەڵایەتیی و (کۆمەڵ)نییە، بۆیە ئەزموونی کەسی نوسەر ڕۆڵی گەورە دەبینێ لە بنیاتنانی دەقەکەداو هەر ئەویشە ڕوبەری ئەندێشە دیاریدەکاتو لێیەوە وێنەو جوانکارییە ئەدەبییەکان دێنە کایەوە[566]، لە زۆر باردا نوسەر وەڵامی دەرونی خۆی دەداتەوە[567].

٩.بنەماو بنچینەی بابەتەکان زۆربەیان لە دنیای واقیعدا ڕوینانەداوە یان واقعییەتبوون لە بابەتەکاندا کزدەبینرێت، چونکە ڕەهایی بیرکردنەوەو فراوانیی بیری نوسەر دوور لە هەر ڕێگرییەك هەنگاو بەرەو ئەو ئامانجانە دەنێت کە خۆی گەرەکیەتی و دەبێ ببێت، نەك ئەوەی هەیە، هەر ئەمەش وادەکات لە ئەدەبدا ئاسان بێت پەل بۆ گێڕانەوەی ئەندێشە ئامێزیش بهاوێژرێتو زیاتر لە واقیع دووربکەوێتەوە[568]. ((ئەدیب ئازادە لەوەی چ بابەتێك دەکاتە کرۆکی نوسینەکەی، جاری واهەیە دیمەنێکی سروشت، ناسکی گوڵێك، شنەبایەکی بەیانیانی وەرزی بەهار هەستی شاعیر دەجوڵێنێ))[569].

١٠.لە ئەدەبدا بەگشتی لایەنی زاتیی بەسەر لایەنی بابەتیدا زاڵ دەبێت[570]، وابەستە بوون بە بنەماکانەوە پەرەدەسێنێت وەك (ڕێبازە ئەدەبییەکان)، ((ئەدیب دەیەوێت خوێنەران بۆ ئاستی داهێنەرانەی خۆی بەرزبکاتەوە))[571].

---

565 بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ٢٠٦).

566 بڕوانە: سعدو اسود خضر (١٩٨٥ : ١٣).

567 بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ١٧٣).

568 سەرچاوەی پێشوو (١٧٤).

569 ئەرسەلان بایز ئیسماعیل (٢٠٠١: ٢٨).

570 بڕوانە: د. صالح مهدي شريدة (١٩٧١ : ٣).

١١.له ئەدەبدا زۆرتر شێوازی مامۆستایی له دەربڕینەکاندا پیادەدەکرێتو نوسەر گەرەکییەتی مۆدێلێکی وەك ئەوەی خۆی گەرەکیەتی، یان نەوەیەك یان خەڵکێکی، یان جیهانێکی وەك ئەوەی ئەو وێنای دەکات بێنێتەبوون، هەر هیچ نەبێت ئەم بارە لەدەقەکانیدا بەرجەستەدەکات.

١٢.بەرامبەر یان وەرگر لەدەقە ئەدەبییەکاندا بایەخێکی ئەوتۆی پێنادرێت ، بەوەی هیچ ئەژمارێك بۆداب و نەریت و ئاستە کۆمەلآیەتییەکان ناکرێت و گوێ بەشوێنی بلاْوبونەوەی دەقەکەنادرێت.

١٣.ڕیکلام و ئاگانامەکان لەئەدەبدا نین ، بەلاْم پیاهەڵدان بەکەسەکاندا هەن و دیسانەوە داشۆرینی کەسەکانیش هەن ، واتە گرنگی بەکەس دەدرێت نەك بەتەکنیك و فۆرمی بەرهەمو بابەتەکان ((گەلێك جارلەمێژودا ئەدەبیش وەك کالآیەکی پروپاگەندە بەکارهاتووە..، تەنانەت لە ئەوروپاشدا گەلێکجار وابووە ،بەرهەمی شاعیرێك هێندەی چەندین بەیاننامەی سیاسی دەوری بینیوە لەخۆراگری و بەرگریکردندا...))[٥٧٢] لەتێڕوانینی تریشدا ئەوەدەبینرێت کەهەندێك لە ڕەخنەکاران دەڵێن ئەدەبیش وەك هەر هونەرێکی دی، بەشێك لەپروپاگەندەکردنی تێدایە، ئیدی بۆبیرێکی سیاسی بێت یان ئایدۆلۆژیا، یان کۆمەلآیەتیی، یان هەربوارێکی دی، جۆرج ئۆرێڵ دەڵێت: ((هەرهونەرێك پروپاگەندەکردنە بۆ هەنێك شت...))[٥٧٣].

١٤.ئەدەب بەرهەمێکی زەینیەو زانستێك نییە کەخەڵك بەدیراسەکردن فێری ببێت، زۆرترینی (هونەرە بۆ هونەر)و دەقەکان بەئاسانی ناتوانرێت لەیەکتر وەربگیرێن، یەککەس لەپشت نوسینییەوە هەیەو دەینوسێت، ((ئەدەب هەوڵدەدات چێژی گشتیی دروستبکات))[٥٧٤].

---

[571] د. شوقي ضيف (١٩٦٢ : ٢٠٢).

[572] ئەرسەلان بایز ئیسماعیل (٢٠٠١: ١٥).

[573] أ. ب. فولكيس (١٩٨٦: ٩).

[574] توفيق الحكيم (١٩٧٣ : ١٨٦).

١٥.هونەرەكانی ڕەوانبێژيی و جوانكاريی و ڕازاندنەوە كاريگەريی گەورە دەكەنە سەر فۆرمی سەرەكيی بەرهەمەكان و وادەكەن ئاسانەبێت هەركەسێكی ئاسايی لەناوەڕۆكی دەقەكان بگات، ((زمانی ئەدەب زمانی هێماو وێنەو مەجاز و خەياڵە، تارادەيەك ئيختيساسيەو مەرج نيە هەموو خوێندەوارێك لێی تێ بگات، تەنيا ئەوانە نەبێت كە موتابەعەی ئەدەبيان هەيە ..))[٥٧٥].

١٦.لەدەقە ئەدەبييەكاندا نوسەر هێندەی دەيەوێت لە ڕێی وێناكردنی كەس و ڕوداوەكانەوە بەديمەنەكانمان ئاشنابكات، ئەوەندە وابەستەی پيشاندانێكی فۆتۆ گرافييانەی ديمەنەكان نابێت، بۆيە نوسەری دەقە ئەدەبييەكان دەكرێت لەهەر سات و شوينێكدا كەلەگەڵ خولياكانياندا تەريب بێت بنوسن‌و كەرەستە و ئامێری وەهايان گەرەك نييە كەبۆ بوارەكانی تری نوسين بەتايبەتيش ڕۆژنامەنوسيی پێويستن. دەشێت تێڕوانينی نوسەرێك بۆ ڕوداوێك بالەواقعيشدا بوبێت، تەواو جيابێت لەگەڵ نوسەرێكی ديداو ((لێرەوە تێدەگەين بواری كاری ئەدەبيی تەواو جياوازە لەگەڵ بوارە سروشتيەكانداو بەرهەمە ئەدەبييەكان زادەی پەيوەنديی نوسەرن و دەوروبەر و ناوەوەی خۆی و هەست و نەستی خۆی و درككردن و ڕامانی ئەون بەرامبەر بەشتەكان. بەڵام دیارە دەشێت دوزانا وەكو يەك لەبواری زانستە سروشتيەكاندا بنوسن و جياوازی لەمەبەستی نوسينەكانياندا نەبێ..))[٥٧٦].

١٧. (ڕا) يان دەربڕينی بۆچوون لەسەر شتەكان ، زاڵە بەسەر بوارە ئەدەبيەكانداو لەزۆر باردا بەرهەمەكان لە دەربڕينی بيروڕا تێپەڕ ناكەن‌و ئەو زانيارييانەش كە لەدەقەكاندا دەبن ئەوەندەی زانيارييەكن خزمەت بە (ڕاكان) دەكەن ، ئەوەندە زانيارييەكی زانستی نين كە توانای چەسپاندن‌و بەردەواميیان هەبێت.

---

575 ئەرسەلان بايز ئيسماعيل (٢٠٠١: ٢٧).

576 د. شوقي ضيف (١٩٦٢ : ٦٩).

١٨.بەرهەمە ئەدەبییەکان ئەو بابەتانەت دەداتێ کە خۆی گەرەکیەتی، نەك ئەوەی ئێمە دەمانەوێت‌و پرۆسەی فیدباك (عملیة استرجاعیة) لە ئەدەبدا بەدەگمەن دەبینرێت‌و، وەرگر هەرچەندە دەتوانێت لە خەیاڵی خۆیدا خۆی بەیەکێك لە کارەکتەرەکانی بزانێت، بەڵام ناتوانێت هیچ لە ڕەوتی بابەتەکە بگۆڕێت.

١٩.دەقە ئەدەبییەکان هەبوونی توانستی هونەرییان گەرەکە لای کەسی نوسەر، چەندە بتوانێت شیاوانە وشەکان ئاوێزانی یەك بکات‌و جوانتر وشەکان بچنێت‌و ڕێکیان بخات‌و تەبایان بکات لەگەڵ ڕەوتی مەبەستەکانی خۆیدا، ئەوەندە بابەتەکە لە ڕوی شێوازەوە جوانتر دەکات، هەر ئەم بنەمایەش وا دەکات کە لایەنی جوانیی زاڵبێت‌و لە بەرامبەر جوانکاریی دەقەکەدا وەرگر خۆی ببینێتەوەو هەوڵی تێکەڵاوبوون‌و پێکگەیشتن، لەگەڵ ناوەڕۆکەکەیدا بدات.

٢٠. زمانی ئەدەبیی، زمانێکە وابەستەی داهێنان‌و وێنە هونەرییەکانە، نوسەر مەبەستی نییە بەسادەیی بیرەکانی خۆی لە شێوازێکی ساکاری دەربڕینەکاندا بخاتە ڕوو، بەڵکو وەك نیگارکێشێك دەیەوێت کارامەیی خۆی لە بەکارهێنانی ڕەنگەکاندا پیادەبکات‌و گەمە بە بنەما چەسپاوەکان بکات لە پێناوی داهێنانێکی وەهادا کە توانای مانەوەی هەبێت‌و هونەرێکی باڵای ئەدەبیی لێبکەوێتەوە ((زمانی ئەدەبی، لە ڕاستیدا، یاری پێدەکرێت‌و گەلێك جار لە زمانی باڵاو دەستورەکانی لا دەدات..))[٥٧٧].

ئامانجی نوسەر بەرهەمهێنانی بەرهەمێکی ئەدەبییەو گرنگ نییە بەلایەوە هەموو کەسێك لە ناوەڕۆکەکەی بگەن، یان نا.

٢١.بەرهەمە ئەدەبییەکان پرۆسەیەکی تاکەکەسین‌و لە ئەنجامی هەوڵی تاکەوە دێنە بەرهەم‌و گوزارشت لە ئایدیای کەسیی، یان ئایدۆلۆژیای پەسەندکراوی لای تاك دەکەن، هەرچەندە لە زۆرباردا سەرەتاکانی ئەم بەرهەمانە

---

[577] د. محەمەدی مەحوی (٢٠٠٣ : ١٠).

لەناو بزاوتەکانی کۆمەڵەوە سەرچاوە دەگرن، بەڵام دواتر وەك تاك گوزارشتیان بۆ دادەنرێت.

٢٢.یەکێتی بابەت لە ڕەگەزە بنەڕەتییەکانی بەرهەمە ئەدەبییەکانەو هەر بابەتێکی لاوەکیش لە دەرەوەی ئەو بابەتە سەرەکییەوە بێتە ناویەوە لە پێناوی خزمەتگەیاندن بە بابەتە سەرەکییەکەدا دەبێت.

٢٣.بەرهەمە ئەدەبییەکان لە ڕوی بڵاوکردنەوەیانەوە وابەستەی زەمەنێکی دیاریکراو نابن، لێرەشەوە چاپکردنی بەرهەمێکی ئەدەبی خۆی بۆ خۆی گرفتی کاتی دەرچونێکی خولیی ڕێکخراوی نییە.

٢٤. چەشنە دیارەکانی ئەدەب خۆیان لە "شیعرو پەخشان"دا دەنوێننو هەریەك لەم چەشنانەیش بۆ چەند جۆرێك بەش دەبن.

وەك یەکێك لە هونەرەکانی پەخشانیش "ڕۆژنامەنوسیی" دێتەکایەوە لێرەوە ئەوە دەسەلمێت کە ڕۆژنامەنوسیی لەسەر بناغەی ئەدەب بنیاتنراوەو لە بنەما سەرەکییەکانیدا یەکێکە لە لێکەوتەکانی ئەدەب ((نێوانی ئەدەبو ڕۆژنامە وەك نێوانی شانۆو سینەما وەهایە، سەرەتا سینەما لەسەر شانی ئەکتەرو دەرهێنەرانی شانۆ کەوتە سەرپێ، چونکە شانۆ پێش سینەما هەبووە، ڕۆژنامەیش لەسەر دەستی ئەدیبەکان گەشەی کرد. ئەوان دەیانبرد بەڕێوەو بۆیان دەنوسی))[٥٧٨].

ئەوەی دەشێ وەك سەرەتایەك بۆ هەبوونی بنەماکانی ڕۆژنامەنوسیی لەو سەردەمانەدا دابنرێتو بەو بنجانە بزانرێت کە لێیانەوە ڕۆژنامەنوسیی ئەمڕۆ سەرچاوەی گرتبێت، بریتی دەبن لە تێڕوانینەکانی سوکرات کە ئیفلاتۆن لە (ئایۆن)دا دەیان نووسێتو دواتر لە کۆماردا (ڕیپەپلێك)، بنیاتیان لەسەر دەنێتو لە گرنگیدان بە ((زانینو پرسیارکردنو وتوویژو بایەخدان بەبەهامۆراڵییەکانو گرنگیدان بەڕاستیی، تاقیکردنەوەی ژیان، پەروەردەو فێرکردن، خودناسی، ڕەتکردنەوەی ڕەوانبێژی، وەرگرتنی زانیاریی لە بەرامبەر، خود هۆشیاریی،

---

[578] محەمەد فەریق حەسەن (١٩٩٨: ١٤).

ئازادیی، ڕاکێشانی خەڵکی ئاسایی بۆ بیرکردنەوە لە مەعریفەی بچوکەوە بۆ مەعریفەی گەردونی، دادوەریی، خەمخۆریی بۆ کارەکتەری مرۆڤ ،باسکردن لەشتەکان وەك ئەوەی کە هەن، هەوڵدان بۆ ڕیفۆرمکردنی خەڵك، دانانی مرۆڤ بەپێوەری هەموو شتەکان، ئازایەتیی، هاوسەنگیی، دلێریی، چاکە، ئۆقرەگرتن، جیاکاریی، ڕێکخستنی جیهان، تا دەگات بەوەی دەڵێت: ژیانی چاك بریتییە لە ئەرکی تاك لە بەرامبەر ئەوانی تردا،... تاد))[٥٧٩]، بۆیە کاتێك ڕۆژنامەنوسیی لە جەستەی ئەدەب جویّ دەبێتەوە، زۆرێك لەم بنەما گرنگانە لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت و لەناو خۆیدا بەرجەستەیان دەکات.

٣/١-٢) جیاکردنەوەی ئاستەکان و هاتنە ناوەوەو جیابونەوەی ڕۆژنامەنوسیی

٣/١-٢-١) جیاکردنەوەی ئاستەکان

بەهاتنی (میشێل دی مۆنتێن ١٥٣٣-١٥٩٢) و لەسەردەمی ئەودا ئیدی ڕۆژنامەنوسیی بە شێوازێکی گەشەکردووتر لە پێش خۆی هاتەکایەوە، هەرچەندە ئەوروپا ڕۆژگارەکانی چەرخی تاریکی خۆی لە ژێر تارمایی کەنیسەو تەختی پاشاو دەسەڵاتدارە خاوەنزەوییەکاندا بەڕێدەکرد، بەڵام هێدی هێدی شێوازو ئاستەکانی نوسین باشتر دەچەسپان.

هەر لەم ماوەیەدا چاپخانە بەرەو گەشەکردن دەچوو، مۆنتێن کۆچیکردو، بە دوایدا ئەوروپا ڕووی لە داهێنانێکی کۆمەڵایەتی نوێکرد کە (ڕۆژنامە) بوو، لە ساڵی ١٥٩٧دا یەکەم ڕۆژنامەی چاپکراو لە (ئەنفرس) لە بەلجیکا بڵاوکرایەوە[٥٨٠]. زانست و ئەزمونگەرێتیی چوونە ئاستێکی باڵاترەوە، بۆیە لێرەوە لایەنی بابەتی کەوتە نوسینەکانەوە، (بایکۆن ١٥٦١-١٦٣٦) دەستی بەو نوسینانە کرد کە بە وتاری بابەتیی ناو دەبرێن. لە کۆتاییەکانی سەدەی هەژدەیەمدا شۆڕشی

---

[579] ویلبریس. سکوت (١٩٨١: ٧).

[580] بڕوانە: د. صابر فلحوط، د. محمد البخاري (١٩٩٩: ١٢٦).

فەرەنسیی دەرگای ڕوناکییەکانی والاکردو ڕۆژنامەو نوسراوو چاپکراوەکانی دیش چوونە قۆناغێکی نوێوە ((وتاری ڕۆژنامەنوسیی ، لەسەر دەستی زۆرێك لە نوسەران پەیدابوو، دواترینیشیان نوسەری ئینگلیزیی (دیڤۆ)و (وستیل)و..تاد، بوون))[٥٨١] هەر لێرەوە ئاستەکانی نوسین بۆ سێ ئاست پۆلێنکران[٥٨٢]:

یەکەم: ئاستی ئەدەبیی:

ئەو ئاستەیە ئەدیبەکان تیایدا گوزارشت لە هەستو سۆزی خۆیان دەکەنو لەگەڵیدا ئەزموونی مرۆیی خۆیان ئاوێزانی نوسینەکانیان دەکەنو توانستەکان بە گۆڕانی کەسی نوسەرو شوێنو کاتو سەردەمەکانیان دەگۆڕێن. (ڕا) زاڵە بەسەر فەزای گشتیی بابەتەکاندا.

دووەم: ئاستی زانستیی:

ئەو ئاستەیە کە زاناکان لێیەوە گوزارشت لەڕاستییە زانستییەکان دەکەن، ئیدی زانستەکانی گەردون بن، یان مێژوو، یان ئەدەب، جیاوازی ئەوتۆیان لە شێوازی نوسیندا نابێت. لەم ئاستەدا کەسی نوسەر ئەو دەربڕینو واژانەی بەکاریان دەبات دەشێ ڕونو دیاربنو دەربڕینەکان لە ئاستی واتاکاندا بن، دیارە کەرەستەی سەرەکیی پرۆسەکەش بەڵگە زانستییەکان دەبێت و(مەعریفە) زاڵە بەسەر بابەتەکاندا.

سێیەم: ئاستی کرداریی:

ئەو ئاستەیە کە تیایدا ڕۆژنامەنوسان کاردەکەنو هەواڵەکانی ڕۆژانەو ڕووداوەکانی ئەو دۆخو ژینگەیەی تیایدان بۆ خەڵك دەگوێزنەوە. دێنو لە ڕێی بلاوکردنەوەی

---

581 بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ١٦٥).

582 سەرچاوەی پێشوو (١٦٤).

ڕوداوەکەوە (هەواڵ) دەنوسن‌و دواتر زانیاری ڕونتر لەسەری دەردەخەن‌و پاشان قسەو باسی لەسەر دەکەن‌و لێدوانی لەسەر دەنوسن.

ئەو زمانەی لە نوسیندا بەکاریدەهێنن زمانێکی بەکارهێنراوی شیاوی بێپێچوپەنای ساکاری وەهایە کە خوێنەر بەخێرایی لێی دەگات، بۆیە مەرجەکانی هەست‌و سۆزو خەیاڵ‌و جوانیی دەربڕین، هەروەها دیاریکردن‌و لە قاڵبدانی زۆری دەربڕینەکان کە لە دوو ئاستەکەی تردا هەبوون، لێرەدا نابنە پێکهاتەی سەرەکی نوسینەکان[٥٨٣]. (ڕاو مەعریفە) پێکەوە بنیاتی گشتیی ئەم ئاستەدا دەنێن.

ئەگەر بە مێژووی (نوسین)ی هەر نەتەوەیەکدا بچینەوە دەبینین سەرەتا بە ئاستی یەکەم دەستی پێکردووە کە ئاستی ئەدەبییە، دواتر ئاستی زانستی هاتۆتە کایەوەو بە دوای ئەویشدا ئاستی کردارییی هاتۆتەئاراوە، کە ڕۆژنامەنوسییە ((بەڵام دیارە ئەم ئاستانە کۆتایی بەبوونی یەکتر ناهێنن بەڵکو لەناویەکداو زۆرجار لەگەڵ یەکداو دەشێ لە دەرەوەی یەکتریشدا بەکار بخرێن))[٥٨٤].

www.zheen.org

[583] بڕوانە: د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٨أ: ١٦٥-١٦٦).

[584] هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢ب : ٢٧).

٢-٢-١/٣) هاتنە ناوەوەی ڕۆژنامەنوسیی

مێژووی نوێی ڕۆژنامەنوسیی بە دۆزینەوەی پیتی چاپ لە ساڵی ١٤٣٦دا لەلایەن گۆتەنبەرگەوە دەستپێدەکات ((ڕۆژنامەنوسیی ڕاستەقینە دەکەوێتە دوای شۆڕشە گەورەکەی گۆتەنبەرگەوە))[٥٨٥] ، بۆیە مێژووی نوسین لەناو ڕۆژنامەدا وابەستەدەبێت بەو سەردەمە نوێیەی ئەو کاتەوە.

بەهاتنی ڕۆژنامەو داهاتنی تەکنیکی چاپو زیادبوونی ڕوبەری بڵاوکراوەکانو زیادبوونی تیراژو دانە چاپکراوەکانی هەر نوسراوێکی وەك ڕۆژنامە، ئیدی ڕۆژنامە بایەخی خۆی پەیدا کردوو، بووە ئەو مینبەرەی کە تیایدا ئاڵوگۆڕی بیرو ڕاکان دەکران. سەردەمانی پێشوو بەڕێژەیەکی زۆر لەناو چینە ڕۆشنبیرەکەدا (ئەدیب)ی بەرهەمهێنابوو، بۆیە ئەدیبەکان بەرەو ناوەڕۆکی ناوەوەی ڕۆژنامەکان کشان، زاڵبونی دەسەڵاتی پاشاو دەسەڵاتی پاپاو، دەسەڵاتی ئەرستۆکراتەکان، بە تایبەتی لە ئەوروپادا بووە مایەی ئەوەی دەربڕینەکان بەشێوەیەك بن کە گەر نارەزایی دەربڕینی دژی ئەوانیشی تیابێت شاراوەو داپۆشراو بن، بۆیە جارێکی تریش ڕێگا بۆ دەربڕینە ئەدەبییەکان لەناو ڕۆژنامەکاندا سازبۆوە. (بێڵ) دەڵێ: ((لەکاتی نەمانی ئازادیی ڕۆژنامەنوسییدا بەتایبەتی لە ئەوروروپادا، ڕۆژنامە ئەدەبییەکان زیادیاندەکرد))[٥٨٦]، (ڤۆڵتێر)یش دەڵێت: ((لەو دەمەدا لە ئەوروپا ١٧٣ ڕۆژنامەی ئەدەبیی لەمانگێکدا دەردەچوون))[٥٨٧]، ئەمە جگە لەوەی خەڵك تا ئەو کاتە لە ئاستێکدا نەبوون کە تەنها بەس بێت بە کرداریی ڕووداوەکانیان لە ڕێی وشەوە بۆ بگێڕرێتەوە.

---

585 د. مختار الوكيل (١٩٥٤ : ٥).

586 أميل بوافان (١٩٤٩: ٢٤-٢٥).

587 سەرچاوەی پێشوو (٢٥).

٣/١-٢-٣) جیابونەوەی ڕۆژنامەنوسیی

لە ساڵی ١٧٨٩دا شۆڕشی فەرەنسی کەمەری بیری ڕزیوی ئەوروپاییەکانی شکاندو بە ڕووی دنیایەکی نوێدا کرانەوە، لێرەوە دنیای سۆزگەرایی ژێر کاریگەری (پاشاو ئایینو دارایی)، گۆڕا بە دنیای هۆشگەرایی و ڕەهاکردنی تێزە فەردییەکانی مرۆڤ لە ئەوروپادا.

سەرلەنوێ هەموو بوارەکانی ژیانی خەڵك پێویستیان بەداڕشتنەوەو زاخاوکردنەوە هەبوو، لەگەڵ ئەمانەشدا ئەمریکا ساڵانێکی بەڕێکردبوو بەرەو چەسپاندن دەچوو، لەوێدا ڕۆژنامەوانیی لیبراڵ و هەواڵدەری سیاسیی دور لە تێزەکانی سۆزگەرایی ئەوروپایی هاتبووە ئاراوە، بۆیە ئیدی وایدەخواست جیاوازی و جیاکاریی لەنێوان ئەدەب و ڕۆژنامەنوسییدا بێتە کایەوە، سەدەی هەژدەیەم بووە ئەو دوریانەی لێیەوە ڕۆژنامەنوسیی لەئەدەب جیابێتەوە.

دۆخ و سەردەمی نوێ وادەکات خەڵکەکان بێ هیچ هاوبەشییەکی کەلتوری لەیەکدی نزیکببنەوە، گوندنشینەکان لەسایەی شۆڕشی پیشەسازیی و تەکنۆلۆژییدا لەگوندەوە بۆشارو لەشارەکانەوە بۆ میترۆپۆڵەکان، ڕەودەکەن، زمان دەبێتە زمانی تەکنیك و تەکنۆلۆژیا. ڕۆبۆت پەی بەتوانستەکانی مرۆڤ دەبات و زمانێکی نوێ لەسەر بنەمای (0,1) دروستدەبێت، ئیدی سۆزو خەیاڵ و وێناکردنی دیمەنەکان دەکەونە پەراوێزی ماندوبونی زۆری مرۆڤەکانەوە کە بەڕۆژ بەدوای ژیان و بژێوی و بە شەو بەدوای شوێنی حەوانەوەدا دەگەڕێن، هەرلێرەدا ئیدی زمانی کرداریی(کەدەبێتە ماکی ڕۆژنامەنوسیی) وەك جەستەیەکی بێگیان، لەگیانی زیندوی ئەدەب دێتەدەرەوە.

پێداویستی سەردەمەکە وادەکات کە ((ئەگەر ڕۆژنامەوانەکانی پێشەنگ لەدەرگای ئەدەبەوە هاتبنە ناوەوە، ئەوا سەردەم وەها پێویست دەکات ڕۆژنامەنوسانی نوێ ڕاستەوخۆ لەدەرگا فراوانەکەی ڕۆژنامەوە بێن))[٥٨٨]، بەڵام دیارە تا ئەمڕۆش بەهۆی ئەوەی ڕۆژنامەنوسیی پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتی

---

[588] محەمەد فەریق حەسەن (١٩٩٨: ١٥).

پیرۆزەو لە ڕاستی ڕوداوەکانو ڕوداوەکانی ئێستاو تێزو دەرکەوتە نوێیەکان دەدوێت، زۆرێك لەو کەسانەی لە بازنەی ئەدەبدا ماونەتەوە هەر خۆیان بە نوسەری بواری ڕۆژنامە دەزانن، بێئەوەی بەئاگاییەوە لە جیاوازیی و لێکچونەکانیان بگەن ((زۆربەی ئەوانەی لە بواری چاپەمەنیدا لە بڵاوکراوەیەکدا، لە گۆڤارێکی ئەدەبیدا کاریان کردووە، خۆیان بە ڕۆژنامەنوس دادەنێن، بڵاوکراوەشیان دەخەنە ڕیزی ڕۆژنامەگەرییەوە))[589].

هەندێکی دیش پێیان وایە ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی بەشێوەیەك تێکەڵاوی یەکبوون کە ناتوانرێت بەئاسانیی جیابکرێنەوە، بێئەوەی جیاوازیی لە نێوان بۆ ڕۆژنامەنوسینو لەناو ڕۆژنامەدا بەڕێوەبردنی کاری ڕۆژنامەوانیی بەڕونیی جویێ بکەنەوە، یان لە بەرامبەر بڵاوکردنەوەی دەقێکی ئەدەبییدا ڕاپبگرن کە خۆی بۆ خۆی لە سودگەیاندنی ڕۆژنامەوە دێت بە ئەدەب، دوای ئەو قۆناغەی کە ڕۆژنامە توانی ببێتە کەناڵێك بۆ پەخشکردنی بەرهەمە ئەدەبییەکان.

((بەمجۆرە دەبینین کەپەیوەندی ئەدەب بەڕۆژنامەگەرییەوە لەگەڵ یەکەمین هەنگاوی سەرهەڵدانی ڕۆژنامەوە دەست پێدەکات و هەردوکیان ئاوێتەی یەکتربون..))[590].

ڕۆژنامەنوسیی وەك یەکێك لەهونەرەکانی پەخشان و دواتر ئەدەب هاتۆتەکایەوە، بەڵام توانیوێتی بەخێرایی گەشەبکات و بەهۆی هاتنەکایەی پەخشانی داڕشتنیشەوەو دواتر پەخشانی کردارییەوەو چوونە بازاڕو کارلێکە ئابوری و کۆمەڵایەتیی و سیاسییەکانەوە زیاتریش گەشەی کردووە، تەکنیك کە لە سەدەی ڕابردودا گەشەیەکی دیاری کرد، وایکرد دەست بەسەر دەربڕینەکانیشدا بگرێتو لە نیوەی دووەمی سەدەی ڕابردوشەوە بە تەواوی (سۆزی ڕووت)ی پەراوێز خستو تەکنیك هەموو بوارەکانی داگیرکرد، (بۆدهۆڵ) دەڵێت: ((زمانی تەکنیك توانیویەتی دزە بکاتە نێو ڕەهەندە زهنییەکانی

589 ڕەوف حەسەن (١٩٩٩: ١١).

590 ئەرسەلان بایز ئیسماعیل (٢٠٠١: ٣٣).

بنکەی ژین
www.zheen.org

خۆرئاواوەو چیدی دنیای ئەدەبو دەربڕینە دەروونییەکان بەدەرنابن لەو گەشە تەکنۆلۆژییانەی لە خۆرئاوادا هەموو پێکهاتەی کۆمەڵی خۆرئاواییان داگیرکردووە))[591]، بۆیە ڕۆژنامەنوسیی بووە ئەو مینبەرەی کە لێیەوە دەقە ئەدەبییەکان بەخەڵكو وەرگر بگەیەنێتو چیدی لە فراوانبوونی جیهاندا، (ئەدەب) هەر خۆی بۆ خۆی نەتوانێت بگاتە هەموو کەسو شوێنێك گەر تەکنیكو ڕۆژنامەوانی لەتەکدا نەبن یان لە پشتییەوەنەبن. بۆیە ئیدی ڕۆژنامەنوسیی وەك داهێنراوێکی نوێی ناو زانستە مرۆییەکان دەردەکەوێتو تایبەتێتی خۆی دەبێتو لێرەوە ئەوە دەسەلمێنێ کە ڕۆژنامەنوسیی لێکەوتەی بواری ئەدەب بووە، بەڵام لە ئەمڕۆدا ئەو هۆکارەیە کە بەهۆیەوە ئەدەب دەگاتە خەڵك. هەندێ لە نوسەرو بیرمەندانیش بەتایبەتی ڕوسەکان پێیان وایە دەشێ بەرهەمە ئەدەبییەکان لەناو لاپەڕەی ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بخوێنرێنەوە، چونکە ((ناکرێ بوارێکی گرنگی وەك ئەدەب لەکۆی خەڵك دابڕکرێت، بەتایبەتیش گەر ڕەنگدانەوەی ژیانی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئایدۆلۆژیی ئەوان بێت))[592]، هەندێك ڕای تریش پێیان وایە ((ئەدەب هونەرێکی باڵایەو ناکرێ تێکەڵ بە ڕۆژنامەوانیی و ڕۆژنامەکان بکرێت دەشێ لە سیاسەتیش جوێ بکرێتەوە نەك هەر لە ڕۆژنامەوانی))[593] ئەم ڕایە پێی وایە ئەدەب گەر تێکەڵ بەو کایانەی پێشەوە بکرێن جوانییەکانی خۆی لەدەستدەداتو لە پرۆسەیەکی جدییەوە دەبێتە پرۆسەیەکی بازاڕیی و ئیدی ڕۆشنبیری بە بازاڕیی دەکرێت، ڕایەکی تریش هەیە کە ئێستا لەناو ڕۆژنامەوانییدا کاری خۆی دەکاتو پێی وایە ئەدەب لەگەڵ تایبەتێتی خۆیدا دەتوانێت لەناو ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا جێی بێتەوە، بەتایبەتیش کە جگە لەوەی جوانیی و هێمنیی و هاوسەنگیی بەهەمەڕەنگیی بابەتەکان دەبەخشێت، لەهەمان کاتیشدا بەهۆی ئەوەی ئەدەب تەنها لە دەقو بەرهەمە

---

[591] بۆدهۆڵ (٢٠٠١ : ١٢٢).

[592] السكندر بلوك (١٩٧٧: ٤٥).

[593] سەرچاوەی پێشوو (٤٦).

ئەدەبییەکاندا نەماوەتەوەو ڕەخنەو لێکۆڵینەوەو ئەدەبی بەراوردکارییو بەراوردی ئەدەبیو هەڵسەنگاندنی بۆ زیاد بووە، بۆیە دەشێ بەشێك بێت لە ڕۆژنامەکان یان گۆڤاری تایبەت بە بوارەکانی ئەدەبیان هەبێت ((تەماشا دەکەی ئێستا لەولاتە پێشکەوتووەکاندا چەندە بایەخ بە وەرگێران دەدرێ لە جێگایەکی وەکو یەکێتی سۆڤیەت، یا ئەمەریکاو ئینگلتەرا، یا فەرەنگستان، یا ... زوربەی هەرە زۆری بەرهەمە گەورەو نەمرەکانی هەموو نوسەرە بلیمەتەکانی جیهانی بە زمانی خۆیان هەیە، گۆڤاری تایبەتیان هەیە ئەدەبی جیهانی بە زمانی خۆیان بڵاودەکاتەوە، لەهەمان کاتیشدا گۆڤاری تایبەتیان هەیە بە زمانێك یا چەند زمانێکی زیندوی جیهانی دەری دەکەنو بەرهەمی بەرزی خۆیانی تێدا بڵاودەکەنەوە))[594]، یان دەوترێت: ((بەشێوەیەکی گشتی ئەدەب لە ڕۆژنامەگەری کوری دا زۆرترین لاپەڕەی بەردەکەوێت، تەنانەت زۆربەی زۆری ئەو ڕۆژنامانەی لەم دە پازدە بیست ساڵەی دوایی دەرچوون مۆرکی ئەدەبیان لە بابەتە رۆشنبیرییەکانی تر زیاتر پێوە دیارە))[595].

٣-١/٣) تایبەتمەندییەکانی ڕۆژنامەنوسیی

ئەگەر لە ڕوانگەی کاری ڕۆژنامەنوسیی ئەمڕۆوە سەیر بکەین ئەوا مێژووی ڕۆژنامەنوسیی لە دنیادا مێژوویەکی نوێترو تەمەنێکی کەمتری هەیە لە بوارە ئەدەبییەکان، دیارە دەشێ بەم تێڕوانینەش تەماشا بکرێ بەهۆی ئەوەی ڕۆژنامە لەگەڵ گرنگییو بایەخی خۆیدا لەساتە وەختی داهێنانیدا، بەڵام وەك هۆیەکی ڕێکخراوو وەك ڕایەڵێك لە ڕایەڵەکانی پرۆسەی کۆمۆنیکەیشن باسدەکرێت و ناشێت هەر پەیوەندییەکی کۆمەڵە مرۆییە بەراییەکانیش بەپەیامی ئاراستەکراوو ڕێکخراو و ڕێککراوی ڕۆژنامەنوسیی بزانین، بەڵکو هەموو ئەوانە بەشێك دەبن لە پەیکەری گشتیی پرۆسەی کۆمۆنیکەیشنو دواتریش بە گەشەکردنیان دەبنە

---

[594] عەزیز گەردی (١٩٨٧: ٤٠).

[595] نەژاد عەزیز سورمێ (١٩٩٩: ٢١٩-٢٢٠).

بەشێك لە پرۆسەی ڕاگەیاندن، ئەگەر توانرا پەیامەکان بگەیەنرێنە ژمارەیەکی زۆری خەڵك، واتە پرۆسەی گەیاندنەکە بوو بە پرۆسەی بەکۆگەیاندن (ماسکۆمۆنیکەیشن) کەواتە لێرەدا باس لە تایبەتمەندییەکانی ڕۆژنامەنوسیی دەکەین وەك ئەو مێژووەی هەیەتی و وەك ئەو زەمەنەی لە تەمەنی خۆیدا بڕیویەتی، نەك وەك ئەو مێژووەی دەبێت وابووایە. بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان وابەستەی هەبوونی بزاوتێکی ناو کۆمەڵن یان ناو کۆمەڵگاکانن، کە لە (کەس، یان شوێن، یان ڕووداو) لە زەمەنێکدا بەواقعیی ڕوودەدەن‌و دەبنە زانیاریی‌و زانیاریش دەبێتە بنەما بۆ بینیاتنانی هەر پرۆسەیەکی ڕۆژنامەنوسیی (ئیدی بە هەر جۆرە هونەرێك لەهونەرەکانی ڕۆژنامەنوسیی بنوسرێتەوە). کەواتە لە ڕۆژنامەنوسییدا بابەتەکانی دەرەوە یان (ڕوداوەکانی دەوروبەر) کار دەکەنە سەر کەسی ڕۆژنامەوان‌و لە زۆر باردا پێویستبوونی تۆمارکردن وا دەکات کە دەبێت بنوسرێت‌و دوور لە هەر خواستێکی (تاك– کەس) تۆمار دەکرێت‌و، وا دەبێت کە کەسی ڕۆژنامەوان بەدەر لە هەر نەستێکی خودیی بەدوای تۆمارکردنی ڕووی ڕاستی ڕوداوەکاندا بچێت، کەواتە پێکهاتەی ناوەکیی بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان دوور لە هەژاندنی خودیی‌و سۆزو ئەندێشەو خواستە تایبەتییەکان دەنوسرێنەوەو ڕوداوەکان پەیوەندیی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆی ژیانییان لەگەڵ خەڵکدا دەبێت.

لێرەوە بە پێی بەراوردکردنێك لەگەڵ تایبەتمەندییەکانی ئەدەبدا (کە لە وەچەپاری یەکەمی ئەم پارەدا ئاماژەمان بۆکردن) دەچینە سەر تایبەتمەندییەکانی ڕۆژنامەنوسیی:

١.بەشێکی زۆری بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان وابەستەی "کاتن"، واتە (کاتی ڕودانی ڕوداوەکە)، بە تێپەڕبوونی کات بەسەردەچن‌و ڕەگەزی نەمرییان تێدا نییە، ((ڕۆژنامەنوسیی ئەدەبێکە نەمریی تیا نییە))[٥٩٦]، شوێن‌و کات بەتەواوی دەیانگۆڕێت‌و ئاستی بایەخیان گەمە پێدەکات ((ئەو هەواڵەی لە مۆسکۆ زۆر

---

[596] د. عبداللطیف حمزة (١٩٥٥: ٣).

گرنگی پێ دەدرێت، لەوانەیە لە هیند هەر شیاوی بڵاوکردنەوەش نەبێ))[٥٩٧]، ڕۆژنامەکان بزاوتەکانی ڕۆژانەی کۆمەڵگاکان تۆماردەکەنو سودێکی گەورە بە ئەرشیڤ دەگەیەنن، دەبنە بەڵگەنامەی ناڕاستەوخۆ بۆ لێکۆڵینەوە مێژوویی‌و کۆمەڵایەتییەکانو دەتوانرێت بەپێی ڕۆژنامەکانی ئەو دەمانە لەڕابردووی (شوێن، کەس، ڕوداو) بکۆڵرێتەوە. "ئەدمۆمبرگ" دەڵێت: ((ڕۆژنامە مێژووی ڕۆژانەی هەموو جیهانە،.. بۆیە دەبێت بە ئەمانەتو ڕاستییەوە ڕوداوەکانی تۆماربکەین))[٥٩٨] یان دەوترێت: ((ڕۆژنامە سەرچاوەیەکە لە هەموو کاتێکدا خوێنەر دەتوانێت بگەڕێتەوە سەری، بەڵگە نامەیەکی مێژووییە بۆ کێشەو ڕووداوەکان..))[٥٩٩].

٢.ڕەگەزی کات لە ڕۆژنامەنوسییدا، ڕۆژنامەوان دیاریی ناکات، بەڵکو لە بنەڕەتەوە ((لەکاتی ڕودانی ڕوداوێکەوە سەرچاوە دەگرێت..))[٦٠٠]، کە بۆ دوو جۆر دابەشی دەکەین کە یەکەمیان کاتێکی زانراوەو پێشوەخت ڕۆژنامەوانی لێئاگادارکراوەتەوە وەك کردنەوەی پیشانگایەك لە هۆڵێکی دیاریکراوداو لە کاتێکی دیاریکراودا کە پێشوەخت ڕۆژنامەوانی لێئاگادار کراوەتەوە.

دووەمیان کاتێکی نەزانراوەو ڕودانی ڕوداوێك لە ناکاودا، بێ هەبوونی کاتێکی زانراوی پێشوەخت دەبێتە سەرەتا بۆ ئەو ڕوداوە، وەك (تەقینەوەی ئۆتۆمبیلێکی بەمینچێنراو). خۆ کاتێکیش لەنێو وتارێکی ڕۆژنامەنوسییدا ڕەگەزی کات بریتی بێت لە کاتی بڵاوکردنەوەو گونجاندنی بەکاتی ڕووداوو پێشهاتەکان، ئەوا کاتێك دەبێت کە وابەستەی تەمەنی کورتی ڕوداوەکە دەبێت کە دیسانەوە ڕوداو دەیهێنێتەکایەوە نەك کەسی ڕۆژنامەوان.

---

[597] هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ :٥٥).

[598] د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ١٠٧).

[599] هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧ :٧٩).

[600] د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ٦٦).

www.zheen.org

هەروەها لە ڕۆژنامەنوسییدا هەندێ بیرو ڕاو شیکار نەبێت کە بەپێی پشتبەستن بە ڕابردوو باس لە ئاینده دەکەن شتێك نییە پێش زەمەن بکەوێتو باس لە داهاتوو بکاتو ئەو بابەتانەشی ئاماژەیان بۆ چارەنوسی ڕووداوەکان تێدا بێت وەك ڕای کەسی وەردەگیرێن نەك وەك زانیارییەکی چەسپاو.

٣.ڕەگەزی شوێن لە گرنگترین ڕەگەزەکانی بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان دەبێت، هەر لێرەوە ((شوێن وابەستەی شوێنی ڕوداو دەبێت))[٦٠١]، ئەمەش وادەکات سنورێك بۆفراوانیی ئەندێشەی وەرگر لەتێڕوانینی شوێندا دیاری بکات و تایبەتمەندی بداتێ و، لێیەوە بایەخی زانیاریەکان بەپێی شوێنی ڕوداو گۆڕانکاریی بنەڕەتی بەخۆیانەوە دەبینن.

٤. بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان وەك بەشێکی دانەبڕاو لەڕاگەیاندن دێنەکایەوەو تەنها لەناو توخمی سۆزداریدا ناڕسکێن ، بەڵکو بەپێی جۆری ڕوداو ، ڕۆژنامەوان لەنێو کارامەیی کەسیی خۆی و سیاسەتی کەناڵەکەیەوە ڕوویەك یان هەموو ڕووەکانی ڕوداوێك پیشاندەدات، کەلەهەمووبارێکدا جۆرێك لەڕاستیی تێدادەبێت و مەبەستی کەسی ڕۆژنامەوان نابێتە پێوەریی بنەڕەتیی بۆنوسینی بابەتەکان. هەرلێرەوە قوتابخانەی میونخی ئەڵمانیی ڕاگەیاندن بۆجۆرەکانی(خۆڕسکی ، ڕۆژانە ، سۆزداریی ، هۆشمەندیی) بەش دەکات[٦٠٢]، ئێمەش جۆری پێنجەم زیاددەکەین کەبریتی دەبێت لەتێکەڵاوکردنی ئەم جۆرانە پێکەوە یان چەند دانەیەکیان بەیەکەوە لەناو بابەتێکی ڕۆژنامەنوسیی دیاریکراودا[٦٠٣]. کەسی ڕۆژنامەوان ڕێڕەوی ڕوداوەکانو کاراکتەرەکانو پاڵەوانو قوربانی و زەمەنو شوێنو ناسۆریو شادییەکان، یان هەر تەرزێکی تری ناو بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان دیاریی ناکات، بەڵکو واقعییەتی ڕوداوەکە خۆی هەموو ئەمانە

[601] د. عبداللطيف حمزة (١٩٥٨أ: ٦٨).

[602] بڕوانە: د. عبداللطيف حمزة (١٩٦٥: ٣٠).

[603] بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢پ: ١٢-١٣).

پێکدەهێنێت ((ڕۆژنامەوان ڕایەڵەیەکە لە نێوان ڕوداوەکان‌و وەرگرداو، ڕوداوەکان بۆ وەرگر دەگوێزێتەوە))[٦٠٤].

٦.ناوەرۆکی بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان بەپلەی یەکەم لە ئاستە هۆشمەندییەکانەوە سەرچاوە دەگرن‌و بریتی دەبن لە درک‌و خوێندنەوەو وێناکردنی واقیعییانەی بزاوتەکانی دەوروبەرو ڕوداوەکان. هەندێکجاریش بۆ دەستنیشانکردنی گرفت‌و تێڕوانینەکانی دی بەتایبەتی لە نوسینی ڕیپۆرتاژو چاوپێکەوتنە ڕۆژنامەنوسییەکاندا، ڕۆژنامەوان بۆ (ناوەوەی خود) دەگەڕێتەوە، نەك بۆ ئەوەی وەڵامێکی کۆنکرێتی بۆ خواستەکانی خۆی بەرجەستە بکات، بەڵکو بۆ ئەوەی لە ڕێی ئەزموونی کەسییەوە، وەڵام بۆ پرسی ژمارەیەکی زۆر لە مرۆڤەکان وەربگرێت، لێرەوەش ڕۆژنامەوان ئەکتەر دروست ناکات، بەڵکو ڕەگەزی کەس لە ڕۆژنامەنوسییدا وابەستەی ڕوداو دەبێت‌و بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان لە ئەنجامیاندا وەڵامدانەوەی پرسی (کۆ)ن نەك هی (خود)، ((وەرگر بڕوای وایە کە ئەو بابەتانەی ڕۆژنامەوانێك ئامادەی دەکات ڕاست‌و تەواوو پڕ وردەکارییە، ئەمەش دەچێتە خانەی ئەو ڕێکەوتنەی (بێ هەبوونی بەڵێننامەیەك) لە نێوان ڕۆژنامەوان‌و وەرگردا پێك دێت‌و خەڵك (وەرگر) لەسەر بنەمای ئەوەی وەری دەگرن هەڵسوکەوت دەکەن... بۆیە زۆر گرنگە ئەو ڕێککەوتنە بپارێزرێت))[٦٠٥].

٧. ڕۆژنامەنوسیی لەگەڵ هزری مرۆڤدا دەدوێت‌و، داڕشتنەکان زۆربەیان بەشێوەی هەرەمێکی هەڵگەراوە دەنوسرێن و(گرێ) زۆربەکەمی بەدیدەکرێت وئەرکی ڕۆژنامەوان بریتی دەبێت لەکردنەوەی ئەو گرێیانە بۆوەرگر، نەك دانانی گرێ بۆسەرسامکردنی هزری وەرگر.

٨. بەرهەمە ڕۆژنامەنوسییەکان دەربڕینی خواستەکانی کۆمەڵن‌و لە هەوڵی ئەوەدا دەبن کە گرنگی بە لایەنی (کۆ) بدەن‌و خۆیان لە (تاکەکەس) دوربخەنەوە، لە بارێکدا نەبێت کە تاکەکەس یان ڕەفتاری تاکەکەس کاردانەوەی لەسەر کۆ هەبێت

---

604 ملفن مینتشر (١٩٩٢: ٥).

605 ملفن مینتشر (١٩٩٢: ٥).

www.zheen.org

یان وابەستەی کۆمەڵ بێت، هەر لێرەوە ئەزموونی کەسی ڕۆژنامەوان هەرچەندە ڕۆڵێکی گەورەی لە جوان خستنە ڕووی بابەتەکاندا دەبێت، بەڵام نابێتە فاکتەری بنەڕەتیی بۆ پیشاندانی ڕوداوێکی دیاریکراو، چونکە ڕاستەقینەیی ڕوداوەکە لە زۆربەردا خۆی دەبێتە ناوەڕۆك و فۆڕمی گشتیی بابەتەکە، ڕۆژنامەوان تەنها وەك تۆمارکەرێك تۆماریان دەکات و دەیانگوێزێتەوە، ڕۆژنامەوان وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە لە هزری وەرگردان ((کاری یەکەمی ڕۆژنامەگەریی ئاگادارکردنەوەی جەماوەرە بەو ڕوداوانەی کە ڕوو دەدەن..))[٦٠٦].

٩.بنەمای هەموو بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان لە واقیعی ژیانی مرۆڤەکاندا هەن و ڕویانداوە، واتە ڕوداوێك ڕوودەدات دواتر دەبێتە بابەت، یان بابەتێك ڕایەڵەکانی خۆی بە ڕابردوو پێشینەی ڕوداوێکەوە دەبەستێتەوە ئینجا لەئەمڕۆ یان سبەی دەدوێت. واتە بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان خستنەڕووی ڕوداوەکانە وەك ئەوەی هەیە یان بووە، بۆیە سنورەکانی ئەندێشە بەتەواوی لە نوسینی بابەتەکاندا کزن یان تەواو دیاریکراون، کەواتە ڕۆژنامەوان لە زۆربەردا ئازاد نییە لەوەی چی گەرەکە بیکات و بینوسێت، بەڵکو وابەستەی ڕوداوەکان دەبێت کە ڕوودەدەن (واقیعیەتبوون لە سیما دیارەکانی ڕۆژنامەگەرییەو ڕووداوەکان هەموویان گێڕانەوەن لەو واقیعەی کە بەڕاستی ڕویداوە))[٦٠٧].

www.zheen.org

١٠.لە ڕۆژنامەنوسییدا لایەنی بابەتی بەسەر لایەنی زاتییدا زاڵدەبێت، زانای ئەڵمانی (ئوتوگرۆت) لە پێناسەی ڕۆژنامەنوسییدا دەڵێت: ((بریتیە لە تەعبیرێکی بابەتیانە بۆ هۆشمەندی جەماوەر..، تەعبیرێکی بابەتیانە مەبەست پێی ئەوەیە کە تەعبیرێکی زاتی نییەو لەسەر بنەمای ڕاستیەکان بنیاتدەنرێت))[٦٠٨]، ڕۆژنامەوان دادەبەزێتە ئاستی خەڵك و خوێنەرە ئاساییەکانەوەو بەزمانی ئەوان دەدوێت[٦٠٩].

---

[606] جون ل. هاتلنج (بلا: ١٣١).

[607] هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢ب : ٢٧).

[608] د. عبداللطیف حمزة (١٩٦٥: ٢٣).

[609] بڕوانە: د. شوقي ضیف (١٩٦٢: ٢٠٢).

١١. له ڕۆژنامەنوسییدا شێوازی هاوڕێیەتی له نوسینەکاندا پیادەدەکرێتو ڕۆژنامەوان گەرەکیەتی ڕوداوێك بخاتەڕوو وەکو ئەوەی که بووە بۆ وەرگری بگێڕێتەوە، دیارە له هەندێکباریشدا پەتێتیی ڕوداوەکان وادەکەن که تەبا نەبن بەسیاسەتی کەناڵێكو یان بێدەنگ بن لێی، یان بیشێوێنن که دواتر له ڕۆژنامەنوسییەوە دەبێتە (پڕوپاگەندە)و مەبەستە باڵاکانی خۆی له دەستدەدات.

١٢.وەرگر جێی گرنگیپێدانی ڕۆژنامەکانەو بایەخێکی گەورەی پێدەدرێت، بەوەی هەموو پەیامەکان له پێناوی سەرنجڕاکێشانو کارتێکردنی وەرگردا دەبنو باری کۆمەڵایەتییو کاتو شوێنی بڵاوکردنەوەی بابەتەکان گرنگییەکی زۆریان پێدەدرێت.

١٣ڕیکلامو ئاگانامەکان له کۆڵەکە بنەڕەتییەکانی ڕۆژنامەنوسیین، لێرەوە بایەخێکی ئاڵوگۆرکارییانە بەبەرهەمو تەکنیكو دواتر ئاوێزانکردنی به کەس (کەسی گشتی) دەدرێت.

١٤. ڕۆژنامەنوسیی دەشێ وەك زانستێك بخوێنرێت و بەکاراکردنی کارامەیی کەسەکانو ئاوێتەکردنیان به ئەزمونگەرێتی دیراسه بکرێتو خەڵك فێربکرێن لەسەر چۆنێتی ڕاڤەکردنو ئەنجامدانی . لایەنە جوانکارییەکان تێدا زۆرتر هونەرێکی کردارییین واتە (هونەرە له پێناو ژیاندا)، کەناڵەکان به ئاسانیی دەقو بابەت له یەکتری وەردەگرنو چەند کەسێك بەشداردەبن له نوسینەوەو ئامادەکردنیاندا، ((ڕۆژنامەنوسیی له هەوڵی دروستکردنی ڕای گشتییدایە نەك چێژی گشتیی))[٦١٠].

١٥. هونەرەکانی ڕەوانبێژیو جوانکارییو ڕازاندنەوە زیاد له سنوری دیاریکراو زیان بەواتاو لۆژیکی بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان دەگەیەنن، چونکە ئاسان نابێت هەموو کەس وەکویەك لێیان تێ بگات ((خزمەتکردنی ڕاستی ئەرکی سەرەکی ڕۆژنامەوانە))[٦١١]، نوسینی ڕۆژنامەنوسیی بەئاسانییو ڕونییەوە دەنوسرێتو

---

[610] توفیق الحکیم (١٩٧٣ : ١٨٦).

[611] جون ل. هاتلنج (بلا: ١٣١).

واتاگەلێك لە وشەكاندا بەرجەستەدەكات كە ئاشكرابن‌و هەموو جەماوەر تێی بگەن[٦١٢]

١٦. لە بابەتە ڕۆژنامەنوسییەكاندا، ڕۆژنامەوان دەیەوێت ئاشنامان بكات بەو دیمەنەی كە خۆی دیویەتی‌و تۆماریكردووە، تا هەمان وێنەی فۆتۆگرافیی گیراو لە هزری وەرگردا بچەسپێنێ. كەواتە ڕۆژنامەوانەكان لە تۆماركردنی ڕوداوێكدا بەتایبەتی لەئامارو زانیاریی ژمارەیی‌و دەرخستنی بنەڕەتییەكانیدا هەموو تەبا دەبن لەوەی هەمان زانیاری وەرگیراو پەخشدەكەنەوە، بێ هەبوونی جیاوازی بنچینەیی لە ناوەڕۆكەكانیاندا.

١٧. ڕۆژنامەكان تەنها (بیرو ڕا) پەخش ناكەن، بەڵكو لەتەك دەربڕینی بیرو ڕادا زانیاریش بڵاودەكەنەوەو ڕاكانیش پێویستە خزمەت بەزانیارییەكان بكەن، زانیارییەكانیش لە ئاستێكدا دەبن كە توانای چەسپاندنیان هەیە.

١٨. بابەتە ڕۆژنامەنوسییەكان دابڕناكرێن لەخواستەكانی خەڵك، لێرەوە ئەو بابەتە دەخرێتە پێشەوە كە وەرگر بەلایەوە گرنگە، ((پرۆسەی فیدباك لە ڕۆژنامەنوسییدا ئەو پرۆسەیە دەبێت كە ماكی زیندویی‌و بەردەوامیی بەنێوانی وەرگرو نێرەردەبەخشێ))[٦١٣]، وەرگر دەتوانێت بەتەواوی ڕەوتی ڕوداوەكان بگۆڕیت‌و بەشداری هەبێ لەپرۆسەی گۆڕیندا.

١٩. ڕۆژنامەوان سەلیقەو توانست‌و كارامەیی وەرگرتنی داتاكانی گەرەكە تا بتوانێت هێمای هاوبەش‌و شیاویان بۆ هەڵبژێرێت‌و بۆ جارێكی دی وێنای دیمەنی ڕوداوە بینراوەكانی پێ بكاتەوە، بەشێوەیەك كە لە توانای وەرگردا هەبێ هەمان وێنە لە ڕێی خوێندنەوەی بابەتەكانەوە لە هزریدا بخەملێنێت، بۆیە هاتنی دەستەواژەكان لەچۆنیەتی ڕووداوەوە سەرچاوە دەگرن‌و لەهەموو بارێكدا وابەستەی خواستە هونەرییەكانی خودی ڕۆژنامەوان، نابن.

612 بڕوانە: د. عبدالستار جواد (١٩٩٩ : ١١).

613 جون ر بيتنر (١٩٩٠: ٢٢).

٢٠. زمانی ڕۆژنامەنوسیی، زمانێکی هاوبەشە لەگەڵ زمانی ئاخاوتنی خەڵکداو ئامانجی تێگەیاندنی هەموو خەڵکە بە ئاستو پلە باڵاو نەوییەکانی کۆمەڵەوە، زمان بۆ گەیاندنی بیرو زانیارییەکانە وەکو خۆیان بە وەرگرو دوور لە هەر بەکارهێنانێکی گرانی وشەو دەستەواژەکانو، دەیەوێت بەخێراترین شێوەو بە کەمترین دەربڕین بەرامبەر لە ناوەڕۆکی پەیامەکەی بگەیەنێت ((ڕۆژنامەوان زاراوە گرانو سەختو قورسەکان دەگۆڕێ بە زاراوەیەك کە بگونجێت لەگەڵ باری کرداری ژیانی ئاسایی خەڵکدا))[٦١٤].

٢١. ڕۆژنامەنوسیی لەئەنجامی کاری پرۆسەیەکی بەکۆمەڵەوە دێتە کایەوەو چەند کەسێك لەبەرهەمهێنانیدا بەشداردەبن، وەك (هەواڵدەر، پەیامنێر، نوسەر، بەرپرسی بەش، ستافی نوسین، سەرنوسەر...)و لە زۆر باردا ئەوەی دەنوسرێت گوزارشت لە بۆچوونی خودی نوسەرەکەی ناکات، ئەوەندەی گوزارشت لەسیاسەتی کەناڵەکە، یان سیاسەتی زاڵ بەسەر کەناڵەکەدا دەکات ، بەتایبەتی (هەواڵو سەروتارو لێدوانەکان).

٢٢. لە ڕۆژنامەدا هەمەڕەنگیی لە بەکارهێنانی چەندێتییو چۆنێتیی بابەتەکاندا هەیە بۆ ئەوەی ئەو بازاڕە گەورەیە بێت کە پێداویستی هەر کەسێکی تێدا بێت کە دێتە ناویەوە، بەهیچ جۆرێك لە کۆنتێکستی گشتی ڕۆژنامەکەدا (یەکێتی بابەت)، نییە.

٢٣. ڕۆژنامە وابەستەی زەمەنە لێرەشەوە وابەستەی کاتی دەرچوون دەبێت، هەر ئەمەش چۆنێتی ئەو بڵاوکراوەیە دیاریدەکات بەوەی ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەیە یان هەفتانەیە، یان مانگانەیە،...تاد.

٢٤.چەشنە سەرەکییەکانی نوسینی ڕۆژنامەنوسیی بریتی دەبن لە چەشنە خودییو بابەتییەکان.

---

614 طلعت همام (١٩٨٨: ١٢).

٢/٣) پیرەمێرد، ئەدیب و ڕۆژنامەوان

٢/٣-١) پیرەمێردو کورتەیەکی مێژوویی

ناوی "تۆفیق" کوڕی "مەحمود ئاغای کوڕی هەمزاغای مەسرەف"ە، هەمزاغا سەرۆك وەزیرانی ئەحمەد پاشای دوا حوکمداری بابان بووە، لە ساڵی ١٨٦٧ز، دا لە شاری سلێمانی هاتۆتە دنیاوەو لەتەمەنی حەوت ساڵییدا خراوەتە قوتابخانەی مەلا حسێنە گۆجە، دواتر چۆتە فەقێیەتیی و سەرەتا لە مزگەوتەکەی خۆیانەوە (مزگەوتی هەمزاغا) دەستی بەعەرەبیی خوێندن کردووە، چەند مزگەوتێکی سلێمانی کردووەو دواتر سەردانی "بانە"شی کردووە[٦١٥].

لێرەوە بڕگەی یەکەمی قۆناغی سەرەتایی وابەستەبونی پیرەمێرد بەبوارەکانی تێگەیشتن و خوێندن و فێربونی زمان و ئایینەکان دەستپێدەکات، پیرەمێردی خاوەن میراتی هەمزاغای خاوەن دەسەڵاتداریتیی و حوکمڕانیی، تێکەڵ بەتێگەیشتن لە ئایین و فێربونی زمانی عەرەبیی و دۆزینەوەی جیاوازیی نێوان ئەو مزگەوتانەی لێیانەوە بنیاتی ڕۆشنبیریی خۆی لەسەریان داناو تێکەڵاوبون بەخەڵك، ئەزمونگەلێکی بەرایی بوون بۆ کەسێك کەساتەوەختەکانی ژیانی خۆی بەبێهودەیی و بێکارییەوە بەسەرنەبردووەو بەدوو ئاراستەی تەریب، خوێندن و زانست لەگەڵ ئەزمون و تاقیکردنەوەکانی ژیان، پەرەی بەتوانستەکانی خۆی داوە. لەساڵی ١٨٨٢دا دەبێتە کاتبی نفوسی سلێمانی، دواتر بەکاتبی زەبت، لە ساڵی ١٨٨٣دا دەبێتە کاتبی ئەملاکی هومایۆنی لە هەڵەبجە، لە ١٨٨٦دا دەبێتە باشکاتبی مەحکەمەی شارباژێڕ، لە تشرینی یەکەمی ١٨٩٥دا دەبێتە معاون مدیری شاری "کەربەلا"، هەندێك سەرچاوەی تریش دەڵێن: ((پۆستەکەی جێگری دادوەری گشتیی کەربەلا بووە))[٦١٦]، بەڵام ناچێت و دەست لەکاروباری میریی دەکێشێتەوە[٦١٧]، لەم ماوەیەدا (شێخ مستەفای نەقیب) کردویەتی بەوەکیلی خۆی

---

[615] بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ :٤٥٧).

[616] بڕوانە: مالمیسانژ (٢٠٠٧: ٩٨).

[617] عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ :٤٥٨).

بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکانی[618]. دەشێت ئەمە بەبڕگەی دووەمی قۆناغی یەکەمی ژیانی پیرەمێرد دابنرێت، کە ئاشنابوونو تێکەڵاوبوونو فێربوونو دۆزینەوەی پەیوەندییەکانی نێوان خەڵكو یاسا، دەسەڵاتو یاسا، کێشەکانی خەڵك، ژیانی ڕۆژانەیان، بینینی شوێنی جۆراوجۆر، خەڵکی جۆراوجۆر، ئەزمونی جۆراوجۆری لێکەوتۆتەوە، کە هەموو ئەمانە لە تەوەری ئاوێزانبونی زانستو ئەزموندا خۆیاندەبیننەوە.

لەساڵی ١٨٩٨دا قۆناغی دووەمی ژیانی پیرەمێرد دەستپێدەکاتو دەچێتە تورکیاو ساڵی دواتر دەچێتە حەجو لەو ساڵەوە دەبێتە "حاجی تۆفیق"و لەلایەن پاشای عوسمانییەوە پلەی "بەگ"ێتیشی دراوەتێو بووە بە "حاجی تۆفیق بەگ"[619] و لە ١٤ی ئەیلولی ١٨٩٩دا فەرمانی شاهانەی بۆ دەردەچێتو دەبێتە ئەندامی مەجلیسی عالی ئەستەمبوڵ[620].

ئەمەی سەرەوەش بڕگەی یەکەمی ئەم قۆناغە پێکدەهێنێت، تیایدا ئەزمونگەریی بەردەوامە، بینینی ئەستەمبوڵو حەجو پێکهێنانی سێگۆشەیەك لە نێوان: سلێمانی-ئەستەمبوڵ-مەککەداو گۆڕانی وەرگرتنی زانیاریی لە سنورێکی داخراوی شارێکی بچوکی وەك سلێمانییەوە بۆ ئەستەمبوڵی پردی نێوانی ئەوروپاو ئاسیاو خۆرهەڵاتو خۆرئاوا، بۆ سەنتەرێکی جیهانیی وەك مەککە، کەلێیانەوە دنیابینینێکی زیاتر بۆ پیرەمێرد فەراهەمدەبێت، دواتر گەڕانەوەی پیرەمێرد بەو کەلتورو میراتەی هەمزاغاوە بۆ ناو کایەکانی حوکمڕانیی، بەڵام ئەمجارەیان حکومڕانییەك لە دەسەڵاتێکی ئیمپراتۆرگەریی وەك عوسمانیدا.

پیرەمێرد دێتەوە سەر تەوەری خوێندنو وزانست، لەساڵی ١٩٠١دا لە کۆلیژی حقوق وەردەگیرێتو لەساڵی ١٩٠٥دا بڕوانامەی حقوق بەدەستدێنێت[621]، لە تەموزی ١٩٠٥دا کە بانگی مەشروتیەت دەدرێت مەجالیس تێکدەچێت، لە ساڵی

---

[618] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٤٩).

[619] بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ :٤٥٨).

[620] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٤٩).

[621] بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو(٧٧).

١٩٠٧دا (كۆمەڵەی كورد) بەنهێنیی بەسەرۆكایەتیی (شێخ عەبدولقادری شێخ عەبدوڵای شەمزینی) پێكدێت، پیرەمێرد یەكێك دەبێت لە ئەندامەكانی، تا ساڵی ١٩٠٨ لە ئەستەمبوڵ بەپیشەی پارێزەریی و نوسین و دەركردنی گۆڤارو ڕۆژنامەوە خەریك دەبێت[٦٢٢].

لەساڵی ١٩٠٩دا دەبێتە قایمقامی چۆڵەمێرگ[٦٢٣]، لە نیسانی ١٩١٢دا دەبێتە قایمقامی قەرەمورسل، لە شوباتی ١٩١٥دا دەبێتە قایمقامی بالاوا، لە ئەیلولی ١٩١٦دا بەهەمان پلە دانراوە بۆ (بیت الشباب)، لە مارتی ١٩١٧دا تادەبێتە تەسەڕیفی شاری ئەماسیە، چەند شوێنێكی كردووە[٦٢٤]، ((لە نیسانی ١٩١٨دا دەبێتە تەسەڕیفی ئەماسیە))[٦٢٥] و تاساڵی ١٩٢٣ لەوێ بووە*، كە حكومەتی عیراق لە ساڵی ١٩٢٣-١٩٢٤ دادەمەزرا، لە توركیاوە گەڕایەوە بۆ بەغداو لە وێوە بۆ شاری سلێمانی و لە كانونی دووەمی ١٩٢٥دا گەیشتەوە سلێمانی[٦٢٦].

بڕگەیەكی تری بەهاداری ژیانی پیرەمێرد لە قۆناغی دووەمدا، تێكەڵاوبوونە بەئەدەب و ڕۆژنامەگەریی، كەنەك تەواوكەری بڕگەكانی تری ژیانییەتی بەڵكو ئەو ئەنجامەن كە لەهۆكاری بڕگەكانی ترەوە هاتۆتەكایەوە، یاخود ئەو جوڵەیەیە كە بڕگەكانی تر بەژیانی پیرەمێردیان بەخشیوە، واتە تێكەڵاوبون و هاوڕێیەتیی دەسەڵاتدارو یاساناس و تێكۆشەرو خوێندەوارو ئەدیب و زاناو جێگۆڕكێ لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر، خەرمانی زاتیی پیرەمێردیان بابەتییانە دەوڵەمەندكردووە، بۆیە داری پیرەمێرد لەلایەك ئەدەب و لەلایەكی تریەوە ڕۆژنامەنوسیی دەردەكات.

بنكەی ژین
www.zheen.org

---

[622] سەرچاوەی پێشوو (٥٠).

[623] بڕوانە: د.معروف خزنەدار (٢٠٠٠: ١٥٣).

[624] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٠).

[625] د.معروف خزنەدار (٢٠٠٠: ١٥٣).

* عەلائەدین سەجادی (١٩٧١: ٤٥٩)و د. مارف خەزنەدار (٢٠٠٠: ١٥٣)، ڕایان وایە پیرەمێرد لە ساڵی ١٩٢٠دا لە حەڵەبەوە گەڕابێتەوە بۆ عیراق و دواتر بۆ سلێمانی، بەڵام ڕای ئەم بەڕێزانە هەڵەیە، چونكە بەخێرهاتنەوەكەی پیرەمێرد لە ژمارە (١٤)ی ڕۆژنامەی ژیانەوەدا بڵاوكراوەتەوەو ناوەڕۆكەكەی ئەوەی ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٠) دەسەلمێنێت. بڕوانە: پاشكۆی (أ :١).

[626] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٠).

٣/٢-٢) پیرەمێردو ئەدەب

پیرەمێرد لە دنیا فراوانەکەی ئەدەبەوە هاتۆتە کایە ڕۆشنبیرییەکەوەو هەر لەوێشەوە تێکەڵ بەڕۆژنامەنوسیی بووە، ئەو دەڵێت: ((لە بیرمە معلم ناجی مەرحووم لە قیسمی ئەدەبیاتی ترجمانی حقیقتدا سەرپەرشتی ئەکرد، لێرەوە پەنجا ساڵ لەمەوپێش (١٨٨٣ز)، مەنزوومەیەکم نووسیبوو دەرجی غەزەتەی کردبوو....تاد))[٦٢٧]، تاچونی پیرەمێرد بۆ ئەستەمبوڵ بەرهەمێکی دیاری ئەدەبیی ئەو نابینرێت، تەنها هەندێك هەوڵو گێڕانەوە هەن کە بۆ قۆناغی سەرەتایی ژیانی پیرەمێرد دەگەڕێنەوە[٦٢٨]، پیرەمێرد دەنوسێت: ((پێش ئەوەی بچمە ئەستەمووڵ، کەشکۆڵێکم نووسیبوو بەکاغەزی زەردو شینو سوورو مۆر، هەرچی شاعیرێ کە بیستبووم چەند غەزەلێکی نایابی ئەوم نووسیبوو، خەڵكو خوا ئەیان برد لە بەریان ئەنووسیەوە. تاقەتیان نەدەبوو، هەر لاپەڕەیەکی شیعری خۆشی تیا بوایە ئەیان پچڕیو دەریان دەهێنا، تا دوایی سوێنم خوارد بە کەسی نەدەم، بەوەیش وازیان لێ نەهێنام، ناچار لە ژووری ئەو خوارە چاڵە گەنمێکی ساڵی گرانیمان مابوو خستمە چاڵەکەوە، بەسەریا ڕۆییم بۆ ئەستەمووڵ، خوا ئەیزانێ لەو چاڵەدا وەك قامیشە نەیەکەی کە مەولانای ڕۆمی مەسنەوی لەسەر داناوە، چەند بۆ خۆی شەرحی جودایی داوە تا نەماوە))[٦٢٩]، دەربارەی ئەزمونی خۆیشی لەگەڵ شیعرو شاعیراندا دەنوسێت: ((نازانم چ دەردێك بووبە منەوە نووسابوو هەر لە مناڵییەوە دڵم دابوە شیعرو گۆرانی. دەنگی خۆشم لە بەر شیعری خۆش، دەویست. هەتا (مەولەوی)م نەناسیبوو (نالی)م لەلا پێغەمبەری شیعری کوردی بوو))[٦٣٠]، ((لە منداڵییەوە ئولفەتم لەگەڵ شیعرو ئەدەبیاتی ئێران دا بوو کە ئێران جیلوەگاهی

---

[627] بڕوانە: ژیان (١٩٣٣: ژ ٣٧٥: ٣)، پاشکۆی (أ : ٢).

[628] بڕوانە: محمد رسول هاوار (١٩٧٠ :٩٤)، عەلائەدین سەجادی (١٩٧١: ٤٦٢)، ئومێد ئاشنا (٢٠٠١ :٥١).

[629] بڕوانە: ژیان (١٩٣٨: ژ ٥٤٧: ١)، پاشکۆی (أ : ٣).

[630] سەرچاوەی پێشوو.

شیعر بوو))[٦٣١]، پیرەمێرد هەر خۆی دەنوسێت: ((لە هەڵەبجە بووم خووم دابووە ئەوەی بزانم ئەو شارە کۆنانەو ئەو هەڵبەستە خەرافاتە، کەی بوون؟ لە کوێوە هاتوون؟ وەك ئەمەی -کۆی ئاتەشگا- کە زۆرتر مەولەوی لە گۆرانیەکانی خۆی دا ناوی بردووە))[٦٣٢].

(عەلادین سەجادی) پێی وایە پیرەمێرد لە تەمەنی دە ساڵییەوە سەلیقەی شیعر وتنی هەبووە[٦٣٣]، (محەمەد ڕەسوڵ هاوار)یش دەڵێت: ((هەر لە منالییەوە نیشانەی ئەم بەهرەیەی تیا دیاری دابوو،...ئەوە بوو لەگەڵ مامۆستاکەیدا لەسەر شیعرێکی خواجە حافیز تێك ئەچێ))[٦٣٤]، ((هەر لەو ماوەیەدا شیعرێك بە فارسی بۆ دروستکردنی خانووەکەی وەسمان پاشای جاف دەنووسێ، دەبێت ئەو سەردەمە پیرەمێرد تەمەنی (١١،١٢) ساڵان بووبێت))[٦٣٥].

ئەستەمبوڵ بەهرەکانی پیرەمێرد دەبوژێنێتەوە، جگە لەو هەموو نوسین و شیعرانەی لەسەردەمی ئەستەمبوڵدا لە بڵاوکراوە جیاجیاکاندا بڵاویکردونەتەوە، بەهاتنەوەشی بۆ سلێمانی و بەدانانی چاپخانەکەی بایەخگەلێکی گەورەتری بەبواری ئەدەب داو ڕۆڵێکی دیاری لە مێژوی ئەدەب و ڕۆشنبیریی و ڕۆژنامەنوسیی کوردییدا بینی، بۆیە جگە لە بەرهەمە ڕۆژنامەنوسییەکانی ئەم بەرهەمانەیشی نوسی[٦٣٦]:

١. دیوانی مەولەوی (ئەسڵ و ڕۆح)، ساڵی ١٩٣٥، لە چاپخانەی ژیان بەدوو بەرگ لەچاپی داون.

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[631] بڕوانە: ژین (١٩٤٩: ژ ٩٦٧: ١)، پاشکۆی (أ : ٤).
[632] بڕوانە: ژین (١٩٤٢: ژ ٦٨٩: ١)، پاشکۆی (أ : ٥).
[633] بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ : ٤٦٢).
[634] بڕوانە: محمد رسول هاوار (١٩٧٠ :٩٤).
[635] سەرچاوەی پێشوو.
[636] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦١-٦٢).

٢. مەمو زین، چیرۆکێکی تراژیدیی دڵدارییە، پیرەمێرد لە شێوەی شانۆنامەدا ئامادەیکردووەو لەساڵی ١٩٣٥دا لە چاپخانەی ژیان چاپیکردووە.
٣. چیرۆکی دوانزەسوارەی مەریوان، ساڵی ١٩٣٥ نوسیویەتی.
٤. چیرۆکی مەحمود ئاغای شیوەکەڵ، لەساڵی ١٩٤٢دا نوسیویەتی.
٥. گاڵتەوگەپ، ساڵی ١٩٤٧.
٦. ڕۆمانی کەمانچەژەن، ساڵی ١٩٤٢ لە تورکییەوە کردویەتی بە کوردی.
٧. دیوانی مەولانا خالیدی نەقشبەندیی، بە زنجیرە لە ڕۆژنامەکەیدا بڵاویکردۆتەوە.
٨. بەشێکی زۆری شیعرەکانی وەلی دێوانەوبێسارانی، لە هەورامییەوە کردون بە شێوەزاری سلێمانیو، چەندین شیعری شاعیرانی هەورامانو زەنگنەشی گۆڕیوەتە سەر شێوەزاری سلێمانی.
٩. نوسینی کۆمەڵێك پەخشانی هونەریی جوان.
١٠. نوسینی چەندین زنجیرە وتار دەربارەی مێژوی کورد، مێژوی میرنشینی بابان،...تاد.
١١. نوسینی هەزاران بەیت شیعر، کە دواتر لەسێ بەرگی قەبارە گەورەدا، کە کۆی هەرسێکیان (١١٠٠)لاپەڕەیە چاپکراون[٦٣٧].
١٢. نوسینی ٦٤٤٨پەندی پێشینان بە شیعر، کە دوای هەوڵەکانی کاکەی فەللاح، بەم دواییانە، لەسێ بەرگی قەبارە گەورەدا بە (٩١٢)لاپەڕە بڵاوکراونەتەوە[٦٣٨].
١٣. نوسینی چەندەها بەندو بەیتی فۆلکلۆریيو چیرۆکی فۆلکلۆرییو چیرۆکی منداڵانو مەتەڵ.

637 بڕوانە: دیوانی پیرەمێرد: (١٩٩٠: ب١)،(٢٠٠١:ب٢)،(٢٠٠١:ب٣).
638 بڕوانە: پەندەکانی پیرەمێرد: (١٩٩٥: ب١)،(١٩٩٥:ب٢)،(١٩٩٦:ب٣).

بنکەی ژین
www.zheen.org

پیرەمێرد لە بایەخدان بە کلتورو فۆلکلۆری نەتەوە درێغیی نەکردووە، هەر ئەمانەیشی کردۆتە کەرەستەیەکی بەنرخی بەرهەمە ئەدەبییەکانی، بەڵام تائەمڕۆیش پیرەمێرد وەك پێویستە بایەخی پێنەدراوەو وەك ئەوەی هەبووە نەخوێندراوەتەوە، ((لە باسی پیرەمێرددا زۆرجار نووسەرو ڕەخنەگران ئەو هەوڵو تەقەلایەی پیرەمێرد داویە بۆ نوێ کردنەوەی ئەدەبی کوردی بەجوانی لایان دەرنەکەوتووە، ئەگەرچی پیرەمێرد خاوەنی قوتابخانەیەکی ئەدەبی نەبوو، بەڵام یەکەمین ئەدیبێك بووە کە پێشڕەوایەتی ئەم ڕێبازە نوێیەی کردووە (ڕێبازی ڕۆمانتیکیی)، لە ڕووی نەتەوەییەوە، لە زمان دا گەڕانەوە بۆ کەلەپوری میللیو هەڵگرتنی دروشمی نووسینی کوردی پەتی، خۆیو گۆرانی شاعیر* بەبێ وچان بەدوای زاراوەو وشەی کوردی پەتی دا وێڵ بوون، زۆرجار شۆڕدەبوونەوە بۆ ناو سامانو کەلەپووره میللییەکان، ڕۆژ بەڕۆژ هەوڵی پاك کردنەوەی زمانی ئەدەبییان دەدا لە وشەو زاراوەی بێگانە، بەم هۆیەشەوە سەرگوزشتەو گۆرانیو داستانی میللی بوژایەوە، بووە سەرچاوەیەکی دەوڵەمەند بۆ شاعیرو نووسەرانی کورد))[٦٣٩]، لە بواری شیعردا شیعرەکانی پیرەمێرد بەپێی ڕێبازە ئەدەبییەکان بەسەر شیعری کلاسیکیو ڕۆمانتیکیو ڕیالیزمییدا دابەش بوون[٦٤٠]، وەك شاعیرانی تر پیرەمێردیش بە لاسایکردنەوەی شاعیرانی کلاسیك دەستی پێکردووە، بەڵام دواتر بۆتە یەکێك لە شاعیرە دیارەکانی ڕۆمانتیکیی کوردیی.

لە بواری چیرۆکنوسینیشدا چەند چیرۆکێکی هونەرییو جوانی هەیە، کە بابەتەکانیان کۆمەڵایەتییەو لە کەلەپوری کۆنی کوردەوارییەوە دروستی کردون، هەموو ئەم چیرۆکانەی لە گۆڤاری گەلاوێژدا بڵاوکردۆتەوە، بەشێکی زۆریان

* ئەم لێکدانەوەیە بەم جۆرە هەڵەیەو غەدرکردنێکی ترە لە خودی پیرەمێرد، چونکە پیرەمێرد نەك هەر دیارترین پێشڕەوانی ئەدەبی ڕۆمانتیکییو ڕیالیزمیی کورد بووە، بەڵکو مامۆستای گۆرانیش بووە.

639 خورشید ڕەشید ئەحمەد (١٩٨٩ : ٦).

640 بڕوانە: خورشید ڕەشید ئەحمەد (١٩٨٩ : ١٦٢).

دەچنە خانەی کورتە چیرۆکی کوردییەوە[641].((ئەو شاعیر بووەو لە هەمان کاتدا ڕۆژنامەنووسێك بووە کە دەبوا هەرچۆنێك بێت ڕۆژنامەکەی لە کاتی خۆیدا دەرچێت، وتارو شیعرو وەرگێڕانو بابەتەکانی تری ڕۆژنامەکە ئامادەبکات، هەموو تەرکیزو کاری ئەدەبیو بیرکردنەوەی بۆ شیعر نەبووە. بۆ نموونە لە ساڵی ١٩٣٢دا شیعرێکی ڕۆمانتیکی دەنووسێتو لە ١٩٥٠دا وەك لە ژمارەکانی دوایی "ژین"دا دیارە شیعرێکی لاسایی شاعیرە کلاسیکییەکانی نووسیوە. بە پێچەوانەوە، لە ساڵی ١٩٤٨دا سروودێکی بەرزی بڵاوکردۆتەوەو تەواو بۆتە شاعیرێکی ڕیالیزمیو شۆڕشگێڕ، بەڵام لە نیوەی سییەکاندا لاسایی مەولەوی کردۆتەوەو بۆتە دەروێشو دێوانەی خەڵوەتگاهێكو پەنا دەباتە بەر مەزاری پیاوچاکێك و لێی دەپاڕێتەوە کە نەتەوەکەی ڕزگار بکاتو بکەونە سەر ڕێی یەکگرتنو پێشکەوتن))[642].

زمان کە بەهادارترین ئامرازی گوزارشتکردنی ئەدەبو ڕۆژنامەنوسییشە دەستەمۆی بەهرەمەندیی پیرەمێرد بووە، زۆرجار خۆی ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە ((زمانی کوردی هەموو شتی لێ دەردێتو هەموو مانایەکی پێ پێکدێت))[643].

پیرەمێرد یەکێکە لەوانەی کە چەندین زاراوەو وشەی نوێی هێناوەتە ناو فەرهەنگی نەتەوەییمانەوە، وەك وشەکانی (ئاغەڵ، ئافەراندن، بردە، بنەجووت، بوارپێدان، بۆشیی، بەشدار، بێکەسخانە، پەخشان، پەڕاگەندە، پەروەردە، پیاسە، پیت، تراژەدی، تۆپبازی، تەندروستی، تیپ، تیپەن تیپەن، جوانکاری، زانین، سپای زۆربگیر، سروشت، سەرپەڕە، سەربەند، سەرستون، سەرەتا، سەیرکەر، فرەلق، کارخانە، کردوکۆش، کردە، کرێکار، کەمتەرخەمی، لق، گوڵەوەچنی،

[641] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٢-٦٣).

[642] ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٤).

[643] سەرچاوەی پێشوو(٦٣).

مناڵخانە، نووسیار، نموونەنمایی، نوێنە، هونەرنمایی، وردەبین، وەرگێڕان، دەستدار، سووتەنی، مێخ،...تاد)[٦٤٤].

لە بواری پەخشانی هونەریشدا ((قەڵەمی پەخشان نووسینی بێ وێنەیە))[٦٤٥]، پیرەمێرد وەك خۆی دەڵێت زمانەکانی تورکییو فارسییو عەرەبیی بەچاکیی زانیوە، هەر ئەمەش وایکردووە بوارێکی گرنگی وەك (وەرگێڕان) بایەخپێبدات. لە بواری ئەدەبی بەراوردکاریشدا ئەگەرچی لە پێش پیرەمێرددا، لە ڕۆژنامەی "تێگەیشتنی ڕاستی" ساڵی ١٩١٨و لە کتێبی "ئەنجومەنی ئەدیبانی کورد"ی ئەمین فەیزیدا بەکورتیی هەوڵێك بۆ بەراوردکردنی شیعری کوردییو فارسییو تورکیی دراوە، بەڵام وەك پیرەمێرد بەئاشکراو ناوهێنانی و دەستنیشانکردنی دیارینەکراوە، پیرەمێرد لە ساڵی ١٩٣٦دا لە ژێر ناوی " بەراوردی ئەدەبیاتدا"[٦٤٦]، کورتە باسێکی ئەم بەراوردە دەکات، شیعرێکی عەرەبییو کوردییو تورکییو فارسیی، واتە ئەدەبیاتی چوار نەتەوە بەراورددەکات، کە هەر چواریان بۆ یەك بابەت وتراون، ئەمەش ڕۆڵی ئەو لە ئەدەبی بەراوردکارییدا دەردەخات[٦٤٧].

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

644 بڕوانە: ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٥: ٦-٩).

645 ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٣).

646 بڕوانە: ژیان (١٩٣٦: ژ٤٦٣: ٥)، پاشکۆی (أ : ٦).

647 بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٧٣).

٣-٢/٣) پیرەمێردو ڕۆژنامەنوسیی

قۆناغی ئەستەموڵی پیرەمێرد، قۆناغی تەقینەوەی بەهرەی هونەرمەندانەی پیرەمێردو بەرجەستەبوونی بەخشش‌و بەرهەمەکانیەتی، ئاوێزانبوونی پیرەمێردێکی ئەدیبی ئەزمونگەری زاتیی‌و زانستییە، گۆڕانی پیرەمێردە لە زاتەوە بۆ بابەت، لە تاکەوە بۆ گشت، لە ئەدەبەوە بۆ ڕۆژنامەنوسیی، بەجۆرێك کە شەقڵی هەریەکەیان لەم پرۆسەی ئاوێتەکردنەدا دەپارێزێت، پیرەمێرد دەڵێت: ((ئێمە زۆرترمان لە وێوە لە ئەستەموڵەوە پێگەیشتووین))[٦٤٨]، لێرەوە پیرەمێرد دێتە کایەی ڕۆژنامەنوسییەوە، لەخوارەوە ڕیزبەندێکی کورتی ئەو بڵاوکراوانە دەکەین کە پیرەمێرد یان خاوەن یان سەرنوسەر یان دەستەی نوسەران یاخود نوسەرێکی هاوکار یان بەشداربووە تیایاندا[٦٤٩]:

١. گۆڤاری (ڕەسملی کاتب)، لە ئەستەموڵ دەرچووە، خاون ئیمتیازی حاجی تۆفیق بەك بووە، (هیچ زانیارییەك دەربارەی ئەم گۆڤارە دەستنەکەوتووە).
٢. خاوەنی ئیمتیازی ڕۆژنامەی کورد تەعاون تەرەقی غەزەتەسی*بووە، کەڕۆژنامەیەك بووە بە کوردیی‌و تورکیی لە ئەستەموڵ دەرچووەو کۆمەڵەی کورد تەعاون‌و تەرەقی دەریانکردووە[٦٥٠]، ژمارە یەکی لە ٢٢ی تشرینی دووەمی ١٩٠٨دا دەرچووەو دواژمارەی کە ژمارە (٩)بووە، لە

[648] بڕوانە: ژین (١٩٤٧: ژ ٨٩٣).

[649] بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٤-٥٥).

* ئەم ڕۆژنامەیە ڕۆژنامەیەکی هەفتانە بووە، دەربارەی وادەی دەرچونی (ئومێد ئاشنا :٢٠٠١: ٥٤) بەهەڵە ڕۆژی دەرچونی ژمارە یەکی بە ٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٠٨و دوا ژمارەی بە حوزەیرانی ١٩٠٩ دیاریکردووە، هەردوو ئەم مێژووانە هەڵەن، ڕاستەکەی ئەوەی سەرەوەیەو بۆ دڵنیابوون، بڕوانە : کرد تعاون و ترقی غزتسی (١٩٠٨: ژ ١: ٢)، پاشکۆی (أ : ٧)، یان : نەوشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠١ : ٧٨).

[650] بڕوانە: مالمیسانژ (٢٠٠٧: ٢١).

١٧ی کانونی دووەمی ١٩٠٩دا دەرچووە[٦٥١]. ئەم ڕۆژنامەیە بە دووەم ڕۆژنامەی کوردستان‌و بەیەکەم بڵاوکراوەی کورد لە ئەستەموڵ دادەنرێت[٦٥٢]. بایەخی ئەم ڕۆژنامەیە لەوەدایە کە جگە لەوەی پیرەمێرد بە هەردوو شێوەزاری کرمانجی سەروو خوارو بابەتی تیانوسیوە، لەهەمانکاتدا یەکەم ڕۆژنامەی کوردییە لە مێژوی ڕۆژنامەنوسیی کوردییدا کە وێنەی بڵاوکردبێتەوە[٦٥٣]

٣. لەگەڵ (فائق صبری بەگ)دا ڕۆژنامەی (مصور محیط)یان دەرکردووە[٦٥٤].

٤. لە زۆربەی ژمارەکانی گۆڤاری (ژین)[٦٥٥]ی ئەستەموڵدا بابەتی هەیە،ئەم گۆڤارە ژمارە یەکی لە ١٧ی تشرینی دووەمی ١٩١٨دا دەرچووەو ژمارە(٢٥)ی لە ٢ی تشرینی یەکەمی ١٩١٩ ئەستەموڵ بە کوردیی‌و تورکیی (٢٥) ژمارەی لێدەرچووە[٦٥٦]. لەم بڵاوکراوەیەدا پیرەمێرد ڕۆڵی دیاری هەبووەو بەچەندین ناوی جیاجیاوە بابەتی نوسیوە، لەو ناوانەیش کە هەموویان بۆ پیرەمێرد دەگەڕێنەوە: (سولەیمانیەلی تەوفیق، سولەیمانیەلی وداد، سولەیمانیەلی مەحمود نەژاد، م. نەژاد، ویداد، س. ت. پیرە کورد)[٦٥٧].

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

651 بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠١ : ٧٨).

652 بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠١ : ٢٤).

653 بڕوانە ئۆریژناڵی لاپەڕەیەکی ژمارە (یەك)ی (کرد تعاون و ترقی غزتسی): پاشکۆی (أ : ٨).

654 بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ : ٤٥٨).

655 بڕوانە ئۆریژناڵی لاپەڕەیەکی ژمارە (یەك)ی (ژین): پاشکۆی (أ : ٩). هەندێك سەرچاوە دەڵێن لە ٢٥ ژمارە زیاتری لێدەرچووە، (نەشیروان مستەفا ئەمین :٢٠٠٢أ: ٤٢) دەنوسێت: تا ژمارە ٣٤ی وەك گۆڤار دەرچووە، لەوە بەدواوە بەشێوەی ڕۆژنامە دەرچووە، تا ساڵی ١٩٨٥ هیچ ژمارەیەکی دیارنەبووە، تا ئەو کاتەی (محەمەد ئەمین بۆز ئەرسەلان) ژمارەکانی (١-٢٥)ی هێناوەتە سەر ڕێنوسی لاتینیی‌و لە ساڵانی ١٩٨٥-١٩٨٧ بەلێکۆڵینەوەیەکی درێژەوە لەگەڵ ئۆریژناڵەکانیدا لە ئۆپسالای سوید لە پێنج بەرگدا بڵاویکردونەتەوە.

656 بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢أ : ٣٠).

657 بڕوانە: ئومێد ئاشنا (١٩٩٨: ٦)، نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢ : ٣٢).

٥. چەندین نوسینی لە ڕۆژنامەی (شەمس)دا بڵاوکردۆتەوەکە لە تاران دەردەچو، پیرەمێرد دەڵێت: ((گەلێ خزمەتی غەزەتەی شەمس-م ئەکرد کە سەید حسێنی ئێرانی خاوەندی بوو))[٦٥٨].

٦. لە گۆڤاری (فەرهەنگ)و ڕۆژنامەی (شەفەقی سورخ)دا بابەتی بڵاوکردۆتەوە، پیرەمێرد دەڵێت: ((ئەو سەردەمەی کە ڕۆژنامەی (شەفەقی سورخ)و مجلەی (فرهنگ) لە تاران دەردەچوو هەمیشە من لە ئەستەموولەوە مەقالەو شیعرم بۆ ئەناردن))[٦٥٩] و زۆرجار سەروتاری بۆ ڕۆژنامەی (إقدام)و (حریت)یش دەنوسی، (عەلادین سەجادی) دەڵێت: ((لەم ماوەیەدا نوسینی بۆ ڕۆژنامەی "إقدام*"و "سەربەستی[٦٦٠]" لە ئەستەمولّ، وە "فەرهەنگ"و "شەفەقی سورخ" لە تاران ئەنووسی))[٦٦١].

٧. لەماوەی نێوان ١٩٠٤-١٩١٢دا کە گۆڤاری (إجتهاد) لە ئەستەموڵ دەردەچو، پیرەمێرد بەرهەمی خۆی تێدا بڵاودەکردەوەو لەم بارەیەوە دەڵێت: ((عەبدوڵا جەودەت لە پاش مەشروتیەت کە لە ئەوروپاوە هاتەوە، لە ئەستەمووڵ بوو، زۆرتر لە هەموو کەس من لە خزمەتیا بووم خۆم‌و نەژادی کورم (بە نظم و نثر) لە مجلەکەیدا خزمەتمان هەیە))[٦٦٢].

٨. لە چەندین ڕۆژنامەو گۆڤارو بڵاوکراوەی ناو تورکیاو دەرەوەیدا بەشیعر یان بەنوسین بەشداریکردووە، وەك: ڕۆژنامەی (ترجمانی حقیقت)ی معلم ناجی، ڕۆژنامەی (تان)ی فەرەنسیی.

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

658 بڕوانە: ژین (١٩٤٧: ژ ٨٥٥).

659 سەرچاوەی پێشوو.

* بڕوانە یەکێك لەو بابەتانەی کە پێشتر پیرەمێرد لە ڕۆژنامەی ئیقدامی ئەستەموڵدا نوسیویەتی : پاشکۆی (أ : ١٠).

660 بڕوانە: مالمیسانژ (٢٠٠٧: ١٢١-١٢٢).

661 عەلائەدین سەجادی (١٩٧١ : ٤٥٨).

662 بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٥).

ئەمانەی سەرەوە بۆ ڕۆژگاری خۆیان بەخشش‌و سەرخانێکی دیاری پیرەمێرد بوون، بەهاتنەوەی بۆ سلێمانی هەموو ئەمانە لەتەك ئەو بڕگانەی لە قۆناغی بەراییدا باسکران دەبنە ژێرخانێکی بەهادار بۆ ئەوەی لەگەڵ هاتنەوەی بۆ سلێمانی، تەلاری ڕۆژنامەنوسیی کوردیی ڕازاوەترو بڵندتر بکات.

ڕۆژنامەنوسیی کوردیی لە سەنتەرگیریی سلێمانیدا، مێژوویەکی بەنرخی مێژوی ڕۆژنامەنوسیی کوردییە، ئەم شارە کەوەك شارێکی نوێ بنیاتنرا، دوو پایەکەی تری گەر بەساکارییش بێت لەگەڵ خۆیدا خەملاند کە (بازرگانیی‌و پیشەسازیی)ن، ئەوروپاییەکانیش ڕایان وایە کە ڕۆژنامەنوسیی نوێ بەرهەمی سەرمایەدارییەو لە ئاوێزانبوونی شارو بازرگانیی‌و پیشەسازییەوە دەخەملێت[٦٦٣]. بۆیە لەساڵی ١٩٢٠وە بەبەردەوامیی ڕۆژنامە لەم شارەدا دەرچووە، لە کاتێکدا سلێمانی لە ساڵی ١٧٨٤دا دروستکراوە، ئەگەر ئەمە بەراوردبکەین بەشارێکی مەزن‌و دێرینی وەك هەولێر کە هەزاران ساڵە دامەزراوەو یەکەمین شارە لە مێژوودا، ئەوا لە بەر ئەوەی شارێکی کشتوکاڵیی بووە نەك پیشەسازیی‌و بازرگانیی، ڕۆژنامەنوسیی تیایدا تا ((ساڵی ١٩٣٥ کە گۆڤاری ڕوناکی دەردەچێت))[٦٦٤]، دواکەوتووە.

((کەمن ئەوانەی وەك پیرەمێرد بەپلانێکی شیاو کاریان لەسەر خۆیان کردووە، ئەو ڕابردووەی پیرەمێرد هەرچەندە زۆری دیارنییە، بەڵام ڕابردویەکە پڕە لە بیرکردنەوەو ڕامان‌و خوێندنەوەو تێگەیشتن لە ژیان‌و بوارەکانی ژیان، سلێمانی کە پێگەی یەکەمی ژیانی پیرەمێرد بووە، ناتوانرێت جیابکرێتەوە لە ڕۆڵی دەوروبەر لە پێگەیاندنیدا، چونکە سلێمانی کەوەك شارێکی نوێ دروستدەکرێت، خەسڵەتە بەراییەکانی شارێکی پیشەسازیی پێوەدیاردەبێت‌و تیایدا بزوتنەوەی ئەدەب‌و ڕۆشنبیریی دەگاتە قەڵاپۆپەو، بازرگانییش بنەمایەکی تری پەیوەندییە ئابورییەکانی شار پێکدەهێنێت، لە مێژوی نوێشدا ئەم جۆرە شارانە کە لە

---

[663] بڕوانە: د. تودوروف (١٩٩٠: ٧).

[664] بڕوانە: د. کەمال مەزهەر ئەحمەد (١٩٧٨: ٢٣٥).

ئەنجامی تێکەڵاوبونی کەلتورو ڕەهەندو خەڵكو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیی و ئابورییە جیاجیاکانەوە دێنەکایەوەو، کۆمەڵگای کشتوکاڵیی ڕووەو کۆمەڵگای پیشەسازیی و بازاڕەکان دەگۆڕن، ڕۆڵیان لە داهێنانی ڕۆژنامەگەریی و پەرەپێدانی ڕۆشنبیرییدا دەبێت[٦٦٥])).

ئەم پەیوەندییەی نێوان (پیرەمێردو سلێمانی)یش، کە ئەنجامەکەی بەکارکردن لە ڕۆژنامەو دەرکردنی ڕۆژنامە کۆتایی پێدێت، دەبێتە قۆناغی سێیەمی ژیانی پیرەمێرد. پیرەمێرد لە ٣٠ی کانونی دووەمی ١٩٢٥دا دەگاتەوە سلێمانی، لەو کاتەدا ڕۆژنامەی "ژیانەوە" لە سلێمانیدا دەردەچێت و هەواڵی گەیشتنەوەی پیرەمێرد بلاودەکاتەوە: ((جەنابی تۆفیق بەگی مەحمود ئاغا کە ٢٣ ساڵە لە وەتەن دور کەوتۆتەوە شەوی ٣٠ی کانونی دووەمی ١٩٢٥ تەشریفی هاتەوە...))[٦٦٦].

"ژیانەوە" ژمارە (١)ی لە ١٨ی ئابی ١٩٢٤دا بلاوکراوەتەوە[٦٦٧]، دوا ژمارەی کە ژمارە (٥٦)ە لە ١٤ی کانونی دووەمی ١٩٢٦دا دەرچووە[٦٦٨]، ((هێزی عیراق و ئەفسەرانی ئینگلیز ڕۆژی ١٨ی تەموزی ١٩٢٤ هاتنە سلێمانییەوە، لە دەشتی کانی ئاسکان بارەگای (فەرماندەیی ناوچەی ڕۆژهەلات-امرية المنطقة الشرقية)یان دامەزراند، کەوتنە ڕێکخستنەوەی کاروباری بەڕێوەبەرایەتی ناوچەکەو، سلێمانی کرا بە لیوایەکی، دەزگای بەڕێوەبەرایەتی تازەی سلێمانی، کە لەژێر چاودێریی موفەتیشی ئیداریی ئینگلیزدا کاری ئەکرد، بڕیاری بلاوکردنەوەی حەفتەنامەی "ژیانەوە"ی دا))[٦٦٩]. لەژێر ناوی ڕۆژنامەکەدا نوسراوە: ((ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی حکومەتییە هەفتەی جارێك دەردەچێ))[٦٧٠]،

---

[665] بڕوانە: هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٥: کوردش میدیا).

[666] بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٥:ژ١: ٤)، پاشکۆی (أ :١).

[667] بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٤: ژ١:١)، پاشکۆی (أ :١١).

[668] بڕوانە: عەبدوڵڵا زەنگەنە (٢٠٠٠).

[669] بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢أ : ٣٤٣).

[670] بڕوانە: پاشکۆی(أ :١).

له ژماره(١٨)ی ٢٦ی شوباتی ١٩٢٥دا، ناسنامەکەی دەگۆڕێت بۆ ((ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی سیاسی، ئەدەبی، ئیجتماعییە هەفتەی دووجارێك دەردەچێ*))[٦٧١].

لەم ڕۆژنامەیەدا لەگەڵ ئەوەی کەسە نزیکەکانی پیرەمێردی وەك (جەمیل سائیب و مستەفا سائیب و عەلی عیرفان) کاریان تێدا کردووە، بەڵام پیرەمێرد بەئاشکرا هیچ بابەتێکی لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاونەکردۆتەوە، بۆ نمونە شیعرێکی پیرەمێرد لە ژمارە (٣٤)ی ژیانەوەدا بێ ناوی خۆی بڵاودەکرێتەوە[٦٧٢].

((حاجی تۆفیق لە گەیشتنەوەیەوە بۆ سلێمانی توخنی هیچ کارو فەرمانێکی دەوڵەت نەکەوت و هەموو ژیانی خۆی تەرخان کرد بۆ خزمەتی ئەدەبی کوردی))[٦٧٣]، بەڵام لەلایەك ئامادەیی کەسیی کەسێکی وەك پیرەمێرد هەیە، لەلایەکی کەیش ئامادەییەکی بابەتیی وەك دروستبوونی ژینگەیەکی گونجاو بۆ دەرکردنی ڕۆژنامە لە شارەکەدا هەیە، بارودۆخیش ئەو وانانەیان داوە بە زاتێکی وەك پیرەمێرد کە ئەوە نوسین و ئەدەب و ڕۆژنامەنوسیی و هونەرەکانی ترن کە سەروەریی وڵات و نەتەوەیەك دەهێڵنەوە، نەك شتێکی تر، ئەزمونی دورودرێژی ئەو لەگەڵ بارودۆخەکاندا ئەوەی لاڕسکاند کە بۆ پێشخستنی نەتەوەو هاندانیان و ڕۆشنکردنەوەی مێژویان و بەهادارکردنی ڕۆڵی ژنان و خوێندکاران و خوێندن و خوێندەواریی و کۆکردنەوەیان لە دەوری بۆنە نەتەوەیی و میللییەکان، بەپلەی یەکەم ڕۆژنامەیە، دیارە بە تێڕوانینە ئەوروپاییەکەی نەك بە گرتنەدەستی دەسەڵات بێت بەتێڕوانینە خۆرهەڵاتییەکەی.

ڕاستەوخۆ دوای ڕاگرتنی "ژیانەوە"، وەکو درێژکراوەی ئەو، ڕۆژنامەی"ژیان" ژمارە ١ی لە ٢١ی کانونی دووەمی ١٩٢٦دا دەرچو[٦٧٤]، پیرەمێرد ناوەناوە بابەتی

---

* لە (نەشیروان مستەفا ئەمین: ٢٠٠٢أ : ٣٤٣) دا، بەهەڵە ژمارە (١٩) بەژمارەی گۆڕان لە ناسنامەی ڕۆژنامەکەدا دانراوە.

671 بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٥: ژ١٨: ١)، پاشکۆی (أ :١٢).

672 بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٥: ژ٣٤: ١-٢)، پاشکۆی (أ :١٣).

673 ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٨).

674 بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢ب : ٩).

بۆ دەنوسی، تا لە سەردەمی (حسێن نازم)دا دەچێتە ستافی ڕۆژنامەکەوەو پۆستی بەڕێوەبەری نوسین وەردەگرێت*.

پیرەمێرد یەکەم بابەتی بڵاوکراوەی لە "ژیان"دا، دەقێکی شیعرییە بەناوی (بەنەشئەی نوتقەکەی مەندوبی سامی)یەوە لە لاپەڕە (٣)ی ژمارە (٩)ی ١٨ی مارتی ١٩٢٦دا بڵاوکراوەتەوەو نازناوی (کوردی) لە ژێردا نوسیوە[٦٧٥]، "کوردی"و "حاجی تۆفیق بەگ" هەردوو ناوەکە هەر "پیرەمێرد"ن[٦٧٦]، بۆیەکەمجار " حاجی تۆفیق بەگ" لە شیعری (بەیانی بوو لە خەو هەستام کەڕوانیم بەفرە باریوە)داو لە ژمارە ٣١٢ی ساڵی ١٩٣٢ی "ژیان"دا ناوی ڕۆژنامەنوسیی و ئەدەبیی خۆی دەکاتە "پیرەمێرد[٦٧٧]".

---

* دەنوسرێت: هەر لەسەرەتای دەرچونی ڕۆژنامەی "ژیان"ەوە، پیرەمێرد سەرپەرشتی دەکرد (ئومێد ئاشنا :٢٠٠١: ٥٨)، یان دەوترێت: کاتێك کە پیرەمێرد دێتەوە بۆسلێمانی ڕۆژنامەی "ژیان" لەسەر حساب‌و چاپخانەی بەلەدیە، لە ٢١ی کانونی یەکەمی ١٩٢٦دا دەرئەکرا، ئەم ئیدارەکەی گرت بەدەستەوە (عەلائەدین سەجادی : ١٩٧١: ٤٥٩)، هەندێکی تر ڕایان وایە کە هەر لەگەڵ دامەزراندنی "ژیان"دا (حسێن نازم)بەرپرسیاری بووە (جەبار جەباری: ٢٠٠٤: ٨٦-٨٧)،(حەمەساڵح فەرهادی: ١٩٨٨: ٧٠)،(وریا جاف: ١٩٩٨: ٤١): ئەم زانیارییانە هەموو هەڵەن، چونکە ژمارەیەکی "ژیان" لە ٢١ی کانونی دووەمی ١٩٢٦دا دەرچووە، بڕوانە: پاشکۆی (أ : ١٤)، لە (ئومێد ئاشنا :٢٠٠١: ٥٩)یشدا بەهەڵە نوسراوە ١٩٢٦/١/٢٦، هەروەها پیرەمێرد تا سەردەمی (حسێن نازم) لە ڕۆژنامەکەدا کاری نەکردووەو سەرپەرشت نەبووە، تەنها بە بابەت بەشداریکردووە، (مستەفا ساڵح کەریم) دەڵێت: ((لەسەردەمی حسێن نازمدا لەسەرداوای حسێن نازم پیرەمێرد پۆستی بەڕێوەبەری نوسینی "ژیان"ی وەرگرتووەو بەمردنی حسێن نازم پیرەمێرد کەکەسی دووەمی ڕۆژنامەکە بووە لەو کاتەدا بۆیە حکومەت بەرپرسیارێتیی ڕۆژنامەکەیان پێ سپاردووە)) (مستەفا ساڵح کەریم: ٢٠٠٦: چاوپێکەوتن). حسێن نازمیش دوای هەریەك لە جەمیل سائیب‌و محەمەد ئەدیب‌و عەلی عیرفان بەرپرسیارێتی ڕۆژنامەکەی وەرگرتووە، بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢ب : ١١-١٥).

675 بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ٩: ٣)، پاشکۆی (أ : ١٥).

676 بڕوانە: ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٢: ١١).

677 بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٥٨).

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژمارە ٣٢١ی ڕۆژی ١٩ی مایسی ١٩٣٢داو پاش مردنی "حسێن نازم[*]"، "پیرەمێرد" دەبێتە بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی "ژیان[٦٧٨]".

لە ژمارە (٣٢١) تا ژمارە (٤٠٦)[**] پیرەمێرد سەرپەرشتو بەڕێوەبەری ڕۆژنامەکە بووە[٦٧٩]، بەڵام ڕۆژنامەکە هەر بەناوی شارەوانیی سلێمانییەوە بوو، ئینجا لە ١٤ی ئابی١٩٣٤دا، چاپخانەکەی لە بەلەدیە گرت بە ئیجارەو ئیمتیازی ئەم ڕۆژنامەیەی بۆخۆی دەرکرد، لە ١٦ی ئابی ١٩٣٤دا ژمارە (٤٠٧)ی بڵاوکردەوە، لە ٣٠ی ئابی ١٩٣٧[***]دا ژمارەکانی گەیشتنە (٥٣٨)، مۆڵەتی چاپخانەکە کۆتایی هاتو بۆیان نوێ نەکردەوە، ناچار خۆی چووە ژێر ئەم ئەرکەوەو چاپخانەیەکی گەورەتری لە ٢٠ی ئەیلولی ١٩٣٧دا کڕی[٦٧٩]و ژمارە (٥٣٩)ی پێدەرکرد[*]، حکومەت بۆ

---

[*] لە (ئومێد ئاشنا :٢٠٠١: ٥٨) دا بەهەڵە نوسراوە (لە ساڵی ١٩٢٣دا حسێن نازم کۆچی دوایی دەکات)، ڕاستەکەی ١٩٣٢ە.

[678] بڕوانە: نەشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢ب : ١٥).

[**] لە (نەشیروان مستەفا ئەمین :٢٠٠٢ب : ١٥)دا بەهەڵە نوسراوە (٣٢١–٤٠٥). ((ژمارەکانی ٤٠١–٤٠٦ کە لە ماوەی نێوان ناوەڕاستی مایسو ناوەڕاستی ئابی ١٩٣٤دا دەرچوون، دیارنینو دانەیان لە هیچ شوێنێك، نەلە ئەرشیڤەکانی بەریتانیا، نە لە کتێبخانە دەوڵەمەندەکەی خوالێخۆشبوو شێخ محەمەدی خاڵو نەلەلای خۆمانو کاك عەبدوڵڵا زەنگنە، دەست ناکەوێ)) بڕوانە: ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٥: ڕونکردنەوە)، ئێمەیش زۆرشوێن گەڕاین بەڵام هەوڵەکانمان بێئاکام بوون.

[679] بڕوانە: عەلائەدین سەجادی (١٩٥١: ١٧).

[***] لە (نەشیروان مستەفا ئەمین :٢٠٠٢ب : ١٥)دا نوسراوە: ژمارە(٤٠٦) لە ١٩٣٤/٨/١٤دا دەرچووەو ژمارە (٥٣٨)یش لە ١٩٣٧/٢/١٠دا، هەردوو ئەم مێژووە هەڵەن، چونکە ژمارە (٤٠٧)لە ١٩٣٤/٨/١٦دا دەرچووە، ناشێت (٤٠٦)لە ٨/١٤دا دەرچوبێت، ئەمە جگە لەوەی تا ئێستا کەس ژمارە (٤٠١–٤٠٦)ی نەدیوەو ئێمە گومانمان لە دەرچونیان هەیە، ژمارە (٥٣٨)یش لە ٣٠ی ئابی ١٩٣٧دا دەرچووە، بڕوانە: ژیان(١٩٣٧:ژ٥٣٨: ١)پاشکۆی(أ : ١٦). ئەم مێژووە لە (ئومێد ئاشنا ٢٠٠١: ٥٨)شدا بەهەڵە نوسراوە (٣ی ئابی ١٩٣٧).

[680] بڕوانە: (ئومێد ئاشنا :٢٠٠١: ٥٩)، مێژوی کڕینی چاپخانەکە بۆ پێش ئەم مێژووە دەگەڕێتەوە، چونکە بەپێی لۆژیك ناکرێ لە هەمان ڕۆژدا چاپخانەکەیشی کڕیبێتو هەمان ڕۆژیش ڕۆژنامەکەی پێ چاپکردبێت، ئەمە جگە لەوەی ئەو زانیارییانەی لە (عەلائەدین سەجادی: ١٩٥١ :١٧)و (نەشیروان مستەفا ئەمین :٢٠٠٢ب : ١٦)دا دەربارەی ئیجازەی دامەزراندنی ئەم چاپخانەیە هەنو وا باسدەکەن لە ١٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٣٧دا ئیجازەی

www.zheen.org

دژایەتیکردنی "ژیان"، ڕۆژنامەی "زبان"ی دەرکرد، لەسەر هەمان تەرزو فۆنتی "ژیان"و بەدەستکاریکردنی لۆگۆی "ژیان"، "زبان"**"یان خستەبازاڕەوە، "زبان" ژمارە (١)ی لە ١١ی ئەیلولی ١٩٣٧دا بڵاوکرایەوەو (ساڵح قەفتان) سەرپەرشتی دەکرد، دوا ژمارەی کە ژمارە (٩٤)بوو لە ١٨ی کانونی دووەمی ١٩٤١دا دەرچوو[681].

(د. فاروق عەلی عومەر) دەنوسیت: (("زبان" وەك ڕۆژنامەیەکی ئەڵتەرناتیڤی "ژیان" دەرچوو، چونکە مەجید یەعقوبی موتەسەڕیفی سلێمانی لە "ژیان" ڕازی نەبوو، وا دیارە ناکۆکییەکە شەخسیو دژ بەپیرەمێردی خاوەنو سەرنوسەری "ژیان" بوو، بۆیە ڕۆژنامەیەکی نوێو بە هەمان ناوی"ژیان" دەرچوو، بەڵام لە ژمارە یەکەوە دەستی پێکرد واتە ژمارە یەکی ڕۆژنامە تازەکە، کە هەر بە ناوی خودی ڕۆژنامەکەی پیرەمێرد "ژیان"ەوە دەرچوو، پاش ئەوەی چاپخانەکەیان لەو سەندەوە، ژمارە (یەکی) پێوە بوو لە ڕێکەوتی ١٩٣٧/٩/١١. پاش دەرچونی دووەمین ژمارە، پیرەمێرد لێی کردنە هەڵڵا، وا دیارە لەگەڵ بەردەوام دەرچوونی ڕۆژنامەکەی دەیتوانی بەرەو ڕووی دادگایان بکاتەوە، هەروەها لەبەر پێگەیەکی

دامەزراندنی بۆ وەرگیرابێت، زانیارییەکی وردنین، چونکە چاپخانەکە بە کرداری لە ١٩٣٧/٩/٢٠دا کەوتۆتە ئیشو ژمارە (٥٣٩)یش کە لەم ڕۆژەدا دەرکراوە قەبارەکەی گۆڕاوە بە قەبارە گەورە کە هێندەی قەبارەی ڕۆڵی ئەم چاپخانە تازەیە بووە، بڕوانە : ژین (١٩٤٦: ژ٨١٩: ٥) پاشکۆی (أ : ١٨).

* دەشێت لێرەوە ڕۆژنامەی "ژیان" بەیەکەم ڕۆژنامەی سەربەخۆی کوردستان بزانین، کە نەك هەر ڕۆژنامەکە سەربەخۆیانە دەرچووە بەڵکو چاپخانەیشی بۆخۆی دیاریکردووە، کەواتە ئەوە ڕاست نییە تەنها بەیەکەم ڕۆژنامەی سەربەخۆی سلێمانی بزانین، وەك ئەوەی (کەمال ڕووف محمد : ١٩٩٠: ژ٣٤: ٤)دا دەڵێت: ((پیرەمێرد...، بەسەر کۆسپەکەدا زاڵ بووە و چرای "ژیان" نەکوژاوەتەوە، کەلەم بارەدا بووە بە (یەکەم ڕۆژنامەی سەربەخۆ) لە سلێمانی دا)).

** (مستەفا ساڵح کەریم :٢٠٠٦: چاوپێکەوتن) دەڵێت: "ژیان"یان هێناو دوو خاڵی یەکەمو خاڵێکی ژێر"ی" ژیانەکەیان لابردو کردیان بە "زبان".

[681] بڕوانە: فاروق عەلی عومەر (٢٠٠١: ١٣٤). لە (کەمال مەزهەر ئەحمەد: ١٩٧٨: ٢٢٢)دا بەهەڵە ڕۆژی دەرچونی ژمارە (١)ی "زبان" نوسراوە ١٢ی ئەیلولی ١٩٣٧.

کۆمەڵایەتیی هەبوو، وای لە بەرپرسان کرد لە دژایەتی کردنی بسڵەمنەوە، کەچی پەنایان بۆ فێڵێك بردو ئەویان پێ بێ دەنگ کرد، چەند خاڵێکیان لە ناوە کۆنەکە ڕەش کردەوە، بۆ ئەوەی ناوێکی چاكو بێ خەوش بە دەستەوە بدات، کە "زبان" بوو، هەر لە ژمارە سێوە* پەیڕەو کرا))[682].

لە ١٠ی مارتی ١٩٣٨دا، کە دەکاتە دەرچوونی ژمارە (٥٥٣)، ئیتر لێنەگەڕان و بەچەندین تۆمەت پیرەمێردیان تۆمەتبار کرد** و (مەجید یەعقوبی) کە تورکێکی ڕەگەزپەرستو دژ بە کوردبوو، ڕۆژنامەی "ژیان"ی داخست[683]. بەڵام پیرەمێرد بەمەوە نەوەستا، ئیمتیازێکی نوێی بۆ دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی نوێ بەناوی "ژین"ەوە وەرگرتو لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٣٩دا لەسەر هەمان زنجیرەی "ژیان" ژمارە (٥٥٤)[684]ی ڕۆژنامەی "ژین"ی بڵاوکردەوەو هەتا ژمارە

بنکەی ژین www.zheen.org

* ئەم لۆگۆیەی " زبان" لە ژمارە (٢)ەوە پەیڕەوکراوە بۆیە ئەوەی لە (جەمال خەزنەدار: ١٩٧٩: ژ٥٦: ٤٠)و (فاروق عەلی عومەر (٢٠٠١: ١٣٣)دا نوسراون، هەڵەن، بڕوانە: زبان (١٩٣٧:ژ٢: ١) پاشکۆی (أ : ١٧).

682 فاروق عەلی عومەر (٢٠٠١: ١٣٣).

** لەو تۆمەتانە: ((١. ڕۆژنامەی "ژیان" دژی میریی ئەدوێ، بیرو باوەڕی دژ بە بەرژەوەندی وڵات بڵاوئەکاتەوە، پەندەکان بە توێکڵنو مانای دووریان هەیە، شیعرەکانی نەتەوەیین...٢. قوتابیەکانی "زانستی" لەسەر گێرەشێوێنیو ئاژاوەچێتی پەروەردە دەکاتو دژی فەرمانڕەوایانی شار هەڵسوکەوت دەکەن. ٣. ئەم ئاگری نەورۆزەش کە پیرەمێرد دەیکاتەوە، ئاگرپەرستییەو پێوەندی بەئێمەوە نیە...بۆیە لە ١٩٣٨/٣/١٠دا "ژیان"یان داخستو لە ١٩٣٨/٣/٢١دا نەورۆزیان قەدەغەکردو ئاگری گردی مامەیارەیان کوژاندەوەو (زانستی)یشیان داخست)) بڕوانە: دیوانی پیرەمێرد (١٩٩٠: ب١: ٤٢-٤٣).

683 بڕوانە : ژین (١٩٤٦: ژ٨١٩: ٥) پاشکۆی (أ : ١٨).

684 بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٤ : ١) پاشکۆی (أ : ١٩).ئەم ئۆرژیناڵە بۆ یەکەمجارە دوای دەرچونی بڵاودەبێتەوە.

(١٠١٥)[٦٨٥]ی ١٥ی حوزەیرانی ١٩٥٠، واتە تا چوار ڕۆژ بەر لە کۆچکردنی بەردەوام بووە لە دەرکردنیدا.

پیرەمێرد، چەندین بابەتی لەسەر ڕۆژنامەنوسییو پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی نوسیوە، لەم نوسینانەدا هەندێکجار سودی لە ئەزمونی خودیی خۆی وەرگرتووە، هەندێکجاری تریش لەو زانیارییانەی لە بواری ڕۆژنامەگەرییەوە بەدەستی هێناون*.

دەشێت پیرەمێرد بەیەکەم پەیامنێرو ڕۆژنامەوانی کورد بزانرێت، کە خۆی بۆ خۆی ڕوماڵی ڕوداوەکانی بەزیندویی لەسەر شوێنی ڕوداوەکان، کردووە، ئەو دەنوسێت: ((سەعادەتی موتەسەڕیف ڕۆژی ١٩٣٢/٦/٤ سەفەری کرد بۆ بەغدا. و موحەریری ژیان جەنابی پیرەمێردیش لە ڕەفاقتیانایە خوایان لەگەڵ بێ))[٦٨٦]، یان نوسیویەتی ((لە تەئریخی ١ی تەموزی ١٩٣٢ەوە مەکتەبی کچانی سلێمانی بۆ تەعلیمی خەیاتی کە بە ئەمری وەزارەتی مەعاریف بۆ فێرکردنی ئەم سەنعەتانە تەودیع کراوەبە شیرکەتی سینگەر کچانی مەکتەبو سائیری کچانی تر لەو موددەتەوە کە دەوام لەسەر ئەم سەنعەتە ئەکەن، وەکوو موشاهەدە کراوەو لە مەعرەزی مەکتەبی کچاندا چاومان بە سەنعەتەکەیان کەوتووە لەگەڵ جارانا زۆریان فەرق کردووەو ڕۆژ بەڕۆژ لە تەرەقییان))[٦٨٧]، ئەمەش ئامادەیی پیرەمێرد لەسەر شوێنی ڕوداوەکان دەسەلمێنێت.

لەلایەکی ترەوە بابەتگەرێتیی پیرەمێرد لە پرۆسەی ڕۆژنامەگەرییدا بەشێوەیەك بووە کە زۆرجار دور لە بڕوای زاتی خۆی لە تێڕوانینێکی بابەتییانەی

---

[685] بڕوانە: ژین (١٩٥٠: ١٠١٥: ١) پاشکۆی (أ : ٢٠). ئەم ئۆرژینالە بۆ یەکەمجارە دوای دەرچونی بلاودەبێتەوە.

* بۆنمونە بڕوانە ئەم بابەتانەی لەم ژمارانەدا دەربارەی ڕۆژنامەنوسییو ڕۆژنامەگەریی بلاویکردونەتەوە: ژیان (١٩٣٥: ژ٤٢٦)، ژیان (١٩٣٦: ژ٥٠٥)، ژیان (١٩٣٧: ژ٥٤٠)، ژین (١٩٣٩: ژ٥٦١)، ژین (١٩٤٢: ژ٦٩٠)، ژین (١٩٤٥: ژ٧٧٨)، ژین (١٩٤٧: ژ٨٧٥).

[686] بڕوانە: ژیان (١٩٣٢: ژ٣٢٥: ٤).

[687] بڕوانە: ژیان (١٩٣٢: ژ٣٣٢: ٣).

ڕۆژنامەنوسییەوە نەك هەر بۆ پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی بەڵكو لە تێزو بەرهەمە ئەدەبییەكانیشی ڕوانیوە، بۆیە لەگەڵ ئەو هەموو دژایەتییەی مەجید یەعقوبی بەرامبەر پیرەمێرد كردویەتی، بەڵام كاتێك یەعقوبی دەگویزرێتەوە بۆ موتەسەریفیی كوت، پیرەمێرد هەواڵی گوێزانەوەكەی بڵاودەكاتەوە بێ ئەوەی هیچ ڕەخنەو توانجێكی لەسەر بنوسێت[٦٨٨]. یاخود كاتێك بۆ كوشتنی (عارف سائیب) ئەم شیعرە بۆ گلەیكردن لە (شێخ مەحمود) دەنوسێتو تیایدا دەڵێت[٦٨٩]:

لە گوێم دێ دەنگی لای‌لایەی وەتەن دایك جگەر سوتاو
دەڕژێنێ بەسەر وێرانەكەی خوێناویا خوێناو
دەلاوێنێتەوەو دەگری، سەری شینە لە ماتەمدا
شەو و ڕۆژ كۆتەڵی منداڵەكانی وا لە بەردەمدا
دەڵێ لەو فیتنەكەی كوردا كوڕی چاكم نەما كوژران
ئەویش مابون هەمو مردن لە برسا بێ كفن نێژران
خودا پاداشی ئەم تەنگانەیەی وا دایەوە وام دی
بەپێی خۆی هاتە بەرپێم تاجە گەوهەردارەكەی كوردی
صەلاحەین جەلالی وای نەبو تەئریخ لە پێش چاوە
هەمو پاشای بابان مردن بە حەسرەت ڕۆژێكی واوە
شەوێ دەست ئەهریمەن كەوت خاتەمی مولكی سلێمانی
كەچی میرو گزیری پێ دەكرد قەدری وەها زانی

[688] بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٦: ٣).

[689] بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٥ : ژ٣٤: ١-٢)، ئەم دەقەی پیرەمێرد لە هیچ سەرچاوەیەكی پێش ئەم نامەیەی ئێمەدا وەكو خۆی بەڕاستیی بڵاونەكراوەتەوە، هۆكاری پشت نوسینیشی بەبڕوای ئێمە جیا لەوانەی پێش ئێمە تەنها بۆ كوشتنی عارف سائیب ناگەڕێتەوە، بەڵكو بۆ توانستی بەهرەمەندانەو دیدی ڕەخنەگرانەی خودی پیرەمێرد دەگەڕێتەوە، بەبەڵگەی ئەوەی تێكستی لەم جۆرە لەسەرتاپای ئەدەبی ئەو سەردەمەدا ناوازەو دەگمەنە.

بەسەر مەستی مەی سەر شار خوێنی میلەتی نۆشی [*]
لەجێی جبەی سیادەت ڕانکی سوری پیاوکوژی پۆشی
لە باتی پرچ وەکو ورچ پایتەختی شومی ئەشکەوت بو
سیواك‌و زرکی خەنجەر شەو کەمەندی تەوقی لەعنەت بو

شێخ مەحمود، لەسەر ئەم شیعرە لە پیرەمێرد زویر دەبێت، بەڵام دواتر شێخ مەحمود داوا دەکات پیرمێرد سەردانی بکات، پیرەمێردیش بە شیعری (ئەبێ بەخشندە ملکەچکا) وەڵامی دەداتەوە[*]، بۆیە شێخ خۆی دێتە سەردانی پیرەمێرد[٦٩٠]، ئەمەش هەڵوێست و تێڕوانینی پیرەمێرد دەنوێنێت لەو بابەتانەدا

---

[*] لە (دیوانی پیرەمێرد: ١٩٩٠:ب١: ٢٨٥)و (ئومێد ئاشنا: ٢٠٠١: ١٢٣)دا ئەم دوو دێڕەی کۆتایی ئەم دەقە پەڕێنراون‌و لە بری ئەوان ئەم دێڕای تر نوسراون:

بەدەم ئەم ناڵەوە دەستی درێژکرد خستیە سەرشانم
وتی تۆفیق هاتیتەوە بۆ باری میحنەت ئەیزانم
بەڵێ حاڵم پەشێواوە فڕندە باڵی سوتاندوم
نەما غەیری کەلاوە شەو بناڵێنە لەوێ وەك بوم
وتم دایە کە دایکم مرد نەگریام چونکە تۆ ماوی
ئەگەر ئەولادەکانیشت بکوژرێن تۆ ئەبێ چابی
قەسەم بەو عەزمی کوردەی شانی ڕیچاردی بەشیر ڕوشان
کلاوی کورد ئەبێ قوچ بێ کە هاتو شانی خۆی جولان
شەوێ پیاوێ لە بەفرا ما نەمرد ئاگرێکی دوری دی
لە لای من نائومێدی کفرە ئەم ئاگرەی دڵم بو دی

ئەم دێڕەی کۆتاییش، بەهەڵە لەم دوو سەرچاوەیەدا نوسراوە: ((شەوێ، پیاوێ، لەبەفرا، ما، نەمرد، ئاگرێکی دووری دێ   لەلای من نائومێدی کفرە، ئەم ئاگرەی دڵم بۆ کێ)).

[*] مستەفا ساڵح کەریم (٢٠٠٦: چاوپێکەوتن)، دەڵێت: ((شێخ مەحمود لە دوکانێك لە ژێر بەلەدییە کۆنەکەدا دادەنیشت، جواب بۆ پیرەمێرد دەنێرێ سەردانی بکات، پیرەمێرد دەچێت‌و لە بەردەم دەرگاکەدا دەوەستێت‌و ڕودەکاتە شێخ‌و شیعری ئەبێ بەخشندە ملکەچکا دەڵێ، شێخیش هەڵدەستێتە سەر پێ‌و دەڵێ: وا ملمان کەچکرد دەفەرموو، ئیتر پیرەمێرد هیچی لە دڵدا نامێنێ (مستەفا ساڵح کەریم، دەڵێت: شێخ ئەحمەدی شێخ غەنی خۆی لەم دانیشتنەدابووە‌و ئەو بۆ مامۆستا ئەحمەد هەردی شاعیری گێڕاوەتەوە‌و هەردیش بۆ منی گێڕاوەتەوە)).

[690] خاڵە حەمە فەرەج (٢٠٠٦: چاوپێکەوتن).

که له ستراتیژی تێڕوانینی ئەودا بوون، بەڵام بەگشتیی ئەم زاتە کەسێکی دڵپاك و ڕۆح سوك بووە، (محەمەد ڕەسوڵ هاوار) دەڵێت: ((پیرەمێرد... زۆر زوو توڕە ئەبوو، زۆر زووش سارد ئەبوەوە، کە ساردیش ئەبوەوە، ئیتر هیچی لە دڵا نەئەما...))[٦٩١].

٣/٢-٤) بوارە نەتەوەیی و مەدەنیی و ڕۆشنبیرییەکانی پیرەمێرد

بوارە نەتەوەیی و مەدەنیی و ڕۆشنبیرییەکانی پیرەمێرد زۆرن، لێرەدا بەکورتیی ئاماژە بەچەند بوارێکیان دەدەین، کە بەبایەخەوە کاری تێدا کردوون:

أ. بایەخگەلێکی زۆری بە ژنان و هێنانە مەیدانی ژنان داوە، لەم بارەیەوە لە بابەتی (منو تەرەفداری ئافرەت)دا دەڵێت: ((ئەوانەی عالەمی مەدەنیەتی ئەوروپایان دیوە لێیان ئەپرسم کە ڕێیان کەوتبێتە هەر کیشوەرو شارێکی لە هەموو توجارەتگاهو ڕەنجشگاهێکدا ئافرەتیان زۆرتر لە کارا دیوە. یان ژنان لەم بازاڕی جهانەدا کە سەراپای ئەندامیان جلوەی نووری لێ ئەبارێ وەك غونچەی گوڵەباخی بەهەشتن. دیارە ئەوانیش وەك بەشەر هەواو هەوەسێکی زیندەگی و کامەرانیان هەیە، چە ڕەوایە ئەوانە بخەنە چوار دیوارێکی بەندیخانەی ڕۆح و حەیاتەوەو گرۆهێکی ڕیش بۆزی سەرو سورەت پڕ لە تۆزیان بەسەرا زاڵ بکەن. ئەبێ ئەو نەوەیە کە نا بەدڵ لەوانە پەیدا ئەبێ چە هیوایەکیان پێ بێ. لە هەموو تەحلیل و بەراوردی حیکمەتدا دەرکەوتوە کە حسیاتی وردو نازك و شعووری بەزەیی و دڵسۆزی ژنان لە پیاوان باڵاترە. بەو بەدەنە لەتیفەو ڕۆحە نازکەوە بۆ پەروەرشی منداڵ و خزمەتی نەخۆش و غەمی گوزەران زۆرجار ڕۆحی خۆیان ئەخەنە تەهلەکەوە. هەندێکیان بە نەختێ خوێندەواری بوونە ئاتەش پارەی شیعرو ئەدەب. هەندێ شیعری ژنان هەیە کەس ناتوانێ ئینکار بکا کە لە شیعری پیاوان باڵاترە بەڵام ڕوویان نەهاتووە تا ئێستا بیانخەنە مەیدانەوە. ساڵەهای ساڵە ئێمە ئەڵێین ئەگەر جنسی لەتیف لە دەرەجەی پیاواندا بناسرێن و خوێندن و کۆششیان ببێ، لە پیاوان دواناکەون))[٦٩٢].

---

691 محمد رسول هاوار (١٩٧٠: ٢٢).

692 ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٢٦-٢٧).

(فاتمه محێدین)ی بەڕێوەبەری ئەو قوتابخانەی کچانەی لە سلێمانی، لە ساڵی ١٩٢٦*دا کرایەوە، پیرەمێرد بەیەکێك لە گەورەترین هاندەرانو پشتگیرانی خۆی دەزانێت[٦٩٣].

لە شیعرەکانیشیدا ئەم بڕوایەی پیرەمێرد بە ژنان، بەزەقیی ڕەنگی داوەتەوە، کاتێکیش باس لە تێکۆشانی کچانی کورد دەکات، دەڵێت:

((تا ئێستە ڕووی نەداوە لە تەئریخی میللەتا
قـەڵغانی گوللە سنگی کچان بێ لە هەڵمەتا))[٦٩٤]

لە چەندین ژمارەی " ژیان"و "ژین"یشدا هانی کچانو ژنانی داوە بۆ هاتنە مەیدانی کۆمەڵایەتییو ژیانی نوێ، بۆ ئەم مەبەستەش چ پیرەمێرد چ هەندێك لە نوسەرانی ئەو سەردەمە، چەندین بابەتیان یان بەناوی کچێکەوە نوسیویانە کە خوازراو بێت، یان بەناوی کچەکانی خۆیانەوە نوسیویانن[٦٩٥]. دواجاریش لەسەر ئەو ڕەوتەی پیرەمێرد، دوای کۆچی دوایی پیرەمێرد بۆ یەکەمجار لە مێژوی ڕۆژنامەنوسیی کوردییدا (ڕەحمەخانی کچی پیرەمێرد) لە ١٤/١٢/١٩٥٤دا ئیمتیازی "ژین" دەخاتە سەرخۆی[٦٩٦].

بنکەی ژین
www.zheen.org

* د. کەمال مەزهەر ، یەکەم قوتابخانەی کچان لە سلێمانی بۆ ساڵی ١٩٢٦ دەگەڕێنێتەوە، بەڵام ئەم مێژووە هەڵەیە، چونکە جگە لەوەی هەر لە سەردەمی عوسمانیدا کچان دەیانخوێندو یەکەم کچە خوێندکاری شاری سلێمانیش "مەلیحە نەزهەت خان" بووە کە چۆتە بەر خوێندن، لە ساڵی ١٩١٥یشدا یەکەم قوتابخانەی کیژانی سلێمانی کراوەتەوە. بڕوانە: (کەمال ڕەووف محەمەد: کوردستانی نوێ: ١٩٩٦: ژ١٣٠٧).

693 بڕوانە: د. جەبار قادر (٢٠٠٥).

694 دیوانی پیرەمێرد (١٩٩٠: ب١: ٢١٠).

695 بڕوانە: ژین (٥٤٦، ٥٦٩، ٧٤٨،...تاد).

696 بڕوانە: ژین (١٩٥٤: ژ ١٢٣٠: ١) پاشکۆی (أ : ٢١). لە دیوانی پیرەمێرد (١٩٩٠: ب١: ٦١)دا بەهەڵە ئاماژە بۆ ئەوە کراوە کە هەر پاش کۆچی دوایی پیرەمێرد لە ژمارە ١٠١٦ەوە ڕەحمەخان دەبێتە خاوەن ئیمتیازی ژین، ڕاستەکەی ئەوەیە کە لە ١٤/١٢/١٩٥٤دا ئەو بۆتە خاوەن ئیمتیازو پێشتر تەنها بە ناوی وەرەسەی پیرەمێردەوە بووە.

ب. هەوڵدان بۆ سەربەخۆیی چاپخانەو ڕۆژنامەکەی، کە بە هەوڵێکی دیاری پیرەمێرد دەزانرێت بۆ دابینکردنی چاپخانەی تایبەت بۆ ڕۆژنامەکە، کە دواجار بێباکانە دوا ژمارەکانی "ژیان"و دواتر "ژین"یشی پێ چاپدەکاتو ناوی چاپخانەکە دەبێتە چاپخانەی ژین، ئەم چاپخانەیەی پیرەمێرد کە یەکەم چاپخانەی ئەهلییە لە سلێمانیدا پارێزگاریی کراو مایەوە، تا هەشت ساڵ دوای کۆچی خۆیشی لەکاردابوو، دواتر لە کارخراو هەر لە قەلەندەرخانەکەی پیرەمێرددا مایەوە، تا لە تشرینی دووەمی ١٩٨٣دا لە مۆزەخانەی ئەتنۆگرافیا لە شاری سلێمانی دانرا[٦٩٧]، ئێستا ئەم مۆزەخانەیە بۆتە دامەزراوەیەکی سەر بەزانکۆی سلێمانیو تا ئەمڕۆیش چاپخانەکەی پیرەمێرد هەر لەوێدا پارێزراوە.

پ. نەورۆز، کاتێك باس لە نەورۆز دەکەین پیرەمێردمان دێتەوە یادو بە پێچەوانەیشەوە، پیرەمێرد دوای گەڕانەوەی بە یادگاریی منالیی خۆیو بە پشتبەستن بە "کۆمەڵەی زانستیی" کە خۆی (کورگەلی زانستی)[٦٩٨] پێدەگوتنو لە ساڵی ١٩٣٠دا دروست بووبوو، کەوتنە زیندوکردنەوەی ئەم نەریتەو نوێکردنەوەی بەشێوەیەکی وەها کەلەگەڵ گیانی سەردەمەکەیدا بگونجێ، لای پیرەمێرد نەورۆز مانایەکی گەورەتری لە ئاگرکردنەوەو ئاهەنگێران هەبوو، ((لای ئەو دوو مانای هەبوو، یەکەم گۆڕانی سروشتو نوێ بوونەوەو ژیاندنەوەی خاکی مردوو، دووەمیش مەسەلەی ڕوناکی کە ئەمەیان زۆرتر مەبەستی ئەو بووە، ڕوناکی کە ڕەمزی پێشکەوتنو بەئاوات گەیشتنی نەتەوەکەی بووە))[٦٩٩]، پیرەمێرد نەورۆزی لە لەبیرچونەوەوە هێنایەوە پێشەوەو لە فەوتانەوە زیندوی کردەوە، لانی کەم بۆ ئەوەی بۆنەیەك بێت کە نەتەوە لە دەوریدا کۆببنەوە،

بنکەی ژین
www.zheen.org

[٦٩٧] بڕوانە: دیوانی پیرەمێرد (١٩٩٠: ب١: ٦٠).
[٦٩٨] بڕوانە: ژین (١٩٤٦: ژ٨٢٠).
[٦٩٩] ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٨٣).

پیرەمێرد هەر بۆخۆیشی لە نەورۆز دەدوێتو باسیدەکات، تا ئەو بایەخەی بخاتەڕو کە هاندەری خواستی ئەم بووە[٧٠٠].

ت. هەوڵدان بۆ دانانی دەستورێك بۆ زمانی کوردیی‌و چەسپاندنی زمانی ئەدەبی یەکگرتوو، ئەو دەنوسێت: ((لەساڵی ١٣٢٩ی ڕۆمیدا کە لە ئەستەمووڵ غەزەتەی کوردی دەردەچوو من لە چۆلەمێرگەوە مەقالەیەکم بۆ ناردبوون‌و تەکلیفم لە جەمعیەتی کورد کردبوو کە لە هەر دیارێکی کوردستانەوە زبان زانێك بانگ بکەنە پایتەخت‌و زبانێك بۆ عمومی کورد هەڵ بژێرن‌و بیکەن بە فەرهەنگ وە دەستور هەتا مصارفاتی لە چاپدانیشم گرتبوە ئەستۆی خۆم. کەس گوێی نەدایە، ئێستا هەر کەسە بەهەوەسی خۆی شێوەیەك دێنێتە کارەوە، وایان شێواندوە. بەم بەستەزبانی‌و بێ ژیانیەوە چە لافێك لێ بدەین؟ بۆچ کوردستان تەنها ئەم هۆمەرە کوێرەیە؟! بۆچ کوردستانی گەورە لە زبانمان نەگا؟!))[٧٠١].

ج. بایەخدان بەخوێندن‌و خوێندەواریی و کردنەوەی "زانستی" کە ماوەی ١٢ ساڵ پێوەی خەریك بوو، ((ئەو دەیویست ئەو بەرگی پێشکەوتن‌و گیانی ڕاپەڕینە شارستانییە بکاتە بەری وڵاتە دواکەوتووەکەی لەبەر ئەوە خوێندەواریی‌و فێربوونی بەمەرجی بنەڕەتی ئەو پێشکەوتنە دادەنا))[٧٠٢].

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[700] بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٦٠).

[701] ژین (١٩٤٢: ژ٦٧٩: ٤) پاشکۆی (أ : ٢٢).

[702] ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٦).

٣/٣) ژیانو ژین، چەند ڕۆژنامەیەك لە ڕۆژنامەیەكدا

٣/٣-١) ڕۆژنامەی ژیان

ڕۆژنامەی "ژیان" وەك درێژكراوەی ڕەوتی ڕۆژنامەنوسیی ئینگلیز لە سلێمانیدا ژمارە(١)ی لە (ڕۆژی پێنج شەممە ٢١ی كانونی دووەمی ١٩٢٦)دا دەردەچێت[٧٠٣]، "ژیان" درێژكراوەی "ژیانەوە"یە، "ژیانەوە*"یش درێژكراوەی "پێشكەوتن**" بووە، واتە دواجار گوزارشتكەر بوون لە خواستەكانی ئینگلیزو ڕۆژنامەیەكی حكومیی بوون بەو مانایەی بەچەند ئاراستەیەك كاربكات، وەك:

١. بڵاوكردنەوەی ئاگانامەی حكومییو دادگاكان، كە بەبێ بونی ڕۆژنامەیەك نابێت، بۆیە دەبینین ژمارەیەكی زۆری لاپەڕەكانی "ژیان" بۆ ئاگانامە حكومییەكان تەرخانكراون.

---

[703] بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ١: ١) پاشكۆی (أ : ١٤).

* لە لاپەڕە یەكی ژمارە یەكی"ژیانەوە"دا نوسراوە: ((لەبەر بەعزێ خصوصیات ناوی غەزەتەكەمان تەبدیل كرد بە مناسبت ئەحوال و ماجرایەك كە بەسەری هاتوە عنوانی "ژیانەوە"مان بە موناسیب زانی چونكە حەقیقەتەن ئینتشاری ئەم جارە ژیانەوەیە. ئومێد ئەكەین كە لەلایەنی هەموو كەسێكەوە مەزهەری قبوڵ ببێ ...تاد)) بڕوانە: ژیانەوە (١٩٢٤: ژ١: ١) پاشكۆی (أ: ١١).

لە لاپەڕە یەكی ژمارە یەكی "ژیان"یشدا، لەژێر ناوی "ناوی تازەی غەزەتەكەمان"دا، دەنوسرێت: ((مەعلومە كە لیوای سلێمانی معروزی ئەو ئینقلابە بو كە دیمان و لە حەقیقەتدا مەحكومی مەحو بو. غەزەتە مەحبوبەكەشمان هەر وەها توشی ئەو تەئسیراتە هات، ڕوناكی تیا نەمابو، ...،بەو مناسەبەتەوە غەزەتەی ژیانەوەش كەوتە دەرەیەكی تازەو كشاوە.و بۆ ئەوەی بونو ژیانمان تەمسیل و ئیرشاد بكا ناوی نرا "ژیان"تەنها لە ناوی پێشوی بەلابردنی دو (ە)و (و)یەكی دواییەوە)) بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ١: ١) پاشكۆی (أ : ١٤).

** "پێشكەوتن" یەكەم ڕۆژنامەی شاری سلێمانییە دوای هێنانی چاپخانە لەلایەن (مێجەرسۆن)ەوە لە ساڵی ١٩١٩دا، لە ٢٩ی نیسانی ١٩٢٠دا یەكەم ژمارەی دەردەچێت "ئەم مێژووە لە (ڕەفیق ساڵح ئەحمەد :٢٠٠٢: ١٥)دا بەهەڵە نوسراوە ٢٩ی ئەیلولی ١٩٢٠" و تا ٢٧ی تەموزی ١٩٢٢ بەردەوام دەبێتو ١١٨ ژمارەی لێدەردەچێت، لە ژمارە (١-٤٥)ی مێجەرسۆنو لە (٤٦-١١٨) گۆڵد سمیس بەرپرسی بوون. بڕوانە: ڕەفیق ساڵح ئەحمەد (٢٠٠٢: ١٥).

بنكەی ژین www.zheen.org

٢. دژایەتیکردنی حکومداریی شێخ مەحمود، ئیدی بە ڕاستەخۆ بێت، یان ناڕاستەوخۆو ، سود وەرگرتن لە هەڵوێستی ئەو منەوەرە کوردانەی حەزیان بە شێوازی حکومداریی شێخ نەدەکرد لەبەر هەر هۆیەك بێت، ((بەشێکی مونەوەرانی سەردەمەکە...، هەڵوێستیان بەرامبەر بە شێخ مەحمود پێچەوانەو ناحەزانەبووە))[٧٠٤]، (جەمیل سائیب) لە ژمارە یەکی "ژیان"دا دەنوسێت: ((دوو ساڵ لە مەوپێشمان زۆرچاك لە بەرچاوە کە شەو و ڕۆژ ئیسراحەتی مادیو مەعنەوی نەمابوو ئەم عالەمە کەوتبووە حاڵو دەرەجەیەکی واوە کە دەستی لە حەیاتو سەروەتی بڕابوو، شۆرابوو. ئەمەیش هەر سەبەبی هەنێ بەدبینو بەدخواهی موڵكو میللەت بوو...))[٧٠٥].

٣. کۆکردنەوەی منەوەرانی ئەو سەردەمە لە دەوری خۆی تا وەك دەستەبژێری کۆمەڵ بیانکاتە سونبلو هێمای ڕازیبونی خەڵك بەدەسەلاتی ئینگلیز.

٤. جوان پیشاندانی دەسەلاتی ئینگلیزو ناشیرینکردنی دەسەلاتی تورکو دواتریش دەسەلاتی شێخ مەحمود، ((بەشێکی دیاری منەوەرانی سەردەمەکە، خۆشبین بوون بەوەی کە ئینگلیز وەك هێزێکی ڕزگارکەری میللەتانی عوسمانی لە دەست تورك هاتونەتە ناوچەکە. قەڵەم بەدەستەکانیان "ژیان"یان کردە مەیدانی دەربڕینی ئەو بۆچوونە))[٧٠٦]، (جەمیل سائیب) لە ژیاندا لەژێر ناونیشانی "بۆ خزمەتی خوێندەوارو تێگەیشتوو برادەرانی وەتەن"دا دەنوسێت: ((حامییەکی موشفیق، پشتیوانێکی گەورەی وەکو حکوومەتی

704 ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٢: ١٧).

705 بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ: ١) پاشکۆی (أ : ١٤).

706 ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٢: ١٧).

www.zheen.org

موعوزەمەی بەریتانیا چارەجۆ بوو، میللەتی لە پەنجەی مردن ڕزگار کرد...))[707].

5. هاندانی خەڵکی کورد بۆ چوون بەرەو بەغداو قایلبوون بە خستنە سەر عیراقی ولایەتی موسڵ بە سلێمانیشەوە[708].

لەگەڵ ئەمانەدا هەرچەندە ژمارەیەك لە نوسەرانی کورد وەك سەنگەرێك بۆ دژایەتیکردنی شێخ مەحمود بەکاریان هێناوەو ئینگلیزیش مەرامی خۆی هەبووە، بەڵام زۆرێکیش لە منەوەران ئەو هەلەیان قۆستەوە تالێیەوە خزمەت بەکەلتورو ئەدەبو ڕۆژنامەنوسیی کوردییو خوێنەری کورد بکەنو ڕێ نەدەن تەرزی ئینگلیز زاڵبێت بەسەر تەرزی گشتیی میللەتەکەدا، هەر ئەمەش دەبێتە لایەنی زەقو دیاری سەرکەوتنی "ژیان" لە قۆناغەکانی دواییداو لەسەردەمی پیرەمێرددا دەگاتە بوژانەوەی تەواوی ئەم تێڕوانینە، کە دواتر لێی دەدوێین.

ئەوەی جێی سەرنجە هەر کاتێك کورد خۆی ڕۆژنامەی بۆ خۆی دەرکردبێت، بەتایبەتی لەو سەردەمانەدا، ئەوا بەجۆرێك لە جۆرەکان ناوی "کوردستان، یان کورد" ی کردۆتە ناونیشانی بڵاوکراوەکە، بۆنمونە: (کوردستانی بەدرخانییەکان ١٨٩٨، کورد تەعاونو تەرەقی غەزەتەسی ١٩٠٨، ڕۆژی کورد ١٩١٣، بانگی کورد ١٩١٤، کوردستانی مەهاباد ١٩١٤، کوردستانی حەڵەب ١٩١٥، کوردستانی ئەستەموڵ ١٩١٩، ڕۆژی کورد شەوی عەجەم –ورمێ ١٩٢١، بانگی کوردستان ١٩٢٢، ڕۆژی کوردستان ١٩٢٢، دیاری کوردستان ١٩٢٥،...تاد)، بەڵام ئینگلیزەکان ئەم ڕێبازەیان گۆڕی، هەر لەساڵی ١٩١٨ەوە بە "تێگەیشتنی ڕاستی" و دواتر لە ١٩٢٠دا بە "پێشکەوتن"، لە ١٩٢٤ بە "ژیانەوە"، لە ١٩٢٦ بە "ژیان"، بۆ ئەوەی لەلایەك بەکورد بڵێن کە ڕۆژنامە بەرهەمی گەشەی کۆمەڵایەتییو پێشکەوتنخوازییو ژیانەوەیە، لە لایەکی تریش بیری نەتەوەیی بۆ کورد وەك نەتەوەکانی تر بەرەوانەبینن، ئەم ئەزمونەیان تەنها لای کورد کردووە،

---

[707] ژیان (١٩٢٦: ژ: ١-٢).

[708] بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ: ١) پاشکۆی (أ : ١٤).

ئەگەر نا، هەر کە ئینگلیزەکان دێنە بەسرە لە ٢٢ی تشرینی دووەمی ١٩١٤دا "بەسرە تایمز" بە عەرەبیی و فارسیی و تورکیی بڵاودەکەنەوە، دواتریش لە ٤ی تەموزی ١٩١٧دا ڕۆژنامەی "العرب" لە بەغدا بڵاودەکەنەوە، لە ژێر ڕۆژنامەی "العرب"دا نوسراوە ((ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەی سیاسی هەواڵگوزاریی مێژوویی ئاوەدانکەرەوەیە بەبیرو ئامانج عەرەبییە لە بەغدا عەرەب بۆ عەرەبی بڵاودەکاتەوە))[٧٠٩].

هەرچۆنێك بێت، "ژیان" دەبێتە میراتگری "ژیانەوە"، ئەوەی ئامانج و ناسنامەی ڕۆژنامەیەك دەردەخات، سیاسەتی ڕۆژنامەکەیە، نەك ناوی ڕۆژنامەکە، بۆیە بەم میتۆدە "ژیان" لە ژمارە (١-٥٥٣) کە دواژمارەی ژێر ناوی "ژیان"ە بۆ چوار قۆناغ دابەشدەبێت، کە بە ئاشکرایی لە چوار ڕۆژنامەی جیاواز دەچێت و هەر یەکەیان هەڵگری تایبەتمەندیی خۆیانن کەکەم تا زۆر لە سیاسەتی گشتییاندا لە یەکتر ناچن، لە هەر قۆناغێکیشیاندا کەسێك یان چەند کەسێك بەرپرسیارێتییان هەڵگرتووە کە ڕەنگدانەوەی کەسێتیی خۆیان و کەوتنە ژێر کاریگەریی ئینگلیزو حکومەت و شارەوانیان بەپێی بەرهەمە بڵاوکراوەکانیان زۆر تاکەم پێوە دیاربووە، ((ئەگەرچی هەموویان لە چوارچێوەی بەرنامەو سیاسەتێکی دیاریکراوی کاردا کۆکراونەتەوە، بەهەرەو تایبەتکاریی هەر یەکەیانی بەڕوونی پێوە دیارن و، چەند شەقڵێکی جیاجیایان پێ بەخشیوە))[٧١٠].

لەسەر ئەم بنەمایە "ژیان" بۆ ئەم کەس و قۆناغانە دابەشدەبێت[٧١١]:

- قۆناغی یەکەم: ژمارە (١-٨١)، جەمیل سائیب و محەمەد ئەدیب عەزیز بەڕێوەی دەبەن، ئەم ژمارانە هی سەردەمی دڵخۆشکردنە بەئینگلیزو دواتر بەحکومەتی عیراقی تازە دامەزراوی ساڵی

---

[709] د. کەمال مەزهەر ئەحمەد (١٩٧٨: ١٠١).

[710] ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٢: ٥).

[711] سەرچاوەی پێشوو.

١٩٢٤و له لایەکی ترەوە دژایەتیکردن‌و بوغزاندنی جوڵانەوەکەی مەلیك مەحمودە.

- قۆناغی دووەم: ژمارە (٨٢-٢٥٩)، عەلی عیرفان بەڕێوەی دەبات، هی سەردەمی تاوسەندنی کاری سیاسیی‌و شارستانانەو هەڵچوونی شۆڕشگێڕانەیە بۆ داواکردنی مافە نەتەوەییی‌و نیشتمانییەکانی کورد، کە لەڕاپەڕینی ٦ی ئەیلولی ١٩٣٠دا گەیشتە تروٚپك*.
- قۆناغی سێیەم: ژمارە (٢٦٠-٣٢٠)، حسێن نازم بەرپرسیارێتیی وەردەگرێت، ژمارەکانی ئەم قۆناغە هی ماوەی خامۆشیی‌و تێکشکانی دوای شەڕی بەردەرکی سەرای سلێمانییە بەزەبری سەرکوتکاریی عەسکەریی حکومەتیی‌و ژمارە (٢٦٠) لە ٢٢ی ئەیلولی ١٩٣٠دا دەردەچێت، عەلی عیرفان دەگۆڕێت بە حسێن نازم، دەشێت هەڵوێستی یەکەمیان بۆ بڵاوکردنەوەی یان قسەکردن لەسەر ئەو تاوانانەی ڕۆژی ڕەشی ئەیلول لەکارلابرابێت، چونکە جگە لەوەی بەرپرسەکەی دەگۆڕێت، ڕۆژنامەکەیش لە جیاتی ١١ی ئەیلول، ڕۆژی ٢٢ی ئەیلول دەردەچێت‌و لە یەکەم هەواڵیشیدا هەواڵی هەڵبژاردنەکانی خەڵك لە دژیان وەستابوون بڵاودەکاتەوە[٧١٢].
- قۆناغی چوارەم: ژمارە (٣٢١-٥٥٣)، یان قۆناغی پیرەمێرد، ئەم قۆناغە تا داخستنی مۆرکێکی ئەدەبیی‌و ڕۆشنبیریی گشتیی بەسەریدا زاڵدەبێت، بەڵام دوڕیانی دورکەوتنەوەشە لەو ڕەوتەی حکومەت بۆی دیاریکردووە، هەر بۆیە لەگەڵ هاتنی پیرەمێرددا ئیتر حکومەت دەکەوێتە ململانێ لەگەڵ "ژیان"دا.

---

* ژمارە (٢٥٩) لە ٤ی ئەیلولی ١٩٣٠دا دەرچووە، واتە دوو ڕۆژ بەر لە شەڕی بەردەرکی سەرا.

[712] بڕوانە: ژیان (١٩٣٠: ژ٣٢٠: ١) پاشکۆی (أ : ٢٣).

نمونەیەکی دیاری جیاوازیی قۆناغەکانی "ژیان" ئەوەیەکە: ژمارە لە (٦٨)ی ٣١ی مایسی ١٩٢٧دا پاشکۆیەکی یەك لاپەڕەیی، کە بەمێژووی دوو ڕۆژ دوای دەرچوونی ژمارە (٦٨) بڵاوکراوەتەوە لە ٢ی حوزەیرانی ١٩٢٧داو تەنها بیست دێڕێك دەبێتو لەبەر ئەوەی بابەتەکە دەربارەی کۆتایی هاتنی دەسەڵاتی شێخ مەحمود بووە، نەوەستاون تا ژمارە (٦٩)ی ٧ی حوزەیرانی ١٩٢٧دێتو بە پاشکۆ بڵاویانکردۆتەوە، تیایدا هاتووە ((مەسئەلەی شێخ مەحمود دوایی هاتو بەتەواوی عەرزی ئینقیادی بە حکومەت کرد...))[٧١٣]، کەچی هەر ئەم ڕۆژنامەیە یەك دێڕ یان یەك هەواڵی بۆ ڕۆژی ڕەشی شەشی ئەیلولی ١٩٣٠ نییە، ژمارەی دوای (٢٥٩)ی ٤ی ئەیلولی ١٩٣٠کە ژمارە (٢٦٠)ە لە ٢٢ی ئەیلولدا دەردەچێتو یەکەم هەواڵی باس لە ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنە دەکات کە خەڵکی شار دژی وەستاوبوون. بەڵام کە دێینە سەر "پیرەمێرد" ئەوا تەواو جودا لەو هەڵوێستانە شیعرە مەزنەکەی "وەفدی کوردستان" دەنوسێت.

جیاوازییەکی تری قۆناغی پیرەمێرد برەو پەیداکردنی ڕۆژنامەکەو زیادبونی خوێنەرانییەتی، پیرەمێرد وتارێکی لە ژمارەکانی پێشودا بڵاوکردۆتەوە، وەك خۆی دەڵێت لەبەرئەوەی لە ئەوسادا "ژیان" زۆر نەدەخوێندرایەوە، بۆیە لەسەردەمی خۆیداو بەتایبەتیش لە ژمارە (٤١١)دا جارێکی تر بڵاویدەکاتەوەو دەڵێت: ((ژیان ئێستا زیاتر دەخوێندرێتەوە))[٧١٤].

هێدی ڕۆژنامەکەو بەتایبەتیش لۆگۆکەی چەند جارێك گۆڕانی بەسەردا هاتووە، لە ژمارە (١-١١)[٧١٥] نازانرێت کێ لۆگۆی "ژیان"ی کێشاوە، بەڵام لە ژمارە (١٢)ەوە دووبارە بەهەمان تەرزی فارسیی (تەستەعلیق) نوسراوەتەوەو نەخشو کلێشەیەك بەچواردەورییەوەیە[٧١٦]، ناوی (حزنی یمنی)* لە ژێردایە. جیا لە

---

[٧١٣] بڕوانە: ژیان (١٩٢٧: پاشکۆی ژ٦٨) پاشکۆی (أ : ٢٤).

[٧١٤] بڕوانە: ژیان (١٩٣٤: ژ٤١١: ١).

[٧١٥] بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ١: ١) پاشکۆی (أ : ١٤).

[٧١٦] بڕوانە: ژیان (١٩٢٦: ژ١٢: ١) پاشکۆی (أ : ٢٥).

بنکەی ژین www.zheen.org

ڕۆژنامەکانی تری پێش خۆی کە لە سلێمانی دەرچوون، "ژیان" سەرەتا قەبارەکەی ٣٤سمx٢١سم دەرچووە، ئەم قەبارەیە تا ژمارە (٤٠٠) دەڕوات، بەڵام ژمارەکانی (٤٠٧-٥٣٨) قەبارەکەیان دەبێتە تابلۆیدو نزیکەی ٤٤سمx٣٠سم دەبن، لە ژمارە (٥٣٩-٥٥٣) دەبنە قەبارەی گەورە کە نزیکەی ٥٧سمx٤٢سم دەبن.

لە ژمارە (١-٦٢) لە ناساندنەکەیدا نوسراوە (ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی سیاسی، ئەدەبی، ئیجتماعییە، هەفتەی جارێك دەردەچێ)و، ئەولۆگۆیەی "ژیان" کە لەژمارە (١٢)ەوە دادەنرێت، تا ژمارە (٤٠٠) بەردەوام دەبێت، لە ژمارە (٦٣)ەوە تا (٤٠٠) نوسراوە: (هەموو شتێك ئەنوسێ هەفتەی جارێك دەردەچێ غەزەتەیەکی کوردییە، لە ژمارە (٤٠٧)دا قەبارەو لۆگۆو ناساندنەکەی دەگۆڕێت، ناساندنەکەی دەبێت بە: (ڕۆژنامەیەکی کوردییە هەموو پێنج شەموانێ دەردەچێ[٧١٧]، ئەم ژمارەیە بەسەرەتای قۆناغی تازەی "ژیان"ی سەردەمی پیرەمێرد دەناسرێتو بەقۆناغی ژیانەوەی ژیان ناودەبرێت پاش ئەو هەموو نەهامەتییانەی بەسەر چاپخانەکەو پیرەمێردیشدا هاتن، "ژیان" بەتەواوی دەکەوێتە ژێر ئیدارەی پیرەمێردەوەو ڕێڕەو و سیاسەتی کارکردنی "ژیان" لێرەوە دیاریدەکرێتەوە، لە (٤٠٨)ەوە دەنوسرێت: (هەموو شەموانێ دەردەچێت)، بەڵام دیارە هەڵەی زۆر لە ڕۆژو مێژوو لاپەڕەکانی "ژیانو ژین"دا هەن، هەموو ئەم هەڵانە لە پاشکۆی (پ)ی تایبەت بە ژمارەکانی "ژیانو ژین"دا تۆمارکراون. لە ژمارە (٤٣٦)ەوە ڕێنوسی لاتینیش بەکاردەهێنێتو گوێچکەی چەپ بۆ ناوو ناونیشانو ناسنامەی ژیان بەلاتینیی تەرخاندەکات[٧١٨]، لە ژمارەکانی دوای ئەم ژمارەیەوە چەندجارێك بابەت

---

* ئەو ناوە ئاماژەیە بۆ ناوی هەریەك لە (حسێن حوزنی موکریانی)و (ئەمین یومنی کۆیی) کە ئەو ڕۆژانە (معمل الحفر الزنکوغراف و الأختام المعدنیة و الآرمات النحاسیة و البلوریة)یان پێکەوە لە بەغدا هەبووەو هەر ئەوانیش لۆگۆی تازەی"ژیان"یان کێشاوە. بڕوانە: ڕەفیق ساڵح، سدیق ساڵح (٢٠٠٢: ٧).

[717] بڕوانە: ژیان (١٩٣٤: ژ٤٠٧: ١) پاشکۆی (أ : ٢٦).

[718] بڕوانە: ژیان (١٩٣٥: ژ٤٣٦: ١) پاشکۆی (أ : ٢٧).

بەلاتینیی بڵاودەکاتەوە[719]، لە ژمارە(٤٦٧)ەوە ڕێنوسی لاتینیی نامێنێت، لە ژمارە (٥٣٩)ەوە قەبارەکەی دەبێت بە قەبارە گەورە ٥٧سمx٤٢سم، لێرەوە سەرلەنوێ لاتینیی دەنوسرێتەوەو ناسنامەکەیشی دەبێت بە (ڕۆژنامەیەکی ئەدەبیی و فەنییە)[720]، دوا ژمارەی "ژیان" ژمارە (٥٥٣)یە لە ١٩٣٨/٣/١٠دا دەردەچێت[721].

٣/٣-٢) ڕۆژنامەی ژین

پاش وەستانی ڕۆژنامەی "ژیان"، لە ژمارە (٥٥٣)داو دواتر داخستنی ڕۆژنامەکە، پیرەمێرد ئەو ڕێبازەی گرتویەتی بەرینادات و فشارەکانی سلێمانی ڕووەو بەغدا جێدەهێڵێت، پاش هەوڵی دڵسۆزانەی ڕوناکبیرە کوردەکانی بەغدا بەتایبەتیی ئەوانەی کە لە دەسەڵاتدابوون، توانی ئیمتیازی ڕۆژنامەیەکی تر وەربگرێت بەناوی "ژین"ەوە، بە یادی "ژین"ی ئەستەموڵەوە[722]، یان دەشێت لەو گۆشەنیگایەشەوە بوبێت کە ئەگەر "ژیان" تەنها ناوبێت، ئەوا "ژین" ناوی کردارو خستنەباری کرداریی ئەو ناوەیە.

دەوترێت: ((ڕۆژنامەی "ژیان" داخرابوو، بەبیانوی ئەوەی لە وادەی خۆیدا دەرناچێت، بەپێی یاسا ئیمتیازەکەی "ژیان"ی پیرەمێرد، ئیلغاکرایەوە، پاش هەوڵەکانی، پیرەمێرد توانی ئیمتیازەکە لە بەغدا وەربگرێتەوە، بەڵام نەدەبوو بەهەمان ناوەوە بێت، بۆیە ناوەکەی گۆڕی بە "ژین"، ئەمین زەکی بەگ لە دیارترینی ئەو کەسانە بوو کە هاوکاریی پیرەمێردی کرد بۆ وەرگرتنی ئیمتیازی ڕۆژنامەی "ژین"))[723].

---

719 بڕوانە: ژیان (١٩٣٥: ژ٤٣٩: ١) پاشکۆی (أ : ٢٨).

720 بڕوانە: ژیان (١٩٣٧: ژ٥٣٩: ١) پاشکۆی (أ : ٢٩).

721 بڕوانە: ژیان (١٩٣٨: ژ٥٥٣: ١) پاشکۆی (أ : ٣٠).

722 بڕوانە: دیوانی پیرەمێرد: (١٩٩٠: ب١: ٤٣).

723 مستەفا ساڵح کەریم (٢٠٠٦: چاوپێکەوتن).

لێرەوە، یەکەم ژمارەی "ژین" کە بەپێی ژمارەبەندییەکەی پیرەمێرد دەکاتە (٥٥٤) لە ٢٦ی کانونی دووەمی ١٩٣٩دا* دەردەچێت.

بەڵام بۆ ئەوەی ئەوە بسەلمێنێت کە "ژیان" تەنها ناوەکەی گۆڕاوەو قەڵەمو نوسەرو ناوەڕۆکەکەی لە جێی خۆیان ماون، بۆیە ژمارەیەکی نوێی بە ڕۆژنامەی "ژین" نەدا، بەڵکو هەر لەسەر زنجیرەی ژمارەکانی "ژیان" ڕۆیشتو بەو پێیە دوای دەمانگو نیو لە داخستنی "ژیان"، "ژین"ی بە ژمارە (٥٥٤)دەرکردەوە، "ژین" بەهەمان هێدی "ژیان"ەوە دەرچوو، تەنها لۆگۆی "ژیان" گۆڕا بۆ "ژین"، تەنانەت ئەم گۆڕانکارییە ڕێنوسە لاتینییەکەیشی نەگرتەوەو هەر بە "ژیان" مایەوە[٧٢٤]، پیرەمێردیش بۆ چەسپاندنی ئەمە، لە وتاری (ژیان ژیایەوە)دا باسی "ژین" ناکاتو پێ لەسەر "ژیان" دادەگرێتو دواتریش پیرۆزبایی بۆ دەرچونەوەی "ژیان" دەنوسرێت[٧٢٥].

لە ژمارە (٥٧٩)ەوە ناسنامەکەی دەبێت بە (ڕۆژنامەیەکی کوردی ئەدەبی و فەنیو ئیجتماعییە)و تا ژمارە (٧٠٩) بەم شێوەیە بەردەوام دەبێت، لە ژمارە (٥٨٢)ەوە قەبارەکەی دەگۆڕێت بە ٥٠سمx٣٥سم، ئەوی خاڵێکی گرنگە لێرەدا ئەوەیە ، **ژمارە (٥٨٣)ی ڕۆژنامەی "ژین" دەرنەچووە**، بەو بەڵگەیەی ژمارە (٥٨٢) لە ١٩٣٩/١٠/٥دا دەرچووەو ئەو ژمارەیەی کە دەبوو (٥٨٣) بێت، لە لاپەڕەی یەکەمیدا بەهەڵە نوسراوەتەوە (٥٨٢)و لە لاپەڕەکانی ناوەوەو کۆتایشیدا نوسراوە (٥٨٤)و لە ١٩٣٩/١٠/١٦دا دەرچووە، کەواتە ئەم ژمارەیە ژمارە (٥٨٤)ە، نەك (٥٨٣)، ماوەی نێوان ژمارە (٥٨٢) بۆ ژمارە (٥٨٤) تەنها دوانزە ڕۆژە کە ئەگەر ژمارە (٥٨٣) دەرچوبێت، ئەوا نەدەبوو ژمارە (٥٨٤) لە

---

* ئەم مێژووە بەهەڵە لە ڕۆژنامەکەدا نوسراوە (١٩٣٨)، بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٤: ١) پاشکۆی (أ : ١٩).

[724] بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٤: ١) پاشکۆی (أ : ١٩).

[725] بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٤: ٤) پاشکۆی (أ : ٣١)، یان بڕوانە: ژین (١٩٤٤: ٧٤٥).

١٩٣٩/١٠/١٦دا دەربچێت، لانی کەم بەپێی بارودۆخی دەرچوونی ئەو کاتەی دەبوا لە ١٩/١٠دا دەربچووایە[٧٢٦].

لە ژمارە (٦٢٤)ەوە جارێکی تر ڕێنوسی لاتینیی نامێنێتو لەبری ئەوە گوێچکەی چەپ بۆ بڵاوکردنەوەی ئاگانامەکان بەکاردەهێنرێت[٧٢٧]. لەگەڵ ئەوەی "ژین" هەموو کات لە کاتی خۆیدا بڵاونەکراوەتەوە، بەڵام تەنها جارێك "دواکەوتنی ژین" لە ڕۆژنامەکەدا ئاماژەی پێکراوە کە دوو هەفتە لەوادەی خۆی دواکەوتووە[٧٢٨].

ژمارە (٧٠٠) بەهەڵە نوسراوە (٧٠١)، ئەم هەڵەیەش وایکردووە کە **ژمارە (٧٠١) دەرنەچێت**، بە دوایدا ژمارە (٧٠٢) دەرچووە.

لە ژمارە (٧١٠)دا جارێکی تر ناسنامەکەی دەگۆڕێتو دەبێت بە (ڕۆژنامەیەکی کوردیو ئەدەبیو سەقافییە)[٧٢٩]، تەنها لەم ژمارەیەدا وادەبێت، لە ژمارە (٧١١)ەوە دەبێت بە (ڕۆژنامەیەکی کوردی ئەدەبیو کۆمەڵییە)[٧٣٠]، لۆگۆی ڕۆژنامەکە سەرلەنوێ لە ژمارە (٧٤٨)دا دەگۆڕێتو ئەمجارە ناسنامەکەی وەکو پێش خۆی دەمێنێتەوە بەڵام بە خەتی دەست دەنوسرێت[٧٣١]. ژمارە (٨١٩)ی "ژین" تەرخانکراوە بۆ یادی بیستەمین ساڵەی دەرچوونی ڕۆژنامەکەو ئەم ژمارەیە بە (١٢)لاپەڕە دەرچووەو بەشێوەیەکی ناوازە بڵاوکراوەتەوە[٧٣٢].

لە ژمارە (٩٠٧)دا جارێکی تر گەردنی ڕۆژنامەکە دێتەوە خوار لۆگۆکەی[٧٣٣]. ڕۆژنامەکە زۆرجار بە چوار لاپەڕەو هەندێکجار بە شەش لاپەڕەو جارجا بە هەشت

---

726 بڕوانە: پاشکۆی (أ : ٣٢-٣٣).

727 بڕوانە: ژین (١٩٤١: ژ٦٢٤: ١) پاشکۆی (أ : ٣٤).

728 بڕوانە: ژین (١٩٤٣: ژ٦٩٩).

729 بڕوانە: ژین (١٩٤٣: ژ٧١٠).

730 بڕوانە: ژین (١٩٤٣: ژ٧١١).

731 بڕوانە: ژین (١٩٤٤: ژ٧٤٨).

732 بڕوانە: پاشکۆی (أ : ٣٥-٣٦).

733 بڕوانە: ژین (١٩٤٨: ٩٠٧).

www.zheen.org بنکەی ژین

لاپەڕەو تەنها جارێکیش لە یادی بیست ساڵەی ڕۆژنامەکەدا، بە دوانزدە لاپەڕە دەرچووە[٧٣٤].

دوا ژمارەی "ژین"ی درێژکراوەی "ژیان"ی سەردەمی پیرەمێرد، بەپێی ژمارە بەندییەکەی پیرەمێرد دەگاتە (١٠١٥)* کە لە ١٥ی حوزەیرانی ١٩٥٠دا دەرچووە[٧٣٥]، واتە تەنها چوار ڕۆژ پێش کۆچی دوایی پیرەمێرد دەرچووەو بەدەستی خۆی چاپی کردووە، ئەوەی لەم ژمارەیەدا جێی سەرنجە ئەو وتارەی لاپەڕە سێی ئەم ژمارەیەیە کە لەژێر ناوی "فەلسەفەی حەیات لە سەرە مەرگدا" پیرەمێرد نوسیویەتی[٧٣٦]، نوسینێك نزیکە لە زانینی کەس بە مردن، مەرگێك کە زیندوێتیی هەتا هەتایی پێدەبەخشێت.

کەواتە ئەوە ڕونە کە "ژین" تەواوکەری "ژیان"بووە، بۆیە دەشێت وەك ڕۆژنامەیەك تەماشابکرێن، بەتایبەتیی لە قۆناغی پیرمێردەوە کە لە ژمارە (٣٢١ی ژیان –١٠١٥ی ژین) دەگرێتەوە، "ژین" بەو ڕەوتەی تا ژمارە (١٠١٥)ی ١٩٥٠/٦/١٥ دەرچوو، دوای پیرەمێردیش وەك ئەمەکێك بۆ بەجێهێنانی وەسێتنامەکەی پیرەمێرد، هەر بەردەوام بوو، یەکەم ژمارەی دوای کۆچی پیرەمێرد کە ژمارە (١٠١٦)یە لە ١٩٥٠/٩/٧دا دەرچووە[٧٣٧]، دوا ژمارەیشی کە ژمارە (١٧١٤)بووە لە ٧ی شوباتی ١٩٦٣ دا دەرچووە[٧٣٨].

www.zheen.org

---

[734] بڕوانە: پاشکۆی (أ : ٣٧).

* لە ڕاستیدا، کۆبەندی ژمارە دەرچووەکان لە سەردەمی پیرەمێرددا، دەکاتە ژمارە (١٠١٣) دوای ئەوەی سەلماندمان کە ژمارەکانی (٥٨٣)و (٧٠١) دەرنەچوون.

[735] بڕوانە: ژین (١٩٥٠: ژ١٠١٥: ١) پاشکۆی (أ : ٢٠).

[736] بڕوانە: ژین (١٩٥٠: ژ١٠١٥: ٣) پاشکۆی (أ : ٣٨).

[737] بڕوانە: ژین (١٩٥٠: ١٠١٦: ١) .

[738] بڕوانە: ڕەفیق ساڵح ئەحمەد (٢٠٠٢: ٢٩).

٣-٣/٣) ژیانو ژین و ئاستەنگەکانی بەردەمیان

"ژیان" کاتێك دێتە قۆناغی پیرەمێردەوە، بەئاستەنگەلێکی زۆردا دەڕوات، ئەم ئاستەنگانە بەشێکی زۆریان لە "ژین"یشدا بەردەوام دەبن، لێرەدا جگە لەوانەی لە پێشەوە باسکران، چەند لایەنێکی تری ئەم ئاستەنگانە دەخەینەڕو:

ا. سانسۆر:

سانسۆر لە ڕۆژنامەی "ژیانو ژین"دا تەوەرێکی گرنگ پێکدەهێنێت، چونکە هەرچەندە ڕۆژنامەکە دواتر دەبێتە هی خودی پیرەمێرد، بەڵام ئەمە ناکاتە ئەوەی دەسەڵاتی ئەو کاتەی ئینگلیز لە شاری سلێمانییدا دەست نەخەنە کاروبارەکانییەوە، "ژیانو ژین" لانی کەم ئۆرگانێکی ڕاستەقینەی ناوچەی سلێمانیو دواتریش دەوروبەری بوون، ئینگلیزەکان دەرکیان بەبایەخی ئەو بابەتانە کردووە کە لە ڕۆژنامەکەدا بڵاودەبنەوە، بۆیە سانسۆرگەلێکی گەورەیان لەسەر ڕۆژنامەکەو بابەتەکانی داناوە، لەسەردەمی پیرەمێرددا بەحوکمی ئەوەی پیرەمێرد لە جۆری قۆناغەکانی تر بەتایبەتیی قۆناغی یەکەمی ژیان نەبووە، بۆیە سانسۆرەکەیان زەقترو توندترو دیارتر بووە، تا ئەوەی بابەتەکان دەبوو بەمۆرو ئیمزای ئامریەی حامییەی سلێمانی، پاش بینینی بڵاوبکرێنەوەو، بابەتیش هەیە کە ڕێیان لە بڵاوکردنەوەی گرتووەو نەیانهێشتووە وەك ئەوەی هەیە بخرێتەڕو[٧٣٩].

((ڕۆژنامەی ژیان گەلێك جار تووشی قۆرتو کێشمەکێشو دەرنەچوونو داخستن بوە، هەندێ جار لە بەر کەم دەستی ناچاربوە چاپخانەکەی خستۆتە ڕەهنی دائیرەی ئەیتامەوە هەندێ جاریش لەلایەن کاربەدەستانی میریەوە تووشی هەڕەشەو گوڕەشە بوە))[٧٤٠]، یان پیرەمێرد خۆی دەنوسێت: ((بەمۆری پۆستەخانەی هەولێرەوەو بەناوی کوردێکی ڕاست بێژ، مەنزومەیەك بۆ ژیان

---

[739] بڕوانە: پاشکۆی (ب : ١، ٢، ٣،٤).

[740] محمد رسول هاوار (١٩٧٠: ٤٠).

هاتبوو، شێوەکەی کوردییەکی جوان و ڕاستو ڕەوانە، بەڵام جۆشو خرۆش دەست نادا بۆ ئەم زەمانە، جاریٚ لامانە))[٧٤١].

ب. گرانیی چاپو چاپەمەنیی:

گرفتێکی تری "ژیانو ژین"، گرانیی نرخی چاپو کەرەستەکانی چاپەمەنییو کۆنیی چاپخانەکەو نەبونی کەرەستەی یەدەكو پێداویستییەکانی تر بووە، کەوایانکردووە ئاسان نەبێت ڕۆژنامەکە لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا دەربچێت[٧٤٢]، ئەم ڕۆژنامەیە داهاتێکی ئەو تۆی نەبووە، زۆرجار بەقەرز دەرچووە ((پیرەمێرد لە پێناوی ئەم چاپخانەیەدا ...، گەلیٚ تەنگو چەڵەمەی هاتۆتە ڕیٚ، بچوکترینیان ئەوە بوە کە لە ساڵی ١٩٤٧دا دەرامەتی بەتەواوی لیٚ بڕابوو، بۆ ئەوەی پەکی نەکەویٚ خانووەکەی خستە ڕەهنی ئەیتامی کەرکوکەوە (٦٠) دیناری نارد بۆ من (عەلادین سەجادی) بۆ بەغدا بۆم دا بە مەرەکەبو حروف))[٧٤٣]،(عەلادین سەجادی) دەڵێت: ((حروفاتی مەکینەکە کۆن بو بو وە هیچ کەرەسەیەکی نەمابوو))[٧٤٤].

پ. فرۆشتنو ئابونەو داهات:

بازاڕەکانی سلێمانی لەو سەردەمانەدا دیاریکراوبون، جگە لەوەی خوێندەوارانیش کەمو دانیشتوانی شاریش نەگەیشتبووە پەنجا هەزار کەس، بۆیە "ژیانو ژین" بەپلەی یەکەم پشتیان بەو کەسانە بەستووە کە ئیشتراك لە ڕۆژنامەکەدا دەکەنو ئابونە دەدەن، نەك لەسەر فرۆشتنی بازاڕ، لە بارەی فرۆشتنی ڕۆژنامە لەو سەردەمەدا (ساڵح قەفتان) لە سەروتارێکی "زبان"دا دەنوسێت: ((قەت بووە لە شارێکی بیستوپێنج هەزار کەسیی وەك سلێمانیدا دوو ڕۆژ موەززیع ڕۆژنامە بگێڕیٚ کەچی هەموو حەوت نوسخەی بۆ

[741] بڕوانە: ژیان (١٩٣٢: ژ٣٢٧: ٤) پاشکۆی (أ : ٣٩).

[742] بڕوانە: ژیان (١٩٣٣: ژ٣٧٢: ١) پاشکۆی (أ : ٤٠).

[743] عەلائەدین سەجادی (١٩٥١: ١٩).

[744] سەرچاوەی پێشوو (٤).

بنکەی ژین www.zheen.org

بفرۆشرێت؟...، خۆ ئەگەر (زبان) بەکاری خوێندنەوە ناشێ، با (ژیان) بکڕنو بیخوێننەوە))[٧٤٥].

ئەمەش هەر لەسەرەتاوە تا کۆچی پیرەمێرد، گرفتێکی گەورەی بۆ داهاتی ڕۆژنامەکە دروستکردووە، چونکە بەشێکی زۆری ئەو کەسانە، یان لە کاتی خۆیاندا ئابوونەکەیان نەداوە، یان تا ئەمڕۆش قەرزای پیرەمێردن، ((ڕۆژنامەکانی ژیانو ژینی پیرەمێرد هەموو جارێك کە دەرئەچوو چەند دانەیەکی لە شاری سلێمانیدا بڵاوئەکرایەوەو ئەوانی تری بە پۆستە ئەنێررا بۆ چەند کەسێك))[٧٤٦]، پیرەمێرد لە یاداشتێکیدا لە ١٩٥٠/٢/٢٦دا، دەنوسێت: ((تەنیا شەخسێکم کە لە ڕووی غەزەتەکەیەوە چەند دەردی سەری دیوە، خانووە شڕەکەی ناوەتە بارمتە، ئێستاش ڕەهنی ئەموالی (قاصرین)ە، ئەمە شەرەفو فەخرێکی کەم نییە!....، سەقافەی (صحافە) خوا لە شارێکی کوردستاندا داویە بە قەومی کوردو پیرەمێردێکی وا!!. من گلەیی لە قەومەکەم ناکەم کە تا ئێستا بەهیچ ڕەنگێ یاریدەیان نەداوەو لە هەموو خاکی عراقدا یەك دوو ئابوونەی کڕیاری خۆماڵی هەیە کە پارە ئەدەن!!))[٧٤٧]. پیرەمێرد چەندان جار داوای لە بەشداربووەکانی کردووە ئابوونەکەی بۆ بنێرن، بەڵام بێ ئاکام بووە[٧٤٨].

ت. ئاگانامەو ئاگادارییەکان:

ئاگانامەو ئاگادارییەکان بەشێکی زۆری لاپەڕەکانی "ژیانو ژین"یان پێکهێناوە، ڕووبەری ئەمانە لە ژمارەیەکەوە بۆ ژمارەیەکی تر، لە ماوەیەکەوە بۆ ماوەیەکی تر جیاوازبوون، بۆ نمونە لە سەرەتادا ئاگادارییەکان شێرەبەشی بابەتەکانی ڕۆژنامەکەیان داگیرکردووە، تا ئەوەی نامەیان لە خوێنەرانەوە بۆ هاتووەو گلەیی ئەوەیان لێدەکات کە ڕۆژنامەکە ئامانجی خۆی لە دەستداوە، لەژێر ناونیشانی

[745] بڕوانە: زبان (١٩٣٧/١٢/١٩: ژ١٣: ١).

[746] محمد رسول هاوار (١٩٧٠: ٣٩).

[747] ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ١٧).

[748] بڕوانە: ژمارەکانی ژیان (٣٥٤، ٣٥٥، ٣٦٢، ٣٦٣، ٥٢٦، ٥٣٧)و ژمارەکانی ژین (٥٩١،...تاد).

www.zheen.org

"ڕەخنە لە ژیان"دا خوێنەران گلەیی ئەوە دەکەن کە (ڕۆژنامەکە پڕبووە لە ئیعلانات کە نەفعی خۆیانەو نەفعی عامی تیانەماوە)[749]، پیرەمێردیش جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوەو دەنوسێت: ((زۆر کەس کە لە پێشدا کڕیاری بوو، نەیدەویست یان بۆی نەدەچوو. لەبەر ئەوە بۆ ئەوەی بڵێن غەزەتەمان هەیە بە پارەی بەلەدییە دەردەهات تەنها کەڵکی جاڕچیەتی پێوەبوو))[750].

ڕۆژنامەکە سەرچاوەی دارایی ئەو تۆی نەبووە پشتی پێ ببەستێت، بەتایبەتی کە دێتە ژێر دەستی پیرەمێردەوە، بۆیە بەگشتیی پشتی بەداهاتی ئاگادارییەکان و ئەو ئابوونانە بەستووە کە داهاتێکیان بۆ ڕۆژنامەکە گەڕاندۆتەوە.

ج. سەرچاوەی زانیارییەکان:

ڕۆژنامەکە بۆ دەستخستنی زانیارییەکان پشتی بەچەند سەرچاوەیەك بەستووە. لەوانەی بابەتی ئەدەبیی و ڕۆژشنبیریی و گشتیی بوون، بەپلەی یەکەم پشتی بە قەڵەمەکەی خۆی و ئەزمونی ژیانی خۆی و دواتر بە نوسەرانی سەردەمەکەو نامەو ڕازی هاووڵاتیان بەستووە.

لە هەواڵ و بابەتە هەواڵییەکانیشدا پشتی بە خۆی و ئەزمونی خۆی و ئەگەر ڕوداوەکە لە ناوشاریشدا بوبێت خۆی چۆتە سەر ڕوداوەکە، دواتر پشتی بەو بڵاوکراوانە بەستووە کە لە لایەن باڵیۆزخانەی بەریتانیاوە بڵاوکراونەتەوە[751]، دواتر پشتی بەهەندێك ڕۆژنامەی تورکیی و عەرەبیی بەستووە، ئەوەی جێی سەرنجە بەماوەیەکی کەم لە ئاست ئەو ڕۆژگارانەدا، ئەو ڕۆژنامانەی دەرەوەی پێگەیشتوون و ئەمیش بە ئاماژەدان بەسەرچاوەکانیان سودی لێوەرگرتوون و هەواڵ و بابەتی ڕۆژنامەنوسیی تری لێداڕشتونەتەوە، وەك ڕۆژنامەکانی (تانی تورکی، لوئلوسی تورکی، ئەلزەمانی بەغدا، صوت الشعب)[752]، هەندێك جاریش

[749] بڕوانە: ژیان (١٩٣٤: ژ٤١٠: ٤).

[750] بڕوانە: ژیان (١٩٣٣: ژ٣٧٢: ١).

[751] بڕوانە: بڕوانە: پاشکۆی (ب : ٥، ٦، ٧).

[752] بڕوانە: ژمارەکانی ژیان (٥٤٤، ٥٤٧) ژین (٥٥٥، ٥٩٧).

پشتی بەزانیاریی کەسانێك بەستووە کە خۆیان زانیارییەکانیان بۆ ڕۆژنامەکە ڕەوانە کردووە، وەك لە هەواڵی "عراق‌و جگەره"دا دەردەکەوێت، کە لە ((ئەزمیرەوە، ئەحمەد ڕەفیق: عضوی بەعثە بۆ تخصص لە توتوندا))[٧٥٣] ناردویەتی، کە دەشێت وەك سەرچاوەیەکی کەسیی تەماشابکرێت.

ح. جوگرافیای بڵاوبونەوە:

پیرەمێرد هەوڵی داوە بەپێی بوار، ڕۆژنامەکە بگەیەنێتە دورترین شوێن، بەڵام کەمجار ئەم خواستەی هاتۆتە دی، لەگەڵ ئەوەی عاشقێکی دیاری سلێمانییە، بەڵام ناوچەگەرێتیی لە ڕۆژنامەکەیدا ڕەنگی نەداوەتەوە، بۆیە لە زۆر شوێنی کوردستانەوە نامەو بابەتی بۆ هاتووەو "ژیان و ژین"یان بە بەنرخ‌و بەهادار باسکردووە، بەڵام دیارە بەهۆی خراپیی هاتوچۆو نەگەڕانەوەی ئابونەو پارەی ڕۆژنامەکەوە، ئاسان نەبووە بەردەوام ڕۆژنامەکە بگەیەنێتە هەموو شوێنێك، پیرەمێرد دەنوسێت : ((ژیان وەك خێوێ لە پاش مردن قەدری زانرابوو، ژین لە جێی ئەوە لە هەموو لایەکەوە داوای ئەکەن، لە کوت‌و حلەوە، پێشەکی پارەی ئابوونەیان ناردووە، ئینجا ئەڵێن بۆمان بنێرن...))[٧٥٤].

خ. هەڵەی چاپ:

لەو سەردەمانەدا پیتەکان بەدەست ڕێکخراون، کەسی پیتچن بەگشتیی زانیارییەکی ئەوتۆی لەسەر بابەتەکان نەبووە، بۆیە تەنها ڕەسمی نوسینەکانیان کردووە، دیارە پیتەکان بەپێچەوانەوە لەسەر سەحنێك ڕێکدەخران، تا کاتی لە چاپدان نەدەتوانرا ڕاست‌و هەڵە بزانرێت، لە دوای چاپیش کە هەڵەکان دەزانران، نەدەتوانرا چاکبکرێنەوە، چونکە بە گۆڕینی هەر پیتێك هەموو سەحنەکە تێکدەچۆوەو هەڵەچن نەیدەتوانی وەك پێویست ئیشی خۆی بکات، بۆیە هەڵەگەلێکی زۆر لە ژمارەکانی "ژیان‌و ژین"یشدا بەرچاودەکەون، جار هەبووە

بنکەی ژین
www.zheen.org

753 بڕوانە: ژیان (١٩٣٤: ژ٤٠٩: ٢) پاشکۆی (أ: ٤١).

754 بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٧: ٤).

پیرەمێرد خۆی دوای دەرچونی ڕۆژنامەکە هەڵەچنی لە سەر ژمارە چاپکراوەکە کردووە[٧٥٥].

هەر لەم لێکۆڵینەوەیەدا چەند دەستنوسێکی پیرەمێرد لە پاشکۆی (ب) دا خراونەتەڕو.

چ. دووبارەبونەوەی بابەتە بڵاوکراوەکان:

بابەتگەلێك لەم ڕۆژنامەیەدا هەن کە بەبێ هۆیەکی ئاماژەبۆکراو دووبارە بڵاوکراونەتەوە، بۆ نمونە: سەروتاری ژمارە (٨٩٤) بەهەمان شێوە بۆتەوە بەسەروتاری ژمارە(٩٤١)، شیعرێکی "حەریق" جارێك لە لاپەڕە (١)ی ژمارە (٦٦٩)و جارێکی تر لە لاپەڕە (٣)ی ژمارە (٨٨٠)دا بڵاوکراوەتەوە، بابەتی تری لەم جۆرانەش لە ڕۆژنامەکەدا بەدیدەکرێن. بابەتگەلی زۆریش هەن ناوەڕۆکەکانیان چەندبارە بونەتەوە، بەڵام شێوازی داڕشتنەکەیان گۆڕانی بەسەرداهاتووە، پەندەکانی پیرەمێرد نمونەی زیندوی ئەم سەرنجانە پیشاندەدەن. لە ناونیشانی بابەتەکانیشدا دەیان ناونیشانی هاوشێوەو وەکیەك بەدیدەکرێن، بێئەوەی ئەو ناونیشانانە ناونیشان گۆشە یان ستونێك بن، بۆ نمونە (مبعوثە کانمان) کە لە ژمارەکانی (٨٧٥)و (٩٩٩)دا، دابەزیوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، ئەوەی گرنگە ئەم ڕۆژنامەیە لەگەڵ سەختبونی ئاستەنگەکانیدا، توانیویەتی تا سەردەمی کودەتای بەعسییەکان لە عیراقدا، واتە تا ڕۆژێ بەر لە ٨ی شوباتی ١٩٦٣ بەردەوام بێت.

---

[755] بڕوانە: ژین (١٩٤٦: ژ٨٣٥: ١) پاشکۆی (أ : ٤٢).

بنکەی ژین
www.zheen.org

بەشی چوارەم

ڕەنگدانەوەی
چەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکان
لە "ژیان و ژین" دا

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە بەشی یەکەم و دووەمی ئەم لێکۆڵینەوەیەدا چەندین جۆرو هونەری ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییمان لە چەشنە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنوسییەکان جیاکردەوەو پۆلێنمانکردن، لەم بەشەدا ژمارەکانی "ژیان" لە (٣٢١ بۆ ٥٥٣) و "ژین" لە (٥٥٤ بۆ ١٠١٥) دەکەینە ئەو جێگانەی تیایاندا بۆ ڕەنگدانەوەو شیکردنەوەی چەشن و جۆرو هونەرە بەکارهاتووەکان دەگەڕێین.

لەبەرئەوەی چ ژیانی سەردەمی پیرەمێرد و چ ژینی سەردەمی پیرەمێرد بە تەواوکەری یەك دانراون، بۆیە وەك یەك ڕۆژنامە شیکردنەوەکانمان لەسەریان دەخەینەڕوو.

بەگشتیی بواری بابەتەکانی ناو "ژیان و ژین" لەم قۆناغەدا دابەشدەبن بەسەر ئەم بوارانەدا[٧٥٦]:

١- ئەدەبیی ٢- کۆمەڵایەتی ٣- ئابووری ٤- فەلسەفی ٥- مێژوویی ٦- زانیاریی ٧- ئایینی ٨- گاڵتەوگەپ و پێکەنین

بنکەی ژین
www.zheen.org

ڕۆژنامەکەش بەگشتی بۆ دوو ڕەهەند دابەش دەبێت:

١- ڕەهەندی ئەدەبیی.
٢- ڕەهەندی ڕۆژنامەنوسیی.

756 بڕوانە: ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٧-٦٨).

٤/١) ڕەهەندی ئەدەبیی

٤/١-١) چەشنەکانی ئەدەبو "ژیانو ژین"

پشکی ئەدەب لەم ڕۆژنامەیەدا دیارو بەرچاوە، چ لەبەرئەوەی پیرەمێرد بەرلەوەی ڕۆژنامەنوس بووبێت ئەدیب بووە، چ لەبەرئەوەی (نەك هەر لەو سەردەمەدا کە ژمارەی خوێندەواران دیاریکراو بوون)، لە ئێستاشدا زمانی ئەندێشەو سۆزو پیشاندانی ئیمەیجیانەی بابەتەکان لەم جۆرە کۆمەڵگایانەی ئێمەدا درێژەیان هەیە.

ڕاستە ڕۆژنامە بەرهەمی شارستانێتی و پەیوەندییە بازرگانیی و دەسکەوتە پیشەسازییەکانە، بەڵام لەوسەردەمەدا هێشتا بەمانای شاری نوێ، سلێمانی نەبۆتە شارێکی وەها کە تیایدا هۆش لەپێش سۆزو، زانیاری لەپێش بیروڕاکانەوە بێت، پەیوەندییە بازرگانییەکانیش سنوردارو لاوازبوون بەجۆرێك کە ئەم ڕۆژنامەیە نەیتوانیوە ڕیکلامگەلێکی بازرگانیی دیاری هەبێت، هەرچەندە ئاگانامەو ئاگادارییەکانی زۆربوون، بەڵام لەشێوەی کاروباری یاسایی و حکومیی دەرنەچوون، کۆمەڵگاکەش کۆمەڵگای پیشەسازیی ڕاستەقینە نەبووەو جۆرێك بووە لە کۆمەڵگای کشتوکاڵیی گەشەسەندو کە تیایدا پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەپلەی یەکەم بە میدیاوە نەبەستراونەتەوە.

ڕێنمایی و ئامۆژگاریکردن پێویست بوون، چونکە کۆمەڵ لە قۆناغێکی ناسکی ژیانی خۆیدا بووە کە پێویستی بە بیرکردنەوەو ڕامان و وەستان و بڕواکردن بەشتەکانی خۆبووە، پەیامنێر و هەواڵدەری تایبەت بەم ڕۆژنامەیە دەگمەن و کەم بوون، گەر هەشبووبن دروستکراوبوون، بۆیە زیندوویێتی لە هەواڵەکاندا کەمدەبینرێت، هەروەك چۆن توانای تۆمارکردن و ئامادەبوونی کەسانی ڕۆژنامەکەش لەسەر شوێنی ڕوداوەکان دەگمەن بوون، زیاتر پشتیان بە گێڕانەوەی ئەوکەسانە بەستووە کە ڕوداوێکیان گێڕاوەتەوە، زانیاری و داتا لە بابەتەکاندا کەمن چونکە سەرچاوە، یان نەبوون، گەر هەشبووبن لای خەڵك زۆر بەهادار نەبوون.

بەدرێژایی ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیە بابەتی زیندوو دەبینرێن، چ وەك فۆڕم و چ وەك ناوەڕۆك، دەرك بە گەشەی زمانی کوردی دەکرێت کە چۆن هەوڵدەدات خۆی لەزمانی ڕۆژنامەو سەردەمەکانی پێش خۆی جیابکاتەوەو بە زمانێکی سادەوساکار لەگەڵ خوێنەری سەردەمەکەی خۆیدا بدوێت.
ئەگەر "ژیان" لەسەرەتاوە دوودڵ بووبێت لەوەی ئەرکی یەکەمی گەیاندنی تێزە ئەدەبییەکانە بەشێوەیەکی ڕۆژنامەنوسییانە، ئەوا لە کۆتاییەکانی "ژین" دا بەتەواوی ئەمە دەچەسپێت و پانتاییەکانی ڕۆژنامەکە زیاتر بۆ ئەدەب و هونەر تەرخان دەکرێن، تا ئەوەی ناسنامەی ڕۆژنامەکە دەبێتە (ڕۆژنامەیەکی ئەدەبی و فنی یە) بڕوانە: ژمارە ٥٣٩.
ئەم چەشن و جۆرو هونەرانەی لێرەدا دیاریکراون تەنها بۆ هەریەکەیان نموونەیەك یان دووان هێنراونەتەوە، بەڵام ڕۆژنامەکەو ژمارەکانی ڕۆژانە مامەڵەیان لەگەڵ ئەم هونەرانەدا کردووە هەرچەندە هونەری وەهاش هەبووە کە بۆ تەنها جارێك لەتەمەنی "ژیان و ژین" دا بڵاوکراوەتەوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤/١-٢) چەشن و جۆرو هونەرە بەکارهاتووەکانی ئەدەب لە "ژیان و ژین" دا:

چەشنەکانی ئەدەب پانتاییەکی گەورەو فراوانی ئەم ڕۆژنامەیە داگیردەکەن، "ژیان و ژین" خزمەتێکی گەورە بەئەدەبیی کوردی پێشکەشدەکەن و ئەو بڵندگۆیەن کەلێیانەوە دەنگی ئەدیب و بەهرەمەندو نووسەرانی کورد دەگاتە خەڵك، هەر لەڕێی ئەم ڕۆژنامانەوە ئەدەبی هاوچەرخی کوردیی بڵاودەبێتەوەو شیعری چەندانساڵەی شاعیرانی کورد چ لە ڕۆژنامەکەدا چ وەك دیوانی چاپکراو بە چاپخانەکەی پیرەمێرد دەکەونە بەردیدەی خوێنەران، ڕۆژنامەکە بایەخێکی گەورە بەبەرهەمی شاعیرو نووسەرانی ئەزمونگەرو بە بەهرەی لاوانیش دەدات، لەلایەکی تریشەوە گرنگیی بە وەرگێران و ئەدەبی بەراوردکاریی و ڕەخنەی ئەدەبیی و مێژووی ئەدەبیش دەدات، زمانی ئەدەب زمانی زاڵ و زمانحاڵی ئەم ڕۆژنامەیەیە کە تەنانەت هەژموونیی زمانی ئەدەبیی بەسەر چەشنە ڕۆژنامەنوسییەکان و تا بە ئاگادارییەکانیشدا دەگات زاڵە، وەك لە پاری دووەمی ئەم بەشەدا لێیدەدوێین.

پیرەمێرد هەوڵی داوە ڕوداوەکانی ڕۆژ بەرێتە کایە شیعرییەکانەوەو هونەرمەندانە لەپەندی پێشینانەکانیدا ڕەنگیان پێ بداتەوە. واتە لەلایەك پەندی کوردیی کە بەشێکە لەپەخشانی کوردی دەگوێزێتەوە بۆ خانەی شیعرو لەلایەکی تریشەوە مێژووی ئێستای ئەو سەردەمە بەیەکەوە وەك هەنووکەیی ناوەڕۆکەکانیان بڵاودەکاتەوە.

لەلایەکی ترەوە پیرەمێرد لە "ژیان و ژین" دا هەوڵی داوە بایەخێکی زیاتر لەشیعر بە پەخشان بدات، بەڵام دواجار وەرگری ئەوکاتەی کورد بەپلەی یەکەم وابەستەی دەقە شیعرییەکان بووە زیاتر وەك لە پەخشان بۆیە بەئاستی پێویست نەتوانراوە ئەو ئامانجە بەرجەستە بکرێت، پیرەمێرد دەنووسێ: ((ئێمە گفتوگۆی پەخشانمان لەوانەی هۆنراوە لا شیرینترە، لەبەرئەوە شیعرەکانمان خستە دواوە))[٧٥٧].

---

[757] بڕوانە: ژیان (١٩٣٢: ژ٣٢٨: ٤).

شیعری چەندین شاعیری کلاسیکی کورد، یان شاعیرانی پێش سەردەمی "ژیان و ژین" لە ڕۆژنامەکەدا بڵاوکراونەتەوە، تەنانەت زۆرجار ئەو شیعرانە بۆ یەکەمجار لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاوکراونەتەوەو لەدیوانەکانیشیاندا نەبوون وەك بەشێك لە شیعرەکانی "سالم".

لەو شاعیرانەی بەشیعرەکانیان ئامادەییان لە "ژیان و ژین" دا هەیەو بۆ سەردەمی پێش ڕۆژنامەکە دەگەڕێنەوە، بریتین لە (ئەحمەد حەمدی بەگ، مەولەوی، وەلی دێوانە، مەلانا خالید، بێسارانی، سالم، مەلای جزیری، وەفایی، حەریق، کۆماسی، حاجی قادری کۆیی، نالی، تایەر بەگ، مەحوی، شێخ ڕەزا، ناطق، مستەفا بەگی کوردی،...تاد)[758].

کەواتە "ژیان و ژین" دیوانێکی هەمەڕەنگی بەنرخی ئەدەبیی کوردیی و پارێزەرێکی دیاری سامانی ئەدەبیی نەتەوەییمان بووە.

شاعیرانی سەردەمی "ژیان و ژین" یان ڕێبەرانی شیعری نوێی کوردیی لەم ڕۆژنامەیەوە دەرکەوتوون و ڕۆژنامەکە بوّتە سەکۆیەکی دیاری نوێگەریی لە ئەدەبیی کوردیدا، بۆیە هەموو نووسەرانی ئەزمونگەریی ئەمڕۆو گەنجی ئەدەبی کوردیی ئێستامان، لەم ڕۆژنامانەوە بەرهەمەکانیان پەخشکراوەو "ژیان و ژین" بوونەتەوە زمانحاڵێکی ڕاستگۆی بەرهەمە ئەدەبیی و فیکریی و ڕەخنەییەکانیان، ئەمانەی خوارەوە نموونەی ئەو ئەدیب و ڕۆشنبیرانەن کە بە بەرهەمەکانیان بەشدارییان لەم ڕۆژنامەیەدا کردووە: (گۆران، سیاپۆش: ئیبراهیم ئەحمەد، عەلی عارف ئاغا، حەمەخان ئەحمەد، فایەق بێکەس، أ. ع. خەیات، فرامرز: نەجیب ڕەشید، شێخ سەلام، شاکر فەتاح، هیجری دەدە، أ. ب. هەوری، ئەحمەد عەزیز ئاغا، زێوەر، موفتی پێنجوێنی، سەعید ناکام، بێوەی، ڕەفیق حیلمی، محەمەد ڕەمزی قەزاز، قانع، ڕەشید صدقی، شێخ نوری شێخ ساڵح، عەبدوڵا جەوهەر، عەونی، عەبدولواحید نوری، عەلی کەمال باپیر ئاغا، ڕەفیق چالاك، شێخ محەمەدی

---

[758] بڕوانە: ژمارەکانی ژیان (٣٦٠، ٣٦٢،٤٨٠، ٥٤١، ٥٤٢)، ژمارەکانی ژین (٥٥٥، ٥٧٦، ٥٧٨، ٦٦٩، ٦٧٣، ٧٣٨، ٧٤٣، ٨٠٦، ٨٢١، ٨٣٨).

www.zheen.org

خاڵ، زاری: عبدالرحمان فەقێ، ئەحمەد هەردی، تۆفیق وەهبی، ع. مەدهۆش، مەلا محەمەدی چروستانی، ئەمین زەکی بەگ، صالح قەفتان، مەعروف جیاوك، شێخ نوری بابا عەلی)[٧٥٩].

تا ئەوەی دەیان نووسەری تری هێناوەتە نووسین و لەم بارەیەوە بەنگینەی شاعیر ئەو ڕاستییە دەخاتەڕوو لەژێر ناونیشانی "بزواندنی توانستی شاعیراندا بۆ ژینی بەتین" بابەتێك بەو ئاڕاستەیە بڵاودەکاتەوە[٧٦٠].

ئەدەبی لاوان یان بایەخدان بەگەنجان بۆ نووسین و هاتنە مەیدانی نووسینەوە بەخششێکی تری ژیان و ژینە، قەڵەمە نوێکان لێرەوە دەرکەوتوون و ڕۆژنامەکە زیاتر لەهەر ئاستێکی تری کۆمەڵ خۆی بەڕۆژنامەی گەنجان زانیوە، پیرەمێرد دەنوسێت: ((ماڵی لاوان ئاوابێ، لە مەودوا هەرچی دەوڵەمەندە غەزەتەی بۆ نانێرین!.. ڕۆژێکمان ئەبێ ئەمە لە سەرگوزشتەی میللی دا بەیاد بکەین))[٧٦١]، لەگەڵ ئامادەیی ئەم هەموو ناوانەی لێرەدا وەك قەڵەمی گەنج یان لاوی کورد ئاماژەیان پێ دەکەین کەلە ڕۆژنامەکەدا هەن، بەڵام بەشێك لەم ناوانە بۆ کەسێکی دیاریکراو ناگەڕێنەوە، بەشێکیان وەك ناوی خوازراو وان و بەشێکیشیان بۆ دەرخستنی ئامادەیی گەنجانە تا گەنجی تری لێوە هانبدەن، نووسراون[٧٦٢]، ئەمانەش نمونەی چەند گەنجێکن کە لەم ڕۆژنامەیەدا بەبەرهەمی ئەدەبیی بەشداربوون: (نجم الدینی نەوەی حاجی مەلا ڕەسول، پەروێز، جەلال قادر، ئەبوبەکر شێخ جەلال، ئەحمەد شەفیق، بەنگینە، حەسەن فەهمی، ئەنوەر ئەحمەد،

[759] بڕوانە: ژمارەکانی ژیان (٣٢١، ٣٢٨، ٣٣١، ٣٣٣، ٣٣٤، ٣٤٥، ٣٤٧، ٣٥٠، ٣٦٣، ٤٠٨، ٤١٠،٤٠٩، ٤٧٩، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٦)، ژمارەکانی ژین (٥٥٥، ٥٥٨، ٥٥٩، ٥٦٢، ٥٦٦، ٥٧٢، ٥٧٧، ٥٨٠، ٥٩٣، ٥٩٥، ٦٠١، ٧٨٩، ٨٢١).

[760] بڕوانە: ژین (١٩٣٩: ژ٥٥٨: ٤).

[761] بڕوانە: ژیان (١٩٣٥: ژ٤٦٢: ١).

[762] بڕوانە: ژین (٥٦٠، ٥٦٢).

بنکەی ژین www.zheen.org

م. هۆشەنگ، عوسمان شریف: دانش، س. جەباری، محەمەد ساڵح سەعید، ع. ل. بێدەنگ، ئەحمەد جۆڵا، عەزیز عەبد، س. م. خامۆش،...تاد)[763].

ئەگەر بەراوردێکی خێرای بەشداریی نووسەران بکەین دەبینین ئەوانەی وەك نووسین بەشدارییان لەم ڕۆژنامەیەدا کردووە هەموویان بەپلەی یەکەم ئەدیب بوون و بە بەرهەمی ئەدەبیی بەشدارییان کردووە، یان هەرنەبێ ئەگەر وتارێکی ڕۆژنامەنوسییشیان لە ناوەڕۆکدا نووسیبێ بە داڕشتنێکی ئەدەبییانە خستوویانەتەڕوو، ئەمەش پشکی ئەدەبی لە ڕۆژنامەکەدا زۆر زیاتر کردووە.

بەڵام ئەمە ئەو ڕاستییەش دەسەلمێنێت کە خوێنەران و خەڵکیش لەڕێی ڕایەڵەکانی ئەدەبەوە بەم ڕۆژنامەیەوە بەستراونەتەوەو ئەگەر "ژیان و ژین"یشیان خۆشویستبێت بەپلەی یەکەم لەبەر بەرهەمە ئەدەبییەکانی بوون، جگە لەوەی ڕۆژنامەکە مۆڵەتی ڕۆژنامەی سیاسیی پێ نەدراوەو وەك لە ناسنامەکەیدا جەخت دەکات زیاتر ئەدەبیی و هونەریی بووە، بەڵام پیرەمێرد وەك بەرپرسیارێتییەکی ڕۆژنامەنوسیی، زۆری لەخۆی کردووەو گەر بەشێوازی ئەدەبیانەش بووبێت کەم تا زۆر، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لەتێزە سیاسیی و نەتەوەیی و نیشتمانییەکان دواوە، دوانێك کە زیاتر لەگەڵ خواستی ڕاستەقینەی خەڵکی کوردی ئەو سەردەمەدا هاتۆتەوە، بۆیە دواجار ڕۆژنامەکە گوزارشتێکی ڕاستەقینە بووە لە ڕۆژگارەکانی خەڵك، بەڵام پیرەمێرد چ لەبەر بارودۆخ، چ لەبەر دۆستان و دوژمنان، چ لەبەر مۆڵەتی ڕۆژنامەکەو سانسۆری ئینگلیزو حکومەت، وێنای ڕاستەقینەکانی گواستۆتەوە نەك خودی ڕاستییەکان واتە سێبەری ڕاستییەکانی تۆمارکردووەو کەمتر بواری پێ دراوە ڕوداوەکان وەك خۆی بگوێزێتەوە.

لێرەوە چەشنو جۆرو هونەرە بەکارهاتووەکانی ئەدەب لەم ڕۆژنامەیەدا، بریتیی دەبن لە:

---

[763] بڕوانە: ژمارەکانی ژیان (٣٢٢، ٣٥١، ٣٥٧، ٣٧٥، ٤٠٩)، ژمارەکانی ژین (٥٥٥، ٥٦١، ٥٦٥، ٥٦٩، ٥٧٠، ٥٧١، ٥٨٤، ٥٨٥، ٥٩٢).

أ. شیعر:

١. داستانە شیعر:

لەژێرناوی "داستانێکی ژیانی پێشوومان" دا بڵاوکراوەتەوە:

((جاران دە ڕۆژ بە حەچ حەچەو بارە بەڕیەوە
گەرماو سەبون و لێزمەو باران و تەڕیەوە...تاد))[٧٦٤].

٢. لیریکی، شانازی کەسیی:

((دیدەم بولبولی باغی نەوبەهار
دەم بە پێکەنین ئەی شیرین گوفتار
بۆ تۆ کەوتەکار پەنجەی ڕۆژگار
مەئیوس لەباڵات خۆش خوڵق و ڕەفتار))[٧٦٥].

٣. لیریکی، شانازیی زانستی:

لەژێرناوی "هەربژی زانست پەروەران- مەدحی زانستی" دا نووسراوە:

((ئەم گڕە نورەی کەوا دیارە
زانستی کوردەو جێگەی هەژارە
لازمە هەموو فەخری پێوەکەین
چونکە لەوەحشەت خۆمان دەرئەکەین))[٧٦٦].

٤. لیریکی، ستایش:

بنکەی ژین
www.zheen.org

[764] بڕوانە: ژین (ژ٦٠٤: ٢) .
[765] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٢: ٤) .
[766] بڕوانە: ژیان (ژ٤٠٩: ٣) .

لە ستایشی کەسێکی بەناوبانگدا "ژیان" دەقێکی "گۆران" ی شاعیر بەناونیشانی (دەروێش عەبدوڵا بۆپەری مۆسیقی)دا بڵاوکردۆتەوەو ستایشی کەسی دەروێش عەبدوڵا دەکات:

((بەڕەنگی زەردو ناڵەی دڵ توێنەر تا برای دەروێش
حەزم کرد بەستەیەك ببیەم سەراسەر شین و ماتەم بێ
لەناو کوڕەی گرۆهێکی نەزانا قەدری سەنعەتکار
وەکو مانگە کە نانوێنێ لەناو حەوزێکی لیخندا
...تاد))[767].

٥. لیریکی، داشۆرین:

موفتی پێجوێنی دەنوسێت:

((بە ئەمری سوبحان ڕۆژێ لە ڕۆژان
دەروێشێکم دی مل هور و گوێ پان
خوی وتن دروست ئەعزای بێ نوقسان
ئەگەڕا بۆ سواڵ دوکان بە دوکان))[768].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٦. لیریکی، دڵداریی:

وەلی دێوانە، دەڵێت:

((مانگی ڕەشماڵان
شۆخی شیرین شەوق مانگی ڕەشماڵان
شەمی شفا بەخش شادی پەروانان))[769].

---

767 بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٠: ٢) .

768 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤١: ٣) .

769 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤١: ٢) .

٧. لیریکی، وەسفی ژن:

گۆران لەژێر ناونیشانی" لە درزی پەچەوە" دەنوسێت:

((جادە چۆڵ و سێبەر بوو کاتی بەیانی

ئەڕۆیشتم خەیاڵاوی ئەمڕوانی

لەپڕ نازانم چۆن سەرم هەڵبڕی

بەرامبەرم بەژنێك دەرکەوت وەك پەری

لەگەڵ ئەوەی لە عاباوە ئاڵابوو

لەدیمەنی (شیرینی) ئاشکرا بوو)) [٧٧٠].

٨. لیریکی، وەسفی سروشت:

پیرەمێرد لەوەسفی سروشتدا دەنوسێت:

((سبەینێ بوو لەخەو هەستام و ڕوانیم بەفرە باریوە

سلێمانی ئەڵێی (بەلقیس) ە، تارای زیوی پۆشیوە

بەبەرگی سپیەوە چەند شۆخە شاخی گۆیژە بێ بینە

لەڕەنگی ئاسمان دلبەرترە ئەم سپیە ئەو شینە)) [٧٧١] .

www.zheen.org

٩. لیریکی، شین:

وەك مەبەستێکی تری شیعری لیریکی (شین و شیوەن) لە ڕۆژنامەکەدا بڵاوکراوەتەوە، لە "گۆران" بە ناونیشانی (شیوەنی گوڵاڵە) ەوە دەڵێت:

((کچم، مایەی حەیاتم، یادگاری

شەبابم ! بەرەی شیرینی داری

غەرامی کەم دەوامی عومری لاویم

دڵۆپی خوێنی گەرمی ئاگراویم

---

[770] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤١: ٢-٣) .

[771] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٨: ١) .

چ زوو مردی، کچم، هەیهات کچی خۆم
چ زوو مردی، چ زوو کەوتیتە بن گۆم...))[٧٧٢] .

١٠. لیریکی، لاواندنەوە:

چەند شیعرێکی لاواندنەوە بڵاوکراونەتەوە، وەك دەروازەیەك بۆ گفتوگۆکردنێکی ویژدانیانەی سۆزدارییانەی شاعیر بەرامبەر بە ڕوداوو کات و کەسەکان، لەژێر ناونیشانی (لەگەڵ مانگدا سکاڵا) کە لەلایەن (فایەق بێکەس) ەوە نووسراوە، شێوەیەکی ئەم جۆرەمان دەخاتە بەردەست :

((ئەی مانگ من و تۆ هەردوو هاودەردین
هەردوو گرفتار یك ئاهی سەردین
تۆ وێڵ و ڕەنگ زەرد بە عاسمانەوە
منیش دەربەدەر بە شارانەوە))[٧٧٣] .

١١. لیریکی، مەینۆشی:

پەنابردنە بەر دواندنی مەی و کەرەستەکانی مەی نۆشی و مەیخانەو مەیگێڕو...هتد، کەرەستەگەلێکن کە زۆرجار شاعیران بە میتافۆرێکی سۆفیگەرییانە بێت، یاخود بۆ گوزارشتکردن بێت لە نائومێدیی و غەمبارییان بەکاریان بردووە، ئەم شیعرەی خوارەوە نموونەیەکە لەشێوەی دووەمیان کەلە لەژێر ناوی"ڕازی دەرونی خەسرەو لە یاری ئەمشەودا" بڵاوبۆتەوە:

((دەورەی ڕۆژگار گەروشی بادا
با، بەبادە، غەم بدەین بە بادا
کە غەم دەم خاتە خاڵی بێهۆشی
ناچار دەست ئەکەم بە بادەنۆشی
دەستگیرم بکە ئەی بادەی شەوگەرد
بە بەیان یار لەدڵ دەرکە دەرد))[٧٧٤] .

---

[772] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٩: ١) .

[773] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٧: ٢) .

١٢. ليريكى، نيشتمانى:

ج. هيوا، لەم جۆرە شيعرەدا بەناوى"نيشتمان"ەوە دەنوسێت:

((نازدارى بەناز تۆ نيشتمانى
كوا بەزمو ئاهەنگ گوا شادمانى!
نازدارى بەناز جەرگو هەناوى
كوا خۆشىو سەيرت بۆچ پەشۆكاوى))[٧٧٥].

١٣. ليريكى، سياسى:

لەژێرناوى "چيرۆكى هەڵبەستراو" دا نووسراوە:

((هارونە ڕەشيد ڕۆژێ دڵگير بوو
ئەو ڕۆژە ڕۆژى مەرگى لەبيربوو
ئەوەى كە خێرى بۆ وەتەن نييە
بەچى دەى زانى كە دوژمن نييە))[٧٧٦].

١٤. ليريكى، كۆمەڵايەتى:

ئەم شيعرەى خوارەوە كە لەژێر ناونيشانى "خەياڵى ژێر لێفە"دا لەلايەن فايەق بێكەسەوە نووسراوە، يەكێكە لەو شيعرانەى لەجۆرى شيعرى كۆمەڵايەتى ناو شيعرى ليريكين :

((عيلم و نەزانين بخەرە لاوە
هەر پشتت ببێ ئيشت تەواوە
خزم و خوێش قسەى پيرێژنانە
ڕەفيقى دڵسۆز ئێستە جزدانە
ئەوەى بيەوێ عالم مەمنون كا

---

[774] بڕوانە: ژيان (ژ٣٢٢: ٤) .

[775] بڕوانە: ژيان (ژ٥٤١: ٤) .

[776] بڕوانە: ژيان (ژ٤١٠: ٣) .

ئەبێ هەوڵدا خۆی بە مەیمون کا
داخی هەندێ کەس لە سینەمایە
جاری ڕەنگێکە وەك سینەمایە))[٧٧٧].

١٥. لیریکی، پەندو ئامۆژگاریی:

یەکێ لە نموونە زۆرەکانی ناو ژیان و ژین شیعری لیریکییە بە تایبەتیش "پەندو ئامۆژگاریی"، ئەم دەقەی خوارەوە یەکێکە لەو نموونانە کە لێیەوە ڕۆژنامەکە دەیەوێت بە شیعر گوزارشتێکی تەواو لە پەندو ئامۆژگاریی و ڕێنموویی کردنی خوێنەرو لەڕێی خوێنەرەوە خوێندکارو خێزان و تاکەکانی کوردیش ڕێبەری بکات.

"بڕۆرە پەی کاری خۆت"[*]
پیاوێکی دارتاش مەیمونێکی بوو
بۆ هەموو ئیشێ لەگەڵیا ئەچوو
هۆگری بوو بوو، لای هەڵ وەستابوو
مەیمون شاگرد بوو دارتاش وەستا بوو
مەیموون چۆن ئەبێ بە وەستای دارتاش
نابێتە مۆدە سەدارە و کڵاش
ناگاتە پایە مردی نا حساب
نان بۆ نانەواو گۆشتیش بۆ قەساب)) [٧٧٨]

١٦. لیریکی، ئایینی:

((تەنها خوایەکەی زەوی و ئاسمان
لە هەموو شوێنێ پەیدایت و پەنهان

[777] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٤: ٣) .

[*] لە بەرگی یەکەمی دیوانی پیرەمێرد، دەربارەی ئەم شیعرە نووسراوە لە "ژیان" ی ژمارە: ٥٣٨ ی ساڵی ١٩٣٧ دا بە ناونیشانی "کۆنەپۆشی" یەوە بڵاوکراوەتەوە ،بڕوانە (دیوانی پیرەمێرد:ب١: ١٩٩٠: ٤٠٥)، بەڵام ئەم شیعرە بەم ناونیشانەی سەرەوە لە لاپەڕەی دووی ژمارە (٣٢١) دا بەر لە ژمارە (٥٣٨) بڵاوکراوەتەوە.

[778] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ٢) .

له بەندە گیرا بەوە سەربەرزم
کەلە دیوانی تۆدا ئەلەرزم))[٧٧٩] .

١٧. درامای تراژیدی:

دراما دوای گەشەی خۆی لەشیعری درامییەوە بۆ چیرۆك و دەق گۆڕا، لەژێر ناونیشانی "وێنەی سەرگوزشتە بە کوردی پەتی" دا، ژیان نموونەیەکی لەم جۆرە دەخاتە ڕوو.

((لەو شارە گەورانە کەوا پایتەختی دەوڵەتە ناودارەکانە (وێنەی سەرگوزشتە) کە درامای پێ دەڵێن بە ئامۆژگارییەکی باشی ئەزانن و گەورە و بچوك پەندی لێ وەردەگرن، ئێمەش سەرگوزشتەیەکمان بەکوردی پەتی ڕێك خستووە بۆ ئەمەی چاو لەکردەوەی پەسەند بکەین و لەخوی خراپ خۆمان بپارێزین))[٧٨٠]، ئەم دەقە لە قوتابخانەکانی کوڕان و کچانیشدا لەودەمەدا لە شێوەکانی نمایشێکی درامییدا پیشاندراون.

١٨. شیعری ساتیری:

((گاڵتەی بەڕاست
خزر پیاو، حەسەن ئەفەندی
کەس پێی نەدەگوت کەرت بە چەندی
پێنج کەری ئەبرد بۆدێی کەڵەکن
کە لەسەرخەرمان کای بۆ دابگرن
لەڕێ خۆی سواری کەرێکیان بوو
کە ئەی ژماردن هەر چواریان مابوو))[٧٨١] .

بنکەی ژین
www.zheen.org

779 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٤: ٣) .
780 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٢: ٢) .
781 بڕوانە: ژین (ژ٥٥٥: ٢) .

١٩. شيعرى كاريكاتۆرى:

((ديمەنێكى "مەلا قانع"

بيستبووم قانع هەيە شاعيرە

فيلە شوفێكە زاناو ماهيرە

ڕوانيم زەلامێك زەبەلاح و بەرز

چڵكن خواروخێچ وەك سێوى بن ئەرز))[782].

٢٠. چيرۆكە شيعر:

زۆرجار لەم ڕۆژنامەيەدا چيرۆك و گێڕانەوەگەرى بەشێوەى شيعر داڕێژراون، ئەمە لەلايەك بەهرەمەنديى نووسەرەكانيان دەردەخات، لەلايەك ئەوە دسەلمێنىٚ كە هێشتا خواستى كۆمەڵايەتى خەڵك چێژوەرگرتن و سەليقەكانى لەچێوەى شيعردا ماون و نەيانتوانيوە قۆناغى بيركردنەوەو دەربڕينى شيعرييان تێپەڕێنن، بۆيە وەك ئاسانكاريكردنێك بۆ گەياندنى مەبەست لەم فۆڕمەدا داڕێژراون.

وەك ئەم نموونەيەى لە لەژێر ناونيشانى "سەرگوزشتەى پيرىٚ ژنان بۆ منالّى گوىٚ ئاگردان"دا بڵاوكراوەتەوە:

((پورە تلّێخان بزنێكى بوو

سبەينان بۆ بێرە دەچوو

كيتەڵەى ئەبرد ئەى دۆشى

لە ماڵەوە داى ئەپۆشى...تاد))[783].

[782] بڕوانە: ژين (ژ٦٥٧: ٢) .

[783] بڕوانە: ژيان (ژ٣٦٠: ٢) .

٢١. نامەی شیعریی:

نامەی شاعیرێکە بۆ کەسێکی تر یان بۆ شاعیرێکی تر، لە ژمارە ٤٣٢ دا نامەیەکی مەولەوی بۆ مەحمود پاشا بڵاوکراوەتەوە، کە لەژێر ناوی "نامەی مەولەوی بۆ مەحمود پاشا کە لە بەغدا بووە" نووسراوە:

((شەپۆلی دجلەی غەم کەف دەچێنێ

گێژەی خوێنی دڵ هەر جۆش ئەسێنێ

ئەو، دەشتی بەغدای بەلافاو تەنگ کرد

ئەم، ڕوی کەربەلای بە خوێن گوڵ ڕەنگ کرد...تاد))[٧٨٤].

٢٢. فۆلکلۆریی، پەندی پێشینان:

پەندی پێشینان بەشێکی دیارو هونەرێکی بەرجەستەی ژیان و ژینن، ئەمانە کە بە پەندەکانی پیرەمێرد ناسراون لەگەڵ ئەوەی سەرچاوەیان بۆ پەندی کوردیی کلتوری نەتەوەیی و فۆلکلۆریی میللەتەکە دەگەڕێتەوە بەڵام پیرەمێرد لێزانانە بەپێی ئەو ژمارەیەی پەندەکانی بەشیعر دابەزاندووە گونجاندوویەتی لەگەڵ بارودۆخی ئەو ڕۆژەدا یان ئەو ماوەیەدا، یەکەم زنجیرە پەندەکانی پیرەمێرد "پەندی پێشینان" لە ژمارە ٣٢٣ ی ژیاندا بڵاوکراوەتەوەو تا ژمارە "١٠١٥ ی ژین" بەردەوام بووە، لەگەڵ ئەوەی هەندێك ژمارە ئەم بەندانەی تیانەبووەو کۆی پەندەکانی پیرەمێرد دەگاتە (٦٤٤٨) پەند*.

---

[784] بڕوانە: ژیان (ژ ٤٣٢: ١) .

* لەیادی پیرەمێردەکەی عەلادین سەجادیدا لەلاپەڕە (١٨) دا بە هەڵە نووسراوە لە ژمارە (٣٢٤) ی ژیانەوە تا ئاخر ژمارەی ژین پەندەکانی بڵاوکردۆتەوە، و لەلاپەڕە ٤٥ ی بەرگی یەکەمی دیوانەکەشیدا هەمان هەڵە دووبارە کراوەتەوەو ڕاستەکەی ژمارە (٣٢٣) یەو ئەو پەندانەشن کە لەسەرەوە بڵاوکراونەتەوە.

پەندەکانی پیرەمێرد کاکەی فەلاح لە سەرەتای حەفتاکاندا لە چوار بەرگی قەوارە بچوکدا بڵاویکردونەتەوە، دواتریش لەسێ بەرگی قەبارە گەورەدا لەلایەن (فایەق هۆشیار، مصطفى صالح كريم، محمود احمد محمد، محمد نورى توفيق، احمد زرنگ) ەوە لەساڵی ١٩٩٥ دا بڵاوکراونەتەوە.

((لەدووی سیاسەت خۆت مەخەرە بەند
ڕێوی قەواڵەی پێ بوو، پێستیان کەند
تخون بە پیاوی سەرچەوت مەکەوە
بە دەست قەرز بدەو بە پێ دوی کەوە
دوو گوێ و زبانێ دراوە بە تۆ
دوو ببیستە و یەکێ بڵێ لەسەرخۆ))[٧٨٥].

٢٣. شیعری کلاسیکی:

چەند شێوەیەکی شیعری کلاسیکی بڵاوکراونەتەوە، بۆ نموونە غەزەلێکی مەحوی بڵاوکراوەتەوە، تیایدا هاتووە:

((ئەرێ دڵ، بێ شەرابی لەعلی گوڵڕەنگت کە گوڵ چیبکا
کە حلوەی گوڵ لە گوڵشەندا نەبێ بلبل لە چڵ چیبکا))[٧٨٦].

٢٤. شیعری نوێ:

"ژیان و ژین" سەکۆی دەرکەوتنی دەنگ و ڕەنگە نوێکان بوون شیعری نوێ لە "ژیان" ەوە دەردەکەوێت و بڵاودەکرێتەوە، گۆرانی شاعیر هەوڵە شیعرییەکانی خۆی لەژیاندا بڵاودەکردەوە هەربۆیە نموونەیەکی دیاری ئەم نوێگەرییەش دەکەینە نموونە بۆ ئەوانی تر.

لە سەمای بەرزی ناوبانگی حوسنا
تاقە ستارە
نەبوی لەوزەی دەستی کورتی من
ئاشکراو دیارە..

---

785 بڕوانە: ژیان (ژ ٣٢٣: ٢) .

786 بڕوانە: ژین (ژ ٧٤٤: ١). نمونەی چوار خشتەکی (ژ٥٦٠: ٣)، پێنج خشتەکی(ژ ٥٧٢: ٣)، تەرجیع بەند (ژ٨٣٨: ٣)، تەخمیسی غەزەل (ژ٩١٩: ٢).

کەچی نەیشت هێشت بێت لەسەر سینەت
بنیشێتەوە،
لات برد لەڕێگای هەوای موحیبەت،
دورت خستەوە...))[٧٨٧] .

٢٥. وەرگێڕان:

ڕۆژنامەکە هەوڵی داوە دەقی عەرەبی، فارسی، تورکی، فەرەنسی، ئینگلیزی، بۆ زمانی کوردی وەربگێڕێت، نموونەی ئەمانە دەقێکی وەرگێڕدراوە لە ئینگلیزییەوە کە لەلایەن "گۆران" ی شاعیرەوە وەرگێڕدراوەو بڵاوکراوەتەوەو لەژێریدا نووسراوە "تەرجەمەی هەڵبەستێکی ئینگلیزی":

((گۆڕاوم وێنەی جاران نەماوم
بینایی چاوم
عەشقت لەدڵما داو دوورە
بێ تین و تاوم...))[٧٨٨] .

بنکەی ژین
www.zheen.org

٢٦. شیعری منالان:

(("میو میو...میو میو" ورد ورد ڕاکە
پشە خرپنەی دەسولوت پاکە...))[٧٨٩] .

٢٧. گۆڕین:

هەرچەندە واباوە زۆرێك لەو دەقە شیعرییانەی لەبەشە زارێکەوە بۆ بەشەزارێکی تر دەگۆڕێن ئاسان نەبێت لە فۆڕمی خۆیاندا وەکو شیعرو بە تایبەتمەندیی شیعریی خۆیانەوە بگۆڕێن، بەڵام پیرەمێرد هونەرمەندانە بەشێکی زۆری

---

[787] بڕوانە: ژیان (ژ ٣٢١: ٣) .
[788] بڕوانە: ژیان (ژ ٤١٢: ٣) .
[789] بڕوانە: ژین (ژ ٥٥٦: ١) .

شیعرەکانی مەولەوی و بێسارانی لە (هەورامییەوە) گۆڕیوەتە سەر شێوەزاری (سلێمانی) ئەمەی خوارەوە نموونەیەکە لەو چەندان نموونە زیندووانەی لە ژیان و ژیندا هەن و لەژێر ناونیشانی "ڕۆحی مەولەوی" دا بلاویکردونەتەوە:

((هەر بیری بەختی ڕەشی خۆم ئەکرد

ئەموت: بۆچ منی وا بەم دەردە برد

هەرچی دەی بینم وا لە بەزمایە

دەستی لە سینەی گەرم و نەرمایە...تاد))[٧٩٠].

ب. پەخشان:

١. پەخشانی سەروادار:

چەند پەخشانێکی سەروادار لە ژیان و ژیندا دەبینرێن کە بەشی زۆریان مامۆستا برایم ئەحمەدو پیرەمێرد خۆی نووسیویانن، ئەمەی خوارەوە نموونەیەکە لەو پەخشانە سەروادارانەی بەناوی (سیاپۆش) هەوەو لەژێر ناونیشانی (بەیانە، بەیانە)دا بلاوکراوەتەوە:

((بەیانیان لەجریوە جریوەی چۆلەکە پاساری، لە ئاوازی دڵنەوازی بولبول، لەخەو ڕاست ئەبینەوە، دڵمان ئەکرێتەوە، گزنگی ئەدا لەڕوی دەریا ئەو ڕەنگە شینە دەکا بەزریفتەلای ئەیدا لە گەلای درەختان ئەبوژێنەوە، ئەدرەوشێنەوە و ئەلەرێنەوە، بەری بەیان لێ خواپەرستانی بە سروشتی ئاسمان ڕون ئەبێتەوە، دەرگای دڵنەوایی ئەکرێتەوە، زۆر کەس لەخوا ئەپاڕێتەوە، باڵندە بەزبانی خۆی ئەلاڵێتەوە...تاد))[٧٩١].

---

[790] بڕوانە: ژیان (ژ ٣٦٢: ٢) .

[791] بڕوانە: ژیان (ژ ٣٣٠: ٣) .

٢. پەخشانی هونەریی:

لەژێرناوی "تاسەی لێوی ئاڵ" دا نووسراوە:

((ئەی یار:

هەستیم جۆش ئەدا...ڕۆحم لێوان لێوە...بە دڵۆپێکی تر، لە تەوقی سەرمەوە سەر ڕیزئەکا...تاد))[792].

٣. شیعری بە پەخشان نووسراو:

"شیعری پەخشان"

((هەر ساڵێ کەوا دەورودەشت بە گوڵ و گیا ئەڕازێتەوە، بەبای شەماڵ ئەشنێتەوە، دڵی منیش سەوز ئەبێتەوە...تاد))[793].

٤. ئەدەبیی جیهانیی:

"ئەدیبە شاژنەکانی ئەوروپای تازە"

((لەوەتەی ئەوروپا دەستی بە وریابونەوە کردووە، ئافرەتەکانی لە کۆڕی ژیاندا خۆیان دەرخست))[794].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٥. ئەدەبیاتی نوێ:

بۆ سەلام بە قەڵەمی (ع.و.نوری)، "ئەدەبیاتی تازە و ئینسانیات" ((جوان بیر بکەینەوە لەژیان، ئیمڕۆو ژیانی ٥٠ ساڵ لەمەوپێش فەرقێکی بێ اندازەی کردووە..))[795]،

---

[792] بڕوانە: ژیان (ژ ٤١٠: ٢) .

[793] بڕوانە: ژیان (ژ ٥٥٢: ٣) .

[794] بڕوانە: ژین (ژ ٥٦٤: ٣) .

[795] بڕوانە: ژین (ژ ٥٧٠: ٢) .

٦. ئەدەبیات:

(("ئەو چەند شیعرەی خەیام لە موستەشریقەکانی ئەڵمان" پرۆفەسور karlisussheim ئەڵێ تا تەئریخی ١٩١٣ تەنها بە زمانی ئینگلیزی ١٢٠ تەرجومەی مەتبوعی هەیە...تاد))[٧٩٦].

٧. مێژووی ئەدەب:

(("ئەدەبیاتی ئێران"، دوای ئەوە میرزا فیض الله ی مؤرخ خاوەنی تەئریخی موعجەم ئەڵێ ئەوەل شیعرێ کەلە جیهاندا بێژراوە بهرا وەگوڕوبۆیە کە بەربانی پەهلەوی وتویە کە شێوەی کوردییە...تاد))[٧٩٧].

٨. ڕەخنەی ئەدەبیی:

چەند بابەتێکی ڕەخنەی ئەدەبیی لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاوکراونەتەوە هەندێکیان بە وتاری سەربەخۆو هەندێکی تریشیان بە زنجیرە لەسەر باری ئەدەبیی کوردی و ئەدیبی کوردو دەقی ئەدەبیی دواون، ئەمەی خوارەوە نموونەی یەکێك لەو ڕەخنە ئەدەبییانەیە کە بە زنجیرە لەژێرناوی (ئەدەبیاتی کوردی) دا لەلایەن سیاپۆش(ئیبراهیم ئەحمەد)ەوە نووسراوەو بڵاوکراوەتەوەو لەم بەشەدا کە بەشی یەکەمە لە (شاعرەکانمان) دەدوێ، تیایدا هاتووە:

((شاعیرەکانمان هەتا ئێستا بڕواناکەم لە کەلیمەی مەدح و ستایش زیاتریان بیستبێ، یەکێ بەتوتی شەکر گفتار و ئەویتر بە بولبول شیرین کەلام ناویان لێ ناون....تاد))[٧٩٨].

---

[796] بڕوانە: ژین (ژ ٥٧٣: ١) .

[797] بڕوانە: ژین (ژ ٦٨٣: ٣) .

[798] بڕوانە: ژیان (ژ ٣٣٥: ١) .

٩. ئەدەبی بەراوردکاریی:

ئەگەرچی پێش پیرەمێرد چەند هەوڵێکی دیاریکراو بۆ نووسینی ئەدەبی بەراوردکاریی بەزمانی کوردیی دراون[٧٩٩]، بەڵام پیرەمێرد لە لاپەڕە (٥)ی ژمارە (٤٦٣)ی ژیانداو لەژێر ناونیشانی (بەراوردی ئەدەبیات) دا هەنگاوێکی دیاری هەڵهێناوەو کورتەباسێکی ئەم بەراوردە دەکات و شیعرێکی عەرەبیی و کوردیی و تورکیی و فارسیی بەراورد دەکات.

((تائێستا کردومانە بەمۆدە ئاساری ئەدەبی عەرەبی تەرجومە دەکەین، وابڵێین کوردو تورك بە نسبتی عربەوە ئەدەبمان کەم بووە، ئەی چی لە عەرەبەکان دەکەی کەلە جاهیلیەتەوە ئاساری شیعریان کزبووە !...تاد))[٨٠٠].

١٠. چیرۆك:

پیرەمێرد بۆخۆی لەم ڕۆژنامەیەدا چیرۆکەکانی (مەم و زین و دوانزە سوارەی مەریوان) ی بە زنجیرە بڵاوکردۆتەوە، ئەم نمونەیەی خوارەوە بەشی یەکەمی (مەم و زین)ە، کەلە لاپەڕە یەکی ژمارە ٣٣٠ دا بڵاوکراوەتەوە، نموونەیە بۆ ئامادەیی هونەری چیرۆك لە ڕۆژنامەکەدا و بەناوی (نقابداری بەرك سپی)ەوە نوسیویەتی:

((''مەم'' ڕەنگ زەرد، دڵ بریندار، نا هێمن و لەگیان بێزار بەسەر تەلارەکەدا بێ ئیختیار دەهات و دەچوو، باری عەشق، ئەو قەدو باڵای مردانەی چەماندبووەوە....تاد))[٨٠١].

١١. چیرۆك لەسەرزاری گیاندارانەوە:

((لە تیپی جانەوەراندا ڕێوییەك هەیە (قرە قولاق- گوێی ڕەش)ی پێ ئەڵێن، پێشخدمەتی شێرە، ڕۆژێ شێری هەڵ فریواند وتی بابچین بۆ حەج...تاد))[٨٠٢].

---

[799] بڕوانە : ئومێد ئاشنا (٢٠٠١: ٦٩).

[800] بڕوانە: ژیان (ژ ٤٦٣: ٥) .

[801] بڕوانە: ژیان (ژ ٣٣٠: ١) .

[802] بڕوانە: ژین (ژ ٥٥٦: ٢) .

١٢. چیرۆکی گاڵتەجاڕی:

((مەلایەك و خەیاتێك و دارتاشێك ئەکەوتنە ڕێ، بۆ سەفەر ئەچوون، ماکەرێکیان پێ بوو، کتێبی مەلاو داری دارتاش و کوڕوکوتاڵی خەیاتیان لێ بار کردبوو...تاد))[803].

١٣. چیرۆکی پۆلیسی:

لە ئینگلیزییەوە کراوە بەکوردی، بە قەڵەمی ڕەمزی قەزاز:

(("دڵداریی لۆزان و فیرس"

"ئەو جەریمە دڵدارییەی کە عالەمی ئەورووپای هێنایە لەرزە"

یەك مانگ لەمەوپێش لە انگلترە لە (لەندەن) جەریمەیەکی دڵداریی وا ڕوی داوە کە تا ئەمڕۆ لە ڕوایەتە دڵدارییە بەناوبانگەکانی پێشووشدا نەبینراوە))[804].

١٤. چیرۆکی وەرگێڕدراو:

(("ژنی بێ کەڵك" لە ماکس فیشەرەوە: ڕۆژێکیان چوومە موحازەرەیەکەوە، لەوێ چاوم بە کچێکی زۆر ئێسك سوك و خوێن گەرم و جوان کەوت، خەریکی شت کڕین بوو...تاد))[805].

١٥. کورتە چیرۆك:

بابەتی ئەدەبیی زۆر لەم ڕۆژنامەیەدا دەبینرێنەوە، زۆربەی ئەوانە شیعرن، بەڵام لە بەشێکی تریاندا پەخشان و گێڕانەوەو چیرۆك و کورتەچیرۆکی ناوازە هەن، یەکێك لەدیارترین کورتە چیرۆکەکانی ناو "ژیان" ئەو کورتە چیرۆکەیە کە (سیاپۆش) لەژێر ناونیشانی (شیرین لەسەرە مەرگا)دا نووسیویەتی:

---

803 بڕوانە: ژین (ژ ٥٥٧: ٢) .

804 بڕوانە: ژین (ژ ٥٦٢: ٤) .

805 بڕوانە: ژین (ژ٥٧٦: ١) .

بنکەی ژین www.zheen.org

((ڕاکشابوو لەسەرجیێ، چاوەڕیێ بو کەی مەرگ دیێ، پرچێکی کاڵی ئاڵۆزاو بە ڕویا پخشان بوو بوو، ئەت وت ئەمەو بەری ڕۆژی گرتووە....تاد))[٨٠٦].

١٦. وتاری ئەدەبیی:

جوانیی نوسین و ئاواز بەخشین بە دەربڕینەکان و یاریکردن بەو واتایانەی وشەکان هەڵیاندەگرن، تایبەتمەندیی دیاری ئەم ڕۆژنامەیەن، خۆ ئەگەر ئەمانەی وتران لە هەندێك بابەتدا کەمتر دەربکەون، ئەوا لە بابەتگەلی لەم جۆرەی خوارەوەدا بە ئاشکرا دەردەکەون، بۆیە بابەتێکی پەخشانی ئەدەبییان لە قاڵبی وتارێکدا پێك هێناوە، لەژێر ناونیشانی (گوڵدەستەی گوڵان) دا پیرەمێرد دەنووسێت:

(("ژیان" بەهاری گوڵ و گوڵزاری دەوری شاری دەورکردەوەو هاوینی گوڵزاری ناوشار دێنێتە فەڕ.

گوڵی بەهارە نازك و ئاوارە، بەڵام ئای ناپایە، ئەوە گوڵێکم دەویێ گوڵان بی بینیێ، شێوەو تابینی گوڵان بنوێنیێ، هەتاو ڕەنگی هەروا بمێنیێ، ئەو ڕسکە گوڵەم دوێنیێ لە (نوێنە) –معرض– ی مکتبەی کچاندا دی...تاد))[٨٠٧].

www.zheen.org

١٧. وتاردان:

ئەو وتە یان وتارانەن کە زارەکییانە لە بۆنەیەکی تایبەتدا خوێندراونەتەوەو لە ڕۆژنامەکەدا دەقەکەیان بڵاوکراوەتەوە، وەك ئەم نموونەیە کە وتەی "جەعفەر پاشا" یەو لەبەردەم "کۆمەڵەی گەلان" دا پێشکەشی کردووە لەژێر ناوی "وتەی جەعفەر پاشا لە عصبة الأمم" دا، بڵاوکراوەتەوە:

---

[806] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٨: ٣) .

[807] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٩: ١) .

((دەستورێك كە ئەنجومەنی (بولاندا) دەریان كردووە بە ڕێكەوتنێكی دروست و بێ كەم و كاست لەگەڵ سەرەتای بنچینەیی عوسبەت و لئومەمدا ڕێك ئەكەوێ...تاد))[808].

١٨. وەرگێڕانی ئەدەبیی، ڕۆمان:

(("خدمەتێكی ژیان"

لە ئەستەموڵەوە من دڵبستەی كتێبێكی (ڕۆمان) ڕیوایەتی جالغی بوو بووم، زۆریان لێ كردم كە بی كەم بە كوردی...، وەرم گێڕایە سەر زمانی كوردی...))[809].

١٩. ئەفسانە:

(("هەندێ لە خورافاتی كۆن"

منداڵ بووم شەو بەلای قاوەخانەكاندا ڕائەبوردم لەهەموو گەڕەكێ یەكێك ئەسكەندەرنامەی ئەخوێندەوە...تاد))[810].

٢٠. قسەی نەستەق:

ڕۆژنامەكە بایەخی داوە بەو وتەو پەندو حیكمەتانەی لەزمانەكانی ترو لای نەتەوەكانی تر باون، یان لە فۆلكلۆری كوردییەوە بۆیان ماوەتەوە، بۆیە لە هەندێ ژمارەدا پتر لە بیست قسەی نەستەقی جیاجیای بڵاوكردۆتەوە، وەك ئەم نموونەیە كە پیرەمێرد بەناوی نەژادی كوڕییەوە لەژێر ناونیشانی (قسەی جوان) دا نووسیویەتی:

((ئافرەت لە دڵداریدا، پیاو لە دۆستیدا غالبن...تاد))[811].

---

[808] بڕوانە: ژیان (ژ٤١٥: ١) .

[809] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٨: ٤) .

[810] بڕوانە: ژیان (ژ٦٩: ٢) .

[811] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٨: ٢) .

بنكەی ژین
www.zheen.org

هەروەها وتەی ناودارانیش بڵاودەکاتەوە:

(("ئەفکارو حکمیات بۆ کرداری ژیان" ناوی ئەو ئەسەرەیە کە لەلایەن موفەتیشی مەعاریفی فەرانسایی، کازەوە کۆکراوەتەوەو کراوە بە کوردی...))[812].

٢١. گاڵتەوگەپ:

گاڵتەوگەپ بەشێکی زۆری دەچێتە خانەی ئەدەبی فۆلکلۆرییەوە، بەڵام کاتێك دێتە ڕۆژنامەوە وەك جۆرێکی خۆشیی بەخشین بەخوێنەر تێکەڵ بە هونەرەکانی سەرگەرمکردنیش دەبێت، لەژێر ناوی "گاڵتەوگەپ" دا بابەتێك بڵاوکراوەتەوە، کە وەك نموونە بۆ ئەم جۆرە ئەدەبە وەری دەگرین کە لەچەندین ژمارەی تریشدا بابەتی لەبارەوە نووسراوە:

((ئەحمەد پاشای ئاخر حوکمداری سلێمانی، ئێواران لە دوڕیانی گۆیژەو هۆمەرە کوێر لەسەر جۆگەی ئاشی خەلیل لەبن توەکانی زوجەدا دادەنیشێ، ئافرەتێ لە هاوڕێی بەجێ ئەمێنێ، بە بەردەمیانا ڕائەکا، ئەویش ئەڵێ: (توند مەڕۆ مەقەستەکەت دەسوێ) ژنەیش نای کاتە نامەردی دەڵێ: (بیش سوێ بەرسمێڵی تۆی پێ دەکرێ) پاشان پێ دەکەنێ و خەڵاتی دەکا...))[813].

www.zheen.org

٢/٤) ڕەهەندی ڕۆژنامەنوسیی

---

[812] بڕوانە: ژیان (ژ٤٠٨: ١) .

[813] بڕوانە: ژیان (ژ٤١٥: ٣) .

٤/٢-١) چەشنەکانی ڕۆژنامەنوسیی و ژیان و ژین

غەزەتەی* "ژیان و ژین" یان ڕۆژنامەی "ژیان و ژین" وەك ڕۆژنامە خۆی ناساندووە، خولی دەرچوونی هەبووە هەفتانە بڵاوکراوەتەوە، هەرچەندە زۆرجار بەهۆی سەختی بارودۆخ و خراپی چاپخانەو نەبوونی کەرەستەی چاپەوە دەرچوونی دواکەوتووە.

لە "ژیان"دا هەواڵ و بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان زیاتر دەردەکەون وەك لە "ژین" دا، هۆکاری ئەمەش بەگشتیی مۆڵەتی ڕۆژنامەکەیە کە لەسەردەمی ژیاندا وابووە کە ((هەموو شتێك ئەنووسیێ))[814]، بەڵام دواتر کە مۆڵەتی نویێ وەردەگریێ لەژێر فشاری حکومەتدا بە ئاڕاستەی ئەدەب و هونەرو لایەنە کۆمەڵایەتییە گشتییەکاندا دەڕوات و دەبێتە ((ڕۆژنامەیەکی ئەدەبیی و فنی و کۆمەڵایەتی))[815].

بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا ڕۆژنامەکە بابەتگەلی زۆری ڕۆژنامەنوسیی بڵاوکردۆتەوە وەك لەم نموونانەی خوارەوەدا دەردەکەون، بەڵام لەبەشی هەرە زۆریاندا داڕشتنی ئەدەبییانە بەکاردەهێنرێت، ئەوەی جێی سەرنجە بەشی هەرە زۆری ڕۆژنامەکە بەئەدەبو ڕۆژنامەنوسییەوە پیرەمێرد وەك کەس خۆی نووسیونی، ئەگەر لەئەدەبدا بەشداریی دەیان ئەدیب و نووسەر هەبن، ئەوا بۆ هونەرو بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکان چ وەك ڕوماڵکردن، یان نووسین، یان داڕشتنەوە یان وەرگێڕان، یان ئامادەکردن بووبن، کەسی دیارو سەرەکیی و کەسی یەکەم و کۆتایی خودی پیرەمێردە، پیرەمێردیش بۆئەوەی هەواڵە مردووەکان بە زیندوویی لە ڕۆژنامەکەدا بڵاوبکاتەوەو حەزو سەلیقەو چێژی خوێنەری کورد تێربکات و تەڕیان کاتەوە، زمانێکی ئەدەبیی بەکارهێناوە، زمانێك کە تێیدا پیرەمێرد یان

---

* غەزەتە: لە "گازێت" ی ئیتاڵییەوە هاتووە کە ناوی ئەو دراوە ئیتاڵییە بووە کە لەسەدەی پانزەدا بەکاردەهات و هەواڵە بەدەست نووسراوەکانیشیان بەم دراوە دەکڕیی کە وەك هەواڵنامەی بەدەست نووسراو دەفرۆشران و لەناوی ئەو دراوەوە ناونرابوون بە (جازناتات). بڕوانە : هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧: ٤٧).

[814] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ١) .

[815] بڕوانە: ژین (ژ٥٧٩: ١) .

سەرچاوەیە، یان گێڕەرەوەی ڕوداوەکانە یان لێدواندەرە لەسەر ڕوداوو بابەتەکان، واتە بەدەگمەن بابەتێکی ڕۆژنامەنوسیی دەخوێنینەوە کە پیرەمێرد ڕای خۆی لەسەری لەناو بابەتەکەدا تۆمار نەکردبێت، گەر ڕای خۆیشی نەنووسیبێت بەشێوەیەکی وەسفییانەی ئەدەبییانە تۆماری کردوون کە زۆرجار لە خوێندنەوەی هەواڵێکدا خەیاڵمان بۆ خوێندنەوەی پەرەگرافی پەخشانێکی هونەریی دەچێت. دیارە ئەم ستایڵەی پیرەمێرد لە نووسینی ئەدەبیانەی ژانرە ڕۆژنامەنوسییەکاندا لەخۆوە نییەو زیاتر بۆ لایەنێکی واقیعی و بابەتییانەی کۆمەڵایەتیی خوێنەرو خەڵکی کورد لەو سەردەمەدا دەگەڕێتەوە، لەلایەکی تریشەوە بۆ نەبوونی ڕۆژنامەوان و ڕۆژنامەی پێشەنگی هەواڵیی و سەرچاوەکانی وەرگرتنی زانیاریش دەگەڕێتەوە، چونکە کاتێك بمانەوێت نووسەرانی ناو ژیان و ژین بەسەر ئەدەب و ڕۆژنامەگەرییدا دابەش بکەین، ئەوا ئەگەر دوو سێ کەس بکەونە خانەی ڕۆژنامەنوسییەوە، ئەوا تەنها یەك کەس لەوانە دەکەوێتە خانەی ڕۆژنامەوانییەوە کە (پیرەمێرد)ە، بەڵام دەتوانین لیستی نووسەرانی ئەدیب لەڕۆژنامەکەدا ڕێکبخەین وەك لە پێشەوە ئاماژەمان بۆ کردوون.

ئەمەش ئەو ڕاستییە دەسەلمێنێت کە ئەگەر "ژیان‌وژین" بەرجەستەبووی ڕەوتی ڕۆژنامەگەریی کوردیی بووبێ لە سلێمانی، ئەوا خودی ڕۆژنامەکە گوزارشتکەرە لە زاتێك کە ئەویش پیرەمێردە، واتە دواجار دەزگای نێرەر یان پەیامی نێردراو بریتی دەبێت لەزەینی تاکە کەسێك کە پیرەمێردە و کەسی تر و هەر ئەویشە بە ئەزمونی خۆی ئەو هەموو نووسەرە داهێنەرو خاوەن بەرهەمانەی کورد چ بە بەرهەمی خۆیان یان بە گۆڕین و وەرگێڕان ڕادەکێشێتە ناو ڕۆژنامەکەیەوە، کە دەشێ ئەمە بۆ یەکەمجار بێت ڕۆژنامەیەکی کوردیی لەمێژووی خۆیەوە تا ئێستا دەربچێت و بێ جیاوازی ئایدۆلۆژیاو دنیابینیی و بڕواو بیرکردنەوەیان، نووسەران هەموو تیایدا بەشداربن. پیرەمێرد سەرچاوەی نووسینی پتر لە ٧٠٪ ی بابەتەکانی ناو ڕۆژنامەکەیە، لەو ٣٠٪ یەشی پتر لە ٢٠٪ ی ئاگادارییەکان داگیرییان کردووە کە لەدەرەوەی پرۆسەی نووسینی ڕۆژنامەکانن.

www.zheen.org

لە ژانرە ڕۆژنامەنوسییەکاندا، وتارەکان زاڵن، وتارەکانیش کەمتر ڕەچاوی وتاری ڕۆژنامەنوسییان کردووە، زۆربەیان پڕن لە ڕێنموونی و ئامۆژگاریی و هەندێ جاریش پیاهەڵدان، بۆیە پشکی ژانری ڕۆژنامەنوسیی بابەتیی لە "ژیان و ژین" دا کەمترین ڕووبەر لە ڕۆژنامەکەدا، دەگرێتەوە.

بۆ سەلماندنی زاڵبوونی داڕشتنی ئەدەبیی بەسەر هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکاندا، ئەم نموونانە دەخەینەڕوو:

١- لە ئاگاداری ناوگۆڕینی فایەق وشیاردا، پیرەمێرد ئاگادارییەکە بەشیعر دەنووسێ:

((فایەق بۆئەوە کە ببێ بە کورد

ناونرا وشیار ناوی تەبدیل کرد))[٨١٦].

٢- لەبابەتە ڕۆژنامەنوسییەکاندا، وەسفی ئەدەبیی بەکارهێنراوە، بۆ نمونە لە سەروتاری ژمارە ٣٤١ دا دەنووسێ:

((شەوی سێ شەممە شەوێکی فێنك و خۆش، ئاسمانێکی بەشەوق، ئەستێرەکان لەسەردا جریوەیان ئەهات و ئێمەیش بەشەوقی ئەدانەوە توکەی سمێڵمان ئەهات...تاد))[٨١٧].

٣- تێکەڵکردنی ڕای کەسیی و پەیڕەوکردنی پیاهەڵدان لە هەواڵەکانیدا:

- ((مەبعوسی موحتەرەممان جەنابی محەمەد ساڵح بەگ بە موناسەبەتی تەعتیلی مەجلیسی مەبعوسانەوە لەم چەند ڕۆژانەدا تەشریفییان هێناوەتەوە سلێمانی، عەرزی بەخێرهاتنەوەی دەکەین))[٨١٨].

- ((جەنابی صالح زەکی بەگ نەوەی ساحێبقڕان کە لەبەغدا معاون مدیر عامی داخلیەیە بواری ئیشیان داوەتێ هەتا چوار مانگ، هەموو خاوو خێزانەکەیشی دێ نێتەوە ئێرە لەناو خۆمانا ڕادەبوێرن))[٨١٩].

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[816] بڕوانە: ژیان (ژ٤٠٧: ٣) .

[817] بڕوانە: ژیان (ژ٣٤١: ١) .

[818] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٥: ٤) .

[819] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٧: ٣) .

- ((جەنابی عومەر نەزمی بەگ موفەتیشی ئیداریی و ئەلویەی مەعلومە دوێنێ تەشریفییان هێنایە سلێمانی. ئەم زاتە بە دوو باڵی عەدلیی و ئیداریی لە ئاسمانی سەعادەتا پەرواز ئەکا، چونکو لە خۆمانەو خەڵکی زۆرباشە، هیوامان بەخوا وایە زۆرتر سەرکەوێ- بەخێرهاتنی دەکەین))[820].

٤- بەکارهێنانی دێڕەشیعر لەسەروتارو بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکانی تردا:

- لەکۆتایی سەروتاری "زاخاوی دڵی میللەتە تەشریفی مەلیکمان" دا دەنووسێت: ((خوایە بۆ خاتری جەدی مەلیکی دڵسۆزمان شەرەف مقدەمی بێتە سەببی خێر بۆمان))[821].

- لەسەرەتای سەروتاری ژمارە ٣٤٧ یشدا نووسراوە:

((چەند خۆشە خاکێ هەموی یەك دڵ بێ

ئەم بە پەژارەی ئەویان بە کوڵ بێ))[822].

- بەکارهێنانی شیعر لە هەواڵدا.

لە پێشەکی هەواڵی سەردانی مەلیك بۆ ئەورووپادا نووسراوە:

((ڕۆژی یەك شەمو دەی مانگی سەفەر

مەلیك سەفەری خێری هاتەبەر))[823].

- یان لەسەرەتای وتارێکی هەمان ژمارەدا نووسراوە:

((قەومێ بیەوێ ئەویش سەرکەوێ

پێش هەموو چشتێ پارەی پێ دەوێ))[824].

- یان وەك لێدوانێك لەسەر وتارێکی قوتابیەکی زانستی دەنووسێت:

((ئافەرین زانستی بۆ ئەم ڕۆڵەیەی وا پێت گەیاند

سەر بڵندی بۆئەوەی ڕاگیری کردو تۆی چاند))[825].

---

[820] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٦: ٣) .

[821] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٣: ١) .

[822] بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٧: ١) .

[823] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٦: ٢) .

[824] سەرچاوەی پێشوو (٣).

www.zheen.org

– یان له پێشەکی سەروتاری ژمارە ٣٧٧ دا دەنووسیٚ:

((سەوادی عیراق ماتەمی پۆشا

فرمێسکی خوێنین لەچاوا جۆشا))[٨٢٦].

– له پێشەکی سەروتاری ژ ٣٨٧ دا دەنووسیٚ:

((وا بە لرخە لرخ زستانمان بۆ هات

بەفرو بەستەڵەك کەوتە ناو وڵات))[٨٢٧].

٥– شێوازی گێڕانەوەگەریی لە هەواڵەکاندا بەشێوەیەکە کە لە قسەی کەسێك بچێت نەك لە گێڕانەوەیەکی ڕۆژنامەنوسییانە، شێوەیەك کە دەشیٚ لە نووسینی درامایەکدا پەیڕەو بکرێت نەك لە هەواڵدا:

((ژاپۆن بەرەبەرە چینی هێجگاری پەستکرد، لە پلەو پۆی خست، لە بەردەرگای پایتەختی چیندا کوشتارێکی زۆریان کردووە،...تاد))[٨٢٨].

٦– بایەخدان بەشیعرو ئەدەب بەجۆرێك لەزۆر ژمارەدا لەجێی سەروتار شیعرێك بڵاوکراوەتەوە[٨٢٩].

٧– بە دەگمەن هەواڵ یان بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکانی جگە لە سەروتار لەلاپەڕە یەکی "ژیان و ژین" دا دەبینرێنەوە.

هەواڵەکان بەگشتی هەواڵی تەشریفاتیی یان هەواڵی حکومیین زۆر بەدەگمەن هەواڵی ژیانی ڕۆژانەی خەڵك و بزاوتەکانی ناو بازاڕو هەواڵی هاووڵاتیان دەبینرێتەوە.

٨– هاندان نەك پیشاندان، زۆرجار لە بابەتەکانی "ژیان و ژین" دا دەبینرێتەوە، زۆرجاریش هەڵوێست دەستنیشاندەکرێت بەرامبەر ئەو بابەتەی دەنووسرێن.

---

[825] بڕوانە: ژیان (ژ٣٥٧: ٣) .

[826] بڕوانە: ژیان (ژ٣٧٧: ١) .

[827] بڕوانە: ژیان (ژ٣٨٧: ١) .

[828] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٥: ٢) .

[829] بڕوانە: ژیان (ژ٣٨٦: ١) .

دەربارەی پشتیوانیکردنی "سپای زۆربگیر" و هاندانی گەنجان بۆ چوونە ڕیزی سوپاوە، جگە لەوەی چەند سەروتارێك دەنووسێت، بەشیعریش دەیەوێت هانی لاوان بدات:

((ئەگەر ئەتەوێ نەیەن بە گژتا

ئامادەی شەڕبە لەهەموو وەختا

لە شێنەییشدا پڕچەك بنوێنە

چاوی دوشمنی پێ بترسێنە !))[830].

٩- بەكارهێنانی هونەرە ڕەوانبێژییەكان لەنووسیندا، بۆ نموونە بەم شێوەیە ناونیشانی سەروتاری ژمارە ٣٩٢ دەنووسێت:

((لە عیراق شادی، شایی، شا، یی یە))[831].

لەناو سەروتارەكەشدا دەنووسێت:

((ئەمڕۆ لە هەموو خاكی پاكی عیراقا، زەمزەمەو شادییە، كە شایی یەعنی عەروس- شایی- مەلكی یە....وابوو بە سێ جەژن ئەمساڵ بەم جەژنە، یوسرا پاش عوسرە جەژنی دوای شینە، موشتەری لەگەڵ زەهرە قەرینە...تاد))[832].

١٠- داڕشتنی زاتییانەی هەواڵنووسیی زاڵە بەسەر داڕشتنی بابەتییانەی هەواڵەكاندا بۆ نموونە لەژێرناوی "هەڵەبجە خەریكن ئەلكتریك دائەنێن" دا دەنووسێت:

((وەك سلێمانی بەئەلكتریك چاوی ڕون بوەتەوە، هەڵەبجەیش چاوی كرایەوە، خەریكن ئەلكتریكی تیا دامەزرێنن، ئاخ خۆزگە خەیاڵەكەی شەوی گوێ شەتی بەغدامان ئەهاتەدی، شارەزوور ئەبوو بەشەو چرای نوور))[833].

١١- ڕوداوەكانی ڕۆژانەو بابەتەكانی خەڵك لە قاڵبی شیعرو ئەدەبیات، یاخود واقیعییانە لە پەندەكانی پیرەمێردداد ڕەنگیانداوەتەوە نەك لە هەواڵەكاندا، لەم

830 بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٠: ١) .

831 بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٢: ١) .

832 سەرچاوەی پێشوو.

833 سەرچاوەی پێشوو (٣).

ڕێیەوە پیرەمێرد بەپێی ڕۆژو ڕوداوەکان پەندەکانی بڵاوکردۆتەوە، لە پەندی پێشینانداا دەڵێ:

((ئاردی ناو دڕك چۆنە؟ وان ئێرە
فەرموو دوو دەستەی دۆست هەڵبژێرە
بناغەی ئێرە ساڵی دوو سەدە*
وا دەردەکەوێ خاکەکەی بەدە))[834].

((مەعاشەکەمان بەشی دۆڕانە
بەدوو جەژنانە و سێ پاش تێلانە
گەرای کوللەمان بۆ بژێتەوە
ئەمجا پێکوڕە ئەبوژێتەوە
کە مەشکە دڕە نەتەوەی بڕا
مەشکەی مەزبەتەی تەنزیلات دڕا))[835].

((زۆرکەس ئەبینین دەچێتە بەغدا
هەروەك پەتکەو نابێ بە هەودا
قەساب تەمیزی بۆ دوکان ئەبێ
کەچی بۆ ئێمە گۆشت گران ئەبێ
ڕەئیس شارەزای ئەم خووانەیە
بەڵام ئاخ مشتەی ناو هەمانەیە))[836].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤/٢-٢) هونەرە بەکارهاتووەکانی ڕۆژنامەنوسیی لە "ژیان و ژین" دا:

أ. خودییەکان:

١. سەروتار:

---

* ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەوەی سلێمانی وەك شار، لە ساڵی ١٢٠٠-١٢٠١ی کۆچییدا دامەزرێنراوە.

[834] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٣: ٢) .

[835] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٤: ٢) .

[836] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٧: ٢) .

ئەم ڕۆژنامەیە بەپلەی یەکەم بۆ هەڵوێست و دەرخستنی ڕای ڕۆژانەو قسەکردن لەسەر دۆزە زیندووەکان هاتۆتەکایەوە، بۆیە کەم ژمارەی "ژیان و ژین" هەیە، سەروتاری تیانەبێت ئەم سەروتارانە هەرچەندە لەشوێنی سەروتاردا نووسراون بەڵام وەك سەروتار نەناسێنراون و زۆرجار پیرەمێرد لەبری ئەم زاراوەیە زاراوەی (سەر ستون) یان (سەر پەڕە) ی بەکارهێناوە، بەڵام لەفۆڕم و ناوەڕۆکیشدا هەموو ئەمانە سەروتاری ڕۆژنامەکەبوون، وەك ئەم سەروتارەی لە ژمارە (٣٢٦) دا بە ناونیشانی (نەتەوەو زبانی کورد) ەوە بڵاوکراوەتەوە:

((کوردەوارییی کەلە دەورەی پادشاهی یاوزا بەهۆی هەڵ فریواندنی ئیدریسی بەتلیسی یەوە هاتە ژێر ملکەچی دەوڵەتی عوسمانییەوە و بۆ هەموو تەق و ڕەوتەك و دەوری جیهانگیریی تورك پێشڕەوو پێشواز بوون، نەیان پەرژایە سەر ئەوەی هەوڵ و تەقەلایەك بۆ خۆیان بدەن و بن بەشتی !.... تاد))[837].

یان لەژێر ناوی (سەر پەڕە)داو لە ژمارە (٣٣٢)دا بە سەروتارێکی کورت تێڕوانینی ژیان بەرامبەر بە ڕەوتی کارەکانی خۆی دەخاتە ڕوو[838].

بنكەی ژين
www.zheen.org

٢. وتار، وتاری سەرە:

وتاری سەرە یان سەردەستە، کە زۆربەی جار لەلایەن خودی پیرەمێرد خۆیەوە نووسراوە، ڕووبەرێکی دیاری ئەم ڕۆژنامەیەی داگیرکردووە، لەم وتارانەدا جگەلەوەی لاپەڕەی یەکەمی بۆ تەرخانکراوە، لە هەمانکاتدا بەڵگەو بەهانەو ڕێنمایی و ئامۆژگاریی و زانیاریی خستنەڕوو پەیڕەوکراون بۆئەوەی بڕواو تێگەیشتنی پتەو لای خوێنەر دروستبکەن.

نمونەیەکی ئەم جۆرە وتارە، وتاری سەرەی لاپەڕە یەکی ژمارە (٣٢١) کە لەستونی دووەمدا پیرەمێرد لەژێر ناونیشانی (زانستی) دا نوسیویەتی، لە بەشێکی ئەو وتارەدا هاتووە:

---

[837] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٦: ١) .

[838] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٢: ١) .

((کۆمەڵی زانستیی کەتا ئێستا چوارسەد پێنجسەد کەس لە بێکەس و بێنەوای نەخوێندەواری فێری زانستیی کردووەو ئەو نەخوێندەوارانە کە لە ئیشدا بەڕۆژ شاگرد نانەواو کۆشدرو، یابێ ئیش بوون و ئێستا بەهۆی خوێندەوارییەکەیانەوە لە ئیشدا دامەزراون....))[839].

۳. وتار، ڕۆژانە وتار:

هونەرێکی تری وتارنوسینە، بەتایبەتی لەڕۆژنامەدا بەکاردەهێنرێت، پیرەمێرد هەندێ جار ئەم جۆرە وتارەی لە لاپەڕە یەکی ڕۆژنامەی "ژیان و ژین" دا بەکاربردووە، ئەم نمونەیەش یەکێکە لەوانە، کەلە ژێر ناونیشانی "ڕۆژی ولادەتی جەلالەتی مەلیك موعەزەم"دا لە لاپەڕە یەکی ژمارە ۳۲۳ ی "ژیان" دا بڵاوبۆتەوە:

((ڕۆژی جومعەی ڕابردوو کە موسادیف یومی ولادەتی جەلالەتی مەلیکی عێراقی کرد، بە ڕەسمی و بە تەبیعی تەعتیل بو. بۆ ئێوارە بەرەو سەراو باغچەی بەلەدیە بە بەیداخی ڕەنگاوڕەنگ و بە ئەلەکتریکی موسەننەع ڕازابوەوە))[840].

٤. وتاری کۆمەڵایەتی:

وتارە کۆمەڵایەتییەکان ڕوبەرێکی زۆری ڕۆژنامەکەیان داگیرکردووەو لێیانەوە پیرەمێرد لەدەردو داو باری ژیانی ڕۆژانەو بوارە جیاجیاکانی کۆمەڵ دواوەو یاساو بەڵگەی زیندووی تێدا خستونەتەڕوو، ئەم وتارەی خوارەوە کە بەناونیشانی "دەستگیرۆیی داماوان" نووسراوە یەکێکە لەم جۆرە وتارانە لە "ژیان" دا بڵاوبۆتەوە:

((ئەمساڵ چونکو گەرمیان بارانی نەبوو، زەوی گیای لێ نەڕوا، گەرمیانیی ڕان و ڕەوکیان قڕی تێ کەوت، ئەوی کە بۆیان دەرچوە بە ناچاری ڕویان کردۆتە خاکی

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[839] بڕوانە: ژیان (ژ۳۲۱: ۱) .

[840] بڕوانە: ژیان (ژ۳۲۳: ۱) .

ئێمەو پەنایان بۆ ئێمە هێناوە، ئەمە بە زمانی خۆمان (لێ قەوماوانیان) پێ دەڵێن))[841].

٥. وتاری زمانەوانیی:

وتاری زمانەوانیی چ لەسەر مێژوی زمان بێت یان لەسەر زانستی زمان بێت لە ڕۆژنامەکەدا ڕەنگی داوەتەوەو ئامادەیی خۆی هەیە، وتاری (زبانی کوردی) یەکێکە لەو وتارانە کەلە لاپەڕە (١) ی ژمارە (٣٢٧) دا بڵاوکراوەتەوەو تیایدا هاتووە:

((لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا وا دەرکەوتووە کە بنچینەی ئێمە لەگەڵ کۆنی ئێرانداا یەکێکە، هەندێ وتویانە ٣٣٠٠ و هەندێکی تر دەڵێن ٢٧٠٠ و لەدواییدا لێیان کورت کردۆتەوە، هێناویانەتەسەر ٢٦٧٠ ساڵ پێش پێغەمبەری عیسا دا کە باپیرە گەورەمان لەم دیوو دیوی شاخی هندوکوشەوە کۆچیان کردووە بۆ مدیەو ئەوناوە، ئەوسایە کە هاتوون هەموویان بە زبانی (ئاوێستا) دواون....تاد))[842].

٦. وتاری تەندروستی:

لەم جۆرە وتارەدا ڕۆژنامەکە درێغی نەکردووە، چەندین وتاری تەندروستی بڵاوکردۆتەوە تا هۆشیاریی و ئاگایی و ڕێنمایی تەندروستیی بە خەڵك ببەخشێت، لەژێر ناونیشانی "مردنی منالی ساوا" دا دەنووسێت:

((ئەو ئینسانە لەش ساغانە، کە ئەتوانن بە مەتانەتی لەشیان گەلی میکرۆبی بێ فەڕی نەخۆشی ئەفەوتێنن....تاد))[843].

٧. وتاری کاریکاتێری:

[841] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ١)

[842] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٧: ١) .

[843] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣١: ١) .

بنکەی ژین
www.zheen.org

هەندێ جار ئەم جۆرە لە وتار لەگەڵ تەنز یان ڕەخنەشدا تێکەڵ دەبێت، لەم ڕۆژنامەیەدا جۆرێك لەم وتارانەش بڵاوکراونەتەوە. ئەم نموونەیەی خوارەوە یەکێکە لەو وتارە کاریکاتێرییانەی زیاتر بەلای تەنزدا دەڕوات و لەژێر ناونیشانی "هەزەلیات- خەیاڵی ڕۆژو"دا بڵاوکراوەتەوە:

((یەکێ لە شاعیرە خەیاڵ بازەکان وتویە، هیچم لەماڵا نیە، ئەگەر ڕەمەزان ڕووبکاتە ماڵم لە برسا ئەیخۆم...تاد))[844].

٨. وتاری ڕۆژنامەوانیی:

چەند وتارێك دەربارەی مێژووی ڕۆژنامەنوسیی و پرۆسەی ڕۆژنامەگەریی و بایەخی ڕۆژنامە لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاوکراونەتەوە، نموونەی ئەمانە ئەم وتارەیە کە لە ژمارە ٦٩٠ دا لەژێر ناوی (غەزەتە) دا بڵاوکراوەتەوە، تیایدا هاتووە:

((ئەم حکومەتانەی کە لەسەر زەمیندا دامەزراون و نگهبان و پارێزگاری ژێر دەستەکانی خۆیانن و هەوڵ بۆ ئاسایش و ئاسودەیی ئەوان ئەدەن...، غەزەتەیش بەمەناڵێن کە هەروا دوو قسەی قۆڕی بن هەڵدراو و لاپچڕاو یا گاڵتەوگەپ بن...))[845].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٩. وتاری ئابوریی:

لە ژمارە ٤١٢ دا وتارێکی ئابوری بڵاوکراوەتەوە وەك نموونەیەك بۆ ئەم جۆرە وتارە وەرمانگرتووە کە لەژێر ناوی (اقتصادی) دا نووسراوە:

((موعادەلەیەکی ریازی یان قاسیەو قیاسێکی مەنتیقی کە هەموو لکێکی ڕێك و پێك بێ ویك بگرێتەوە، ڕاست و ڕەوان دێتە دەرەوە، وەك دەڵێن قەتیعەتی ریازی کەچ و کروچی تیا نابێ...تاد))[846].

---

[844] بڕوانە: ژیان (ژ٣٨٩: ٣) .

[845] بڕوانە: ژین (ژ٦٩٠: ١) .

[846] بڕوانە: ژیان (ژ٤١٢: ١) .

١٠. وتاری سایکۆلۆژیی:
جۆرێکی تری وتارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەیە کە یان لە ڕوانگەیەکی سایکۆلۆژییەوە لە بابەتێك دەدوێ یان باس لەخودی سایکۆلۆژیا دەکات، نموونەی ئەم جۆرە وتارە ئەم وتارەیە کە لەژێر ناوی "سایکۆلۆجی تازە- دایك" لە ژمارە ٤٣٤ دا بڵاوکراوەتەوە:
((ناپلیۆن وتوویە: "دایکم منی بەم پایەیە گەیاند"، مەلاکانی خۆشمان ئەڵێن: "بەهەشت لەژێر پێی باوك و دایك دایە"....تاد))[٨٤٧].

١١. وتاری ئاییناسی:
جۆرێکی تری وتارەکانی ژیان و ژین وتاری ئایین، یان ئایناسی یان بۆنەو مەراسیمە ئایینییەکانە، وەك ئەم وتارە ئایینناسییەی لە ژمارە ٤٥٨ دا بڵاوکراوەتەوە لەژێر ناوی "عیلمی فقە" دا باس لەزاراوەی "مروری زەمان" کراوە:
((مروری زەمان بە دەعوایەك ئەڵێن کە ساڵی بەسەردا ڕابوردبێ وە کۆن بوو بێ...تاد))[٨٤٨].

بنکەی ژین
www.zheen.org

١٢. وتاری هونەری:
هونەرو بوارە هونەرییەکانیش بەشێکی گرنگی ڕۆژنامەکەیان پێکهێناوە، لە ژمارە ٥٣٨ دا وتارێکی هونەریی لەژێر ناونیشانی " شیعرو فەن"دا بڵاوکراوەتەوە، وەك نموونەی ئەم جۆرە وتارە وەریدەگرین:

---

[847] بڕوانە: ژیان (ژ٤٣٤: ٢) .
[848] بڕوانە: ژیان (ژ٤٥٨: ١) .

((بیستومە شاعیرێك داستانێك بۆ پادشاهێك ئەڵێ، پادشا ئەفەرموێ گیرفانی پڕکەن لە ئاڵتون،...ئێستاش لە "ئەوروپا" هەموو ساڵێ موکافەئاتی :نوبڵ" ئەدرێ بەڵام زۆرتر بە ئەهلی فەن ئەدرێ شیعر ڕەواجی نەماوە...))[٨٤٩].

١٣. وتاری ساتیری:

وەك ئەم وتارە کە لەژێر ناوی "بەشی پێکەنین- وڵات پەروەری" دا بڵاوکراوەتەوە:

((پێت ئەڵێن بەخوا برا بێ هۆش و گوشە، خۆ ئەوەندە شعوری نیە خزمەتێکی وڵاتەکەی بکاو بەکاری شتێك بێ....تاد))[٨٥٠].

١٤. تەنزەوتار:

((جاران پۆلیس و عەمەلەی بەلەدیەو فەڕاشی دەوائیریشیان بۆ ئێمە نەهێشتۆتەوە، کاریان ڕاست بێ ئێستا داوای تەزکەرەی نفوسیان لێ دەکەن...تاد))[٨٥١].

بنکەی ژین
www.zheen.org

١٥. وتاری یاسایی:

لە ژێر ناونیشانی:"عیلمی حقوق"دا دەنوسێت:

((لە عیلمی حقوقدا غایەی جەمعیەت و حکومەت نیشان ئەداو ئەڵێ: وەزیفەی دەوڵەت بۆ ئەمنیەتی داخلی و خارجیی قوەی زابیتە...تاد))[٨٥٢].

---

[849] بڕوانە: ژیان (ژ٥٣٨: ١) .

[850] بڕوانە: ژیان (ژ٤٠٩: ٢) .

[851] بڕوانە: ژیان (ژ٤١٢: ٢) .

١٦. وتاری فەلسەفی:

لەژێرناوی "فەلسەفە" دا: ((لای ئێمە حەیات بۆچی وا بێقەدرە ؟! خوا ئەم ڕۆحەی کە بە ئەمانەت داوە بە بەشەرو زیندەوەر...تاد))[٨٥٣].

١٧. وتاری کەشناسیی:

لە ژێر ناونیشانی"اقلیم گۆڕاوە"دا دەنوسێت:

((ئەو ساڵەی لە ئەستانبوڵ هاتمەوە بەفر ڕێی سلێمانی گرتبو ٤٢ شەو لە کەرکوك ماینەوە...تاد))[٨٥٤].

١٨. وتاری ئامۆژگاریی:

لە ژێر ناونیشانی "ئامۆژگاری" دا دەنوسێت:

((ئەڵێن ئەوروپا وەکویەك ئەژین، گشتیان بەبەزم و ئاهەنگ گوزەران ئەکەن...تاد))[٨٥٥].

بنكەی ژین
www.zheen.org

١٩. وتاری زانستی

لە ژێر ناونیشانی"هەندەسەی میعماری دەوری ئیسلامی " دا دەنوسێت: ((سەرەتای بنیاتی ئیسلام لەمزگەوتی مەدینەی منەوەرەوە پەیدابوو...تاد))[٨٥٦].

٢٠. وتاری وەرزشی:

وەرزش دێتە ڕۆژنامەکەوە سەرەتا وەك هەواڵێکی کورت بەڵام دواتر دەبێتە وتارێکی سەرەکیی ڕۆژنامەکەو لە لاپەڕە ١ ی ٣٩٦ دا لەژێر ناونیشانی "فوتبۆڵ- تۆپ بازیی" دا، باس لە بایەخی وەرزش و یاریکردن دەکات:

---

852 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٢: ٤) .

853 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٥: ١) .

854 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٦: ١) .

855 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٨: ٤) .

856 بڕوانە: ژین (ژ٥٨٨: ١) .

((ئێستا یاری فوتبۆڵ بوەتە یارییەکی جیهانی شمول و کەوتوەتە قاڵبێکی واوە بە أصول و ئاداب و لەلەو بە سەعادەت و دقیقە یاری دەکرێ...تاد))[857] ل١، ٣٩٦.

٢١. وتاری وەرگێڕدراو:

لەژێرناوی "بەراورد" دا "محمد عبدالرحمن" نووسیویەتی:

وەرگێڕان لە گۆڤاری (رسالة) ی میسرییەوە: ((لە بەینی ژن و پیاودا، ئایا شەرق شەرقەو غەرب غەربە، لە هەموو شتێکدا ؟...تاد))[858].

٢٢. ستون:

ستونی ڕۆژنامەنوسی هونەرێکی دیاری ئەم ڕۆژنامەیەیە ئەمەش بۆ گوزارشتکردنە لەو ڕووداوانەی کە ڕۆژنامەو نووسەرە دیارەکەی کە خودی پیرەمێردە دەرکیان بە بایەخیان کردووەو قسەیان لەسەرکردوون و نەتوانراوە لە قاڵبی تەسکی هەواڵدا بێ خوێندنەوەی پێش کات و ئاکامی ڕووداوەکان بیانخاتەڕوو، یەکێ لەو ستونانە ستونی (لەم لاو لەولاوە) یە کە لە چەندین ژمارەدا بەم ناونیشانەوە نووسراوە. لە یەکێ لەو ستونانەدا دەنوسێت: ((وا دەردەکەون کە موتەسەریفی موسڵ خەریکە کوێستانی لای عەمادییە بکا بە هەواری هاوینە بۆ ئەوانەی کە لەگەرمای بەغداو بەسرا ڕائەکەن و خۆیان دەخەنە کوێستان. بەڵێ ئەمە زۆر بەجێیە چونکە ئەو دیارییەی بۆ شارێکی بێگانەی دەبەن با لەناو خۆمانا بمێنێتەوە...))[859].

٢٣. ستونە ڕیکلام

[857] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٦: ١) .

[858] بڕوانە: ژین (ژ٥٥٦: ٣) .

[859] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٢: ٣) .

بنکەی ژین www.zheen.org

"مژده"

((ساڵێکه ئێمه مژدەی مەولوودنامەی شێخ محمدی خاڵمان داوه، ئەمه لەوانەیه که هەرچی موسڵمان دەبێ نوسخەیەکی ببێ...))[860].

٢٤. گۆشه:

هەندێ گۆشه لەم ڕۆژنامەیەدا هێندەی تەمەنی ڕۆژنامەکه درێژەی کێشاوه وەك گۆشەکانی پەندی پێشینان، کردوکۆشی، ڕۆحی مەولەوی...تاد، دەشێ ئەمانه وەك گۆشەی بەردەوام بناسرێن، نموونەی ئەمانەش ئەم گۆشەیەیە کەلە لاپەڕە ١ی ژماره ٤١٧ دا بڵاوکراوەتەوە:

((پایز، گەڵاڕێزانی خۆی کرد، هەوری نووی دەخورێ، بەرگی هەژاران دەدڕێ، باران ڕێی کردو کۆشی زۆر کەس دەبڕێ...تاد))[861].

٢٥. گۆشەنیگا:

تێڕوانینی نووسەرێکه بۆ نووسین یان بابەت یان تێڕوانینی کەسێکی ترو له ڕۆژنامەکەدا وەك تێڕوانینی کەسیی بڵاوکراوەتەوه، وەك ئەم گۆشەنیگایەی "لاوێکی کورد" لەژێر ناونیشانی "سامانی وڵاتەکەمان" دا بڵاویکردۆتەوه:

((پیرەمێردی موحتەرەم وەختی خۆی لەژیاندا لەم بابەتەوه مەقالەیەکی دوورودرێژی نووسیبوو چەندم پێ خۆش بوو، چونکه مقالەیەکی وای هێنایەوه بیرم که ئێمه ئەگەر بەبێ ئامۆژگاریی ئەو مقالاته بەڕێوه بڕۆین وا لات و ماڵ وێران نابم...تاد))[862].

٢٦. ڕونکردنەوه:

هەندێ ڕونکردنەوه لەم ڕۆژنامەیەدا دەخوێنینەوه که بەشێکیان ڕونکردنەوەی کەسین و بەشێکی تریان ڕونکردنەوەی خودی ڕۆژنامەکەو بەشێکی تریشیان

---

[860] بڕوانه: ژیان (ژ٥٤٤: ٤) .

[861] بڕوانه: ژیان (ژ٤١٧: ١) .

[862] بڕوانه: ژیان (ژ٣٤٥: ٢-٣) .

www.zheen.org

ڕونکردنەوەی فەرمین لەسەر بابەتە بڵاوکراوەکانی ڕۆژنامەکە هاتوون و بڵاوکراونەتەوە، وەك نموونەی ئەمەی دواییان کەلە لاپەڕە (١)ی ژمارە ٣٤٤ دا ڕونکردنەوەیەکی "مەکتەبی ئەولی" سلێمانی لەسەر بابەتێکی "ژیان" بڵاوکردۆتەوە بە ئیمزای (عبدالواحد نوری) بەڕێوەبەری قوتابخانەکە:

((لە غەزەتەی ئەمجارەدا سەرلەوحەی مقالەیەکم دی کە ئەمە بوو "میللەت حسابی ئەوی٧".

ئێمە کۆمەڵێ مامۆستایانی مەکتەبی ئەول بە خۆشی و فەخرەوە خوێندمانەوە، میللەتێك حسابی خۆی داوانەکا بە میللەت ناژمێررێ و هیچ قیمەتێکی نابێ لەناو ئیجتیماعی ئەقواما....تاد))[٨٦٣].

٢٧. هەڵسەنگاندن:

((دوێنێ ئێوارێ یەکێکی تازە دۆستی کۆنەکورد هاتە قەلەندرخانەوە چەند لاپەڕەیەکی ژاکاوی بەدەستەوە بوو...تاد))[٨٦٤].

٢٨. پیشاندان:

پیرەمێرد دەربارەی دەرکردنی یادگاری لاوان* بەم شێوەیە دەنووسێت و ڕای خۆی تێکەڵ بە خستنەڕوو بڵاوکردنەوەی "یادگاری لاوان" دەکات:

((جاری پێشوو نوسیبومان کە یادگاری لاوان دەرچووەو گەر دەستمان گەیشت لە چاك و خراپی ئەدوێین...تاد))[٨٦٥].

٢٩. گێڕانەوە:

باسکردن و قسەکردن و گێڕانەوەیەکی ئێستایی یان مێژوویيە لەسەر بابەتێك یان ڕوداوێك وەك ئەم بابەتەی لەژێر ناوی "ژنانمان چل ساڵ لەمەوبەر چۆن بوون" دا بڵاوکراوەتەوە:

((بە بیرەوەری هەموو لایەك لەمەوپێش دایك و باوك ژنیان بۆ کوڕیان دەهێنا، ژنانی دەستەودائیرەی ماڵی زاوا خۆیان ئەڕازاندەوە...تاد))[٨٦٦].

---

863 بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٤: ١) .

864 بڕوانە: ژین (ژ٥٧٤: ١) .

* بڵاوکراوەیەك بووە لەساڵی ١٩٣٣ دا کۆمەڵی (لاوانی کورد) لە بەغدا دەریانکردووە.

865 بڕوانە: ژیان (ژ٣٧٥: ٣) .

www.zheen.org

٣٠. چیرۆکی ڕۆژنامەنوسیی:

((یەکێ لە شاعیری پێشینانی (عەمادی لوڕ) کە لەم کوردی لوڕستانەن لە ئەسفەهاندا و لەمیانەی شعرای دەوری سەفەوی دا پایەیەکی بڵندی بووە، ڕۆژێ لەگەڵ خواجە شمس الدینی وەزیردا شەترنج یاری ئەکەن...تاد))[٨٦٧].

٣١. لێدوانی ڕۆژنامەنوسیی:

قسەکردن لەسەر ئەدیسۆن و خستنەڕووی لایەنەکانی هونەرێکی ڕۆژنامەنوسیی وەك لێدوانیان لەم ڕۆژنامەیەدا بەرجەستەکردووە، وەك لەم بابەتەدا بە ناونیشانی "ئەدیسۆن کێ بوو چی کرد"ەوە بڵاوکراوەتەوە:

((ئەدیسۆن عالمێکی گەورەی ئەمریکا بوو، خادمی بەشەرییەت بوو، لە دارالفنون خوێندوویەتی، هەربە تەجربەی خۆی پێ گەیشتووەو گەلێ ئیختراعاتی عەلاوەی فەن کردووە، ئەمساڵ لە عومری ٨٥ساڵیدا وەفاتی کرد....تاد))[٨٦٨].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٣٢. ڕانانی کتێب:

((تا ئێستا زۆرکەس لە عولەمای گەورە مەولودنامەیان نووسیوە، بەڵام هیچیان نەنووسیوە کەلە خورافات ڕوت بێ وە موسڵمانان ئیستیفادەیەکی ئەخلاقیی یان ئادابی یان ئیجتیماعی لێ بکەن، وا ئەمجارە خوا ڕەوای بینی (شێخ محمد) ی خاڵ مەولودنامەیەکی زۆر جوانی بۆ نووسین...تاد))[٨٦٩].

---

[866] بڕوانە: ژیان (ژ٤٠٨: ٣) .

[867] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٧: ١) .

[868] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٧: ٢) .

[869] بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٥: ٣) .

٣٣. ساتیر:

ڕەخنەیەکی شێلگیرانەیە بەشێوەیەکی تەنزئامێز، یان بەراوردکردن دەخرێتە ڕوو، وەك بابەتگەلێکی دیار لەم ڕۆژنامەیەدا هەن، ئەمەی خوارەوە نموونەیەکی ئەم هونەرەیە کە لەژێر ناونیشانی"ڕەئیسی جەمعیەتی نسائی شەرق"دا بڵاوکراوەتەوە:

((نور حەمادە خانم، مرخەسی هەموو جەمعیەتی نسائییە کە بۆ پارێزگاری حقوقی جنسی لەتیف لە ئەکسەری پایتەختەکانی شەرقا کۆنفرانسی داو قانونی ئایین و حقوقی ژنانی بەرهەم هێنا و همو مصاریفی لە تەرەف مەعاریفەوە دراوە. مەعارفی ئێمەش گوێی لێ بێ، هیچ نەبێ معاشی مدیری مەکتەبی کچانمان بۆ زیاد کا))[٨٧٠].

بۆ ساتیری کەسیش نموونەی "کەسی دا بەبێ کەس کەسی بێکەسان" دەخەینەڕوو:

((شاعیرێکی بێکەسمان بوو، کە سەرەتای تازە دەرکەوتنبوو، هیوای لێ دەوەشایەوە، جارجار گوڵی جوانی لێ دەگەشایەوە "لامن قشة في التماثل" وەك ژاڵە ئەو گوڵە ئاڵە، دارەکەی تاڵە...تاد))[٨٧١].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٣٤. پۆلیمیك:

وەك گوزارشتێکی وتوێژخوازانەی ڕووبەڕوانەی هێرشبەرانەی نێوان دوو نووسەر یان دوو کەس کە بەپێچەوانەی ئاراستەی یەکەوە وتوێژو گوزارشتەکانیان دەکەن دەنووسرێت، ئەم هونەرە بەکەمیی و دیاریکراوی لە "ژیان و ژین" دا بەکاربراون، ئەم بابەتەی خوارەوە بەشێکە لەو پۆلیمیکەی لەژێر ناونیشانی (گفتوگۆ) دا لە ژیان دا بڵاوکراوەتەوە:

---

[870] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٥: ٢) .

[871] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٧: ٢) .

((س- بۆچی حورمەتی ئەو ئینسانە زەبەلاحانە ناگری بەلاتا ڕا ئەبورن و هەرچی منالێ ئەبینی ئەی دوێنی؟

ج- عەزیزم مزێتیی کۆنەکان دەرکەوتووەو هیوام هەیە بەم بەسەزمانانە))[٨٧٢].

٣٥. میلۆدونگ:

لە ژێر ناونیشانی "ابخت النصر"دا دەنوسێت:

((دوێنێ شەو لەماڵی زاتێکی گەورە بووین، من هات بەخەیاڵما، هیتلەر کە لەپێشدا بە جولەکە قرانی کەوتە ناوەوەو دوای ئەم ئاشوبەی خستە دنیاوە...تاد))[٨٧٣].

٣٦. نامەی خوێنەران:

هەبوونی نامەی خوێنەران لە هەر ڕۆژنامەیەکدا بەڵگەی وابەستەبوونی ڕۆژنامەکەیە بە خەڵکەوە، ئەم ڕۆژنامەیە نەك هەر نامەگەلی زۆری لە سلێمانی و دەوروبەرییەوە بۆ هاتووە، بەڵکو لە شاری هەولێریشەوە خوێنەران بەناو بەشدارییان لە ڕۆژنامەکەدا کردووە، چ بە بابەت نادرن بێ یان داواکاریی، یان پێشنیاز و ڕاو سەرنج بێت.

www.zheen.org

ئەمەش یەکێکە لەو نمونانەی بڵاوکراوەنەوە:

((بە مۆری پۆستەخانەی هەولێرو بەناوی کوردێکی ڕاست بێژ، مەنزومەیەك بۆ ژیان هاتبوو، شێوەکەی کوردییەکی جوان و ڕاست و ڕەوانە بەڵام جۆش و خرۆش دەست نادا بۆ ئەم زەمانە، جارێ لامانە))[٨٧٤]، یان نامەیەك بەناوی "نقابداری سیاپۆش"ەوە بڵاوکراوەتەوەو تیایدا هاتووە:

---

[872] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ٤) .

[873] بڕوانە: ژین (ژ٦٠٤: ١) .

[874] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٧: ٤) .

((گەورەی خۆم نویسندەی ژیان، بە بینینی یەکەم گوڵی خەیاڵم لە گوڵشەنی (ژیان) دا گەلیٚ شاد بووم، هیوام هەیە خوێندەوارانی ژیانیش لە خوێندنەوەی وەڕس نەبووبن...تاد))[٨٧٥].

٣٧. نامەی کراوە:

"بۆ جەنابی محەمەد عەلی ئەفەندی مەئموری ئەوقافی سلێمانی"

((هەرچەندە ئینکار نیە کە فحولی عولەما لە مزگەوتاندا پیٚ گەیشتوون و هەر مزگەوتێکی سلێمانی داهیەیەکی لیٚ هاتوەتە دەریٚ. بەڵام ئەو زەمانە تەنها علومی دینییە بەکاربووە....تاد))[٨٧٦].

٣٨. نامەی تایبەت:

لەشێوەی گلەیی نامەیەکدا پیرەمێرد نامەیەکی کورتی لە ڕۆژنامەکەیەوە بۆ فایەق بێکەسی شاعیر دەنووسیٚ و لە ژمارە ٣٤٥ دا بڵاویدەکاتەوەو دەڵێت: ((ئێمە فایەق بیٚ کەسمان لە خۆمان پێشترو قەدر گیراوتر دانا، کەچی لەو نەختە نەختەکەی جارانیش بوو، ئێستا هیچمان بۆ نانوسیٚ))[٨٧٧].

www.zheen.org

٣٩. نامەی نێوان سەرۆکەکان:

((ئیمام یەحیا مەلیکی یەمەن و ئیتاڵیا تەجدیدی موعاهەدەیان کردەوەو ئیمام کاغەزێکی دوعا گۆیی و شوکرگوزاریی بۆ مۆسۆلینی دیکتاتۆری ئیتاڵیا نووسیوە))[٨٧٨].

---

875 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٨: ٤) .

876 بڕوانە: ژین (ژ٦٥١: ١) .

877 بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٥: ٤) .

878 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤١: ٣) .

٤٠. پرسەنامە:

بەچەندین شێواز پرسەنامەکان لە ژیان و ژیندا نووسراون وەك تۆمارێکی زیندووی ئەو ڕۆژگارانەو دەرخستنی دڵتەنگیی و بەشداریکردن لەخەم و پەژارەی یەکتردا بڵاوکراونەتەوە، ئەم نمونەیەی خوارەوە کە بۆ پرسەی خێزانی جەمیل سائیب نووسراوەو تیایدا هاتووە:

((جەمیل سائیبی باش کاتبی محاسب کە هەموو عالەمینی خوا خۆشحاڵە، لەم مانگی موبارەکی ڕەمەزانەدا عائلەکەی کۆچی هێجگاری کرد...، خوا تەسەلاو ئەجری بداتەوە))[٨٧٩].

٤١. پیرۆزبایی:

پیرۆزباییەکانی ناو ئەم ڕۆژنامەیە زۆرن لەهاتنی مەلیکەوە تا بەدانان و لابردنی موتەسەریفو تا بە بەڕێوەبەرو فەرمانبەران و...هتد دەگات، ئەمەی خوارەوە نموونەیەکە لە پیرۆزبایی نامەیەك کە بۆ جەژنە پیرۆزە نووسراوە:

((مانگی ڕۆژو ڕۆیی و جەژنیش بە شوێنیا...ژیان بە دڵێکی پاك و خێرخوا و هاودڵسۆزییەوە جەژنە پیرۆزە لە هەموو لایەك ئەکا...تاد))[٨٨٠].

یان دەنووسێت: ((ئەمین زەکی بەگی خۆمان فەرمانی پادشاهی بۆ دەرچووە، کرا بە "مدیری عامی ئیقتسادو مواسەلات" خوا لێی پیرۆز کا))[٨٨١].

٤٢. سوپاسنامە:

لەژێر ناونیشانی (تەشەکور) دا بابەتێکی لەم جۆرە لە لاپەڕە ٤ ی ٣٤٧ دا بڵاوکراوەتەوە کە لەلایەن "جمعیەت هیلالی ئەحمەرەوە" سوپاسی خەڵکی

---

[879] بڕوانە: ژیان (ژ٣٥٢: ٣) .

[880] سەرچاوەی پێشوو (٢-٣).

[881] بڕوانە: ژیان (ژ٣٥٩: ٢) .

سلێمانی دەكات. ئێمەش وەك نموونە بۆ ئەم جۆرە بابەتە لێرەدا دەیخەینەڕوو، بابەتی لەم جۆرە لە ژیان و ژیندا زۆرن و شێوەی جۆراوجۆریشیان وەرگرتووە:

((ئەمجارە بە چاوێكی گریان و دڵێكی سۆزانەوە هاتین بۆ سەرەخۆشیی فەلاكەتی لافاوی سلێمانی، بەپیرەوەهاتن و بەخێرهاتن و میوانداررییەكی وایان كردین، فرمێسكی چاومان پڕبوو لە ئەشكی شادی...، بە عمومی بۆ عمومی شارەكەو بە خصوصی بۆ جناب موتەسەریف عەرزی شكران و ماڵ ئاوایی دەكەین))[٨٨٢].

٤٣. یاداشتی ڕۆژانە:

زۆرجار سەرگوزشتەو چیرۆكی ژیانی خەڵك وەك جۆرێك لە یاداشتی ڕۆژانە بڵاوكراوەتەوە، وەك ئەم نمونەیە، كە لەژێر ناونیشانی "شیری پاكو سروشتی چاك"دا نوسراوە:

((جارێكیان لە گردی سەیوان شێخ عومەری خانەقایان ئەناشت، شێخ محەمەدی نەوەی خاڵ بەكوردیی ئامۆژگارییەكی مردوی دا دا...))[٨٨٣].

٤٤- نووسینەوەی ژیاننامە:

یاخود نووسینەوەی بەسەرهات و سەرگوزشتەی كەسانی تر وەك ئەم بابەتەی لەژێرناوی "دانایی" دا بڵاوكراوەتەوە:

((ئینكار ناكرێ كە شیعر و ئەدەبیاتی ئێران باڵایە، بەڵام زۆرتری ئەفسانە نمایە، سەرگوزشتەی دوو شاعیری نامدار كە یەكێكیان پێغەمبەری شیعرە (ئەنوەری) و دووەمیشیان لەو كەمتر نییە (فرخی)...تاد))[٨٨٤].

٤٥. ژیاننامەی كەسیی:

---

882 بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٧: ٤) .

883 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٠: ١) .

884 بڕوانە: ژیان (ژ٥٤٢: ١) .

بنكەی ژین
www.zheen.org

پیرەمێرد دەنوسێت: ((قائمقامی جولەمێرگ بووم ئاشوتە کارێك ڕوی دابوو، تەبەعەی فرانسزی تیا علاقەدار بوو.....تاد))[٨٨٥].

٤٦. ئاگانامە، بازاڕگەریی:

بازاڕگەرمکردن بۆ کتێبێك یان کاڵایەك یەکێکی ترە لە هونەرەکانی ئاگانامە لەڕۆژنامەکەدا، لە ژمارە ٣٧٢ دا لەژێر ناونیشانی (هەموو کچێك چی بزانیٚ) ئاگانامەیەکی بازاڕگەریی بڵاوکراوەتەوە:

((لەژێر ئەم عنوانەدا ئەمجارە لەلایەنی "کوردی مەریوان"یەوە کتێبێك بە حروفاتی تازەو لەسەر کاغەزێکی سپی لە شکلێکی جواندا تەبعکراوە لە دوکانی خیاتی ئەحمەدی خالە، نوسخەی بە دە فلس دەفرۆشریٚ))[٨٨٦].

٤٧. ئاگانامە، ئاگاداریی:

ئاگادارییەکان بەشێکی زۆری ڕوبەری ئەم ڕۆژنامەیەیان داگیرکردووە، ئەوەی جێی بایەخە تیایاندا بەشی هەرە زۆریان بە زمانی کوردی یان لەژێر کاریگەریی فۆنەتیکیی زمانی کوردییدا، نوسراون، ئەمە بە دەستکەوتێکی گرنگ دەزانرێت بۆ زمانی یاسایی و پەیڕەوی زمانەوانیی دادگاکانمان چونکە لە ئەمڕۆدا بەشی هەرە زۆری ئەمانە بەزمانی عەرەبی دەنووسرێن.

ژیان دەنووسێت: ((ئەو دوو خانووە کە حدودو تەفاسیلیان لە سەرەوە بەیان کراوەو بە گەڕەکی گۆیژە واقعین بەناوی ئەمین بگ کوڕی مەحمود بەگەوە، موحەدەدەن تاپۆ ئەکرێت لە تەئریخی ئەم ئیعلانەوە)[٨٨٧].

جۆرێکی تری ئاگاداریی زیادکردنی ئاشکرایە کە نمونەیەك لەم جۆرە لە ژمارە ٣٣٧ دا بەم شێوەیە بڵاوکراوەتەوە: ((شەش فەردە توتونی ئێرانی کە عیبارەتە لە

---

[885] بڕوانە: ژین (ژ٦١٥: ١) .

[886] بڕوانە: ژیان (ژ٣٧٢: ٣) .

[887] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ٤) .

٤٧٩ كیلۆ له دائیرەی گومرگا مەوجوده، ئەفرۆشرێ، هەركەس طالیبه بۆ كڕینی مراجەعەت به دائیرەی گمرگ و مكوسی سلێمانی بكات..تاد))[888].

٤٨. ئاگانامه، مژدەدان:

دیاره به چەمكه ئاینییەكەی تێڕوانینی ئاینی بەتایبەتی بۆ ئاینی پیرۆزی ئیسلام لەم ڕۆژنامەیەدا هەیه، بەڵام نەچۆته خانەی مژدەدانەوه چونكه ئەم ڕەوته زیاتر لەئاینی مەسیحیدا پەیڕەودەكرێت، ئەوەی له ڕۆژنامەكەدا وەك مژدەدان بڵاوكراوەتەوه جۆری دووەمی ئەم هونەرەیه كه بۆ مژدەبەخشین بەڕوداو یان بابەتێكی چاوەڕوانكراو لای خوێنەر خراونەتەڕوو، كه خوێنەر بەتەوسەوه چاوەڕێی زانینی دەكات، وەك لەم نمونەیەی خوارەوەدا دەردەكەوێت كه لەژێر ناونیشانی "مژده بۆ هەموو ئەهالی لیوای سلێمانی"دا بڵاوكراوەتەوه:

((تەبیبێكی مەشهور، دكتۆر میرزا ئەمیر، لەپاش ئەوەی كه لەچەند ساڵێك له سوریەو میسرو ئەستانبوڵ و ئەوروپادا به تەرزی جەدید ئیجرای تەبابەت و تەجاروبی كردووه، حاڵی حازر هاتۆته سلێمانی....تاد))[889].

بنكەی ژین
www.zheen.org

٤٩. ئاگانامه، بۆ زانین:

ئاگانامەیەكن كه بێدەستكەوتێكی ماڵیی لەڕۆژنامەدا بەمەبەستی ئاشناكردنو ئاگاداركردنەوەی خوێنەران بڵاودەكرێنەوه.

ئەمەی خوارەوەش نمونەیەكه لەم جۆره لەژێر ناوی "بۆ زانین" دا:

---

[888] بڕوانه: ژیان (ژ٣٧٧: ٤) .

[889] بڕوانه: ژیان (ژ٣٣٢: ٣) .

((دیوانی مەحوی کەتا ئێستا نوسخەی بە نیو ڕوپیە ئەفرۆشرا، لەمەودوا نوسخەی بە شەش ئانە لە مەتبەعە ئەفرۆشرێ و بەرامبەر بە قەیسەری نەقیب لای مەلا عەلی سەحافیش دەست ئەکەوێ))[٨٩٠].
جۆرێکی تری بۆ زانین بەم جۆرە نووسراوە:
((هەفتەیەك لەمەوپێش مۆرێکی خۆم کە بە عبارەی "حاجی عەبدولاَ بۆسکانی" هەڵکەندراوە لێم ون بوەو...تاد))[٨٩١].

٥٠. فیلیتۆن:
پێکەنین بەشتی خراپ و زیادەڕەوی کردن لە گوزارشتەکاندا بونیاتی ئەم هونەرە پێکدەهێنن، کە پیرەمێرد لێیەوە توانیویەتی ئەم جۆرەش بخاتە ڕۆژنامەنوسیی کوردییەوە، وەك ئەو فیلیتۆنەی کە لە لاپەڕە یەکی ژ ٣٤٣ دا بەناونیشانی "میللەت حسابی ئەوێ" وە نووسیویەتی:
((ساڵەهای ساڵە ئەم میللەتە بۆ موئەسەساتی خەیرییە لە ئەندازەی قورەتی خۆیان زیاد پارە ئەدەن، خوا هیچی بە نسیبی ئیشێکی خێر ناکات. لە زەکاو شیعرو ئەدەبا سلێمانی سەد مەزامیری سلێمانی هەیە، هێشتا مەتبەعەیەکی بۆ نەلوا ئەو ئاسارە نایابانەی پێشوو دانراوە چاپ بکا،....ئەمساڵ هاتین بۆ حروفات، یەك دوو یاریمان بە تیاترۆچییەکان تەرتیب کرد، مایەوە سەر جارێکی تر کە پێشمان تەواوبێ، جارێ تیاترۆ مەنع کرا بۆئەوەی روخسەتیان بۆ وەربگیرێ، هەوڵ و تەلامان دا لەلای موتەعەسیبەکان ڕسوا بووین کە حاجی تەرویجی تیاترۆ ئەکا....))[٨٩٢].

٥١. بابەتی سەرگەرمکردن، مەتەڵ:

---
[890] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٣: ٤) .
[891] بڕوانە: ژیان (ژ٣٧٧: ٤) .
[892] بڕوانە: ژیان (ژ٣٤٣: ١) .

www.zheen.org

ئەم هونەرە یەکێکە لەو هونەرانەی بۆ زاخاودانەوەو بزواندنی بیری خوێنەرو خۆشیی بەخشین پێی زۆرجار چۆتە خانەی هونەرە ڕۆژنامەنوسییەکانەوە، لەو کاتانەشدا کە وەك دەقێکی ستونی یان بە پەخشان نوسراو و لەسەر بنەمای فۆلکلۆریی بنیاتی ناون، ئەوا وەك هونەری مەتەڵ دەچنەخانەی ئەدەبی فۆلکلۆرییەوە. پیرەمێرد هەر بە بڵاوکردنەوەی نەوەستاوە، بەڵکو کۆبۆنی وەڵامدانەوەی بۆ وەڵامی خوێنەرانیش لەڕۆژنامەکەدا دیاریکردووە کە ئەمەش یەکەم شێوەی لەم جۆرەیە و لەپێش ئەمدا نەبووە[٨٩٣]. بەڵێنی ئەوەش دەدات بە خوێنەران کە هەرکەس وەڵامی ڕاستی نوسیبێ و ناوی لە قورعەکەدا دەربچێ بۆماوەی شەش مانگ "ژیان" ی بەخۆڕایی بۆ دەنێررێت.

لەژێر ناونیشانی (مەتەڵ) دا دەنووسێت:

((کێ هەڵی بێنێ بەڕاست و ڕەوان
بە قرعە دەی با شەش مانگی ژیان
مەتەڵەکەمان ناوی ناحیەیەکی عیراقە، شەش پیتە....تاد))[٨٩٤].

لەو شیعرەشیان کە دەچێتە خانەی ئەدەبی فۆلکلۆرییەوە، ئەم نموونەیە دەخەینە ڕوو:

((دوو ئاشقەو ماشقە دەست لە ملانن
لەسەر سینەو مەم نەرمو شلانن
بە ڕۆژ پێکەوە دائیم ئەڕازێن
کە شەویان لێ هات لەیەك ئەترازێن))[٨٩٥].

بنکەی ژین
www.zheen.org

٥٢. بابەتی سەرگەرمکردن، بۆ پێکەنین:

(("ناکامەکان"

شارباژێریی ناکامن، چونکو ئەمساڵ هەوای خۆشەو دارو خەڵوز پارە ناکا، کەس و کاری دوو زاتی گەورە ناکامن کە خزمیان نەهاتن بۆ ئێرە...))[٨٩٦].

---

[893] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٠: ٤) .

[894] سەرچاوەی پێشوو.

[895] بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٧: ١) .

[896] بڕوانە: ژین (ژ٥٥٧: ٢) .

ب. بابەتییەکان:

١. هەواڵ، سەردێڕ:

((دوکتور عبدالرحمن عبدالله لە عیادەکەی کەلە گەڕەکی سەرچیمەنە هەموو نەخۆشێ تەماشا ئەکا))[897].

٢. هەواڵ، کورتەی هەواڵ:

بەکورتیی خستنەڕوی هەواڵێکە کە یان لەبەرکەمیی زانیارییە دەستکەوتووەکان، یان کەم پەیوەندیی زانیارییەکان بەخوێنەری کوردەوە کورت کراونەتەوەو لەو شێوەیەدا بڵاوکراونەتەوە.

((جەلالەتی شای ئێران کە بە تەریقی گەشت و گوزارو تەوفیقی ئەحواڵی مەمالیکی ئێران لەداخڵی قەڵەمڕەوی خۆیاندا سیاحەتی دەکرد، هاتۆتەوە پایتەخت))[898].

٣. وێنەی هەواڵدەر:

بنکەی ژین
www.zheen.org

لەژێر وێنەکەدا هەواڵەکەی نوسیوە، ((ئەم ڕەسمە هەندێ زابت و عەسکەریی ئەڵمانیایە لەژێر ئاوەوە دەڕوا (غواصە) و پاپۆڕی ئینگلیزی تێکی شکاندووەو نوقمی کردووەو قایغەکەی ڕزگارکردون))[899].

٤. هەواڵ، هەواڵی چاوەڕوانکراو:

ئەم جۆرە لە هەواڵ لەم ڕۆژنامەیەدا دەگمەن و کەمە، ئەمەش بۆ نەبوونی پەیامنێر و سەرچاوەی زانیاریی بەخشی ئەکتیڤ دەگەڕێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پیرەمێرد هەوڵیداوە گەر لەسەرئاستی هەواڵە دەرەکییەکانیش نەبێت، لەئاستی

[897] بڕوانە: ژین (ژ٨١٤: ١) .

[898] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٤: ٣) .

[899] بڕوانە: ژین (ژ٥٩٠: ١) پاشکۆی (أ : ٤٣).

هەواڵە ناوخۆییەکاندا هەواڵگەلی لەم جۆرە ئامادە بکات، ئەمەش یەکێکە لەم جۆرە هەواڵە کەلە ژمارە ٣٢٤ دا بڵاوبۆتەوە.

((هەیئەتی تەعلیمیەی مەکتەبی کچانی سلێمانی بۆ تەنمییەی ئەفکاری کچە خوێندەوارەکان تەمسیلێکی عیلمی و ئەدەبییان ڕێك خستووە کە مەوزوعەکەی عائید بە تەحلیلی حاڵەتی ئیجتیماعی نیسوانی ئێرەو مقایەسەی گوزەرانی سائری مەملەکەتانە... لەم هەفتەیەدا تەرتیبی ئەکەن ئینشائەڵڵا ئەمە ئەول قەدەمی خێری کچە خوێندەوارەکانمانە))[٩٠٠].

٥. کاپشن

لەژێر وێنەیەکی زیندوی فۆتۆگرافیدا نووسراوەو ڕاڤەی وێنەکە دەکات: ((ئەمە واپۆڕێکی شەڕی ئینگلیزە لە بەحری سپییەوە تۆپ ئەهاوێژێ))[٩٠١].

٦. هەواڵ، لێدوانی هەواڵ:

لێدوان لەسەر هەواڵەکان هونەرێکی کارای ئەم ڕۆژنامەیەیە، لە ژمارە (٣٢١) دا نمونەیەکی زیندوی ئەم هونەرە دەردەکەوێت، ئەویش بۆ قسەکردنە لەسەر کۆچی دوایی بەڕێوەبەری چاپخانەی شارەوانیی کە (حسین نازم)ە، "ژیان" بەم جۆرە ئەم لێدوانە لەسەر ئەم ڕوداوە کە بووەتە هەواڵ دەنووسێت:

www.zheen.org

((زیاعێکی ئەلیم

مودیری مەتبەعە حسین نازم ئەفەندی کە زاتێکی ئەدیب و بەقیمەتی کورد بوو، ئەکسەری حەیاتی لە مەئموریەتی ئیداریدا سەرف کردبوو، چەند ساڵێکیش بوو لە وەزیفەی مودیرێتی مەتبەعەدا بە حوسن نییەت خزمەتی ئەکرد.

---

[900] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٤: ٤) .

[901] بڕوانە: ژین (ژ٥٨٩: ١) پاشکۆی (أ : ٤٤). ئەم وێنەیە یەکەم وێنەی فۆتۆگرافییە لە سەنتەرگیریی سلێمانیدا بڵاودەبێتەوە.

شەوی ئەم جمعەی ڕابردووە، سەعات چوارونیوی عەرەبی لە شدەتی کۆکەیەك کە گرتبوی فەجئەتەن وەفاتی کرد.
حەقیقەتەن زیاعی ئەبەدی ئەم زاتە بووبە باعیسی تەئەسوری هەموو ئەهالی وڵاتەکەمان، بنائەن عەلەیهی لەخوای تەبارك و تەعالا تەمەنی ئەکەین کە بە ڕەحمەتی خۆی عەفوی بکات و سەبرو تەسەلا بە عائلەی کەدەر دیدەیان ببەخشێ))[902].

٧. هەواڵ، ڕاپۆرتە هەواڵ:
هونەرێکی دیارو ناوازەی ڕۆژنامەنوسیی ئەم ڕۆژنامەیەیە کە دەربارەی درێژەی ڕوداوەکانی ڕۆژو بۆ خستنەڕووی زیاتری وەڵامی پرسیارە شاراوەکانی ڕووداوێك لەشێوەی ڕاپۆرتە هەواڵدا نووسراون، تا وردتر قسە لەسەر زانیارییەکانی ناو ڕوداوەکە بکرێت.
ئەمەی خوارەوەش نمونەیەکە لەو ڕاپۆرتە هەواڵانە:
((ئەحمەد شەوقی بەگی مدیری مەنتیقەی ئیشغالی کەرکوك لەم چەند ڕۆژانەدا هاتە سلێمانی، ڕێگای پێنجوێن لە شەش نوقتەوە دەستیان پێ کردووە، بەڕاستیی تێ دەکۆشن، ئەمڕۆ لە ملەکەوەدا ئیش دەکەن...هتد))[903].

٨. هەواڵ، چیرۆکە هەواڵ:
ئەم نموونەیەی خوارەوە نموونەیە بۆ ئەم هونەرە زیندووەی ڕۆژنامەنوسیین کە زۆرجار بوار بۆ دەربڕینی ئەدەبیانەش دەکاتەوە، بەڵام ئەوەی لەم ڕۆژنامەیەدا

902 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢١: ١) .
903 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٣: ٣) .

بەدیدەکرێت، زاڵبوونی زۆری ئەدەبە بەسەر دەربڕینە ڕۆژنامەنوسییەکاندا، بڕوانە ئەم چیرۆکە هەواڵە کە لەژێر ناونیشانی (مەولودنامە) دا بڵاوکراوەتەوە:
((ئێوارەی جومعەی هەرە ڕابردوو، دەمی ڕۆژئاوا لە ڕۆژئاواوە کزەیەکی شەماڵ هەڵیکرد، فێنکییەکەی لەلایەکەوە بوەستێ، بەبۆنەی بوونی خۆشییەوە دەماغ مەست ئەبوو، دڵ دەگەشایەوە،....تاد))[٩٠٤].

٩. هەواڵی خێرا:
هەرچەندە هەفتانەیی ڕۆژنامەکەو زۆرجار دەرنەچوونی لەوادەی خۆیدا وایکردووە هەواڵی لەم شێوەیە کەم بن، بەڵام بەهۆی ئەوەی لەزۆر قۆناغدا هیچ بڵاوکراوەیەکی تر لەناوچەکەدا نەبوون بۆیە لە بڵاوکردنەوەی هەواڵی وەك ئەمەی خوارەوەدا وەك هەواڵی خێرا ئەژمار دەکرێن.
((بۆ میللەتی یەزیدی لە شاخی سنجاردا، مەجلیسێکی مەخسوس لە ڕوئەسای ڕۆحانی تەشکیل کراوە، کە هەموو دەعوایەکی دینی حەل بکەن))[٩٠٥].
یان دەنووسرێت: ((لەولای موسڵەوە لە عەممادیەو عەقرە ئەوەندە باران باریوە، ئەو پردەی لەسەر ڕێی شیروانی مەزن و مێرگەسورا بووە ئاو بردویە، ئێستا ڕێ بڕانەو هێشتا شەستە بارانە))[٩٠٦].

١٠. هەواڵ، هەواڵی درێژ:

---

[904] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٢: ٢) .
[905] بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٠: ٤) .
[906] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٤: ٣) .

www.zheen.org

((ڕێگای شەمەندەفەری موسڵ و تەل کوچك کە دوو ساڵە حکومەت دەستی داوەتیّ، لەم چەندانەی پێشوودا غەزەتەکان خەبەریان دابوو کە گەیوەتە صابونیە...تاد))[907].

۱۱. هەواڵ، هەواڵی بەردەوام:

ئەم جۆرە لە هەواڵی بۆ ڕوماڵکردنی ئەو بابەت و ڕوداوانە دەبێت کە کراوەن و گۆڕان لەڕەوتی ڕوداوەکانیاندا هەیەو بە هەواڵێك کۆتاییان نایەت، ئەم ڕۆژنامەیە ئەم جۆرە لە هەواڵیشی شیاوانە بەکارهێناوە، وەك لە هەواڵی بەردەوامی (کۆمپانیای سینگر) دا دەردەکەوێ کەلە لاپەڕە (۳)ی ژیانی ژمارە (۳۲۵)دا بڵاوکراوەتەوە بەڵام بە کراوەیی هێڵراوەتەوە. وەك زنجیربەندی ئەم هەواڵە کراوەیە، بڕگەیەکی تری لە لاپەڕە (۳) ی ژمارە (۳۳۲) ی ژیان و بڕگەی دواتر لە لاپەڕە (٤) ی ژمارە (۳۳٤) دا بڵاوکراوەتەوە[908].

۱۲. هەواڵ، هەواڵی کاریکاتێری:

هەندێ جار لەخانەی تەنز یان ساتیردا دەردەکەوێت وەك ئەم هەواڵە ساتیرییەی لە ژمارە ٤۱۱ دا بڵاوکراوەتەوە:

www.zheen.org

((م.نوری کۆنە شاعیر یەك دوو ساڵە چیکڵدانەی شیعری ون بووە بە پەرۆشی بەشوێنیا ئەگەڕێ...، لە دۆڵابی حساباتا لەگەڵ لەخەومای جەمیل سائیب بەیەکەوە لەخەوابوون))[909].

ئەم جۆرە بابەتە کاریکاتێرییانە لە ڕۆژنامەکەدا هەن، بەڵام هیچ کاریکاتێرێکی وێنەیی لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاونەکراوەتەوە.

۱۳. ڕیکلامە هەواڵ:

---

907 بڕوانە: ژین (ژ٥٥٦: ۳).

908 بڕوانە: ژیان (ژ۳۲٥: ۳)، (ژ۳۳۲: ۳)، (ژ۳۳٤: ٤).

909 بڕوانە: ژیان (ژ٤۱۱: ۲) .

بڵاوکردنەوەی ڕیکلامێکی بازرگانییە لەشێوەی هەواڵدا تا بڕواو متمانەی زیاتر لە ڕیکلامێکی ئاسایی لای خوێنەر دروست بکات، بانگەشەکردنی ڕۆژنامەکەیە بۆ کاڵایەکی دیاریکراو کە لەزۆربەردا ڕۆژنامە لە چۆنێتی و باشی و نرخی ئەو کاڵایە جۆرێك لە بەرپرسیارێتی ئەخلاقیی ڕووبەڕوو دەبێتەوە، ئەمەش نموونەیەکی ئەم جۆرە هەواڵەیە کە لەژێر ناونیشانی "باوەشێن لە کۆمپانیای شرکتی سنگری سلێمانی" دا لە ژمارە ٣٢٦ دا بڵاوبۆتەوەو تیایدا هاتووە:

((لە کۆمپانیای شرکەتی سنگری سلێمانی، باوەشێنی سەرمێزو هی سەقف ١٦ ئینجی کە زۆر مەتین و بێ دەنگ و هەوایەکی سەحیی هەیە کە حیاتی ئینسان ئیحیا ئەکاتەوە و لەگەڵ ئەویشدا قوّی کارەبائی کەمتر سەرف ئەکاو ئەمەش بە تەجرەبە سابیت بووە. بە فیئاتێکی مەقتوع بە نەقدو بە تەقسیت ئەفرۆشرێ...تاد))[٩١٠].

١٤. هەواڵ، هەواڵنامە:

هەواڵە بڵاوکراوەکانی ناو "ژیانو ژین" بەزۆری لە گۆشە یان ستونێکدا کۆکراونەتەوەو لەشێوەی هەواڵنامەدا بڕگە بڕگە بڵاوکراونەتەوە، لە هەندێ ژمارەدا لەژێر ناوی (لەم لاو لەو لاوە) دابەزیون، لە هەندێ شوێنی تریشدا لەژێرناوی (دەنگوباسەکانی ناوخۆو دەرەوە) دا بڵاوکراونەتەوەو بە ناوبەندێك یان بۆشاییەك لەیەکتر جیاکراونەتەوە نەك بە ناونیشان.

ئەمەی خوارەوە نمونەیە بۆ هەواڵنامە لەژێر ناونیشانی "لەم لاو لەو لاوە" کە لە ژمارە(٣٢٣)ی ژیاندا بڵاوکراوەتەوە:

((لە پایتەختی بەغدادا نادی ئەلموەزەفین کراوەتەوە... .

بەلەدی موسڵ دوو سەعاتی چەلپ کردووە لەناو شاردا دایناوە بۆ بێ سەعاتان کە بە سەعات دەچنە سەر ئیش...))[٩١١].

---

[910] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٦: ٤) .

[911] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٣: ٢-٣) .

www.zheen.org

١٥. هەواڵ، دەستپێشخەریی هەواڵ:

هەواڵێکی تایبەت بە ڕۆژنامەکەیە، کە بەر لە هەر ڕۆژنامەیەکی تر بڵاویدەکاتەوە، ئەمەش بە هەواڵێکی بەهاداری ڕۆژنامە دەزانرێت و پشت بە درکی ڕۆژنامەنوسیی و خێرایی بڵاوکردنەوەو ڕاستگۆیی سەرچاوەی زانیارییەکانی دەبەستێت.

وەك ئەم هەواڵە کە وەك دەستپێشخەرییەکی هەواڵ لە ژمارە ٣٢٧ دا بڵاوکراوەتەوە:

((وەکو بە تایبەتی بیسوومانە، جەلالەتی مەلیکی موعەزەم، ئەمساڵیش لەم مانگەدا تەشریف دێنن بۆ سلێمانی و ڕەنگە ئەمجارە بەشێنەیی هەوارە کوێستانییەکانی ئێرەیش ببینێ....تاد))[٩١٢].

١٦. ڕاپۆرتی ڕۆژنامەنوسیی:

گواستنەوەی ڕوداوێکە بۆ خوێنەر بەشێوەیەك کە خوێنەر زانیارییەکی تەواو لەسەر ڕوداوەکە وەربگرێت، ڕاپۆرتی جۆراوجۆر لە ژیان و ژیندا هەن بێ ئەوەی ئەم ناوەیان لێنرابێت، نمونەی ئەم هونەرەش ئەم ڕاپۆرتەیە کەلە ژمارە ٤١٠ دا بڵاوکراوەتەوە لەژێر ناوی "لە محکمەی کوبراوە":

((محکمەی کوبرای کەرکوك لە سلێمانی بە ریاسەتی حاکم عارف بگ تەشکیلی کرد...تاد))[٩١٣]، هەندێ جاریش ڕاپۆرتی خێرای لەژێرناوی "گوزارشی ناوخۆمان" دا بڵاوکردۆتەوە، وەك ئەم ڕاپۆرتە خێرایەی لە ژمارە ٤١١ دا بڵاوکراوەتەوە:

((میرزا عارف ئەفەندی مەئموری ئیستیهلاکی سلێمانی تحویلەن بۆ موتەرجمی قەلەمی محاسبە...تاد))[٩١٤].

---

[912] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٧: ٣) .

[913] بڕوانە: ژیان (ژ٤١٠: ٤) .

[914] بڕوانە: ژیان (ژ٤١١: ٣) .

١٧. لێدوانی ڕۆژنامەگەریی:

بەیاننامە یان لێدوانێکی ڕەسمیی یان ناڕەسمییە کە لەلایەن کەسێکی ڕاسپێردراو یان بەرپرسەوە ڕەوانەی ڕۆژنامەکە کراوە بۆ بڵاوکردنەوەو گوزارشتکەرە لە دیدی ئەو شوێنەی کە لێدوانەکە دەنووسێت، وەك لەم نمونەیەدا دەردەکەوێت کە لەژێر ناوی "تەبلیغێکی ڕەسمی"دا لە ژمارە ٣٢٨ دا نوسراوەو بۆ دووپاتکردنەوەی ئەمە ڕۆژنامەکە لەژێر ناونیشانەکەیدا نووسیویەتی "ئەوەی لە حکومەتەوە پێمان گەیشتووە":

((لەم چوار ڕۆژەی دواییدا تا ٢٢ی حوزەیران لەشکری عیراق لە شیروانی مەزنەوە بەڕێی هوبادا...ڕوی کردبووە جێ و شوێنی شێخی بارزان...تاد))[٩١٥].

١٨. بەدواداچوون:

((میرزا محەمەد ئەمین خاوەنی دیوانی مەنگوڕ، کتێبێکی بە عینوانی (هەنگاوێك بۆ سەرکەوتن) نوسیوە، لەسەر ئەم کتێبە شەش مانگ محکوم بوو...تاد))[٩١٦].

١٩. گفتوگۆی ڕۆژنامەنوسیی:

گفتوگۆ یان دیداری ڕۆژنامەنوسیی زۆر دەگمەنە لەم ڕۆژنامەیەدا بەڵام لە ژمارەکانی ٧٦١، ٧٦٢، ٧٦٥، دا پیرەمێرد وەك ڕۆژنامەوانێك دەردەکەوێت و دیدارێکی ڕۆژنامەنوسیی بە سێ بەش بڵاودەکاتەوە، بە ناونیشانی "پرسیاری ژین لە سەعادەتی موتەسەریف"

((هەموو ئەزانین کە پێویستە ڕۆژنامە لەخزمەتی ڕەئی عام و تێگەیاندنی قەومەکەی خۆی بکات و لەبەرئەوەی لەم سەرو دەمەدا هەندێ چشتی واهەبوو کە میللەتەکەمان ئەیویست بۆی دەرکەوێ، ئێمەش هەندێ پرسیارمان لە سەعادەتی موتەسەریف کرد، پرسیارێك لەبابەت چۆنیەتی هاتنی خۆیەوەو چەند پرسیارێکیش لەبابەت مەشاکلی تەموین و صەحەو مەعاریف و....تاد))[٩١٧].

٢٠. ڕیپۆرتاژ:

ڕیپۆرتاژ بەگشتیی لەم ڕۆژنامەیەدا دەگمەن و کەمە، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا چەند بابەتێك بەرچاو دەکەون کە ئەگەر لەگەڵ ئاستی ڕۆژنامەکەو واقیعی کۆمەڵایەتی و

---

[915] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٨: ٤) .

[916] بڕوانە: ژین (ژ٥٧٤: ٤) .

[917] بڕوانە: ژین (ژ٧٦١: ١).

بارودۆخی سیاسی ناوچەکەدا لێکیان بدەینەوە، ئەوا دەشێ وەك ڕیپۆرتاژێکی سەرکەوتوو ناوزەدیان بکەین.

یەکێ لەوانە ڕیپۆرتاژێکی وەسفییە کە پیرەمێرد لەسەردانی کانە نەوتەکانی کەرکوکدا تۆماری کردووەو لە ژمارە ٣٨٤ دا لەژێر ناونیشانی "کانکەی نەوتی کەرکوك"دا بڵاوکراوەتەوە:

((....ئێمە دەستەیێ بووین لە سلێمانیەوە میرزا فەرەجمان بۆ بەغدا ڕەوانە دەکرد و زۆرمان ئارەزوو بوو کە کانکەو کارگەی ئەم نەوتە بەناوو داوە بەچاوی خۆمان ببینین، کاریان ڕاست بێ، وەك کاریان ڕاست بووە شەریکەت پیاوەتیان کردو ڕێیان داین و پیشانیان داین، چوین پیاگەڕاین و دیمان.

جارێ هەر لەناو شارەوە ڕێگایەکی زۆر بەرێ و جێ و دروست بۆ ئۆتۆمبێل کراوە بەرێدا لێمان خوڕی....تاد))[٩١٨].

٢١. دیمەن، وێنەی فۆتۆگرافی، وێنەی زیندوو:

بۆ یەکەمجار ئەمجۆرە وێنانە لە ڕۆژنامەنوسیی کوردییدا لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاوکراوەتەوە کە لە لاپەڕە (١)ی هەریەك لەم ژمارانەدا هەن و بەکۆی ڕۆژنامەکە تەنها (٩) وێنەی لەم جۆرە بڵاوکراونەتەوە کە دەکەونە ژمارەکانی(٥٨٩، ٥٩١، ٥٩٢، ٥٩٣، ٥٩٥، ٥٩٦، ٥٩٨، ٥٩٩، ٦٠٠)[٩١٩].

٢٢. دیمەن*، وێنەی دەستی:

---

[918] بڕوانە: ژیان (ژ٣٨٤: ١-٢) .

[919] بڕوانە: ژین (ژ٦٠٠: ١) پاشکۆی (أ : ٤٥).

* بۆ یەکەمجاریش لەمێژووی ڕۆژنامەنوسیی کوردییدا، هەر پیرەمێرد وێنەی بەکارهێناوەو یەکەم وێنە لەژمارەیەکی ڕۆژنامەی (کورد تەعاون تەرەقی غەزەتەسی) دا لەساڵی ١٩٠٨ دا لە ئەستەمبوڵ بڵاوکراوەتەوە، کە پیرەمێرد سەرپەرشتی دەکرد. بەدوای ئەم ڕۆژنامەیەدا وێنە لە گۆڤاری (ڕۆژی کورد) ی ١٩١٣ ی ئەستەمبوڵ و دواتر لە (هەتاوی کورد) ی ئەستەمبوڵدا لە

بۆ یەکەمجار لە ڕۆژنامەکانی سەنتەرگیریی سلێمانیدا لە پێشکەوتنەوە تا بە ژیان دەگات، وێنەیەکی دەستی لە لاپەڕە یەکی ژیانی ژمارە ٣٣٦ دا بە قەبارەی (٣,٥ سم X ١١,٧ سم) لە بابەتی "چی بکەین بۆ پێشکەوتنی منالأنمان"دا بلاّوکراوەتەوە کە تیایدا چەند کچ و کوڕە خوێندکارێك دەرکەوتوون لەناو کتێبخانە یان پۆلێکی خوێندنی مۆدێرندا سەرگەرمی خوێندنەوەو کۆششی زانستین[920].

٢٣. دیمەن، نەخش:

نەخش یان زەخرەفە جگەلەوەی لەسەرەتاکانی دەرچوونی ژیانەوە دەبنە بەشێك لە لۆگۆی ژیان، بەلاّم هەندێ جاریش بۆ ڕازاندنەوەی بابەتەکانی ناو ڕۆژنامەکە بەکارهێنراون بەتایبەتی کە وێنە لە ڕۆژنامەنوسیی ئەو سەردەمەدا دەگمەن و کەم بوون[921].

٢٤. دیمەن، وێنەی کەسیی:

بۆ کۆچی دوایی "م.عبدولواحد نوری" لەگەڵ ئەو بابەتانەی بۆ کۆچی ئەو نووسراون وێنەیەکی کەسیی م.عبدولواحد نوریش بە گەورەیی دابەزیوە کە یەکەم وێنەی لەم جۆرەیە لە ڕۆژنامەکەدا[922]. بەدوای ئەم وێنەیەدا دوا وێنەی لەم جۆرە لە ڕۆژنامەکەدا بلاّوبۆتەوە کە وێنەی (عەلی کەمال)[923] دەعوەت کراوە بۆ... تاد.

www.zheen.org

٢٥. ناونیشان، مانشێت:

مانشێت لەم ڕۆژنامەیەدا دەگمەن و کەمە، بەلاّم ناتوانین بلێین نییە، نموونەیەکی مانشێت ئەو مانشێتەیە کەلە لاپەڕە١ ی ژ ٣٣٦ دا بلاّوکراوەتەوەو پانیی ڕۆژنامەکەی داگیرکردووەو گوزارشتە لەبایەخی ڕۆژنامەکە بە بابەتەکەی بۆیە

١٩١٣ دا، لە ساڵی ١٩٢٥ یشدا گۆڤاری (دیاری کودستان) کە لە بەغدا دەرچووە، وێنە بلاّوکراوەتەوە.

[920] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٦: ١) پاشکۆی (أ : ٤٦).

[921] بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٣: ١).

[922] بڕوانە: ژین (ژ٧٤٩: ١) پاشکۆی (أ : ٤٧).

[923] بڕوانە: ژین (ژ٩٢٢: ١).

لەگەڵیدا وێنەی بڵاوکردۆتەوەو هەموو لاپەڕەکەی بۆ ئەم بابەتە تەرخان کردووە[٩٢٤].

٢٦. ناونیشان، ناونیشانی سەرەکی:

ناونیشانی سەرەکیی لەزۆر شوێندا لەم ڕۆژنامەیەدا بە (سەرلەوحە) ناوبراوە[٩٢٥]، بەشێکی زۆری بابەتەکانی ئەم ڕۆژنامەیە ناونیشانی سەرەکییان بۆ دانراوە بەڵام بیٚ ئەوەی فۆنت و سایزەکەی جیاوازبێت یان گەورەتر بێت لە فۆنت و سایزی نووسینەکان، بۆئەوەی ناونیشانەکان نەبنە بەشێکی خودی نووسینەکان، پیرەمێرد ئەم گرفتەی لەسەرەتادا بە بۆشایی ئاسۆیی ناونیشانەکان چارەسەرکردووەو لە هەندیٚ ژمارەی ژیانداو کۆتاییەکانی ژینیشدا هەوڵی داوە بە سایزو فۆنتێکی جیاوازی بەدەست نووسراوی دیار بەتەواوی بیانخاتە قاڵبی ناونیشانی سەرەکییەوە.

ئەمانە چەند نموونەیەکی ناونیشانەکانن:

- ((کۆمپانیای سینگر بۆ فێرکردنی صنعەت مەکتەبێکی کچانی کشاد کردەوە))[٩٢٦].
- ((مزگێنی دڵ تازەبوونەوەی خوێندەواران))[٩٢٧].
- ((زاخاوی دڵی میللەتە تەشریفی مەلیکمان))[٩٢٨].
- ((نەتەوەو زبانی کورد))[٩٢٩].

٢٧. ناونیشان، ناونیشانی لاوەکی:

ناونیشانە لاوەکییەکان لەژیان و ژیندا دەگمەنن، لەهەندیٚ شوێندا نەبێت کە وەك ناوازەیەك دەرکەوتوون، ئیتر نین، نموونەی ئەم جۆرە ناونیشانە ئەم ناونیشانە

---

924 بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٦: ١).

925 بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٤: ١).

926 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٥: ٣).

927 بڕوانە: ژیان (ژ٣٦٤: ١).

928 بڕوانە: ژیان (ژ٣٣٣: ١).

929 بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٦: ١).

لاوەکیانەیە کەلە ژمارە ٤١٥ دا بڵاوکراوەتەوە، کە باسگەلێکی ناو گۆشەی گاڵتەوگەپن:

((سوری بێباك

غەریبی گەورە

سەر– کڵاو))[٩٣٠].

٢٨. ڕاڤەکردن:

خستنەڕوو شیکردنەوەو ڕاڤەکردنی بابەت یان ڕا، یان کتێبێکە، وەك ئەمەی لە ژمارە ٤٤١ دا بڵاوکراوەتەوەو تیایدا لە کتێبی شێخ ڕەزا دەدوێت:

((شیعرو شاعیری وەکو بیستومە زۆر کۆنە، ئێمە شارەزای یۆنانی قەدیم و شاعیرەکانی ئەوروپانین...تاد))[٩٣١].

٢٩.پامفلێت:

ڕۆژنامەکە لە ژمارە ٣٩٥ دا دوو لاپەڕە زیاد دەکات بۆئەوەی ئەو پاشکۆ تەندروستییە بڵاوبکاتەوە کە دوو لاپەڕە و نیوی ڕۆژنامەکەی داگیرکردووەو لەژێر ناوی "مجموعەی ئەوامیرو ئیرشاداتی سەحیە بۆ تەئمینی نەزافەت و سیحەتی شاری سلێمانی"دا وەك پامفلێتێکی تەندروستیی پەخشکراوە[٩٣٢].

٣٠. وەرگێڕان:

مەبەستمان لە هونەری وەرگێڕان وەك هونەرێکی سەربەخۆ لەناو هونەرە ڕۆژنامەنوسیەکانی ئەم ڕۆژنامەیەدا ئەوەیە کە ڕاپۆرتێك یان هەواڵێك یان دەقێکی ڕۆژنامەنوسیی لە زمانێکی ترەوە وەرگێڕدرابێتە سەر زمانی کوردی و وەکو خۆی

---

930 بڕوانە: ژیان (ژ٤١٥: ٣).

931 بڕوانە: ژیان (ژ٤٤١: ١).

932 بڕوانە: ژیان (ژ٣٩٥: ٢-٣).

www.zheen.org

بڵاوکرابێتەوە، وەك لەم نمونەیەدا کە لە ژمارە ٣٢٥ دا لەژێر ناونیشانی "ئاهەنگی شەوانە کە لەتاراندا بۆ جەلالەتی مەلکی و موعەزەمی ئێمە کراوە"دا بڵاوبۆتەوە، تیایدا هاتووە:

((موخابیری غەزەتەی (المقطم) ئەگێڕێتەوە: بە قدومی موبارەکیی و میوانداری جەلالەتی مەلیکی عیراقەوە لە بیلانی جەلالەتی شای ئێراندا ئاهەنگێکی شوانە رێك خرابوو....تاد))[٩٣٣].

پیرەمێرد دەربارەی وەرگێڕانی ئەم بابەتە لەهەمان ژمارەی ژیانداو لە لاپەڕە دوودا دەنووسیٚ: ((ئێمە ئەم مەقالەیەمان بۆ ئەوە هێنایە سەر زبانی خۆمان لەپێش هەموو شتێکا میوانداری و قدرشماری جلالەتی مەلیکی خۆمانی تیابوو، دووەم ئەمانەویٚ دەرکەویٚ کە زبانەکەمان ئەوەندە دەگونجیٚ کە هەرچی پیٚ بنووسی....هتد))[٩٣٤].

٣١. خزمەتگوزاری ڕۆژنامەنوسی:

ئەم هونەرە هونەرێکی زیندووە، پەیوەندی دەگرێت لەگەڵ خەڵکێکی زۆری دەرەوەی کایەکانی خوێندنەوەش، چونکە پەیوەندی بەژیانی ڕۆژانەو ئەتەکیەتی ژیانەوە هەیە، لە گۆشەی "گوڵە وەچنی" و لە زۆر شوێنی تری ئەم ڕۆژنامەیەدا، چەندین خزمەتگوزاری لەم جۆرە خراونەتەڕو. بۆ نموونە:

((ئەگەر بتەویٚ گڵ لەناو گوڵداندا دانێی و زۆریش بمێنێتەوە و سیس نەبیٚ، ئەو ئاوەی دەیکەیتە ناو گوڵدانەکەوە یان هەندیٚ کافور، یان دەنکی ئەسپرینی تێکە درەنگ سیس ئەبیٚ...))[٩٣٥].

٣٢. پانۆڕاما:

---

[933] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٥: ١).

[934] سەرچاوەی پێشوو (٢).

[935] بڕوانە: ژیان (ژ٣٢٢: ١).

وەك ئەوەی پانۆڕامای جەنگی جیهانیی دووەم بڵاوکراوەتەوە:

((بەهۆی بڕانەوەی پێنجەمینساڵی ئەم شەڕەوە، وا موهمترین ڕۆژەکانی ئەم پێنج ساڵی ڕابردووە باس ئەکەین...))[٩٣٦].

بنکەی ژین
www.zheen.org

[936] بڕوانە: ژین (ژ٧٥٧: ٣).

بنكەی ژین
www.zheen.org

ئه نجـــــام

بنكەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

١- چەشنە ئەدەبییەکان تێکەڵاوی یەکتر دەبن و جۆری نوێ دەهێننەکایەوەو گەشەی ئەدەبیی بەرهەمدەهێنن، چەشنە ڕۆژنامەنووسییەکانیش شێوە، لەم ڕۆژنامەیەدا تێکەڵاوبوونێکی تریش ڵاوبوونی چەشنە ئەدەبیەکانە بە چەشنە ڕۆژنامەنووسییەکان بەشێوەیەك لەهەندێ بابەتدا ڕووبەری بازنەیی تێکەڵاوبوونەکانیان سنوری چەقی بازنە ڕۆژنامەنووسییەکان

دەبڕێت. ئەدەب نەك هەر زاڵە لەم ڕۆژنامەیەدا بەڵکو ئامادەیی لە هەموو بابەتە ڕۆژنامەنوسییەکانیشدا هەیە.

٢- بەشێکی زۆری چەشن و جۆرو هونەرە ئەدەبیی و ڕۆژنامەنووسییەکان لەم ڕۆژنامەیەدا بەکارهاتوون، ئەمەش تۆکمەیی ڕۆژنامەکەو ئەزمونگەرێتی خودی پیرەمێرد دەردەخات. پەیوەندیی ئەدەب و ڕۆژنامەنووسیی پەیوەندییەکی جیاکارییانەیە لە فۆڕمدا و پەیوەندییەکی تەواوکارییانەشە لەناوەڕۆکدا، بۆیە ژانرگەلێکی ڕۆژنامەنووسیی زۆر دەبینینەوە کە بە ناوەڕۆکێکی ئەدەبیانە خراونەتەڕوو، زمانی ئەدەب و تێڕوانینی تاکەکەسی بۆ ڕوداوەکان و لێکدانەوەکان زمان و تێڕوانین زاڵەو هەموو بەگشتی لە کەسی (پیرەمێرد) دا کۆبۆتەوەو چەشنە ئەدەبییەکانی ناو ڕۆژنامەکەش لەزۆربارا تۆماری بزاوتەکانی ڕۆژانەی خەڵك بوون.

٣- ژمارەکانی "٥٨٣" و "٧٠١" ی ژین دەرنەچوون و بەم پێیەش ژمارەی ڕۆژنامەی "ژیان و ژین" تا سەردەمی پیرەمێرد دەکاتە ١٠١٣ ژمارە نەك ١٠١٥.

٤- ڕۆژنامەکە بەتایبەتی لە ژمارە ٥٣٩ بووە بە ڕۆژنامەیەکی سەربەخۆی خاوەن چاپخانەی تایبەتی خۆی، بۆیە دەشێ بەیەکەم ڕۆژنامەی سەربەخۆ لە کوردستاندا بژمێردرێت‌و پیرەمێرد یەکەم ڕۆژنامەوان و یەکەم پەیامنێری کوردە کە خۆی بۆ خۆی ڕوماڵی ڕوداوەکانی لەسەر شوێنی ڕودانیانەوە تۆمارکردووە. یەکەم وێنە لە ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا پیرەمێرد لە (کورد تەعاون‌و تەرەقیی غەزەتەسیی) بڵاویکردۆتەوەو یەکەم وێنەش هەر پیرەمێرد لە ڕۆژنامەکانی سەنتەرگیریی سلێمانیدا لە ژیاندا بڵاوی کردۆتەوەو لەژمارەکانی ژیندا وێنەی زیندووی ڕۆژنامەنووسیی هێناوەتە بواری ڕۆژنامەنووسیی کوردییەوە. یەکەم گفتوگۆی ڕۆژنامەنووسیی لەمێژوی ڕۆژنامەنووسیی

بنکەی ژین
www.zheen.org

کوردیدا لەم ڕۆژنامەیەدا و لە ژمارەکانی "٧٦١, ٧٦٢، ٧٦٥"دا بڵاوکراوەتەوە.

٥- ڕۆژنامەکە پردی گەیاندنی نەوە ئەدەبییەکانی کوردە بەیەکتر و نەوەی کۆن و هاوچەرخ و نوێی لە ڕۆژنامەکەدا پێکەوە گرێداوەو بە دیوانێکی گەورەو فەرهەنگێکی دەوڵەمەندیی ئەدەبیانەی بەرهەمە ئەدەبییەکانی کوردە لەو قۆناغەداو سامانێکی ئەدەبیی و ڕۆشنبیریی و کەلتوری بەنرخی نەتەوەکەی پاراستووە. ئەوەی جێی سەرنجە لەگەڵ ئاشنایەتیی پیرەمێرد بە ئەدەبی کوردیی لە ڕۆژهەڵاتو باکوری کوردستاندا، بەڵام تەنها بابەتێکی نوسەرو شاعیرانی ڕۆژهەڵاتو باکورو تەنانەت خۆرئاوای کوردستانیش لە ڕۆژنامەکەدا نابینرێتەوە، تەنها هەندێك دەقی مەلای جزیری نەبێت کە پیرەمێرد خۆی بڵاویکردونەتەوە.

٦- هەموو ئەو زانیارییانەی لەسەر مێژووی ئەم ڕۆژنامەیە نووسراون لە بنەمای لاپەڕە ئۆرگینالەکانی ڕۆژنامەکەدا ڕاستکراونەتەوە.

٧- سانسۆری حکومیی و هەژموونی ئەو سانسۆرە بەسەر ڕۆژنامەکەوە تەنها بابەتە سیاسی یان نیمچە سیاسی و نەتەوەییەکانی گرتۆتەوەو دەشێ قۆناغی پیرەمێرد بە قۆناغی زێڕینی ڕۆژنامەی "ژیان" بزانرێت. تیراژی ڕۆژنامەکە دیارنییە بەڵام بە فرۆشتنی ئەوساو مانەوەی لەئێستادا بێت، تیراژێکی کەم و دیاریکراوی لێ چاپکراوەو ژمارەیەکی کەمیشی لێ فرۆشراوە. هەڵەی چاپ لەهەموو ژمارەیەکدا هەیە، بەشێك لەژمارەکانی ڕۆژنامەکەش لە ژمارەو ساڵ و مانگ و ڕۆژ و ڕۆژی دەرچوونیدا هەڵەی زەقی تیاکراوە. بابەتگەلێك هەن لەم ڕۆژنامەیەدا چەندجارێك بڵاوکراونەتەوە، ئەوانەش بەشێکیان دەقاودەق وەکویەك بڵاوکراونەتەوە بێ ئەوەی ئاماژەیان پێ بکرێت، بەشێکیشیان بە ناوەڕۆك چەند بارەبوونەتەوە.

٨- بەشی هەرەزۆری هەموو بابەتەکانی ڕۆژنامەکە نووسینی خودی پیرەمێرد خۆین، بەتایبەتی هەموو بابەتە ڕۆژنامەنووسییەکان پیرەمێرد خۆی نووسیونی و یان دایڕشتونەتەوە. لەگەڵ ئەوەدا زۆرترین نووسەرانی کورد بۆ یەکەمجار لەم ڕۆژنامەیەدا بەشدارییان کردووە کە ژمارەیان لە سەد کەس نزیک دەبێتەوەو زۆرێك لە نووسەرە دیارەکانی کوردستانیش یەکەم بەرهەمی ئەدەبیی خۆیان لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاوکردۆتەوە.

٩- ڕۆژنامەکە لەسلێمانی دەرچووە، بەڵام هەندێ لە ژمارەکانی گەیشتوونەتە شوێنەکانی تری کوردستان و لە کوت و حلەش بڵاوبوونەتەوەو لەڕێی پەیوەندیی تۆکمەی ڕۆژنامەکەش بە گۆڤاری گەلاوێژەوە زۆربەی ژمارەکانی گەیشتونەتە بەغدا.

١٠-دەشێ ژیان بە چوار ڕۆژنامە بزانین لەڕۆژنامەیەکدا چونکە سیاسەتی ڕۆژنامەکە لەو چوار قۆناغەی پێیدا تێپەڕیوە تەواو جیاواز بوون لەیەکتر، سیاسەتی ڕۆژنامەش بەر لەناوەکەی جۆری ڕۆژنامە دیاریدەکات. دواتریش کە "ژیان" دەبێتە "ژین" جارێکی تر ئاراستەی ڕۆژنامەکە دەگۆڕێ، بۆیە دەشێ "ژیان و ژین" وەك یەك ڕۆژنامەی کۆکراوەی چەند ڕۆژنامەیەك بناسین.

www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

سەرچاوەکان

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

سەرچاوە کوردییەکان:

- ئەحمەد تەوکلی ـاپۆرتی ڕۆژنامەنووسی، وەرگێڕانی: مەجید ساڵح: www.kurdıstannet.org.
- ئەرسەلان بایز ئیسماعیل (٢٠٠١)، ڕاگەیاندنی شۆڕش‌و بزوتنەوەی شیعری کوردی" نامەی ماستەر"، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی.

- أمور خبر برون مرزى (٢٠٠٦)، هەواڵنوسین، نوسینی بەشی کاروباری هەواڵی دەرەکی، کۆماری ئیسلامیی ئێران، وەرگێڕانی لە فارسییەوە: بەهادین محەمەد، سلێمانی.
- ئومێد ئاشنا (١٩٩٨)، پیرەمێردی ڕۆژنامەنوس، لە یادی سەد ساڵەی ڕۆژنامەنووسیی کوردییدا، سلێمانی.
- ئومێد ئاشنا (٢٠٠١)، پیرەمێردو پێداچوونەوەیەکی نوێ بە ژیانو بەرهەمەکانی، بەرگی یەکەم، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
- ئومێد مەسعودی (٢٠٠٥)، بنەماکانی نوسین لە ڕاگەیاندندا، وەرگێڕانی: جوامێر مارایی، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ئەدەبیی و ڕوناکبیریی گەلاوێژ ژمارە (٦٩)، سلێمانی.
- ئیحسان فوئاد (٢٠٠٠)، سەوداو سنور، کۆکردنەوەو ئامادەکردنی: گۆران ئەژی گۆران، چاپی یەکەم، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی.
- ئیحسان فوئاد(٢٠٠٥)، وانەکانی خوێندنی باڵا " ماستەر"، وانەی چیرۆك، کۆرسی یەکەم، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلێمانی.
- ئیدریس عەبدوڵا (٢٠٠٣)، جوانکاریی لە ئەدەبی کوردییدا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (٢٣٥)، سلێمانی.
- بۆدهۆڵ (٢٠٠١)، هەڵەبجە، وەرگێڕانی: ئیحسان فوئاد، نوسینەوەی: هەڤاڵ ئەبوبەکر، شیعرستان ، ژمارە (٦)، دەزگای چاپو پەخشی سەردەم، سلێمانی.
- پەندەکانی پیرەمێرد (١٩٩٥)، بەرگی دووەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، چاپخانەی (الزمان)، بەغدا.

- پەندەکانی پیرەمێرد (١٩٩٥)، بەرگی یەکەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، چاپخانەی (الزمان)، بەغدا.
- پەندەکانی پیرەمێرد (١٩٩٦)، بەرگی سێیەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، چاپخانەی (الزمان)، بەغدا.
- جەبار جەباری (٢٠٠٢)، کۆی بەرهەمە کوردییەکانی نوسەری شەهید جەبار جەباری، کۆکردنەوەو لەسەرنوسینی: سمکۆ جەباری، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپو بڵاوکردنەوە ژمارە (٥٦)، سلێمانی.
- جەبار قادر (٢٠٠٥)، ژنانی کورد لە مێژوودا: www.hetawikudistan.it.
- جەمال خەزنەدار (١٩٧٣)، ڕابەری ڕۆژنامەگەری کوردی، بەغدا.
- جەمال خەزنەدار (١٩٧٩)، لاپەڕەیەکی بێگەرد لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا، گۆڤاری ڕۆژی کوردستان، ژمارە (٥٦)، بەغدا.
- حەمە ساڵح فەرهادی (١٩٨٨)، چەند لایەنێکی ڕۆژنامەنووسی ی کوردی، چاپخانەی (الحوادث)، بەغدا.
- حەمە کەریم هەورامی (٢٠٠١)، درامای کوردی لە ناو درامای جیهاندا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
- حسین پایندە (٢٠٠٣)، تیۆری ڕۆمان، وەرگێڕانی: محەمەد کەریم، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (٢٠٧)، سلێمانی.
- حسین عارف (١٩٧٧)، چیرۆکی هونەری کوردی ١٩٢٥-١٩٦٠، دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی، بەغدا.

www.zheen.org

- خاڵە حەمە فەرەج (٢٠٠٦)، بەڕێوەبەری ئەرشیڤی نەتەوەیی، ٢٠٠٦/٨/١.
- خورشید ڕەشید ئەحمەد (١٩٨٩)، ڕێبازی ڕۆمانتیکی لە ئەدەبی کوردیدا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی ژمارە (٢٣٤)، بەغدا.
- دانا عەلی سەعید (٢٠٠٣)، هونەری نوسینی دراماو دەقی شانۆی خۆماڵی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (٢٣٦)، سلێمانی.
- دایانا داوبتغایر (١٩٨٢)، ڕۆمانو پیشەی نووسینی ڕۆمان، وەرگێڕانی: ئەژی گۆران، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی، بەغدا.
- دڵشاد عەلی (١٩٩٨)، بنیاتی هەڵبەست لە هۆنراوەی کوردی دا "نامەی ماستەر"، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی.
- دڵشاد عەلی (٢٠٠٥)، وانەکانی خوێندنی باڵا " ماستەر"، وانەی ڕەخنەی ئەدەبیی، کۆرسی یەکەم، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلێمانی.
- دیوانی پیرەمێرد (١٩٩٠)، بەرگی یەکەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی ژمارە (٢٦٤)، چاپخانەی (الزمان)، بەغدا.
- دیوانی پیرەمێرد (٢٠٠١)، بەرگی دووەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی چاپەمەنیی و ڕاگەیاندنی خاك، سلێمانی.

www.zheen.org

- دیوانی پیرەمێرد (٢٠٠١)، بەرگی سێیەم، کۆکردنەوەو ساغ کردنەوەی: فائق هوشیار-محمود احمد محمد-مستەفا ساڵح کەریم-محمد نوری توفیق-احمد زرنگ مستەفا، لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی چاپەمەنیی و ڕاگەیاندنی خاك، سلێمانی.
- ڕۆجەر فولەر (١٩٩٩)، ئەدەب چییە؟ وەرگێڕانی: شاهۆ سەعید: .www.sardam.info
- ڕەزا حاجی ئابادی (٢٠٠٤)، مانشێتنوسی، وەرگێڕانی مەلا بەهادین، گۆڤاری ڕایەن، ژمارە (١١).
- ڕەزا حاجی ئابادی (٢٠٠٥)، دەروازەی ڕۆژنامەنووسی، وەرگێڕانی: کارزان محەمەد، کتێبی گیرفان (٦٤)، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم، سلێمانی.
- ڕەفیق ساڵح ئەحمەد (٢٠٠٢)، بیبلۆگرافیای ڕۆژنامەنوسیی کوردی لە شاری سلێمانی ١٩٢٠-١٩٩٠، لە بڵاوکراوەکانی هەفتەنامەی سلێمانی نوێ ژمارە (١)، سلێمانی.
- ڕەفیق ساڵح- سدیق ساڵح (٢٠٠٢)، ڕۆژنامەی ژیان ژمارە (١-٨١)، یەکەم بەرگ، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە ، سلێمانی.
- ڕەفیق ساڵح- سدیق ساڵح (٢٠٠٣)، ڕۆژنامەی ژیان ژمارە (٨٢-٢٥٩)، دووەم بەرگ، لە بڵاوکراوەکانی شارەوانی سلێمانی.
- ڕەفیق ساڵح- سدیق ساڵح (٢٠٠٤)، ڕۆژنامەی ژیان ژمارە (٢٦٠-٣٢٠)، سێیەم بەرگ، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی.
- ڕەفیق ساڵح- سدیق ساڵح (٢٠٠٥)، ڕۆژنامەی ژیان ژمارە (٣٢١-٤٠٠)، چوارەم بەرگ، بەشی یەکەم، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی.
- ڕەووف حەسەن (١٩٩٩)، ئەلفاو بێتای ڕۆژنامەگەریی، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی.

بنکەی ژین www.zheen.org

- زاهیر لەتیف (٢٠٠٦)، سەرۆکی بەشی عەرەبی، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٦/٤/٥، چاوپێکەوتن.
- سەعید ناکام (١٩٧٠)، چەند بیرەوەرییەك لە ڕۆژانی ئیشکردنم لەگەڵ پیرەمێردی نەمردا، ڕۆژنامەی "برایەتی"، ساڵی یەکەم، خولی دووەم، ژمارە ٢، تەموز.
- س.ع. شادمان (١٩٨٨)، ئاهەنگی بیستەمین ساڵەی ڕۆژنامەی ژین چۆن کرا لە سلێمانی لە ساڵی ١٩٤٦، گۆڤاری کاروان، ژمارە (٦٣)، هەولێر.
- سوزان دان (٢٠٠١)، شێوازەکانی هەڤپەیڤینی ڕۆژنامەوانی، چاپی دووەم، وەرگێڕانی لە فارسییەوە: بەدرەدین ساڵح-فاتیمە حوسێن پەناهی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر.
- سیامەند هادی (٢٠٠٤)، مێژووی سەرهەڵدانی ڕۆمان، لێکۆڵینەوە، سلێمانی.
- سلێمان حەیدەر پور دەعوایسرا (٢٠٠١)، پانۆڕامای کاری ڕۆژنامەوانیی لە بەریتانیا، بەشی یەکەم، وەرگێڕانی لە فارسییەوە: عەبدولقادر ساڵح، گۆڤاری ڕایەن، ژمارە (١).
- شکریە رسول (١٩٨٧)، زمانو ئەدەبی کوردی، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.
- شوکریە رسول (١٩٨٩)، ئەدەبی کوردیو هونەرەکانی ئەدەب، چاپخانەی خوێندنی باڵا، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.
- شێخ محەمەدی خاڵ (١٩٦٤)، فەرهەنگی خاڵ، جزمی٢، چاپخانەی کامەران، سلێمانی.
- شێخ محەمەدی خاڵ (١٩٧١)، پەندی پێشینان، بەغدا.

www.zheen.org

- عبدالرزاق بيمار (١٩٩٨)، پەخشانی کوردی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیریی و بڵاوکردنەوەی کوردی ژمارە (٣١٤)، بەغدا.
- عبدالصمد اسلام طه دوسکی (٢٠٠١)، ڕەنگدانەوەی ئەدەب لە گۆڤاری هاواردا ١٩٣٢-١٩٤٣، زانکۆی سەلاحەدین، کۆلیجی ئاداب، بەشی زمانی کوردی.
- عەبدوڵڵا زەنگەنە (٢٠٠٠)، ژیانەوە شوێنی لە ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا ١٩٢٤-١٩٢٦، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر.
- عەزیز گەردی (١٩٨٧)، پەخشانی کوردی، زانکۆی سەلاحەدین، کۆلیژی ئەدەبیات، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.
- عەزیز گەردی (١٩٩٩)، کێشی شیعری کلاسیکیی کوردی، چاپی یەکەم، وەزارەتی ڕۆشنبیری، ژمارە (٨٠)، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، هەولێر.
- عەلائەدین سەجادی (١٩٥١)، یادی پیرەمێرد، چاپخانەی معارف، بەغدا.
- عەلائەدین سەجادی (١٩٦٧)، ئەدەبی کوردیی و لێکۆڵینەوە لە ئەدەبی کوردی، بەغدا.
- عەلائەدین سەجادی (١٩٧١)، مێژووی ئەدەبی کوردی، چاپی دووەم، بەغدا.
- عەلائەدین سەجادی (٢٠٠٠)، مێژووی پەخشانی کوردی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس ژمارە (١٨٢)، هەولێر.
- عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٠)، ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی، چاپی یەکەم، چاپخانەی (دار الجاحظ)، بەغدا.

بنکەی ژین
www.zheen.org

- عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (١٩٧٩)، ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی، چاپی دووەم، زانکۆی سلێمانی، چاپخانەی زانکۆی سلێمانی.
- عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ (٢٠٠٥)، وانەکانی خوێندنی باڵا "ماستەر"، وانەی تیۆری ئەدەب، کۆرسی یەکەم، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلێمانی.
- فاروق عەلی عومەر (٢٠٠١)، ڕۆژنامەگەریی کوردی لە عیراقدا بەراییەکان ١٩١٤-١٩٣٩، وەرگێڕانی: تاریق کارێزی، دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر.
- فاروق عەلی عومەر (٢٠٠٥)، کلیلی دەسەڵاتی چوارەم، وەرگێڕانی: هیوا ساڵح ئەحمەد، بەڕێوەبەرێتی خانەی وەرگێڕان، سلێمانی.
- فازڵ مەجید مەحمود (٢٠٠٤)، شیعری مناڵان لە ئەدەبی کوردییدا "نامەی دکتۆرا"، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (٢٨٨)، سلێمانی.
- فەرهاد پیرباڵ (٢٠٠٢)، مێژووی وەرگێڕان لە ئەدەبی کوردییدا، زنجیرەی بڵاوکراوەکانی گۆڤاری ئاسۆی پەروەردەیی (١٠)، هەولێر.
- فەرهاد پیرباڵ (٢٠٠٤)، ڕێبازە ئەدەبییەکان، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
- فریبا سەیاد- عەلی ئەکبەر فەرهەنگی (٢٠٠٦)، نەریتی ڕۆژنامەوانی، وەرگێڕانی لە فارسییەوە: کارزان محەمەد، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی چاپو بڵاوکردنەوە ژمارە (٤٤٥)، سلێمانی.
- قوباد ڕەسوڵ (٢٠٠٦)، بەشێك لە بنچینە سەرەتاییەکانی زانستی ڕۆژنامەگەریی، وەرگێڕان لە ئەڵمانییەوە، پێداچونەوەو داڕشتنەوەی: هەڤاڵ ئەبوبەکر، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی چاپو بڵاوکردنەوە ژمارە (٤٤٦)، سلێمانی.

www.zheen.org

- ڤلادیمیر سیمیۆنیڤ (٢٠٠٣)، ڕۆژنامەوانی، وەرگێڕانی لە بولگارییەوە: بەختیار ڕەوف، گۆڤاری ڕایەن، ژمارە (٩-١٠).
- کۆرتیس ماکدۆگاڵ (٢٠٠٥)، بنەماکانی هەواڵنوسین، وەرگێڕانی: هەندرێن شێرزاد، پێداچونەوەو داڕشتنەوەی: هەڤاڵ ئەبوبەکر، لە بڵاوکراوەکانی بەشی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕادیۆ نەوا، سلێمانی.
- کمال ڕەووف محەمەد (١٩٩٠)، ڕۆژنامەی ژیان، ڕۆژنامەی ئاسۆ، ژمارە (٣٤)، بەغدا.
- کمال ڕەووف محەمەد (١٩٩٦)، یەکەمین قوتابخانەی کیژانی سلێمانی، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە (١٣٠٧).
- کەمال فوئاد (٢٠٠٠)، کوردستان یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی ١٨٩٨-١٩٠٢، پێشەکی: فەرهاد پیرباڵ و مەلا بەختیار، چاپی یەکەم، چاپخانەی داناز، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ئەدەبیی و ڕوناکبیریی گەلاوێژ، سلێمانی.
- کەمال مەزهەر ئەحمەد (١٩٧٨)، تێگەیشتنی ڕاستی و شوێنی لە ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا، لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا.
- کەمال مەعروف (٢٠٠٣)، ئەدەبیاتی کلاسیکی و نوێخوازی کوردی، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپ و بڵاوکردنەوە ژمارە (٢٠٦)، سلێمانی.
- کەمال مەمەند میراودەلی (١٩٧٩)، فەلسەفەی جوانی و هونەر، لە چاپکراوەکانی زانکۆی سلێمانی، سلێمانی.
- مالکۆڵم ئێف مالیتی (٢٠٠٣)، هاوڕێی ڕۆژنامەنوسان، لە بڵاوکراوەکانی کۆمیتەی جیهانیی ڕۆژنامەگەریی ئازاد، وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: ئازاد حەسەن فەتاح، پێداچونەوەو داڕشتنەوەی: هەڤاڵ ئەبوبەکر، سلێمانی.

بنکەی ژین
www.zheen.org

- مالمیسانژ (٢٠٠٧)، جەمعییەتی تەعاونو تەرەقی‌ی کوردو ڕۆژنامەکەی، وەرگێڕانی لە تورکییەوە: زریان ڕۆژهەڵاتی، پێداچوونەوەی: سدیق ساڵح، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، زنجیرە(٥٦)، سلێمانی.
- مەغدید سەپان (٢٠٠٥)، ژانرەکانی ڕۆژنامەوانیی‌و مێژووی چاپخانە ١٤٥٠-١٥٠٠، لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاریی کوردستان، هەولێر.
- مەلا عەبدوڵڵای زێوەر (١٩٨٥)، گەنجینەی مەردان‌و یادگاری ڕۆژانی دەربەدەری، ساغکردنەوەو ئامادەکردنی: محەمەدی مەلا کەریم، بەغدا.
- مجید محمود مطلب (١٩٧٨)، شیعرو فەلسەفە، وەرگێڕانی: فوئاد مەجید میسری، چاپخانەی عەلاء، بەغدا.
- محەمەد بەکر (٢٠٠٤)، پەخشانە شیعری کوردی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ‌و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
- محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٢)، ڕۆڵی گۆڤاری گەلاوێژ لە گەشەسەندن‌و پێشخستنی ئەدەبی کوردییدا "نامەی ماستەر"، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپ‌و بڵاوکردنەوە ژمارە (٢٤٣)، سلێمانی.
- محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٤)، ڕۆژنامەنووسیی کوردی‌و بزوتنەوەی ئەدەبی لە سایەی یەکەمین دەسەڵاتی سیاسیی کورددا لە مێژووی هاوچەرخدا ١٩٢٢- ١٩٢٤"نامەی دکتۆرا"، لە چاپکراوەکانی شارەوانی سلێمانی، زنجیرەی ژمارە (٣٨)، سلێمانی.
- محەمەد دلێر ئەمین میسری (٢٠٠٦)، ڕاگری کۆلیژی زمان، زانکۆی سلێمانی، چاوپێکەوتن.
- محەمەد فەریق حەسەن (١٩٩٨)، دەسەڵاتی چوارەم، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، هەولێر.

- محمد رسول هاوار (١٩٧٠)، پیرەمێردی نەمر، چاپخانەی (العانی)، بەغدا.
- محەمەدی مەحوی (٢٠٠٣)، زمانو زمانەوانیی لە ڕۆژنامەگەرێتیدا، گۆڤاری ڕایەن، ژمارە(٧و٨).
- محەمەد مەعروف فەتاح (٢٠٠٥)، کۆلیژی ئاداب، زانکۆی سەلاحەدین ، چاوپێکەوتن.
- مستەفا ساڵح کەریم (٢٠٠٦)، جێگری نەقیبی سانديكای ڕۆژنامەنوسانی کوردستانو جێگری سەرنوسەری ڕۆژنامەی (الأتحاد)، ٢٠٠٦/٧/١٢ ،چاوپێکەوتن.
- مستەفا نەریمان (١٩٨٤)، فەرهەنگی ئەدیبو نووسرانی کورد، بەغدا.
- موحسین ئەحمەد عومەر (٢٠٠٥)، فەرهەنگی زاراوەی ئەدەبی، بەرگی یەکەم، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
- نەژاد عەزیز سورمێ (١٩٩٩)، ڕۆژنامەگەریی کوردی چەند سەرەقەڵەمێك لە بارەی تەکنیكو هونەرەکانی، چاپی یەکەم، کتێبی برایەتی (٣)، هەولێر.
- نەوزاد عەلی ئەحمەد (٢٠٠٥)، هونەرەکانی ئەدەب لە ڕۆژنامەگەریی نهێنی کوردیدا ١٩٦١- "نامەی ماستەر"١٩٩١، کتێبی ڕوناکبیری ژمارە (٤٩).
- نەوشیروان مستەفا ئەمین (١٩٩٩)، خولی ٢٠٠٠ی کوردستانی نوێ، هۆڵی ڕوناکبیری، سلێمانی.
- نەوشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠١)، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی ڕۆژنامەوانی کوردی ١٨٩٨-١٩١٨، بەرگی یەکەم، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (١٣٤)، سلێمانی.

- نەوشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢أ)، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی ڕۆژنامەوانی کوردی ١٩١٨-١٩٣٨، بەرگی دووەم، لە بڵاوکراوەکانی بەڕێوەبەرێتیی گشتیی چاپو بڵاوکردنەوە ژمارە (١٣٣)، سلێمانی.
- نەوشیروان مستەفا ئەمین (٢٠٠٢ب)، ژیان بەتەمەنترین ڕۆژنامەی کوردی ١٩٣٦-١٩٣٨، ، لە بڵاوکراوەکانی هەفتەنامەی سلێمانی نوێ ژمارە (٤)، سلێمانی.
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (١٩٩٧)، چەند هەنگاوێك بەرەو ڕاگەیاندن، ڕۆژنامەنوسیی، پڕوپاگەندەو ڕای گشتیی، چاپی دووەم، چاپخانەی هەواڵ، سلێمانی.
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢)، لەنێوان ئەدەبو ڕۆژنامەگەرییدا، گۆڤاری ڕایەن، ژمارە (٤-٥).
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢أ)، ڕۆژنامەوانیی لە سەردەمی جیهانگەرییدا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم ژمارە (١٩٥)، سلێمانی.
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٢ب)، ڕاگەیاندنو ڕاگەیاندنی کوردی، چاپی یەکەم، لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی ڕۆشنبیر لە سلێمانی.
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٥)، زمانو پراکتیزەکردنی لە ڕۆژنامەوانییدا، بابەتگەلێکی تایبەت بەزمانی ڕاگەیاندن، سلێمانی.
- هەڤاڵ ئەبوبەکر (٢٠٠٥)، کوردش میدیا، پیرەمێردو ڕۆژنامەگەریی: www.kurdishmedia.com.
- هیمداد حوسێن (١٩٩٨)، ڕۆڵی گۆڤاری هیوا لە پێشخستنی هونەرەکانی ئەدەبی کوردیدا، هەولێر.
- وریا جاف (١٩٩٨)، کاروانی ڕۆژنامەگەریی کوردی، کتێبی گوڵان ژمارە (١٩)، هەولێر.
- یۆئیل یوسف عەزیزو هاوەڵەکانی (١٩٨٤)، وەرگێڕانی ئەدەبی، وەرگێڕانی: غازی فاتیح وەیس، زانکۆی سەلاحەدین، کۆلیژی ئەدەبیات، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.

www.zheen.org

سەرچاوە عەرەبییەکان:

- أ. ب. فولكيس (١٩٨٦)، الأدب و الدعاية، ترجمة: موفق الحمداني، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- إبراهيم إمام (١٩٩١)، دراسات في الفن الصحفي، مكتبة الأنجلو المصرية، القاهرة.
- أحمد عطية الله (١٩٦٨)، القاموس السياسي، دار النهضة العربية، القاهرة.
- أديب خضور (١٩٨٢)، الخبر الصحفي، مطابع دار البعث، ديمشق.
- أديب خضور (١٩٩٠)، النظرية العامة في الصحافة، المكتبة الإعلامية، الطبعة الأولى، مطبعة العجلوني، دمشق.
- أديب خضور (٢٠٠٠)، مدخل الى الصحافة نظرية و ممارسة، الطبعة الثانية، المكتبة الإعلامية، دمشق- سوريا.
- آرنولد كيتل (١٩٧٧)، مدخل الى الرواية الأنكليزية، مجلد ١، ترجمة: هاني الراهب، وزارة الثقافة، دمشق.
- إسماعيل إبراهيم (١٩٩٨)، فن التحرير الصحفي بين النظرية و التطبيق، دار الفجر للنشر ة التوزيع، القاهرة.
- إسماعيل إبراهيم (٢٠٠١)، فن المقال الصحفي، الطبعة الأولى، دار الفجر للنشر و التوزيع، القاهرة.
- ألبرت ل. هستر (١٩٨٨)، دليل الصحفي في العالم الثالث، ترجمة: كمال عبدالرؤف، دار العربية للنشر و التوزيع، القاهرة.
- ألسكندر بلوك (١٩٧٧)، دراسات أدبية و فكرية، ترجمة: يوسف الحلاق، منشورات وزارة الثقافة و الأرشاد القومي، دمشق.
- ألفين وهايدى توفلر (١٩٩٨)، أشكال الصراعات المقبلة- حضارة المعلوماتية و ما قبلها، تعريب: صلاح عبدالله، دار الأزمنة الحديثة، بيروت- لبنان.

- أميل بوافان (١٩٤٩)، تأريخ الصحافة، ترجمة: محمد اسماعيل محمد، الدار المصرية للطباعة والنشر.
- بشير عباس العلاق (١٩٩٨)، الترويج و الأعلان – مدخل متكامل، الطبعة الأولى، دار اليازوري العلمية، عمان – الأردن.
- بيار ألبير (١٩٧٠)، الصحافة، ترجمة: محمد بروجاوى، منشورات عديدات، بيروت– لبنان.
- تزفيطان تودوروف (١٩٧٢)، الأجناس الأدبية، ترجمة: جواد الرامي.
- توفيق الحكيم (١٩٧٣)، فن الأدب، دار الكتاب اللبناني، بيروت.
- تيري إيجليتون (١٩٩٧)، مقدمة في نظرية الأدب، ترجمة: أحمد حسان، الطبعة الثانية، نوارة للترجمة و النشر.
- تيسير أبو عرجه (١٩٩٩)، الصحافة المعاصرة، دار الكتب الجامعي، الأمارات المتحدة.
- جابر عصفور (١٩٩٩)، زمن الرواية، القاهرة– مصر.
- جاكوب كورك (١٩٨٩)، اللغة في الأدب الحديث (الحداثة والتجريب)، ترجمة: ليون يوسف و عزيز عمانوئيل، دار المأمون للترجمة والنشر، بغداد.
- جان بول سارتر (١٩٩٠)، ما الأدب، ترجمة وتقديم و تعليق: محمد غنيمي هلال، مطابع نهضة مصر، الفجالة– القاهرة.
- جان جبران كرم (١٩٩٢)، مدخل الى لغة الإعلام، طبعة ثانية منقحة، دار الجيل، بيروت.
- جان ماري شيفير (١٩٩٧)، ما الجنس الأدبي، ترجمة: غسان السيد، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق– سوريا.
- جلال الدين الحمامصي (١٩٩٣)، المندوب الصحفي، دار المعارف، القاهرة.

www.zheen.org

- جنكيزايتماتوف (١٩٨١)، الأتجاهات التقدمية في الأدب، الأدب و قضايا العصر، ترجمة: عادل العامل، مجموعة مقالات النقدية، منشورات وزارة الثقافة و الإعلام، الجمهورية العراقية.
- جهاد عطا نعيسة (٢٠٠١)، في المشكلات السرد الروائي، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- جورج ماري (١٩٩٢)، السيرة الذاتية، تعريب: محمد القاضي و عبدالله صولة، بيت الحكمة، قرطاج- تونس.
- جون ر. بيتنر (١٩٩٠)، مقدمة في الأتصال الجماهيري، الطبعة الرابعة، مركز كتب الأردني.
- جون ل. هاتلنج (بلا)، أخلاقيات الصحافة، ترجمة: كمال عبدالرؤف، الدار العربية للنشر والتوزيع، الطبعة العربية الأولى، القاهرة.
- جون هوهنبرك (١٩٦٠)، الصحفي المحترف، ترجمة: فؤاد مويساني، المؤسسة الأهلية للطباعة والنشر، بيروت.
- حسني نصر، سناء عبدالرحمن (٢٠٠٤)، التحرير الصحفي في عصر المعلومات (الخبر الصحفي)، الطبعة الثانية، دار الكتاب الجامعي، العين- الأمارات العربية المتحدة.
- حسين محمد فهيم (١٩٨٩)، أدب الرحلات، عالم المعرفة (١٣٨)، المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب، الكويت.
- حنا عبود (١٩٩٧)، فصول في علم الأقتصاد الأدبي، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.
- حنا عبود (١٩٩٩)، مسوغات النظرية الأدبية الحديثة، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.
- حنا عبود (٢٠٠٢)، من تأريخ الرواية، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.

www.zheeri.org

- حيدر حسون الفزع (٢٠٠٥)، كيف تصبح صحفيا، الجزء الأول، نقابة الصحفيين العراقيين، رابطة الصحفيين الشباب، بغداد.
- د. أ. بورتيسكي (١٩٩٠)، الصحافة التلفزيونية، ترجمة: أديب خضور، المكتبة الإعلامية (٣)، الطبعة الأولى، دمشق- سوريا.
- د. تودوروف (١٩٩٠)، تأريخ الصحافة العالمية، ترجمة: أديب خضور، الطبعة الأولى، المكتبة الإعلامية، دمشق- سوريا.
- داينيل- هنرى باجو (١٩٩٧)، الأدب العام و المقارن، ترجمة: غسان السيد، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- رؤوف وصفي (١٩٩٠)، أدب الخيال العلمي، الموسوعة الصغيرة (٣٧٤)، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- رامان سلدن (١٩٩٨)، النظرية الأدبية المعاصرة، ترجمة: جابر عصفور، الطبعة الأولى، دار قباء، القاهرة.
- روبيرت ل. هيلييرد (٢٠٠١)، الكتابة للتلفيزيون و الأذاعة و وسائل الأعلام الحديثة، ترجمة: مؤيد حسن فوزي، دار الكتاب الجامعي، العين، الأمارات العربية المتحدة.
- روجر آدن (١٩٩٧)، الرواية العربية، ترجمة: حصة ابراهيم المنيف، المجلس الأعلى للثقافة، مصر.
- روجر فولر (١٩٩٩)، موسوعة الأدب و النقد- الأدب، تقديم وترجمة و تعليق: عبدالحميد شيحة، الجزء الأول، المجلس الأعلى للثقافة.
- رولان بارت (١٩٩٠)، الأسطورة اليوم، ترجمة: حسن الغرفي، الموسوعة الصغيرة (٣٤٥)، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- رينيه ويليك (١٩٨٧)، مفاهيم نقدية، ترجمة: محمد عصفور، عالم المعرفة، المجلس الوطني للثقافة والفنون و الآداب، الكويت.
- سالم أحمد الحمداني (١٩٨٩)، مذاهب الأدب الغربي، جامعة الموصل.

بنكەی ژین
www.zheen.org

- سامي ذبيان (١٩٨٧)، الصحافة اليومية و الإعلام، الطبعة الثانية، دار المسيرة، بيروت- لبنان.
- سعدو أسود خضر (١٩٨٥)، فن الكتابة، مطبعة الثقافة والشباب، أربيل.
- سي. دى لويس (١٩٨٢)، الصورة الشعرية، ترجمة: أحمد نصيف الجنابي، منشورات وزارة الثقافة و الإعلام، دار الرشيد للنشر، بغداد.
- شكري عزيز الماضي (١٩٨٥)، في نظرية الأدب، دار الحداثة للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت- لبنان.
- شوقي ضيف (١٩٦٢)، في النقد الأدبي، الطبعة الثالثة، مكتبة الدراسات الأدبية (٢٦)، دار المعارف بمصر.
- شوقي ضيف (١٩٦٢)، في النقد الأدبي، الطبعة الثانية، مكتبة الدراسات الأدبية (٢٦)، دار المعارف بمصر.
- صابر فلحوط و محمد البخاري (١٩٩٩)، العولمة والتبادل الأعلامي الدولي، الطبعة الأولى، دار علاءدين، دمشق.
- صالح مهدي شريدة (١٩٧١)، دراسات والنقد في الشعر، مطبعة الأرشاد، بغداد.
- طلعت همام (١٩٨٨)، مائة سؤال عن الصحافة، موسوعة الإعلام والصحافة، الطبعة الثانية، دار الفرقان للنشر و التوزيع، عمان- الأردن.
- عادل فريجات (٢٠٠٠)، مرايا الرواية- دراسات تطبيقية في الفن الروائي، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.
- عادل فريجات (٢٠٠٢)، النقد التطبيقي للقصة القصيرة في سوريا، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.

www.zheen.org

- عبدالرزاق الأصفر (١٩٩٩)، المذاهب الأدبية لدى الغرب، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، مدشق- سوريا.
- عبدالستار جواد (١٩٩٨)، اللغة الإعلامية، منشورات دار الهلال للترجمة، أربد- المملكة الأردنية الهاشمية.
- عبدالستار جواد (١٩٩٩)، النقد الصحفي، الموسوعة الصغيرة (٤١٩)، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- عبدالستار جواد (٢٠٠٢)، فن كتابة الأخبار، عمان- الأردن.
- عبدالعزيز شرف (١٩٨٩)، المخل الى وسائل الإعلام، الطبعة الثانية، دار الكتاب المصري، القاهرة.
- عبدالعزيز شرف (١٩٩١)، اللغة الإعلامية، الطبعة الأولى، دار الجيل، بيروت.
- عبدالعزيز شرف (٢٠٠٠)، الأساليب الفنية في التحرير الصحفي، دار القباء للطباعة والنشر و التوزيع، القاهرة.
- عبدالعزيز عتيق (١٩٧٤)، تأريخ نقد الأدبي عند العرب، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بيروت- لبنان.
- عبدالقادر شرشار (٢٠٠٣)، الرواية البوليسية، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- عبداللطيف حمزة (١٩٥٥)، الصحافة و الأدب في مصر، جامعة دول العربية، معهد الدراسات العربية العالية، مطبعة البرلمان بالعتبة، مصر.
- عبداللطيف حمزة (١٩٥٨ أ)، المدخل في فن التحرير الصحفي، الطبعة الثانية، دار الفكر العربي، القاهرة.
- عبداللطيف حمزة (١٩٥٨ ب)، أدب المقالة الصحفية في مصر، الجزء ٢، الطبعة الثانية، دار الفكر العربي، القاهرة.

- عبداللطيف حمزة (١٩٦٥)، الأعلام له تأريخه و مذاهبه،الطبعة الأولى، دارالفكر العربي، مصر.
- عبدالنبي خزعل (٢٠٠٣)، فن تحرير الأخبار في الأذاعات الدولية، دار العلمية الدولي للنشر والتوزيع، عمان– الأردن.
- عزالدين إسماعيل (١٩٧٥)، الأدب و فنونه، الطبعة الخامسة، القاهرة.
- عصام الخطيب ، توفيق عزيز عبدالله (١٩٨٦)، في نقد النثر و أساليبه، الموسوعة الصغيرة (٢١٨)، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- علي المصري (١٩٩٨)، في رحاب الفكر و الأدب، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق– سوريا.
- عمر الدسوقي (بلا)، في الأدب الحديث، الجزء الأول والثاني، دار الفكر العربي، القاهرة.
- فاروق أبو زيد (١٩٨٣)، فن الكتابة الصحفية، الطبعة الثانية، دار الشروق للنشر و التوزيع و الطباعة، جدة.
- فاروق أبو زيد–ليلى عبدالمجيد (٢٠٠٠)، فن التحرير الصحفي، مداخلات تكنولوجيا التعليم، القاهرة.
- فوزي كريم (٢٠٠٣)، قصيدة النثر، منشورات دار المدى، عدد (٤٠)، دمشق.
- قيس الياسري (١٩٨٧)، الخبر الصحفي، دار الحكمة للنشر والتوزيع، بغداد.
- قيس الياسري و آخرون (١٩٩١)، الفنون الصحفية، جامعة بغداد، كلية الآداب، دار الحكمة للطباعة والنشر، بغداد.

www.zheen.org

- ڤ. ل. سكڤوزينكوف (١٩٨٠)، نظرية الأدب، تأليف عدد من الباحثين السوفييت المختصين، ترجمة: جميل نصيف التكريتي، المركز العربي للطباعة والنشر، بيروت.
- ڤ. ل. سكڤوزينكوف (١٩٨٦)، موسوعة نظرية الأدب، القسم الأول، قضايا الشكل والقصص الشعبي البطولي، ترجمة: جميل نصيف التكريتى، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- ڤ. ڤ. كوژينوڤ (١٩٨٠)، نظرية الأدب، تأليف عدد من الباحثيين السوفييت المختصين، ترجمة: جميل نصيف التكريتي، المركز العربي للطباعة والنشر، بيروت.
- كرم شلبي (١٩٩٤)، معجم المصطلحات الإعلامية، الطبعة الثانية، دار الجيل، بيروت.
- كمال الرياحي (٢٠٠٤)، محمد شكري: الكتابة الأوتوبيوغرافية "فورة الأجناس و رسوخ السيرة الذاتية"، مجلة كتابات المعاصرة، العدد (٥٢) شباط و آذار، بيروت.
- لانريكي اندرسون أمبرت (٢٠٠٠)، القصة القصيرة- النظرية والتقنية، ترجمة: علي ابراهيم علي متوفي، القاهرة.
- لسان العرب (بلا)، المحيط، العلامة إبن منظور، المجلد الأول (أ-ر)، معجم لغوي علمي، دار لسان العرب، بيروت- لبنان.
- لين أدلتبنيرند و آخرون (١٩٨٣)، الوجيز في دراسة القصص، ترجمة: عبدالجبار المطلبي، الموسوعة الصغيرة (١٣٧)، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- مؤيد عبدالجبار الحديثي (٢٠٠٢)، العولمة الأعلامية، الطبعة العربية الأولى، الأهليى للنشر والتوزيع، عمان، المملكة الأردنية الهاشمية.
- ماجد حمود (٢٠٠٠)، مقربات تطبيقية في الأدب المقارن، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.

- مجد الهاشمي (٢٠٠٣)، الإعلام الدولي و الصحافة عبر الأقمار الصناعية، دار المناهج للنشر و التوزيع، عمان- الأردن.
- محفوظ جودة (١٩٩٧)، أساليب البحث العلمي، زهران للنشر، عمان- الأردن.
- محمد أزهر سعيد السماك و آخرون (١٩٨٦)، أصول البحث العلمي، الطبعة الأولى، جامعة الموصل.
- محمد الدروبي (١٩٩٦)، الصحافة والصحفي المعاصر، الطبعة الأولى، المؤسسة العربية للدراسات و النشر، بيروت.
- محمد حسن عبدالعزيز (بلا)، لغة الصحافة المعاصرة، السلسلة الثقافية، المركز العربي للثقافة والفنون، بيروت- لبنان.
- محمد راتب الحلاق (٢٠٠٠)، النص و الممانعة- مقاربات نقدية في الأدب و الأبداع، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- محمد رياض وتار (٢٠٠٢)، توظيف التراث في الرواية العربية المعاصرة، دراسة، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- محمد عبدالحكيم محمد (١٩٩٩)، فنون المقال بين النظرية و التطبيق، دار أم القرى للخدمات التعليمية، المنصورة.
- محمد عبدالحميد- السيد بهنسي (٢٠٠٤)، تأثيرات الصورة الصحفية-النظرية والتطبيق، الطبعة الأولى، عالم الكتب، القاهرة.
- محمد غنيمي هلال (١٩٧٥)، في النقد المسرحي، دار العودة، بيروت.
- محمد غنيمي هلال (١٩٧٣)، النقد الأدبي الحديث، دار العودة- بيروت.
- محمد فريد الصحن (١٩٨٨)، الأعلان، دار الجامعية، كلية التجارة، جامعة الأسكندرية، مصر.

www.zheen.org

- محمد فريد محمود عزت (٢٠٠٢)، القاموس الموسوعي للمصطلحات الإعلامية، الطبعة الأولى، العربي للنشر و التوزيع، القاهرة.
- محمد مرتاض (٢٠٠٠)، النقد الأدبي القديم في المغرب العربي- نشأته و تطورة (دراسة وتطبيق)، من منشورات إتحاد الكتاب العرب، دمشق- سوريا.
- محمد مندور (١٩٧٤)، الأدب و فنونه، دار نهضة مصر للطبع والنشر، الفجالة- القاهرة.
- محمد مشبال (٢٠٠١)، البلاغة و مقولة الجنس الأدبي، مجلة عالم الفكر، المجلد (٣٠)، عدد (١) سبتمبر ٢٠٠١، تصدر عن المجلس الوطني للثقافة والفنون و الآداب، الكويت.
- محمود أدهم (١٩٨٢)، دراسات في فن الحديث الصحفي، مطبعة دار نشر الثقافة، الفجالة، القاهرة.
- محمود أدهم (١٩٨٥)، جريدة الأهرام و فن التحقيق الصحفي، القاهرة.
- محمود فهمي (١٩٦٤)، الفن الصحفي في العالم، دراسات صحفية، دار المعارف بمصر.
- مختار الوكيل (١٩٥٤)، بين الصحافة و الأدب، مطبعة الجريدة التجارية المصرية، القاهرة.
- معروف خەزنەدار (٢٠٠٠)، موجز تأريخ الأدب الكردي المعاصر، ترجمة عن الروسية: عبدالمجيد شيخو، الناشر: هوشنك كرداغي.
- ممدوح حمادة (١٩٩٩)، فن الكاريكاتير من جدران الكهوف إلى أعمدة الصحافة، دار عشتروت للطباعة والنشر، دمشق.
- ممدوح حمادة (٢٠٠٠)، فن الكاريكاتير في الصحافة الدورية، دار عشتروت للطباعة والنشر، دمشق.
- ميشال عاصي (١٩٧٠)، الفن والأدب، بيروت - لبنان.

www.zheen.org

- ميلفن مينتشر (١٩٩٢)، تحرير الأخبار في الصحافة و الأذاعة والتلفزيون، ترجمة: أديب خضور، الطبعة الأولى، المكتبة الأعلامية (٧)، دمشق.
- نيل ماكنيل (١٩٥٥)، تعليم الصحافة، شركة ماكميلان، نيويورك.
- هوف جورج (١٩٧٣)، الإبراق الصحفي، شركة هفتن ملفن بسطن.
- هادي نهر (٢٠٠٣)، الكفايات التواصلية و الأتصالية- دراسات في اللغة و الإعلام، الطبعة الأولى، دار الفكر، عمان- الأردن.
- هويدا مصطفى (١٩٩٩)، الأعلان في الأنظمة الأذاعية المعاصرة، دار المصرية اللبنانية، القاهرة.
- وائل العاني (١٩٨٠)، آراء في الكتابة و العمل الصحفي، الموسوعة الصغيرة (٧٥)، منشورات دار الجاحظ للنشر، وزارة الثقافة و الأعلام، بغداد.
- واثق الدايني (٢٠٠١)، الترجمة في الصحافة المحلية، دراسة تحليلية، بيت الحكمة، بغداد.
- ويلبريس. سكوت (١٩٨١)، خمسة داخل إلى النقد الأدبي، ترجمة و تقديم و تعليق: عناد غزوان اسماعيل و جعفر صادق الخليلي، دار الرشيد للنشر، بغداد.
- يا. إي. إيليسبورغ (١٩٨٠)، نظرية الأدب، تأليف عدد من الباحثين السوفييت المختصيين، ترجمة: جميل نصيف التكريتي، المركز العربي للطباعة والنشر، بيروت.
- يا. إي. إيليسبورغ (١٩٨٦)، موسوعة نظرية الأدب، القسم الأول، قضايا الشكل والقصص الشعبي البطولي، ترجمة: جميل نصيف التكريتي، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- يعقوب حسين نشوان (٢٠٠٤)، البحث العلمي، الطبعة الأولى، دار الفرقان للنشر والتوزيع، المملكة الأردنية الهاشمية.

www.zheen.org

سەرچاوە فارسییەکان:

- ژان کازنو (۱۹۹۱)، جامعه شناسی وسایل ارتباط جمعی، ترجمه: باقر ساروخانی، منوچهر محسنی، چاپ سوم، انتشارات اطلاهات، تهران.
- سیروس شمیسا (۱۹۹۵)، أنواع أدبی، چاپ سوم، انتشارات فردوس، تهران.
- کاظم معتمد نژاد (۲۰۰٤)، روزنامەنگاری، چاپ پنجم، مرکز نشر سپهر، تهران.
- محمود ساعتچی (۱۹۹۵)، أصول و فنون إجرای مصاحبه، چاپ دوم، مؤسسهء انتشارات أمیر کبیر، تهران.
- نعیم بدیعی، حسین قندی (۲۰۰۱)، روزنامەنگاری نوین، چاپ دوم، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

سەرچاوە ئینگلیزییەکان:

- F. Fraser Bond (1973), An Introduction to Journalism, Macmillan Co.
- Herbert Joseph Muller (1965), The spirit of tragedy, Washington Square Press.
- J. A. Cuddon (1984), A Dictionary of Literary Terms, Published in Penguin Books.
- Karam Shalabi (1994), Dictionary of Mass Communication Terms.
- M. A. Abrams (1993), A Glossary of Literary Terms, Sixth Edition, Printed in United States of America.
- Malcolm F. Mallete (1998), Handbook for Journalists, Third Printing, World Press Freedom Committee, USA.

بنکەی ژین
www.zheen.org

- Marina Wachter (1988), The Best of Newspaper Design 2, PBC International, NewYork.
- Melvin Mencher (2001), Basic Media Writing, Fifth Edition, United States of America by Times Mirror Higher Education Group.
- Oxford Advanced Learner`s Dictionary (1989), Chief Editor: A p Cowie, Fourth Edition, Oxford University Press.
- Ralph D. Berenger (2004), Global Media Go To War, Marpuette Books, United States of America.
- Seon Brone (1976), Leader Writing, London.

پێگەکان:

- www.ahlulbaitonline.com.
- www.ar-wikipedia.org.
- www.ekateb.net.
- www.elsohof.com.
- www.enashir.com.
- www.fingersfollies.com.
- www.geocities.com.
- www.georgegopen.net.
- www.islamonline.net.
- www.islamweb.net.
- www.jenskleemann.de.
- www.kurdistannet.org.
- www.mnaabar.com.
- www.philo.most4host.com.
- www.wissens-quiz.de.

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

خلاصة البحث

هذه الرسالة، تحت عنوان (الأنواع الأدبية و الصحفية و إنعكاسهما في "ژيان و ژين" ١٩٣٢-١٩٥٠)، تمت دراستها حسب منهج التحليل الوصفي. وقد تم العمل على ٦٩٥ عدد من هذه الصحيفة، إبتداءً من العدد ٣٢١ من " ژيان" إلى ١٠١٥ من " ژين".

وقد تم الحصول على ٢٩٤٨ صفحة من هذه الصحيفة بعد بحث دؤوب ومن ثم وضعت هذه الصفحات تحت الدراسة. وكذلك تم الحصول على كثير من نسخ خط اليد لصاحب هذه الصحيفة (پيرەمێرد) و دراستها للمرة الأولى كمادة للبحث في رسالة كهذه.

بنكەی ژین
www.zheen.org

تنقسم الرسالة إلى مقدمة و أربعة فصول و ثلاث ملحقات:

في الفصل الأول، تم تحليل مفهوم الأدب و الأنواع الأدبية و تصنيفها حسب مبدأ (الشعر و النثر).

خصص الفصل الثاني لتحليل مفهوم الصحافة و الأنواع الصحفية و تصنيفها حسب مبدأ (الذاتية و الموضوعية).

وفي الفصل الثالث تمت دراسة العلاقة بين الأدب و الصحافة و خصائص كل منهما و التمييز بينهما و تطورهما، ودراسة (پيرەمێرد) كأديب صحفي، ودراسة "ژيان و ژين" كصحيفة جامعة بين الأدب و الصحافة.

وقد خصص الفصل الرابع لدراسة أبعاد الأدب و الصحافة و تحديد أنواع و أجناس و فنون الأدب و الصحافة التي أستخدمت في هذه الصحيفة.

وقد تم في الملحق الأول عرض العديد من النسخ الأصلية للصحيفة و بعض الصحف الضرورية الأخرى. وفي الملحق الثاني عرضت نسخ خط اليد، والملحق الثالث يحتوي على جدول يضم أعداد الصحيفة من ٣٢١ إلى ١٠١٥ مع كل تواريخ الصدور حسب اليوم و الشهر و السنة، وكذلك الحجم و الصفحات، مع حقل لتصحيح الأخطاء.

لهذه الرسالة نتائج و إستنتاجات عديدة، من أهمها:

- إكتشاف الأعداد (٥٣٨، ٧٠١) وإثبات أنها لم تصدر أساساً، حيث كان من المفترض ان يكون آخر عدد في هذه الفترة العدد ١٠١٣ بدلاً من ١٠١٥.
- إثبات أن (پيرەمێرد) هو أول صحفي محترف و مراسل كوردي، من حيث تواجده شخصياً و عملياً في موقع الأحداث و قيامة بتغطيتها.
- الصحيفة- وعلى وجه الخصوص من العدد ٥٣٩ فما فوق- أصبحت أول صحيفة كوردية مستقلة.
- طغى الأدب على الصحيفة بشكل كامل، حتى أن المواضيع الصحفية قد كتبت أيضاً بطريقة أدبية.
- وجود رقابة حكومية صارمة على الصحيفة تم إثباتة للمرة الأولى في هذه الرسالة.
- وتم لأول مرة في رسالة كوردية كهذه، التمييز بين الأجناس الأدبية و الصحفية و تصنيفها حسب معايير علمية.

www.zheen.org

بنكەی ژین
www.zheen.org

Abstract

The thesis entitled [Literary and Journalistic Genres, and their representations in "Zhyan and Zhin" 1932-1950], has been studied by the use of the descriptive analysis approach, and 695 volumes of this newspaper have been taken in the consideration, starting from the volume 321 of "Zhyan" until the volume 1015. About 2948 pages of this newspaper have been quoted and a lot of hand scripts of this newspaper's owner Piramerd which are used for the first time as substance for the study in such a thesis.

This thesis has been divided into an introduction, four chapters, the conclusion and three appendixes:-

In the first chapter, the concept and the genres of Literature have been studied and classified on the basis of (Poetry and Prose).

The second chapter is specified for analyzing the concept and types of Journalism, and have been classified according to the criteria of (Subjectivity and Objectivity).

What have been studied in the chapter three are the relationship between Literature and Journalism, the features of each field, the distinction between them, their progress, Piramerd as a journalist author. “Zhyan and Zhin” as a mixture newspaper for Literature and Journalism.

The forth chapter is specified for the dimensions of Literature and Journalism, determining such genres, types and Literary and Journalistic techniques used in this newspaper.

In the first appendix, many original versions of this newspaper and some other necessary newspaper are presented.

In the second appendix, the hand scripts are issued and have been used as documents.

The third appendix, includes a table for the issued newspaper volume of the newspaper from the volume 321 to 1015, with all delivery dates in day, month and year, sizes and pages, and all their mistakes have been corrected.

Finally, the thesis ends in some conclusions and results, and the most significant ones are:-

Discovering the volume (583& 701) and proving that these tow volume were originally not issued, and the last volume of this period had to be (1013) instead of (1015).

Also it is proved here that Piramerd was the first Kurdish journalist and correspondent, who had personally gone to the stage of events and had covered them.

This newspaper, especially from the volume (539), has been regarded as the first independent newspaper in Kurdistan.

Literature has overcome this newspaper, even the journalistic objects have been written in a literary way of expression. The

existence of a strict formal censorship over this newspaper has been proved of the first time here, in this thesis.

For the first time in Kurdish studies, all Literary and Journalistic genres have been distinguished and classified genres according to scientific criteria.

بنکەی ژین
www.zheen.org

پاشکۆی

(أ)

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنكەی ژین
www.zheen.org

(غیرت) بو له‌پاش چند وقتیك که پیکوه رایان بوارده (سعی و غیرت) کوریکی جوان و لاوچاکیان بو، ناوی ام کوره بنین چی؟ به قاعده‌ی عمومی ن‌وی، ام کوره زاوه به (ترقی) اصل دایك و باوکی (سعی و غیرت) ناوبان (مکتب و معلمه).

انجا اگر خیال و فکری لی بکین به راستی بومان معلوم ابیت که ام حکایه‌ته هر وا بوه او قومانه‌ی که وا به زور سرمانا اقرن به همو لا بکدا و هر چیه کیان مرام بیت و بو هر کوی یك ارزو بکن له مده‌تیکی کما ایکنی به بی مشقتی سرما و گرما و جیشتنی ریکا و بان و یا هلدیران له شاخ یا نقم بون له چم و چوغورد واسطه‌ی نجات بون لم همو شته هر مکتبه، اوه‌ش معلومه مکتب به بی معلم نابی، انجا اگر بیتو هول بو مکتب باش و معلم بده‌ین و همو مندالی وطنه‌کمان بخه‌ین پی بکا و بخوینی قابل نیه که کوری وکو (سعی و غیرت) یان نبی او وقته‌ی که امه‌یان بو که همو ئیك لم سعی و غیرته وه‌دیته وجود امانیش ورده ورده دست اکن به تیکوشان بو پیدا کردنی ترقی او وقته‌ی که ابش ظاهر بو انجا تماشای زمانی رابوردو بکین بومان معلوم ا‌ه‌بیت که او وقته‌مان چند ناخوش و تاریك بوه.

دماغتای سعی نکین و پیاوه گوره‌کانمان هتاکی بومان تحریك نابن و تشبث بو کردنه‌وه‌ی مکتبیکی باش ناکن تامین، و لیمان معلوم بیت به بی مکتبی او کورانه‌ی سرموه‌مان نابی انجا اگر هر وابین و او کورانه‌مان نه‌بی وك لمو پیش نمانبوه همو دو ۳ سال لمو پیشمان له زیراوه که حکومت معظمه‌ی حاضره چون سری خسته‌ینه سر پایکانه‌ی مدنیت هر چنده او تحریك بو که هر نوعیك بیت پیمان بکه‌ین و بمان کات به انسان اما او اوه‌ی که خومان بخه‌مان دانه‌مزرانبو و هر چیمان اکرد به نخوینده‌واریه‌وه‌بو، وابو وا کوینه خواری او بالامان له قور ماکیشراوه عو و برشاو و سرگردان

بوین، مکتب علم و معرفت باعث نه‌کوتنه خواره‌وه‌یه.

دو سال لمو پیش شاگرد مکتب ایستا به بی مکتب

احمد رفیق

هاتن

جناب توفیق بك محمود آغا که ۲۳ ساله له وطن دور کوتوته‌وه شوی ۳۰ کانون ثانی ۹۲۵ تشریفی هاته‌وه. مملکته‌کمان به قدوم ام ذاته زور مسرور و بی خوشحاله. به‌ناوی همو خو ولاتیکوه به خیر هاتنی ده‌کین.

ز

ام زوات محترمه که له ژیره‌وه نوسراوه بو مکتب سلیمانی ام مقداره‌یان اعانه داوه به ناوی عمومه‌وه بیان تشکریان اکین.

روپیه

۱۰ اجزاجی جناب نوری افندی
۵ جناب حاجی حمه‌رحیم
۵ « ابراهیم حنا
۵ « صدیق حانان
۵ « عبده خضره
۵ « یعقوب ساسون
۵ « سعید اسحاق
۵ « آغا و سوران
٤ « جراح محمد وفا افندی
٤ « وسوی حانان
٤ « حسقیل یهودی
٤ « سلیمان حکیم ابراهیم
٤ « میخایل بانه‌بی
۳ « عبده ابراهیم
۳ « بابا قره‌طاغی

اعلان

له تاریخ ٥ کانون ثانی ۹۲٥ وه دست کرا به قبول کردن معاملات حواله‌نامه داخل و تعهدلی عادی و اعاده‌لی بو داخل و خارج عراق بو زانین همو کس اعلان کرا.

مدیر پوسته‌ی سلیمانی
عزت

له چاپخانه‌ی بلدیه له سلیمانی چاپ کرا.

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژیانەوە : لاپەڕە (٤) ژمارە (١٤)

و ملوکي ولیعهد جـلالت امیر غازی و رئیـس الوزرا فخامتي رشید عالی کیلاني و دسته و دائره یان چند روژیکه چونه موصل ، به پیرەوەچونیکی زور شایسته کراون هر له هولیرەوه تا موصل او ریکا و بانه پر بووه له آوازە‌ٔ غلغلە‌ٔ شادي و پر مرادی ، فخامتی حکمت سلیمان بك وزیري داخلیه‌یش دوباره روژی ام سه شموه به طیاره چوەتەوه بو موصل له آیین نمایش و شهر آیین‌دا حاضر بي ، همو طیارەی عراق له بغداوه فریونه موصل که له رسمی استعراضدا رفرفی بسالت و سایباني شجاعت به سر جیشی محبوبدا تشـکیل بکەن ، لیرەیشەوه بو اشتراك وحدت و تأییدی رابطە‌ٔ یکجهتي و صفوت : وفدی له طرف سعادە متصرفەوه نیررا کـه ام وفده تمثیلي داخلي و خارجی ي ئی شـهری و عشائری اکا . مبعوث محترم محمد صالح بك و له ریاسـتي جناب حاجی عباس آغادا جندي له آغایاني میراودلي و به صفتی بکزادەیي جافەوه مبعوث محترم جناب احمد بگی حمه صالح بك و به ناوي همونديەوه فقه محمد مدیر قرەطاغ و مخدوم خوینده‌وار و عقلداری محمود فندی و چندی له حواشی پیا کەیشتن ،

ژیانیـش له دورەوه دعای موفقیت و خوش کذراني و سکونت دەکا ؟

ـ یادکاری لاوان

جاری ؛ شو نوسـیبومان که یادکاری لاوان دەرچووه و کر دستمان کەیشت له چاك وخرابي

ئەدوین ، بەلی : له پیش همو شتیکدا پیران ئەبي نیك بین بن ؛ من هر ئەو جوانیك ، هر تازه کەبیویك چشتي بنوسـی چاوی پي روون ئەبینەوه ، به چاوی ئەو هەوەسـی تماشا دەکەم نابي بلیم کەلـکی پیوه نیه ئوو کەلـکە‌ٔ پیوەیه که پەسند کرا و هاته سر شەوق و هەوەس جاریکی تر ریك و پیکتر دەنوس (له بري د کەس نابیته کوری) ایمـه ابي نیك بینیشـمان بی و اکر له باریشمانا نابي رهنمایی بکەین بلام نەك به تورەیي و توانج و سرشکینی له بیرمه معلم ناجی مرحوم له قسمی ادبیاتي ترجماني حقیقتدا سـر پرشـتي اکرد لیرەوه ــ ٥٠ سـال لەمەوپیش منظومەیکم نوسیبو درج غزتە‌ٔ کردبو و له زیریشیا نوسیبوی (زکاي ناتراشیده ، فـکریکی شیوەی نا درست) هر کا دوام بکەي آخری هر دەبیته شـاعریکی بابی او لاواندنەوەیه بوه تازیانە‌ٔ شەوق هر چند نەبوم به شاعر بلام او شەوق و خود پەسـندي‌یه فیری نوسینی کردم . روژی یەك کەوتەیي له غزتەی استەمبول بو مقالەیك سه لیرەی زەردیان ئەدای . منیش ئەووم له پلش جاره یم هر چی تنقید ــ قال ــ بکەم نابي به آلتـوني تیزابي بشوا ری به کوره‌ٔ کانەوه ــ معدن ــ مەحەکی ئەکیری ایسته بنوارینه او کلدستەیه به راستي شتی جوا ني پیایه و ئەوەي که دربارەی شـاعرەکانان نوسراوه بوەته مایەي خشم و کین من چونکو شاعر نیم باوەر بکەن پي‌ٔ تورە نابم . عبـدالله جودت کتیبیکی دوقتور (روز) ی ترجمه کردبو سوختەکاني استەمول وەختەبو لیي دەن ئەویش وتي بادکم من امدم بویه نوسیره که ایوه به رویە‌ٔ

بنکەی ژین
www.zheen.org

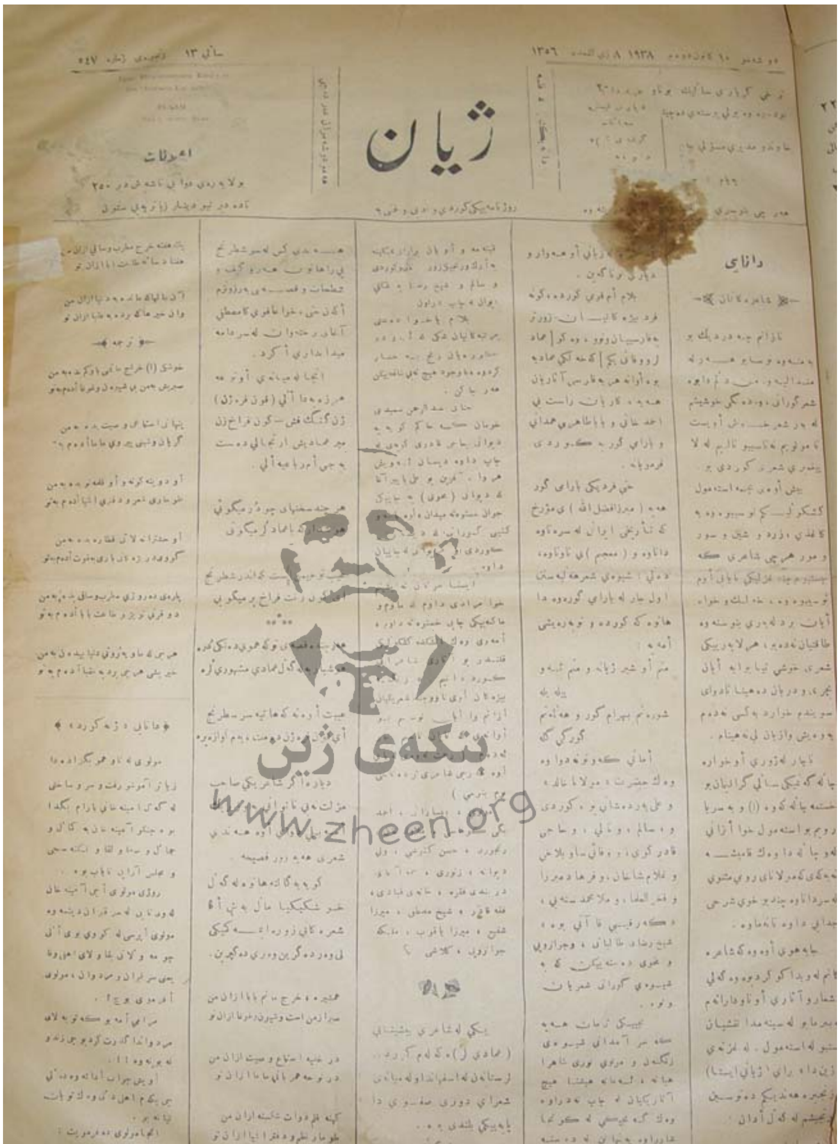
ژیان

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٤٧)

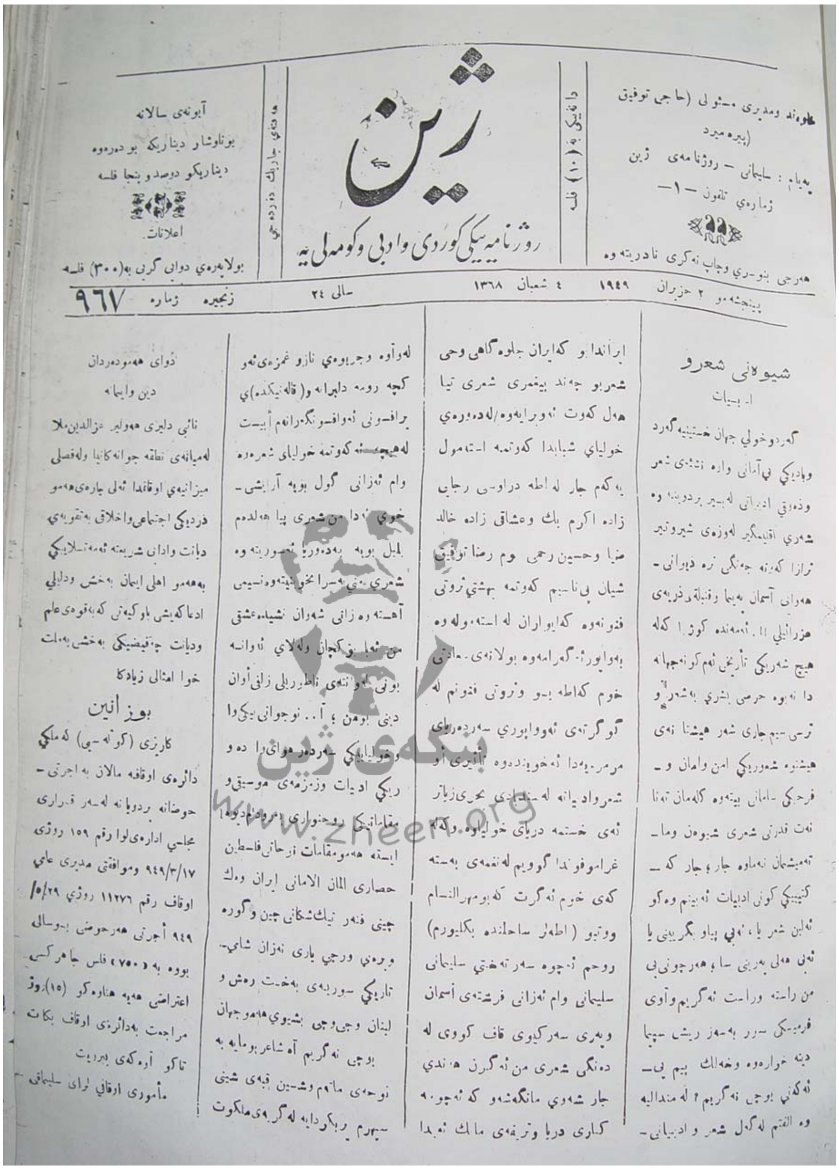

خاوەند ومدیری مسئولی (حاجی توفیق (پیرە میرد)

پەیام : سلیمانی – روژنامەی ژین

ژمارەی تلفون –١–

هەرجی بنوسری وجاپ نەکری نادریتەوە

ژین

روژنامەیێکی کوردی وادبی وکومەلی یە

دائیما (١٠) فلس

هەفتەی جارێك دەردەجی

آبونەی سالانە

بوناوشار دینارێکە بو دەرەوە

دینارێکو دوصد و پنجا فلسە

اعلانات

بولاپەرەي دوایی گرنی بە (٣٠٠) فلسە

پینجشەمو ٢ حزیران ١٩٤٩ ٤ شعبان ١٣٦٨ سالی ٢٤ زنجیرە ژمارە ٩٦٧

شیولانی شعرو

ادبیات

گەردوخولي جهان خستیتیە گەرد وبادێکي بی آمانی وارە تیدی شعر وذەوقي ادبیاتی لەبیر بردوینەوە شعري اقلیمگیر لەوزەی شیروتیر زرازا کەوتە جەنگی زە دیوانی – هەوای آسمان بەپیا وقنبلەو ذرەی هزرانیلي !! ئەمەندە کوێرا کلە هیچ شەرێکی تاریخی ئەم کونە جهانە دا نەبوە حرصی بشري بەشەرو ترسیبم جاری شعر هیشتا نەی هیشتوە شعورێکي امن وامان و فرحێکی امانی بیتەوە کلەمان تەنانەت قدرتی شعری شیوەن وماتەمیشمان نەماوە جار جار کە کتیبێکي کونی ادبیات ئەبینم وەکو ئەلین شعر یا ئەبي پیاو بگرینی یا ئەبی هەلی بەرینی سا هەرچونی بی من راستە وراست ئەگریم وآوی فرمیسکی سور بەسەر ریش سپیا دیتە خوارەوە وخەلك پیم بی ئەکەنی بوچی ئەگریم ؟ لە منداليەوە الفتم لەگەل شعر وادبیاتی –

ایراندا بو کەایران جلوەگاهی وحی شعربو جەند پیغمبری شعری تیا هەلکەوت ئەوبرایەوە لەدەورەي خولیاي شبابدا کەوتمە استعمول بەکەم جار لەاطە دراوسی رجایی زادە اکرم بك وعشاق زادە خالد ضیا وحسین رحمی وم رضا توفیق شیان بی ناسیم کەوتمە بەشتي زوتی فنونەوە کەایوران لە استەمولەوە بەوابوری گەرامەوە بولانەی مالتی خوم کاطە بو وزوتی فنونم لە گوگرتەی ئەوواپوري سەردەریای مرمرەدا ئەخویندەوە پاتیری او شەرواد یانە لەسەتاي بحری زیاز ئەی خستمە دریای خولیاوە وکلە غرامو فوندا گویم لە نغمەی بەستەکەی خوم ئەگرت کەبوهارالسلام ووتبو (اطهار ساحلندە بکلیورم) روحم ئەچوە سەرتەختي سلیمانی سلیمانی وام ئەزانی فرشتەی آسمان وبەری سەرکیوی قاف کوی لە دەنگی شعری من ئەگرن هەندي جار شەوي مانگەشەو کە ئەچوە کناری دریا وترفەی مانك ئەبدا

لەوآوە وجریوەی نازو غمزەی ئەو کچە رومە دلبرانە و(قالەیکدە)ي برافونی ئەوافونگەرانم أبیست لەهیجسە کەوتمە خولیای شعرەوە وام ئەزانی گول بوبە آرایشی خوي ئەدا من شعري پیا هەلدەم لبل بوبە بەدەوریا تصورینەوە شعري بنی بەسرا بخوینیتەوە نسیمی آهستە وەزانی شەوان نشیدەعشق من ئەبا بوکچان ولەلاي ئەوانە بوني اوتەی ناطوریلی زلفی أوان دبنی بومن ! آ.. نوجوانی بیکي وا وخولیایێکي سەردەرهوای وا دەو ربکي ادبیات وزەزمەی موسیقي و مقاماتێکي روحنواری بەرودەم دو ایستە هەموومقامات ئرحانی فلسطین حصاری المان الامانی ایران ووەك چینی فنەر تیك شكانی چین و کورەوەي ورجي یاری نەزان شامی تاریکي سوریەی بەخت رەش و لبنان وجي وجي بشیوي هەموجهان بوجی نەگریم آه شاعر بومایە بە نوحەی ماتەم وشین قبەی شینی سپهرم ربكردایە لەگریەی ملكوت

دوای هەموودەردان

دین وایمانە

نائبي دلیری هەولیر عزالدین ملا لەمیانەی نطقە جوانەکایا ولەفصلی میزانیەي اوقافدا ئەلی جارەی هەمو دردێکي اجتماعی واخلاقی بەتقویەي دیانت وادای شریعتە ئەمە اسلامێکي بەهەمو اهلی ایمان بەخش ودلیلي ادعاکەیشی باوکیەتی کەبەقوەی علم ودیانت چ فیضیکي بەخشی بەملت خوا امثالی زیادکا

بوز انین

کارزی (کونەسپی) کەملکي دائرەی اوقافە مالان بە اجرتی حوضانە ردویانە لەسەر قراری مجلسي ادارەی لوا رقم ١٥٩ روژی ٩٤٩/٣/١٧ وموافقتی مدیری عامي اوقاف رقم ١١٢٧٦ روژي ٥/٢٩/ ٩٤٩ أجرتی هەرحوضی بەوسالی بووە بە (٧٥٠) فلس جا هەرکسی اعتراضی هەیە هتاوەکو (١٥) روژ مراجعت بەدائرەی اوقاف بکات تاکو اوەکەی ببرویت

مأموری اوقافي لوای سلیمانی

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٩٦٧)

پنج شه مه ۳ ذي القعده ۱۳٦۱ ۱۲ تشرين دوهم ۱۹٤۲

سالي ۱٦ ژنجيره ژماره ٦۸۹

ژين

روز نامه يكي كوردي وأدبي واجتماعي يه

اعلانات

دنیای تازه

هرچی رحم وبه زهوي بشريت

انسانيي له دلایه ئاوستایشي

خوتو، ملت، هره سر أفراز بن

معيله وحشي وخوين خور دمرباز بن

ئه وي كه هه نديكم له بير ماني:

(صوغان آغا محله ي) يعني گه ره كى

پياز آغا.

بو به سبى ژنتيانيكى بناي تازه

بواسته مول له مه ودوايش

باش آگري ئه م شره (نازي)

ژين : لاپەڕە (١) ژمارە (٦٨٩)

ڕوح مولوی

شەماڵ ، دارانە !! شەماڵ دارانە
ڕەنگ زەردي لە ڕوی گەلای دارانە

بەمنە و گەردە لول بایە بارانە
هەوارگەي شیواو سەر کوهسارانە

هراي شەمالان هەر وەك جارانە
ڕو لە ڕێی زەهاو زەرد ، دیارانە

هەو ، هەو ، و بەو بەو بارگە سوارانە
گەرمي بەزی ئەزم سەر هەوارانە

نظارەی ڕێی ڕاز شکر بارانە
وەختي ڕاو کاو میر شکارانە

چە خیرتە ، نامرد خەو ئاورد خاوی
وابێ خەم و مەیل ڕیگەی زەهاوی

بچورە لای ئەو شوخەی جبین گول
داوای دەوا کە بو زام سختی دل

ئەرەی (معدوم) بوچ دیار نیە
مگەر لە یارم خبردار نیە ؟

بەڵێ ئەو مجنون وای هەردەو چولە
ئەو تەنها گەردوی ئەو لوتک بەکولە

گەرد و خولي بە بە شاهو کووە
بەمزای دوری دیداری تووە

لەگەل شاهردا بو یەك سویندخوارن
تالە دنیا دا دیارن غمبارن

پیکەوە دەن تا دەبن بە گەرد
ئەو ئەموئەم خەم ئەو سارد ئەم پردەرد

خولاصەی کلام نور دیدە و دل
شفای ئیش و نیش زامن بي حاصل

سوزەی حیاتم ڕشتەی وفاتە
گەر وفات نەبي ژیانم قاتە ؛

براوردی ئەدبیات !.

•••

تاایستا کردومانە بەمودە آثاری ادیبە عرب ترجمە دەکەین وا بلین کوردو تورك بەنسبتي عربەوە ادعان کەم بوە ئەي چي لە عربە کان دەکەي کە لەجاهیلیتەوە آثاري شعریان سحر بوە! هەموهوغو وشکسپیرولامارتلینیان ناگەنە شعراي جاهیلیت کەحەوتەوانە هەل آوستراوەآسماني ڕوح و مغان خو متنبي هەزاران ابوهلال یان هیچ حتا امڕو چونە آستیرەدي بەغدا زهاوی و رصافي بو شیوەي ادبیاتي شرقو شعري عرب لە جیان کەمە هەر نەو عیبە یان هەیە خومالین

بەلام ایمە لەگەل ئەمەدا کە زبان و دین و اذکار آیمان عربیە و خوشمان عراقین و ڕوح و خاك وبادمان یکە . وەنکە لە زماندا لەگەل فرمودا هەردوکیان دە جینەوە ... ذوقی ... فارسان پیشترە بالە عربیش بکەین سلامی نظامی و سعدي لە لفی ڕەق وعاصی و معلقاتدا نابینین .

امروزەماني شیوەي ادبیاتي لەمبالغات و خیالي زور بلندي کەهکشاني وەهیناوتە بارکي ناوریل و طبیعتي طبیعي وە بوئەم براوردە ذوقي غربمان پشتە .

شعراي بەگاری کوئی کوردە ئاثاری زوریان بە فارسی بە ناملی منبجری وایشهان بوین کە لە عربیدا لە ئامەداران بوبن بار شاە ایران بە فارسی بە لە شعراي زور کوئی کورد لە ئاتشکدە جەند کەسیکم دی لە وانەن تاج ادیات کورد بن جذبیکی شارە زوری مان بوە بە شجاعت و شاعریدا زور ناو دار بوە گوتوتە هندستان سدید ناویکي زمان بوە لە قبیلەی کرماغ شعری جوانی هەیە رباعیکی هەیە دەلي :

گویند کە بر دمیداز گل خارش
جرمیست کە می‌نهند بر گلزارش

چون رخسارش همیشە درچشم من است
عکس مژە من است بر رخسارش

•••

ئەلین لە سەر گول جە قەل ڕواوە
خوا هەل ناگری ئەم بەند و باوە

چونکو ڕخساری لە ناو چاوما بە
عکسی برژانگی بن لە ناو مایە

دوای ئەمانە عمادي ازمان لە ... شیخ ڕضادا بوە و لە سەر شطرنج یاری کردن بە شعر جنیوی داوە .

وفاي پیشو کە وفاي دوایمان ناوي ئەوی گرتبوە وە لە عمادیە بڕی گەبوە لە نسخەیەکي ژیاندا لە شعری ئەو دوا بوین ئەگەر ماین بە زنجیرە ئەیان هینینە ژیانەوە .

« قلندر »

بنکەی ژین
www.zheen.org

٢٢ تشرين ثانى ١٣٢٤

جمعه ايرتسى

١١ ذى القعده ١٣٢٦

سر محررى دياربكرلى احمد جميل

كرد ارباب فكر وقلمنه دائما صحيفه لريز آچيقدر

درج اولنميان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره خانه سى وزنه جيلرده كرد تعاون وترقى مركز عموميسيدر

ايكى نسخه سى جمعيتمزك اركانى ايچون بش غروشدر

جمعيت طرفندن منتخب صاحب امتياز ومدير ومحررى سليمانيه لى توفيق

شرائط اشترا

طشره ايچون سنه لكى پوسته اجرتيله برابر ٨٠، والتى آيلغى ٤٥ غروشدر

نسخه سى بر غروشدر

كرد تعاون وترقى غزته سى

١٣٢٤

جمعيتك واسطهٔ نشر افكاريدر

تاريخ تأسيسى ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ١ — شمديلك هفته ده بردفعه نشر اولنه جق دينى، علمى، سياسى، ادبى، اجتماعى غزته در — جلد ١

كورد تعاون‌و ترقى غزته‌سى : لاپه‌ڕه (٢) ژماره (١)

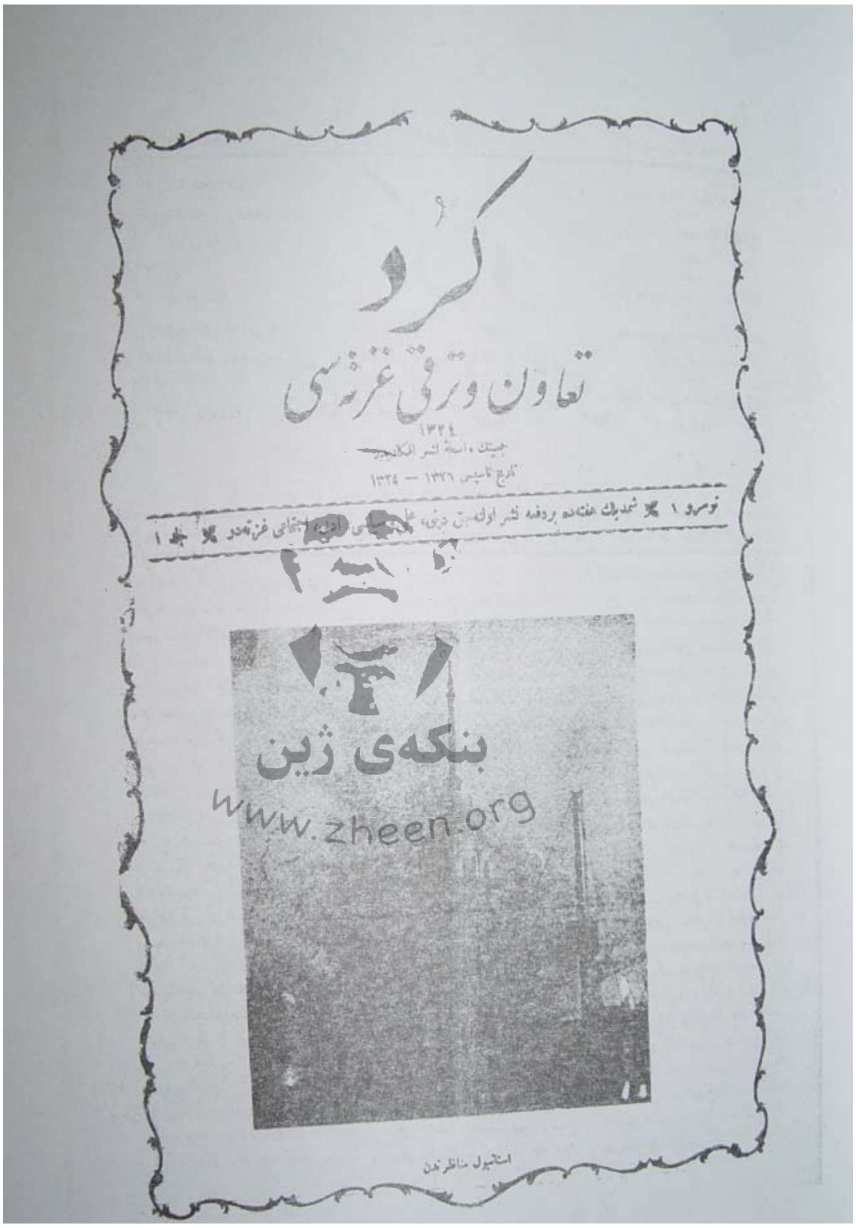
کرد
تعاون و ترقی غزته‌سی
١٣٢٤
جمعیتک واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤
نومرو ١
جلد ١
استانبول مناظرندن
بنکەی ژین
www.zheen.org

کورد تعاون‌و ترقی غزتەسی : لاپەڕە (١) ژمارە (١)

برنجی سنه — ٧ تشرین ثانی ١٣٣٤ — عدد ١

ژین

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر. آلتی آیلغی ١٢٠ غروشدر

سالی ٢٢٠ غروش

نیف سالی ١٣٠ غ

مسلکمزه موافق مقالات مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

هفته‌لق غزته‌در

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن … کوردجه مجموعه‌در

بر حسبحال . . . … زاده ابراهیم

کوردلر اویقوده دکل . . . . بر کورد

ضحاك افسانه‌سی . . . . کوردی بتلیسی

بانك . . . . ع . رحمی

خوآره . . . . ع رحمی

هاوارای . . . . مصطفی شوقی

نسخه‌سی ٥ غروشدر

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژینی ئەستەموڵ : لاپەڕە (١) ژمارە (١)

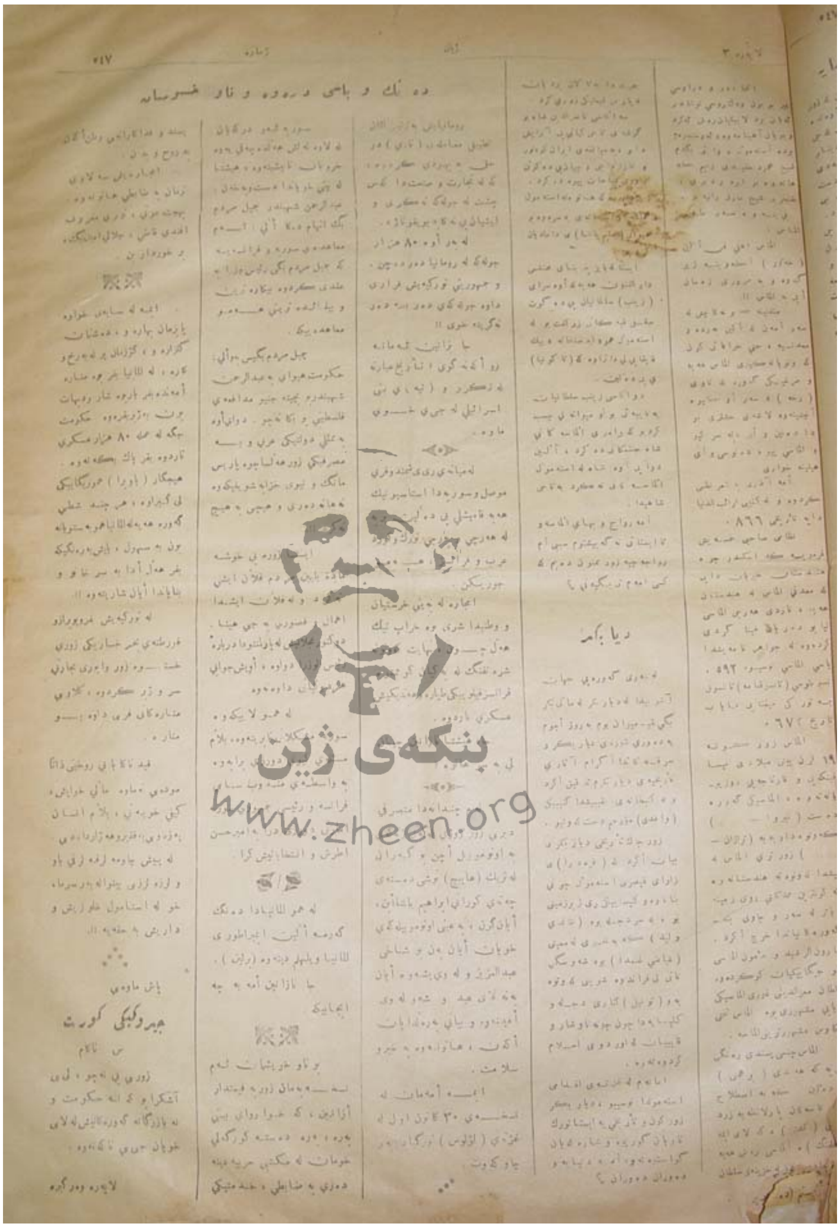

ژیان : لاپەڕە (٣) ژمارە (٥٤٧)

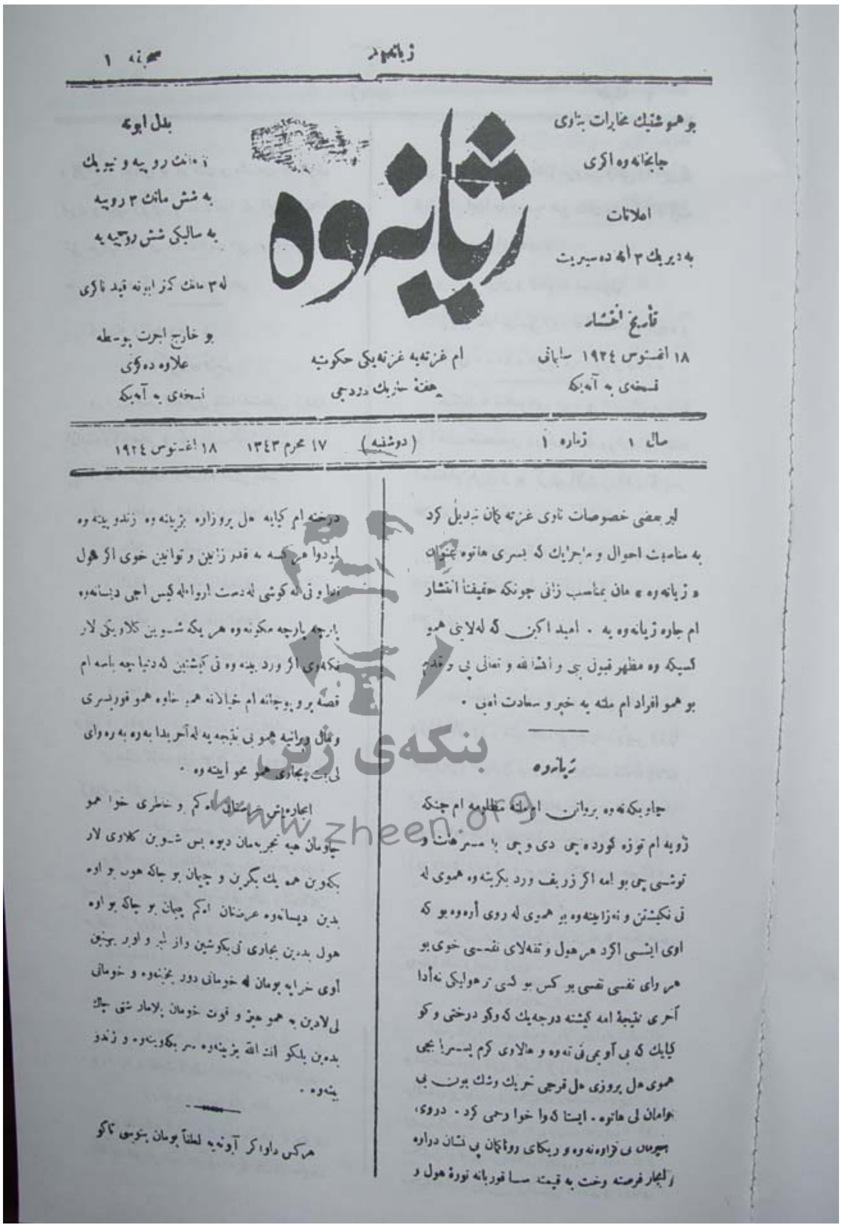

ژیانەوە صحیفە ١

بو هموشتیك مخابرات بناوی
جابخانەوە اکری

اعلانات
بەدیریك ٣ آنە دەسیریت

تاریخ انتشار
١٨ اغستوس ١٩٢٤ سالانی
نسخەی بە آنەیکە

ژیانەوە

ام غزتەیە غزتەیکی حکومتیە
ہفتە جاریك دردجی

بدل ابونە
٤ مانك روپیە و نیویك
بە شش مانك ٣ روپیە
بە سالیکی شش روپیە یە
لە ٣ مانك کمتر ابونە قید ناکری

بو خارج اجرت پوسطە
علاوە دەکری
نسخەی بە آنەیکە

سال ١ ژمارە ١ (دوشنبە) ١٧ محرم ١٣٤٣ ١٨ اغستوس ١٩٢٤

لبر بعضی خصوصات ناوی غزتەکان تبدیل کرد بە مناسبت احوال و ماجرایك کە بسری هاتوە عنوان و ژیانەوە مان بمناسب زانی جونکە حقیقتاً انتشار ام جارە ژیانەوە یە . امید اکین کە لەلایی همو کسیکە وە مظهر قبول بی و انشاالله و تعالی بی و قدم بو همو افراد ام ملتە بە خیر و سعادت ابی .

ژیانەوە

جاویکەنەوە بروانن اوملتە مظلومە ام جنگە ژوبە ام توزە گوردە چی دی وچی با مسرهات و توشی چی بو امە اگر زریف ورد بکرینەوە هموی لە ل نکیشتن و نەزانینەوە بو هموی لە روی آرەوە بو کە اوی اینسی اگر هر هول و تقەلای نفسی خوی بو هر وای نفسی نفسی بو کس بو کسی تر هوابکی نەدا آخری نتیجة امە گیشتە درجەیك کە وکو درختی وکو کیایك کە بی آوبمی نی نەوە و هالاوی گرم بسریا بچی هموی هل پروزی هل قرچی تریك وشك بیون بی خوامان لی هاتوە . ایستا کە وا خوا رحمی کرد . دروی بچرمان ل تراوەنەوە و ریکای روناکیان پی نشان دراوە رالیجار فرصتە وخت بە قیمتە سا فوربانە توزە هول و

درختە ام کیایە هل بروزاوە بژینەوە و زندو بینەوە لەودوا هر کسە بە قدر زانین و توانین خوی اگر هول بدا و نیە کوشی لە دست اروالەکیس اجی دبنەوە بارچە بارچە مکونەوە هر یکە شوین کلاوپکی لار بکەوی اگر ورد بینەوە و تی بگیشتین لە دنیا بچە باسە ام قصە پر و پوچانە ام خیالانە همو خاوە همو قوربسری و مال ویرانیە چمو بی نتیجە یە لە آخریدا بەوە بەرەوای لی اب بیچاری همو عمو اینەوە .

اجازە بس ... کم و خطری خوا همو جاومان هیە تجربەمان دیوە بس شوین کلاوی لار بکوین همە یك بگرین و جیهان بو جاکە هوب بو اوە بدین دیسانەوە عرضتان اکم جیهان بو جاکە بو اوە هول بدین بجاری تی بکوشین واز لبە و اوبر بچین اوی خرابە بومان لە خومانی دور بخینەوە و خومانی لی لادین بە همو هیز و قوت خومان بلاماز تی جاك بدەین بلکو انشاالله بژینەوە سر بکوینەوە و زندو بینەوە .

هر کس داوا کر آبونەیە لطفاً بومان بنوسی تاکو

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژیانەوە : لاپەڕە (١) ژمارە (١)

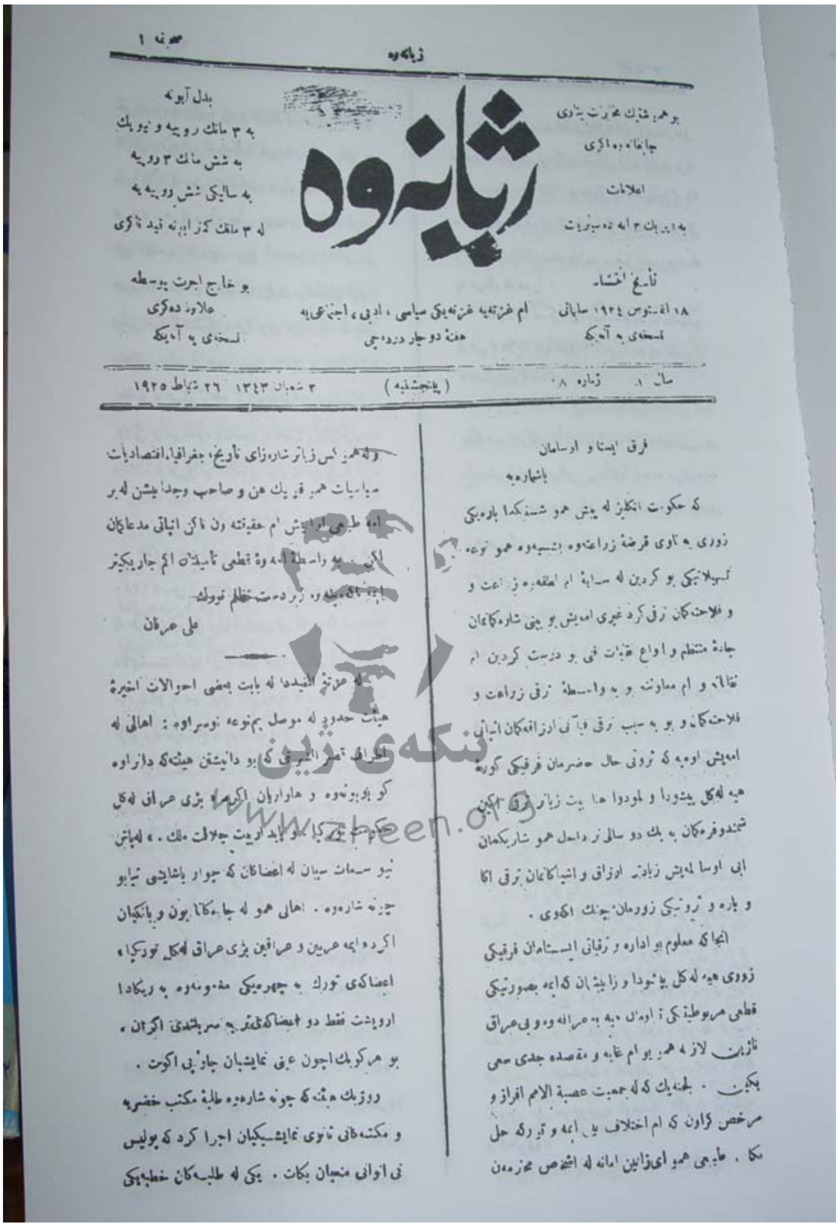

صحیفه ۱ — ژیانەوە

بدل آبونە
بە ۳ مانك روپیە و نیویك
بە شش مانك ۳ روپیە
بە سالیکی شش روپیە یە
لە ۳ مانك کمتر ابونە قید ناکری

بو خارج اجرت پوسطە
علاوە دەکری
نسخەی بە آنەیکە

ژیانەوە

بو هەر شتیك مخابرت بکەی
چاپخانەی بەلدیە
اعلانات
بە اینیك ۳ انە دەسینریت

تاریخ انشاء
۱۸ اغستوس ۱۹۲٤ ساڵی
نسخەی بە آنەیکە

ام غزتەیە غزتەیکی سیاسی ، ادبی ، اجتماعیە
هفتە دوجار دردەچی

ساڵ ۱ ژمارە ۸۰ (پێنجشنبە) ۳ شعبان ۱۳٤۳ ۲٦ شباط ۱۹۲۵

فرق ایستا و اوسامان
باشماوەیە

کە حکومت انکلیز لە پیش هەمو شتیکدا بارەیکی زوری بە ناوی قرضهٔ زراعتەوە بەشیەوە هەمو نوعە تسهیلاتیکی بو کردین لە سایهٔ ام اطفەیە زراعت و فلاحتکان ترقی کرد غیری امەیش بو بینی شارەکانمان جادهٔ منتظم و انواع عرّبات فنی بو دروست کردین ام فقالاتە و ام معاونت بو بە واسطهٔ ترقی زراعت و فلاحتکان و بو بە سبب ترقی فیآتی ارزاقەکان اثباتی امەیش اوەیە کە زوتی حال حضرمان فرقیکی گورە هیە لەگل پیشودا و لمودوا هەتا بیت زیاتر ترقی اکین شمندوفرەکان بە یك دو سالی تر داخل هەمو شاریکمان ابی اوسا لەپیش زیادتر ارزاق و اشیاکانمان ترقی اکا و پارە و زوتیکی زورمان دەست اکوی .

انجا کە معلوم بو ادارە و ترقیاتی ایستامان فرقیکی زوری هیە لەگل پیشودا و زانیمان کە ایمە بصورتیکی قطعی مربوطیکی بە اوەن هیە بە عراقەوە و بی عراق ناژین لازمە هەمو بو ام غایە و مقصدە جدی سعی بکین . لجنەیك کە لە جمعیت عصبة الامم افراز و مرخص کراون کە ام اختلاف بین ایمە و تورکە حل بکا . طبعی هەمو ایزانین امانە لە اشخاص محترمەن

و لە هەر کس زیاتر شارەزای تاریخ ، جغرافیا ، اقتصادیات سیاسیات هەر قومیك هن و صاحب وجدانیشن لەبر امە طبعی اوانیش ام حقیقتە ون ناکن اثباتی مدعاکان اکین بەو واسطهٔ امەوە قطعی تامیدمان اکم جاریکیتر ایمە ناکەوینەوە ژیر دەست ظلم تورك .

علی عرفان

لە عزتنو الفیدا لە بابت بعضی احوالات اخیرهٔ هیئت حدود لە موصل بەم نوعە نوسراوە : اهالی لە اطراف تمر الیوق کە بو دانیشتن هیئتکە دانراوە کو بوبونەوە و هاواریان اکرد کە بژی عراق لەگل حکومت تورکیا نەبو باید اویت جلالت ملك . لە پاش نیو سعات سیان لە اعضاکان کە جوار پاشاییی تیابو چونە شارەوە . اهالی هەمو لە جادەکانا بون و بانگیان اکرد و ایمە عربین و عراقین بژی عراق لەگل تورکیا ، اعضاکەی تورك بە چهرەیکی مشوشەوە بە ریکادا اروییشت فقط دو اعضاکەیتر بە سربلندی اگران .
بو هر کویك اچون عینی نمایشیان جاوپی اکوت .

روژیك هفتە کە چونە شارەوە طلبهٔ مکتب حضریە و مکتبەکانی تری نمایشیکیان اجرا کرد کە پولیس نی توانی منعیان بکات . یکی لە طلبەکان خطبەیکی

تنکەی ژین
www.zheen.org

ژیانەوە : لاپەڕە (۱) ژمارە (۱۸)

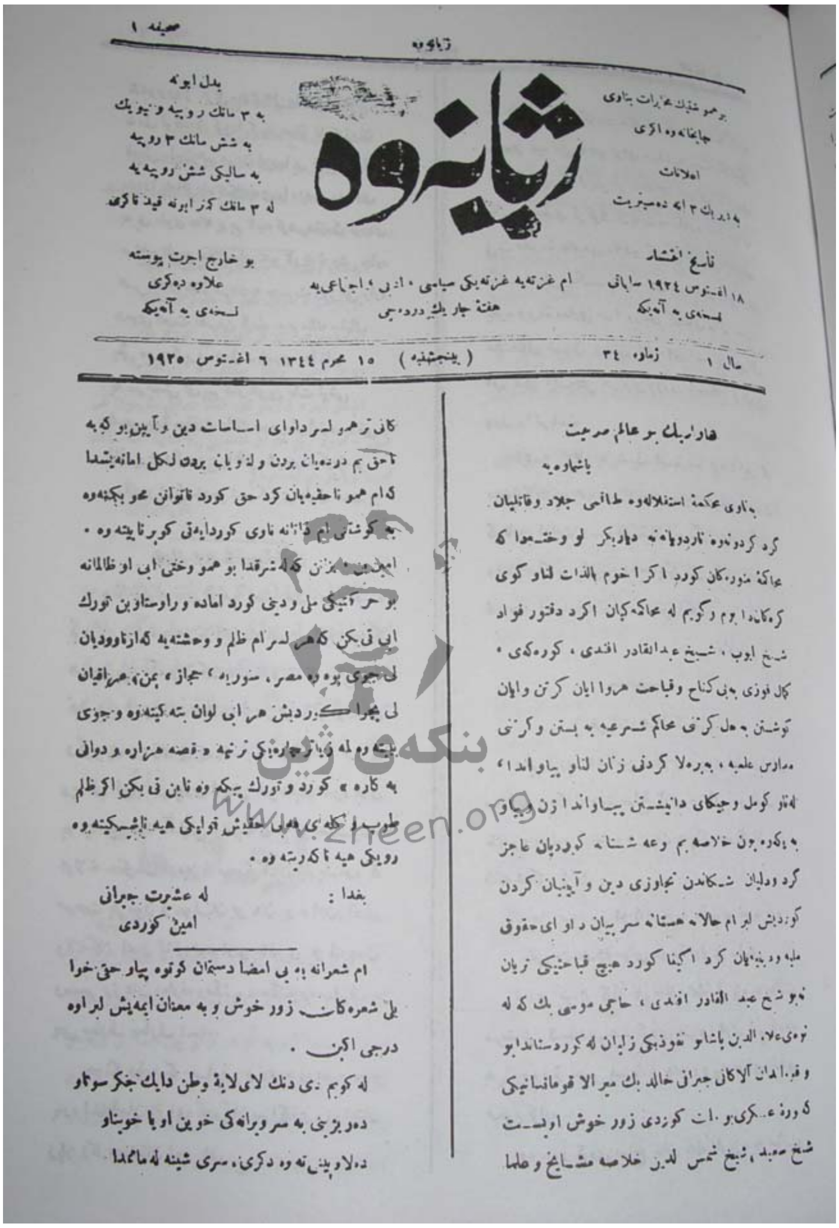

صحیفه ۱ ژیانەوە

ژیانەوە

بو همو شتیك مخابرات بناوی
جابخانەوە اکری
اعلانات
بەدیری ۳ انه دەمیزیت

تاریخ انتشار
۱۸ اغستوس ۱۹۲٤ سالی
نسخەی بە آنەیکه

ام غزتەیە غزتەیکی سیاسی ، ادبی ، اجتماعیە
هفتە جاریك دردەجی

بدل ابونه
بە ۳ مانك روپیە و نیویك
بە شش مانك ۳ روپیه
بە سالیکی شش روپیە
لە ۳ مانك کمتر ابونه قبول ناکری

بو خارج اجرت پوسته
علاوە دەکری
نسخەی بە آنەیکه

سال ۱ ژمارە ۳٤ (پنجشنبه) ۱۵ محرم ۱۳٤٤ ٦ اغستوس ۱۹۲٥

هاواریك بو عالم مدنیت

باشماوەیە

بناوی محکمهٔ استقلالەوە طائفی جلاد وقاتلیان
کرد کردونەوە ناردویانە دیاربکر لو وختەدا کە
محاکمهٔ منورەکان کورد اکرا خوم بالذات لناو کوی
کرەکاندا بوم وکویم لە محاکمەکیان اکرد دقتور فواد
شیخ ایوب ، شیخ عبدالقادر افندی ، کورەکەی ،
کال فوزی بی‌گناح وقباحت هروا ایان کرتن وایان
کوشتن بەحل کرتی محاکم شرعیە بە بستن وکرتنی
مدارس علمیە ، بەرەلا کردنی ژنان لناو پیاواندا ،
لەناو کومل وجیکای دانیشتن پیاواندا ژن وپیاو
بەیکەوەبون خلاصه بم وعه شتانە کوردیان عاجز
کرد ودلیان شکاندن تجاوزی دین وآیینیان کردن
کوردیش لبر ام حالانە هستانە سر پیان داوای حقوق
ملیە ودینیان کرد اکینا کورد هیچ قباحتیکی تریان
نبو شیخ عبد القادر افندی ، حاجی موسی بك کە لە
نوەی علاء الدین پاشاو نفوذیکی زلیان لە کوردستاندابو
وقوماندان آلاکان جبراتی خالد بك میرالا قومانداناتیکی
کوردی عسکری بوات کوردی زور خوش اویست
شیخ سعید ، شیخ شمس لدین خلاصه مشایخ وعلما

کانی ترهمو لسر داوای اساسات دین وآیین‌بو کەبە
ناحق بم درتەیان بردن ولەویان بردن لکل امانەیشدا
کەام همو ناحقیەیان کرد حق کورد ناتوانن محو بکنەوە
بە کوشتنی ام ذاتانە ناوی کوردایەتی کوبرنایتەوە .
امیدمان وا زانن کە لەشرقدا بو همو وختی ابی او ظالمانە
بو هر آتیکی ملی ودینی کورد امادە وراوستاوبن تورك
ابی تی بکن کە هر لسر ام ظلم و وحشتەیە کەازناوودیان
لی جوی بوەوە مصر ، سوریە ، حجاز ، یمن ، عراقیان
لی بجرا کوردیش هر ابی لوان بتەکیتەوە وجوی
بیتەوە لە زیاتر چارەیکی ترنیە و قصە هزارە و دوانی
بە کارە » کورد و تورك بیکم وە نابن تی بکن اکر ظلم
طلوبەو کەلەی بەهل حقیش توایکی هیە ناشکینەوە
رویکی هیە تا کەربتەوە .

بغدا :
لە عشیرت جبرانی
امین کوردی

ام شعرانە بە بی امضا دستمان کوتوە پیاو حق‌خوا
یلی شعرەکانی زور خوش و بە معنان ایمەیش لراوە
درجی اکین .

لە کوبم .ی دنك لای‌لایهٔ وطن دایك جکر سوتاو
دەربزبی بە سر ویرانەکی خوین او یا خوبناو
دەلاوینی‌تەوە دکری ، سری شینە لە ماتمدا

ژیانەوە : لاپەڕە (۱) ژمارە (۳٤)

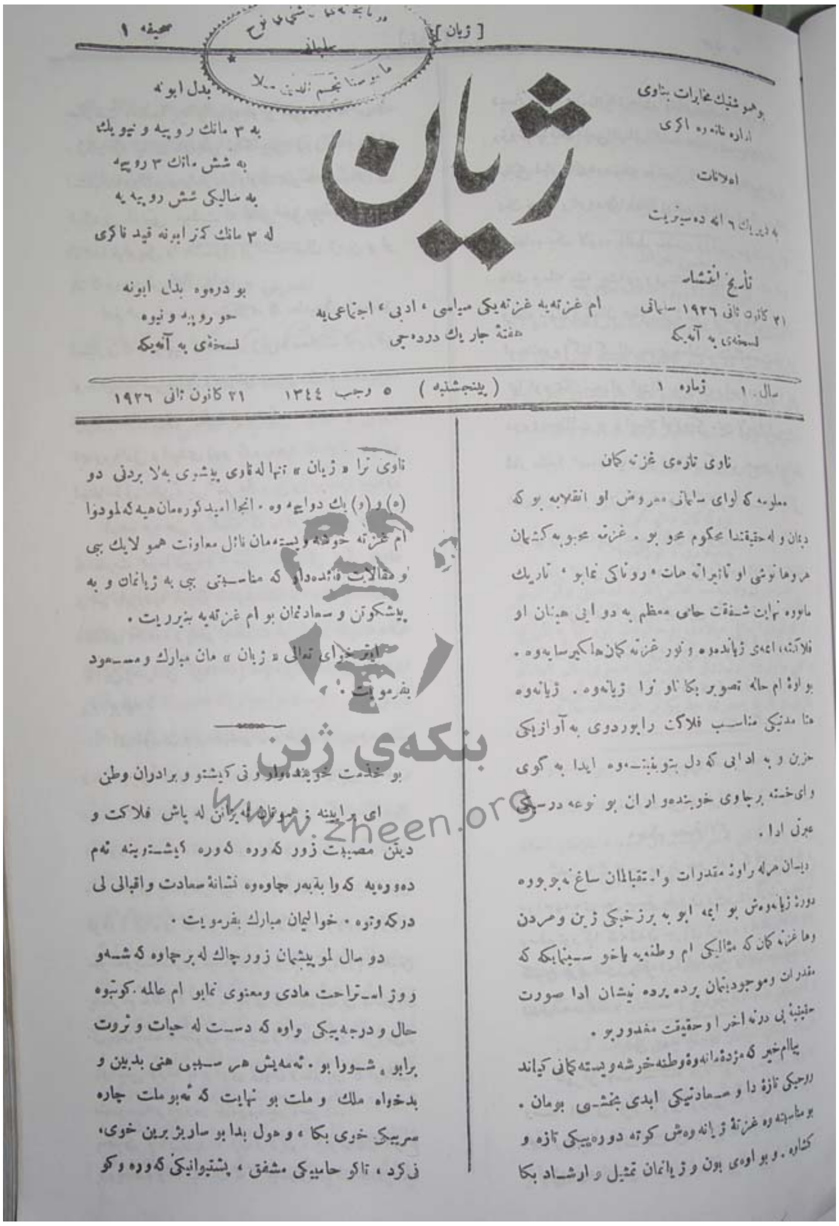

[ژیان] صحیفه ۱

ژیان

وهمو شتیك عائدات بناوی اداره نامه وه اکری

اعلانات

به دیریك ٦ انه ده سیوریت

تاریخ انتشار

۲۱ کانون ثانی ۱۹۲٦ سهاتی

نسخه‌ی به آنه‌یکه

ام غزته‌یه غزته‌یکی سیاسی ، ادبی ، اجتماعی‌یه

هفته‌ جار یك درده‌چی

بدل ابونه

به ۳ مانك روپیه و نیو یك

به شش مانك ۳ روپیه

به سالیکی شش روپیه یه

له ۳ مانك کمتر ابونه قید ناکری

بو دره‌وه بدل ابونه

حو روپیه و نیوه

نسخه‌ی به آنه‌یکه

سال ۱ زماره ۱ (پینجشنبه) ٥ رجب ۱۳٤٤ ۲۱ کانون ثانی ۱۹۲٦

ناوی تازه‌ی غزته‌کان

معلومه که لوای سلیمانی معروض او انقلابه بو که دیان و له‌حقیقتدا محکوم محو بو . غزته محبوبه‌کیشمان هروها نوشی او تازیرانه حالت ، روناکی نمابو ، تاریك ماووه نهایت شفقت حامی معظم به دوای هینان او فلاکته ، اعه‌ی ژیانده‌وه و نور غزته‌کان‌ها کیرسایه‌وه . بو اوه ام حاله تصویر بکا او نوا ژیانه‌وه . ژیانه‌وه منا مدتیکی مناسب فلاکت رابوردوی به آوازیکی حزن و به ادای که دل بتوینیته‌وه ایدا به گوی وای‌خسته برچاوی خوینده‌واران بو نوعه درسیکی عبرت ادا .

دیسان هرله راوه مقدرات و استقبالمان ساغ نه‌بووه دوره ژیانه‌وه‌ش بو ایه ابو به برزخیکی ژین و مردن وها غزته‌کان که مثالیکی ام وطنه‌یه یاخو سینمایکه که مقدرات وموجودیتمان پرده پرده نیشان ادا صورت حقیقیه‌ی بی دره‌نه اخرا و حقیقت مقدور بو .

بیالم‌خیر که مژده‌دانه‌وه‌وطنه‌خرشه‌و بسته‌کانی کیاند روحیکی تازه دا و سعادتیکی ابدی بخشی بومان . بومناسبته‌وه غزته ژیانه‌وه‌ش کوته دووه‌یکی تازه و کتاره ، و بو اوه‌ی بون و ژیانمان تمثیل و ارشاد بکا ناوی نرا « ژیان » تنها له‌ناوی پیشوی به‌لا بردنی دو (ه) و (و) یك دوایه‌وه . انجا امیدکوره‌مان هیه‌که‌لمودوا ام غزته خوینده‌ و بسته‌مان نائل معاونت همو لایك بی و مقالات فائده‌دار که مناسبتی بی به ژیانمان و به پیشکوتن و سعادتمان بو ام غزته‌یه بنیریت .

ایتر خوای تعالی « ژیان » مان مبارك و مسعود بفرمویت .

بو خدمت خوینده‌وار و نی کیشتو و برادران وطن

ای برایینه ، هموتان له‌یران له پاش فلاکت و دیتنی مصیبت زور که‌وره که‌وره کیشتوینه ئم دووه‌یه که‌وا به‌بر چاوه‌وه نشانه سعادت واقبالی لی درکه‌وتوه . خوالیمان مبارك بفرمویت .

دو سال لمو پیشیمان زور چاك له برچاوه که شه‌و روز استراحت مادی ومعنوی نمابو ام عالمه کوتبوه حال و درجه‌یکی واوه که دست له حیات و ثروت برابو ، شورا بو . ئمه‌یش هر سببی هنی بدبین و بدخواه ملك و ملت بو نهایت که ئه‌بو ملت چاره سریکی خوی بکا ، و حول بدا بو ساریژ برین خوی ، نی کرد ، تاکو حامییکی مشفق ، پشتیوانیکی که‌وره وکو

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (١)

بمسر ۱۱٦ رایدا قراری تصدیق معاهدهٔ انکلز و عراق دا . هر چی معارضه‌یك لم خصوصه‌وه كرا له‌طرف فرقهٔ عماله‌وه بو . اگرچه میستر لوید جورج خوی به آرزویكی تواوه‌وه معاهده‌كه‌ی تصدیق كرد اما قسمی له‌فرقهٔ احرار بو طرف مخالف رای‌یان‌دا .

∴

سر هنری دوبس اچیت بو انقره

۲٦ شباط — رویتر كیانی كه‌مندوب سامی بریطانیا له‌عراق له‌اثنای عودتیا بو بغداد محتمله بچیته انقره بو اوه‌ی كه‌له‌بین عراق وتوركیادا مناسباتیكی چاكتر تاسیس بكری و بالخاصه بو مسائل اقتصادی و تجاری له‌كل حكومت توركیادا مذاكره بكا .

۲٤منه — امرو جعفر پاشا العسكری اول ممثل سیاسی حكومت عراقه له لوندره به زیارتیكی رسمی چوه خدمت جلالتمآب ملك بریطانیا و له طرف رئیس الوزراوه تقدیم جلالت ملك كرا . و امین عطا بكی سكرتیری له‌كل بو .

له‌مدیریت مطبوعاته‌وه :

۱۷شباط — له‌مدیریت مطبوعاته‌وه خبرمان‌ورگرتوه كه حكومت امری داوه له‌مناطق كوردیهٔ عراقدا له دوائر حكومتدا لسان رسمی ابی كوردی بیت و بم نوعه ماموره‌كانیش ابی كوردبن . وزارت معارفیش بوترجمهٔ قوانین و كتب تدریسیه به كوردی دیوانیكی ترجمهٔ كردوته‌وه . له‌عینی زماندا وزارت اشغال ومواصلاتیش خریكی ترتیبی راپوریكی مفصله كه چون له مناطق كوردیه‌دا ریكاكان تعمیر بكریته‌وه و مواصلات زیاد بكری .

به‌نشه‌ی نطقه‌كه‌ی‌مندوب سامی

دری شه‌و له‌سر چلیكی كلی بلبلی وتی
فصل بهاری كورده ئه‌مرو روزی تكبتی

طرف كلاهی كورد بوته زینت چون
تاج كلی كه ناوته سر ارضی سربتی

چند خوشه دست به دسته‌وه یكدل له ناو كلا
خلین و بی كنین دو دلسوز میلتی

اویان به‌عرش وحدته سر بلند وام
شاهاش پایتختی ئه‌كا نور صفوتی

بال هما دریژه به هر لایه كا ده‌كا
دوری ، تواوه ، سیبركه پانه پسیه‌تی

« كوردی »

هاتن

حاكم منفرد جناب جمال الدین بك بابان مدتی لو پیش كه به‌رخصت چو بوه بغداد دوی‌شه‌و تشریف هیناوه‌ته‌وه . عرض بخیرهاتنی اكه‌ین .

∴

بو قارئه محترمه كانی دره‌ومان

تا ایستا كلی جار به كمال احترامه‌وه رجا و عرضمان كرد كه هر كسه خوی به قرضداری غزته‌كان ازانی و بدل اشتراك پرنكردوته‌وه لطفاً به ناوی اداره‌خانه‌وه بومان بنیری .

فقط زور متاسف بوین كه ام همو معروضاته‌مان بی ثمر مایه‌وه ، اوانه‌ی كه قرزارن هر كسه حسابی خوی‌ازانی . دیسان رجا اكه‌ین كه به‌پی اوحسابه‌یان قرزه‌كه‌یان بنیرن و میدان اوه نفرمون كه جاریكیكه عرضیان بكریته‌وه .

(ز)

بنكەی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپەرە (۳) ژمارە (۹)

٭ ژیان ٭ روژنامه‌یكي كوردیه
هه‌مو دوشه‌موان ده‌رده‌چی ،
خاوه‌ند و مدیر مسئول : ت پیره‌میرد
پیام : سلیماني [ژیان]
كریاري ساليك بو ناوشار ٢٥٠ فلسه
بو ده‌ره‌وه ٤٠٠ فلسه .
ژماره‌یه‌ك (٥) فلسه

ژیان

١٢ سالي ژماره ٥٣٨

اعلانات
(ولاپه‌ره‌ی دوایی)
له دیركه‌وه هه‌تا شه‌ش دیر ٢٥٠ فلسه
له‌وه زیاتري ٥٠٠ فلسه ئه‌دري

دوشه‌مو ٣٠ آغسطس ١٩٣٧ ٢٣ جمادی دوم ١٣٥٦

شعر و فن

§ §

تاآم آخر زمانه كه بشر نه‌آلا بونه كمندي مالداري و طمعكاري‌یه‌وه دوانیكی دران و آودار و طبیعتیكی بلند و سازگار له‌ناودابو بایه بلندان و شاهان وتوانگران به‌شعریكی دلبزیر یابه نكته‌یيكی نبض گیر خلات و برات و دیهات و گنـج و جوا هراتیان أبخشي .

بیستومه شاعریك داستانیك بو پادشاهیك أڵي پادشا أفرموي گیرفانیكي پركه‌ن له آلتون گیرفاني پرأكه‌ن وزیر لاي ناخوش . أبي أڵي گنجي به‌رنجي بیدا أكری به‌دروي بدوی به‌هرزه گوبي چون أبي پادشا گوي‌ناداني شاعر به گیرفاني پره وه أروا آلتونیكی لي ده‌كه‌وي داده‌نو یته‌وه آلتونه كه هه‌ڵ ده‌گري وزیر به هه‌ڵي أزانی ده‌ڵي پیاوي أوه‌نده خسیس و به‌رچاو تنـگ بي پرگیرفاني له‌آلتون بي و بو آلتونیك له به‌رده‌می پادشا دا دا ، نه‌ویته‌وه ، روایه‌أوباره‌ی لی بسینه‌وه پادشا أفرموي بانگی كه‌ن لي‌ي أپرسي تو پرگیرفانت له آلتون بو بوچ بوآلتونیك له‌به‌رده‌مي منـدا دانه‌ویته‌وه شاعیریش [illegible] بادشام آلتونه‌كه سكه‌ي [illegible] بو نم‌ویست له‌سه‌ر [illegible] ژیر پي‌ي ناكه‌سان و أگه‌ر هه‌ڵم نه‌گرتا به‌وزیرنه‌ي [illegible] پاشافرموي أو گیرفانیشي پر [illegible] .

أوسابه قدری شعر بالاوه‌ و چه‌ند هزار [illegible] هه‌مو به له ایراندا به‌دأبي دیرش شاهانا ([illegible]) له نوروزدا برسه‌ر سینیي باره‌ده‌كرا و به نسبتي شعر جائزه‌ی شاعران أدرا .

ایستایش له (اوروپا) هه‌مو سالي مكافاتي (نوبل) أدری بلام زورتر به أهلي فن أدری شعر رواجي نیه چونكه زوق شعر نماوه أوتبیعته كه صاف و پاك بو جلوه‌ی شعر تیادا ده‌نواند و كاری لی ده‌كرد ایستا به‌لعي مالدار باڵعي كردوه شعري هه‌مو دنیا ، دیناری ناكاری هرچه‌ند ادكار ناكری شعر و أدبیات له صالبي قیمه‌ت و تأثیری شعر له لشكری بكارتر وله گنجینه‌ی به‌بهاتره به‌لام ایستا شعر و سحیل و ڵتي دایران كه وینه‌یي (مه‌قه‌ستي) بر و فاران هیچكار رلف كه زه‌ بي شعر و داي دل و كمندي هوش و شعوره فرتاوه یاخوا أو دسته‌ دسته‌ي موي زلفان أبري موي لي بي كاري قوت چون هه‌ل أبه‌ریش زنانان وا داتس أكه‌ن له أ مرده‌وه شه‌و [illegible] راجوم وأسته‌مول له ([illegible]) سرناپوا [illegible] هرزه‌كاریكي لوسي بی سمیلیش له تنیشتمه‌وه‌ [illegible] شعر [illegible] ندام بی بر یا لاوتیوي آوی [illegible] أنه‌ما و دراوسیكه‌م دسته له‌یيكي [illegible] بی [illegible] له [illegible] أفرموی قوي آو بخو [illegible] بخوره‌وه كه‌روز بوبه وه روا نیم برادركچوله‌ییكی نازك و نازدار دو

واله لاپه‌ره‌ی هه‌شته‌م

بنكه‌ی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپه‌ره (١) ژماره (٥٣٨)

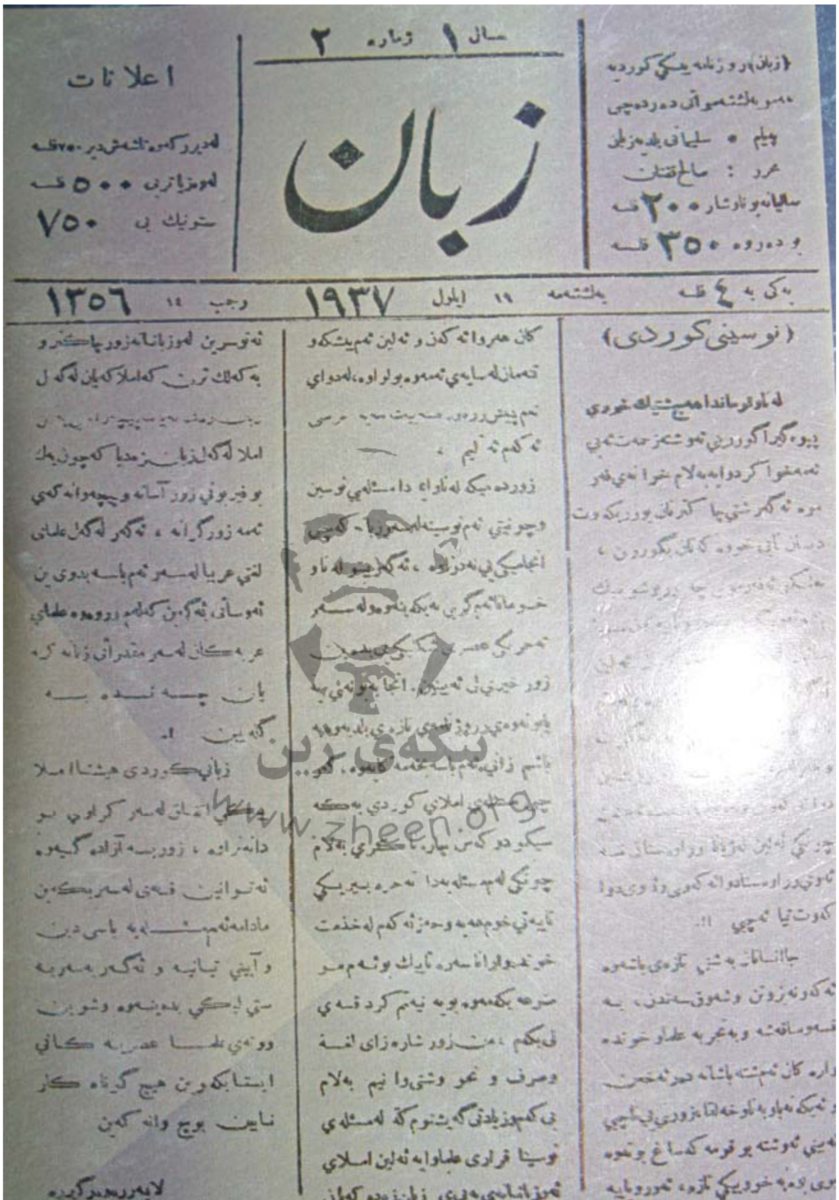
سال ۱ ژماره ۲

زبان

(زبان) روژنامه‌یه‌کی کوردیه

اعلانات

یه‌کی به ٤ فلس

۱۹۳۷ ایلول

۱۳۵٦ رجب

(نوسینی کوردی)

زبان : لاپه‌ڕه (۱) ژماره (۲)

زور راست أكەن كەنەوشیان بەكي قسەكردني كەوت ألي تازە حەكیمو شیخ ومەلاو نوشتەي چي (تي- هەردوە) أمري زماني شكاوە أي براكانم «ملت بیاویكە روژنامە زبان كەیەتوي ملت أوە پاسەبان» منطقاً هوزێك یامللەتیك روژنامەي نەبي زباني نیە «توخوا كەرولال چي أكا؟» لاشەي بي زبان قیمەتي چیە؟ رونوتوتو برسي تینو نامە زرو لاشەي بي گیان قەوي بي زبان مەگەر خیروەمەن خیري بي بكا(باوەر ناكەم لەسیاسەتا خیروصدقە بي)

بودەرخستني أم نتیجە قیاسي منطقیەیان ژباني ژین وژیان و- پیرەمیردي خومانە لەژیاني پر- جەورو جەفاي أمان كەساسي و داماوي نیشتمان بەتەواوي أخاتە پیش چاومان

زور بەپیویستي أزانم لەپیشا تاریخچیەكي ژیاني ژین وژیان و پیرە میردتان عرض بكەم وبو أم مەبەستە لەژمارە ٨ سالي ٤ آغستوس ١٩٤٣ لاپەرە ١٢ و ١٣ گوفاري گەلاوێژ بەبي دەستكاري أخوینمەوە (ژیان) لەسلیماني لە سەر حسابي چاپخانەي بلدیە دەر أكرا لە٢٦ كانوني دوەم ١٩٢٦ م دا ژمارەي یەكەمي دەرچوە، أم روزنامەیە روژنامەیەكي كوردي وحەفتەیي بو سەربەستبو بەنوسیني هەوشتیك پیرەمیردیش جاروبا

بەنوسین بەشي خوي تي أخست لە ٦ مایس ١٩٣٢دا مدیري چاپخانەي ژیان حسین ناظم افندي مرد وپیرەمیرد كرا بەمدیري چاپخانە ومعاشیك كەبومدیر دانرابو- پیرەمیرد قبولي نەكرد لەژمارە ٣٢١ وە دەستي دایە تاژمارە ٤٠٦ انجا لە ١٤ آبي ١٩٣٤ چاپخانەكەي لە بلدیە كرد بەاجارە وامتیازي أم روژنامەي بوخوي دەركرد وبە هەمو هیزي دەستي دایە لە٣آب ١٩٣٥دا لاپەرەكاني لە ٤وە كرد بە٦ ودەستي كرد بە بلاوكردنەوەي نوسیني لاتینیش لە ٣آب ١٩٣٧دا كەژمارە گەیشتە ٥٣٨ اجارەي- چاپخانەكە دوواي هات و بویان تازە نەكردەوە خوهەواي خذمتي ادبیش لەسەري پیرەمیردا كەلكە لەي أكرد ناچار دەستي دایە بیشەوە چاپخانەیەكي گەورەتر بەتیو تازەوە لە ٢٠ ایلولي ١٩٣٧دا كري وژمارە ٥٣٩ي دەركرد وبەقدر ماكینەكەش روژنامەكەشي زل كرد

لە١٠ي مارتي ١٩٣٨دا لەپاش دەركردني ژمارە ٥٥٣ بەهوي أوەوە كەجارجار بەلاتیني أینوسي وبەكردنەوەي آگري نوروز- (خیرخوا) دشمن لەي نەگەران وتیان پیرەمیرد أیەوي كورد بكا بەگاور مجوسي وروژنامەكەي دا خست بەوەش كولي نەدا و لەپاش

چەندمانگیك امتیازي روژنامەي «ژین»ي ورگرت لە٢٩ كانوني دوەم ١٩٣٩ یەكەم ژمارەي دەر كرد بلام لەبەرأوە ژیان وژین خوشكو برابون نەي ویست- زنجیرەي ژمارەي ژین جیابكاتەوە هەر لەسەر زنجیرەي ژیان ژمارە ٥٥٤ي «ژین»ي دەركرد

أمە میژوي ژیان وژین لەگەلا ویژدا بەمرەنگە نوسراوە . بەلام بالیمە سەرباسي ژیاني هەردوكیان وەكو عرض أكرا لەمیژوي ٢٠ سال لەمەوپیش بەهوي ماكینەیەكي- شكاوي بلدیەوە وژیان دەرأچو پیرەمیرد بەخوراني لەپیشا ولە پاشدا بەاجارە ادارەي روژنامەي ژیاني ورگرت چونكە پیرەمیرد (خودش بەبصرە میرفت بولي گەي نەدانشت) جانماشاكە پیرەمیردي جواني سوارچالاك أسپ چالاكي دەستكەوي لەمەیدان خوي- أگري؟ نەبەخوا ناوأدا میدان أبرو بوسەركەوتن وپیش كەوتن شقەي آوزەنگي دي

دوشمن ظالم بەهیز خوینمژي زلكماك (مجید معفوني) نەك تنها روژنامەي «ژیان»ي داخست لام وایە پیرەمیردیشي بەرەنگي تنكە تاوكرد شاري سلیماني كەمەلبەند ونیشتماني بو وأستەمبولي بوبەجي هیشتبو بەجي بەیشت وروي كردە

ژین : لاپەڕە (٥) ژمارە (٨١٩)

ژین

زیان زیاده

مولوی و أشعاری

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٥٤)

ژین

ڕۆژنامەیێکی کوردی و ئەدەبی و کۆمەڵی یە

پێنجشەممو ١٠ حزیران ١٩٥٠ — ٢٦ شعبان ١٣٦٩ — سالی ٢٥ — زنجیرە ژمارە ١٠١٥

مانگی ڕۆژوو

بوزانین

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (١٠١٥)

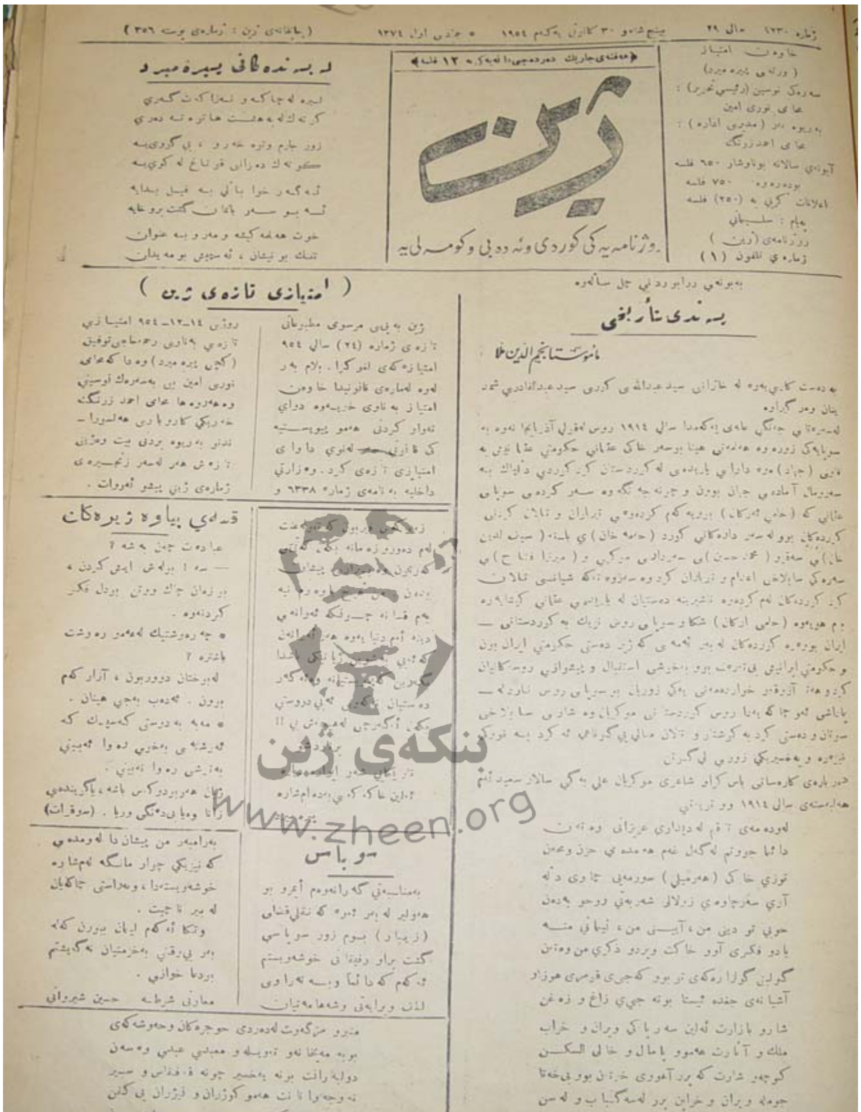

ژمارە ۱۲۳۰ سال ۲۹ — پێنج شەمو ۳۰ کانونی یەکەم ۱۹٥٤ — ٥ جمادی اول ۱۳۷٤ — (چاپخانەی ژین : ژمارەی پوستە ۳٥٦)

ژین

ڕۆژنامەیەکی کوردی وئەدەبی وکومەلیە

خاوەن امتیاز (ورثەی پیرەمێرد)
سەرەک نوسین (رئیسی تحریر) : عای نوری امین
بەڕێوەبەر (مدیری ادارە) : عای احمد زرنگ

لە بەندەکانی پیرەمێرد

(امتیازی تازەی ژین)

بەندی تاریخی

ماموستا نجم الدین ملا

قسەی پیاوە زیرەکان

سوپاس

ژین : لاپەڕە (۱) ژمارە (۱۲۳۰)

ابنە لەپێشەوە بەر لە هەمو
چشتێك آیینمان دانا کە حقمانە
چونکو هەندێ بدگو و بدکار
اختلافێکی آیینی ناحق و نارەوایان
خستوەتە ناو ئەم کوردەوە
لە میقروبی طاعون خراب ترە
هوو ئەمە شیعە رافزی یە کە بە
ئەوە سنی یە بدمذهبەکەیە، وایان
لی کردون بە گژ یەکدا ئەچن
و حتی با ئەم نشترەیش دەشێنێ
فتوای سەر و مال و عرضی
یەکتریشیان بو داوون، هاوار
هاوار ماجرایێکی گذشتەی
هەزار سالی بوچ ببی بە سبب
شر و کوشتاری ملتێك کە بەهردو
لاین ئەلێن اسلام؟

انجا بێینە سەر زبان
زبانی کوردی بە رەنگ شێواوە
من کوردم کە چی لە رەخی وان و
حکاری ترجمانم بو کوردی ئەوێ
رادەگرت، لەم پێ دەستەوە
هورامی لە زبانی جاف ناگا،
ئەو هەمو محیطی کوردستانە کە
من باورم وایە تا زبانیان یەك
نەکەوێ یەك ناکەون ئەمەندە
هنرمندی زبان زان و قواعد
شناسی تیا هەڵکەوت أهمیتیکیان
بە زبان نەدا، لە سالی ١٣٢٩
رومیدا کە لە أستەموڵ غزتەی
کوردی دەر دەچو من لە
جولەمێرگەوە مقالەیێکم بو
ناردبون و تکلیفم لە جمعیتی کورد
کردبو کە لە هەر دیاریکی

کوردستانەوە زبان زانێك پاک
بکەنە پایتخت زبانێك بو عمومی
کوردی هەڵ بژێرن و پی کەن بە
فرهەنگ و دستور حتی مصارفانی
لە چاپ دانیشم گرتبوە أستوی
خوم کەس گوێی نەدانی
ایستا هەر کەسە بە هوسی خوی
شیوەیێك دینێتە کارەوە وایان
شیواندوە بوە بە...

بە بەستە زبانی و بێ زبانیەوە
چە لافێك لێ ئەدەین؟ بوچ
کوردستان تنها أم هومرەکویرەیە؟
بوچ کوردستانی گەورە لە
زبانمان ناگا؟

خستەخانەی بریطانی

لە پینجوین

روژێ لە پینجوین چو بوم بو صحرا
لە گەڵ دەستەیێ لە خزم و برا

لە قشلە زدت بوم روە و نظارە
روانیم کومەڵی چادر دیارە

تەماشام ئەکەم فوج فوج و قطار
بیست بیست و سی سی لە لادی لە شار

لە گنج و لە پیر لە ژن و منداڵ
لە ساغ و نخوش حال دار و بێ حال

هەریەك بە ایشی ئەسورینەوە
لە ناو هوردودا ئەخولینەوە

پرسیم لە پیری جهاندیدەیێ
هوشیار و زیرك پسندیدەیێ

وتم مامە گیان چیە ئەم غوغا؟
هریك بە جوری وا دیت و أروا

وتی بابە گیان سەیری دنیایە
نقطەی عسکری بریطانیایە

فقیر بو پارە هەتیو چیشت و نان
بو نەخوشی دار تداوی و درمان

مالی لە بانی کرێی سەعاتی
قوماندار مشی پارەی ئەداتی

کە تەماشام کرد خاوەند نجمە و تاج
خوی هەڵ أسوری بو خذمت محتاج

یا خوا هر هوبێ دوی تریك بی لامان
با بێن بە شار هەمو لادیمان

(قانـع)

بو زانین

لائحە بە بو اعلانمان ژمارە ١٩٦٠
و روژی ٩ — ٨ — ١٩٤٢

لە سر طلبی شعبەی انفالی سلیمانی
بە رد و بحە و بو مخزن توتون خرا بوە
مناقصەوە و لە طرف طالبینەوە طلبی بەرد
بە (٥٠٠) فلس و متر مکعبی بحە و
بە (٦٠٠) فلس دانراوە، لبر أوەی
ئەم فیاتە بە زیاد دانراوە مدەتی
مناقصە بو روژی ٢٢ — ٨ — ٩٤٢
دریژ کراوەتەوە هەرکەس طالبە
بە تأمیناتی قانونیەوە مراجعت بە مجلسی
ادارەی لوا بکات.

متصرف لوای سلیمانی

بو زانین

خانوی ژمارە ...
٥٥٦ ملکندی کە ...
شرق خانوی ژمارە ...
٥٥٥ پیشان حاجی ...
حاجی رشیدی ...
شمالی غربی خانو ...
ت ٦٠٢ پیشان ...
سید روف سید ...
عرصەی ت ٥٥٧ ...
اوستە سلیم أمرو ...
عبدالله اوستە سلیم ...
عرصەی ت ٥٥٧ ...
باکراو، جنو ...
عام و بخانوی ت ...
أم خانوە کە حدود ...
لە سەرەوە نوسراوە ...
قیدی طابو ژمارە ...
نیسان ٧ ٣ لە انباری ...
شەش بەشی ...
کوخە حسن ...
بنا لە سەر طلبی ...
ضم و انتقالی ...
کە قیدە کەی ...
و مناقلانی لە ...
تأییدا بو صحتی ...
لە تأریخی بلاو ...
اعلانەوە هەتا ...
کەس حق و علاقە ...
سهامی خانوی باکراو ...
بە أوراق و مستمسکا ...
مراجعتی دائرەی طا ...

(٣) مدیری طابو ...

ژین : لاپەڕە (٤) ژمارە (٦٧٩)

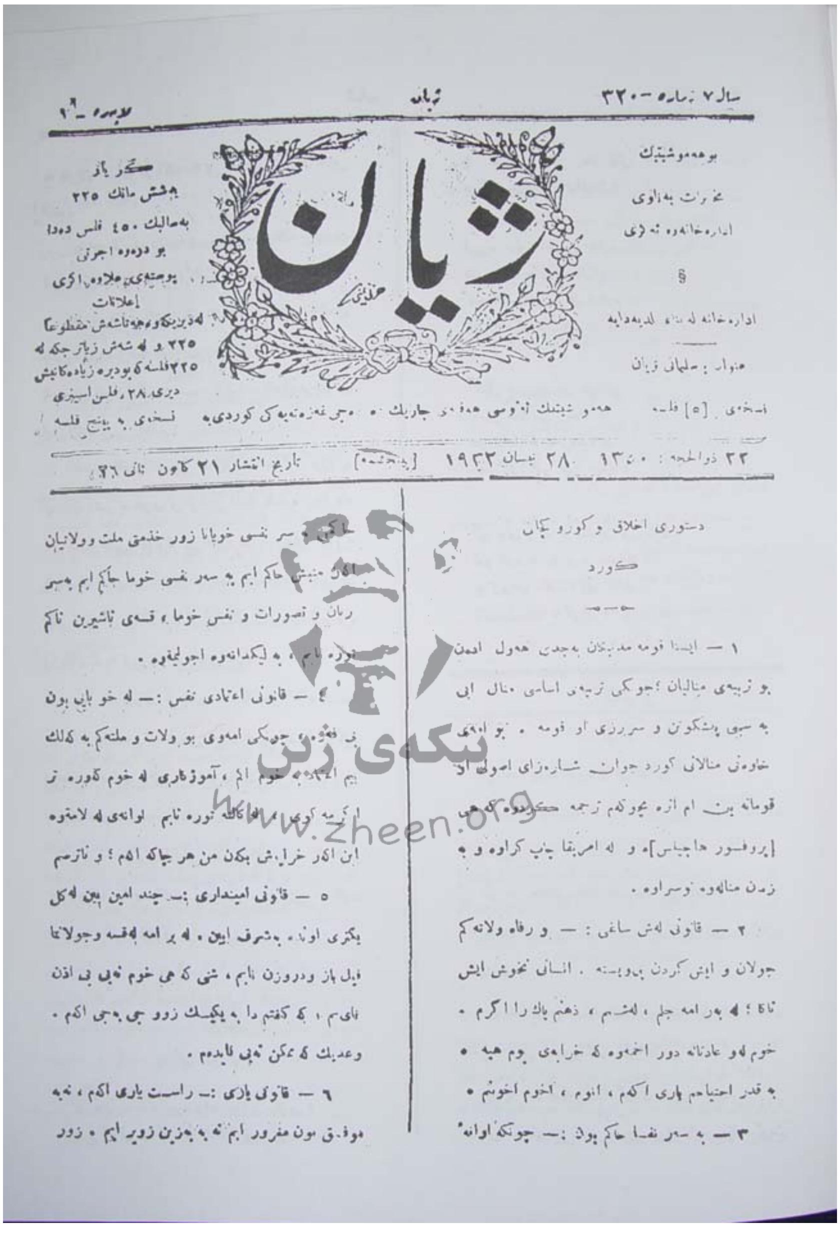

سال ٧ ژمارە ٣٢٠ — ژیان — لاپەرە ١

ژیان

حقوقی

بوهەموشتێك
مخابرات بەزاوی
ادارەخانەوە ئەکرێ
§
ادارەخانە لە ناو مدینەدایە
عنوان : سلیمانی ژیان

مەکر یاو
بەشش مانك ٢٢٥
بەسالێك ٤٥٠ فلس دەدا
بو دەرەوە اجرتی
پوستەی علاوە اکرێ
إعلانات
لەدێرێکەوە حوتاشەش مقطوعا
٢٢٥ و لە شەش زیاتر جگە لە
٢٢٥ فلسە کە بودیرە زیادەکانیش
دیری ٢٨ فلس اسێنرێ

نسخەی [٥] فلسە — هەموو شتێك ئەنوسی هەفتەی جارێك دەرچی غەزەتەیەکی کوردیە — نسخەی بە پێنج فلسە

٢٣ ذوالحجە : ١٣٥٠ ٢٨ نیسان ١٩٣٢ [پێنجشەممە] تاریخ انتشار ٢١ کانون ثانی ٩٢٦

دستوری اخلاق و کورو کچان

کورد

١ — ایستا قومە مدنیەکان بەجدی هەول ادەن بو تربیەی منالیان ، چونکی تربیەی اساسی منال ابی بە سبی پێشکوتن و سەربەرزی او قومە . بو ادەی خاوەنی منالانی کورد جوان شارەزای اصولی او قومانە بن ام ازە بچوکەم ترجمە کردوە کە هی [پروفسور هاچینس]ە و لە امریقا چاپ کراوە و بە زمان منالەوە نوسراوە .

٢ — قانونی لەش ساغی : — و رفاه ولاتەکم جولان و ایش کردن پێویستە . انسانی نخوش ایش ناکا ؛ لە بەر امە چلم ، لەشم ، ذهنم پاك را اگرم . خوم لەو عادتانە دور اخەمەوە کە خرابەی بوم هیە . بە قدر احتیاجم یاری اکەم ، انوم ، اخوم اخوێنم .

٣ — بە سەر نفسا حاکم بون : — چونکە اوانە حاکمن بە سەر نفسی خویانا زور خدمتی ملت و ولاتیان اکەن منیش حاکم ابم بە سەر نفسی خوما حاکم ابم بەسەر زمان و تصورات و نفسی خوما ، قسەی ناشیرین ناکم توڕە نابم ، بە لێکدانەوە اجولێمەوە .

٤ — قانونی اعتمادی نفس : — لە خو بایی بون بێ فائدەیە چونکی امەوێ بو ولات و ملەتەکم بە کەلك بم اکەوا بە خوم اکەم ، آموژگاری لە خوم گەورە تر اگرمە گوێ ، هەرکاتە توڕە نابم لوانەی لە لامەوە بن اگر خراپیشم بکەن من هەر چاکە اکەم ؛ و ناترسم .

٥ — قانونی امینداری : — چند امین بین لەگل یکتری اوندە بەشرف ابین . لە بەر امە لە قسە وجولانما فیل باز ودروزن نابم ، شتی کە هی خوم نەبێ بێ اذن نای بەم ، کە گفتم دا بە یکیك زوو جی بەجی اکەم . وعدێك کە ممکن نەبێ نایدەم .

٦ — قانونی یاری : — راست یاری اکەم ، نەبە موفق بون مغرور ابم نە بە بەزین زویر ابم . زور

نیکەی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٣٢٠)

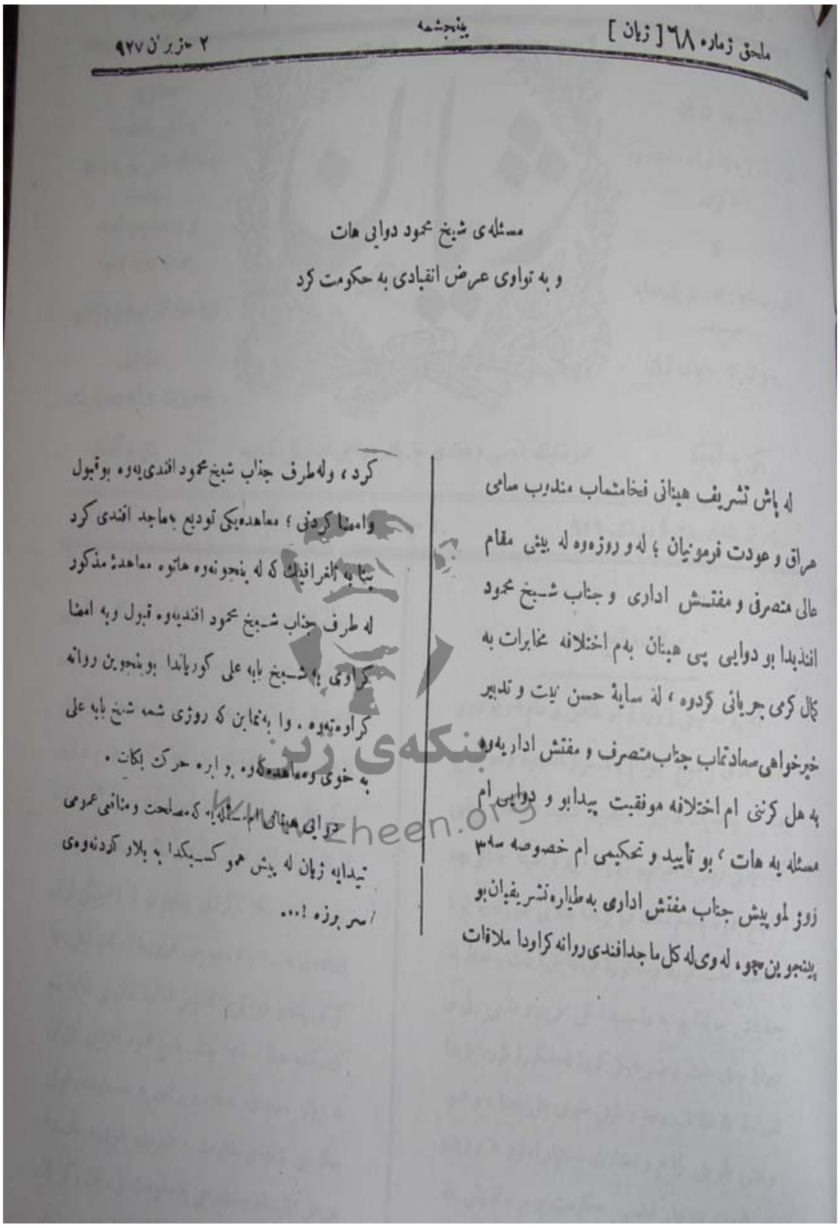

ملحق ژماره ٦٨ [ژیان] پێنجشەمە ٢ حزیران ٩٢٧

مسئلەی شیخ محمود دوایی هات

و بە تەواوی عرض انقیادی بە حکومت کرد

لە پاش تشریف هێنانی فخامتماب مندوب سامی عراق و عودت فرمونیان ؛ لەو روژەوە لە بێنی مقام عالی متصرفی و مفتش اداری و جناب شیخ محمود افندیدا بۆ دوایی پێ هێنان بەم اختلافە مخابرات بە کال کرمی جریانی کردوە ، لە سایەی حسن نیت و تدبیر خیرخواهی سعادتماب جناب متصرف و مفتش اداریەوە بە حل کرنی ام اختلافە موفقیت پیدابو و دوایی ام مسئلە یە هات ، بۆ تأیید و تحکیمی ام خصوصە سەی روژ لەو پێش جناب مفتش اداری بە طیارە تشریفیان بۆ پێنجوێن چو ، لەوێ لە کل ماجد افندی روانە کراودا ملاقات کرد ، و لە طرف جناب شیخ محمود افندیەوە بۆ قبول و امضا کردنی ؛ معاهدەیکی تودیع بە ماجد افندی کرد بنا بە تلغرافێك کە لە پێنجوێنەوە هاتوە معاهدەی مذکور لە طرف جناب شیخ محمود افندیەوە قبول و بە امضا کراوی بە شیخ بابە علی کوریاندا بۆ پێنجوێن روانە کراوەتەوە . وا بە تمابن کە روژی شمە شیخ بابە علی بە خوی و معاهدەکەوە بۆ ایرە حرکت بکات .

لە دوایی هێنانی ام مسئلەیە کە مصلحت و منافعی عمومی تێدایە ژیان لە پێش هەمو کەسیکدا بە بلاو کردنەوەی سەر بزە !...

ژیان : لاپەڕە (پاشکۆ) ژمارە (٦٨)

صحیفە ١ [ژیان]

ژیان

غزته‌یه

بو هەو شتیك مخابرات بناوی اداره خانه‌وه اكری

اعلانات

بەدیریك ٦ انه دەمینریت

تاریخ انتشار

٢١ كانون ثانی ١٩٢٦

سلیمانی

بدل آبونه

بە ٣ مانك روپیه و نیویك

بە شش مانك ٣ روپیه

بە سالیكی شش روپیه یه

لە ٣ مانك كمتر ابونه تیدا نا كری

بو دره‌وه بدل ابونه حوت روپیه و نیوه

ام غزته‌یه غزته‌یکی سیاسی ، ادبی ، اجتماعی‌یه

هفته‌ جا یك درده‌چی

نسخه‌ی بە آنه‌یك

نسخه‌ی بە آنه‌یك

سال ١ ژماره ١٢ (دوشنبه) ٢٨ رمضان ١٣٤٤ ١٢ نیسان ١٩٢٦

كردنەوەی جمعیت زانستی كوردان

لە اول بهاردا كە هتا چاو بر ئەكا ئەروان هەمو لایك سەوز ئەچیتەوە ، هەمو دلی بە هوای بون خوش و پاكی بهار زیاوئەوە و هەمو میشكی بە نشئەی خوش سرورەوە حساوەتەوە ، هەمو چاوی بە تماشا كردنی ام رنگە جوانانەی بهار كشاوەتەوە تصادفی مانك رمضان مبارك ئەكا كە صاحب « شەوی ليلة القدرە » دنیای بە یكجار نورانی كردوە شەوی ٢ — ٣ نیسان بناغەی تاریخی بو هەمو كوردایەتی دائەنی كە لە تاریخ كوردا ئەمە اول بناغەیكی زور مبارك و باشە ، اول تشبثیكی سەربەرزی و زیادی یە ، اول كومليكی سەركوتن و پیشكوتن اول هنكاوی زانستی و آزادی یە ئەم شەوە ، ئەم كومەلە ئەم كردەوەبونە شتیكی وا گەورە و باش و بە قیمتە كە لە امروەوە هتا دنیا ئەبریتەوە نابی لە دلی هیچ كوردیكدا بچیتە درەوە ، نابی لە بیر بچیتەوە ، نابی وازی لی بهینری چونكە شەوی وا بە قدر دست نەكرتوە و ناكویتەوە ئەمە شەویكە چرای نور معرفت و زانستی كوردی تیدا هلكیرساوە ئەم شەوە شەویكە كە روزی سعادت و گەورەیی و روناكی باشە روزی كوردایەتی تیدا هلدیت

ئەم شەوەیە كە « جمعیت زانستی كوردان » بناغەی اینی تیدا دامزراندوە لەبەر ئەوە ئەبی هەمو كس قدری ئەم شەوە بزانی و لە بیری نەچیتەوە .

ئەو شەوە دائرەی بلدیە بەنوعی ریك خرابو دلی صد دل حیرانی ئەبو فرش و فروش جوان و پاك داخرابو ، لە هەمو طارمە و صالون و ژورە كان قنەفە و كورسی جوان جوان چاك دانرابو ، دەر و ژور بە چرا و اویزە لوكس روناك كرابوەوە لە ناوەراستا میز جوان بە كل رنكا و رنك رازابوەوە مامور تشریفاتەكان هەمو پاك و تمیزهر كسە لە جیكەی مخصوص خویاندا بو خدمت راوەستابون بە ترتیب و قاعدە خیرا و كورج و كول هل‌اسوران ری و شوینیان پی نشان میوانە عزیزەكان ئەدا .

لە ساعت دوەوە وردە وردە میوانە محترمەكان كە عبارت بون ، لە حضرات متصرف ، مفتش اداری ، مفتش پولیس ، امر منطقة شرقیە خوی و اركان و امرای جیش محبوب و هەمو رؤسای دوائر و مامورین هەمو اشراف و اعیان و علما و تجار و منوران مملكت دستیان كرد بە تشریف هینان هتا ساعت دو و نیو نزیكی سیصد كسی لوی كو بونەوە مامور تشریفات اوخلقەی

بنكەی ژین www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (١٢)

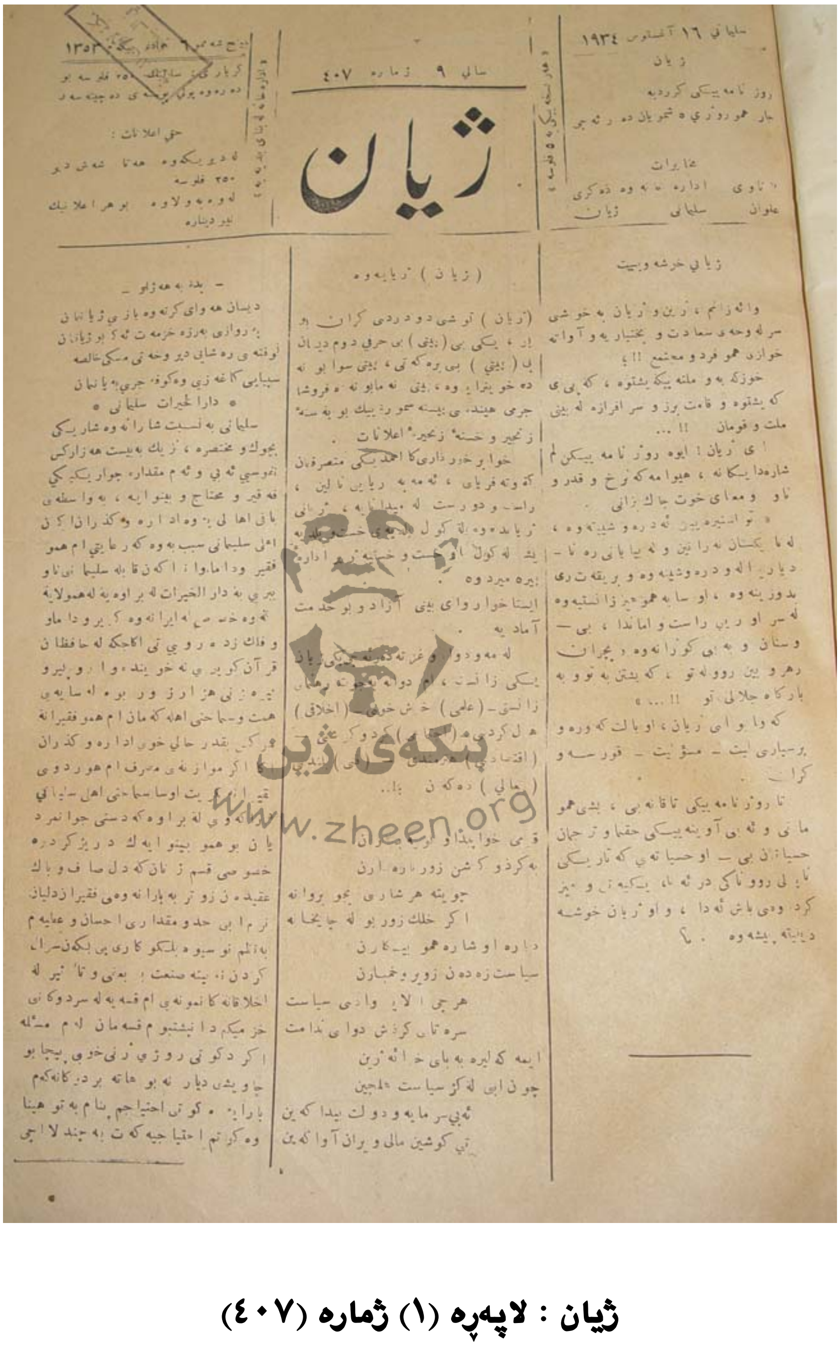

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٤٠٧)

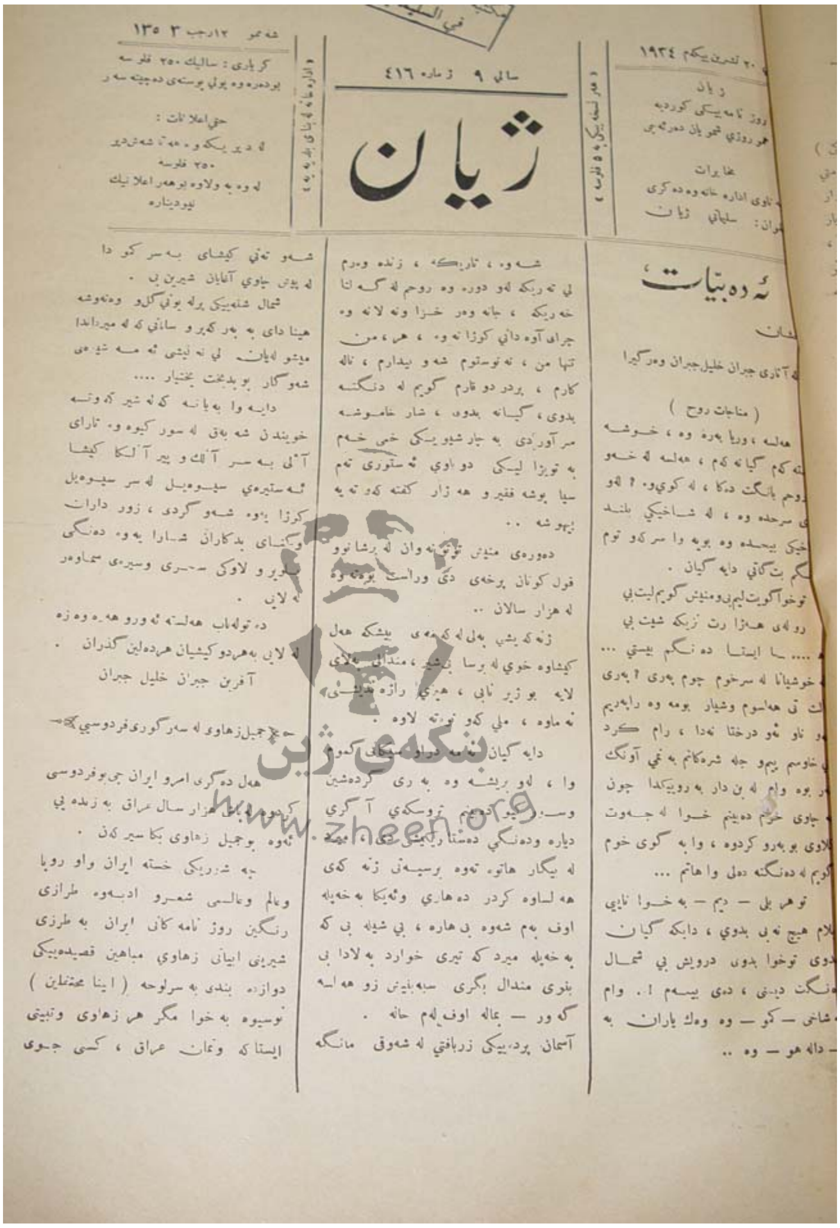

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٤١٦)

مامەی ژیانمان «ژیان»

خوشەویستم !

ئکایە ئەم چن دیوە بخەنە سەر رخسار

شیرینتان .

سلیمان ٣٥/٤/٢٤ متصرف : هەولیر

احمدتوفیق

•••

بو همو هاو ولات خوشە و یستانم !

قسمت وایە کە لیتان جوي ببمە وە ، ولە بر ئەوەی کە دم و دستە نە تان ئەگیشتی ، ویستم بە نوسین خوا حافیظیتان لی بکەم .

ایستا من هرچند لیتان جوي ئەبمە وە ، بلام ئەم جدائیە هر بدنیە ، لە هوش و دلم بشیکی مناسبی لاتان ئەمینی و بەجی ئە هیلم ، تاهر وقتي بي ویستي بترانم لە خذمتتا ندا بە تواوي حاضر بم .

ذاتاً سرشتم سرنوشتم کە لم خاکە پاکە یە — کوردستان عراق — بي اختیاري دل و گیانم پیوند و پیوستیە تی ا..

همو ئەیزانن باخصوص ارباب انصاف وذي وقوف : و حمیت و حقبین ، کە هنگامۀ شباب و جوانیم کە وتە بر أدوار محنت بو خوم و هرچند کە عمر دوبارە نایتە وە ورابوردو جنگ ناکەویتە وە ولە دستم جوه دیسان خوشبختانە ئەلیم کە لە بر أوەی بو خذمت کردنی ام ولاتە « بە نزاهت و اخلاصە وە صرف و لەعینی حالدا منصرب ە بە رغمی تقدم عمرم خوم جوان بخت أبینم وچن روژیکیش اگر ژیانم وفا بکا بمینی و بي ویستیش بی بو برزی شرف ام ولاتە وأم خاکە پاکە رهن أ کەم بە رهنیکی زیە ومقدس ، بی أوەي هیچ تأثیریکی ناگوار بتواني آمال و حسیاتم زبون و تسخیر

بەندي بەخشان :

ئەم بەهارە شیرنە بو دلي من خەفەتە !!..

ئەبینم وا درەختان ، داوینی چیاکان ، جشم أندازە دوورو نزیکە شیرینەکان ، بە بي ویستي سرشتیان سەوز و زرد و آل هەلگەراون ! جلوە ئەدەن ، خوشي بەسەر زندە و مردانا بلاو ئەکەنەوە طبیعت منتهای قدرتی خوی لەم شاکەدا دیاری ئەدا و دەولاني خوي دەر ئەخا !...

بەهارە !

بەلی بەهارە کە ئەم مناظرە سحر کارانە بە آدمیزاد نشان ئەدا .. لە لایکە وە هەندي بالندەی کوچەري کە زستان لە ترسی سەرما بە ناپان بو بیابانە گرمە سیرەکان برد بو گەوراو نەوتەوە کو آشنایەتیەکی گیایان لەگەل ئەم خاکەدا [illegible] بی لەم سەر بو ئەو سەری شاخ بە [illegible] زریك بای بالی خریان ئەدەن و لە دوبارە بي گەیشتنەوەي اظهاری شادی ئەکەن ! لە لایکي تریشەوە روز بە برشنگی [illegible] و تینی معتدلی خوی (بەر آوەزوی [illegible] بەرەو خوارتر) جوانی و سوودی بي پایانی خوی پیشکە شي ئەم طبقە رەنگاو رەنگە ئەکا [illegible]

مختصر [illegible] بیرە میرد بەو هەمو عبارتە وورد و هوراوانە [illegible] لە تعریفی عاجزە !..

ایتر خوا حافظی لم پارچەیە لە وطن مقدسم ، خوا حافظي لە همو هاو ولات (برایان و خوشکانم ورد و گەورە) لەگل آواتم بوسر برزي و خوشحالیتان ، وهر بمینی جامعەی عراق و برزیٔ کوردستان لە ناویا ، وبە خواتان أسپیرم ؟

•••

برزي بو حسیات لە پەناي بە زداناپي

— ز —

لە سەر أم هەمو صفاو طراوتە ، من ، وەکو روژە رابوردووەکانی زستان ، کە أم نعمتانە هیچیان بە دەستەوە نەبوو ، بەلکو کولانی پرلە قور آسمانی بهەوری رەش داپوشراو ، هەوای گرفت و عبوس ، جار جار گلوی گەورەي نەرزەو بەفرو باران وضعیت زندانی ناوشارو دەرەوە ، هەبو ، هەر مگیم .

— بوچ ؟.

— ....

راستە : چاو بەچشم انداز ، گوی بە ناسك ترین آواز ، لوت بەبوني گلالەی پرعطري روح نواز ، بەهرمند أبن ، بلام دل دلیك کە بەو هەموو دەرلدانە نەگرینە وە ، آخو جارەی هەیە ؟..

ممکنە پیم بلین دلداري ! بلام هیهات دلداری دلیك ئەکاتە وە کە خەفەتەکەی اندازەییکی بی ؛ ناریکي دلي من ئەوەندە غلیظە بروسکەییکی لە بری ئەویت زور زور لە خوی تیژ تر و بە هیزتر !

أنجا لە بر ئەمەیە بەهاری بەهشت آسای کوردستان (بودلي من ، خەفەتە) !

آخ ... ئەم بەهارە خەفەت ئەبوایە یاخو بەهاریکی بي خەفەتم بدیایە چی دەبو !!.. ؟

— س . ناکام —

MIYNA Y SHEKISTE

Gleiy le kes nakem ,
Bo bext y xom egriy m

Dlh y xom bo to haniy
Zalhim qedrit ne zaniy

Dayim dlhim eshke'niy
Rhoje'k ebe' nam biyniy

Chaw kalh le to torawim
Dilhim tenge w giryawim

Be ahim giriftar biy
La y eshqim shermesar biy

He'ndet le' Parhamewe
Rhuwt ne kirb be lamewe

Shert be' rhoje'kim mabe'
Neyelhim dilhm't La be'

De' y degere' y le shonim
Ew'sa MIRDUWM na't biynim : P. M.

www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (٣) ژمارە (٤٣٩)

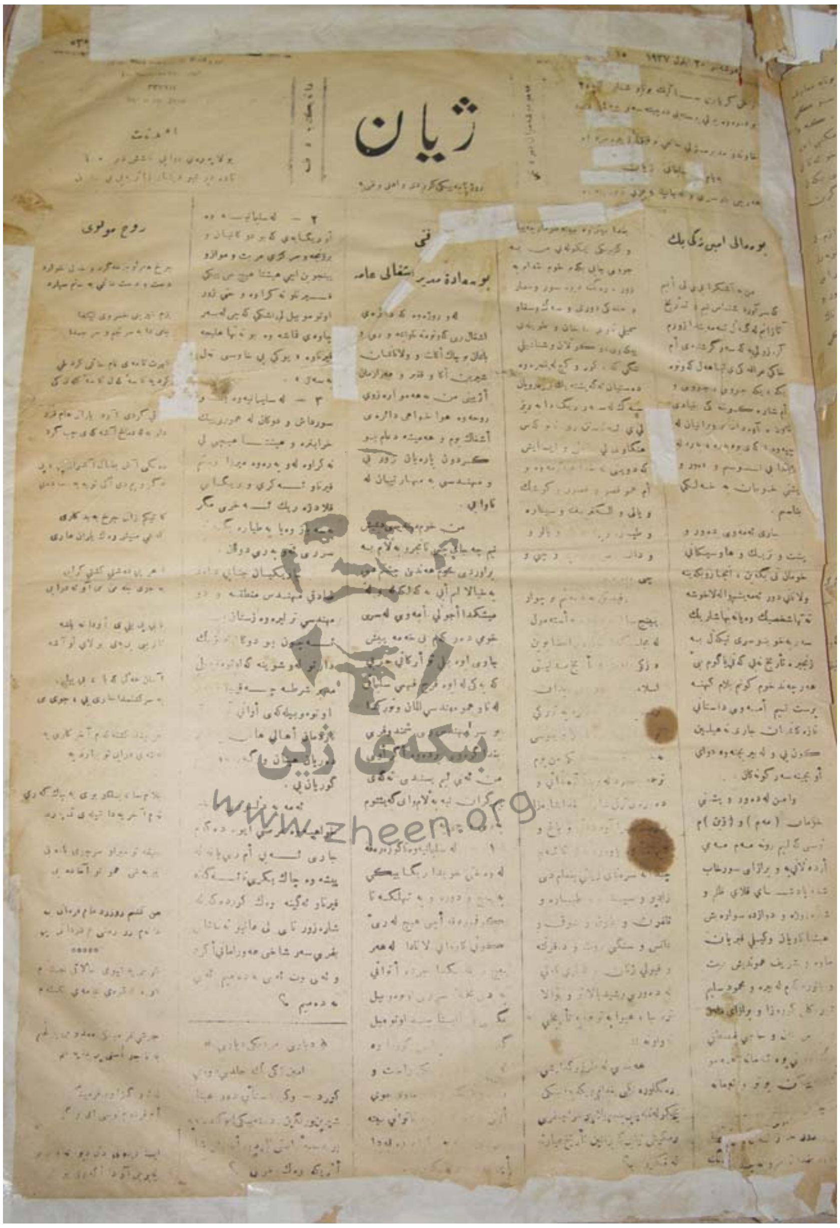
ژیان

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٣٩)

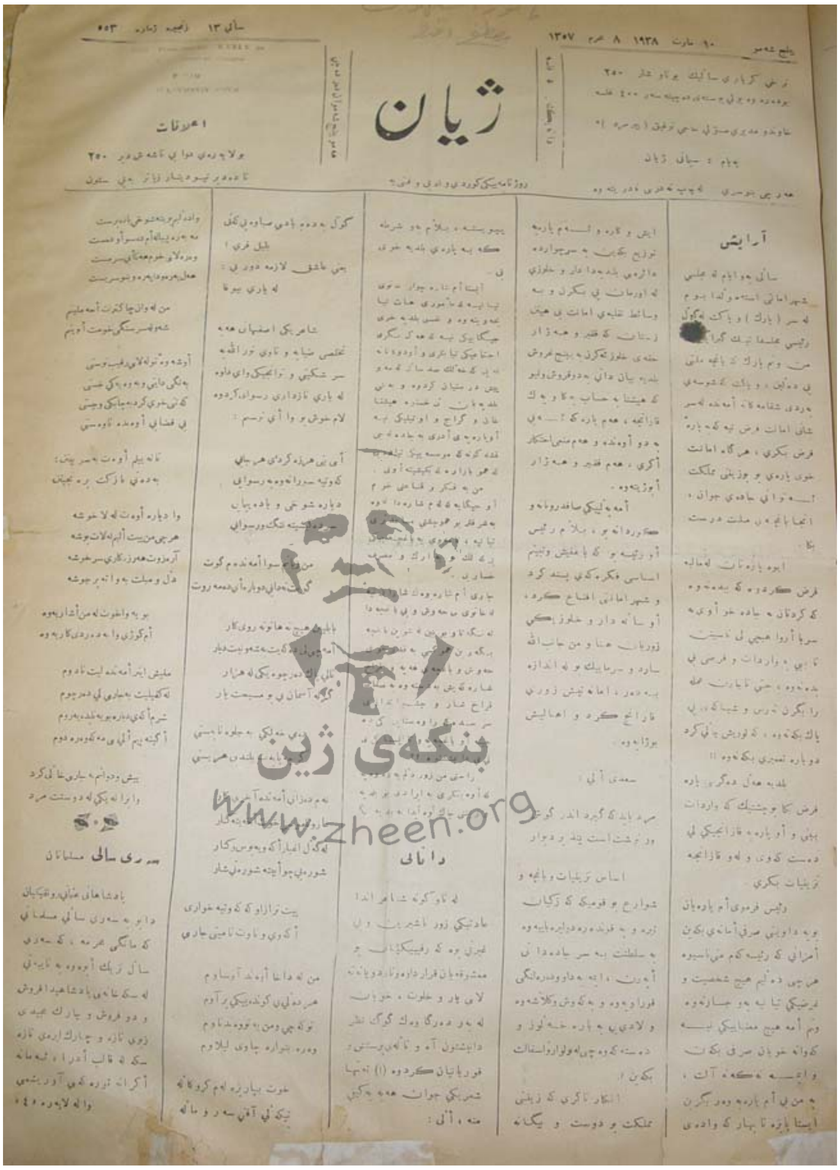

ژیان

سالی ١٣ ژمارە ٥٥٣

١٠ مارت ١٩٣٨ ٨ محرم ١٣٥٧

آرایش

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٥٣)

پێنج شەممە ٣٦ کانونی دوم ٥ ... ١٣٥٧ ... ساڵی ١٤ ژمارە ٥٥٤

ژین

ئاوبدەر و مدیری مسؤولی حاجی توفیق (پیرەمێرد)

اعلانات

ڕۆژنامەیێکی کوردی ادبی و فنی یە

ژیان زیادە

مولوی و اشعاری

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٥٤)

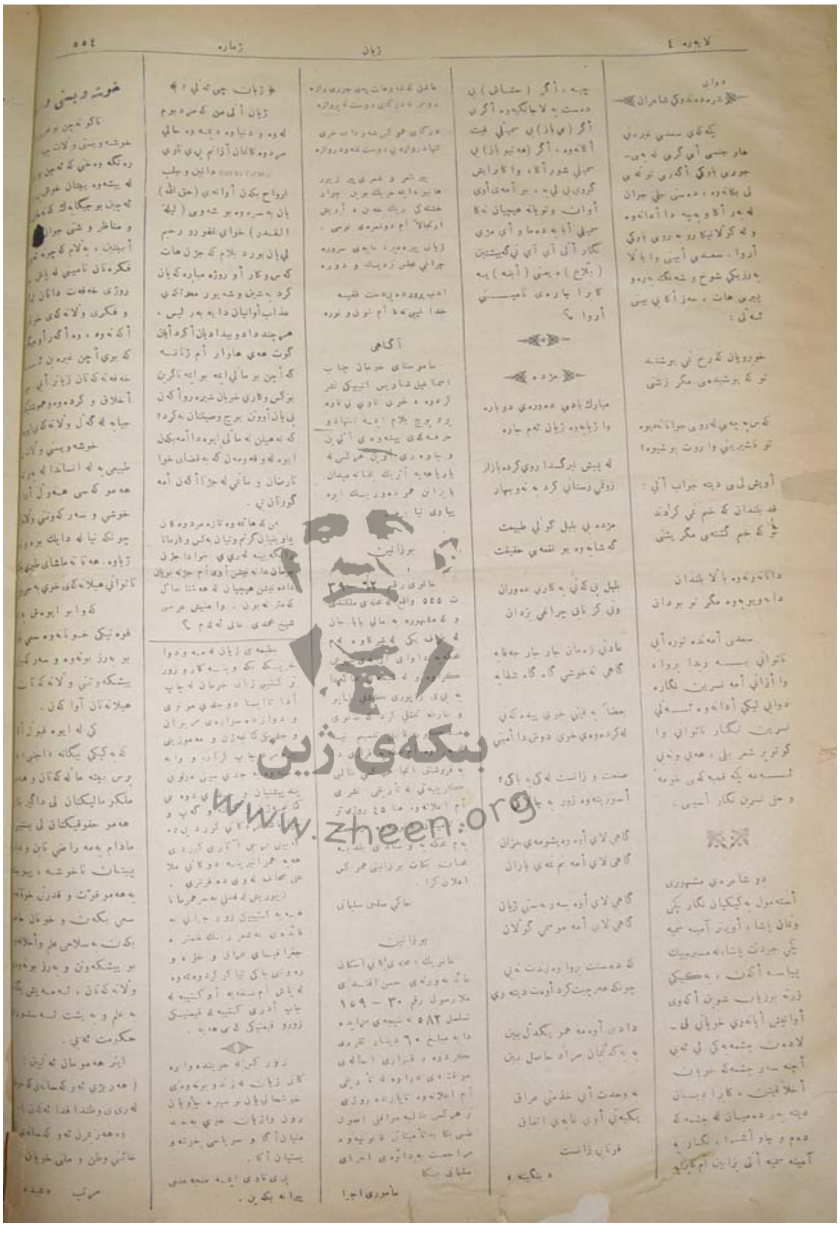

ژین : لاپەڕە (٤) ژمارە (٥٥٤)

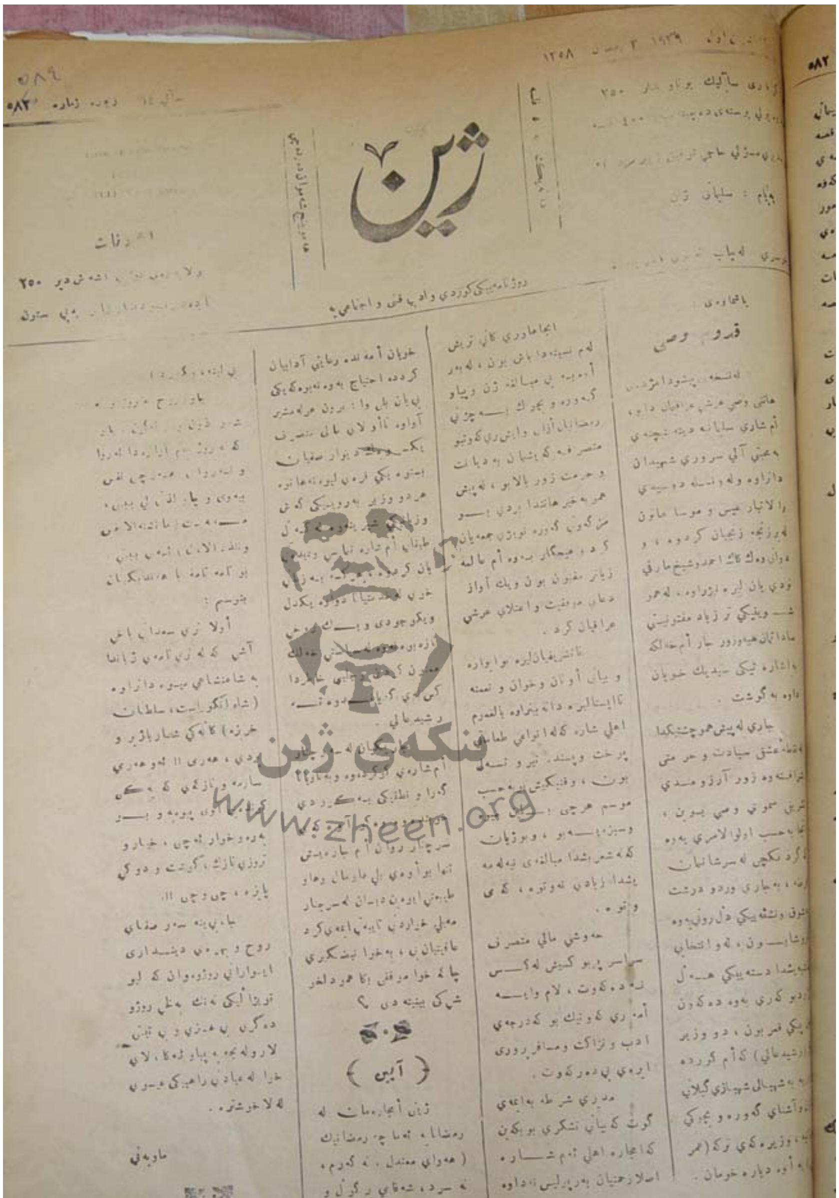

ژین

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٨٤)

هاتنی وصی

جەژنی سلیمانی بو
پراُصلی کا...

هەفتەی رابوردو شاد بون
لە خوشیانا آزاد بون

شهر آیین و چراغان
شاوقی دابو آسمان

روژی جمعە بە هشیار
چونە دەری اُهلی شار

بو پیشوازی شهریار
خوش خلق و شیرین گفتار

ملت بە دیدار بون شاد
لە خوشیا ئەبون دلشاد

رەنجمان نەچو بە زایە
ملت گەیشتە غایە

...کرایەوە : ثانوی
بو وطن خەلات کەی

بژی وحدتی عراق
نەمینی جهل و نفاق

ئەپاریینو لە یەزدان
بژی وصی عراقیان

لەگەل فیصلی ثانی
بیکەوە بە هاوشانی

«بنکینە»

بو زانین

مناقصەییکی سری —
پنهانی — هەیە بو نقلی قیری
سیاکی منطقەی اشغالی شرق
یعنی کرکوك وسلیمانی بەمدەی
سالیکی تەواو هرکسی آرەوی
لەشرائطی مناقصە باش تی بگا کە
یالەمنطقەی اشغالی شرقیە
لەکرکوك یالەشمالی لەموصل
یالەشعبەی اشغال لە سلیمانی
صدقلی پدا استمارەی مناقصە
وەربگری شرائطی مناقصەی
خوی تیا بنوسی پشانە ظرفیکەوە
چەسپی بکا سری بەتوك مور
بکا بی نیری بو مجلس ادارەی
کرکوك تاروژی چوارشەمە
١٨—١٠—٩٣٩ ساعات
دوازدەی پیش نیوەرو مناقصە
دوام اُکا .

هراُوراقی لەپیش اُووقت
وساعاتە دانەکاتە شوینی خوی
وهرمناقصەییك ٧٠ دینار
تأمیناتی نقدیەی لەگەل نەبی
معتبر نیە قبول ناکری .

مدیری عام الاشغال

بو زانین

مناقصەییکی پنهانی هەیە
بو نقلی موادی منطقەی اشغالی
شرقیە لەلوای کرکوك وسلیمانی
بو سالیك هرکسی بیەوی
اشتراکی مناقصە بکا بو آمەی
لەشرائطی مناقصە بگا ئەبی
صدقلی ... شرائطی
مناقصە یالەمنطقەی اشغالی شرقیە
لەکرکوك یالەمنطقەی اشغالی
شمالیە لەموصل یالەشعبەی
اشغالی سلیمانی وەربگریت
وهرچندە اُیەوی تیابنوسی
بی خاتە ظرفیکەوە چەسپی بکا
و بەلوك موری بکا بی نیری
بو مجلس ادارەی لوای کرکوك
مناقصە تاروژی چوارشەمە
٢٥—١٠—١٩٣٩ و ساعات
١٢ پیش نیوەرو دوام اُکا هرکسی
تا اُوساعاتە شرائطی خوی نەنیری
ولەگەل استمارەکەدا مقبوضی
(٣٠) دینار تأمیناتی پشەکی
لەگەلنەبی مناقصەی ...
ناکری .

مدیر اشغالی سلیمانی

بو زانین

دوکانی رقم ٣١ — ٦٦١ —
٩٨٦ واقعە لەعقدی درگزین
عائدی محمدکوری حاجی رشید
مقابل بەدوازدە دینارو نیو
لای نوری کوری حاجی سعید
بەتأمینات دانراوە مدیونیتی
موی الیە وفاتی کردوە ومدنی
مداینە تواو بوە مقابل بەمبلغ
مذکورە اُم دکانە بە مزایدە
وضع کراوە لەتأریخی نشری
ئەم اعلانەوە هتا ٤٥ روژ
هرکسی طالبی کرینە بەتأمیناتی
قانونیەوە مراجعت بەدائرەی
طابو و دلال احمدآغابکات .

مدیری طابوی سلیمانی

بو زانین

لەدایشتوی محلەی
درگزین محمد کوری احمد
دعوای قطع نفقەی لەمدعی
علیها پروزی کچی صالح کاو
کردوە لەبەر اُمەی وکیل
مدعی معلوم بوە کە مدعی علیها
محل اقامتی مجهولە قرار دراوە
بەغزتە تبلیغاتی پی بکری کەلازمە
مدعی علیها یاخوی یاوکیلی
لەروژی شەممە کەمصادفی
١٨—١١—٩٣٩ یە لەمحکمەی
شرعیەی سلیمانی حاضر بی ئەگر
نەبیت غیاباً محاکمە لەحق
جریان ئەکات .

قاضی سلیمانی

گرنتوی بارامی
تیاتروچی

راوەستن پیتان بلیم
اُم دنیایە چلونە

ایستا ... زراخون
... پیازی کردە

••••

آی .. آمان ، آمان سوتام
خرشە وەك نوقلی بادام

رەگی روحی دەر کیشام
لیرەکانی لی دەرهینام

••

جادەی تازە طی اُکەن
اِسکارپین لەپی دەکەن

کردویانە بەمودە
بەقەست خویان شەل دەکەن

•••

میرانی زوردم بوما
کچان لیمیان دەرهینا

لە ریی سودای کچانا
دەر پیم لە پیدا نەما

•••

هەموپش پیم پی دەکەن
یاریز نادەن ئەفرت

بە چرنوك روم ئەرنن
گیرفان و ریش ئەبرن

•••

آی .. آمان ، آمان سوتام
شیرینن وەك نوقلی بادام

رەگی روحیان دەر کیشام
لیرەکانیان لی دەرهینام

بنکەی ژین
www.zheen.org

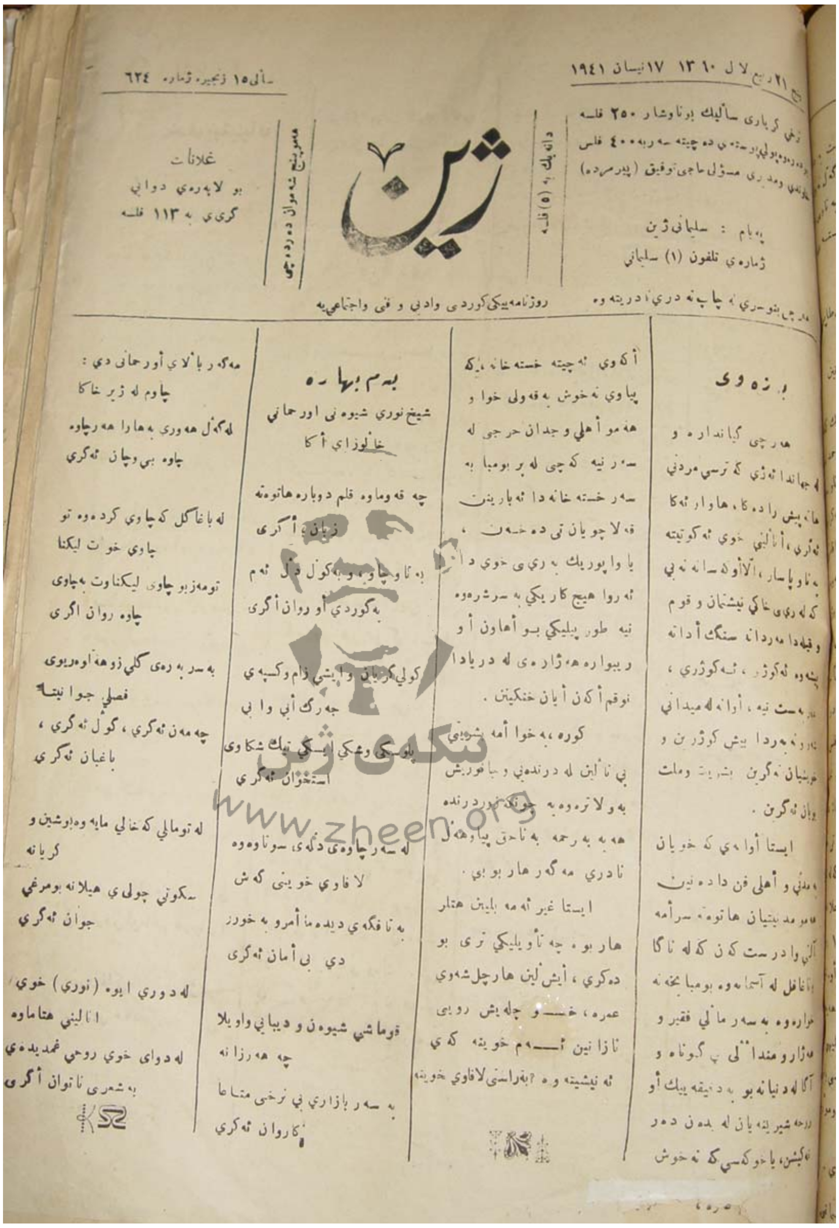

٢١ ربیع الاول ١٣٦٠ ١٧ نیسان ١٩٤١

سالی ١٥ زنجیره ژماره ٦٢٤

ژین

ژینی کریاری سالیک بو ناو شار ٢٥٠ فلسه
بو دەرەوەبو لیوا و دەرەوەی دەچیتە سەر بە ٤٠٠ فلس
خاوەن و مدیری مسؤل حاجی توفیق (پیرەمێرد)

پەیام : سلیمانی ژین
ژمارەی تلفونی (١) سلیمانی

دانەیەک بە (٥) فلسە

هەموو پێنج شەمەواز دەردەچی

غلانات
بو لاپەرەی دوایی
گری بە ١١٣ فلسە

روزنامەیێکی کوردی وادبی و فنی واجتماعیە

ئەمە بێ سوری ئە چاپ نەدری ئادریتەوە

بزەوی

هەرچی گیاندارە و
لە جیهاندا ئەژی کە ترسی مردنی
هات پیش رادەکا، هاوار ئەکا
ئەگری، ئالیی خوی ئەکوتیتە
ناو پاسار، ئالاوهسانە ئەبی
کە لەرێی خاکی نیشتمان و قوم
و قیلەدا مەردانە سنگ ئادانە
پێشەوە ئەکوژرێ، ئەکوژرێ،
بەدەست نیە، ئاوانە لە میدانی
... بەردا پیش کوژرێن و
خوینیان ئەگرن بشریت وملت
... یان ئەگرن.

ایستا أوانەی کە خویان
بەمدنی و أهلی فن دادەنین
هەموو مدبیتیان هاتووەتە سەر أمە
آلی وا درست کەن کە لە ناگا
و ناغافل لە آسمانەوە بومبا بخەنە
خوارەوە بە سەر مالی فقیر و
هەژار و منداللی بی گوناه و
آگا لە دنیا نەبو بە دقیقەییک أو
روحە شیرینەیان لە بدەن دەر
ئەکیشن، یا خو کەسی کە نەخوش

أکەوی ئەچیتە خستەخانەیێکە
پیاوی نەخوش بە قەولی خوا و
هەموو أهلی وجدان حرجی لە
سەر نیە کەچی لە بر بومبا بە
سەر خستەخانەدا ئەبارینن
قەلاچویان تێ دەخەن،
یا واپوریک بە رێی خوی دا
ئەروا هیچ کاریکی بە سەرەوە
نیە طوربیلیکی بو أهاون أو
ریبوارە هەزارەی لە دریادا
نوقم أکەن أیان خنکینن.

کورە، بە خوا أمە شیوەی
بێ ئاێین لە درندەیی و جانوریش
بەولاترەوە بە چونکە جورد رندە
هەیە بە رحمە بە ناحق پیاوهەل
نادری مەگەر هار بوبێ.

ایستا غیر ئەمە بلیێن هتلر
هار بوە، چە ناوبلیکی تری بو
دەکری، أیش لێن هارچل شەوی
عمرە، خەو چلەیش روبی
نازانین أمە خوینەکەی
ئەنیشیتەوە و ابەراستی لافاوی خوینە

بەرم بهارە

شیخ نوری شیخ صالح شیوەنی اورحانی
خالوزای أکا

چە قەوماوە قلم دوبارە هاتوەتە
زبانی أگری

بە ناوچاوەوە بە کول دل ئەم
بە کوردی أو روان أگری

کولی گریان و ابشی زام وکسەیی
جەرگ أبێ وابێ

بلوسکی وەکی أوسکی تیلک شکاوی
استخوان ئەگری

لە سەر چاوەی دلەی سوتاوەوە
لافاوی خوینی گەش

بە نافگەی دیدە ما أمرو بە خورر
دی بێ أمان ئەگری

قوماشی شیوەن و دیبابی واویلا
چە هەرزانە

بە سەر بازاری بێ نرخی متاعا
کاروان ئەگری

مەگەر بالای أورحانی دی:
چاوم لە ژیر خاکا

لەگەل هەوری بەهارا هەرچاوە
چاوە بێ وچان ئەگری

لە باغاگل کە چاوی کردەوە تو
چاوی خوت لیکنا

تومەزبو چاوی لیکناوت بەچاوی
چاوە روان اگری

بە سەر بەرەی گلی زوهەاوەریوی
فصلی جوانیتە

چەمەن ئەگری، گول ئەگری،
باغبان ئەگری

لە تومالی کە خالی مایەوە بوشین و
گریانە

سکوتی چولی هیلانە بومرغی
جوان ئەگری

لە دوری ایوە (نوری) خوی
انالینی هتاماوە

لە دوای خوی روحی غمدیدەی
بە شعری ناتوان أگری

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٦٢٤)

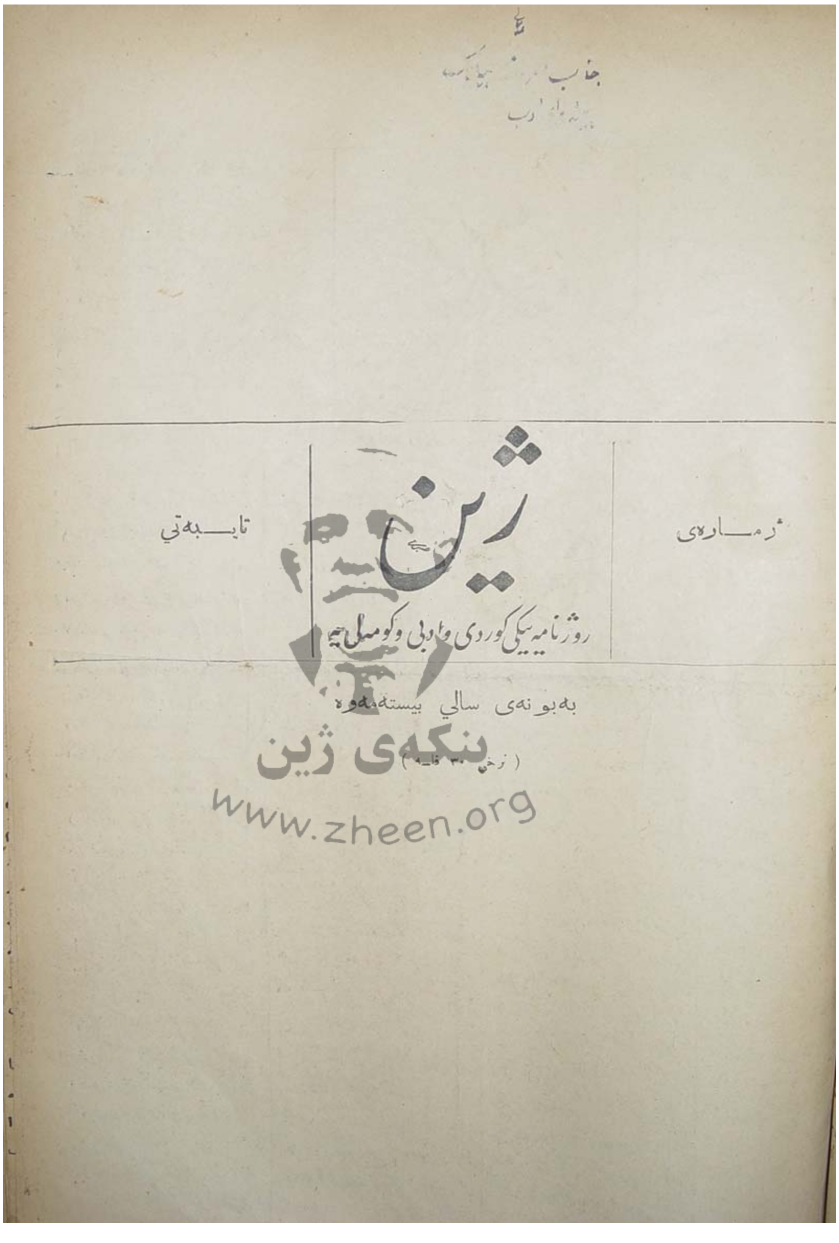
ژیـن

ژمـارەی

تایـبەتی

رۆژنامەیێکی کوردی ئەدەبی و کۆمەڵی یە

بەبونەی سالي بیستەمەوە

(نرخی ٣٠ فلـه)

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٨١٩)

ژمارە زنجیرە سالي ٢٠ ١٣٦٥ ٧ ربیع ١٩٤٦ ٧ شباط پنجشەمو

خاوەند و مدیري مسؤلي حاجي توفیق پیرەمیردە : پەیام : سابیاني — روژنامەي «ژین» ژمارەي تلفون ١

هەرچي بنوسري و چاپ نەکري نادریتەوە .

دانەیێکي بە ١٠ فلسە هفتەي جارێکیش دەرأچي .

ژین

روژنامەیێکي کوردي وادبي وکومەلي یە

آبونەي سالیك : بوناوشار دیناریکە بودەرەوەي پوسطەي أچیتەسەر دیناریك و پنجا فلسە

اعلانات : — بولابەرەي دواي گرێ بە

ژمارەی تایبەتی

بەبونەی روژی بیستەم سالي «ژین» ەوە

روژي شەموي ٢٦ ی کانوني دوەمي سالي ٩٤٦ کەروژي بیستەم سالي روژنامەی (ژین) بو، سعات چواری زەوالي دواي نیوەرو دەستەی شاعر وادیبەکان هەمو بەیەرو گەیچوە لەگەل گەلی کەسیتریشدا گروحی نیشتمانپەروەري وزوقي ادبي هینا بوني لەخانوي (فائق هوشیار) کوبونەوە، لە سعات چواردا سعادتي متصرف (معروف جیاوك) هات، فائق هوشیار دواي بەخیر هاتن پرو گرای أوآهەنگەي خویندەوە و سەرو توسەرەی چاپکراویش درا بەدانیشتوان و پروگرامەکەش بەم جورە بو : —

١ — بەستەی (هەي ژین) لەلاین جوتە بلبل (رەشول و محمود)ەوە بەکەمانچەوە کەمانچەکەش یەکي لەتەمخوێندەوارەکان «بهجت رشید» لي أدا .

٢ — وتاریکي تاریخي وادبي پرمعناو بەتأثیر لەلاین متصرفەوە

٣ — نامەیەکي بەنرخي — مامۆستاي گەورە «امین زکي بك» کەهەرچەند خوي نەیتوانیبوي بوأم روژەی ناردبو و «فائق هوشیار» خویندیەوە .

٤ — وتاریك لەلاین مامۆستا «شیخ محمدي خال»ەوە .

٥ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا «زیوەر»ەوە .

٦ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا «فائق بیکەس»ەوە .

٧ — سەرگوزەشتەي ژیان روژنامەي «ژیان وژین» لەلاین مامۆستا «شیخ سلام»ەوە .

٨ — [illegible] «وتاري» [illegible] پیرەمیردەوە «ساقي بە عشق — بەرزي خاکەکم — یادي قومي دل خەمناکەکم» لەلاین جوتە بلبلەوە لەگەل کەمانچەدا .

٩ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا «رەمزي»ەوە .

١٠ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا شیخ ابوبکر «مەوري»یەوە لەگەل وتاري .

١١ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا عزیز شالي «هیمن»ەوە

١٢ — چەند شعریك لەلاین ملامصطفي حاجي ملا رسول «صفوت»ەوە .

١٣ — چەند شعریك لەلاین مامۆستا فائق زیوەر «بەختیار»ەوە

١٤ — وتاریك لەلاین مامۆستا محمد رسول «هاوار»ەوە .

١٥ — چەند شعریك لەلاین «بنکینە»ەوە کەیەکیکە لەقوتابیە [illegible] «زانستي»وشاعري [illegible] .

١٦ — مقامي [illegible] «بەریکەوت دەرکەوت لەگوشەي رەشمال — وەك مانگ لەهەورا بنوینی جمال» لەلاین جوتە بلبلەوە بەکەمانچە

انجا بیکەوە گشت لایەك بەزمەزمەو آمەنگەوە دەستیان کرد بەخواردني پرتقال وسیو و هەرمي وکرلیچە وکیك وشرابەو شیرو چا کەهەرکەسە ادیبي دەم خویا بەریکوپیکي بوي آمادە کرابو ، لەولایشەوە بلبلەکان یەك

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژین : لاپەڕە (٢) ژمارە (٨١٩)

شعرەکانی بەختیار

پیرەی‌زیر ! أی خاوەنی ژین وژیان
أی بەگ دلسوزی خاکی نیشتمان

هەول‌أدەی بەم‌پیرەیە بوکوردی هزار
سەرکەویت‌وسەرکەوی وبیتەمیان

توا کرنی زانستیا بو هوزەکەت
ناتە أستوی حزتەوە أرکی گران

دانەیەك روژنامەی کوردی نەبو
أودەمەی دەنگیکی ژیان کەوتە جیهان

دەنك، رەنگی هەبو پرسوزو جوش
وەك جگەرسوتاوی ژبردەستی زەمان

هیندەدل پرکول بو، بوری‌ی بەکیەنی
بوبوە بەیداخی بەرزی کاویان

ویستیان لەوجیگەبەرزە دایگرن
خوتخرانت ناکەیشتە جی‌ی‌امان

جاری دوانی هاتەوە اما چلون ؟
جوان‌وشیرینتر لەجاران بی‌گومان

غایەتی هەرناو خوی کرد بوەژین
ورنە آمانجی وەکو أو بی‌زیان

پرلەاشعار ، پرقسەی کوردایەتی
پرلەباسی عنعنەی چەرخی بیان

پرلەباسی راستی و دوستایەتی
پرلەباسی کردەوەی شیرین‌وجوان

سەددوباس أمرولەچەرخی بیستەما
خوی گەیاندە سالی بیستەم‌بی‌دوچان

پیرەی‌زیر ! عرضت أکەم تاقانەکەت
جیگەی شانازی‌یە بوکورد زبان

چاوەکانت روون‌کە أمرو جەژنیە
جەژنی أوپیروز وکوردیش کامران

شعرەکانی بەنگینە

ژینی خوشەویست چرای کوردستان
روشنایی چاوی وردو درشتمان

أمرو کوردیت گەیشتە (٢٥)سال
سەرگونای مەردیت بوبەخط وخال

بینج‌یکی قرنت بەسەردا رابورد
سەربەرزی کوردت بەخوشی هاورد

شعرو ادەبت خستە کوردستان
روەروت بونەکا دایکی نیشتمان

پیریکی هوشیار آگادارت بو
ناوی سەربەرزیت بوگشت لای چو

هەروەك شانامە بوجی بەیادگار
ناوت أمینی لەروی روزگار

ژیان نوسەری دوازدە سوارە
شەری مەریوان هەریادگارە

ژین ای‌نوسەری بەندی پیشینیان
هەمو بەندیکت أشی دەرمان

بوت بەداستان لەناوکوردزبان
چاپخانەی کوردی کەوتەمەیدان

أم‌جەژنەت [illegible] دەوری چاوك
بەراستی أومان بوبو بەباوك

هیوای وهایە بەنگینەی هەژار
کەکورد نەیبینی بی‌نازی وآزار

تکا

تکا لەوماموستاو شاعرانە أکەین
کەبەبونەی بیستەی‌ژینەوە شعریان
بوناردوین ولەم‌ژمارەیەدا نەنوسرا
وە لیمان ببورن تاژمارەیەکی‌تر
چونکە أنجارە جیگا نەبو .

بەندی خاوکەر

بەریکەوت دەرکەوت لەگوشەی رەشمال
وەك مانگ لەهەورا بنوینی جمال

کاتی نقابی حجاب أپوشی
بەنگای خیال کوناتی أروشی

هیندە نازك بو بەبای باوەشین
سەرکولمی آلی پرابو لەخوین

آرەقی دلم أمەندە سەرکەوت
أوشیوە جوانەی أوی تیادەرکەوت

وتم أوخەی أم آرەقی دلە
خوێناوی تیری مژگانی کولە

وا دلم تاقی زامی بردەوە
آخ بای باوەشین ساردی کردەوە

اعلان

قراردرا کە اجرای احالەی یك
سهم لەاصلی چوارسهم لەدوکانی
ژمارە ١٤٠/٢٤ وت ٢٨٣ کەلە
[illegible] ملکیەتی [illegible] بکری لەسەر
عارف کوری غفور [illegible] بە
موقت بە [illegible] دینار وەلەروژی
أم‌اعلانەوە تا١٥روژی تر هرکەسی
أیەوی بیکری بەتأمیناتی قانو-
نیەوە مراجعت بەدائرەی اجرای
سلیمانی بکا

مأموری اجرای سلیمانی

بوزانین

ژین ژمارە ٨٩١ ١٤ شباط ٩٤٦
أوخانوە کەلەگرەکی درگزین
واقعە ومرقمە بە٥٨٩ — ٧٣ ت٢٩٥
ومحدودە بەشمالی شرقی خانوی

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژین : لاپەرە (١٢) ژمارە (٨١٩)

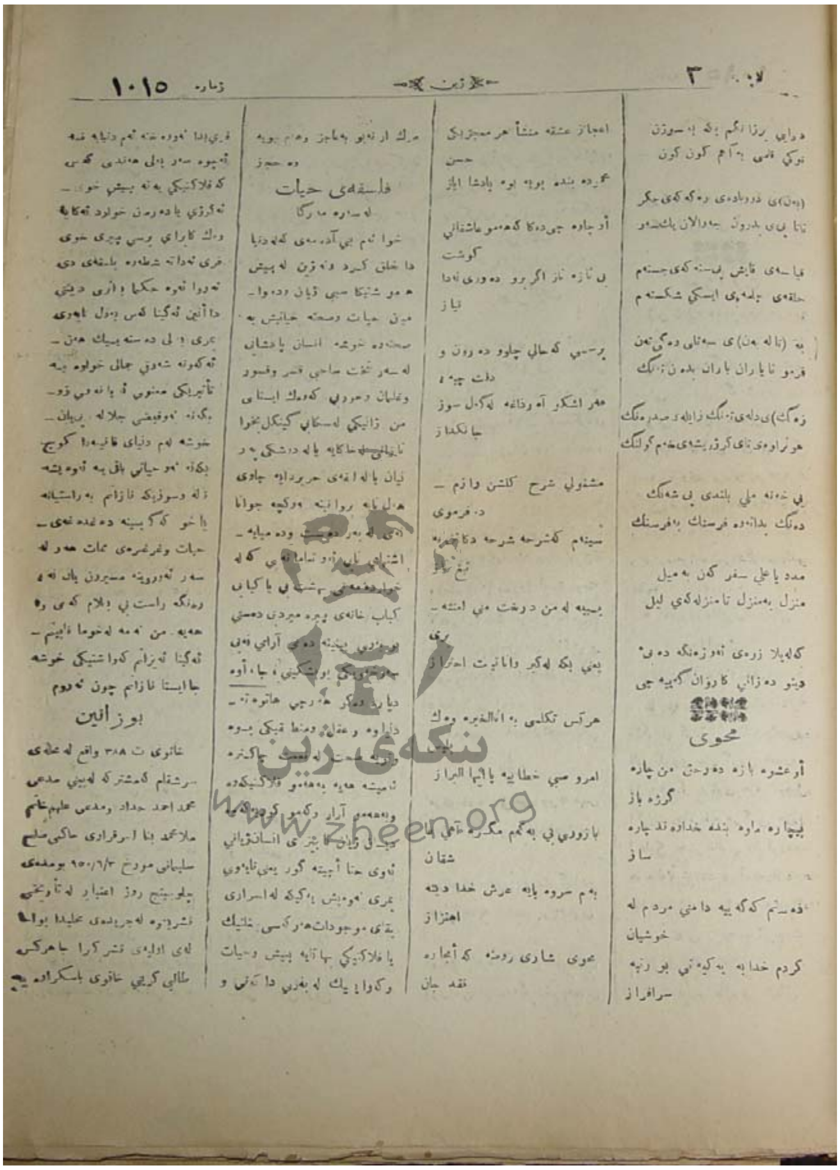

لاپەڕە ٣ — ژین — ژمارە ١٠١٥

دوایی رزا ئەگەر یەک بە سوزن
توکی ئەمی بە ئاگام کون کون

[illegible]ی دروادەی دەکەکەی جگر
تاتا بی بی بدروێ [illegible]

قیاسەی قایش [illegible] کەی جستەم
حلقەی [illegible] ایسکی شکستەم

بە (نالە [illegible])ی سەنای دەگی [illegible]
فرمو تا یاران باران بدەن [illegible]

زەنگ)ی دلەی [illegible] زالە [illegible]
[illegible]

بی خەنە ملی بلندی بی شەنگ
دەنگ بدانەوە فرسنك بەفرسنك

مدد یا علی سفر کن بە میل
منزل بەمنزل تا منزلەکەی لیل

کەلەپلا زرەی ئەو زەنگە دەبی
ویئو دەزانی کاروان کەیە چی

محوی

أر عشوە بازە دەرحق من چارە
گرژە باز
بیچارە ماوە بندە خداوە تە چارە
ساز

دەستم کەگەیە دامنی مردم لە
خوشیان
کردم خدا بە یەکەمی بو رتبە
سرافراز

اعجاز عشقە منشأ هر معجزەی
حسن
گەردە بندە بوی بوە پادشا ایاز

أو چاوە جی دەکا کە همو عاشقانی
کوشت
بی نازە ناز اگر بو دەوری ئەدا
نیاز

[illegible] کە حالی چلوو دەروەن و
[illegible]
هر اشکر آە وناڵە [illegible]
جانگداز

مشغولی شرح گلشن رازم —
[illegible]
سینەم کە شرحە شرحە [illegible]
[illegible]

بیبیە لەمن دوخت [illegible]
[illegible]

یعنی یکە لەگەر [illegible] احتراز

هرکس تکلمی بە [illegible]

امرو [illegible] خطابە یا ایها البراز

بازووی بی بە کەم مکرم [illegible]
شقان

بەم سروە بایە عرش خدا [illegible]
اهتزاز

محوی شاری روحە کە [illegible]
نقد جان

مرك ار نەبو بەماچ وەرم بویە
دە حجز

فلسفەی حیات

لە [illegible] مەرگا

خوا ئەم بی آدەمەی کە لە دنیا
دا خلق کرد وە ژین لە پیش
همو شتیکا سبی ژیان [illegible]
مین حیات وصحتە [illegible]
[illegible] انسان پادشای
لە سەر تخت صاحب قصر وقصور
وغلمان وحور [illegible] کەوەك ایستای
من [illegible] کینکل [illegible]
[illegible] یا لە [illegible]
ژیان یا لە [illegible] حر [illegible] چادی
[illegible] روانیە [illegible] جوانا
[illegible]
[illegible]
[illegible] یا کیاب
کباب خانەی [illegible] دمشی
[illegible] آرامی [illegible]
[illegible]
[illegible]
دنیاوە [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] انسان [illegible]
ئەوی حتا [illegible] گور [illegible]
عمری [illegible] لە اسراری
[illegible] موجودات [illegible]
یا فلاکتیکی [illegible] حیات
وکو [illegible] لە [illegible] دا [illegible] و

[illegible] ئەم دنیایە [illegible]
[illegible] هەندی کەس
کە فلاکتیکی [illegible]
ئەگرژی [illegible] خولود ئەکایە
وەك [illegible]
[illegible]
ئەوەوا [illegible] حکما [illegible]
دائنین ئەگینا کەس [illegible]
عمری [illegible]
ئەگەر [illegible]
تأثیراتی معنوی [illegible]
[illegible] توفیقی [illegible]
خوشە ئەم دنیای فانیەدا [illegible]
[illegible] حیاتی باقی [illegible]
[illegible] نازانم بە راستیانە
[illegible]
حیات وغرغرەی ممات [illegible]
سەر ئەوروینە [illegible]
وەنگە راست بی [illegible]
هەیە. من [illegible]
ئەگینا ئەزانم [illegible] خوشە
جا ایستا نازانم چون ئەدوم

بوزانین

خانوی ت ٣٨٨ واقع لە محلەی
سرشقام [illegible] مدعی
محمد احمد حداد ومدعی علیهم خانم
ملا محمد [illegible] حاکمی صلح
سلیمانی مورخ ٩٥٠/٦/٣ [illegible]
[illegible] اعتبار لە تاریخی
نشرەوە لە جریدەی [illegible]
لەی اولەی نشر کرا [illegible]
طالبی کریی خانوی [illegible]

ژین : لاپەڕە (٣) ژمارە (١٠١٥)

موصل دروست بکان او پردە ١٤٨٦ پی دریژ و ٣٠٠
پی پان ابی ، حموت کل و پایەی ابی و هر کابکی
١٨٦ پی لیت دور ابی ، ٤٥٠٠ دینارمان بو امال
بو داناوە .

امین زکی بك ، صالح زکی بك
ام دو زکایە دو شطەن یك بك

امین زکی بك پیش کوت امرو دی
صالح زکی بك دوای او دەکوی

یاخوا بە خیر بین چاو کمان روشن
هر دوکیان بومان زور تی دەکوشن

خیوی حیزبوز

نوری ثابت بك خیوی حیزبز
تشریف هینا و رویی خوا حافظ

بە مور پوستەخانەی هولیر وە ناوی کوردیی
راست بۆ منظومەیك بو زبان هات بو شیوەکەی کوردی
دیکی جوان وراست وروان بلام جوش و خروش
دست نادا بو ام زمانە جاری لامانە .

بو زانین همو

نوبار افندی استاد شهیر قانون و عواد اترافیك
و دنبکچی سید احمد و طاقم گوێندە لە کل مغنیەی
شهیرە لوزە خانم لەمەودوا همو روزی پاش عصر تا
بانکی شیوان طاقم ساز و کورانی ! و شەویش لە
سعات یکەوە تا پینج باری و رقص لە چایخانەی بلدیە
دوام اکا . هر کسی آرزوی خوش راواردنی هیە
تشریف بفرموی ؟

شرفنامە کە محمد علی عونی مترجم فارسی و
تورکی دیوان ملکی مصر کە بە عاربی
بوی داناوە

پراکندە

(پرە ناپی)

(کوردستان یا خو لشیمن کوردان) قلمرویکی
گەورەیە دابش کراوە بە سر سە دولتا بشی زوری
بر تورکیا کەوتوە ، ناوبجیی ایران ، کمتری لە دوائی
عراق دایە .

لە هر سە دولتەکەدا سە پەلە هیە ناویان کوردستانە
لە هر سە کوردستانا کورد شوینی مال خوی تواوی
نیە .

کوردستان ... لە روز هەلاتەوە لە آذربایجان
ایران و عراق عجمەوە دست پی دەکا . دستە راستی
دەکەویتە اریوان و ارمنستان روسیە و دیتە خواری
بە سر قارص و طربزون و بحرسیاه و شاخی آرارات
دەکا بە ناودین لەولاوە ملاطیە وتا خیانە ولەم لاوە
موصل داکیر اکا لە دست چیەوە کوردستانی سنە و
خورستان ولورستان وفیلستان دەگری دەکریتەوە بو
... وجبل حمرین روز آوای دەچیتەوە سر فرات لە
... امە کە چوار لای خراپ چنبرەوە لە چنبر بەدەر
لە کلی ولاتاندا ایل وخیل و پراکندەی کورد زورە
لەواە ایلاتی البرز ومازندران وخراسان وسیستان و
خەبیا، لای انقرە وتزیك سد هزار کسیك لەو لای
حلبەوە لە دولی (الحصیب) .ا کومەل بە کومل کوزە
ران اکان .

ماویتی

ژیان : لاپەڕە (٤) ژمارە (٣٢٧)

بنکەی ژین
www.zheen.org

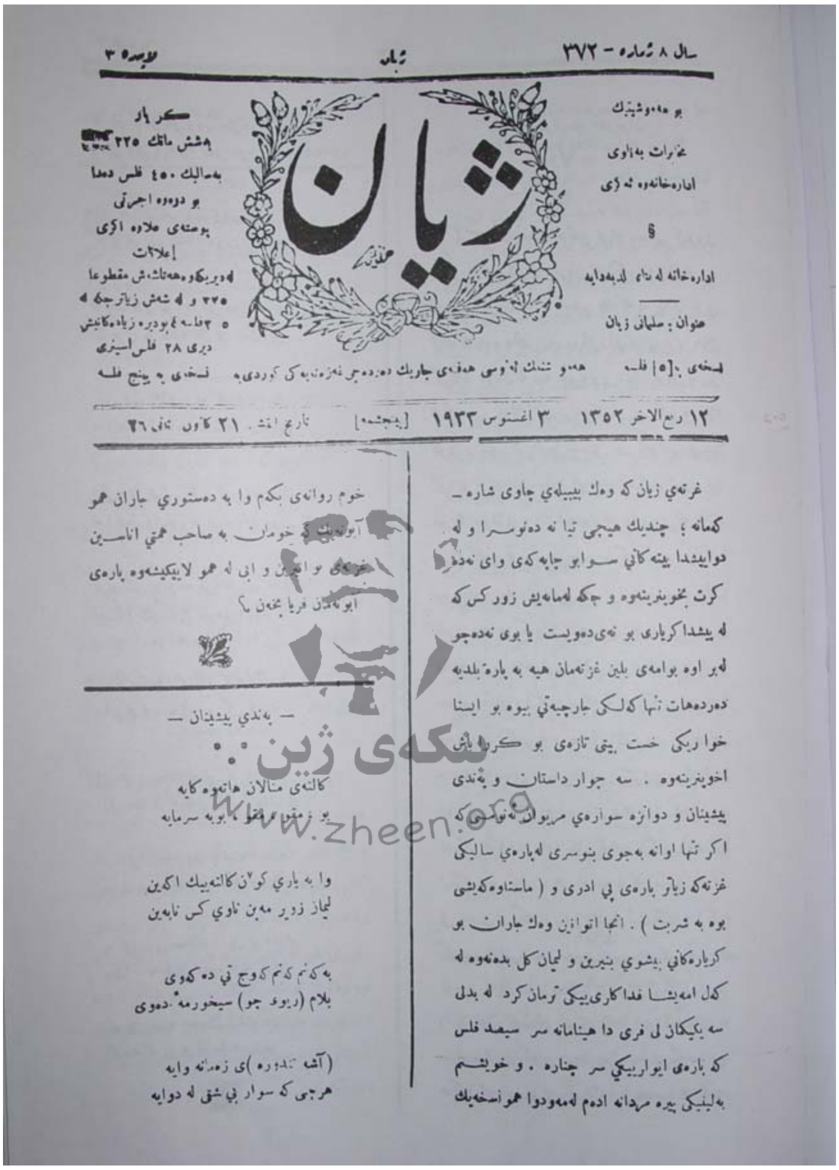

سال ٨ ژماره - ٣٧٢ ژیان لاپەرە ٣

بو هەموو شتیک
مخابرات بەناوی
ادارەخانەوە ئەکری

§

ادارەخانە لە [illegible] دایە

عنوان : سلیمانی ژیان

نسخەی بـ[٥] فلسە

ژیان

[illegible]

ئەکریار
بو شەش مانگ ٢٢٥
بو سالیک ٤٥٠ فلس دەدا
بو دەرەوە اجرتی
پوستەی علاوە ئەکری
اعلانات
[illegible] مقطوعا
٢٢٥ و لە شەش زیاتر [illegible]
٥ [illegible] زیادەکانیش
دری ٢٨ فلس [illegible]
نسخەی بە پینج فلسە

هەموو شتیک لەوسی هەفتەی جاریک دەردەچی غەزەتەیەکی کوردیە

١٢ ربیع الاخر ١٣٥٢ ٣ اغستوس ١٩٣٣ [پینجشەمە] تاریخ [illegible] ٢١ کانون ثانی ٢٦

غزتەی ژیان کە وەک بیبیلەی چاوی شارە ـ
کمانە ؛ چندیک هیچی تیا نە دەنوسرا و لە
دوایشدا پیتەکانی سـوابو چاپەکەی وای نەدە
کرت بخویندرینەوە و جگە لەمانەیش زور کس کە
لە پیشدا کریاری بو نەی‌دەویست یا بوی نەدەچو
لەبر اوە بوامەی بلین غزتەمان هیە بە پارە بلدیە
دەردەهات تنها کەلکی چارچیەتی بیوە بو ایستا
خوا ریکی خست پیتی تازەی بو کرد بلکو
اخویندرینەوە . سە چوار داستان و بەندی
پیشینان و دوازە سوارەی مریوان ئەنوسی کە
اکر تنها اوانە بەجوی بنوسری لەبارەی سالیکی
غزتەکە زیاتر پارەی پی ادری و (ماستاوەکەیشی
بوە بە شربت) . انجا اتوانین وەک جاران بو
کریارەکانی پیشوی بنیرین و لیمان کل بدەنەوە لە
کل امەیشا فداکاری‌یکی ترمان کرد لە بدلی
سە یکیکان لی فری دا هیناماتە سر سیصد فلس
کە پارەی ایواریکی سر چنارە . و خوینشم
بەلینیکی پیرە مردانە ادەم لەمەودوا هەمو نسخەیک

خوم روانەی بکەم وا بە دەستوری جاران هەمو
آبونەیک کە خومان بە صاحب همتی اناسین
غزتەی بو انیرین و ای لە هەمو لاییکیشەوە پارەی
ابونەکان فریا بخەن ؟

— بەندی پیشینان —

٭٭٭

کالتەی منالان هاتەوە کایە
بو [illegible] بوبە سرمایە

وا بە یاری کونن کالتەییک اکەین
لیماز زور مەبن ناوی کس نابەین

بەکنم کنم کوچ تی دەکەوی
بلام (ریوی جو) سیخورمەی دەوی

(آشە [illegible])ی زەمانە وایە
هرچی کە سوار بی شق لە دوایە

www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٣٧٢)

لاپەرە ٢

ژیان

عیراق و جگەرە

ژنانمان چل سال لەمەوپێش

ژیان : لاپەڕە (٢) ژمارە (٤٠٩)

... ١٠ آغستوس ١٩٤٦ — ١٢ رمضان ١٣٦٥ — سالي ٢٠ — زنجيره ژماره ٨٣٥

ژین

روژنامه‌یه‌کی کوردی وادبی وکومه‌لی یه

...ند و مدیري مسؤلي حاجی توفیق
...: پەیام : سلیمانی — روژ
... «ژین» ژمارەي تلفون ١
... بنوسري و چاپ نه‌کري نا-
...وه .

...یکی به ١٠ فلسه هفته‌ي جاریکیش
ده‌ر ئه‌چی .

آبونه‌ي سالیك :
بوناوشار دیناریکه بوده‌ره‌وه بولی
پوسطه‌ی أچیته‌سه‌ر دیناریکو دوصدو
پنجافلسه
اعلانات :—
بولابه‌ره‌ي دواي گربي به ١٠٠ فلسه

دلخوشی

دوای متصرفیه‌تي جیاوك
...اري أمشاره شکلیکي واي
...یدا کرد کس نه‌ي أوبرا بیت
...نکو أبوي أي‌تواني ایش بکا
...واي بشت استوري وتقویه‌ي
...زانینه‌به‌نه‌بو له‌همو لاییکیشه
...سرمه‌ودای کارترازابو تاأم
...ي ارشد العمري‌یه تشکلی
... وه‌ك ایمه نوقلانه‌ماز بولی
... به‌هروه‌مه‌رو جیلوتیکي نواند
...یانه‌دا به‌آشکرا محبتیکي ته‌واوي
...اره باباعلي کرد به‌شریکي مساعي
...ودا وه‌ك بوایمه دلنوایي بو
...ویش‌زیار کاره‌واني بوباباعلي
...گ فزنه‌کاني بغدا نوسیویانه
...ین گه‌ري‌ییکي کرماوگه‌ري نو
...وانی نواند وهیوامان وایه بار
...شاني أوکه‌زور قورس وناقولا
...ار وه‌ها سوك بیته‌وه بیته نمونه
...گل أوه‌یشدا متصرفیکي بوناز
...ن هیواي تازه کردیته‌وه حسن
...لباني که‌هه‌ر ...س نا...

لاویکی به‌غیرت وخاوه‌ندي حسن
نیت وسیرت شیخ‌رضاي بابیري
فرموبه نتیجه‌ي دودماني احمدو
محمو له‌خاندانیکي به‌ناو شورت به
مانه هیواي روخاومان وارنك
خرایه‌وه شایاني سوپاسه جگه له
مانه‌یش نگه‌تان وجیوی ده‌ست
حکومت مدیري شرطه ورفقایه
له‌همو لاییکه‌وه له‌پیاوه ناسراوه
به‌حورمته‌کان ربك‌خرا ته‌نها دو
چشت له‌بیرچوه قانوني تازه‌ي
الویه چه‌صلاحتیکي به‌خشیوه مرکز
وهه‌ندي دوائري‌مرکز بغداده‌ست
زه‌تي تیانه‌که‌ن وه‌ك وزارتي
اقتصاد که‌هه‌رچي عائد به‌م‌لوایه‌بي
له‌پیشدا پرس به‌متصرف أکا که‌چي
هه‌ندي لاي تره‌وه تیکه‌ولیکه‌یه
وادیاره أمانه‌یش هه‌مو دینه‌وه
ري‌ي ایمه‌یش که‌وابه‌م معاملاته
دلمان خوش‌بوه به‌کدل‌وبه‌ك‌زبان
سپاسي حکومت ورئیس الوزرا
أکه‌ین .

تخمیس هلالي

١

برجوشه به‌سه‌وداته‌وه ...
...ش به‌ته‌کانه
خویني دل‌ألي‌ي !! نه‌هري (نه‌لین) ،
که‌ره‌وانه
با ، زاني ده‌رون ، دیاریه‌کي دیاربي
به‌نشانه
بو تیرغه‌مت‌اي‌دلي عشاق نشانه
بوتوده‌گه‌رین خه‌لك‌وتوغائب له‌میانه

٢

...وي بو
هرقاپیه‌کم کردوه روانیم که‌هه‌ر
اوبوي
گیان تازه‌أکا سروه‌ي سه‌رسه‌روي
له‌بي‌جوي
توي تیاشك أبم أم اثرانه‌ي أگه‌ر بم
بوي
بتخانه‌وکعبه‌که‌أجم‌خواهشم‌ن‌توي
لاي‌تویش‌حرم وکعبه‌و بتخانه بهانه

٣

سیاله‌ي برقیه‌که‌نور به‌خشي جهانه

کی‌یه‌کی
روناکیکي جلوه‌ته أوبرته‌وه جوانه
أتوبي‌أوانه‌ي‌ده‌نه‌وي ریکه‌به‌وانه
عکسي‌روخي‌توچونکوبه‌م‌آینه‌عیانه

شیت‌ئیم‌که‌ریم سه‌رسه‌ري‌وخانه به
خانه

٤

ناله‌ی دلي‌بادوست له‌تاریکي شه‌ودا
ده‌نگي عرفانه‌له‌نواي قاسپه‌ي که‌ودا
سرمستي أووالا‌دلي هروله ره‌ودا
هرکس‌به‌زباني‌له‌ثناي وحدتي‌أودا
عاشق‌به‌سرود نه‌ي‌ومطرب‌به‌ترانه

٥

فرموته گونه‌کار اگر أي‌زاني
که‌وایه
چه‌ندخوشه‌للام عفووأوه‌ندازه‌ني
زیاده
بوعفوأبوه مجرمي عمدي که‌روه‌وایه
تقصیري هلالي به‌مه‌به‌هانه‌وبه
هیوایه
بوعفوي که‌نابي له‌مه‌چاکتر بهانه

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٨٣٥)

ژین

ساڵی ١٤ ژمارە ٥٩٠

پێنجشەممە ٢٥ کانوونی دووەم ١٩٤٠ ١٥ ذی الحجه ١٣٥٨

ڕۆژنامەیەکی کوردی و ئەدەبی و فەنی و ئیجتیماعییە

دیام : سلیمانی ژین

هەندێ لە شێوەی

ئایینی خومان

ئیعلان

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٩٠)

پێنجشەممە ٤ کانونی ثانی ١٩٤٠ ٢٤ ذی القعدە ١٣٥٨

ژین کرادی سالیک بو ناو شار ٢٥٠
وەدەرەوە پولی پوستەی دەچیتە سەر ٤٠٠ فلس
خاوەن و مدیری مسؤلی حاجی توفیق (پیرەمێرد).
مەقام : سلیمانی ژین

ژین

ساڵی ١٤ زنجیرە ژمارە ٥٨٩

PEYM
SULEYMANIY JIYAN

اعلانات
بو لاپەرەی دواین ئاشەش دیر ٢٥٠
ئاخەدیر لیوەدینار زیاتر حق سەتوف

رۆژنامەیێکی کوردی وادبی وفنی واجتماعی یە

هەرچی بنوسری لە چاپ نەدری نادرێتەوە

لی قوەراوانە

شەویك لەمشەوانەدا رادیو ، ولولەی زلزلەی خستە جهان ـــ ەوە ، تورکیا ، قولی (ارزنجان) بـــەزلـــزلە رووچوو .

قەزەوی کوردستان کەلەوزی ئەیران بو ، ئەم جارە هیجکاری بووە ، بو مەلەوزە هوشانی بەسەرا روخاندون زوریان مـــردون وآوی کورسکاریش بون لەبەفرا ماونەوە ، آواتە خوازی ژیر خانوو روخاوەکانن ، فلاکت ونگبتیکی وایان بەسەراهاتوە بەاصطلاحی کون ، گاوربەزەوی پیاهاتوە ، لەامریقا وفرانسە وانگلیز ، پارەییکی زوریان بوکوکردوتەوە ، حتی امریقا رسما پـــــاکی پاریـــــدەی آوانفزدەکانەی داخلی بودجە کردوە ومجلس مبعوثان واعیان مستجمعون تصدیقیان کردوە ابەیش لەهمو خطەی عراقدا انجمن اعانەکوبـــونەوە لەژیر حمایەی شرقی سعادە متصرف وریاست فعلی قائمقامی مرکزدا هیئتیکی اعانە همو روژیك کرد ئت بەراستی همو اهـلی .ەکمان بەحسیاتیکی ...وزی وماتینەوە لەاندازەی خویان زیاتر اشتراك أکەن .

شأن و شکوهی دریایی بریطانی

ئەمە واپوریکی شەڕی انگلیزە لە بحری سپیدا طوپ ئەهاویژی .

واگر باشی لیك بدەینەوە ابەلەهموشوینیك پیشتربن یك دیمە ویك آیین وهاوتسل وهاواصل ، جگە لەمەیش انسان بەچاو لیك ناتیك بهینیتە پیش چاو خیزانیك لەجی یێکی نرم وخەویکی گرما آگایان لەهیچ نیە ، لەبر بەلرەییکی ناگیان چالیان بەسر دا أروخی ، اگربکیکیان بەسرودەست شکاوی دەرچی ئمی دایت ، وباوك ، وخوشکو براوکی و کارلایك و وهەولی گیانیش لایك رادە . . . ارو باو آو . . . لیأبری بەرون کەلەجی هاتونە دەری آکەویتە ناو . . . لەحدی زان . . . أونده تیرنیەکە خوینیك وحراتیکی غریزەی بیهی مقاومتی سرمابکا :

یا ادان أوشیوەی ناهیدی یە وأو منظرەی فلاکتە بینیتە پیش چاو گوری لەدەنگی بریندار وهاواری منداليش أبی جون خوی رادەگری بەهاوار یانەوە نەچی .

تنهازلز ەیش نیە ، لاقاوی ئهری ستاریش کەبەم هام جشمی زلزلەو بـــ ەهوای پیرەحی فلکەوە جوش وخروشی سەندوە ، داروبەرد وگیانداروبی گیان رادەفرینی وأی خنکینی ، ابە بوپیچو . لاقاویکی ابرە لەژیاندا منظومەییکان نوسیو جندبیتیکی لەمەیە :

خەلك لە ناو شیرین خەوا نوستوە بەرخەی گورمەوە
کاتیکی زانی ســەر آو کوتوە لە جیگەی نرمەوە

ناووفیزی دایك و منداڵ
و زریکەی بی کەسان
لرفە لرفی آو فراندن نعرەتەی
خانو روخان

ماڵ ویران بی خانان و رو لە
زستان بی پەنی
ناهیدو روتو برسی دیلی دەستی
ئەگــەن

بو أمانە هەرکەسی هوشیکی
انسانی بی
آوی چاو کیسەی دراو دیفیتە
ناو شانی دەبە

ستایش و سپاس

سعادة صالح زکی بگی
صاحبقران کە متصرف هولیرە
بوژینی ژین همت ولطفی فرموە
ابونـــەییکی زوری بو پەیدا
کردوە .
أمە بو صالح زکی بك
دیاریکی زورینە چونکو خوی
میلی مطبوعات وخدمتی ولاتی
بەدیاری کوردستان دەرخستوە
بوأمە ولیریش کەیك ماڵ ویك
روح و بیك فکرین ،
هەروا ؟

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٥٨٩)

ژین

ساڵی ١٥ زنجیرە ژمارە ٦٠٠

اعلانات

رۆژنامەیێکی کوردی وادبی وفنی واجتماعیە

مدیری مسؤل حاجی توفیق (پیرەمێرد)

دنیا بە دە وره

ژین : لاپەڕە (١) ژمارە (٦٠٠)

ساڵ ٧ ژمارە ٣٣٦ ژیان لاپەرە ١

ژیان

بو هەمو شێنبك

مخابرات بەقاوی

ادارەخانەوە ئەكری

§

ادارەخانە لە بنای بلدیەدایە

عنوان : سلیمانی ژیان

نسخەی بە [٥] فلسە

كری بار

بەشش مانك ٢٢٥

بەسالیك ٤٥٠ فلس دەدە

بو دەرەوە اجرتی

پوستەی علاوە اكری

اعلانات

لەدیریكو بەهەتاشەش مقطوعاً

٢٢٥ و لە شەش زیاتر جكە لە

٥٠ فلسە كە بو دیرە زیادەكانیش

دیری ٢٨ فلس اسێنری

نسخەی بە پێنج فلسە

هەمو شێنبك ئەوسی هەفتەی جاریك دەردەچی غەزەتەیەكی كوردیە

١ جمادی الاول : ١٣٥١ ١ ایلول ١٩٣٢ [پنجشنبه] تاریخ انتشار ٢١ كانون ثانی ٣٦

چی بكەین بو پێشكەوتنی منالەكانمان ؟؟

١ — ئەبێ هەوڵ بدەین كە مكتب و ماڵ هەر دو كیان لە ئی كو شنا بك بكەون بو پێشكەوتن و ترقی منال ؛ توحیدی افكار بكەن ، و رابطە پیدا بكەن . نابی باوكێك منالی بەری بو مكتب ایتر وازی لی بهێنی ! ؛ نابی معلمێك لە چاودیری منال و لە تدقیقی احوال و رفتاری دوا بكەوی چ لە مكتب چ لە ماڵەوە .

٢ — لە پێش هاتنە دنیایەوە و لە دورەی اولی دنیایا ئەبی زور اگادار بین چونكی پر لە خطر و تهلكەیە . بو امەی نسلێكی لش ساغ ، عاقل ، و بە ارادە بهێنینە دنیاوە ، ابی بە پێی فن و عقل بروین بەرێوە .

٣ — حریت بدەین بە منال تا مزیق خوی درخا فیری ایش بێ و بە تجربە معنای ایش و حیات فیر بێ و چاو دیری غلطەكانی بكەین كە لە ایشیا ئەیكا . و جار جار دەستی یارمەتی بو دریژ بكەین كە معنای معاونت فیر بێ ، بەفیری صبر و تحمل ان و خوی ... بیر كردنەوە ابی ، و فیری هەمو ثبات ابی یعنی وای لی دی كە ببی بە نمونەیكی جوان و بەتربیت .

٤ — عملاً منال تێ بگەیێنری كە جار جار پێویستە بحەسێتەوە .

٥ — دائما بەرەو چاكە ببری ، بە گفتوگوی جوان زبانی رابهێنری .

٦ — فیر بكری كە قدری فن و ایش كردن بزانی .

بنكەی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٣٣٦)

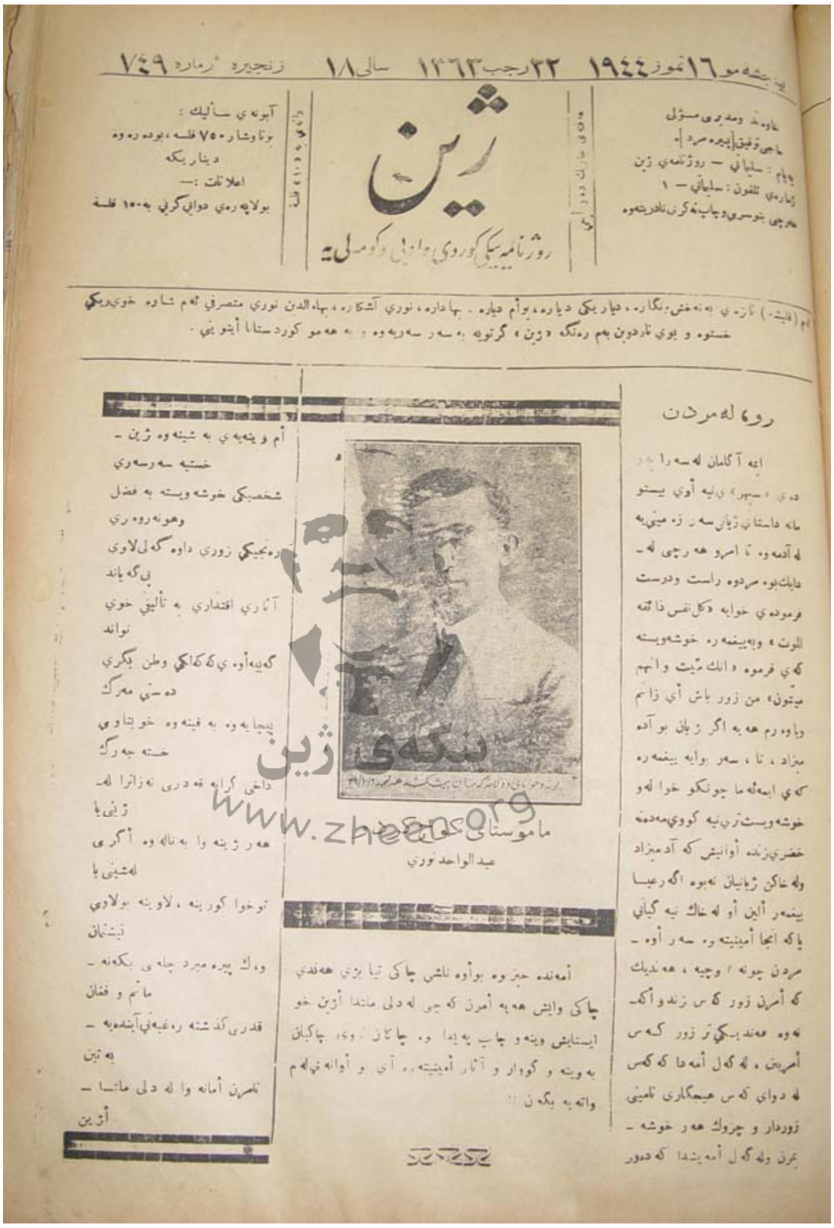

پێنجشەممە ١٦ تموز ١٩٤٤ ٢٢ رجب ١٣٦٣ سالی ١٨ زنجیرە ژمارە ٧٤٩

خاوەن و مدیری مسؤل
حاجی توفیق (پیرەمێرد)
پەیام: سلیمانی — روژنامەی ژین
ژمارەی تلفون: سلیمانی — ١
هەرچی بنوسری و چاپ نەکری نادرێتەوە

ژین

روژنامەیێکی کوردی ئەدەبی و کومەلیە

ئابونەی ساڵێک:
بو ناو شار ٧٥٠ فلسە، بو دەرەوە دینارێکە
اعلانات: —
بولاپەرەی دوایی گرێی بە ١٠٠ فلسە

ئەم (ژیانە) تازەی بە نەخش و نگارە، دیاریکی دیارە، بو ئەم دیارە بەهادارە، نوری ئاشکارە، بهاءالدین نوری متصرفی ئەم شارە خوی ویکی خستوە و بوی ناردوین بەم رەنگە «ژین» گرتویە بەسەر سەریەوە و بە هەموو کوردستانا ئەینوێنێ.

روو لە مردن

ایە آگامان لەسەرا [illegible] دەی «سپهر»ی پە ئەوی بیستو ماە داستانی ژیانی سەر زەمینیە لە آدەمەوە تا اسرو هەرچی لە دایك بوە مردوە راست و درست فرمودەی خوایە «کل نفس ذائقة الموت» وەپێغمبەر خوشەویستەکەی فرموە «انك میت وانهم میتون» من زور باش ئەی زانم و باوەرم هەیە اگر ژیانی بو آدەمیزاد، تا، سەر بوایە پێغمبەرەکەی ایمەلەما چونکو خوا لەو خوشەویستری نیە کووی مەدەنە خضری زندە ئەوانیش کە آدەمیزاد ولە خاکی ژیانیان نەبوە اگەرعیسا پێغمبەر ئەلین ئەو لە خاك نیە گیانی پاکە انجا ئەمینیتەوە، سەر ئەوە — مردن چونە؟ وچیە، هەندێك کە ئەمرن زور کەس زندوو ئەکەنەوە هەندێکی تر زور کەس ئەمرێنن، لەگەل ئەمەدا کە کەس لە دوای کەس هیچکاری نامینی زوردار و چروك هەر خوشە — بمرن ولەگەل ئەمەیشدا کە دوور

ئەم وێنەیەی بە شێنەوە ژین — خستیە سەر و سەری
شخصیکی خوشەویستە بە فضل وهونەروەری
رەنجێکی زوری داوە کەلی لاوی بیگە یاند
آثاری اقتداری بە تألیفی خوی نواند
گەیەوەیکە کاکی وطن بگری دەستی معرکە
پێچا یەوە بە قینەوە خوێناوی خستە جەرگە
داخی گرانە قەدری نەزانرا لە ژینیا
هەر ژینە وا بە نالەوە ئاگری لەشینیا
توخوا کورینە، لاوینە بولاوی نیشتمان
وەك پیرە میرد چلەی بکەنە — ماتم و فغان
قدری گذشتە رەغبەتی آیندەیە — بەژین
نامرن ئەمانە وا لە دلی ماتیا — ئەژین

ماموستای کورد [illegible]
عبدالواحد نوری

ئەمەندە حیزوە بوئەوە ناشی چاکی تیا بژی هەندی چاکی وایش هەیە ئەمرن کەچی لەدلی ملتدا ئەژین خو ایستایش وێنەو چاپ پەیدا وە، چاکان وە، چاکیان بەوێنە و گووار و آثار ئەمینیتەوە، آی و ئەوانە نیە ئەم واتەیە بکەن!!

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژیان : لاپەڕە (١) ژمارە (٧٤٩)

پاشكۆی

(ب)

بنکەی ژین
www.zheen.org

بنکەی ژین
www.zheen.org

مانگی محرم

ئەم مانگی محرمە کە جاران سەری سالمان بوو وە بەوە خۆمان بە مسلمان
ئەزانی ئیستا پێشتر و پێشتر تاریخمان میلادی یە ئیە پێش گورمان بی
محرممان زورتر لە شین و ماتەم ابو دیتە وە هەرچەنە کە محرم لە سەرەتاوە
عاشورای رسگاری حضرتی نوح پێغمبر بوە کە لە شەپولی گێژاوی
طوفان رزگاری بوە و هەر خواردەمەنی یکیانە لێ ناوە تێکرا کردیانە
بە هەریسە و تا زمانی دوایی سلطنت و خلافتی عثمانیش ئەو جێژن و
آشورایە باو بو بەلام لە دوایی ئەو جەژنە لە بەرئەوەی کشتنی سیدالشهدا
بوو بە شین وا امسال هیچکاری بە هوی شکست و نشتی ئەوتوە
نیچیە کە جدی حسینی مظلوم [illegible] بوو بە مایەی گشتی
لە لایکەوە ئیستایشی لە خاک پاکی (بقیع) ە وە سوز و نالەی پر
زەهری زەهرا دەنگ ئەداتەوە لە لایکی ترەوە هاواری برسێتی
وورد و بی دەرەتانی [illegible] فلسطینی بەرد ئەتوێنێتەوە
ئیە پێش سالی رسمیمان تاریخی [illegible] کە چوار کە کوژمان ئەکەن
سامی بکەم رای وردو [illegible] کە سەری سال و تاریخی ئەواشیم
ئەوی بێجای دوستی یان ئەوانەی کە بە پەندی پیران باوەڕناکەن
کە ئەلین نصرت بە خوایە و (وما النصر الا من عند الله) یە تە ماشای
ئەم نمونە آشکرایە بکەن کە وا لە پێش چاوە لە تاریخی جیهانا!

٩٤٨/١١/٦

بنکەی ژین
www.zheen.org

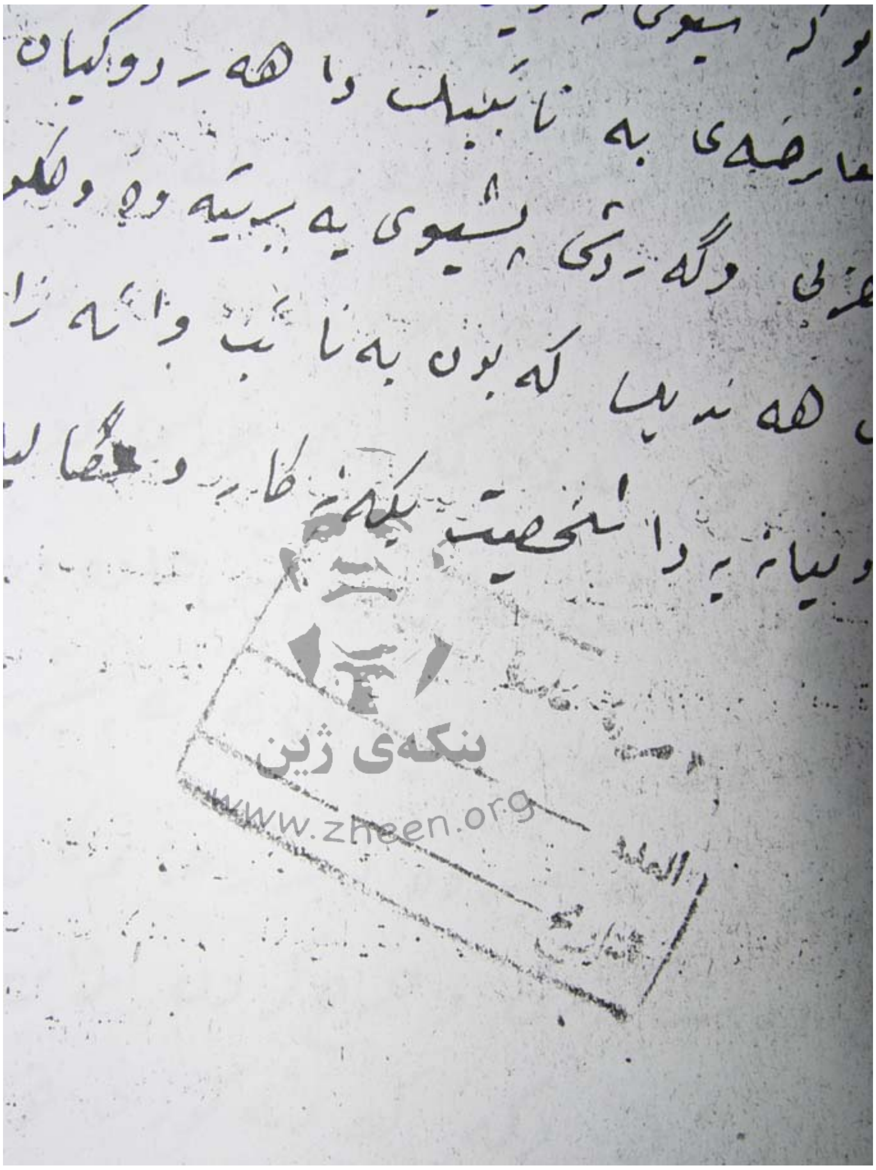
بو کە شیوی ...
ناتبیك دا هەر دوکیان
عارضەی بە
ری وگەرتی پشیوی یە بە بێتیە وە وەکو
... وا ئەبە ز
ی هەندیکیا کە بون بە ناتب
... کار و گصالی
دونیایە دا تشخصیت یکەن

بنکەی ژین
www.zheen.org

مانگی محرم

ئەم مانگی محرمە کە جاران سەری سالمان بوو و بەوە خۆمان بەمسلمان
ئەزانی ئیستا بێشتر بێشتر تاریخمان میلادییە ئەمەیش گورمان بێ
محرممان زۆرتر لە شین و ماتەما بۆ دێتەوە هەرچەنە کە محرم لەسەرەتاوە
عاشورای رزگاری حضرتی نوح پێغمبر بوو کە لە شەپۆلی گێژاوی
طوفان رزگاری بوو و بەو بۆنەوە خواردەمەنی یەکیان لێ ناوە تێکرا کردیانە
بەهەریسە و تا زمانی دوایی سلطنت و خلافتی عثمانیش ئەو جێژن و
آشورایە باو بوو بەلام لە دوایی دا ئەو جەژنە لە بەرئەوە کە سید الشهدا
بوو بە شین و ئەمسال لە ئیحتفالی بەهێزی شکست و نشستی ئەو شۆڕشە
بێ نتیجەیە کە جدی حسینی مظلوم لێی پەیدا بووی بوو بە مایەی گشتی
لە لایەکەوە ئیستایش لە خاکی پاکی (بقیع) ەوە سوز و نالەی پڕ
زەهری زەهرا دەنگ ئەداتەوە [illegible] داری بەرسەیی
ووردی و بێ دەرەتانی [illegible] فلسطین بەلاوە ئەتوێنێتەوە
ئەمەیش سالی رەسمیمان تاریخی ئەوەیە کە بەجۆرێکە کوژمان ئەکەن
ساچی بکەم رای وردە ستەملێکراو نیە کە سەری سال و تاریخی ئەواشیم
ئەوی بیە جای دوسەی یان ئەوانەی کە بەپۆنەی پیرانی باوەڕناکەن
کە ئەلێن نصرت بە خوایە و (وما النصر الا من عند الله) یە تەماشای
ئەم نمونە آشکرایە بکەن کە واپەیدا بوو لە تاریخی جیهانا!

٩٥٨/١١/٦

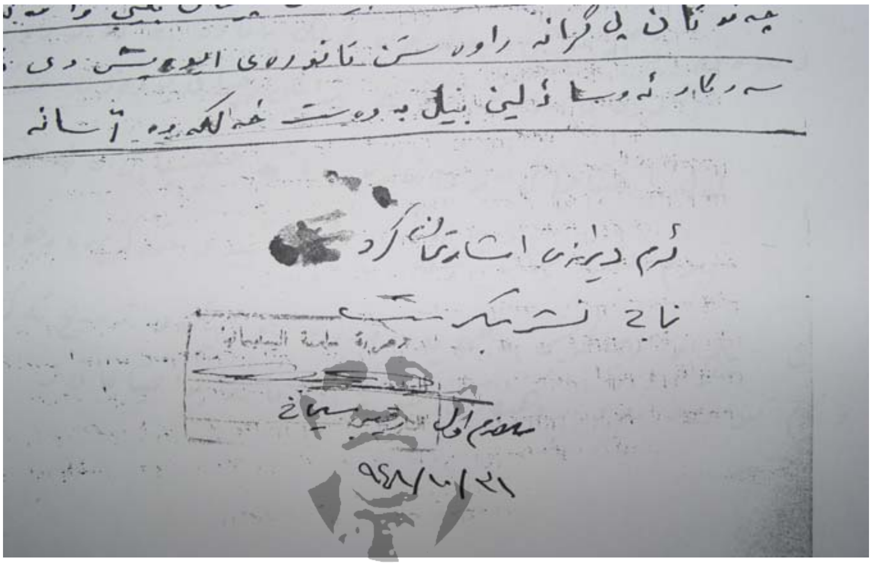
مديرية مطبعة السليمانية

٩٤٨/٨/٢١

بنکەی ژین
www.zheen.org

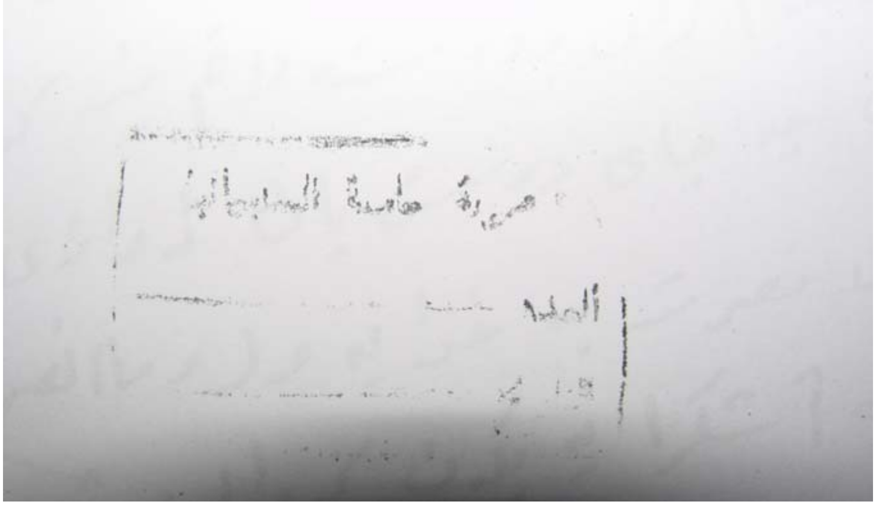
مديرية مطبعة السليمانية

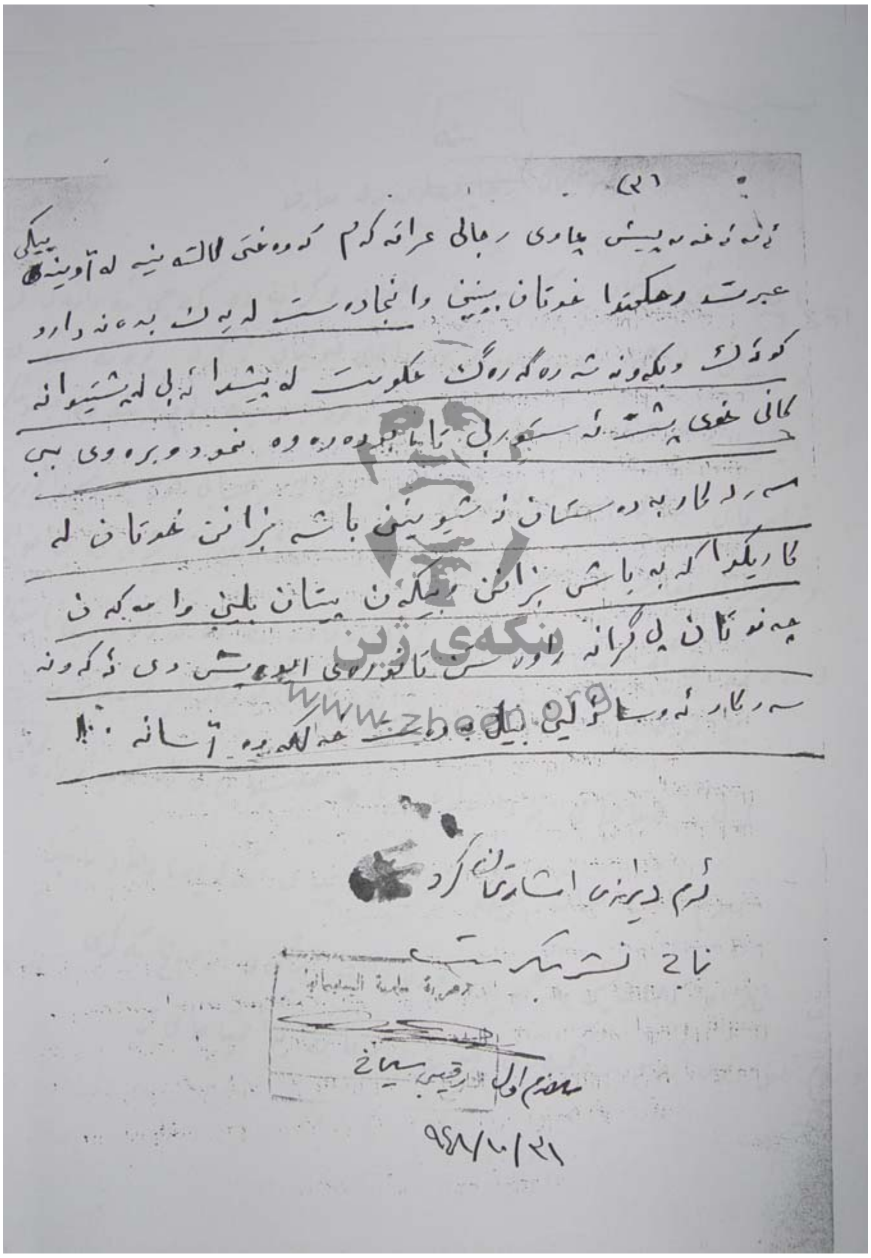

(٢)

ئێستە ئەخەمە بەر پیشی پیاوی رجالی عێراقەکەم کە وەختی ئالتەنیە لە ئاوێنەیەکی

عیبرەت و حیکمەتدا خۆتان ببینن و ئینجا دەست لەبەرگ بدەنە دارو

کوێژ دیکەونە شەرەگەرەوگ حکومەت لە پێشدا ئەلی لە پشێوانە

کانی خۆی پشت ئەستوور بی تابا [illegible] وە خۆ دوبرەوی بی

سەر کار بە دەستان ئێ شێوێنی باشە بزانن خۆتان لە

کاریکدا کە بە باشی بزانن بەلکەن پیتان بلێن وا مەکەن

چەند تان پێ گرانە [illegible] تاڤورەی ئیدرەش دی ئەکەونە

سەر کار ئەوسا ئێلی بیلی بەرگ حەلکە یە ئاسانە .!.

ئەرم دریژی ئیشارەتمان کرد

ناظر [illegible]

[illegible]

ملازم اول [illegible]

٩٤٨/٨/٢١

www.zheen.org
بنکەی ژین

الخميس
٩ ايلول ١٩٤٨

نشرة الاخبار اليومية

تصدرها

مديرية العلاقات العامة

السفارة البريطانية

بغداد

بيان لرئيس المكتب التنفيذي لاتحاد نقابات

العمال العالمي في مؤتمر نقابات العمال البريطانية

الاتحاد اصبح يتحول بسرعة الى مسرح واداة للسياسة السوفياتية

مارغيت – كنت ٩ منه – يقول مراسل رويتر الخاص ان المستر آرثر ديكن رئيس المكتب التنفيذي لاتحاد نقابات العمال العالمي ومن اهم ممثلي نقابات العمال البريطانية التي تعقد هذه الايام مؤتمرها العام الثالث بان اتحاد النقابات العالمي اخذ يتحول بسرعة الى اداة ومسرح للسياسة السوفياتية . فان نسبة عدد ممثلي الدول الشيوعية في الاتحاد هي الان حوالي خمسة ممثلين الى [illegible] ممثلين من الدول الاخرى ، كما ان نسبة الممثلين الشيوعيين في لجنة الاتحاد التنفيذية كبيرة جدا . وعليه اذا جرى التصويت في الاتحاد على مسألة من المسائل فان الاتحاد في هذه الحالة يصبح مؤسسة يسيطر عليها الشيوعيون.

وقد رفض مؤتمر نقابات العمال البريطانية باكثرية الاراء الاقتراح الذي تقدمت به نقابة الخبازين وايده عمال معامل التبغ وهو يطلب تأييد اتحاد نقابات العمال العالمي وحث الممثلين البريطانيين في الاتحاد على ان يقوموا بالمحاولات للقضاء على الوحدة داخل الاتحاد . وفي معارضة للاقتراح المذكور قال المستر آرثر ديكن للمؤتمر ان الممثلين البريطانيين قد وجدوا انفسهم في وضع صعب في اتحاد النقابات العالمي مدة طويلة . اذ لم يحصل على اتفاق يذكر في الاتحاد وكان هم ممثلي بريطانيا الوحيد هو المحافظة على كيان الاتحاد ، وقد جابهوا في ذلك صعوبات كبيرة .

(يتبع)

بنکەی ژین
www.zheen.org

الثلاثاء

٢٨ ايلــول ١٩٤٧

نشــرة الاخبــار اليوميــة

تصدرها

مديرية العلاقات العامة

السفارة البريطانية

بغداد

خطاب حازم عالم لوزير خارجية بريطانيــا

يتناول موقف الحلفاء من الاتحاد الروســي السوفياتـــــي

ومشروع [illegible] رقابة الفيتو وقضايا [illegible]

لندن ٢٨ منه — القى المستر بيفن وزير خارجية بريطانيا في الجمعية العامة لهيئة الامم المتحدة امس خطابا حازما ردا على بيان المندوب الروسي المسيو اندري فيشينسكي بــــ السبت جاء فيه : " ينبغي لي ان اقول بكل ما اوتيت من جد وحزم انه اذا حلت بالعالم كارثة الحرب الذرية فان دولة واحدة هي التي ستكون مسؤولة عن الشرور التي ستصيب البشرية نتيجة رفضها التعاون في السيطرة على الطاقة الذرية واستخدامها لخير الانسانية . ان الشيء ما جاء في بيان المسيو فيشينسكي انما هو [illegible] ولا معنى لقول روسيا ان الصلات الودية في الغرب هي حرب باردة ضدها . واذا كانت الحكومة السوفياتية تخشى ان يتكتل الغرب للهجوم على اراضي الاتحاد السوفياتي فلتطمئن الحكومة الروسية لاننا لن نفعل شيئا من ذلك . "

ورد المستر بيفن على الاقتراح السوفياتي حول نزع السلاح فقال " ان نزع السلاح يفترض [illegible] وتلك الحملات على [illegible] سياساتنا وشؤوننا السياسية الداخلية . ولكن الاتحاد السوفياتــي باقتراحه هذا يريد ان تنزع سائر الدول الاخرى السلاح بينما يظل هو محتفظا بقوته العسكرية خفية . ولهذا فاني اسال المسيو فيشينسكي ان يطلعنا اولا عن الحقيقة فيما يتعلق بقــوات الاتحاد السوفياتي المسلحة . " واستطرد الى القول : " ربما اضطررنا الى تنظيم هيئة الامــم

(يتبع)

بنكەی ژین
www.zheen.org

لجنة البلقان والاعتراف بحكومة ماركوس في اليونـــان

موقف بريطانيا من الاعتراف بهذه الحكومــة

لندن ٣١ منه — تفيد الانباء الواردة من سالونيكا عن طريق العاصمة اليونانية بان [illegible] البلقان التابعة لهيئة الامم المتحدة قد قررت ان الاعتراف بحكومة ماركوس حتى بعضيا [illegible] والمساعدة المباشرة او غير المباشرة الى الثوار على حكومة اليونان التي هي من اعضاء هيئة الامم [illegible] قد يؤلفان خطرا كبيرا على الامن والسلام الدولي . ويجري التساؤل الان هل يعتبر الاعتراف بحكومة ماركوس اخلالا بميثاق الامم المتحدة ؟ ترى الاوساط البريطانية ان مثل هذا الاعتراف هو مخالفة صارخة للمبادئ التي تتضمنها المادتان الاولى والثانية من الميثاق، فالمادة الاولى تبين [illegible] هيئة الامم المتحدة ومنها حفظ الامن والسلام الدولي، وتسوية الخلافات الدولية بالطرق الودية [illegible] مبادئ العدل والقانون الدولي . وتتناول المادة الثانية حقوق الدول الاعضاء في هيئة الامــم المتحدة وواجباتها، وهي تنص على انه يجب على جميع [illegible] الدول ان تمتنع عن اللجوء الى استخدام القوة او التهديد ضد الاستقلال السياسي لاية دولة اخرى او سلامتها الاقليمية .

وهذه المبادئ تنطبق مباشرة على يوغسلافيا من حيث هي عضو في هيئة الامم المتحدة، وبصورة غير مباشرة على بلغاريا والبانيا بقدر ما يتصل بطلبهما الانضمام الى هيئة الامم المتحدة لان هذا التطلب يفترض ان تتمسك بلغاريا والبانيا [illegible] بالمبادئ التي ينطوي عليهـــا الميثاق . واذا اعترفت بلغاريا بحكومة ماركوس فترى الاوساط اللندنية ان اعترافها هذا مما يخالف روح معاهدة الصلح معها نظرا الى ان الحكومة البلغارية قد تعهدت في المادة الحادية والعشرين من هذه المعاهدة بان تدفع الى اليونان تعويضات عينية [illegible] بخمسة واربعين [illegible] دولار وبان تعقد مع الحكومة اليونانية اتفاقية تعين فيها انواع ومقادير المواد والمعدات التي يجب دفعها اليهـــا . »

لماذا اضطر ملك رومانيا الى التنازل عن العـــرش ؟

لندن ٣١ منه — يقول المراسل الدبلوماسي لوكالة الصحف اللندنية ان تنازل ملك رومانيا فجأة عن العرش بعد عودته الى عاصمته من لندن حيث حضر مراسم زفاف الاميرة اليزابيث قد احدث دهشة كبيرة في الاوساط اللندنية . ولكن الحوادث تسير بسرعة في البلقان في الوقت الحالي، من ذلك ان رومانيا — لا الشعب الروماني بل العصبة الشيوعية ذات النفوذ الاعلــى — قد اخذت تقتفي آثار يوغسلافيا وبلغاريا في السعي الى قلب نظام الحكم الملكي واحلال جمهورية شيوعية محله .

اما ان الملك ميخائيل قد اضطر الى التنازل عن العرش فواضح من بيان الحكومة الرومانية القائل ان النظام الملكي يقيم عقبة كاداء في سبيل تسيير البلاد الى نظام ديمقراطي شعبي .

/ز.ف

٥

مولوی

ئەم مولوی یە کە من بە خدمتی گەیشتوم و دەستیم ماچ کردووە قدرت
و خارقەی شعری ئەوەندە مطلقا بە قوەیکی معنویە الهامیک
بوە لە هیچ شاعیرێکا نەبوە جگە لە دیوانەکەی ـ عقیدەنامەی
هەیە ~~[illegible]~~ کوردی و عربی و فارسی بەرنگیک دلڕەوە
ئەتوانم بلیم بێ ماندە فارسی و کوردیەکەی لە مصر لە لایەن
کوردەوە بە هەت و غیرەتەکانی خوماوە طبع کراوە عربیەکەی
مادەکە لە هەر دووکیوە کوردی و فارسیەکەی بالاتر
و بەرەونەقترە شیخ محمدی قال جنگ خوی خستوە
وتی گەبیشتوە نەیگەیشتوە کە چە جوهریکە هەولی
ئەوەیدا کە بە هوی محمد علی عونیەوە لە مصر لە چاپی بدا
و بکە وبە بازاری گەوهرشناسەکانی مصرەوە تا
بزانن لەم کوردەکوە نشینانە دا چە جورە پیاویک هەلکەوتوە
عربیەکەی ئەوەندەم بە نفیسەت و وردە ئەم توانی وەلی خوی
بیکەم بە کوردی نموتەی ورشەی عینی خوی ئەمەتە

متی ، متی حتی الی علیه
من این ، این ینتمی الیه
قربنا ، قربنا من خزیه
قربنا ، من جنده وحزبه

بنکەی ژین
www.zheen.org

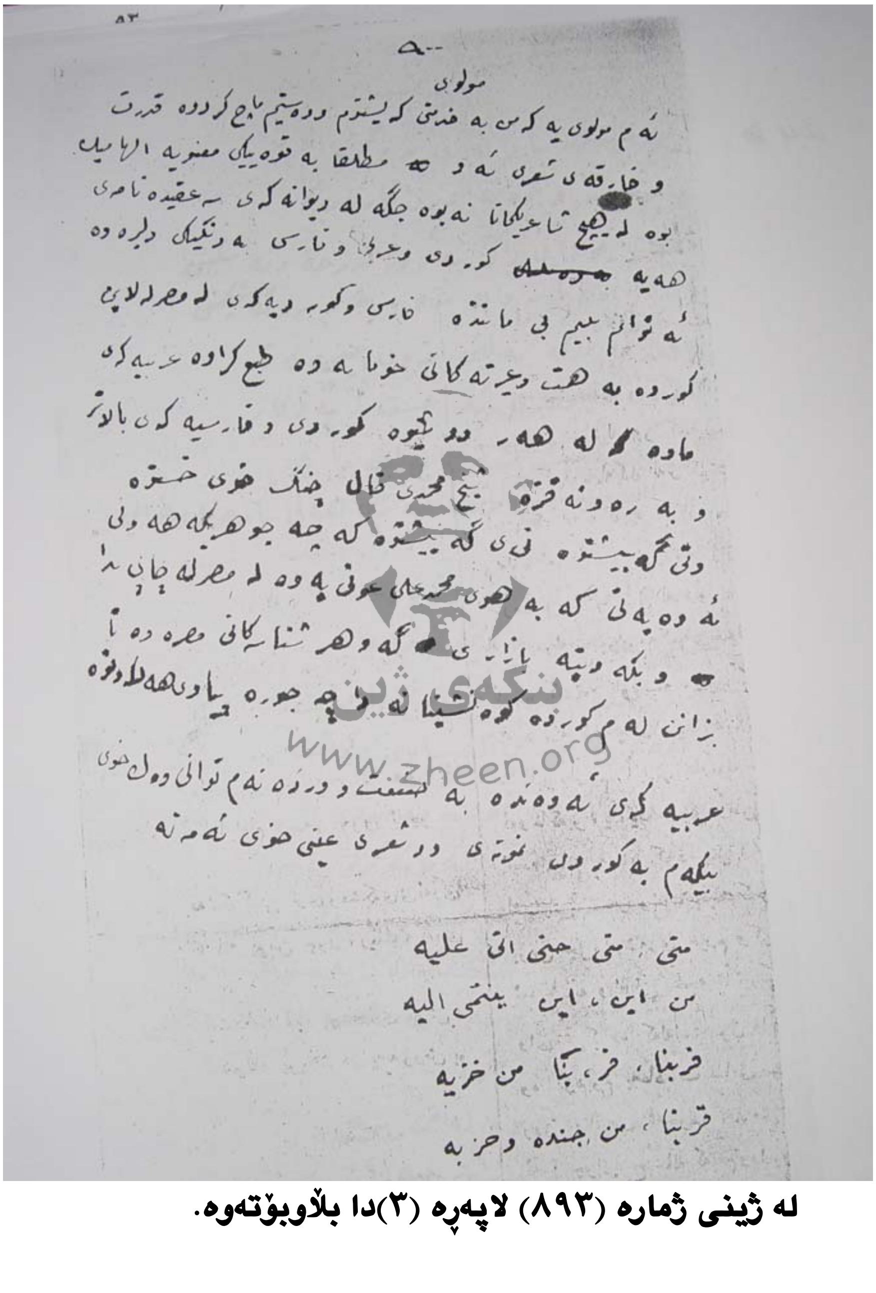

٥٣

-٥-

مولوی

ئه‌م مولوی یه که‌س به‌ خه‌تی که‌ نیشتوم و وه‌ستیم تاج کردوه‌ قدرت
و خارقه‌ی شعری ئه‌وه‌ مطلقا به‌ قوه‌یکی معنویه‌ الهامیه
بوه‌ له‌ هیچ شاعیریکاتا نه‌بوه‌ جگه‌ له‌ دیوانه‌که‌ی عقیده‌ نامه‌ی
هه‌یه [illegible] کوردی و عربی و فارسی به‌ رنگیکی دلره‌وه
ئه‌توانم بلیم بی مانندە فارسی و کوردیه‌که‌ی له‌ مصر له‌ چاپ
کوردوه‌ به‌ هه‌شت ویرته‌کانی خوتا به‌وه‌ طبع کراوه‌ عربیه‌که‌ی
ماوه‌ که‌ له‌ هه‌ر دوکیوه‌ کوردی و فارسیه‌که‌ی بالاتر
و به‌ ره‌ونه‌قتره‌ شیخ محمدی قال چنگ خوی حسته‌وه
وتی که‌ بیستوه‌ نی که‌ بیستوه‌ که‌ چه‌ جوهه‌ریکه‌ هه‌ولی
ئه‌وه‌ بدا که‌ به‌ خه‌رجی محمد علی عونی به‌وه‌ له‌ مصر له‌ چاپی بدا
و بکه‌ویته‌ بازاری که‌ وهه‌ر شناسه‌کانی مصره‌وه‌ تا
بزانن له‌م کوردوه‌ شینا له‌ [illegible] چه‌ جوره‌ پیاوی هه‌لاوتوه‌
عربیه‌که‌ی به‌وه‌نده‌ به‌ [illegible] و ورده‌ ئه‌م توانی وه‌ك خوی
بیکه‌م به‌ کوردی نموته‌ی و شعری عینی خوی ئه‌مه‌ ته‌

متی ، متی حنی الی علیه
من این ، این ینتمی الیه
قربنا ، قربنا من خزیه
قربنا ، من جنده و حزبه

له‌ ژینی ژماره‌ (٨٩٣) لاپه‌ڕه‌ (٣)دا بڵاوبۆته‌وه‌.

٥٠٠

حریقی

خودا، تەوبە لە دەس شوخی کە، کاتێ عشوە دەنوێنێ
سەری تەوبەی، بلاوزا هەد بە تەوبەی جلوە دەشکێنێ

ستونی قامەتت راگرتوە بو، جلوەتی دینم
خودا، بو طولی عمرت ئەو تەنافی زلفە نەپسێنێ

لە بەزمێ (حکمة العین)ی اشارەی، چاوی بیماری
بە (قانون)ی ادب آیەی شفا بو ایە ئەخوێنێ

نەخوشی دەردی هجرانم وصالی تویە دەرمانم
شفام نایێ، مەگر، بێنێ نەسیم لەو پەرچەمت بێنێ

خیالی نەوبهار وسەیری گولزاری عزیزانم
گەهێ بو، روی گول و گاهێ لە بو سەبزەی خطم دێنێ

زری لی زلف و موژەی تیر وا بردی گشتی الکینا
لە زومرەی عاشقانی. تولەی روانینە دەی سێنێ

لە ری بی بادەی پیالە چاو شیشەکەی کانی ساقی
ئەوی بی آبرو و حیای بی رەنگە جامی عیشی بڕژێنێ

ئەزانی بو تازەی زلفی سەرناکا بە هیچ لادا
بە یارەنگی حیا دەستی لە بزانی دەبزوێنێ

غریقی بحری حرمان و حریقی ناری هجرانم
اگر، ئەیم بی دە خنکێنێ اگر ئەوبی دەسوتێنێ

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٨٨٠) لاپەڕە (٣)و (٦٦٩) لاپەڕە(١)دا بلاوب

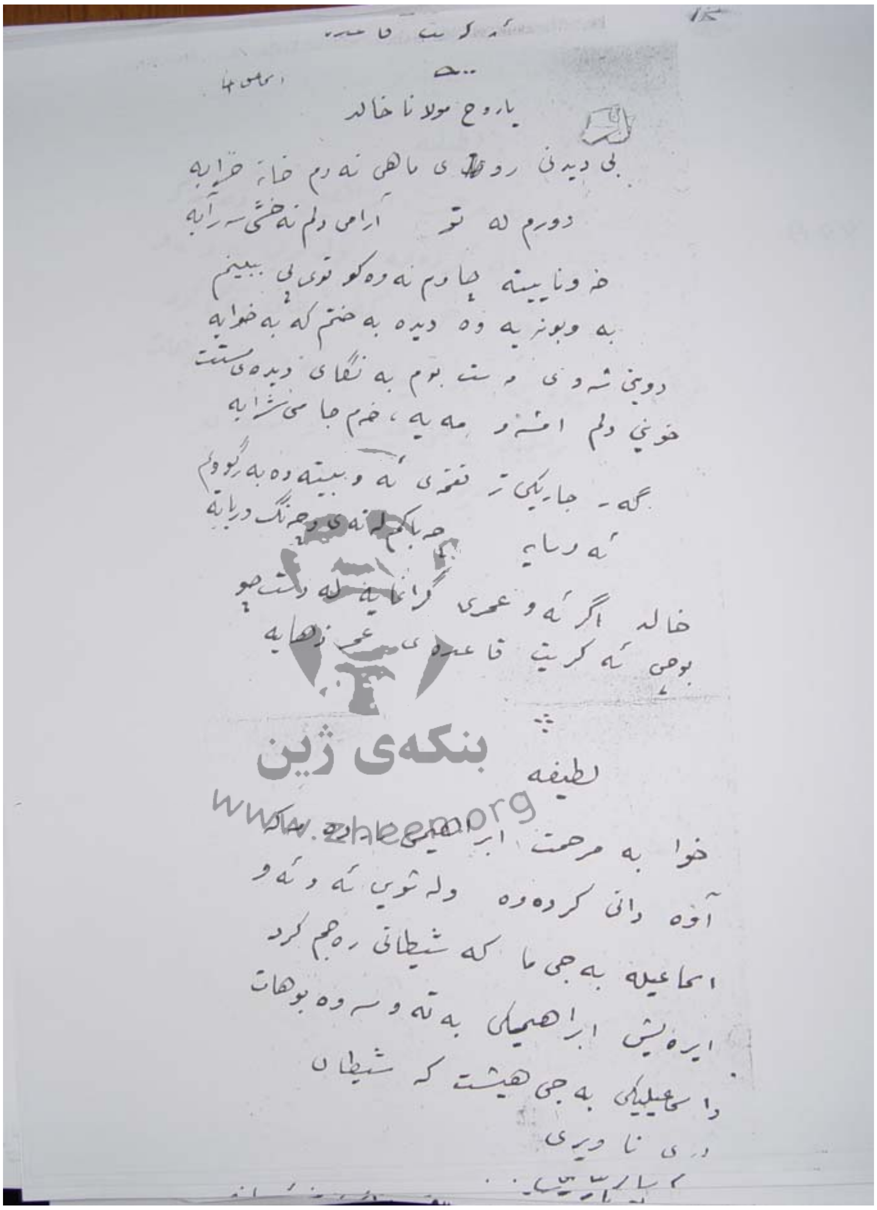

یا روح مولانا خالد

بێ دیدنی روخساری ماهی ئەدەم خانە خرابە
دوورم لە تۆ ئارامی دلم نەخشی سەرابە

خۆ و نا بینە چاوم ئەوەکو تۆی پێ ببینم
بەو بونەوە دیدە بەخەتم کە بە خوابە

دوێنێ شەوی مەست بووم بە نگای دیدەی مەستت
خوێنی دلم ئەشێرم ... خەم جامی شەرابە

گە - جارێکی تر تەقەی ئەو بیتەوە بە گوێم
چ باکم لە نەی و چەنگ و ربابە
ئەو رسایە

خالد ئەگەر ئەو عمری گرانبایە لە دەست چوو
بۆچی ئەکرێت قاعدەی عمر زەهابە

لطیفە

خوا بە مرحمت ابراهیمی ...
ئاوەدانی کردەوە ولە شوێنی ئەوئەو
اسماعیلە بەجێ ما کە شەیتانی رەجم کرد
ئێرەیش ابراهیمیان بەتەوسەوە بۆهات
دا سماعیلیان بەجێ هێشت کە شەیتان
دەی نادیری

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٨٦٩) لاپەڕە (٢)دا بڵاوبۆتەوە.

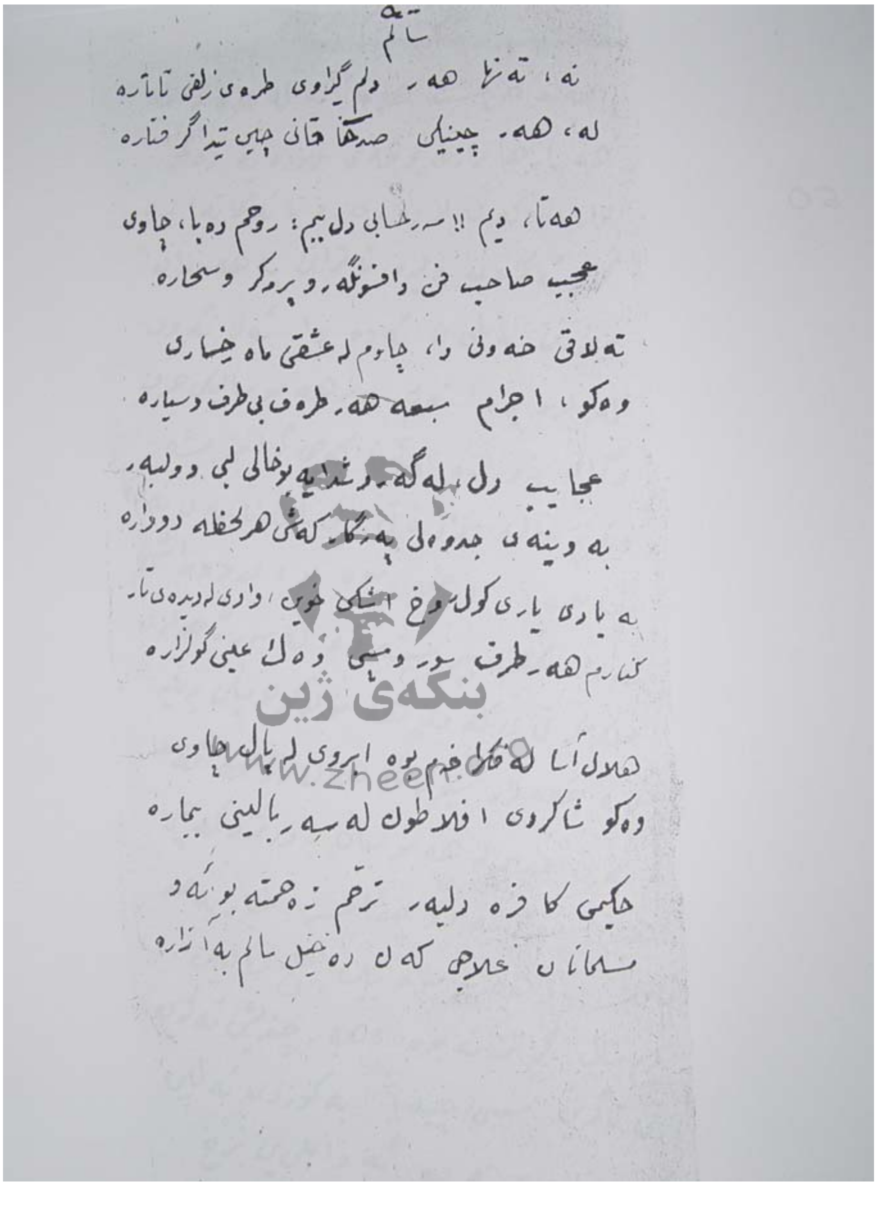
سالم

نە، تەنیا هەر دڵم گیراوی طرەی زلفی تاتارە
لە، هەر چینێکی صد هەزاران چینی تیدا گرفتارە

هەتا، دیم !! سەر حسابی دڵ بیم: روحم دەبا، چاوی
عجب صاحب فن دافسونگەر و پر مکر وسحارە

تەلاقی خەونی دا، چاوم لە عشقی ماه رخساری
وەکو، اجرام سبعە هەر طرەف بی طرف وسیارە

عجایب دڵ لەگەڵ وشندایە بو خالی لبی دولبەر
بە وینەی جدوەلی پەرگار کەشی هر لحظە دووارە

بە یادی یاری گوڵ روخ اشکی خوین، واری لە دیدەی تار
کنارم هەر طرف سور و سپی وەك عینی گوڵزارە

هلال آسا لە فکرا خم بوە ابروی لە پاڵ چاوی
وەکو شاگردی افلاطون لە سەر بالینی بیمارە

حکیمی کافرە دلبەر، ترحم زەحمەتە بو ئەو
مسلمانان خلاصی کەن رەخیل سالم بەئازارە

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٩٠٢) لاپەڕە (٣)دا بڵاوبۆتەوە.

٥

پەندی پێشینیان

خوێندن، تا پیری، ناگاتە سەر، خەو
نەگریس بە چاک و خراپ ئەلی (خەو)

بێ عیار کە (ی) لێ لاچو بیعارە
هەرچی (عیارە) ی گوری عیارە

ئەو ئاسرەی کە وا مخصوصی جوتە
گوێی بە چەرمەوە نابا بو، جوتە

زوری وایش هەیە ~~کە~~ چلکن وگەرە
کە آشی گەرا ئەوسا بەگەرە

شیطان زەرە یا وزچاک ئەگرێتەوە
کتێب بو آخری ئەگرێتەوە

(بەرێیا) ی عابد ~~...~~ بولە (ولی) ئەچو
بەتەوزەی شیطان لە ڕێی دین دەرچو

دوو برام دیوە باولیا دەبن
بو هەمو [illegible] شیطان آمادەن
بەوەدا ئەلێم نە بەوەی وەلی
زورن ئەشکێنن بەزورە ملی

دنیا، (هەنگوین) ە وبە نیادم میشە
تا چی تی چەقی آزای ڕای کیشە

هیچ کەس، نا، ناسری بەبێ لێ قەومان
(بوار) پێی ورەشی. دەردەخا بومان

بنکەی ژین
www.zheen.org

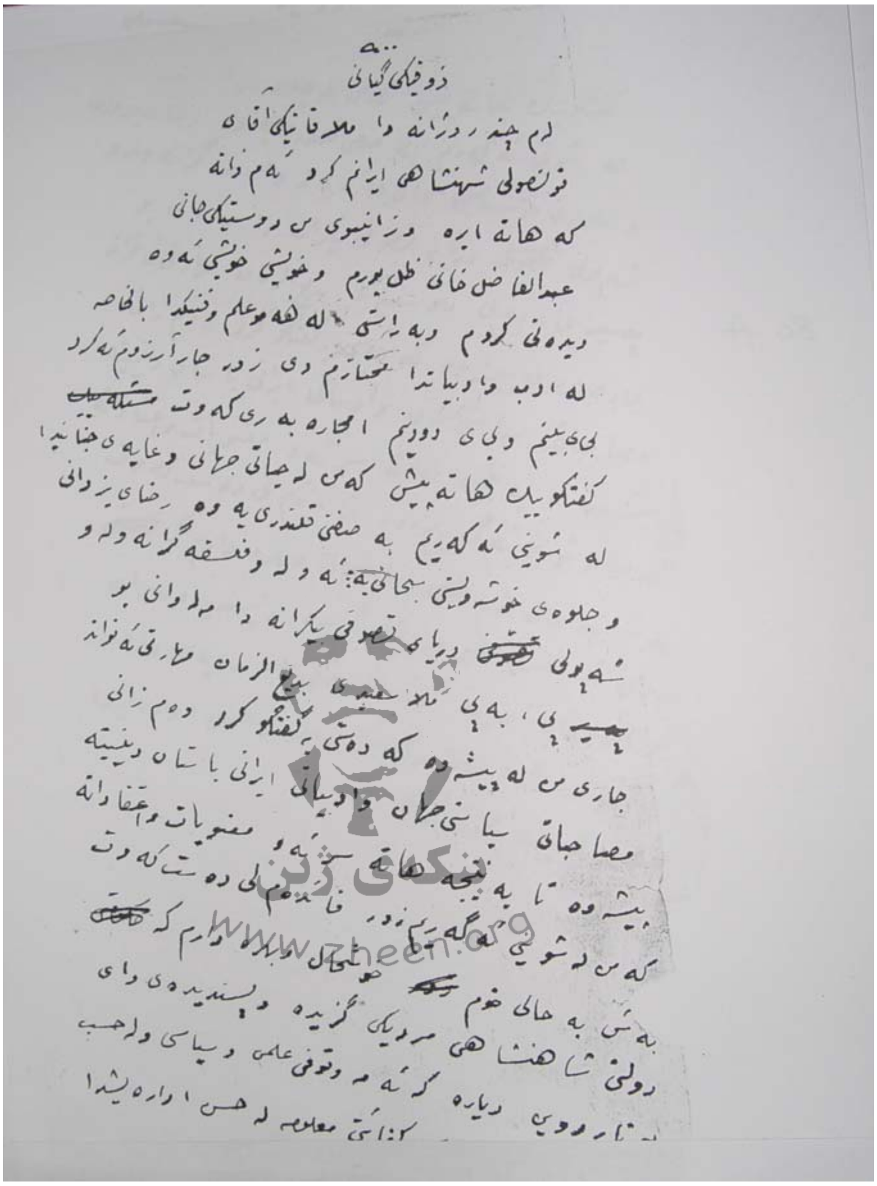
ذوفیلی گیانی

لەم چەند ڕۆژانەدا ملاقاتێکی آغای
قونسولی شەهنشاهی ایرانم کرد ئەم دانە
کە هاتە ایرە وزانیبوی من دوستێکی جانی
عبدالفاضل خانی ئەبورم وخوێشی خوێشی ئەوە
دیدەنی کردوم وبەراستی لە فەهم وعلم وفنیکدا بالخاصە
لە ادب وادبیاتدا ئەتماتم دی زۆر جار آرزوم ئەکرد
~~مسئلەیێک~~
بێ بینم و بێی دووێنم ائجارە بەری کەوت
گفتگویێک هاتە پێش کە من لە حیاتی جهانی و غایەی جنابیدا
لە شوێنی ئەکەیم بە صفتی قلندری یەوە رضای یزدانی

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٨٧٨) لاپەڕە (٤)دا بڵاوبۆتەوە.

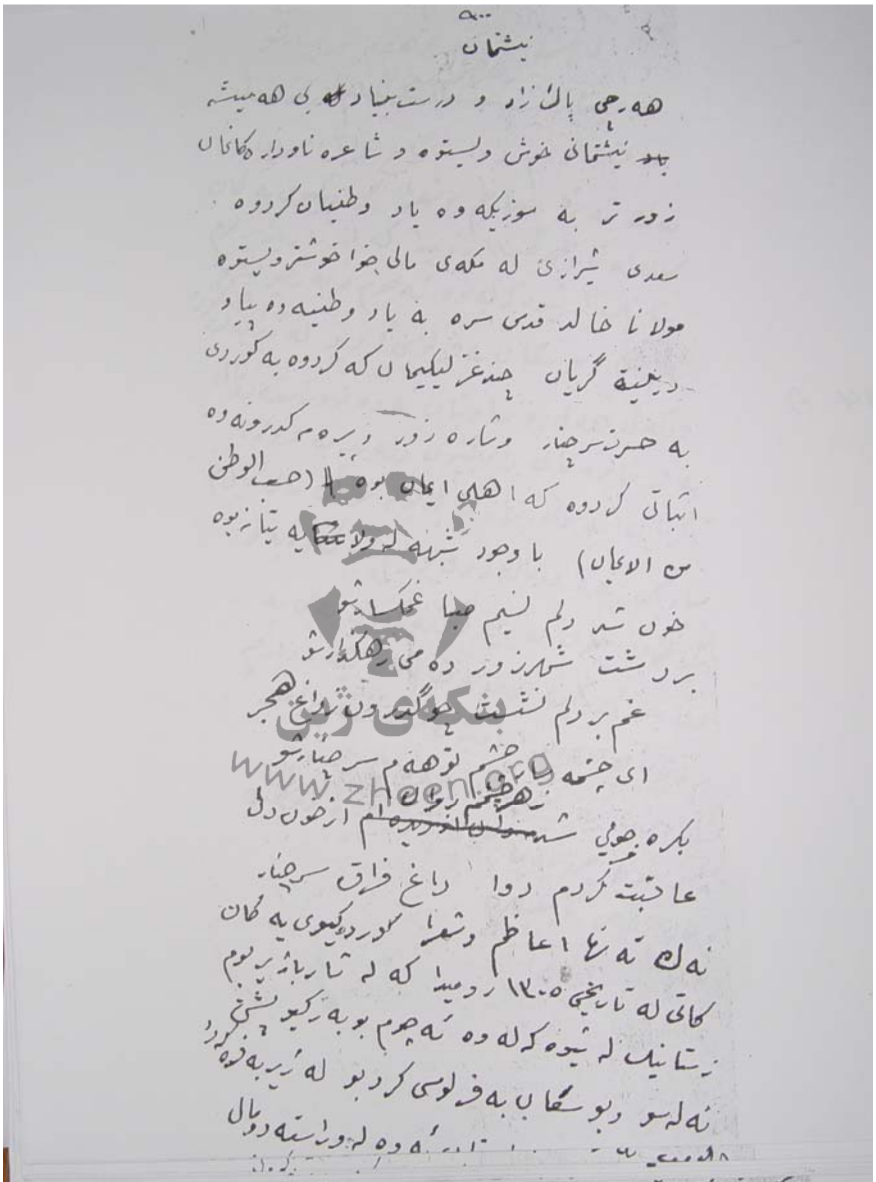

نیشتمان

هەرچی پاك زاد و درست بنیادێكە بۆ هەمیشە
بۆ نیشتمانی خۆش ویستوە و شاعرە ناودارەكانمان
زۆرتر بە سوزێكەوە یاد وطنیان كردوە
سعدی شیرازی لە مكەی مالی خوا خوشتر ویستوە
مولانا خالد قدس سرە بە یاد وطنیەوە بە یاد
دیجلە گریان چند غزلیكیان كە كردوە بەكوردی
بە حسرت سرچنار وشارەزور زۆر زۆر گەرم كردونەوە
اثباتی كردوە كە اهلی ایمان بوە (حب الوطن
من الایمان) باوجود شبهە لەولاتێكە تیا نبوه
خون شد دلم نسیم صبا غمگسار شو
بر دشت شارزور دەمی رهگذار شو
غم بر دلم نشستە چو گلگون ز داغ هجر
ای چشمە چشم تو همدم سرچنار شو
بكرە جوی شم ... ام از خون دل
عاشقتە كردم دوا داغ فراق سرچنار
ئەڵ تەڤ ا عاظم وشعرا كوردەكیوی بە كان
كاتێ لە تاریخی ١٢٠٥ ردمیدا كە لە شاربانەرە بوم
رستانیك لە شێوەكەلەوە ئەچوم بوبە رێكیەوە ...
ئەلەسو دبوسكان بەفلوسی كردبو لەژیربە فرە كردر
... وە لە دەستە دوبال

لە ژینی ژمارە (٨٨٧) لاپەڕە (٣)دا بڵاوبۆتەوە.

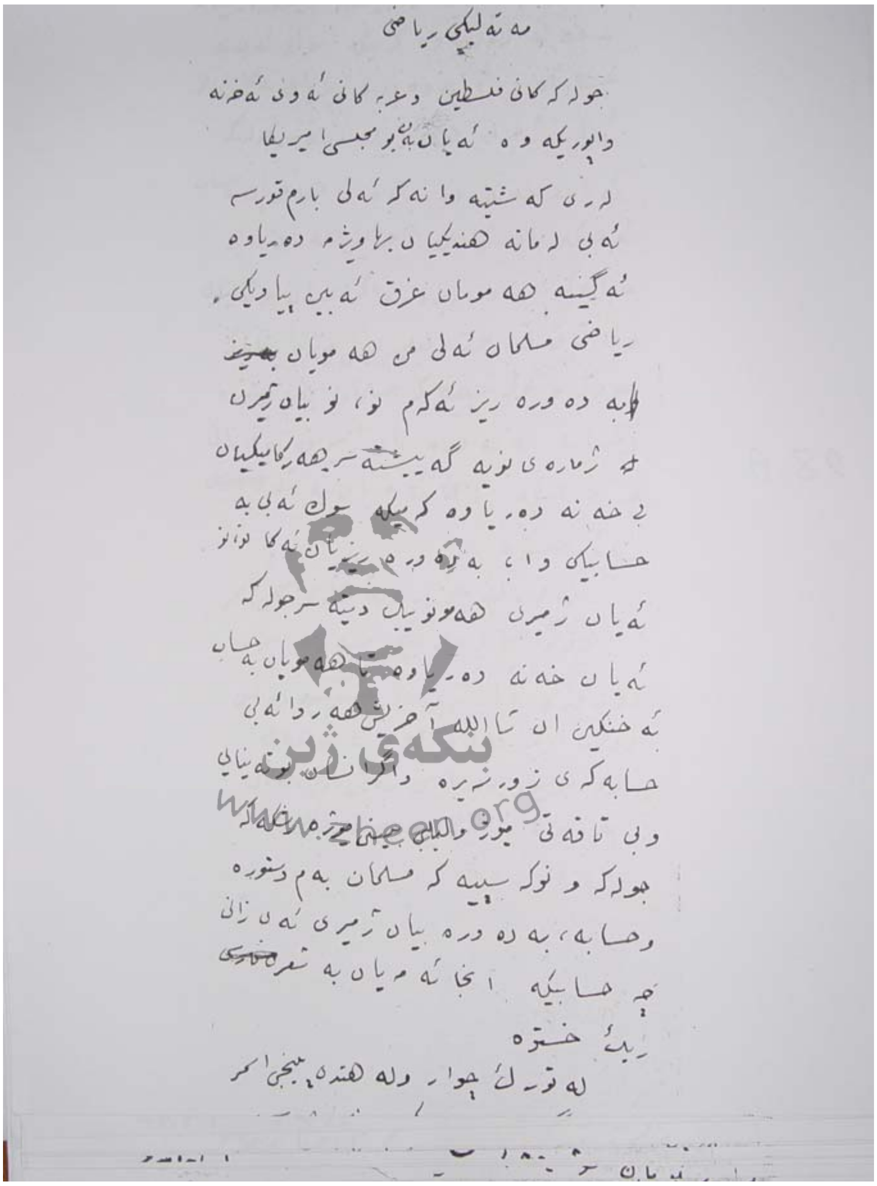

مەتەلێکی ڕیاضی

جولەکەکانی فلسطین و عەرەبەکانی ئەوێ ئەخرنە
داپوڕیکەوە ئەیانەبەنە بو مجلسی امریکا
لەڕێ کەشتیەوا نەکرێ ئەلێ بارم قورسە
ئەبێ لەمانە هەندێکیان بهاوێژم دەریاوە
ئەگینە هەموان غرق ئەبین پیاو دیکێ.
ڕیاضی مسلمان ئەلێ من هەمویان [illegible]
بە دەورە ڕیز ئەکەم نۆ، نۆ بیان ژمێرن
لە ژمارەی نۆیە گە یشتە سەر هەرکامێکیان
فڕێ دە نە دەریاوە کریکە سوک ئەبێ بە
حسابێکی وا، بە دەورە [illegible] یان ئەکا نۆ نۆ
ئەیان ژمێرن هەمو نۆیێک دێتە سەر جولەکە
ئەیان خەنە دەریاوە [illegible] هەموبان بە حساب
ئەخنکێن ان شاالله آخری هەرد ئەبێ
حسابەکەی زور نزیرە داکو [illegible] بو نەبیانی
و بێ تافەتی [illegible]
جولەکە و نوکسیەکە مسلمان بەم دستورە
وحسابە، بە دەورە بیان ژمێری ئەی زانی
چ حسابێکە انجا ئەمیان بە شعر [illegible]
ڕیک خستوە
لە تورلێ چوار ولە هەندە بیجی اکر
[illegible]

لە ژینی ژمارە (٨٧٨) لاپەڕە (٣)دا بڵاوبۆتەوە.

زبانەکەمان

چون؟ بنوسری

ئێمە لە کاتێکەوە کە ادریسی بتلیسی خستینیە ژێر زنجیری
عثمانیەوە تا ئەم دوایی یە کە انگلیز هات ناو وڵاتمان
و سەر و زبانمان نەبو بێزبان و بەستەزمان بوین ئەم سێصد
سال زیاترە هیچ ئەوی لە کارابو ناچار بە هوی ایش و فرمانی
دیوانیەوە تورکی و ئەوانی تریش چونکو خرید و فروختمان وهاو
بنیچەیان لەگەل ایراندا بو فارسی ئەمان نوسی و ئەم دو
زبانەیشی هیچیان لە شێوە و باغی خویان نەمابو چونکو
هەر ولایان بە هوی ائینی اسلامیەوە کە نوێژ و قرآن خویندنمان
بە عربی بو زور زور عربی تێکەل بوبو خویندنی [illegible] فقیە و مەلا
لە مزگەوتاندا عربی بو خوشیان لە حجرەی خویاندا فارسیان ئەخوێند
و نوسینیشیان هەر فارسی بو انجا بەم دوایە کە هێشتا لە ژێریان
[illegible] کوردی بە خستینە [illegible] لەزەمانی
مامە (میجرسون) [illegible] نوسینی دامەزرابو
ئەو داکە شارەزای هەمو شێوەو دستوری نوسینی [illegible]
هەر لە سەر املای عربی و فارسی ئەرویشتین لە رێگای شێوەی
لاتینی کەوتە [illegible] لە باتی سەر و بور و ژێر (ە، و،
ی) [illegible] ئەمە زور باشە بو زمانە کوردیەکەی خومان
بەلام بو آیت و حدیث و کلماتی عربیش کارێکی ناڕەوایان
[illegible] (شق القمر) یان دایە بەر... شق دیەنمان

لە ژینی ژمارە (٨٦٩) لاپەڕە (١)دا بڵاوبۆتەوە.

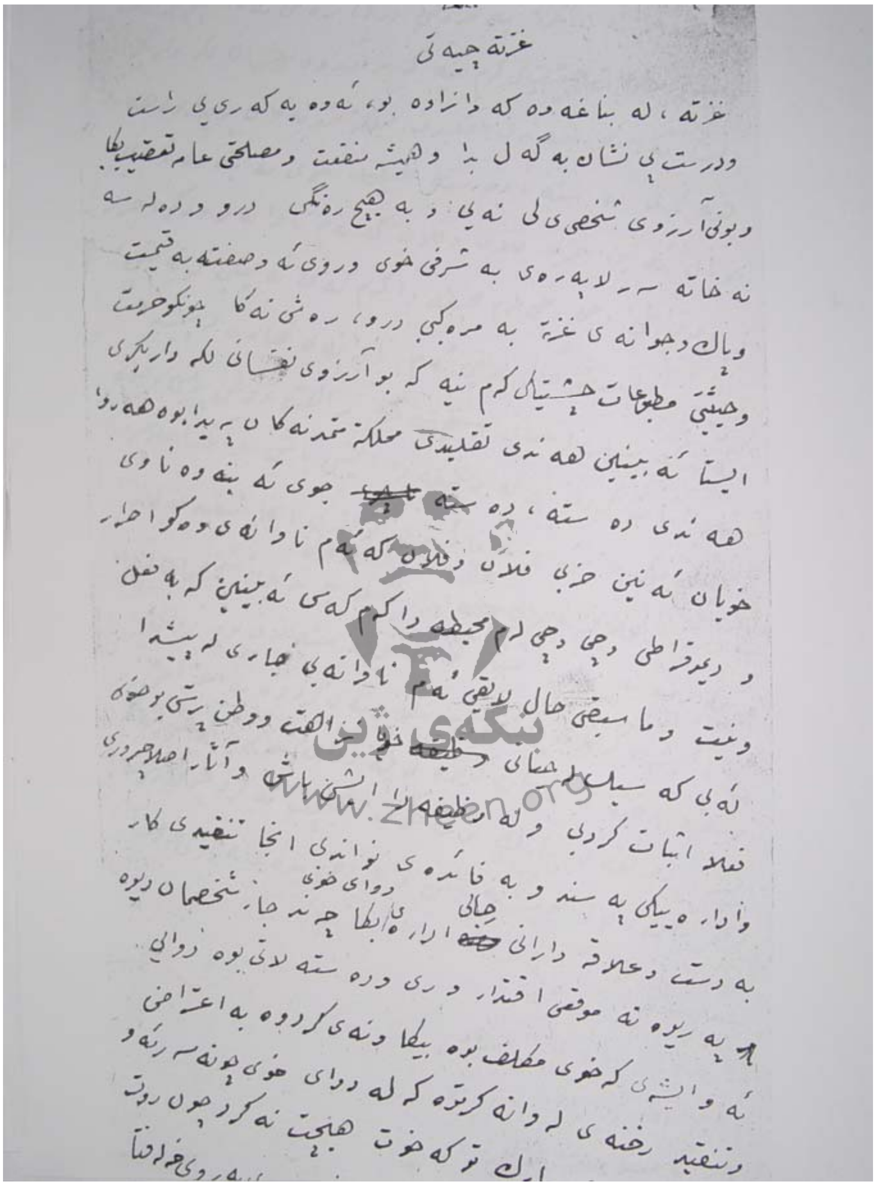

غزتە چییەتی

غزتە، لە بناغەوە کە دانراوە بو، ئەوەیە کە ریی راست
ودروستی نشان بەگەل بدا و هەمیشە منفعت و مصلحتی عام تعقیب بکا.
وبوئ آرزوی شخصیی لی نەبی و بە هیچ رەنگی درو و دەلەسە
نەخاتە سەر لاپەرەی بە شرفی خوی وروی ئەو صفحتە بە قیمت
وپاك وجوانەی غزتە بە مرەکبی درو، رەشی نەکا چونکو حریت
وحیثیتی مطبوعات حشتیك کم نیە کە بو آرزوی نفسانی لکە واربکری
ایستا ئە بینین هەندی تقلیدی مملکتە متمدنەکان پیدا بوە هەرو
هەندی دەستە، دەستە [illegible] جوی ئەبنەوە ناوی
خویان ئەنین حزبی فلان و فلان کە ئەم ناوانەی وەکو احزاب
و دیموقراطی وحی وحی لرم محبطە راکم کەس ئەبینین کە بە فعل
ونیت و ماهیتی حال لایقی بەم ناوانەی نجاری لە پیشە
ئەبی کە سیاسی لە حیاتی خلیقە خوی الفت و وطن پرستی بوخوی
فعلا اثبات کردبی و لە رظیفە [illegible] و آثار احلاجروری
واداره ییکی بە سند و بە فائدەی نواندی انجا تنفیدی کار
بە دستی وعلاقە دارانی اداره ی بکا چند جار شخصمان دیوه
بە ریوه نە موقعی اقتدار و ری ورەستە لای بوە دوای
ئە و انشەی کە خوی مکلف بدە بیکا ونەی کردوە بە اعتراض
ونقید رخنەی لەوانە کرتوە کە لە دوای خوی چونە سەر ری ئەو
تو کە خوت هلبجیت نە کرد چون روت

لە ژینی ژمارە (٨٦٨) لاپەڕە (١)دا بڵاوبۆتەوە.

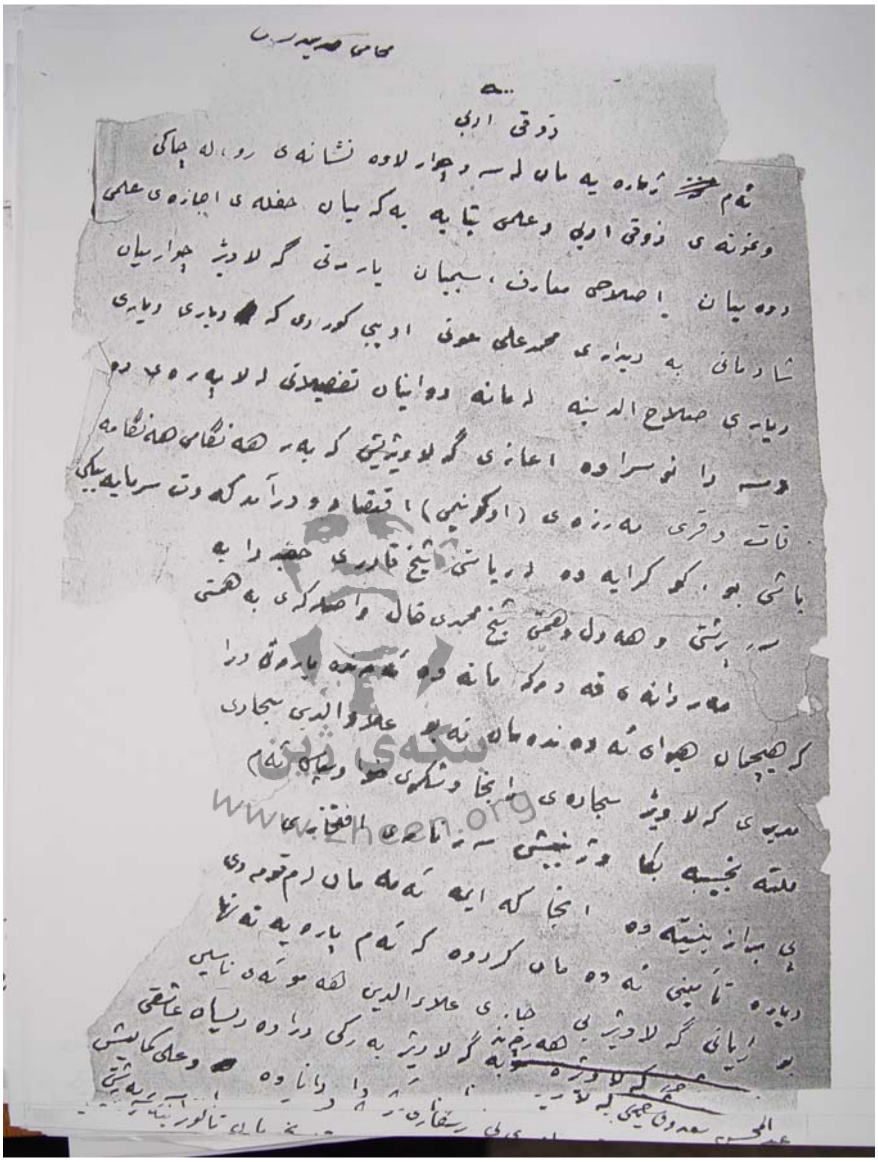

ذوقی ادبی

www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٨٧٥) لاپەڕە (٣)دا بڵاوبۆتەوە.

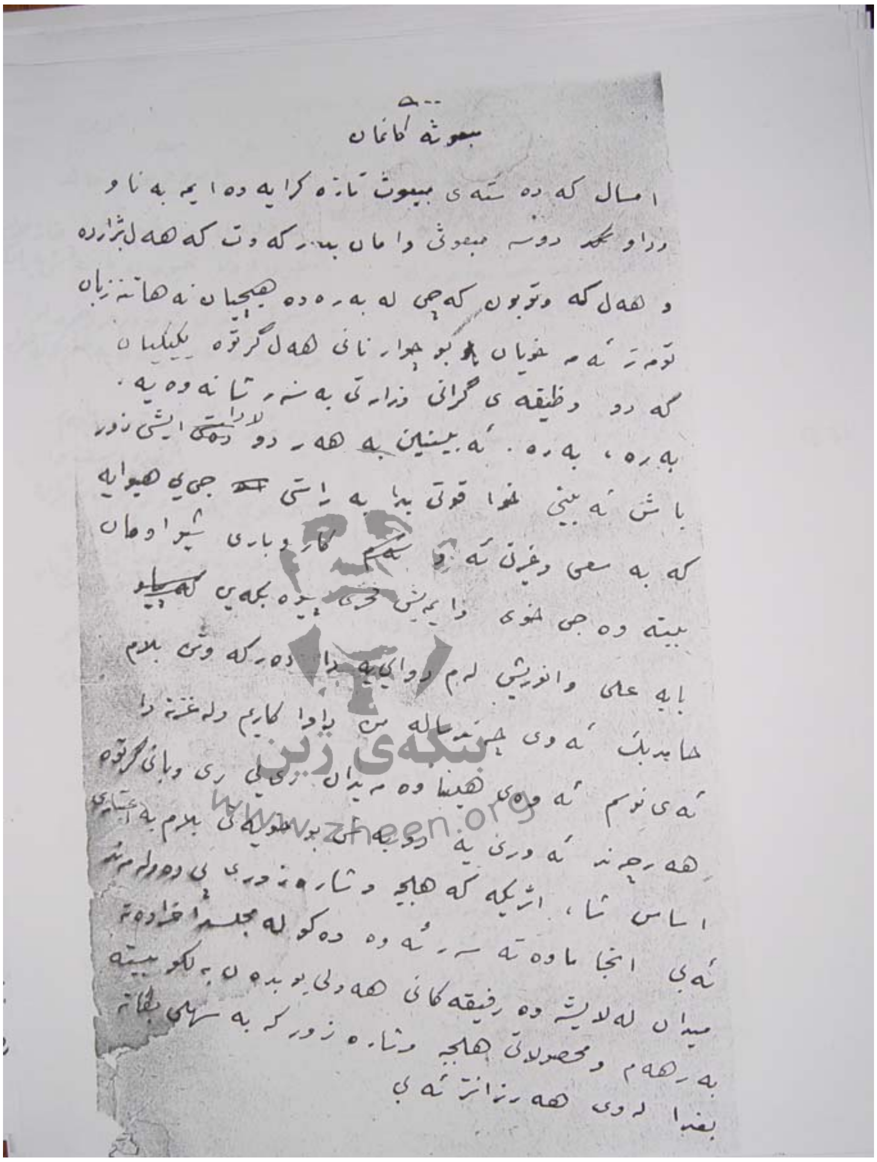

مبعوثەکانمان

ئەمساڵ کە دەستەی مبعوث تازە کرایەوە ئێمە بە ناو
وزاو محمد دوسە مبعوثی وامان [illegible] کە وت کە هەڵبژاردە
و هەڵکەوتوون کەچی لە بەرەوە هیچیان نەهاتنە زبان
تومەتە ئەمە خویان [illegible] بو جوارنانی هەڵگرتوە یکیکیان
کە دو وظیفەی گرانی وزارەتی بەسەر شانەوەیە.
بەرە، بەرە. ئەبینین بە هەر دو دەستی [illegible] ئیشی زور
باش ئەبینی خوا قوتی بدا بە ڕاستی جێی هیوایە
کە بە سعی وغیرەتی [illegible] کار و باری شیرادەمان
بیتەوە جی خوی وا ئیمەش [illegible] بکەین [illegible]
بابە علی وانویشی لەم دوایی [illegible] دەرکەوت بلام
حابەیک ئەوی [illegible] ساله من [illegible] کاریم ولە غزەتەدا
ئەی نوسم ئەوەی هێنا وە مەیدان [illegible] وبایی گرتوە
هەرچەندە ئەوری بە [illegible] بلام بە اعتباری
اساس شا، اشکە کە هلبجە و شارەزوری [illegible] دەولەمەند
ئەی انجا ماوەتە سەر ئەوە دەکو لە مجلسا [illegible]
مبیان لەلایتەوە رفیقەکانی هەولی بو بدەن بەلکو ببیتە
بەرهەم ومحصولاتی هلبجە وشارەزور کە بەسەهلی بگاتە
بغدا لەوی هەرزانتر ئەبی

بنکەی ژین
www.zheen.org

لە ژینی ژمارە (٨٨٩) لاپەڕە (١)دا بڵاوبۆتەوە.

لە ژینی ژمارە (٩٤٣) لاپەڕە (١)دا بڵاوبۆتەوە

احتماعیات

لە شەرقیکدا مقالەیکی مردن و پرسیاری هەرنەبوکە و بهشت و جهنم
وزندو بوئەوە وگەرانەوە دنیا) بەرچاوکەوت گوایە لسی جلال نوری بەوە دکراوە بە
کوردی اصلی ئەو مقالەیە اگر بی لەشن بە تورکی لی گرمن ئەدیوە ئەبیستوە
هیچ باوەڕ ناکەم جلال نوری پشتی وا ئەور وبی معنا وبی دینانەی نووسی بی
چونکو ئەو پیاوە من لە استەمبولەوە ئەم ناسی فاضل ودیندار ولە هەمو
زبان وعلیکدا شارەزا وهشیار بو تا خوبە جاییلی آری مەوصل وئەم
ولاتە و اسلامەی خواردوە ئەوە باوەڕ ناکەم ئەم رەنەوە لە تە بە آیینی
اسلام بلا اثریکی هەیە (خادیلر فزل) شتان ـ والەبەر ئەوەی بزانی
جلال نوری چە پیاویکە عینا هەندیکی لی ترجمە ئەکەم.

اسلام خەریکە بکەوی ئەروخی ئەرکی زورتریشی لە رری بی مبالاتی
علمای اسلامەوەیە مدافعەی آیینی خلیفەی ئەکوانە ئەوان چرا پیکیان
بەدەستەوە بیکردەوە ریکی تاریکی وەک مبالغی بە فنون شریعت
اسلامیە زوری کردووە ایستا حیاتی اجتماعی ترکیمی ماتقدی بجمانە
چون ئەبی اسلامی روبلا ئەنشت ئەوان بیدەنگ دانیشن ایە وەکو
لە جلدیکی ترا اثریکی ژمارانی نەسیوبانە کە بە غایەی (اتحاد اسلام)
ناومان بردوە اسلامیت زور حرکاتی پیشرعی تیکەل بدەن ایستا
ئەتوی ئەو حرکاتانە شلەی حال واوضاع مدنیەی ترنانمان

لە ژینی ژمارە (٨٧٥) لاپەڕە

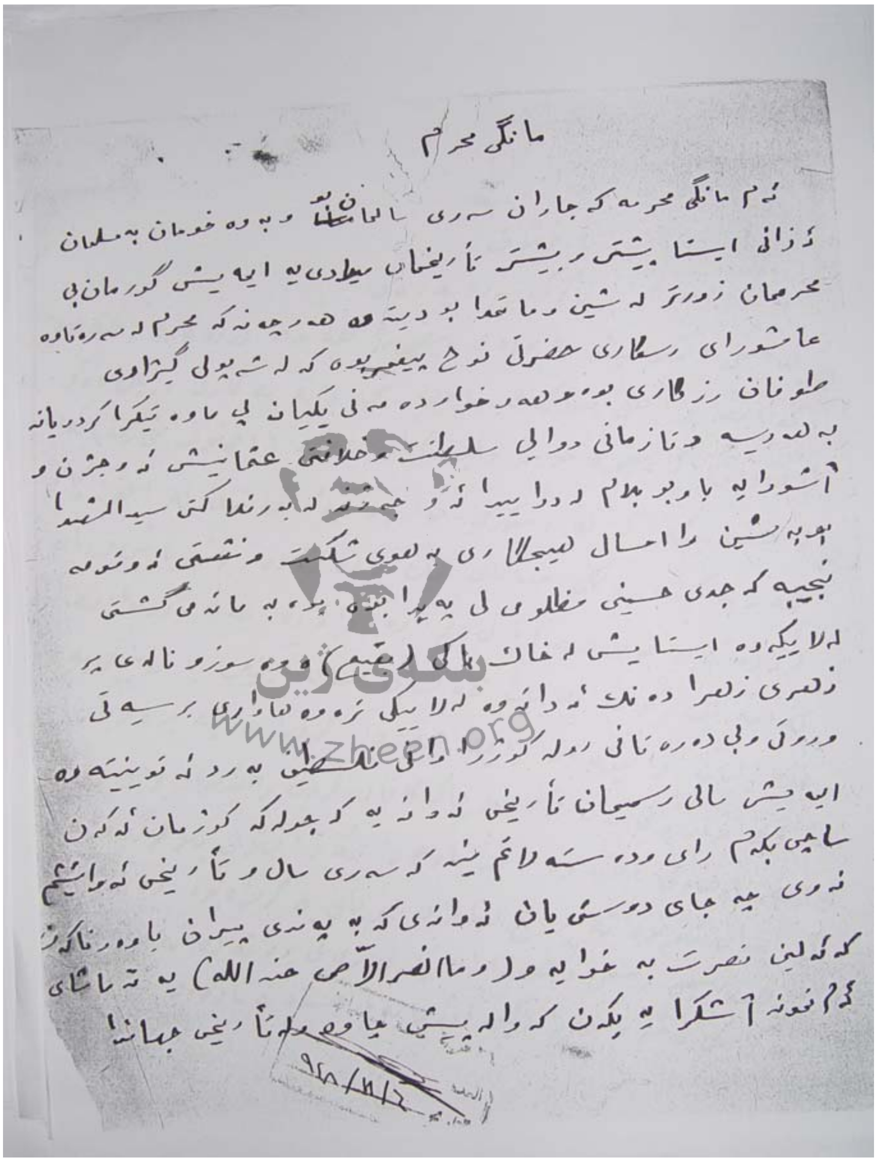

مانگی محرم

ئەم مانگی محرمە کە جاران سەری سالمان بوو و بەوە خۆمان بە مسلمان
ئەزانی ئیستا پشتی [illegible] تاریخمان میلادی یە ئەویش گورمان بی
محرممان زۆرتر لە شین و ماتەما بو دیتەوە هەرچەنە کە محرم لە سەرەتاوە
عاشورای رسگاری حضرتی نوح پیغمبر بوە کە لە شەپولی گیژاوی
طوفانی رزگاری بوە و هەر خواردەمەنی یکیان لی ماوە تیکرا کردویانە
بە [illegible] و تا زمانی دوایی سلطنت و خلافتی عثمانیش ئەو جێژن و
آشورایە باو بو بەلام لە دوایییا ئەو جێژنە لە بەرنداکتی سید الشهدا
بو بە شین و [illegible] ئەمسال [illegible] بەهۆی شکست و نشستی ئەوتوە
نجیبە کە جدی حسینی مظلومی لی پەیدا بوو بە مانەوی گشتی
لەلایکەوە ئیستایش لە خاک [illegible] سوز و نالەی پر
زەهری زهرا دەنگ ئەداتەوە لەلایکی ترەوە [illegible] بەرسەلی
وروتی و بێ دەرەتانی [illegible] فلسطین بەرد ئەتوینیتەوە
ئەویش سالی رسمیمان تاریخی ئەداتە یەک بە جۆرێکە [illegible] ئەکەن
ساجی بکەم رای وەدەستە [illegible] نییە کە سەری سال و تاریخی ئەوا ئێم
ئەوی بیە جای دوستی یان ئەداتەی کە بە پەندی پیران باوەر ناکەن
کە ئەلین نصرت بە خوایە و (و ما النصر الا من عند الله) بەتەماشای
ئەم نموونە آشکرا یە بکەن کە والە پیش چاو وە لە تاریخی جهانا!

لە ژینی ژمارە (٨٩٤) لاپەڕە (١)و (٩٤١) لاپەڕە (١)دا بڵاوبۆتەوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

پاشکۆی

(پ)

بنکەی ژین
www.zheen.org

ژماره	مێژووی دەرچوون	ڕۆژی دەرچوون	قەبارە بە سم	ژمارەی لاپەڕە	تێبینی
٣٢١.	١٩٣٢/٥/٩	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٢.	١٩٣٢/٥/١٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٣.	١٩٣٢/٥/٢٦	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٤.	١٩٣٢/٦/٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٥.	١٩٣٢/٦/٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٦.	١٩٣٢/٦/١٦	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٧.	١٩٣٢/٦/٢٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٨.	١٩٣٢/٦/٣٠	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٢٩.	١٩٣٢/٧/١٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٠.	١٩٣٢/٧/١٤	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣١.	١٩٣٢/٧/٢١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٢.	١٩٣٢/٧/٢٨	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٣.	١٩٣٢/٨/٨	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٤.	١٩٣٢/٨/١٨	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٥.	١٩٣٢/٨/٢٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٦.	١٩٣٢/٩/١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٧.	١٩٣٢/٩/٨	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٨.	١٩٣٢/٩/١٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٣٩.	١٩٣٢/٩/٢٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٠.	١٩٣٢/٩/٢٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤١.	١٩٣٢/١٠/٦	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٢.	١٩٣٢/١٠/١٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٣.	١٩٣٢/١٠/٢٤	٢شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٤.	١٩٣٢/١١/٧	٢شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٥.	١٩٣٢/١١/١٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٦.	١٩٣٢/١١/٢٤	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	

بنكەی ژین
www.zheen.org

٣٤٧.	١٩٣٢/١٢/٨	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٤٨.	١٩٣٢/١٢/١٣	٥ شەممە*	٣٤x٢١	٤	* ڕاستەکەی ٣ شەممەیە.
٣٤٩.	١٩٣٢/١٢/٢٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٠.	١٩٣٣/١/٢	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥١.	١٩٣٣/١/١٢	٢ شەممە*	٣٤x٢١	٤	* ڕاستەکەی ٥ شەممەیە.
٣٥٢.	١٩٣٣/٢/٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٣.	١٩٣٣/٢/١٣	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٤.	١٩٣٣/٢/٢٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٥.	١٩٣٣/٣/٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٦.	١٩٣٣/٣/٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٧.	١٩٣٣/٣/١٦	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٨.	١٩٣٣/٣/٢٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٥٩.	١٩٣٣/٣/٣٠	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٠.	١٩٣٣/٤/١٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦١.	١٩٣٣/٤/٢٠	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٢.	١٩٣٣/٤/٢٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٣.	١٩٣٣/٥/٤	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٤.	١٩٣٣/٥/٢٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٥.	١٩٣٣/٦/١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٦.	١٩٣٣/٦/٨	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٧.	١٩٣٣/٦/١٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٨.	١٩٣٣/٧/٣	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٦٩.	١٩٣٣/٧/١٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٠.	١٩٣٣/٧/٢٠	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧١.	١٩٣٣/٧/٢٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٢.	١٩٣٣/٨/٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٣.	١٩٣٣/٨/١٠	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٤.	١٩٣٣/٨/١٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٣٧٥.	١٩٣٣/٨/٣١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٦.	١٩٣٣/٩/٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٧.	١٩٣٣/٩/١١	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٨.	١٩٣٣/٩/١٨	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٧٩.	١٩٣٣/٩/٢٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٠.	١٩٣٣/١٠/١٦	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨١.	١٩٣٣/١٠/٢٣	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٢.	١٩٣٣/١١/٢	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٣.	١٩٣٣/١١/٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٤.	١٩٣٣/١١/١٦	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٥.	١٩٣٣/١١/٢٣	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٦.	١٩٣٣/١٢/٧	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٧.	١٩٣٣/١٢/١٤	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٨.	١٩٣٣/١٢/٢١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٨٩.	١٩٣٤/١/١	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٠.	١٩٣٤/١/١١	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩١.	١٩٣٤/١/٢٥	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٢.	١٩٣٤/٢/٥	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٣.	١٩٣٤/٢/١٢	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٤.	١٩٣٤/٢/١٩	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٥.	١٩٣٤/٣/٣	شەممە	٣٤x٢١	٦	
٣٩٦.	١٩٣٤/٣/١٣	سێ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٧.	١٩٣٤/٣/١٩	٢ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٨.	١٩٣٤/٤/١٩	٥ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٣٩٩.	١٩٣٤/٥/٨	سێ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٤٠٠.	١٩٣٤/٥/١٥	سێ شەممە	٣٤x٢١	٤	
٤٠١.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.
٤٠٢.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤٠٣.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.
٤٠٤.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.
٤٠٥.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.
٤٠٦.	/////	/////	/////	/////	نەدۆزراوەتەوە.
٤٠٧.	١٩٣٤/٨/١٦	٥ شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٠٨.	١٩٣٤/٨/٢٥	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٠٩.	١٩٣٤/٩/١	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٠.	١٩٣٤/٩/٨	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١١.	١٩٣٤/٩/١٥	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٢.	١٩٣٤/٩/٢٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٣.	١٩٣٤/٩/٢٩	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٤.	١٩٣٤/١٠/٦	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٥.	١٩٣٤/١٠/١٣	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٦.	١٩٣٤/١٠/٢٠	شەممە	٤٤x٢٨	٤	
٤١٧.	١٩٣٤/١٠/٢٧	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٨.	١٩٣٤/١١/٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤١٩.	١٩٣٤/١١/١٠	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٠.	١٩٣٤/١١/١٧	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢١.	١٩٣٤/١١/٢٤	شەممە	٤٤x٣٠	٤	بەهەڵە ل٢ کەوتۆتە جێی ل٤ و بەپێچەوانەشەوە.
٤٢٢.	١٩٣٤/١٢/٨	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٣.	١٩٣٤/١٢/٢٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٤.	١٩٣٤/١٢/٢٩	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٥.	١٩٣٥/١/٥	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٦.	١٩٣٥/١/١٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٧.	١٩٣٥/١/١٩	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٨.	١٩٣٥/١/٢٦	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٢٩.	١٩٣٥/٢/٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤٣٠.	١٩٣٥/٢/٩	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣١.	١٩٣٥/٢/١٦	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٢.	١٩٣٥/٢/٢٣	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٣.	١٩٣٥/٣/٢	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٤.	١٩٣٥/٣/٢٣	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٥.	١٩٣٥/٣/٣٠	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٦.	١٩٣٥/٤/٦	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٧.	١٩٣٥/٤/١٣	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٨.	١٩٣٥/٤/٢٠	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٣٩.	١٩٣٥/٤/٢٧	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٠.	١٩٣٥/٥/٤	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤١.	١٩٣٥/٥/١١	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٢.	١٩٣٥/٥/١٨	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٣.	١٩٣٥/٥/٢٥	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٤.	١٩٣٥/٦/١	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٥.	١٩٣٥/٦/٨	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٦.	١٩٣٥/٦/١٥	شەممە	٤٤x٣٠	٤	
٤٤٧.	١٩٣٥/٧/٧	شەممە*	٤٤x٣٠	٨	* ڕاستەکەی یەک شەممەیە.
٤٤٨.	١٩٣٥/٧/١٣	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٤٩.	١٩٣٥/٧/٢٠	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٠.	١٩٣٥/٨/٣	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥١.	١٩٣٥/٨/١٧	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٢.	١٩٣٥/٨/٢٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٣.	١٩٣٥/٨/٣١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٤.	١٩٣٥/٩/١٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٥.	١٩٣٥/٩/٢١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٦.	١٩٣٥/٩/٢٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٧.	١٩٣٥/١٠/٥	شەممە	٤٤x٣٠	٦	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤٥٨.	١٩٣٥/١٠/١٢	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٥٩.	١٩٣٥/١٠/١٩ *	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە ساڵەکەی نوسراوە (٥٣٩١).
٤٦٠.	١٩٣٥/١١/٩*	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە ساڵەکەی نوسراوە (٥٣٩١).
٤٦١.	١٩٣٥/١١/١٦	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٢.	١٩٣٥/١٢/١٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٣.	١٩٣٦/١/٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٤.	١٩٣٦/١/١١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٥.	١٩٣٦/١/١٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٦.	١٩٣٦/١/٢٥	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٦٧.	٢/٨*	شەممە	٤٤x٣٠	٦	ساڵەکەی نەنوسراوە.
٤٦٨.	٢/١٥*	شەممە	٤٤x٣٠	٦	ساڵەکەی نەنوسراوە.
٤٦٩.	٢/٢٩*	شەممە	٤٤x٣٠	٦	ساڵەکەی نەنوسراوە.
٤٧٠.	٣/٧*	شەممە	٤٤x٣٠	٦	ساڵەکەی نەنوسراوە.
٤٧١.	١٩٣٦/٣/١٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٧٢.	١٩٣٦/٣/٢١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٧٣.	١٩٣٦/٣/٢٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٧٤.	١٩٣٦/٤/٤	شەممە	٤١x٣٠	٤	کاغەزی ڕۆژنامەکە سپییە.
٤٧٥.	١٩٣٦/٤/١٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٧٦.	١٩٣٦/٤/٢٥	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٧٧.	١٩٣٦/٥/٢	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە لە ل٦ دا نوسراوە ژمارە (٤٧٨).
٤٧٨.	١٩٣٦/٥/٩	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە لە ل٦ دا نوسراوە ژمارە (٤٧٧).
٤٧٩.	١٩٣٦/٥/١٦	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٠.	١٩٣٦/٥/٢٣	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨١.	١٩٣٦/٥/٣٠	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٢.	١٩٣٦/٦/٦	شەممە	٤٤x٣٠	٦	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٤٨٣.	١٩٣٦/٦/١٣	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٤.	١٩٣٦/٦/٢٠	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٥.	١٩٣٦/٦/٢٧	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە لە ل٣و ٦ دا نوسراوە ژمارە (٤٨٤).
٤٨٦.	١٩٣٦/٧/٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٧.	١٩٣٦/٧/١١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٨.	١٩٣٦/٧/١٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٨٩.	١٩٣٦/٧/٢٥	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٠.	١٩٣٦/٨/١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩١.	١٩٣٦/٨/٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٢.	١٩٣٦/٨/١٥	شەممە	٤١x٣٠	٦	کاغەزی ڕۆژنامەکە سپییە.
٤٩٣.	١٩٣٦/٨/٢٢	شەممە	٤١x٣٠	٦	کاغەزی ڕۆژنامەکە سپییە.
٤٩٤.	١٩٣٦/٨/٢٩	شەممە	٤١x٣٠	٦	کاغەزی ڕۆژنامەکە سپییە.لە ل٥دا بەهەڵە نوسراوە (٤٩٣).
٤٩٥.	١٩٣٦/٩/١٩	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٦.	١٩٣٦/٩/٢٦	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٧.	١٩٣٦/١٠/٣	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٨.	١٩٣٦/١٠/١٠	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٤٩٩.	١٩٣٦/١٠/١٧	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٠٠.	١٩٣٦/١٠/٢٤	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٠١.	١٩٣٦/١٠/٣١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٠٢.	١٩٣٦/١١/١٤ *	شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە نوسراوە ١٤ی تشرینی یەکەمی ١٩٣٦.
٥٠٣.	١٩٣٦/١١/٢١	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٠٤.	١٩٣٦/١١/٢٨	شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٠٥.	١٩٣٦/١٢/٧	شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی دوو شەممەیە.
٥٠٦.	١٩٣٦/١٢/١٤	شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی دوو شەممەیە.
٥٠٧.	١٩٣٦/١٢/٢١	شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی دوو شەممەیە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

٥٠٨.	١٩٣٧/١/٥	٢ شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٥٠٩.	١٩٣٧/١/١٢	٢ شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٥١٠.	١٩٣٧/١٨	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١١.	١٩٣٧/١/٢٨	٢ شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی پێنج شەممەیە.
٥١٢.	١٩٣٧/٢/١	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٣.	١٩٣٧/٢/٨	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٤.	١٩٣٧/٢/١٥	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٥.	١٩٣٧/٢/٢٢	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٦.	١٩٣٧/٣/١	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٧.	١٩٣٧/٣/٨	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٨.	١٩٣٧/٣/١٥	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥١٩.	١٩٣٧/٣/٢٢	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٠.	١٩٣٧/٣/٢٩	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢١.	١٩٣٧/٤/٥	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٢.	١٩٣٧/٤/١٨	٢ شەممە*	٤٤x٣٠	٦	ڕاستەکەی یەك شەممەیە.
٥٢٣.	١٩٣٧/٤/٢٦	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٤.	١٩٣٧/٥/٣	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٥.	١٩٣٧/٥/١٠	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٦.	١٩٣٧/٥/١٧	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٧.	١٩٣٧/٥/٢٤	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٨.	١٩٣٧/٥/٣١	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٢٩.	١٩٣٧/٦/٧	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٠.	١٩٣٧/٦/١٤	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣١.	١٩٣٧/٦/٢١	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٢.	١٩٣٧/٦/٢٨	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٣.	١٩٣٧/٧/٥	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٤.	١٩٣٧/٧/١٢	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٥.	١٩٣٧/٧/١٩	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٥٣٦.	١٩٣٧/٧/٢٦	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	بەهەڵە لە ل٢و٣ دا نوسراوە ژمارە (٦٣٥).
٥٣٧.	١٩٣٧/٨/٢	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٦	
٥٣٨.	١٩٣٧/٨/٣٠	٢ شەممە	٤٤x٣٠	٨	
٥٣٩.	١٩٣٧/٩/٢٠	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٠.	١٩٣٧/١٠/٤	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤١.	١٩٣٧/١١/١	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٢.	١٩٣٧/١١/١٥	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٣.	١٩٣٧/١١/٢٢	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٤.	١٩٣٧/١٢/١٣	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٥.	١٩٣٧/١٢/٢٠	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٦.	١٩٣٧/١٢/٣٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٧.	١٩٣٨/١/١٠	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٨.	١٩٣٨/١/٢٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٤٩.	١٩٣٨/١/٢٧	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٠.	١٩٣٨/٢/٣	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥١.	١٩٣٨/٢/١٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٢.	١٩٣٨/٣/٣	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٣.	١٩٣٨/٣/١٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٤.	١٩٣٩/١/٢٦*	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	بەهەڵە نوسراوە ١٩٣٨.
٥٥٥.	١٩٣٩/٢/٩	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٦.	١٩٣٩/٢/١٦	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٧.	١٩٣٩/٢/٢٣	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	بەهەڵە لە ل١ دا نورسراوە ژمارە (٥٥٨).
٥٥٨.	١٩٣٩/٣/٢	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٥٩.	١٩٣٩/٣/٢٠	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٠.	١٩٣٩/٣/٣٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦١.	١٩٣٩/٤/٦	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	

بنكەی ژین
www.zheen.org

٥٦٢.	١٩٣٩/٤/١٣	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٣.	١٩٣٩/٤/٢٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٤.	١٩٣٩/٤/٢٧	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٥.	١٩٣٩/٥/٤	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٦.	١٩٣٩/٥/١١	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٧.	١٩٣٩/٥/٢٢	٢ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٨.	١٩٣٩/٦/١	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٦٩.	١٩٣٩/٦/٨	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٠.	١٩٣٩/٦/١٥	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	بەهەڵە لە لاپەڕەكانی ٢و٣و٤دا نوسراوە ژمارە(٥٦٠).
٥٧١.	١٩٣٩/٦/٢٢	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٢.	١٩٣٩/٦/٢٩	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٣.	١٩٣٩/٧/٦	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٤.	١٩٣٩/٧/٢٠	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٥.	١٩٣٩/٨/٣	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٦.	١٩٣٩/٨/١٧	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٧.	١٩٣٩/٨/٢٤	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٨.	١٩٣٩/٨/٣١	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٧٩.	١٩٣٩/٩/٧	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٨٠.	١٩٣٩/٩/١٤	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٨١.	١٩٣٩/٩/٢١	٥ شەممە	٥٧x٤٢	٤	
٥٨٢.	١٩٣٩/١٠/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٨٣.	/////	/////	/////	/////	دەرنەچووە.
٥٨٤.	١٩٣٩/١٠/١٦	٢ شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل١ دا نوسراوە ژمارە (٥٨٢).
٥٨٥.	١٩٣٩/١١/٦	٢ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٨٦.	١٩٣٩/١١/١١	شەممە	٥٠x٣٥	٤	لە هێدەكەیدا نوسراوە

بنكەی ژین
www.zheen.org

					٥شەموان دەردەچێت بەڵام شەممە دەرچووە.
٥٨٧.	١٩٣٩/١١/٢٨	٣ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٨٨.	١٩٣٩/١٢/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٨٩.	١٩٤٠/١/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٠.	١٩٤٠/١/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩١.	١٩٤٠/٢/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٢.	١٩٤٠/٣/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٣.	١٩٤٠/٣/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٤.	١٩٤٠/٤/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٥.	١٩٤٠/٤/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٦.	١٩٤٠/٥/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٧.	١٩٤٠/٥/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٨.	١٩٤٠/٥/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٥٩٩.	١٩٤٠/٦/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٠.	١٩٤٠/٦/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠١.	١٩٤٠/٦/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٢.	١٩٤٠/٧/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٣.	١٩٤٠/٧/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٤.	١٩٤٠/٧/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٥.	١٩٤٠/٨/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٦.	١٩٤٠/٨/٢٥	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل١ دا نوسراوە ژمارە (٦٠٥).* ڕاستەکەی یەك شەممەیە.
٦٠٧.	١٩٤٠/٨/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٨.	١٩٤٠/٩/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٠٩.	١٩٤٠/١٠/١٩	شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١٠.	١٩٤٠/١١/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١١.	١٩٤٠/١١/١٨	٢ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٦١٢.	١٩٤٠/١١/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١٣.	١٩٤٠/١٢/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١٤.	١٩٤٠/١٢/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١٥.	١٩٤٠/١/٢٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی دوو شەممەیە.
٦١٦.	١٩٤١/٢/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦١٧.	١٩٤١/٢/١٣	٥ شەممە	٤٠x٣٠	٤	
٦١٨.	١٩٤١/٢/٢٠	٥ شەممە	٤٥x٣٠	٤	
٦١٩.	١٩٤١/٢/٢٧	٥ شەممە	٤٥x٣٠	٤	
٦٢٠.	١٩٤١/٣/٦	٥ شەممە	٤٥x٣٠	٤	
٦٢١.	١٩٤١/٣/١٣	٥ شەممە	٤٥x٣٠	٤	
٦٢٢.	١٩٤١/٣/٢٠	٥ شەممە	٤٥x٣٠	٤	
٦٢٣.	١٩٤١/٤/٥	شەممە	٤٠x٣٠	٤	
٦٢٤.	١٩٤١/٤/١٧	٥ شەممە	٤٠x٣٠	٤	
٦٢٥.	١٩٤١/٥/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٢٦.	١٩٤١/٥/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٢٧.	١٩٤١/٥/١٠	شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٢٨.	١٩٤١/٥/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٢٩.	١٩٤١/٦/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٠.	١٩٤١/٦/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل١ دا نوسراوە ژمارە (٦٢٩).
٦٣١.	١٩٤١/٦/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٢.	١٩٤١/٧/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٣.	١٩٤١/٧/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٤.	١٩٤١/٧/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٥.	١٩٤١/٧/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٦.	١٩٤١/٧/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٧.	١٩٤١/٨/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٣٨.	١٩٤١/٨/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنكەی ژین
www.zheen.org

٦٣٩.	١٩٤١/٨/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٠.	١٩٤١/٨/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤١.	١٩٤١/٩/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٢.	١٩٤١/٩/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٣.	١٩٤١/٩/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٤.	١٩٤١/١٠/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٥.	١٩٤١/١٠/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٦.	١٩٤١/١١/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٧.	١٩٤١/١١/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٨.	١٩٤١/١١/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٤٩.	١٩٤١/١٢/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٠.	١٩٤١/١٢/١٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی چوار شەممەیە.
٦٥١.	١٩٤٢/١/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٢.	١٩٤٢/١/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٣.	١٩٤٢/١/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٤.	١٩٤٢/١/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٥.	١٩٤٢/١/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٦.	١٩٤٢/٢/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٧.	١٩٤٢/٢/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٨.	١٩٤٢/٢/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٥٩.	١٩٤٢/٢/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٠.	١٩٤٢/٣/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦١.	١٩٤٢/٣/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٢.	١٩٤٢/٣/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٣.	١٩٤٢/٣/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٤.	١٩٤٢/٤/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٥.	١٩٤٢/٤/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٦.	١٩٤٢/٤/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

٦٦٧.	١٩٤٢/٤/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٨.	١٩٤٢/٥/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٦٩.	١٩٤٢/٥/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٠.	١٩٤٢/٥/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧١.	١٩٤٢/٦/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٢.	١٩٤٢/٦/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٣.	١٩٤٢/٦/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٤.	١٩٤٢/٧/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٥.	١٩٤٢/٧/١٠	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی هەینییە.
٦٧٦.	١٩٤٢/٧/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٧.	١٩٤٢/٧/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٨.	١٩٤٢/٨/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٧٩.	١٩٤٢/٨/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٠.	١٩٤٢/٨/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨١.	١٩٤٢/٩/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٢.	١٩٤٢/٩/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٣.	١٩٤٢/٩/٢٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی یەك شەممەیە.
٦٨٤.	١٩٤٢/١٠/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٥.	١٩٤٢/١٠/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٦.	١٩٤٢/١٠/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٨٧.	١٩٤٢/١٠/٢٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	*ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٦٨٨.	١٩٤٢/١١/٣	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	*ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٦٨٩.	١٩٤٢/١١/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩٠.	١٩٤٢/١١/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩١.	١٩٤٢/١٢/١	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٦٩٢.	١٩٤٢/١٢/١١	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی هەینییە.
٦٩٣.	١٩٤٢/١٢/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩٤.	١٩٤٢/١٢/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٦٩٥.	١٩٤٣/١/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩٦.	١٩٤٣/١/٢٦	٣شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل٢ دا نوسراوە ژمارە (٦٩٥).
٦٩٧.	١٩٤٣/٢/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩٨.	١٩٤٣/٢/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٦٩٩.	١٩٤٣/٣/٦	شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٠.	١٩٤٣/٣/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	لە لاپەڕە (١)دا بەهەڵە نوسراوە (٧٠١).
٧٠١.	/////	/////	/////	/////	دەرنەچووە.
٧٠٢.	١٩٤٣/٤/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٣.	١٩٤٣/٤/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٤.	١٩٤٣/٤/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٥.	١٩٤٣/٤/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٦.	١٩٤٣/٥/٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی هەینییە.
٧٠٧.	١٩٤٣/٥/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٨.	١٩٤٣/٥/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٠٩.	١٩٤٣/٦/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٠.	١٩٤٣/٦/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١١.	١٩٤٣/٦/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٢.	١٩٤٣/٧/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٣.	١٩٤٣/٧/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٤.	١٩٤٣/٧/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٥.	١٩٤٣/٧/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٦.	١٩٤٣/٧/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٧.	١٩٤٣/٨/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٨.	١٩٤٣/٨/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧١٩.	١٩٤٣/٨/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٠.	١٩٤٣/٨/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٧٢١.	١٩٤٣/٩/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٢.	١٩٤٣/٩/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٣.	١٩٤٣/٩/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٤.	١٩٤٣/٩/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٥.	١٩٤٣/٩/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٦.	١٩٤٣/١٠/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٧.	١٩٤٣/١٠/٢١ *	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	* بەهەڵە نوسراوە ١٢ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٣.
٧٢٨.	١٩٤٣/١١/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٢٩.	١٩٤٣/١١/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٠.	١٩٤٣/١١/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل٢و ٣دا نوسراوە ژمارە (٧٢٣٠).
٧٣١.	١٩٤٣/١٢/٦	٢ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٢.	١٩٤٣/١٢/١٦	٢ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی پێنج شەممەیە.
٧٣٣.	١٩٤٤/١/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٤.	١٩٤٤/١/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٥.	١٩٤٤/٢/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٦.	١٩٤٤/٣/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٧.	١٩٤٤/٣/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٨.	١٩٤٤/٤/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٣٩.	١٩٤٤/٤/١٨	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی سێ شەممەیە.
٧٤٠.	١٩٤٤/٤/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤١.	١٩٤٤/٥/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٢.	١٩٤٤/٥/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٣.	١٩٤٤/٥/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٤.	١٩٤٤/٦/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٥.	١٩٤٤/٦/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٦.	١٩٤٤/٦/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنكەی ژین
www.zheen.org

٧٤٧.	١٩٤٤/٦/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٨.	١٩٤٤/٧/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٤٩.	١٩٤٤/٧/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٠.	١٩٤٤/٧/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥١.	١٩٤٤/٧/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٢.	١٩٤٤/٨/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٣.	١٩٤٤/٨/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٤.	١٩٤٤/٨/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٥.	١٩٤٤/٨/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە ل٢ لە جێی ل٣و ل٣ لەجێی ل٢ دانراون‌و هەردووکیان سەرەوخوار چاپکراون.
٧٥٦.	١٩٤٤/٨/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٧.	١٩٤٤/٩/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	لە ل٢و٣و٤ بەهەڵە نوسراوە ژمارە (٥٦٧).
٧٥٨.	١٩٤٤/٩/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٥٩.	١٩٤٤/١٠/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	لە ل١و٤دا نوسراوە ژمارە (٨٥٨).
٧٦٠.	١٩٤٤/١٠/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦١.	١٩٤٤/١٠/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٢.	١٩٤٤/١٠/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٣.	١٩٤٤/١١/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٤.	١٩٤٤/١١/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٥.	١٩٤٤/١١/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٦.	١٩٤٤/١١/٢٢	٤ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٧.	١٩٤٤/١٢/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٨.	١٩٤٤/١٢/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٦٩.	١٩٤٤/١٢/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٠.	١٩٤٥/١/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٧٧١.	١٩٤٥/١/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٢.	١٩٤٥/١/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٣.	١٩٤٥/٢/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٤.	١٩٤٥/٢/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٥.	١٩٤٥/٢/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٦.	١٩٤٥/٣/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٧.	١٩٤٥/٣/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٨.	١٩٤٥/٣/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٧٩.	١٩٤٥/٣/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٠.	١٩٤٥/٣/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨١.	١٩٤٥/٤/٥	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی هەینییە.
٧٨٢.	١٩٤٥/٤/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٣.	١٩٤٥/٤/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٤.	١٩٤٥/٥/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٥.	١٩٤٥/٥/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٦.	١٩٤٥/٥/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٧.	١٩٤٥/٥/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٨.	١٩٤٥/٥/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٨٩.	١٩٤٥/٦/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٠.	١٩٤٥/٦/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩١.	١٩٤٥/٦/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٢.	١٩٤٥/٦/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٦	لاپەڕەی شەشەم بە سپی دەرچووە.
٧٩٣.	١٩٤٥/٧/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٤.	١٩٤٥/٧/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٥.	١٩٤٥/٧/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٦.	١٩٤٥/٧/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٧.	١٩٤٥/٨/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٧٩٨.	١٩٤٥/٨/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٧٩٩.	١٩٤٥/٨/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٠.	١٩٤٥/٨/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠١.	١٩٤٥/٨/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٢.	١٩٤٥/٩/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٣.	١٩٤٥/٩/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٤.	١٩٤٥/٩/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٥.	١٩٤٥/١٠/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٦.	١٩٤٥/١٠/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٧.	١٩٤٥/١٠/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٠٨.	١٩٤٥/١٠/٢٦	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی هەینییە.
٨٠٩.	١٩٤٥/١١/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٠.	١٩٤٥/١١/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١١.	١٩٤٥/١١/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٢.	١٩٤٥/١٢/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٣.	١٩٤٥/١٢/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٤.	١٩٤٥/١٢/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٥.	١٩٤٦/١/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٦.	١٩٤٦/١/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٧.	١٩٤٦/١/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٨.	١٩٤٦/١/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨١٩.	١٩٤٦/٢/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	١٢	
٨٢٠.	١٩٤٦/٢/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢١.	١٩٤٦/٣/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢٢.	١٩٤٦/٣/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢٣.	١٩٤٦/٣/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢٤.	١٩٤٦/٤/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢٥.	١٩٤٦/٤/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٢٦.	١٩٤٦/٥/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

.٨٢٧	١٩٤٦/٥/٢٣	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٢٨	١٩٤٦/٦/٥	٥ شه‌ممه*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاسته‌كه‌ی چوارشه‌ممه‌یه.
.٨٢٩	١٩٤٦/٦/٢٠	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٠	١٩٤٦/٦/٢٧	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣١	١٩٤٦/٧/١٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٢	١٩٤٦/٧/٢٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٣	١٩٤٦/٨/١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٤	١٩٤٦/٨/٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٥	١٩٤٦/٨/١٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٦	١٩٤٦/٨/٢٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٧	١٩٤٦/٩/٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٨	١٩٤٦/٩/١٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٣٩	١٩٤٦/٩/١٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٠	١٩٤٦/٩/٢٦	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤١	١٩٤٦/١٠/٣	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٢	١٩٤٦/١٠/١٠	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٣	١٩٤٦/١٠/١٧	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٤	١٩٤٦/١٠/٢٤	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٥	١٩٤٦/١٠/٣١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٦	١٩٤٦/١١/١٤	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٧	١٩٤٦/١١/٢١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٨	١٩٤٦/١١/٢٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٤٩	١٩٤٦/١٢/٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٥٠	١٩٤٦/١٢/١٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٥١	١٩٤٦/١٢/١٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٥٢	١٩٤٦/١٢/٢٦	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٥٣	١٩٤٧/١/٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
.٨٥٤	١٩٤٧/١/٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	

بنكه‌ی ژین
www.zheen.org

٨٥٥.	١٩٤٧/١/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٥٦.	١٩٤٧/١/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٥٧.	١٩٤٧/١/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٥٨.	١٩٤٧/٢/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٥٩.	١٩٤٧/٢/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٠.	١٩٤٧/٢/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦١.	١٩٤٧/٢/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٢.	١٩٤٧/٣/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٣.	١٩٤٧/٦/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٤.	١٩٤٧/٣/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٥.	١٩٤٧/٣/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	بەهەڵە لە ل٣ول٤ نوسراوە ل٥و ل٦.
٨٦٦.	١٩٤٧/٤/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٧.	١٩٤٧/٤/٧	٥ شەممە*	٥٠x٣٥	٤	* ڕاستەکەی دوو شەممەیە.
٨٦٨.	١٩٤٧/٤/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٦٩.	١٩٤٧/٥/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٠.	١٩٤٧/٥/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧١.	١٩٤٧/٥/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٢.	١٩٤٧/٥/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٣.	١٩٤٧/٥/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٤.	١٩٤٧/٦/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٥.	١٩٤٧/٦/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٦.	١٩٤٧/٦/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٧.	١٩٤٧/٧/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٨.	١٩٤٧/٧/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٧٩.	١٩٤٧/٧/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٠.	١٩٤٧/٧/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨١.	١٩٤٧/٧/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٨٨٢.	١٩٤٧/٨/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٣.	١٩٤٧/٨/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٤.	١٩٤٧/٨/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٥.	١٩٤٧/٩/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٦.	١٩٤٧/٩/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٧.	١٩٤٧/٩/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٨.	١٩٤٧/٩/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٨٩.	١٩٤٧/١٠/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٠.	١٩٤٧/١٠/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩١.	١٩٤٧/١٠/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٢.	١٩٤٧/١٠/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٣.	١٩٤٧/١١/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٤.	١٩٤٧/١١/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٥.	١٩٤٧/١١/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٦.	١٩٤٧/١٢/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٧.	١٩٤٧/١٢/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٨.	١٩٤٧/١٢/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٨٩٩.	١٩٤٨/١/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٠.	١٩٤٨/١/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠١.	١٩٤٨/١/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٢.	١٩٤٨/١/٢٢*	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	* بەهەڵە نوسراوە ١٢ی کانونی دووەمی ١٩٤٨.
٩٠٣.	١٩٤٨/١/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٤.	١٩٤٨/٢/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٥.	١٩٤٨/٢/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٦.	١٩٤٨/٢/١٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٧.	١٩٤٨/٢/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٠٨.	١٩٤٨/٣/٤*	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	* بەهەڵە نوسراوە ٥ی

بنکەی ژین
www.zheen.org

					شوبات.
٩٠٩.	١٩٤٨/٣/١١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٠.	١٩٤٨/٣/١٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١١.	١٩٤٨/٣/٢٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٢.	١٩٤٨/٤/١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٣.	١٩٤٨/٤/٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٤.	١٩٤٨/٤/١٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٥.	١٩٤٨/٤/٢٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٦.	١٩٤٨/٤/٢٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٧.	١٩٤٨/٥/٦	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٨.	١٩٤٨/٥/١٣	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩١٩.	١٩٤٨/٥/٢٠	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٠.	١٩٤٨/٥/٢٧	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢١.	١٩٤٨/٦/٣	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٢.	١٩٤٨/٦/١٠	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٣.	١٩٤٨/٦/٢٤	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٤.	١٩٤٨/٧/١	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٥.	١٩٤٨/٧/٨	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٦.	١٩٤٨/٧/١٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٧.	١٩٤٨/٧/٢٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٦	
٩٢٨.	١٩٤٨/٧/٢٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٢٩.	١٩٤٨/٨/٥	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٠.	١٩٤٨/٨/١٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣١.	١٩٤٨/٨/١٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٢.	١٩٤٨/٨/٢٦	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٣.	١٩٤٨/٩/٢	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٤.	١٩٤٨/٩/٩	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٥.	١٩٤٨/٩/١٦	٥ شه‌ممه	٥٠x٣٥	٤	

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

٩٣٦.	١٩٤٨/٩/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٧.	١٩٤٨/٩/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٨.	١٩٤٨/١٠/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٣٩.	١٩٤٨/١٠/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٠.	١٩٤٨/١٠/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤١.	١٩٤٨/١١/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٢.	١٩٤٨/١١/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٣.	١٩٤٨/١١/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٤.	١٩٤٨/١١/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٥.	١٩٤٨/١٢/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٦.	١٩٤٨/١٢/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٧.	١٩٤٨/١٢/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٨.	١٩٤٨/١٢/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٤٩.	١٩٤٩/١/٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٠.	١٩٤٩/١/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥١.	١٩٤٩/١/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٢.	١٩٤٩/١/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٣.	١٩٤٩/٢/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٤.	١٩٤٩/٢/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٥.	١٩٤٩/٢/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٦.	١٩٤٩/٣/٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٧.	١٩٤٩/٣/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٨.	١٩٤٩/٣/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٥٩.	١٩٤٩/٣/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٠.	١٩٤٩/٣/٣١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦١.	١٩٤٩/٤/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٢.	١٩٤٩/٤/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٣.	١٩٤٩/٤/٢٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

٩٦٤.	١٩٤٩/٥/٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٥.	١٩٤٩/٥/١٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٦.	١٩٤٩/٥/٢٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٧.	١٩٤٩/٦/٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٨.	١٩٤٩/٦/٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٦٩.	١٩٤٩/٦/١٦	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٠.	١٩٤٩/٦/٢٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧١.	١٩٤٩/٦/٣٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٢.	١٩٤٩/٧/٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٣.	١٩٤٩/٧/١٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٤.	١٩٤٩/٧/٢١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٥.	١٩٤٩/٨/٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٦.	١٩٤٩/٨/١١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٧.	١٩٤٩/٨/١٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٨.	١٩٤٩/٨/٢٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٧٩.	١٩٤٩/٩/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٠.	١٩٤٩/٩/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨١.	١٩٤٩/٩/١٥	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٢.	١٩٤٩/٩/٢٢	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٣.	١٩٤٩/٩/٢٩	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٤.	١٩٤٩/١٠/١٣	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٥.	١٩٤٩/١٠/٢٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٦.	١٩٤٩/١٠/٢٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٧.	١٩٤٩/١١/١٠	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٨.	١٩٤٩/١١/١٧	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٨٩.	١٩٤٩/١١/٢٤	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٩٠.	١٩٤٩/١٢/١	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	
٩٩١.	١٩٤٩/١٢/٨	٥ شەممە	٥٠x٣٥	٤	

بنکەی ژین
www.zheen.org

۹۹۲.	۱۹٤۹/۱۲/۲۲	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹۳.	*۱۹٥٠/۱/٥	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	* بەهەڵە نوسراوە ۱۹٤۹.
۹۹٤.	۱۹٥٠/۱/۱۲	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹٥.	۱۹٥٠/۱/۱۹	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹٦.	۱۹٥٠/۱/۲٦	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹۷.	۱۹٥٠/۲/۲	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹۸.	۱۹٥٠/۲/۱٦	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۹۹۹.	۱۹٥٠/۲/۲۳	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠٠.	۱۹٥٠/۳/۲	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۱.	۱۹٥٠/۳/۹	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۲.	۱۹٥٠/۳/۱٦	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۳.	۱۹٥٠/۳/۲۳	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠٤.	۱۹٥٠/۳/۳٠	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠٥.	۱۹٥٠/٤/٦	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠٦.	۱۹٥٠/٤/۱۳	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۷.	۱۹٥٠/٤/۲٠	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۸.	۱۹٥٠/٤/۲۷	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠٠۹.	۱۹٥٠/٥/٤	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱٠.	۱۹٥٠/٥/۱۱	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱۱.	۱۹٥٠/٥/۱۸	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱۲.	۱۹٥٠/٥/۲٥	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱۳.	۱۹٥٠/٦/۱	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱٤.	۱۹٥٠/٦/۸	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	
۱٠۱٥.	۱۹٥٠/٦/۱٥	٥ شەممە	٥٠x۳٥	٤	

بنكەی ژین
www.zheen.org